

M. CRUSAFONT I SABATER

HISTÒRIA DE LA MONEDA DE LA GUERRA DELS SEGADORS

(Primera República Catalana)

1640-1652

SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS NUMISMÀTICS
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

A la coberta, l'aixecament dels segadors. Fragment de la pintura d'Antoni Estruch i Bros (Sabadell, 1872 - Buenos Aires, 1957) conservat al Museu d'Art de Sabadell. També a la coberta, Segell de la Generalitat de Catalunya, tret de Ferran de Sagarra. A la contracoberta, un soldat català que participà a la batalla de Montjuïc, que, amb un dibuix molt ingenu, es veu al darrere. Extret del *Llibre de passanties* del gremi d'argenteres, que es conserva a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

M. CRUSAFONT i SABATER

Amb la col·laboració de X. Sanahuja Anguera en l'aplec documental i
Anna M. Balaguer en l'aplec de material numismàtic

HISTÒRIA DE LA MONEDA DE LA GUERRA DELS SEGADORS

(Primera República Catalana)

1640-1652

amb un pròleg
d'Eva Serra i Puig
Professora de la Universitat de Barcelona

SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS NUMISMÀTICS

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

BARCELONA, 2001

This One

J33U-NR3-7BDN

Crusafont i Sabater, Miquel

Història de la moneda de la Guerra dels Segadors (Primera República Catalana), 1640-1652

Bibliografia

ISBN 84-7283-596-0

I. Sanahuja Anguera, X. II. Balaguer, Anna M. III. Serra i Puig, Eva, pr.

IV. Societat Catalana d'Estudis Numismàtics V. Títol

1. Moneda — Catalunya — Història — S. XVII 2. Monedes catalanes — Catàlegs

3. Catalunya — Política monetària — Història - S. XVII

4. Catalunya — Història — 1640/1652, Guerra dels Segadors — Aspectes econòmics
737.1 (467.1) "1640/1652" (091)

L'edició d'aquest llibre s'ha fet amb la col·laboració
de la Fundació Caixa de Sabadell

© Miquel Crusafont i Sabater

© Pròleg d'Eva Serra i Puig

© Societat Catalana d'Estudis Numismàtics

(filial de l'Institut d'Estudis Catalans), per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: octubre de 2001

Tiratge: 700 exemplars

Text original revisat lingüísticament pel Servei de Correcció de l'IEC

Compost per fotocomposició gama, s. l.

Carrer d'Aristides Maillol, 3, 1r. 08028 Barcelona

Imprès a Limpergraf, SL

Polígon industrial Can Salvatella. Carrer de Mogoda, 29-31. 08210 Barberà del Vallès

ISBN: 84-7283-596-0

Dipòsit Legal: B. 34417-2001

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Gent i argent!

*Francesc de Tamarit, diputat
de la Generalitat del braç
militar (1638-1641)*

Sumari

PRÒLEG D'EVA SERRA i PUIG	9
INTRODUCCIÓ	17
ANTECEDENTS	19
OBJECTIUS ACTUALS	23
ANÀLISI INTERPRETATIVA	25
La situació monetària abans del conflicte bèl·lic	27
Barcelona i la política monetària als inicis de la contesa	28
Extensió del model monetari barceloní a altres poblacions	30
Causes de l'extensió	31
Bases legals de les emissions monetàries no barcelonines	33
Justificació dels tallers emissors	34
Cronologia i tipologia de les primeres emissions	36
Tècniques d'encunyació: martell i molinet	39
Metrologia de les monedes d'or i de plata	42
Metrologia de les monedes d'aram i de billó	45
Volum de les emissions d'or	46
Volum de les emissions de plata	47
Volum de les emissions d'aram/billó	51
El cop de timó del març del 1642	54
Mesures que prengueren els tallers monetaris forans	55
Qui foren els responsables del canvi d'orientació monetària?	58
Es pot parlar d'una política monetària dels francesos a Catalunya?	60
L'etapa centralitzada: 1643-1652	62
Actuacions monetàries en el bàndol filipista	64
Supervivència de numeraris locals tradicionals	66
La postguerra i la rèmora monetària	67
Conclusions	68
HISTÒRIA MONETÀRIA DE LES POBLACIONS EMISSORES	75
Introducció	77
AGRAMUNT	79

ARGENTONA	83
Bagà	85
BALAGUER	87
BANYOLES	89
BARCELONA	93
BELLPUIG	101
BERGA	103
BESALÚ	105
BISBAL d'EMPORDÀ, La	109
CALDES de MONTBUI	111
CAMPRODON	115
Castelló de Farfanya	119
CERVERA	121
FIGUERES	125
GIRONA	127
GRANOLLERS	131
IGUALADA	133
LLEIDA	135
MANRESA	139
MATARÓ	143
OLIANA	147
OLOT	149
PERPINYÀ	153
Poblet	157
PUIGCERDÀ	159
Reus	163
Ripoll	165
SANAÛJA	167
SOLSONA	169
Tarragona	173
TÀRREGA	175
TERRASSA	179
Tortosa	185
VALLS	187
VIC	189
VILAFRANCA del PENEDÈS	195
Les proves de la seca de París	197
Tipus incerts	199
Falsificacions	201
REPERTORI DOCUMENTAL	203
Introducció	205
Clau d'abreviatures	207
Repertori	211

CATÀLEG	353
Introducció	355
Criteris de catalogació	360
Criteris complementaris per a la classificació de la plata	364
Clau d'abreviatures	374
Orientació sobre els graus de raresa	377
AGRAMUNT	378
ARGENTONA	384
BALAGUER	388
BANYOLES	390
BERGA	392
BELLPUIG d'URGELL	394
BESALÚ	396
BISBAL d'EMPORDÀ, La	404
CALDES de MONTBUI	404
CAMPRODON	404
CERVERA	405
FIGUERES	418
GIRONA	420
GRANOLLERS	436
IGUALADA	438
LLEIDA	444
MANRESA	446
MATARÓ	450
OLIANA	458
OLOT	458
PERPINYÀ	462
PUIGCERDÀ	466
SANAÜJA	469
SOLSONA	469
TÀRREGA	472
TERRASSA	478
VALLS	482
VIC	484
VILAFRANCA DEL Penedès	492
BARCELONA i GIRONA: Monedes d'or	494
BARCELONA	496
Proves de la seca de París	524
Incertes	524
Falsificacions	526
Barcelona: Dades bàsiques de les peces d'argent no incloses	530
Procedències d'aquests fons complementaris	536

Pròleg

Només Crusafont estava en condicions de donar una embranzida als estudis monetaris de la Guerra dels Segadors. Després del tercer volum de Botet i Sisó hi ha hagut un llarg silenci sobre el tema. Aquest llibre és un salt qualitatiu per l'increment de la informació monetària que conté (quatre vegades més informació que Botet i Sisó), per la millora de la seva base documental i per l'anàlisi interpretativa. La qualitat de la interpretació ha estat possible no sols perquè Crusafont disposa d'una més gran informació monetària i documental, sinó també perquè l'autor té un bagatge important de coneixements sobre la història de la moneda catalana anterior a la Guerra dels Segadors que li permet situar correctament la singularitat del moment i perquè es proposa i està en condicions de donar una batalla interpretativa al tema.

Crusafont revela la importància que els esforços col·lectius fets entorn del III Simposi Numismàtic de Barcelona del 1985 i la col·laboració d'Anna M. Balaguer i Xavier Sanahuja han tingut per a la realització d'aquesta obra.

Dir que el valor substancial del llibre rau en el catàleg numismàtic i en el recull documental és una valoració justa però curta perquè el treball ultrapassa l'ingent tasca numismàtica que hi ha i dóna lloc a un treball històric de primera fila amb una base material i documental essencials que l'historiador sol oblidar.

Sovint hem caigut en el parany de considerar la història de la moneda com una mena de ciència auxiliar complementària, sense donar-li el caràcter estratègic i central que històricament té. Potser el llibre de Pierre Vilar *Oro y moneda en la historia. 1450-1920* (Barcelona, 1969) ens va ajudar a redimir la moneda de la simple numismàtica i a posar les coses al seu lloc. Cal dir que tots els treballs de Crusafont ja han estat sempre una lliçó en aquest sentit. Qualsevol estudi històric requereix fer-se amb una base material d'anàlisi i en el cas de la història de la moneda cal forçosament passar per la tasca especialitzada de catalogar, datar i atribuir, però, al costat d'això, Crusafont no ha renunciat mai a interpretar i en aquesta obra la interpretació obliga a fer més d'una reflexió sobre la visió de la Guerra dels Segadors.

L'obra descansa en una catalogació del tot nova perquè hi son documentats molts tallers apenes coneguts fins fa poc, perquè s'ha disposat de l'evidència monetària de la moneda petita fins ara gairebé desconeguda i perquè al costat de les troballes monetàries se n'han fet de relatives als encunys i tot plegat ha permès una tasca decisiva de comparacions, identificacions i d'aplicació de mètodes estadístics que han permès fins i tot fer avaluacions entorn de la producció numèrica d'aquells anys.

L'organització del llibre ja demostra l'orientació històrica que l'autor ha volgut donar a la tasca numismàtica. Tal com afirma Crusafont, històricament hi ha una estreta relació entre sobirania i política monetària i el títol d'aquest treball ja forma part de la mateixa interpretació. Cal indicar que en cap cas les qüestions de noms solen ser qüestions banals. No ho són quan els historiadors prenen la terminologia de «revolta» per qualificar la Guerra dels Segadors o bé prenen la terminologia de «revolució». No ho és tampoc ara, quan l'autor decideix dues coses: d'una banda preferir Guerra dels Segadors a Guerra de Separació i de l'altra identificar aquest període històric com un període republicà, independentment de l'existència formal o no d'una república.

No és desencertat refusar la noció de separació per defugir equívocs massa reiterats en la historiografia. L'assimilació feta tot sovint entre la monarquia del segle XVII i l'estat espanyol del segle XIX ha permès disbarats tan enormes com qualificar les institucions catalanes anteriors a la Nova Planta com a «instituciones autonómicas». D'aquesta manera s'ha tendit a fer judicis de valor sobre l'opció catalana del 1640 com si trenqués amb un cordó umbilical originari sagrat. Per aquesta raó ha estat important que Joan Busquets¹ ens hagi explicat que el bisbe de la seu d'Urgell, Pau Duran, tot i el seu futur filipisme, en fer la defensa de la identitat de Catalunya i de la seva llengua en el concili provincial de Tarragona del 1636-1637 fes l'afirmació que la unió dels regnes hispànics era un vincle «per accidens», és a dir accidental i cadascun amb la seva pròpia llengua: «unde ex unione quae per accidens se habet et nihil attinet ad linguas, [la castellana] non fuit inducta generalis et patet reipsa quia in Cathalonia viget una lingua, Castellae alia, Portugaliae sua propria lingua...»².

D'altra banda, la preferència de l'autor per «Guerra dels Segadors», independentment que hagi estat una denominació posterior als fets i sortida de la Renaixença, pretén no sols mantenir el record del pes de l'alçament popular sinó també reforçar la idea de relació estreta entre revolta popular i rebel·lió institucional; aquestes no són vistes per l'autor en dos temps separats i successius ni la rebel·lió institucional és vista com vehicle i recuperació de la revolta popular sinó que totes dues són vistes com quasi quasi simultànies i fins i tot la rebel·lió política avantçant-se a la revolta. En qualsevol cas la inestabilitat política del primer terç del segle XVII amb una legislatura reiteradament inacabada, vindria a demostrar que independentment del moment de la revolta, la contestació política feia temps que estava en marxa. Victor Ferro, tot seguint Fontanella ens diu que la Diputació, a partir del 1634, va activar la política de sostenir judicialment la impugnació de les contrafaccions, que havia abandonat el 1593³ —abandonament, tot dit sigui de passada, que ara sabem que fou producte de la repressió. Ara bé, molt abans del 1634, diverses coses revelen aquesta represa política de la Generalitat, entre elles, el vot sobre els quints municipals (25-X-1611) que la monarquia pretenia cobrar, vot segons el qual l'exacció dels quints era contrària a les Constitucions i el vot sobre la inconstitucionalitat dels allotjaments a la lombarda o complets (12-IV-1630)⁴. Una cosa i l'altra donaven arguments polítics a la societat civil i no hi ha dubte que la declaració sobre els allotjaments del 1630 va ser decisiva per fer esclatar el constitucionalisme popular del 1640.

Ara bé, la qüestió fonamental de la qual Crusafont en fa una afirmació interpretativa, provista de bases materials i documentals prou sòlides, és la identificació de Catalunya funcionant com una república durant els anys de la guerra. Independentment de la seva condició formal, Crusafont parla de república coronada. Ja fa uns anys, en el congrés del 1988 sobre Corts Catalanes, em vaig referir a la «capacitat institucional de Catalunya durant la Guerra dels Segadors»⁵; aleshores em vaig adonar que el desplegament militar defensiu, entès tant en termes militars com fiscals, no podia ser vist només com a fruit d'una decisió francesa. Tot semblava demostrar que calia buscar la iniciativa en les Corts de Pau Claris, cosa que Estanyol ha confirmat⁶. Si l'organització de la defensa i l'opció de buscar un aliat propi ja era un exemple del tremp institucional de Catalunya, no cal dir que l'estudi de la política monetària de la Catalunya

1. Busquets, J., «Bisbes espanyols i francesos a Catalunya durant la Guerra dels Segadors», *El barroc català*. Barcelona, 1989, p. 77 nota 17.

2. *Processus juris ecclesiastici*, Tarragona, 1939, p. 65. He seguit la citació de J. Busquets.

3. Ferro, V., *El dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, 1987, p. 278

4. *Dietaris de la Generalitat. Vol. IV (1611-1623)*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1997, pp. 23 i 681-682 i *Dietaris de la Generalitat. Vol. V (1623-1641)*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1999, pp. 324 i 1560.

5. Serra, E., «Entre la ruptura i la continuïtat. Algunes consideracions a propòsit de la capacitat institucional de Catalunya durant la Guerra dels Segadors». *Les Corts a Catalunya*. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1991, pp. 160-167.

6. Estanyol, V., *El pactisme en guerra*. Fundació Salvador Vives i Casajuana, Barcelona, 1999.

dels anys de la Guerra dels Segadors no fa més que confirmar-ho i Crusafont afirma que en matèria monetària Catalunya va actuar com una república independentment de l'assumpció de Lluís XIII com a comte de Barcelona. Un altre fet permet fins i tot veure paral·lelismes entre l'organització del desplegament defensiu amb la seva doble concepció militar i fiscal i la política monetària que Crusafont explica i és que tant pel que fa al batalló com pel que fa a la moneda el govern català va tenir present el model flamenc, que «se observe lo mateix que en los estats de Flandes», deien uns dels apuntaments del batalló (gener 1642). Ja en plena guerra, doncs, el model eren els Països Baixos, com d'altra banda també ho confirma el viatge per a les negociacions de Münster de Josep i Francesc Fontanella. Els dos germans en sortir de Barcelona, primer van anar a París i procedents de París de camí cap a Münster (Westafalia) van passar per Holanda, s'hi dirigiren embarcats i baixant pel riu Mosa amb unes naus franceses, una de portuguesa i la catalana, com explica el Fontanella poeta: «Mirau també de mossiur de Fontanella / surcar ab altre barca esta ribera / y tremolar al ayre altre bandera, / perque se aclaman en remota zona/ barras de Cathalunya y Barcelona». Després de passar «perills [...] grandíssims en terras de espanyols», és a dir després d'atreversar els Països Baixos espanyols, arribaven a Dordrecht (14-XI-1643) i a La Haia s'hi van quedar fins a començaments de març de 1644. Són els dies del «descobrimient» d'Holanda on Josep Fontanella té audiència amb el príncep d'Orange i el seu fill Guillem i els dies del text reportat per primera vegada per Sanabre, en el qual Fontanella expressa la seva admiració per la capacitat comercial holandesa, parla amb els entesos, observa que la política destinada a que «no isca diner» no és la bona sinó que la bona és la que procura que n'hi entri per la via de la «negociació» i que lliga la pau amb la possibilitat que els catalans «tingan lo pas libero per a negociar a la Índias i en tot lo món» (17-XI-1643)⁷. En totes les paraules de Fontanella no hi ha dubte que emergeixen els interessos d'una república en cap cas imaginària.

Crusafont ha hagut de trencar amb visions enquistades. Durant anys ha calgut combatre la visió hegemònica de la monarquia com a factor de modernitat i demostrar el valor socioeconòmic i polític del sistema constitucional català, sovint desqualificat com arcaic i aristocràticoligàrquic. Conjuntament amb aquestes valoracions negatives, la societat catalana era vista com una societat reiteradament desordenada. Ordre arcaic i societat desordenada eren presentades com dues cares de la mateixa moneda, que només la modernitat de la monarquia hauria estat capaç de resoldre. No hi feia res que la producció agrària, les manufactures, l'activitat comercial, les constitucions, la política municipal o les evocacions a la reial audiència demostrassin l'existència d'un teixit socioeconòmic civil i polític sòlid, no exempt de contradiccions socials, però totalment aliè a la política dinàstica i dels estralls de la qual es defensava tant com podia. Pel que fa a la història de la moneda, Crusafont ha hagut de desfer molts malsentesos, en bona part derivats d'aquest escenari mental, per posar llum i identificar l'existència d'una política monetària catalana pròpia durant la Guerra dels Segadors.

L'autor ha hagut de trencar amb la visió, instal·lada des de Botet i Sisó i Pujol i Camps fins al mateix Pierre Vilar, de considerar la història monetària de la guerra com un fruit del desordre i de l'abús només atemperats per la intervenció francesa. L'evidència numismàtica i la documentació demostren que aquesta visió és falsa. Dues coses són essencials en la interpretació de Crusafont: el requisit de no confondre descentralització monetària amb desgavell i la necessitat de revisar el tema de l'acció francesa.

En primer lloc el coneixement que Crusafont té de la història de la moneda catalana local li impedeix cap mena de lectura en termes de disbauxa monetària. A diferència de la moneda castellana, sota l'arbitri reial, la moneda catalana —diu Crusafont— sempre havia estat una moneda-valor estable, vigilada de prop pels estaments representatius i d'ençà del 1612 dins l'encertada línia de l'ardit de Barcelona. En

7. Costa, J. Quintana, A. Serra, E. «El viatge a Münster dels germans Josep i Francesc Fontanella per attractar les paus de Catalunya», *Polyglotte Romania*, Vol. I, Frankfurt am Main, 1991, pp. 257-294.

bona lògica, doncs, pot afirmar que les motivacions de la descentralització monetària d'inicis de la guerra no van ser pas fruit del desgovern sinó resposta orientada a la pressió fiscal de la mateixa guerra i al reclutament descentralitzat. És més, aquesta pressió feia temps que ja era sentida, i hi va contribuir, si més no, l'exigència dels quints en ple canvi de conjuntura i moments de males collites. En aquests anys, la majoria de les històries locals només fan que revelar l'existència d'episodis d'endeutament i de manlleus de censals per part dels governs municipals. Segurament que això explica perquè un dels cavalls de batalla de la resistència al jurament del bisbe Sentís (1622), fos l'exigència d'un virrei amb noves atribucions, malgrat l'aparent contrasentit. Tot aprofitant l'oportunitat que permetia la batalla legal per la vice-règia —és a dir per la fórmula de govern provisional que el sistema institucional català contemplava mentre el nou rei no hagués jurat les constitucions— la Generalitat pressionava a favor d'un lloctinent que, al costat de la facultat d'autorització a les universitats de fer sises i crear censals, també tingués la facultat d'autoritzar la batuda de monedes a les universitats de jurisdicció reial; però això darrer mai no fou concedit⁸. Tanmateix aquestes qüestions que es remouen a inicis dels anys vint revelen els efectes de la creixent pressió fiscal sobre les universitats. La campanya de Salses va ser, tanmateix, l'autèntic punt d'arrencada d'una nova situació general. Després de tenir allotjaments continuats des del 1626 —diuen els memorials de la Generalitat al rei— «el estado del Principado, después de tan prolixa campaña [la de Salses] es de más de millón y medio [de lliures] de gastos de guerra, pérdidas de haciendas, efusión de sangre, profusión de vidas». Soldades, bagatges, armes i municions, en aquest ordre, havien estat l'origen de moltes despeses, sense parlar de la depredació dels tercios després de Salses. La Diputació (novembre del 1639) fins i tot havia hagut d'enviar a la Taula de Canvi el braser i quatre brandons de plata. Tanmateix els quatre brandons i el braser de plata eren recuperats el febrer del 1640⁹. Tot plegat demostra que les autoritats catalanes no podien jugar massa alegrament amb la política monetària.

Crusafont ja ha demostrat a *Història de la Moneda Catalana* (1996) com Barcelona sempre va intentar dirigir la política monetària de Catalunya i el realisme així com la prudència del seu captaniment en la segona dècada del segle XVII. En una situació de maltempsades hi havia d'haver amb més raó una decisió d'orientació monetària i no pas cap desgavell. Aquest és un dels punts essencials de la interpretació que proposa aquest llibre, una interpretació que té el suport d'una ingent documentació numismàtica i documental. Com en tota situació de crisi —remarca Crusafont— la Generalitat assumia la representació de Catalunya i es posava en funcionament el tandem Generalitat-Ciutat de Barcelona. Això ja es pot verificar pel que fa a la Justícia, encapçalada pels diputats i no pas pel rei, després de la desaparició dels jutges de l'Audiència. És en aquest context polític que la setzena de la moneda de Barcelona, decidia (12 de novembre del 1640) l'encunyació dels múltiples de plata i dels sisens. Dins el mateix sistema monetari —diu Crusafont— el que canvià va ser el quadre de valors amb la intencionalitat, pel que fa la plata, de suplir en el mercat monetari les tradicionals peces castellanes en la franja de valor mig i alt que circulaven per Catalunya —que ja cal interpretar com una mesura de trencaments de dependència amb la monarquia hispànica—, i pel que fa al billó mantenir la qualitat de la moneda fiduciària —que cal interpretar com una mesura de creació de confiança. En ambdós casos les encunyacions establien uns guanys en plata, escatimats de la diferència entre el valor real i el nominal de la moneda, que Crusafont interpreta com un impost suplementari de guerra i que en cap cas fou una disbauxa, ni va provocar desconfiança ni dificultats en la circulació. Crusafont indica finalment que les encunyacions descentralitzades no es van

8. Serra, E., «1640: una revolució política. La implicació de les institucions» dins *La revolució catalana de 1640*, Barcelona, 1991, pp. 17 i 20. Les facultats del virrei que en aquest terreny descriu J. Lalinde no eren més que delegacions eventuais de la potestat reial, *La institució virreinal en Catalunya (1471-1716)*, Barcelona, 1964, p. 365-366.

9. Serra, E., «Notes sobre l'esforç català a la campanya de Salses. Juliol 1639, gener 1640», *Homenatge al doctor Sebastià Garcia Martínez*, vol. II València, 1988, pp.7-28.

fer arbitràriament sinó que gairebé sempre van ser autoritzades per les autoritats catalanes i van ser fetes segons el model monetari barceloní, copiant a vegades fins i tot el seu escut. L'autor assaja una doble interpretació en relació a aquesta solució inicial descentralitzada, però en cap cas local. Fou així pel caràcter descentralitzat de la mobilització i els pagaments de guerra i fou així perquè en darrer terme va ser una manera de captar plata oculta. Que l'encunyació no va ser fruit de cap actuació d'espontaneisme local ho podria confirmar, sense cap més necessitat d'evidències, la coordinació de les viles a través de la presència dels seus síndics a la Junta de Braços o Corts de Pau Claris. És més, a través de la trentasisena i les juntes d'hisenda i guerra en aquests mesos inicials, coincidents amb l'etapa descentralitzada de la moneda de que ens parla Crusafont, s'establia el jurament de lleialtat a la pàtria i estaven integrades en el govern de Catalunya al costat de Barcelona i la Diputació: Lleida, Vilafranca del Penedès, Girona, Cervera, Granollers, Vic, Camprodon, l'Arbós i Tàrraga¹⁰. D'altra banda, també aquests mesos són moltes les poblacions que es dirigeixen a Barcelona i a la Diputació demanant ajuda militar: armes, municions i fins i tot artilleria i s'estableixen relacions d'endeutament intermunicipals. És més, el carreratge barceloní en tot moment potser també podria ser un fet a tenir en compte¹¹. I encara, si tot això no ho expliqués prou, els estudis sobre la urbanització de Catalunya entre 1550 i 1640 i el paper de capitalitat econòmica de Barcelona, amb la seva taula de dipòsits, amb un ampli radi d'influència, també ho podria explicar¹². Si fora del terreny estricte de la moneda, tot plegat confirma una descentralització molt ben coordinada i interconnectada, encara es podria afegir que l'orientació política monetària havia anat presidida per la important decisió fiscal d'emetre tres-centes mil lliures de deute públic per part de la Generalitat (22 d'octubre del 1640) amb la implicació de Barcelona com a fermencera. Com en el cas de la moneda, tampoc aquí no hi ha innovació en el sistema però si decisions fiscals noves, tot i que d'alguna manera ja havien estat aplicades en la guerra contra Joan II: el tandem amb Barcelona, la creació de nous impostos per garantir els interessos i l'eixugament del deute i les operacions monetàries fetes i previstes de fer a través de la Taula de Canvi. Barcelona, en virtut de la seva fermaça, adquiria drets sobre les finances i els béns de la Diputació i exigia que aquesta portés tres capbreus de control del pagament dels interessos i del procés de liquidació del censal a part del que ella mateixa portaria. Segons una minuta de la taula rel·ligada a les deliberacions de la Generalitat i relacionada amb aquest manlleu de les trescentes mil lliures, entre el 7 de desembre del 1640 i el 23 de març del 1641 s'havien ingressat a la Taula 50.775'43 unces de plata i 974'42 unces d'or. L'operació estava sent ben controlada i hom troba a la minuta les signatures de Francesc Girabert i Pau Rossell taulers i de Baldiri Miquel Sovias mercader, reconeixedor de monedes i credencer del caixer de la Taula¹³. Tot això confirma la interpretació de Crusafont a propòsit de l'existència, des del primer dia del conflicte, d'una política monetària plenament dirigida i planificada i en cap cas improvisada ni espontània.

Un aspecte de l'orientació monetària és explicat a partir de la tipologia i les llegendes de les mateixes monedes. Després d'una fase d'ambigüitat, amb unes encunyacions fetes encara en nom del rei Felip, van aparèixer les emissions fetes ja en nom del Principat de Catalunya. Crusafont situa la frontera del canvi en els mesos de setembre-octubre del 1641. Al meu entendre potser es podria tenir present com a

10. *Les Corts Generals de Pau Claris*, Edició del P. Basili de Rubí. Fundació Salvador Vives i Casajuana, Barcelona, 1976, pp. 129-130

11. Ferrer i Mallol, M.T., *L'associació de municipis a l'edat mitjana. El carreratge de Barcelona*. Ajuntament de Barcelona, 1999.

12. Garcia Espuche, A., *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*. Madrid, 1998. Adroer A.M. i Feliu, G., *Història de la Taula de Canvi de Barcelona*. Barcelona, 1989.

13. Serra, E., «L'inici formal de la guerra contra el rei: un censal de tres-centes mil lliures». *El barroc català*, Barcelona, 1989, p. 89-135.

data de referència el pacte de la Peronne del 19 de setembre del 1641. Sigui com sigui, l'autor demostra l'opció republicana de les emissions. En tot moment la llegenda «Principat de Catalunya» assimilada a les barres catalanes —és a dir a l'ús dels 4 pals sense el rei— es confirma en bona part de les monedes emeses. La presència ostensible dels quatre pals, independentment del tema dels emblemes particulars de les poblacions, té prou interès per a fer-hi alguna reflexió. Si més no, per dos fets. Primer perquè és amb la Guerra dels Segadors que el polemista polític anticatalà Pellicer de Tovar falsifica documents i s'inventa (1642) un suposat origen aragonès dels quatre pals¹⁴. Potser la invenció de Pellicer de Tovar (encara esgrimida actualment per l'aragonèsisme anticatalà), va ser un intent de desactivar l'ús sobirania que les autoritats catalanes van fer de les quatre barres durant la Guerra dels Segadors, com ho demostra la bandera de la barca catalana navegant pel Mosa del fragment poètic citat de Francesc Fontanel·la. En segon lloc, perquè aquest mateix context explica que, després de la Guerra dels Segadors, la monarquia posés impediments a l'ús públic de «las bandas de damasso carmesí con el escudo de armas del General en el pecho», suspectes des del 1640 per la manera d'usar-les dels «tems de les turbacions de Catalunya» i especialment perquè «en el tiempo de las turbaciones abusaron dellas» i la monarquia volia o bé canviar-les per símbols heràldics o limitar-ne l'ús en les recepcions a persones reials¹⁵.

Crusafont tot i distingir clarament entre moneda local i moneda descentralitzada, externa o forana, no nega pas el pes que haguessin pogut tenir els antecedents històrics locals en la resposta descentralitzada. Tanmateix també observa que no sempre hi hagué precedent local. Els 30 tallers d'emissió de moneda documentats, gairebé tots ells caps de recaptació fiscal i més significatius des del punt de vista fiscal que no territorial, ens forneixen, però, una relació de poblacions que, en part, no sols evocuen els caps de veueria, sinó els comuns amb representació parlamentària o insaculats en les bosses de la Diputació tot i els canvis en la jerarquia urbana de Catalunya. La fase de descentralització va durar poc, fins el març del 1642. Crusafont calcula una duració d'un any escàs pel que fa a la plata i de sis mesos escassos pel que fa a l'aram/billó.

Sempre s'havia atribuït aquest canvi d'orientació monetària del 1642 a la crida del primer virrei francès, el mariscal Brezé. El segon aspecte important a subratllar de la interpretació de Crusafont rau precisament en demostrar el poc pes polític de l'acció de França a Catalunya, limitada a un esforç militar escàs. Crusafont pensa, coincidint amb Núria Sales¹⁶, que a França no li interessava Catalunya sinó la seva frontera de l'est que tocava amb l'Imperi. L'acció a Catalunya es tractava, doncs, d'una maniobra de distracció i de molestar la monarquia hispànica amb el mínim cost propi. Crusafont considera la interpretació de Sanabre desmesurada i deguda, segurament, a la intenció de buscar excuses a l'orientació diguem-ne descarriada dels catalans. El caràcter de l'acció francesa essencialment militar amb molt poca voluntat política, engendrà una actuació virregnal de mers gestors de l'exèrcit o una actuació, com la del visitador Pere de Marca, més aviat policial. En el cas monetari els projectes no passaren de l'estadi de proves amb el rei de França com a príncep o amb el rei de França com a comte. Tot plegat confirma una independència de les autoritats catalanes en moltes decisions, en les monetàries també. Així, la crida de març del 1642 del primer virrei el mariscal Brezé prohibint els tallers d'emissió monetària locals, que va significar la fi relativa de la fase de descentralització, no seria tant expressió d'una política monetària de França a Catalunya sinó resultat d'un canvi d'orientació de Barcelona. Crusafont veu dues raons decisives en el canvi de parer de Barcelona: la por a la inundació de sisens mancats de plata, quan aquesta comença a escassejar i el temor a una política reial arbitrària de llicències locals. Per aquesta mateixa raó

14. Fluvià, Armand de, *Els quatre pals. L'escut dels comtes de Barcelona*. Barcelona, 1994, p. 31.

15. Serra, E., «Catalunya després del 1652: recompenses, censura i repressió». *Pedralbes*, 17 (1997) pp. 191-216.

16. Sales, N., «Per què l'adquisició del Rosselló és presentada per la historiografia francesa com una conquesta militar més?», *Revista de Catalunya*, 90 (1994), pp. 23-38.

Barcelona va maldar pel reconeixement de la condició de seca única. Ho va obtenir fins i tot sobre Perpinyà, però aquesta al llarg de la contesa sempre manifestà un taranna prudent però propi. Al llarg de l'estudi emergeix la singularitat de Perpinyà, una singularitat que venia de lluny i que només la condició adquirida de frontera, ja des dels anys de Joan II, segurament pot ajudar a explicar. En contrast amb l'orientació de la política monetària catalana, Crusafont revela, en canvi, un bon paquet d'irregularitats franceses, com les manipulacions monetàries fetes des del taller d'Igualada d'esquena a Barcelona, entre d'altres.

Crusafont pot concloure doncs que la caiguda del sisè a finals de la guerra no té res a veure amb la descentralització monetària ni probablement tampoc en una inflació creada per manca de control barceloní. Ell busca en factors menys decididament monetaris la caiguda del sisè i calibra que causes polítiques, fiscals i militars podien haver estat molt més decisives. Des de les il·legalitzacions de la moneda catalana pel rei Felip i pel rei Lluís, fins l'estrangulament comercial que la il·legalització de la moneda catalana en territori de la Corona de França provocà en el comerç català, sense cap possibilitat de contrarestar el comerç a la inversa. D'altra banda les pressions de la fiscalitat de guerra no permetien deixar la societat sense numerari i això, al costat de la creixent escassetat de plata, imposà la degradació del sisè fins a quedar en un esqualid 0'7% de plata, quan n'havia tingut un 6% (1641) i un 2'6% (1648), amb el dany conseqüent als més desvalguts. Tanmateix Crusafont no hi veu ni manca de control ni resultats catastròfics, especialment si es compara amb l'aram de Castella i amb la caiguda de l'ardit batut el 1654, després de la gran operació de reconversió dels sisens. Sense entrar a fons encara en la valoració del que ell anomena rêmora monetària de la postguerra assenyala algun factor positiu en «el paquet de mesures» del 1653, fonamentalment el seu caràcter negociat. Així el sisè no va ser abatut com era el temor «sinó valorat segons cotització del darrer any». Però la postguerra va ser una altra història.

La interpretació de la història monetària de la Guerra dels Segadors de Crusafont demostra que a Catalunya no hi havia lloc per a cap decisió arrauxada ni improvisada sinó que tant la societat civil com els seus instruments polítics van actuar dins una situació d'emergència però decididament i amb maduresa contra els estralls de la política dinàstica. La historiografia en general, tal com diu Crusafont pel que fa a Sanabre, s'ha dedicat massa a lamentar-se o a preguntar-se perquè no va prosperar cap negociació de darrera hora entre els catalans i la monarquia hispànica i això enterboleix la visió d'unes autoritats catalanes amb voluntat d'acció pròpia. No interpreto els resultats de la guerra de la mateixa manera que Crusafont. A parer meu, sí que hi hagué derrota. Tanmateix la posició del marquès de Los Velez, l'endemà de la batalla de Montjuïc, contra la possibilitat que el rei fes emissió de moneda a Catalunya, perquè anava contra les Constitucions de Catalunya, revelaria que la monarquia i els homes de la monarquia, després d'una etapa d'agressions directes, com les dirigides contra les finances de la Generalitat, van canviar d'estrategia i les agressions o provocacions directes van tendir a ser substituïdes per una política d'instrumentalització institucional i potser només la guerra podia permetre'ls aquest canvi d'estrategia dins un país amb les institucions encara en peu però políticament més dòcil.

Aquest llibre ple de dades significatives des de l'òptica de la moneda serà des d'ara una aportació fonamental per a una millor interpretació de la Guerra dels Segadors.

Eva Serra i Puig
Universitat de Barcelona
21-juny-2001

Introducció

Per traçar la història monetària de la Guerra dels Segadors havíem de començar per tenir el coneixement més exhaustiu possible dels amonedaments que s'hi varen produir. Es tractava de fer una bona delimitació, catalogant curosament les monedes i cercant les moltes novetats que han anat apareixent els darrers anys. D'aquí que el catàleg que n'ha resultat, que és la tria d'un conjunt molt més ampli i amb un miler de monedes reproduïdes i descrites, sigui quatre vegades més copiós que l'anterior de Botet i Sisó.

Fet això, calia entrar en una segona fase de treball, històricament prou interessant. Es tractava d'interrogar aquestes monedes; estimar-ne volums, conèixer-ne intencions, en definitiva, valorar-ne la funció. Per a fer-ho possible calia estudiar el material, però també realitzar un aplec documental igualment curós i exhaustiu. Aquestes bases eren imprescindibles per a poder passar a la tercera i definitiva etapa: l'anàlisi interpretativa.

Aquesta anàlisi s'ha dut a terme en dos nivells: el de cada poble emissor de moneda i el de conjunt. El de cada poble era un pas previ necessari, però estimem que la interpretació final s'havia de bastir forçosament a partir de l'estudi de conjunt. Hem de dir, però, que la interacció ha estat constant i que tan aviat el context general ens ha permès d'entendre coses d'algun taller concret, com, a la inversa, la suma d'actuacions ens ha permès de dibuixar l'esquema general, com és més habitual.

L'estudi interpretatiu és, doncs, el resultat de tots els passos anteriors i permet treure conclusions a tots els nivells.

Hom podria pensar que a l'especialista no li és permès de fer conclusions de tipus ampli, d'abast històric general. Certament, seria perillós fer-ho si no ens muguéssim del nostre clos, però pensem que és perfectament lícit si sabem conjugar les dades de partença. D'una banda, les que obtenim directament nosaltres, de primera mà i des de òptica de la moneda, que resulta ésser sempre un punt molt sensible i representatiu. De l'altra tenint a la vista les aportacions dels altres especialistes i, sobretot, les dels historiadors de síntesi del període.

Però també ajuda haver-nos mogut, seguint el fil de la moneda, en cronologies diferents.

Havent estudiat la moneda catalana local dels segles XIII-XVII, coneixent-ne els mecanismes, la manera en què es va emprar, el paper de suplència que va representar, el seu funcionament regular, etc. ens resultava inconcebible que a la Guerra dels Segadors els amonedaments forans haguessin estat la disbauxa que els nostres antecessors havien imaginat. Coneixent la història monetària catalana i castellana medieval, hom tenia clars els contrastos: a Catalunya, una moneda estable estretament vigilada pels estaments representatius; a Castella, una moneda en crisi permanent, subjecta tan sols a l'arbitri reial que només hi cercava el millor guany. I, sobretot, coneixent la política monetària dels temps dels Àustria i a Castella —una política que Pierre Vilar no ha dubtat de qualificar de catastròfica i amb tant de contrast amb l'encertada línia catalana de l'ardit i la moneda-valor— hom es veu obligat a rebutjar de pla segons quines interpretacions. I, molt en concret, aquella que pretén presentar una Castella que, amb l'eficaç arma de l'absolutisme, havia de sostreure Catalunya d'un medievalisme arcaic. Els elements d'un conjunt han de

tenir la seva coherència. I en aquest cas, és clar, també la tenen. Quina mena de modernització un podíem esperar, d'aquella Castella? No estaran parlant, potser, d'una Castella imaginària que mai no ha existit?

I en un altre aspecte, un cop analitzada la contesa, els seus antecedents i les seves conseqüències, se'ns fa difícil veure la guerra des de l'òptica d'una Catalunya vençuda. Ena podríem preguntar qui guanya veritablement la guerra: el que entra militarment en camp contrari o el que assoleix els seus objectius?

Poc abans de la guerra, l'edifici institucional català mereixia tan poca consideració que un punt tan vital com el de la fiscalitat pròpia anava a ésser enderrocat. Acabada la contesa, i fins i tot molt abans, les Constitucions de Catalunya esdevenien intocables. Catalunya va perdre militarment, va perdre fins i tot territori, però va guanyar-se el respecte. Un respecte imprescindible per a poder sobreviure en un maldestre, però encara potent imperi espanyol.

Catalunya va ésser portada a la guerra a força de provocacions. Era el famós programa d'Olivares. Però va haver d'ésser recuperada a base de concessions, de restabliment del respecte. Això i no la balança militar, és el resultat real i tangible de la guerra.

Antecedents

Al marge d'algun precedent aïllat, la sèrie monetària de la Guerra dels Segadors fou recollida per primera vegada amb un cert ànim d'exhaustivitat per J. Salat l'any 1818.¹ Malauradament, el tercer volum de la seva obra, que era el que contenia la major part dels tipus d'aquesta sèrie, no arribà a publicar-se, de manera que no fou conegut fins que Botet i Sisó en publicà una notícia del text i les làmines l'any 1912.²

És per això que es pot considerar com a primer aplec sistemàtic el d'Alois Heiss del 1867.³ Heiss, però, englobà aquestes peces en una sèrie que denominà *provincial*, on hi trobem des de peces carolíngies fins a monedes comtals, locals o altres materials diversos que no son ni tan sols monedes, amb un abast cronològic que va des del segle IX al segle XVIII i una barreja de conceptes inacceptable. Amb tot, el recull és molt extens, ja que havia pogut beneficiar-se de la consulta de la riquíssima col·lecció Vidal-Quadras abans que fos publicada en un catàleg exhaustiu uns anys més tard.⁴

Con és habitual en les sèries monetàries catalanes, la primera base sòlida, ben organitzada i documentada fou la de Botet i Sisó al volum tercer del seu llibre *Les monedes catalanes*.⁵ Aquest recollí en apartat monogràfic les peces conegudes per Heiss i Salat i n'hi afegí moltes de noves, arribant a catalogar dues-centes seixanta monedes, entre tipus i variants. Botet es pogué beneficiar d'alguns estudis monogràfics del seu temps, especialment útils per la part documental. Ell mateix, d'altra banda, documentà àmpliament el taller de Girona i aportà dades esparses per a alguns altres, deixant indicat que una sola persona no podia fer el despull sistemàtic dels arxius de trenta tallers monetaris. Calia, doncs que, a cada lloc algun estudiós local portés a terme aquesta labor amb més probabilitats d'èxit i amb la finalitat que es pogués dreçar una síntesi més completa.

Després de Botet no hi ha hagut cap altre estudi de conjunt. En canvi hem tingut la fortuna que es complís en bona part l'anhel plantejat per Botet. Nombrosos tallers locals han estat molt ben documentats, tal com ho detallem a la introducció de l'apartat documental. Amb tot, resten encara alguns tallers sobre els quals no hi ha cap mena de documentació.

Des del punt de vista de la catalogació, hi hagué un cert degoteig de tipus nous. Potser al més interessant fou els cinc sous de la seca de Camprodon que trobà J. Baucis⁶ i que afegia un ton taller monetari en las sèries de la plata. D'altra banda, aparegué la monografia de J. Pellicer sobre las peces de cinc rals, que ampliava l'evidència sobre aquest valor concret.⁷

1. Josef SALAT, *Tratado de las monedas labradas en el Principado de Cataluña*, Barcelona, 1818.

2. J. BOTET I SISÓ, *Notícia del volum tercer del Tratado de las monedas labradas en el Principado de Cataluña de J. Salat*, [Barcelona, 1912], ara fàcilment consultable a *Obra numismàtica esparsa i inèdita de Joaquim Botet i Sisó*, Barcelona, 1997.

3. Alois HEISS, *Descripción de las monedas hispano-cristianas desde la invasión de los árabes 1867-1869*.

4. Manuel VIDAL-QUADRAS, *Catálogo de la colección de monedas y medallas*, Barcelona, 1892.

5. J. BOTET I SISÓ, *Les monedes catalanes*, Barcelona, 1908-1911.

6. Joan BAUCIS TULLA, Nadala editada l'any 1975 amb la fotografia i descripció de la peça.

Vers els anys vuitanta hom podia comptar, doncs, amb un recull bastant ampli de material i un apreciable conjunt d'estudis monogràfics que donava bones bases documentals per a moltes seques. El que restava més ancorat en el passat era al treball interpretatiu. Hi havia unanimitat en identificar descentralització amb desgovern. Botet parlava d'«escandalós abús»; Celestí Pujol de «desgobierno», «suicida egoísmo» i de seguir «peligrosas sendas»; Pierre Vilar d'un festival col·lectiu d'emissions inflacionàries, etc.⁸

Tot plegat resultava molt poc convincent. L'organització política catalana, justament perquè era molt descentralitzada, deixava poc marge per a actuacions grollerament abusives, molt més pròpies de situacions d'acumulació de poder. Hem tingut ocasió de constatar-ho en estudiar les formes d'actuació dels governs municipals en el tema de les encunyacions locals. D'altra banda, sobtava l'alta perillositat atribuïda a unes monedes de plata locals que eren raríssimes en l'evidència numismàtica i que en el context d'una guerra que abraçava l'espai 1640-1652 només les trobàvem amb les dates 1641 i 1642.

L'ocasió d'entrar en el tema amb una mica més de profunditat sorgí quan el nostre amic Salicrú, animador dels prestigiosos *Fulls* del Museu-Arxiu de Santa Maria de Mataró, ens convidà a fer una panoràmica de les emissions de Mataró i Argentona durant la Guerra dels Segadors. Així començà la nostra més intensa implicació en el tema després d'alguns altres estudis puntuals, com ara els dels sisens de Terrassa. Junt amb Anna M. Balaguer estudiàrem la documentació de l'època i el material conegut i férem un plantejament interpretatiu completament diferent de la visió clàssica, que fou publicat a *Fulls*, 19⁹ l'abril del 1984. En síntesi, nosaltres assenyalàvem que la motivació de les emissions no era qüestió d'egoïsmes o disbauxa, sinó de la gravíssima pressió fiscal que les poblacions havien de suportar a causa de la guerra, a la qual contribuïen, a més, amb companyies de soldats que eren reclutats de manera descentralitzada. Hi havia, doncs, una plena concordança entre les formes de captació de diner, per vegueries, i el reclutament dels soldats, amb les formes de generació de recursos per a sostenir aquella despesa extraordinària. També poguérem desfer l'equívoc d'unes emissions foranes «sense cap autorització» com deia Botet¹⁰ recopilant nombrosos casos ben documentats d'autoritzacions prèvies fetes per la Generalitat com a màxim organisme de govern o per la ciutat de Barcelona com a responsable de l'emissió de la moneda catalana. Restaven assentades, doncs, noves bases interpretatives que, de fet, no han fet més que confirmar-se en tots els estudis posteriors.

L'estímul del canvi de perspectiva que ens oferia l'estudi de la qüestió ens portà a plantejar als amonedaaments de la Guerra dels Segadors com a tema per al III Simposi Numismàtic de Barcelona que realitzà l'any 1985 la Societat Catalana d'Estudis Numismàtics amb la col·laboració de l'Asociación Numismática Española. La gènesi d'aquella trobada, els seus treballs previs i els resultats obtinguts els exposàrem àmpliament en la introducció de les actes, que foren editades com a annex d'*Acta Numismàtica*.¹¹ En transcriurem la part més significativa:

Novament ens llençàvem amb un programa ambiciós i mobilitzaríem ara molts més recursos per a poder realitzar-lo. En primer lloc l'equip era ja més nombrós i era constituït per: Anna M. Balaguer, M. Crusafont, Sebastià Datzira, Manuel García Garrido, J. M. Llobet, Josep Pellicer, Ignasi Puig i Leandre

7. José PELLICER, *Catálogo de los reales de a cinco*, Barcelona, 1965.

8. J. BOTET, *Les monedes...*, vol. III, p. 91. Celestí PUJOL, «Las monedas de La Bisbal» i «Una moneda inédita de Olot», *Revista de Gerona*, 1877, p. 249-255 i 1881, p. 419-423. Pierre VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. II, Barcelona, 1968, p. 365.

9. Mataró, p. 3-10.

10. J. BOTET, *Les monedes...*, vol. III, p. 91.

11. *III Simposi Numismàtic de Barcelona*, Barcelona. Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (IEC), 1985. Inclòs també a *Acta Numismàtica*, núm. 16 (1986).

Villaronga. També hi hagueren altres persones que inicialment pensaren poder col·laborar però que en realitat no ho pogueren fer.

Pel que fa als arxius inicialment pensàrem en dividir-nos cinc àrees diferents entre cinc de nosaltres. Tot això succeïa a la tardor del 1982, quan encara no podíem concretar la forma de realització exacta ja que les qüestions econòmiques no eren pas resoltes.

A finals de febrer de l'any següent moria Ignasi Puig i Ferreté als 31 anys, deixant una enorme tasca investigadora realitzada, de la qual cal destacar els estudis documentals dels diplomataris dels monestirs de Lavaix i de Gerri. L'amic Ignasi havia d'ocupar-se en el *Simposi* de la documentació dels arxius barcelonins, que quedava així sense cobrir. Aviat vàrem veure que el pla d'àrees d'arxius locals era irrealitzable, tant per la necessitat d'atendre també els fons de museus com per la poca disponibilitat de temps d'alguns dels equips.

¿Ens seria possible de suscitar una tasca d'arxiu en els mateixos llocs d'origen? Dit d'altra manera, ¿trobaríem a cada vila o ciutat-seca l'estudiós local que volgués sumar-se als treballs del Simposi? Ho preveïem difícils, però assajarem aquest camí. Rafael Comas (que s'afegia a l'equip), Sebastià Datzira i Josep M. Llobet es comprometien a treballar sobre els arxius de Terrassa, Manresa i Cervera, respectivament i alhora assajarien de trobar a les altres ciutats estudiosos locals que volguessin fer una recerca en el propi arxiu.

Els altres components de l'equip ens repartírem les següents tasques: Anna M. Balaguer i M. Crusafont realitzarien els buidats de museus i col·leccions a fi de garantir un recull ampli de material monetari. M. García Garrido coordinaria la secció de tema lliure, J. Pellicer faria un estudi de la metrologia de les amonedacions del període, amb la qual cosa aprofundiria en les dades dels arxius de Barcelona i L. Villaronga faria una aplicació dels estudis estadístics de nombre d'encunys a algunes de les emissions.

Val a dir que si bé la totalitat dels compromisos personals es varen complir, fracassàrem en suscitar la tasca de recerca als altres arxius locals. Malgrat que ja en anys anteriors J. M. Llobet havia treballat també als arxius de Tàrraga, Bellpuig i Agramunt, restaven encara moltes viles per a estudiar. I si bé també podíem ara comptar amb treballs d'arxiu posteriors a Botet que donaven dades interessants sobre els amonedaments de Caldes, Granollers, Igualada, Manresa, Solsona, Terrassa i Vic, restaven encara prop de vint viles sense estudiar, a més de la documentació possible de Barcelona i de París.

Paral·lelament havíem intentat de promoure treballs de curs a la Universitat Autònoma sobre la temàtica dels arxius locals, però malgrat la col·laboració dels professors no arribà a port cap realització.

Pel que fa a París, havíem contactat amb el Dr. Dhénin, conservador al Cabinet des Médailles de la Bibliothèque National, el qual acceptà la nostra invitació de participar, tot analitzant d'una banda la possible documentació arxivística de París i de l'altra, recollint el material numismàtic i medallístic del Cabinet des Médailles. Un ajut de la CIRIT de la Generalitat de Catalunya ens permetia de cobrir les despeses a la seva vinguda.

Ei recull de materials es pogué fer en profunditat. L'equip Balaguer-Crusafont, que ja en anys anteriors havia recollit dades de peces dels monetaris de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i de l'Instituto Valencia de D. Juan de Madrid podia buidar ara exhaustivament els monetaris del Museo Arqueológico Nacional de Madrid, les col·leccions de Banca Catalana i de la Caixa d'Estalvis de Sabadell (Vincke) i les particulars de J. Vilaret i Rafael Comas. Poc temps després podien estudiar una altra importantíssima col·lecció particular i un fons procedent d'una remarcable troballa de peces de cinc rals. Cal fer constar l'agraïment que devem als possessors d'aquestes col·leccions i els ajuts que obtingueren dels Srs. Llorenç Balsach, Daniel Espuny i Joan Montanyès per a gestionar i estudiar aquests fons.

Restava el problema principal, amb el qual ja havia topat anys abans J. Pellicer: el Gabinet Numismàtic de Catalunya. Afortunadament, un encadenament de circumstàncies ens afavorí i després d'alguns

nes dificultats podíem arribar finalment als seus fons, sens dubte els més importants dels que fins llavors havíem vist.

Amb, l'exhumació dels fons Vincke i del Gabinet Numismàtic, fins llavors mai estudiats exhaustivament, afegíem un nou bagatge extraordinari al nostre recull.

Fins ben entrat l'any 1984 no poguérem assegurar el suport econòmic necessari per al *Simposi* i per a la publicació de les Actes. Finalment, i resoltes aquestes qüestions, s'arribà, com en les anteriors ocasions, a un acord entre la Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, que s'ocuparia de la part científica i de la publicació de les actes i l'Asociación Numismática Española que es responsabilitzava dels aspectes logístics, l'atenció dels congressistes i aportava també el seu cèntric local. El més de juny d'aquest any les dues societats informen als seus socis respectius de la realització del III Simposi Numismàtic de Barcelona per als primers dies del mes de març de l'any següent. A principis del mes de desembre del mateix any es trametia una segona circular, en la qual ja podíem avançar la col·laboració del Dr. Dhénin de París i l'aportació, ja compromesa, de onze comunicacions.

En darrer terme encara assajarem una fórmula de col·laboració amb els arxius locals, gestió que ens fou facilitada per l'ajut del Dr. Sans i Travé, llavors cap del Servei d'Arxius de la Generalitat de Catalunya. D'aquí en sorgiren aportacions de Ramon Planes per a Solsona, indirectament d'Hernández Palmés per a Lleida i encara ens arribaren interessants informacions trameses pels arxivers respectius que han estat ben útils per al treball actual.¹²

En el volum de les actes s'hi incorporaren totes les aportacions parcials, però restà sense publicar l'enorme aplec de material que havíem anat recopilant junt amb Anna M. Balaguer, recorrent museus i col·leccions. Inicialment, el nostre propòsit havia estat publicar cada fons separatament i de manera exhaustiva, però aviat ens adonàrem que havíem aconseguit una base prou àmplia i representativa per a poder encarar quelcom de més ambicions. El recull constituïa una base més que suficient per a assajar una nova catalogació sistemàtica de l'evidència numismàtica de la Guerra dels Segadores. Restava, doncs, en immediat projecte, un segon volum d'actes amb un catàleg, que les circumstàncies econòmiques adverses impossibilitaren en aquell moment.

En el nostre capítol «Estat de la qüestió»¹³ deixàrem plantejat, però, el que podria ésser un programa de futur. El simposi havia millorat molt el coneixement del material i la base documental d'alguns tallers i havia posat sobre la taula unes noves hipòtesis generals sobre les emissions de la guerra, a més d'haver encetat l'aplicació de nous instruments d'anàlisi.¹⁴ El balanç era, doncs, ben positiu.

12. El treball de Ramon Planes, «L'encunyació de moneda a Solsona durant la Guerra dels Segadors (1640-1652)», fou publicat a les *Actes*, p. 153-160. Hernández Palmés ens trameté el seu treball publicat poc abans: *Historia documental de las monedas le-ridanas acuñadas durante la Guerra de los Segadores*, Lleida, 1984.

13. M. CRUSAFONT, «Les emissions monetàries. Estat de la qüestió», *III Simposi...*, p. 15-20.

14. Ens referim als càlculs estadístics a partir del nombre més probable d'encunys que empraren L. Villaronga i M. García Garrido en els seus dos treballs.

Objectius actuals

La represa d'un altre volum que recollís l'evidència aplegada amb motiu del III Simposi Numismàtic de Barcelona no s'ha pogut fer fins quinze anys més tard. L'espera no ha estat, però, eixorca. Hi ha hagut, d'una banda, una veritable revolució en l'evidència numismàtica pel que fa, essencialment, a la petita moneda. Això ha permès fer estudis sistemàtics amb múltiples addicions a sèries abans gairebé desconegudes i que avui s'han fet abundants i ben representades. Així, per exemple, ha estat significativament ampliat el nostre coneixement sobre els menuts d'Agramunt i Cervera gràcies a l'estudi sistemàtic que n'ha fet Rafael Comas.¹ D'altra banda, Xavier Sanahuja va emprendre una revisió de la documentació amb l'ajut d'una beca de la Caixa d'Estalvis de Sabadell, tal com ho expliquen amb més detall a la introducció del repertori documental. Aquesta revisió ha permès de fer una notable addició a la part documental.

En aquest sentit hi ha hagut, doncs, dos col·laboradors directes d'aquest llibre en la tasca d'aplec de materials. Primer, cronològicament parlant, Anna M. Balaguer amb qui vàrem fer la recerca, fotografia i el recull de dades de totes les monedes. Després, X. Sanahuja que hi ha aportat un excel·lent contingent de nous documents. És per això que ens ha semblat que havíem d'associar els seus noms a aquest llibre com a col·laboradors, ja que han estat aportadors d'uns sectors importants dels materials de base.

Fets els aplecs de les dues grans fonts, les gènesis de les quals són explicades a la menuda en les respectives introduccions al repertori documental i al catàleg, calia enfocar l'estudi. En aquest sentit també ha estat avantatjós no trobar-nos limitats pels condicionants de temps que sol crear la publicació d'unes actes i hem pogut emprendre l'anàlisi amb més profunditat. Ens vàrem proposar d'assolir aquests objectius:

1. Millorar el coneixement de les monedes: qui les va emetre, on, quines monedes i quan van ser emeses.
2. Verificar les motivacions de les emissions i el destí principal de les monedes encunyades.
3. Analitzar la producció descentralitzada de moneda i valorar-la: és un fet que reflecteix un desordre i un afany de lucre dels municipis, segons la teoria clàssica, o bé una forma com una altra d'organitzar la recaptada de fons per a finançar la guerra?
4. Valorar la intervenció francesa en la política monetària: els francesos varen ésser simples espectadors, i deixaren en mans barcelonines la política monetària, o bé hi hagué intervencions que revelen l'existència d'un programa propi.
5. Estudiar el fenomen de la caiguda de valor del sisè i el desgavell que sembla produir-se al final de la guerra: és un efecte d'un excés de moneda emesa, de la seva baixa llei, de la manca de plata en el circulant, de la pluralitat de tallers...?

1. Ambdós publicats a *Acta Numismàtica*. Vegeu la bibliografia del catàleg.

Si assolíem de respondre aquestes preguntes el treball trascendia la tasca clàssica dels numismàtics: catalogar, datar, atribuir. Podíem oferir una catalogació més completa i exhaustiva com a eina de classificació, però alhora podíem aportar dades històriques de primera mà partint d'una font d'informació tan significativa com ho és la moneda.

Pel que fa a l'estructura de l'obra, hem optat per un esquema semblant al del nostre *La moneda catalana local*.² Segueix un ordre gairebé del tot invers al de l'elaboració de l'obra, però creiem que resulta més pràctic de cara a la consulta. És a dir, el procés d'estudi ha estat bastir el catàleg de les monedes i el repertori documental, després fer la història monetària de cada població i, finalment, establir unes conclusions generals a partir d'un estudi de conjunt i la contrastació amb altres dades d'història general. En canvi, en el llibre hem disposat aquest estudi final al principi, perquè pensem que així se'n facilita la consulta a l'historiador, el qual podrà ampliar informació anant a cercar les dades de detall en els aplecs finals o en la història de cada població. Qui vulgui senzillament catalogar, trobarà fàcilment el catàleg al final del llibre. Si li cal aprofundir en algun aspecte concret sempre pot acudir a les fonts documentals o a les històries parcials.

Ens cal aclarir també que hem preferit el nom tradicional de Guerra dels Segadors en lloc del de Guerra de Separació que hem vist emprar darrerament.³ Aquest segon terme s'ha originat en l'intent, al nostre entendre excessivament purista, de separar la revolta dels segadors de l'anomenat Corpus de Sang de l'aixecament institucional que ja es covava abans i que anirà aflorant a poc a poc. Amb el nom de Guerra de Separació s'introdueix, però, un terme artificial i, el que és pitjor, equívoc. Separació indica que abans hi havia unió, és a dir, deixa sobreentès que Catalunya estava unida, formava part d'Espanya. Això, resulta històricament inadmissible. Catalunya estava vinculada a Castella pel fet de compartir un mateix sobirà, al marge que aquest fet hagués pogut produir unes influències mútues. Per tant, de separada ja n'estava i el que es pretenia ara era sostreure al país de la sobirania de Felip III. En definitiva, doncs, amb el terme *separació* el remei és pitjor que la malaltia. La revolta dels segadors ha estat l'episodi que, tradicionalment, ha donat nom a la contesa que la seguí. No veiem motiu per a canviar-lo per un altre nom perillosament confusionari.

2. M. CRUSAFONT. *La moneda catalana local*, Barcelona, 1990.

3. El terme *Guerra dels Segadors* fou encunyat per la Renaixença. No és, doncs, tampoc, una denominació estrictament històrica, però sí ja prou consolidada i, per tant, bona per a entendre'ns. Vegeu Eva SERRA, «Catalunya al 1640». *Pedralbes*, núm. 15 (1995), p. 137-150. Té, de tota manera, prou tradició i és en aquest sentit que parlem de *terme tradicional*.

ANÀLISI INTERPRETATIVA

LA SITUACIÓ MONETÀRIA ABANS DEL CONFLICTE BÈL·LIC

Per a poder fer una valoració correcta de les iniciatives monetàries que els catalans varen prendre en el període de la guerra, és imprescindible traçar una breu panoràmica de la situació immediatament anterior.

Quina era la situació monetària abans de l'esclat del 1640?

El sistema monetari català s'havia anat forjant al llarg del període medieval d'una manera acumulativa. A la base del sistema monetari hi havia la unitat fonamental, el diner. Era una peça de moneda feta amb un aliatge de plata i aram, el billó, que va tenir, des que fou estabilitzada amb Jaume I, un percentatge de plata del 25 %, i un pes total que vorejava el gram.¹

Malgrat el seu feble valor, el diner de billó era molt important perquè la comptabilitat es feia sempre sobre la base del valor del diner i hom reduïa totes les altres monedes al valor que tenien en diners. Per a operar amb xifres importants hom es servia dels múltiples comptables del diner: el sou, que equivalia a dotze diners, i la lliura, que equivalia a vint sous o dos-cents quaranta diners. Qualsevol quantitat era reduïda, doncs, a xifres en lliures, sous i diners, i així es contractaven les transaccions.

En el mercat monetari medieval aviat varen sorgir altres monedes de més valor: el croat de plata i el florí d'or. El croat valia dotze diners i equivalia, per tant, a un sou. Era una moneda de plata que pesava poc més de tres grams. El florí d'or no va aparèixer fins a mitjan segle XIV i el seu valor fou fixat en onze croats. Aquest sistema monetari fou exportat a tots els regnes que constituïren la Corona Catalanoaragonesa i, després d'un cert procés d'unificació, el conjunt funcionava de manera coordinada. El florí era una moneda d'ús comú i curs general. El croat de plata, dit també ral, es batia amb estampes diferents, però amb el mateix valor a cadascun dels regnes. El diner aviat es va diversificar, de manera que els seus valors no eren els mateixos als diferents regnes, però, com que la petita moneda no tenia cap paper en el comerç i només s'emprava en les transaccions de la vida quotidiana, això no perjudicava els intercanvis. Sí que complicava, però, les comptabilitats, perquè a causa d'aquesta diversitat les lliures i sous catalans no valien el mateix que els valencians, els mallorquins o els sards.

En entrar a l'edat moderna el florí fou substituït pel ducat, una altra moneda d'or, però de millor llei i pes i, per tant, de més valor. D'altra banda, el diner català va perdre valor, passant a tenir un contingut d'argent bastant més feble que l'antic diner de tern; en començar l'edat moderna, tenia la meitat del valor d'aquell.

L'entrada a l'edat moderna significà tot un seguit de canvis monetaris derivats de la nova situació política i de les alteracions que les remeses d'or i plata d'origen americà havien produït en el mercat dels metalls.

1. La temàtica exposada en aquest capítol la podeu trobar tractada amb més detall a M. CRUSAFONT, *Història de la moneda catalana (Interpretació i criteris metodològics)*, Barcelona, 1996.

Amb tot, els catalans assoliren de mantenir un sistema monetari propi i la ciutat de Barcelona intentà dirigir la política monetària del país, com ho havia fet a l'època medieval. Certament, amb la pèrdua de pes polític que suposà la integració dins una unitat hegemònica molt més gran, l'eficàcia i abast d'aquesta direcció restaren fortament minvats. D'una banda, es trencà la unitat d'actuacions que els catalans havien pogut canalitzar a través de les decisions reials. Això féu que els sistemes monetaris dels antics regnes de la Corona es descoordinessin i, tot i ésser diferents del de Castella-Lleó, esdevinguessin discordants entre sí. De l'altra, totes les decisions havien d'ésser aprovades per una llunyana cort, que no es preocupava massa dels problemes monetaris d'aquella munió de petits regnes. Però el canvi més determinant no vingué d'aquí. Espanya i al seu imperi movien grans quantitats de grosses peces de moneda d'or i argent que eren ben valorades arreu i amb les quals adquiria tota mena de bens als països productors, ja que la seva producció de manufactures era insignificant. Els catalans acudien a aquest mercat i obtenien unes peces de moneda ben cotitzades. En aquesta situació, era impossible impedir la circulació d'aquestes monedes a Catalunya i ja a mitjan segle XVI hom detecta un circulant majoritàriament castellà en la franja de les monedes de valor mitjà i alt.

L'abundància de metall féu que les monedes fossin cada cop de més pes en minvar al valor relatiu de l'or i la plata, i com que Castella no era productora, aquest flux de moneda fugia a l'exterior i també cap a Catalunya. L'única mesura que adoptaren en l'àmbit castellà fou substituir el ducat d'or, una moneda de gairebé or pur, per l'escut, de llei una mica més baixa i que era emprada llavors en altres països europeus, però és evident que això no atacava pas l'arrel dels problemes. A més d'això, la petita moneda castellana es degradà progressivament, fins a esdevenir aram pur, en un moment en què encara predominava arreu la moneda-valor i l'aram no era estimat com a tal. Això no afectava els poderosos o els grans comerciants, però empobria encara més els que menys tenien.

Davant d'aquesta situació, la política catalana es dirigí a crear una unitat de plata més feble que la castellana a fi de dissuadir-ne l'extracció, a tolerar la circulació de les grosses peces castellanes d'or i argent i a alimentar el mercat amb abundància de moneda menuda de billó, és a dir, amb valor intrínsec, a fi d'evitar l'entrada de la pèssima moneda menuda castellana.

En el moment d'esclatar la guerra les emissions bàsiques que es feien a Catalunya eren de croats o ralets i mitjos ralets de plata de pes feble, i ardots i diners de billó amb l'equivalència d'un ral per vint-i-quatre diners i dotze ardots, que eren dobles diners. L'or es batia ocasionalment i hom optava per la unitat ducat o escut segons la conjuntura internacional del moment. Només aquestes emissions d'or podien considerar-se moneda forta i els ralets i els ardots constituïen un numerari d'ús quotidià. El comerç es movia amb les peces de dos, quatre i vuit rals de plata castellans i amb l'or en escuts castellans perquè les emissions catalanes no sembla que poguessin abastar un sector gaire important del volum de les transaccions.

Aquesta era, doncs, la situació en esclatar la guerra.

BARCELONA I LA POLÍTICA MONETÀRIA CATALANA A L'INICI DE LA CONTESA

Els estaments catalans varen prendre immediatament mesures per fer front a la contesa que es preparava des de temps enrere. La política explícita de provocació menada per Olivares sabien que no podia conduir a cap altre lloc i la revolta dels segadors no fou més que el detonant d'una situació insostenible.²

2. En la part històrica seguim el llibre que constitueix la millor síntesi: Eva SERRA, *La Guerra dels Segadors*, Barcelona, 1966. Es tracta, però, d'un treball sintètic i, per això, pel que fa a la recerca de dades de detall ens valdrem sovint de: Josep SANABRE, *La acció de França en Catalunya (1640-1659)*, Barcelona, 1956.

Com en altres situacions difícils, la Generalitat assumirà la representació de Catalunya, però tothora es mantindrà en contacte amb els organismes representatius de Barcelona per l'elevat pes que la ciutat tenia en el conjunt del país. En el cas de la moneda aquest tàndem era, a més, imprescindible perquè la fabricació de la moneda catalana era competència de la ciutat. Hi ha, des del principi, un diàleg sobre les mesures a prendre i nombroses indicacions emanades de la Generalitat. Aquesta, en el marc de la Junta de Braços havia reordenat els canals de recaptació fiscal i creat unes Juntes de Guerra, Justícia i Hisenda, sempre amb representació municipal barcelonina.³

El Consell de Cent barceloní, al seu torn, començà per prendre unes primeres mesures d'encunyació de tipus continuista. Així el 27 d'agost de 1640 (doc. 1) decideixen de batre ardits i diners, una encunyació que s'havia interromput cinc anys enrera, i el 12 de novembre acorden de fer rals de plata (doc. 7), com els que s'havien emès en els anys anteriors.

Aviat, però, es prengué consciència que la magnitud del problema que havien d'encarar exigia mesures més decidides i una atenció permanent, sostinguda. És en aquesta línia que el mateix 12 de novembre el Consell de Cent crea la Setzena de Moneda, un organisme permanent encarregat de vetllar per les emissions monetàries, i comença a plantejar les primeres bases per a una nova política d'emissions (doc. 7).

Després de diferents deliberacions i proves (docs. 7, 7a, 8, 8a, 9, 12, 15, 17a, 19 i 26) les decisions preses les podem resumir així:

1. Moneda d'or. Es va augmentar el valor dels trentins o dobles ducats i es contramarcà tota la moneda circulant d'aquest valor amb un escudet de la ciutat per a certificar aquest augment i potser també per afavorir l'afloració de l'or. També es decidí de batre moneda dins la sèrie de l'escut. A la pràctica, només es varen batre unes poques peces de mitjos trentins i d'onzens o terços de trentí, probablement per la dificultat de captar or.

2. Moneda de plata. Es deixa de batre rals i s'acorda batre peces de cinc rals i de dos rals i mig, dites de cinc sous per la seva equivalència a aquest valor en diners. També es va acordar de fer peces de deu rals, i fins s'obraren els encunys, però no sembla que s'arribessin a batre. Almenys no ens n'ha arribat cap exemplar.

3. Moneda de billó. Encunyació de sisens o peces de sis diners, i complementàriament, però, sempre en segon terme, d'ardits i diners.

Tal com hem comentat a l'apartat dedicat a les emissions de Barcelona, les innovacions més importants són l'encunyació dels múltiples de plata i la dels sisens. Cap d'aquests tipus monetaris s'havia encunyat mai a Catalunya. Els ardits o dobles diners i els diners o menuts són, doncs, les úniques monedes anteriors que es segueix encunyant. De tota manera, el seu paper és clarament secundari perquè s'emeten en volums molt més reduïts i les seves emissions es produeixen només en alguns anys. Per tant, podem afirmar que el quadre de valors és essencialment nou.

Això no vol dir que s'hagi canviat el sistema monetari. Les peces de cinc rals i cinc sous són, amb petits retocs, múltiples dels rals o croats encunyats abans, i els sisens d'aram són múltiples igualment dels diners anteriors. S'ha canviat, per tant, l'escala dels valors emesos, però no les unitats monetàries, que segueixen essent les mateixes.

Totes aquestes innovacions varen ésser fetes per decisió exclusiva de les autoritats catalanes i mai varen ésser modificades en cap sentit per la monarquia francesa a excepció de quan algun paràmetre fou alterat i els catalans instaren la confirmació reial, cosa que, d'altra banda, es produí en comptadíssimes ocasions. És cert que s'arribaren a fer a París uns projectes monetaris destinats a crear una eventual moneda per a circular a Catalunya, però aquests projectes no arribaren ni tan sols a concretar-se definitivament en l'àmbit oficial francès.

3. P. Basili de Rubí. *Les Corts Generals de Pau Claris*. Barcelona, 1976, p. 129-131.

Els francesos tampoc no intervingueren en les decisions referents als volums d'emissió o als tipus que calia emetre en cada moment. L'única incidència destacable es produí en l'àmbit tècnic, ja que a partir de 1642 varen trametre els punxons de les efígies dels sobirans a fi d'igualar-les amb les dels altres tallers monetaris dels seus dominis. Però el sistema monetari català no solament era diferent del francès, sinó que la moneda catalana no tenia curs legal a França. Inicialment tampoc corria a Catalunya la moneda francesa, però des de l'inici del 1642 se li assignà valor de curs i des del 1645 es pot dir que circulava ja amb normalitat.⁴

EXTENSIÓ DEL MODEL MONETARI BARCELONÍ A ALTRES POBLACIONS

En una primera etapa –que cobreix essencialment el període 1641-1642, però que en alguns casos arriba fins a 1645– el model monetari barceloní es va estendre a un conjunt de poblacions catalanes, de manera que es va produir una etapa d'encunyació monetària descentralitzada. Com que tots els tallers sense excepció varen adoptar el mateix cos de nous valors que s'havien innovat a Barcelona, hem de parlar d'un sistema descentralitzat però coordinat i homogeni.

Els tallers monetaris no barcelonins no actuaren ara com a emissors de numerari local en menuts o senyals sinó, majoritàriament, en peces de plata de cinc rals i cinc sous i en peces d'aram de sis diners o sisens. Ja veurem que tipològicament i metrològicament totes aquestes peces responen a les característiques dels models barcelonins. Les úniques diferències són en les llegendes pel que fa a la plata i, en alguns casos, en les heràldiques complementàries pel que fa als sisens. Alguns tallers, en concret els de Girona, Vic, la Bisbal i Banyoles acabaren per afegir un distintiu heràldic també a la plata, seguint en això l'exemple de Barcelona, que havia incorporat un escudet amb les seves armes al centre de la creu del revers. D'altres, finalment, mantingueren o iniciaren paral·lelament les encunyacions de menuts o diners, més en la línia dels antics numeraris locals, però aquests casos són més aviat excepcionals. Només Oliana, que va batre únicament menuts, es pot alinear plenament amb l'antiga tradició local. També cal tenir present el cas de Perpinyà: en aquest darrer taller no es va començar a batre fins el 1644, perquè abans hi hagué l'ocupació castellana. En iniciar les emissions ja gairebé cap taller català batia plata, que era, d'altra banda, difícil de captar en el context d'una guerra que s'allargava i esdevenia incerta, cosa que n'afavoria l'atresorament. Perpinyà decidí, en conseqüència, batre el numerari local tradicional, diferent, però, del dels altres tallers catalans perquè no es basava en els diners, sinó, sobretot, en grosses peces de billó del valor de dos sous; és a dir, l'equivalent d'un ral de plata. Fou, en definitiva, l'únic taller plenament local, per bé que la seva aparició es produeix en un context diferent, més tardà. Cal assenyalar també que introduí una variació en el seu quadre de qualitats en decidir fer els diners d'aram pur.

En total s'arribaren a posar en funcionament trenta tallers monetaris a Catalunya, inclòs el de Perpinyà que no començà, com hem dit, fins el 1644.

Cap d'ells va arribar a batre moneda d'or. En termes generals parlarem poc de l'or perquè la seva emissió fou insignificant al llarg de tota la contesa i les úniques emissions es feren a Barcelona i en diferents tipus: fraccions del trentí (conegudes), escuts (no coneguts) i lluisos francesos, ja des de la meitat de la guerra (no coneguts).

La major part dels tallers descentralitzats varen emetre monedes de plata en peces de cinc rals o cinc sous (o tots dos) i billó en sisens i/o en diners. Dels trenta tallers emissors, seguiren aquesta conducta els

4. Més endavant dediquem sengles capítols a l'actuació francesa i a un conjunt de qüestions a les conclusions entre les quals hi ha la de la circulació. Vegeu també el capítol dedicat a Barcelona. Els documents mencionats en la forma (*doc.*) remeten al nostre repertori documental.

tretze següents: Agramunt, Besalú, Camprodon, Cervera, Girona, Lleida, Manresa, Olot, Puigcerdà, Tàrraga, Terrassa, Vic i Vilafranca del Penedès. Nou altres tallers varen emetre només plata, si bé en alguns casos projectaren de batre també billó. Són els següents: Argentona, Balaguer, Banyoles, Berga, la Bisbal d'Empordà, Figueres, Granollers, Igualada i Mataró. Els set tallers restants només varen batre billó: Bellpuig, Caldes de Montbui, Oliana, Perpinyà, Sanatüja, Solsona i Valls, si bé també en algun s'hi va projectar l'emissió de numerari de plata.

La ruptura amb el model monetari local anterior és ben visible en aquelles poblacions que, com ara Balaguer o Tàrraga, havien emès només fins llavors moneda menuda de billó i ara faran moneda de plata. Però també és indicatiu que tallers com el de Caldes de Montbui deixin de fer diners locals i batin ara sisens seguint el patró barceloní. El cas més clar com a indicador d'aquest canvi d'orientació és el de Bellpuig: abans de la contesa va batre menuts i ardots locals, durant la guerra emet sisens segons el model de Barcelona i en acabar la contesa retorna al seu numerari tradicional local d'ardits i diners. D'altra banda, els numeraris locals eren concebuts per a una circulació limitada, mentre que les peces de cinc rals i cinc sous de plata i també els sisens d'emissió descentralitzada s'escamparen per tot Catalunya. Així, quan es contramarquen el 1652 peces de cinc rals, la meitat de les que ens han arribat són de tallers externs. Es tracta, per tant, d'un fenomen diferent.

En els apartats que segueixen analitzarem les motivacions d'aquesta extensió de les emissions, per què varen batre aquestes poblacions i no unes altres, la cronologia d'aquestes emissions, l'actitud de Barcelona i, finalment, altres aspectes més tècnics com ara els volums, la metrologia i els mètodes de fabricació.

CAUSES DE L'EXTENSIÓ

Per què trenta poblacions catalanes es varen llançar a fer moneda durant la Guerra dels Segadors?

Contra la imatge clàssica del desordre, de l'egoisme o de l'afany desordenat de lucre, ja fa anys que ens hem anat esforçant a demostrar que la motivació principal fou la necessitat de finançar la guerra, una guerra molt gravosa en una època en què es posaven en joc exèrcits multitudinaris i equipaments molt costosos. Un enfrontament que els oposava a un estat que podia recaptar gent i diners en molts territoris que eren dominis seus: Nàpols, Sicília, etc.⁵

Aquesta càrrega extraordinària apareixia, ben inoportunament, després de les feixugues tributacions que el país s'havia vist obligat a fer per a finançar la guerra del Rosselló. Venia també al darrere de les destrosses, lladronicis i devastacions que, amb superior beneplàcit, havien comès les tropes castellanes estacionades a Catalunya.

La documentació de l'època ho explicita també amb prou claredat.. Així s'expressen, per exemple, a principis de 1641 els jurats de Girona, en negar-se a una petició d'aportació econòmica feta des de Barcelona:

«Després de molts milenaris que havem manllevat a for de censal per les guerres de Leocata i Salses, havem manllevat i gastat per les ocasions presents mes de cinquanta milia lliures...» (doc. 22).

Semblantment s'expressen els consellers i jurats o paers de Lleida (docs. 5 i 105), Cervera (docs. 31,

5. M. CRUSAFONT i Anna M. BALAGUER, «Les monedes de Mataró i Argentona de la Guerra dels Segadors», *Fulls 19 Mataró*, 1984, p. 3-10. Pel que fa als recursos forans i a les tropes italianes, vegeu J. SANABRE, *La acción de Francia en Cataluña*, ja mencionat.

33, 53 i 128), Granollers (docs. 66, 68, 141 i 215), Figueres (doc. 220), Puigcerdà (doc. 78), la Bisbal (doc. 85), Olot (doc. 102), Vic (doc. 165) o Perpinyà (doc. 203). Amb l'agravament, en aquest darrer cas, de les extorsions que hi havien afegit els ocupants castellans ja dins el període bèl·lic:

«... Perpinyà esta posada en lo stat de pobresa mes infeliç que puga arribar un Comú... ha gastat molts milenaris de ducats en les guerres que en los comtats hi ha hagudes i ultimament en l'extorció que los castellans li feren violentament, que passen de 50.000 ducats» (doc. 203).

L'emissió de moneda és el darrer recurs que posen en execució:

«Per lo reparo de la qual pobresa han sercat los cònsols i Consell de dita vila molts arbitres, posant nous drets, amoderant salaris i excusant gastos i no és suficient remei a tanta pobresa i lo ultim que considera ara de ésser és batre moneda de belló de aquella que la dita vila te acostumat fabricar...» (doc. 203)

No hi ha motius per dubtar de la credibilitat de tot el que diuen els representants municipals. Pot ser que exagerin en algun moment, però els fets que mencionen són comprovables històricament. I pel que fa a Perpinyà, el recurs a la moneda devia ésser realment molt meditat, després de la costosa retirada de numerari que hagueren de fer el 1600 a causa de l'excés d'emissió del 1598.⁶ Ja veurem que, en aquesta ocasió, ni tan sols arribaren a exhaurir la quantitat autoritzada com a mesura de prudència i fent esment d'aquest antecedent nefast.

En produir-se l'aixecament del 1640 els estaments catalans varen haver d'improvisar un exèrcit i arbitrar els mitjans per a sostenir-lo. Tal com ho explica detalladament el recent estudi de V. Estanyol, l'exèrcit català estava constituït per «companyies gremials, (...) sometent rural, mercenaris, soldats fixos, soldats extrets de les lleves obligatòries i indigents recrutats per la força».⁷

Les poblacions havien d'aportar soldats i el seu equipament i sosteniment, segons el nombre d'habitants i seguint un sistema de lleves. «Cada vegueria havia d'aportar uns mil dos-cents homes».⁸

Dels alts imports d'aquestes despeses de guerra ens en parla també V. Estanyol: «La monarquia dels Àustria dedicava a la guerra el vuitanta per cent dels seus ingressos de 1550 i Anglaterra hi dedicava el noranta per cent del seu pressupost total l'any 1650».⁹ Ja es comprèn, doncs, que l'esforç que es demanava a les poblacions havia d'ésser molt considerable. Segons el mateix autor, «la taxa de guerra imposada als pobles esdevingué, pel que sembla, la font d'ingressos més important d'ençà del setembre de 1640, però sobretot a partir de la creació del Batalló».¹⁰

La descentralització del finançament va tenir com a conseqüència lògica la descentralització d'alguns dels mitjans per a sostenir-la i, en aquest cas, l'encunyació de moneda. Naturalment, l'antecedent de les emissions monetàries locals va afavorir que les poblacions emissores prenguessin en consideració aquesta via de finançament. Vint de les trenta poblacions que varen emetre moneda durant la guerra comptaven amb algun antecedent monetari. Les altres deu actuaren per imitació del que veien fer en poblacions properes.

6. M. CRUSAFONT I SABATER, *La moneda catalana local*, ja mencionat. Vegeu el capítol corresponent a Perpinyà, p. 227-239.

7. Vicenç ESTANYOL BARDERA, *El pactisme en guerra*, Barcelona, 1999, p. 67. Ens ha estat molt útil per a la organització militar. Petita crítica: no té en compte la moneda entre les fonts de finançament.

8. Vicenç ESTANYOL BARDERA, *El pactisme en guerra*, p. 77.

9. Vicenç ESTANYOL BARDERA, *El pactisme en guerra*, p. 104.

10. Vicenç ESTANYOL BARDERA, *El pactisme en guerra*, p. 117.

Aquests antecedents d'amonedaments locals rarament tenien, però, una base legal il·limitada. És a dir, no hi havia autoritzacions obertes, sinó més aviat limitades en el volum, l'àrea de circulació i a voltes la durada. Per tant, malgrat els antecedents, les poblacions no podien per sí soles prendre legalment la iniciativa d'emetre. Aquestes iniciatives varen sorgir, a voltes, de manera espontània, però més sovint hi hagueren passos previs per a assegurar-ne la legalitat. És el que tractarem a l'apartat que segueix.

BASES LEGALS DE LES EMISSIONS MONETÀRIES NO BARCELONINES

Si mai cap altra població catalana no hagués batut moneda i aquesta s'hagués fet sempre de manera centralitzada a la seca de Barcelona, les iniciatives d'encunyació probablement s'haurien retardat o no s'haurien produït mai. L'antecedent dels amonedaments locals, ben presents en la memòria i vigents encara en algunes poblacions com ara Reus o Bellpuig, va afavorir certament l'aparició de tallers externs.

Això no vol dir, però, que es possessin a batre moneda de manera espontània. La major part dels tallers tramitaren prèviament una autorització. D'altres, com Girona, notificaren l'inici com un fet consumat, segurs del seu dret i, sobretot, presentant el fet com a inevitable, un recurs absolutament necessari davant la situació extrema en què es trobaven. D'altres, finalment, actuaren pel seu compte o bé es començaren a preocupar per la legitimitat de la iniciativa quan hi hagueren rumors de possibles represàlies.

Les autoritzacions per batre monedes locals les havia donat generalment el rei. A qui s'havien de dirigir, ara, les poblacions que volien fer emissions monetàries? En principi, la màxima autoritat era el conseller en cap de la Diputació del General o Generalitat; però, en qüestions de moneda, els responsables eren els consellers de Barcelona. És per això que hi hagué poblacions que es dirigiren a la Generalitat i a els seus diputats i d'altres que es dirigiren a Barcelona.

Així, Lleida, es dirigeix primer a Barcelona i després a la Generalitat (docs. 5 i 20); Girona, al conseller en cap però comunicant-li uns fets consumats que, de fet, no semblen reals sinó projectes en vies d'execució (doc. 22). Granollers demana autorització a la Generalitat, tot fent valdre els seus antecedents com a població emissora de moneda local (doc. 65). La Bisbal nomena una comissió perquè estudiï la viabilitat de fer moneda, tal com ho fa Girona (doc. 85). Puigcerdà es val d'una concessió reial anterior no exhaurida en volum per a iniciar les seves emissions i, per tant, no sembla que prengui mesures per a legalitzar-se (doc. 44). Terrassa demana i obté llicència de la Generalitat per batre (doc. 88), mentre que Balaguer es dirigeix en aquest sentit a la ciutat de Barcelona (doc. 136).

El cas de Cervera ens revela la plena consciència d'una situació republicana. Els paers demanen llicència al veguer i aquest els la dona (docs. 31 i 33). El veguer, en principi, és el representant local del rei, però en aquest cas diu ben clar que és un veguer republicà, ja que es titula «veguer pel Principat de Catalunya».¹¹ Caldes és un cas *a posteriori*, ja que no és fins el 6 de març del 1642 que envia dos síndics a Barcelona per a assabentar-se de «amb quin poder fabriquen moneda les altres Universitats i si la vila en pot fabricar» (doc. 123). Però quan pren aquesta iniciativa ja feia quatre mesos que havia acordat de fer moneda i tres que se n'encunyava. Tàrrega de segur que no va demanar cap permís, perquè quan, *a posteriori*, se l'acusa d'haver fet moneda es veu obligada a una composició i pagar una multa (doc. 286). En canvi Cervera i Terrassa van sortir airotes d'acusacions semblants (docs. 307 i 286). I és segur que ens manca documentació de molts tallers, una documentació que en acabar la guerra s'havia convertit en comprometedora i que hom podia sentir el desig de fer desaparèixer: hi ha casos en què en fer-se indagacions *a posteriori*, la documentació no s'ha trobat o s'ha perdut.

11. J. M. LLOBET I PORTELLA, «L'expedient de l'autorització d'encunyació de moneda a Cervera durant la Guerra dels Segadors», a *III Simposi Numismàtic de Barcelona*, Barcelona, 1985, p. 135-142. Vegeu p. 141.

El que no coneixem són casos de negativa. És a dir, quan la Generalitat o el Consell barceloní varen ésser preguntats respongueren positivament, fins i tot en casos com ara Terrassa, que amb prou feines si podia al·legar antecedents.¹² Per tant, sembla clar que no hi havia una predisposició en contra de les emissions locals, si bé tampoc sembla que es pugui dir que les autoritats catalanes les estimulessin. El que feien era orientar aquestes iniciatives cap a la fabricació de moneda de plata. Així, sabem que Granollers pensava batre billó i acaba fent moneda de plata, i Terrassa, que es una altra de les que consulta, també bat igualment argent. Amb això les autoritats catalanes sembla que volien acostar-se al model monetari dels Països Baixos, en els quals cada ciutat important batia moneda, però bona moneda. El model descentralitzat no solament era doncs una solució possible, sinó que comptava ja amb antecedents, justament en els Països Baixos, una terra que tenia un perfil en alguns aspectes proper a Catalunya, per la seva dedicació comercial. I el model descentralitzat tampoc era tan diferent del de les ciutats italianes, si bé aquelles no comptaven amb un rerepaís tan extens.

Tot fa pensar, doncs, que les autoritats republicanes catalanes no veien amb mals ulls la descentralització de les emissions si es complien els requisits de la qualitat que Barcelona havia marcat. Si aquestes autoritats eren consultades, responien positivament.

Només per aquesta disposició favorable i per uns acords previs es pot entendre que totes les poblacions emissores s'ajustessin exactament als paràmetres marcats per Barcelona. El sistema d'emissió descentralitzada fou previst, conduït i, si no estimulat, sí acceptat. Les regles de joc d'aquest nou model foren, d'altra banda, perfectament percebudes pel mercat: l'any 1641 els síndics de Vic es veuen obligats a retirar de circulació i a reencunyar les seves peces de cinc rals que la gent rebutjava, perquè no pesaven igual que les de Barcelona (doc. 79).

Aquesta és la situació que trobem des dels inicis de la revolta fins a l'arribada del primer virrei, al marquès de Brezé, el febrer del 1642, és a dir, en l'etapa que més clarament es pot qualificar de republicana. Ja veurem que en tot aquest període les monedes expressen exactament aquesta situació ja que, un cop superada la fase de prudència i espera en la qual, davant de la possibilitat d'una composició *in extremis*, encara es fan les monedes a nom del rei Felip, es passa a batre a nom del Principat de Catalunya. Les monedes són plenament republicanes.

JUSTIFICACIÓ DELS TALLERS EMISSORS

En no haver-hi un pla predeterminat no podem esperar de trobar una lògica total al repartiment dels tallers, però sí que podem assajar de veure si hi ha elements que determinin que unes poblacions emetessin i d'altres no.

Ja hem vist que els caps de vegueria no eren solament les poblacions de més relleu dins la seva demarcació, sinó els caps de recaptació dels tributs de guerra. Sembla lògic que totes aquestes poblacions fossin centres emissors: així es compleix en la major part dels casos i quan no es compleix hi ha gairebé sempre raons que ho justifiquen. Així trobem emissions a Barcelona i als caps de vegueria següents:

Agramunt, Balaguer, Camprodón, Cervera, Girona, Granollers, Lleida, Manresa, Perpinyà, Puigcerdà, Tàrraga, Vic, Vilafranca.¹³

La llista ens justifica, doncs, tretze localitats emissores, catorze si hi sumem Barcelona, encara que

12. Terrassa havia fet una breu encunyació al segle XV. Vegeu M. CRUSAFONT, *La moneda catalana local*, citat més amunt.

13. Per a la divisió en vegueries i la seva evolució des del 1513 fins a principis del s. XVIII vegeu *La divisió territorial de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1937, p. 24-27. Per als llocs recaptació que mencionarem més endavant vegeu J. H. ELLIOT, *La revolta catalana*, Barcelona, 1966, apèndix III: «Drets d'importació i exportació». Pel que fa als antecedents monetaris locals, vegeu M. CRUSAFONT, *La moneda catalana*, ja mencionat.

aquesta, com és lògic, ja emetia per altres raons històriques. Les absències són perfectament justificables: Tarragona i Tortosa es trobaren des del principi en mans castellanes. Ambdues, a més, varen prendre iniciatives monetàries en el seu bàndol. L'absència de Montblanc és igualment comprensible: el seu territori es trobava enmig del de les vegueries de Tarragona i Tortosa i sovint era camp de batalla, amb dominis alternatius. Aquestes mancances en la zona poden justificar l'emissió monetària de Valls, població important pel nombre d'habitants ja que era la setena de Catalunya, i que, tot i pertànyer a la vegueria de Tarragona, estigué sovint en mans catalanes.

Per les mateixes raons que trobem lògic que emetin els caps de vegueria, també ho és que ho facin els caps de sotsvegueries importants per la població de la capital o bé per l'extensió del territori de la sostvegueria. En aquest cas podríem trobar justificat que emetessin les poblacions de Besalú, Berga i Igualada.

Cal tenir present que moltes d'aquestes poblacions tenien antecedents monetaris, com a emissores de numerari local. En concret, totes les que varen emetre i eren caps de vegueria, i, a més, Valls i Igualada. Només Besalú i Berga mancaven d'aquest antecedent, però cal tenir present la importància de les seves sotsvegueries, molt més grans que algunes de les vegueries abans esmentades.

Cal considerar aquelles poblacions que pel seu elevat nombre d'habitants tenien prou potencial econòmic per a poder endegar emissions. El cas més clar és el de Mataró, que aleshores era la tercera ciutat de Catalunya, després de Barcelona i Perpinyà. Mataró era, d'altra banda, una de les ciutats on es centralitzaven les recaptades dels drets d'entrades i eixides de la Generalitat. És probable, doncs, que tingués una càrrega impositiva important i que això l'estimulés a emetre moneda. Altres ciutats importants pel nombre d'habitants i, per tant, més fortament gravades podien ésser també Olot, Terrassa, Figueres, Solsona, la Bisbal d'Empordà i Caldes de Montbui. Totes elles tenien entre 1.500 i 2.000 habitants, en un moment en què Cervera o Lleida, caps de vegueria, en tenien poc més de 2.000 i què altres ciutats que tenien també aquesta categoria en tenien entre 500 i 1.000, com ara Agramunt o Camprodon. D'altra banda, algunes d'aquestes poblacions, com ara Terrassa, Solsona o Caldes, tenien antecedents d'encunyacions locals i això pogué ésser també un estímul per a iniciar les emissions.

L'antecedent monetari, junt amb una certa importància com a centres comarcals, és l'únic tret que podem aportar per a assajar de justificar les emissions monetàries de Banyoles o Bellpuig, especialment per a la segona, que tenia una llarga tradició monetària que es va mantenir encara després de la contesa.

Resten, amb tot, tres casos de difícil explicació: Argentona, Oliana i Sanaüja. Totes tres devien vorejar els 500 habitants i és probable que Oliana en tingués força menys. Cap de les tres sembla tenir especial relleu com a centre comarcal, ni tenir un mercat potent, ni cap paper de capitalitat administrativa. Totes tres varen fer moneda i el cas més detonant és el d'Argentona, que la va emetre de plata i en un volum considerable. De totes tres, Oliana i Sanaüja tenien antecedents de numerari local.

Villaronga ja va avançar una hipòtesi pel que fa Argentona: que fos el taller de recurs de Mataró després de les prohibicions dels inicis del 1642. Això sembla lògic perquè al gruix de les emissions de Mataró porten la data 1641, una petita part ja de 1642 i totes les d'Argentona, la de 1642. Aquesta explicació, probablement, s'ha d'estendre, maïssada, a Sanaüja i Oliana, potser subsidiàries de Solsona. En tornarem a parlar més endavant.

Aquest repartiment de tallers, que cobreix tots els caps de vegueria i moltes de les poblacions importants no ha de portar a concloure que les emissions monetàries tendien a abastar les àrees territorials. Cal matisar la dispersió geogràfica amb els tipus de monedes emeses i amb el volum d'aquestes emissions. Així, els volums de Balaguer, Valls, Figueres, Berga o Camprodon foren insignificants i degueren tenir una incidència menyspreable en el circulant monetari de les seves respectives àrees d'influència. Els territoris de les vegueries de Camprodon i Balaguer eren força extensos i el de Berga molt gran. Valls, d'altra banda, només va emetre sisens d'aram a nom de Lluís i amb data 1642. Fou, doncs, una emissió tardana i probablement insignificant, ja que només ens n'han arribat dos exemplars.

Per tant, tot i que la dispersió dels tallers pot tenir una justificació territorial, això no comporta que cada centre territorial assajés de cobrir les necessitats de circulació de la seva àrea d'influència respectiva. La motivació fonamental sembla que va ésser procurar-se recursos extraordinaris per a pagar les contribucions de guerra i el sosteniment dels soldats que eren al seu càrrec. Com que a inicis del 1642 les iniciatives encunyadores foren estroncades sobtadament, els volums finals solen dependre del temps que va passar des del 1640 fins que es prengueren les decisions d'emetre moneda. Més endavant parlarem també d'aquesta aturada i de les conseqüències que va tenir.

Si cartografiem la situació dels tallers emissors observarem que hi ha una densitat força coherent per a tot el territori català amb l'excepció de dues àrees extremes: al sud i al nord-oest. Ja hem parlat de la problemàtica del sud, on la possessió de Tortosa i Tarragona per part dels castellans des dels inicis de la contesa explica la manca d'iniciatives monetàries catalanes i la presència alternativa de diferents projectes encunyadors reialistes a Tortosa i Tarragona. Més difícil és trobar una explicació al buit absolut de l'àrea nord-occidental, ocupada per la Vall d'Aran i la sotsvegueria del Pallars, potser la més gran de Catalunya. Com que no hem de mirar el mapa amb visió territorial sinó fiscal, potser és fàcil de justificar l'absència de la Vall d'Aran, que podia tenir una pressió petita i d'altra banda fou escenari de diferents enfrontaments. No hi ha manera d'entendre, en canvi, l'espai buit del Pallars, amb nuclis notables com era Sort o Talarn i on Tremp era el centre de recaptació dels drets d'entrades i eixides de la Generalitat. D'altra banda, les tres poblacions esmentades tenien antecedents com a centres emissors de numerari local. Podríem pensar en una inicial oposició dels Cardona, que dominaven bona part d'aquest territori, però això no va pas impedir les emissions a Solsona, mig domini d'ells, iniciades ja el 1641, Potser al mig domini episcopal solsoní és el que explica la diferència? Francament, és una qüestió a la qual no trobem una resposta prou satisfactòria.

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES PRIMERES EMISSIONS

El 7 de juny del 1640 es produeix l'anomenat Corpus de Sang, a primers de juliol els primers contactes amb França i el 26 d'agost el rei Lluís XIII accepta la idea d'una república catalana posada sota la protecció francesa. Malgrat tot, els acords definitius amb França es signaran molt més tard: el dia 19 de febrer del 1641 obtingueren la signatura reial, però no fou fins el 26 de març que fou comunicat als representants catalans, que entraren en unes negociacions que s'allargaren fins el 2 de juny. Un cop els catalans hagueren introduït els seus suggeriments i esmenes, el pacte fou tramès una altra volta a París, on dormí fins el 19 de setembre, data en què Lluís XIII els signà de nou. No fou fins al 7 d'octubre que els representants catalans l'arribaren a signar definitivament i tingué, per tant, fermesa.¹⁴

En aquestes circumstàncies, no té res d'estrany que les primeres emissions fossin encara a nom del rei Felip, perquè fins que les negociacions no foren ben encaminades encara restava oberta l'opció d'una represa de negociacions amb el rei Felip.

L'any 1640 sembla que només s'encunyà a Barcelona. La ciutat havia pres les seves primeres mesures monetàries al mes d'agost, però es tractava només del batiment d'ardits i diners. No és fins al mes de novembre que es decideix el contramarcats dels trentins d'or, després l'emissió de rals o croats tradicionals, i finalment, el nou programa d'encunyacions amb les peces de cinc rals, cinc sous i sisens. Totes aquestes monedes foren batudes, com és lògic, a nom de Felip. En qualsevol cas, el batiment de les noves monedes degué començar a principis del mes de desembre i això explica l'escassetat dels cinc rals, cinc sous i sisens amb la data 1640.

14. Per totes aquestes qüestions vegeu J. SANABRE, *La acción de Francia en Cataluña*, Barcelona, 1956.

Si examinem l'evidència també trobarem peces amb data 1640 a Girona i a Lleida, però és segur que foren batudes dins de l'any següent, tal com ho expliquem als capítols monogràfics corresponents. Això no vol dir que algun dels encunys no s'hagués començat a preparar durant els darrers dies del 1640. Per tant, dins d'aquest any només encunyà la seca de Barcelona i encara en quantitats poc importants.

Al llarg del 1641 anaren entrant en acció la major part dels tallers monetaris catalans, però almenys set d'ells no començaren a ésser actius fins al 1642. Aquestes seques més ressegades foren les d'Argenton, Bellpuig, Caldes de Montbui, Camprodon, Oliana i Valls.

Descomptats aquests darrers resulta, doncs, que al llarg del 1641 es posaren en funcionament vint-i-tres tallers descentralitzats. En alguns casos en coneixem les cronologies; en molts d'altres no les coneixem, però ens hi podem aproximar:

— Al mes de gener només ens consta que Barcelona batia dobles d'or i que Girona contramarcava els trentins.¹⁵

— Al mes de febrer és Vic qui contramarcava els trentins mentre que Girona comença a batre les seves primeres monedes de plata que, com hem dit, porten encara la data 1640.

— Al mes de març Vic comença a batre també monedes d'argent.

— Al mes d'abril Barcelona bat or en la sèrie del trentí, mentre s'activa el taller de Manresa batent plata i el de Puigcerdà, que recupera la seva anterior llicència per a batre billó i que no havia exhaurit.

— Al mes de maig Lleida bat els seus croats o rals a nom de Felip i data 1640, per bé que no és impossible algun batiment anterior.

— Al mes de juny Cervera comença a batre plata.

— Al mes de juliol ho comença a fer Olot, mentre que Vic inicia els seus batiments de billó o aram, per bé que amb la data 1611. No és impossible que hi hagi batiments vigatans d'aquest tipus anteriors a aquesta data.

— Al mes d'agost no ens consta cap iniciativa nova.

— Al mes de setembre comença a batre argent el taller de Mataró i a Lleida es baten les peces de cinc rals d'argent.

— Al mes d'octubre Granollers comença la seva emissió de plata. Cervera comença probablement a batre també menuts d'aram o billó.

— Al mes de novembre Puigcerdà inicia la seva fabricació de plata, mentre que Girona i Manresa comencen a batre sisens de billó.

— Al mes de desembre comença a batre plata al taller de la Bisbal d'Empordà i potser Terrassa, però també podria ésser que el batiment no fos efectiu fins als primers dies de gener, tot i que hi ha encunys amb la data 1641. L'aram de Terrassa sembla que també comença al gener del 1642 malgrat que la major part dels sisens coneguts porten la data 1641.

A més d'aquests tallers amb data documentada, al llarg del 1641 varen començar a fer emissions les seques d'Agramunt, Balaguer, Banyoles, Berga, Besalú, Figueres, Sanaüja, Solsona, Tàrraga, Igualada i Vilafranca del Penedès. D'entre aquests tallers, Balaguer, Banyoles, Berga, Figueres i Igualada només varen batre plata; Sanaüja i Solsona només varen batre en aram o billó, i Agramunt, Besalú, Tàrraga i Vilafranca varen emetre en tots dos metalls.

Per poder determinar la data aproximada d'inici de les emissions podem fixar-nos en el canvi de llegenda, que va passar d'ésser a nom de Felip a ésser a nom del Principat de Catalunya. Quan es va produir aquest canvi? A Girona l'ordre fou donada el 5 d'octubre del 1641 i consta que es prenia aquesta decisió

15. Vegeu el detall de les emissions a l'apartat dedicat a cada població. De tota manera és fàcil accedir igualment als documents justificatius a partir de la data perquè són ordenats cronològicament.

seguint al que s'havia fet ja a Barcelona. Ja hem vist que els pactes definitius foren signats a Barcelona el dia 7 d'octubre, però sembla impossible que a l'endemà ja s'hagués pres la decisió del canvi i que ja se n'hagués assabentat Girona. Per tant, cal concloure que els barcelonins havien fet el pas a la llegenda Principat amb anterioritat a la rebuda de la signatura definitiva del rei Lluís, potser poc després del 2 de juny, quan ja hi havia una acceptació prèvia del rei francès i ells havien tramès les seves esmenes als acords amb França. Si examinem el volum de la plata emesa l'any 1641 a Barcelona i considerem una fabricació regular i al nostre corpus una mostra representativa, trobarem que un 55 % de la producció d'aquest any és a nom del rei Felip i un 35 % a nom del Principat, amb la qual cosa el canvi es situaria a finals d'agost. Podem prendre com a data convencional el dia 1 de setembre i deixar un més d'espai perquè es faci oficial i arribi a Girona i els consellers d'aquella ciutat tinguin el temps necessari per a deliberar i acordar al seu torn el canvi. La data real s'ha de trobar, però, entre el juny i el setembre.

La frontera setembre/octubre pot ésser útil, doncs, per a separar les emissions Felip/Principat. I la proporció de peces amb les dues titulacions pot orientar les hipòtesis per a les cronologies inicials de cada taller.

En una primera aproximació podem assegurar que Agramunt, Balaguer, Besalú, Figueres i Tàrraga començaren a batre moneda de plata abans de la frontera fixada, setembre/octubre del 1641, perquè hi ha peces a nom de Felip, mentre que Berga i Vilafranca devien començar després perquè totes les peces de plata són a nom del Principat. El cas de Banyoles és especial: té peces a nom de Felip, però porten al revers un escudet amb les armes de la vila, un aditament que es va afegir en la mateixa cronologia en que es va passar a batre a nom del Principat. Per tant, el més probable és que les emissions siguin igualment posteriors a la fita esmentada. Pel que fa a l'aram/billó, Agramunt i potser Solsona varen poder batre abans del setembre/octubre del 1641, mentre que Tàrraga i Vilafranca devien començar després perquè ja baten en aquest metall només a nom de Principat. De tota manera no són del tot segurs els casos de Solsona i Agramunt perquè, en realitat, als menuts només porten la testa de Felip, però no pas el nom i sabem, en el cas de Tàrraga, que es bateren peces amb la testa de Felip i al nom del Principat. Per tant, podem concloure que no hi ha cap peça segura d'aram anterior a la frontera setembre/octubre del 1641, al marge, es clar, dels batiments de Barcelona, dels diners amb data endarrerida de Puigcerdà i dels diners de Vic amb data 1611.

Si volem afinar la cronologia podem observar que en la major part dels tallers en què hi ha batiments a nom de Felip, l'evidència és molt més abundant en les peces a nom del Principat. Per tant, la major part dels tallers que varen emetre abans de la frontera setembre/octubre degueren començar poc abans i, en qualsevol cas, segur que després de mitjans del 1641. A la primera meitat del 1641 serien actius doncs, exclusivament, els tallers de Barcelona, Girona, Vic, Manresa, Lleida i Cervera, pel que fa a la plata, i només Puigcerdà, amb data endarrerida, i naturalment Barcelona, pel que fa a l'aram/billó.

Des del juliol al setembre/octubre s'activarien els tallers d'Olot, Mataró (que canviaria a Principat abans que Girona), Agramunt, Balaguer, Besalú, Figueras i Tàrraga pel que fa a la plata, i Vic amb aram de data endarrerida. Finalment, des de setembre/octubre fins a final d'any entrarien en acció els tallers de Granollers, Puigcerdà, la Bisbal, Terrassa, Berga, Banyoles i Vilafranca, pel que fa a la plata, i els de Cervera, Girona, Manresa, Agramunt, Solsona, Tàrraga, Besalú i Vilafranca pel que fa a l'aram/billó. Fins l'any 1642 no entrarien els tallers d'Argentona i Camprodon pel que fa a la plata, i els de Terrassa, Caldes, Olot, Bellpuig, Oliana, Sanauja, Lleida i Camprodon, pel que fa a l'aram/billó. Perpinyà, ocupat inicialment pels castellans no començarà les seves emissions fins al 1644.

El pas de Principat a Lluís es produiria a partir dels inicis del 1642. El cas de Sanauja, amb data 1641 i efigie de Lluís fa dubtar si en realitat las peces no foren emeses al 1642. Cal tenir present que a Barcelona, que és on s'emmirallaven tots els altres tallers, amb prou feines coneixem peces d'aram a nom de Lluís i que l'existència de sisens a nom del Principat i amb data 1642 fa dubtar, fins i tot, de l'autenticitat dels uns o els altres. En qualsevol cas la frontera Principat/Lluís a Barcelona es situa molt ajustadament amb el canvi d'any i sembla estrany que un altre taller allunyat l'hagués pogut fer abans.

D'aquest anàlisi cronològica es desprenen interessants conclusions:

1. Barcelona fou taller únic l'any 1640.
2. A la primera meitat del 1641 només foren actius cinc tallers més i encara per batre plata, fora de la situació atípica de Puigcerdà.
3. En els deu primers mesos del 1641 es pot dir que en els tallers exteriors només es bat plata. Les dues excepcions, Puigcerdà i Vic, es fan amb data endarrerida. L'aram extern és, doncs, un fenomen que no es generalitza fins al darrer trimestre del 1641.
4. Com que la immensa majoria dels tallers exteriors varen deixar de batre plata arran de les prohibicions de primers de març del 1642, la plata emesa en tallers exteriors va durar, en la major part dels casos escassament un any.
5. Com que l'aram/billó no va generalitzar-se fins al darrer trimestre del 1641 i cessa igualment en molts tallers al març del 1642, es pot afirmar que, en termes generals, l'aram extern va durar sis mesos escassos. Les excepcions es limiten a Agramunt, Puigcerdà, Solsona i Vic, que varen batre menuts, Girona que va batre sisens amb data endarrerida i Perpinyà que va batre del 1644 al 1651. De tota manera cal precisar que Puigcerdà féu la darrera emissió el 1644, Girona i Vic el 1645 i Agramunt i Solsona el 1648 i el 1651, respectivament, però només de menuts, amb interrupcions i amb volums insignificants.

Pel que fa a la tipologia les conclusions són igualment interessants:

1. Des de l'inici de les emissions fins a setembre/octubre del 1641 les monedes es varen emetre a nom del rei Felip, encara que a la plata no hi ha mai el seu bust, sinó un escut català (excepte el mig ral de Vic).
2. A partir de setembre/octubre del 1641 es va batre a nom del Principat de Catalunya i sense cap menció de monarca regnant a la moneda. Aquestes peces expressen clarament l'opció republicana. Aquesta situació es mantingué a Barcelona fins a finals del 1641, però en altres tallers va persistir fins al final de la major part de les encunyacions locals entorn del març del 1642. Totes les peces porten l'escut català.
3. Des dels inicis del 1642 es comença a batre a nom de Lluís. N'hi ha amb el seu bust i amb l'escut català.

TÈCNiques D'ENCUNYACIÓ: MARTELL I MOLINET

Des dels temps més reculats la moneda s'havia obtingut sempre per encunyació i amb martell. El mètode consistia a disposar un encuny fix sobre un suport, sobre el qual es posava el cospell i un encuny mòbil, que actuava com una escarpa de base plana, era percutit amb cops de martell sobre el cospell. D'aquesta manera quedaven gravades les dues cares.

A l'època medieval el mètode permetia encunyacions prou acurades perquè les monedes eren de mida petita i l'impuls dels cops de martell suficients per a obtenir el gravat. La caiguda del valor dels metalls que propicià l'arribada massiva d'or i plata americans als inicis de l'edat moderna, abocà a la necessitat de fer monedes més grans. Llavors sorgiren els problemes per a poder gravar bé una superfície més gran que exigia un cop molt més potent. Però també resultà problemàtic obtenir els cospells, ja que a l'època medieval es tallaven amb tisora, i ara no es podien tallar perquè eren massa gruixuts.

A mitjan segle XVII hom havia innovat el molí d'encunyació, que no actuava per percussió i encunyació sinó per pressió i estampació per mitjà d'una laminació. Es feia córrer una tira de metall a gran pressió entre dos corròns que duïen gravats els dos encunys i d'aquesta manera la planxa restava impresa per les dues cares. La separació de cada moneda es feia per mitjà de trepants.¹⁶

16. Vegeu l'apartat «La fabricació de la moneda», a M. CRUSAFONT, *Història de la moneda catalana. Interpretació i criteris metodològics*. Barcelona, 1995.

A la península Ibèrica, en aquell temps, només hi funcionava un molí gran, hidràulic, a Segòvia, capaç d'encunyar peces grans.¹⁷ Els molins petits, que s'accionaven manualment o aprofitant l'esforç dels cavalls (molins de sang), permetien l'obtenció de peces molt perfectes i ben rodones, però només de mida petita o mitjana. A Catalunya ja havien emprat molinets des dels inicis del segle XVII a Barcelona i a Vic, i eren instruments relativament coneguts, per bé que com a màquina no eren pas fàcils de construir. L'encament perfecte dels encunyats, el gravat sobre cilindres i l'ajustament del gruix no eren pas qüestions fàcils de resoldre. Com que el canvi de gruix era especialment sensible en el cas de l'or i la plata, per les variacions de valor que produïen, l'aplicació més usual dels molinets fou per a batre peces d'aram i billó. Les grosses peces de plata eren, en qualsevol cas, impossibles d'encunyar amb aquest instrument per les seves grans dimensions i, per tant, es varen encunyar a tots els tallers amb el mètode tradicional del martell.

L'encunyació de grosses peces de plata fou una novetat per als tallers catalans, fins i tot per al de Barcelona, que fins llavors havia emès únicament petit numerari. L'or i la plata castellans, ben acceptats a Catalunya, cobrien la franja de la moneda de més valor. Ara calgué batre'n també aquí i això no deixà de crear problemes. Però als tallers exteriors també els fou difícil proveir-se de molins d'encunyació per a la fabricació dels sisens i, en general, de la moneda d'aram i billó.

Aquestes dificultats es reflecteixen, d'una banda, en la qualitat de les monedes de plata i, de l'altra en el retard amb que algunes iniciatives de batre aram varen arribar a fer-se realitat.

En tots els tallers les peces de cinc rals i cinc sous es varen batre amb martell. Hom aprofitava peces de quatre rals i dos rals castellans per a batre les peces de cinc rals i dos rals i mig catalans, ja que aquesta era la proporció entre les dues unitats de plata d'ambdós països. Però ja veurem que calia reajustar aquest pes a la baixa perquè la moneda de la guerra fou feta amb un patró de pes una mica inferior. Si no hi havia peces castellanes per a reencunyar, hom havia de preparar els cospells a partir de plata procedent d'objectes o lingots, de primer per fusió i després amb ajust per tall amb escarpa o llimant. Aquest procediment per cospells verges i el reajustament a la baixa en el cas de peces castellanes explica el mal tallat de les monedes, un resultat que no era pas gaire diferent de l'obtingut als tallers castellans on també s'obrava a martell, és a dir, a tots menys al de Segòvia. Els resultats són més o menys bons. Hi ha encunyats molt ben gravats i d'altres molt imperfectes i peces rodones o molt mal tallades. Sovinteja, però la peça de tall irregular i les lectures no són gairebé mai completes.

Pel que fa a la moneda rebatuda, sovint hi podem apreciar rastres de la moneda anterior. A la làmina hi podem veure una moneda de cinc rals de Vic on s'hi aprecia, especialment a l'anvers, l'escut castellà de la peça primitiva (núm. 1). Al catàleg hi trobarem molts altres casos.

Amb els molinets es bateren els sisens i la major part dels diners. Excepcionalment, també es bateren altres peces: lluisos d'or, peces petites de deu rals d'argent i ardots a Barcelona, peces de mig ral de plata a Vic i alguna altra d'or també a Barcelona.

Algunes poblacions trobaren argenters o manyans hàbils per a fer-se els encunyats o fabricar els molins, com per exemple Solsona. D'altres hagueren de fer venir els tècnics o els equips d'altres llocs. De Barcelona sortiren, per exemple, els equips que actuaren a Terrassa. Vic fou una gran proveïdora d'encunyats i molins. Lleida tingué moltes dificultats per a batre la moneda i finalment feu venir un molinet de Barcelona. En general, aquestes vicissituds són explicades a la història monetària de cada població. En termes generals, cal retenir que la major part dels tallers hagueren de salvar molts obstacles per a poder engegar les encunyacions i que això originà retards i els representà una forta despesa inicial.

17. Pel context català vegeu J. BOTET I SISÓ, *Les monedes catalanes*, ja citat. Pel que fa al molí o *ingenio* de Segòvia, vegeu C. M. DEL RIVERO, «El ingenio de la moneda de Segovia», *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, núm. 38 (1918), p. 20-31 i *Segovia numismática*, Segovia, 1928. Per a tècniques d'encunyació en general i a nivell més ampli, vegeu Denis R. COOPER, *The Art and Craft of Coin-making. A History of Minting Technology*, Londres, 1988.

1

2

3

4

5

6

6

7

8

Làmina I.

A la làmina hi podem veure diferents monedes fetes amb la tècnica del molinet, així com restes o retalls rebutjats per diferents raons. La peça 2 és un ardit de Barcelona que té una fulla o làmina de metall aixecada i a punt de desprendre's i que s'enduria la meitat de l'estampa de l'anvers. Hem vist làmines d'aquest tipus que corresponen a una cara d'un diner i que poden induir erròniament a creure que es tracta d'una moneda incusa.

La peça 3 és un diner de Vic que mostra un doble gravat. Sembla clar que la làmina fou passada dues vegades pels corròns per a millorar-ne el gravat o que la làmina es desplaçà per una falla de la pressió. La moneda fou trepanada després, però s'hi observa clarament la doble gravació. Les peces 4 i 5 són extrems de làmines amb la marca de trepanat de la darrera peça i un fragment incomplet de la que venia al darrere i que ja no fou trepanada. La 4 és d'un sisè de Bellpuig i la 5 d'un diner de Cervera. La 6 és una tira amb la marca de dos diners consecutius d'Agramunt, que no foren trepanats, potser per la fissura que hi observem.

Finalment el 7 i el 8 són sisens de Barcelona, el primer retallat a la mida d'ardit i l'altre en procés d'ésser retallat amb el mateix objectiu i que pel seu gruix excessiu no es pogué acabar. La raó d'aquesta operació és clara: al final de la guerra els ardots seguien valent dos diners, però els sisens només un diner i mig. Llavors resultava rendible tallar els sisens i fer-los passar per ardots. Aviat, però, l'operació deixà de ser rendible perquè la cotització dels ardots caigué fins al valor d'un diner.

Retalls com els 4, 5 i 6, que, com veiem, provenen de tres tallers monetaris diferents (Bellpuig, Cervera i Agramunt) apareixen a voltes en camps de conreu. Malgrat que l'aram no tenia gaire valor pot semblar estrany que els fragments no fossin refosos i reutilitzats, en lloc d'ésser llençats. L'explicació pot trobar-se en el desig de fer desaparèixer de la seca les restes de les encunyacions en produir-se la prohibició dels numeraris locals del març del 1642. Més endavant parlarem extensament d'aquests fets.

METROLOGIA DE LES MONEDES D'OR I DE PLATA

L'or fou encunyat en quantitats molt petites i només a Barcelona, però no tenim dades metrològiques dels fins ara desconeguts batiments d'escuts castellans o lluisos francesos. Sembla probable que els escassos batiments dels divisors de trentí es fessin a la talla habitual dels ducats. Fora d'aquestes petites emissions barcelonines que només han deixat evidència en tres exemplars de divisors de trentí, només hi ha notícies referents a l'or pel contramarcats dels trentins que es feren a Barcelona, Vic, Girona i Lleida i que, naturalment, no n'havien pas d'alterar la metrologia perquè s'havia simplement de gravar un petit escudet amb les armes de la ciutat.

La plata i el billó sí que ens permeten un estudi metrològic. Començarem per la *plata*:

A partir del corpus que hem elaborat resulta fàcil d'arribar als pesos mitjans reals de les monedes emeses, especialment si rebutjem els pesos clarament anòmals i ens limitem a les sèries que ens donen un nombre suficient de pesos individuals. Operant així hem obtingut la taula de pesos mitjans que adjuntem.

Podem observar que els pesos són molt regulars i que, generalment, es mouen entre els 11,36 g (Besalú) i els 11,81 g (Vic). De tota manera, la concentració major de pesos es situa entorn dels 11,7 g i podem suposar que aquest era el pes que es volia obtenir.

Només hi trobem dues excepcions a la baixa i dues a l'alça. En les emissions de Barcelona a nom de Felip, el pes arriba als 12,03 g l'any 1640 i als 11,88 g el 1641. També Olot arriba a un pes alt, 12,1 g, però només en les peces que tenen una corona de punts al voltant dels anells del revers. Les que no tenen l'anell pesen menys: 11,67 g. Les dues excepcions a la baixa són les de Barcelona i Cervera per les peces a nom de Lluís dels anys 1641, 1642 i 1643, que arriben a 11,27 g a Cervera i a 11,62 g a Barcelona.

Tot plegat sembla indicar-nos que hi ha un primer moment d'un pes cercat per als cinc rals de plata de

Taula de pesos mitjans de les peces de 5 rals

	<i>FELIP</i> 1640	<i>FELIP</i> 1641	<i>PRINCIPAT</i> 1641-1642	<i>LLUÍS</i> 1641	<i>LLUÍS</i> 1642
Agramunt			11,61		
Argentona			11,68		
Banyoles			11,61		
Barcelona	12,03	11,88	11,77	11,70 → 11,62	
Besalú			11,36		
Cervera		11,83	11,52	11,27	11,51
Figueres			11,50		
Girona	11,87	11,81	11,69		
Granollers			11,77		
Igualada			11,70		
Manresa		11,80			
Mataró			11,84 → 11,70		
Olot		11,67 → 12,1			
Puigcerdà			11,70		
Tàrraga		11,51			
Terrassa		11,59			
Vic		11,39	11,81	(11,80)	
Vilafranca			(11,87)		

Pesos entre parèntesis: escassetat de pesos individuals.

12,1 g i que molt aviat es passa als 11,7 g. El fet que les peces de Girona de data 1640 pesin ja el pes baix s'explica perquè, com hem dit abans, l'emissió es féu el 1641 malgrat que els encunyats s'haguessin obrat el 1640 o amb data 1640. Per tant, hi ha molt aviat un reajustament a la baixa i el pes es centra en els 11,7 g. Encara en els tallers que sobreviuen als decrets prohibitòris del març del 1642, Barcelona i Cervera, s'hi observa una nova petita correcció també a la baixa. En qualsevol cas la seqüència 12, 1-11, 7-11, 55 representa uns simples retocs poc importants ja que no arriben al 2 %. Per a les anàlisis metrològiques del període poden operar amb el pes d'11,7 per als cinc rals, la qual cosa ens dóna l'escala de pesos següent per als altres valors:

5 rals	11,7 g
5 sous	5,85 g
1 ral	2,34 g
1/2 ral	1,17 g

Les peces de cinc sous i les escasses emissions de croats (Lleida) i de mitjos rals o croats (Vic), semblen ajustar-se efectivament a aquesta escala de pesos.

Pel que fa a la llei, és gairebé segur que fou d'onze diners sobre dotze, és a dir, d'un 91,66 % de plata. Malgrat que no disposem d'anàlisis, hi ha raons sobrades per a creure que fou així. D'una banda, perquè ja al 1614 els consellers barcelonins havien expressat la seva intenció de rebaixar la llei de la plata catalana, que era llavors de 11,5 diners, i d'anivellar-la amb la de Castella, que era de 11. De l'altra, perquè

en molts tallers es va batre alternativament sobre cospells verges i sobre peces castellanques i si la llei no hagués estat en els cospells verges d'11 diners s'haurien obtingut peces de diferent valor.

L'aprofitament de peces de rals castellanques per a batre peces catalanes de cinc rals era possible des de la reforma a la baixa del ral català que es va operar a inicis del segle XVII, segons hem explicat en altre lloc.¹⁸ Es tractava de reduir el pes de la unitat catalana a fi de dissuadir-ne l'exportació i evitar així que la sagnia d'argent castellà no arrossegues també l'argent català. De fet, ja els sards havien optat per la mateixa solució en batre els seus deu rals mal tallats sobre peces de vuit rals castellanques des dels temps de Felip I (1558-1598).

Amb tot, és evident que, a més d'aquest reaprofitament, s'introduí un factor de correcció a la baixa per obtenir un benefici superior i cobrir les despeses de la reconversió. Efectivament, el ral castellà es seguia encunyant a la talla de 67 peces el marc de Castella i això donava un pes unitari de 3,49 g i l'escala de pesos següents:

ral castellà	3,49 g
peça de dos rals	6,98 g
peça de quatre rals	13,98 g
peça de vuit rals	27,92 g

Si comprovem pesos de monedes castellanques d'aquest temps o de peces sardes batudes sobre peces castellanques trobarem xifres que concorden amb els pesos de la taula anterior. En canvi, ja hem vist que les peces de cinc rals catalanes no pesen pas els 13,98 g, sinó només 11,7. Per tant, en fabricar els cospells verges es rebaixava al pes i en aprofitar peces de plata castellana se'n devia retallar la part corresponent. Fent aquesta operació s'obtenia un guany del 16 %, o el que és el mateix, en batre una peça de cinc rals s'hi guanyava un ral, tot valorant al ral català en la proporció de 5/4 respecte al castellà.

Amb un pes del ral català entorn dels 2,34 g, s'estava aplicant una talla sobre el marc català de 100 peces, força superior a la talla de 80 peces d'abans de la contesa i, fins i tot, de la de després que es mogué entre les talles de 84 i 94. Es tracta, doncs, d'una emissió de guerra amb guany superior, que devia assegurar bons ingressos. Amb tot, no hem detectat ni protestes ni dificultats de circulació per a la moneda de plata, ni per a la de Barcelona ni per a la dels pobles.

Cal observar que aquest rebaix de la plata equival, aproximadament a l'increment que es donà a l'or (de 33 a 39 rals el trentí). Probablement els consellers s'avançaren a allò que hauria ocorregut inexorablement.

Pel que fa als canvis tipològics d'Olot, i sembla que també de Besalú, sembla clar que hi hagué una primera emissió una mica massa baixa i que la marca de la corona de punts vol indicar la millora del pes, fet que és comprovable per les xifres mitjanes, almenys d'Olot.

És possible que algun taller arribés a batre a llei més baixa, tal com ho diuen en algun moment els consellers de Barcelona. En concret, en les encunyacions del taller d'Igualada, controlat pels militars francesos, on simplement es millorava la llei de la plata francesa tramesa, tot barrejant-la amb plata castellana, però sense un ajust precís. Amb tot, una peça igualadina apareix entre les que circulaven amb normalitat a Barcelona quan l'any 1652 foren contramarcats els cinc rals a vint rals. Sembla clar, doncs, que no hi havia desconfiança respecte dels numeraris locals ni tant sols si era del taller igualadí que podia ésser el més sospitós de lleis irregulars.

18. M. CRUSAFONT, *Barcelona i la moneda catalana*, Barcelona, 1989. Vegeu el capítol, «El croat de plata en temps dels Àustria», p. 165-170.

METROLOGIA DE LES MONEDES D'ARAM I BILLÓ

No disposem d'una base d'anàlisi de contingut d'argent que ens pugui orientar sobre la composició de les monedes amb aspecte d'aram de la Guerra dels Segadors i, per tant, es fa molt difícil dilucidar en cada cas si són monedes d'aram pur o de billó.

Si ens fixem en els antecedents, el numerari local, sempre de menuts o com a màxim d'ardits o dobles diners, era d'aram pur, malgrat que en alguns tallers s'hi constatin batiments inicials de billó, com és el cas de les emissions de Girona al segle XV. De tota manera, al segle XVII és gairebé segur que no restava cap taller monetari local que batés encara billó. Això ajuda a explicar l'èxit esclatant de l'ardit de Barcelona emès des del 1612 i que, de fet, fou l'arma més eficaç per acabar amb els tallers locals en el moment en què aquests, o alguns d'aquests, havien emprès la perillosa via dels batiments excessius.

D'altra banda, sabem que a Perpinyà es varen encunyar els dobles sous i els sous amb un petit percentatge de plata, però en canvi els menuts es feren d'aram pur.

Pel que fa als sisens, es probable que Barcelona comencés fabricant-los amb un cert percentatge de plata, probablement un 6 % o 6,5 %, és a dir amb la plata equivalent a la dels ardots valor per valor. En aquestes circumstàncies, l'ardit i al sisè al canvi d'1 ral per 24 diners, 12 ardots o quatre sisens, tenia un grau fiduciari del 50 %. Com que la moneda castellana i els numeraris locals eren d'aram pur, el mercat català acceptava de bon grat aquest elevat grau fiduciari i no hi ha notícies de rebuig ni dels ardots ni dels sisens inicials.

Si els tallers locals varen seguir la petja de Barcelona degueren fer igualment els sisens de billó. Així, ens consta, si més no, per Manresa i Girona, però no tenim dades dels altres tallers. Més dubtós és el cas dels diners: seguiren la tradició barcelonins de fer-los de billó o la local de fer-los d'aram? D'altra banda, l'aliatge inicial es va mantenir al mateix nivell al llarg de tota la contesa? Són preguntes que de moment no podem contestar. És per això que en el catàleg hem qualificat tota la moneda menuda com d'aram o billó i només hem escollit l'una o l'altra opció quan en teníem dades prou sòlides.

Que les monedes de billó es varen anar degradant al llarg de la contesa ens consta, si més no, en el cas de Barcelona. L'any 1643 els barcelonins ja no s'obliguen a un determinat nivell, sinó que acorden de posar als sisens la plata que correspongui segons la seva cotització. En aquell moment ja s'havien prohibit als numeraris locals i com que els sisens forans corrien per tot Catalunya, la presència de peces il·legalitzades i potser de menuts d'aram feia baixar la cotització del conjunt. Degradant el contingut d'argent els barcelonins s'asseguraven el benefici de l'encunyació però podien entrar fàcilment en una via de caiguda sense fons, L'any 1645 ja parlen de fer sisens amb valor *extrinsec*, cosa que cal entendre per valor fiduciari o gairebé fiduciari: el terme serà emprat també al 1652 per a designar les peces de deu rals que només tenien la plata d'un ral.

A partir del 1643 disposem de les quantitats de plata que s'esmerçaren per als batiments de sisens i podem, per tant, veure l'evolució del percentatge de plata:

<i>any</i>	<i>plata</i>	<i>marcs emesos</i>	<i>% plata</i>
1648	1.600	61.360	2,6 %
1649	2.500	192.606	1,2 %
1650	2.475	168.245	1,47 %
1651	3.600	307.486	1,17 %
1652	275	38.983	0,7 %

Fora del petitíssim redreç del 1650, que també pot ésser degut a algun error en les xifres de partença, veiem que som lluny dels percentatges dels ardots anteriors a la guerra. Malgrat que es manté encara la barreja de plata, al 1652 al contingut és ja irrisori:

$$2,5 \text{ g} \times \frac{0,7}{100} \times 4 \text{ sisens} \times \frac{11,5}{12} = 0,067$$

El grau fiduciari, inicialment del 50 %, és era del 97,5 %. No té res d'estrany que el valor de l'or i la plata s'hagin disparat. Pel que fa als preus dels productes cal ésser més cauts: si pagats en sisens els preus puguen en picat, la raó és la caiguda del valor de la moneda i no un increment dels preus. El que caldria és veure com evolucionen en relació amb l'or i la plata. En aquest sentit, les taules catastròfiques d'inflació publicades per Usher i preses per Pierre Vilar i molts altres han d'ésser llegides amb cautela: en acabar la guerra i reequilibrar-se el valor de las monedes, els preus s'anivellen de cop. És la prova que no s'havien mogut. Això no vol dir que la major part del poble menut, que només tocava sisens per tota moneda, no s'hagués vist perjudicada per la degradació de la moneda de billó.

El circulant general era, doncs, format per sisens barcelonins de llei cada vegada més baixa i peces locals d'aram o billó, però en qualsevol cas il·legalitzades i, per tant, molt mal acceptades.

Ja veurem, però, que sobre la petita moneda hi gravitava encara un altre factor cada cop més negatiu a mesura que la guerra avançava i al desastre final es veia cada cop amb més claredat: el temor que en acabar la contesa el sisè, moneda específica de la guerra, fos abatut i desvaloritzat. Aquesta temença en gravava també la cotització.

La prova la tenim en les mesures preses un cop acabada la contesa: es feren ardots nous amb només un 1 % de plata, que finalment foren acceptats per valor d'un diner. En aquestes condicions els 24 ardots que feien el ral només cobrien el 13 % del pes de plata del ral. Per tant, la gent no acceptava ara el 50 % de fiduciari de la preguerra, sinó un 77%.

Pel que fa a les petites economies, al pas dels sis diners facials al valor d'1,5 diners per sisè i al canvi en peces de dos diners que caigueren a un diner els representà perdre el 87,5 % dels seus estalvis, a més de les llargues dilacions que els canvis varen provocar.

VOLUM DE LES EMISSIONS D'OR

Ja hem dit abans que només la seca de Barcelona va arribar a emetre monedes d'or. Girona i Vic, els altres tallers que intervingueren en la moneda d'or, segons ens diu la documentació, es limitaren a contramarcats els trentins i sabem que Lleida trameté els seus a la seca de Barcelona. A Barcelona consta que es contramarcaren 25.000 trentins a finals del 1640 i sembla que hi hagué una altra operació de contramarcats el 1645.

A Barcelona es bateren al llarg de la guerra dobles escuts castellans, onzens i mitjos trentins i lluisos d'or francesos. Ja hem dit que només ens ha arribat un onzè i dos mitjos trentins. Segons les dades documentals sabem les dates i els volums de les emissions dels divisors de trentí i dels escuts:

<i>tipus de moneda</i>	<i>cronologia</i>	<i>volum</i>
Dobles escuts	25.1.1641 a 10.1.1642	837 marcs
Onzens i mig trentins	7.4.1641 a 22.12.1641	128 marcs
« « «	23.12.1641 a 4.4.1642	23 marcs

(Nota: prescindim de les fraccions de marc)

Pel que fa als lluisos de tipus francès, en desconeixem al volum, però d'altra banda sembla que foren tramesos a França a fi de canviar-los per moneda de plata, llavors necessària per poder cimentar els sisens. Per tant, no arribarien a afectar al circulant català.

Tenim, doncs, un total d'uns 1.089 marcs d'or emesos en tot el període bèl·lic, que al canvi 1/13 representarien 14.157 marcs de plata, una xifra irrisòria en relació amb els volums de plata i billó que es bateren al llarg de la contesa.

Podem concloure, doncs, que el paper de la moneda d'or fou pràcticament irrellevant.

VOLUM DE LES EMISSIONS DE PLATA

Dels trenta tallers monetaris catalans que han deixat evidència numismàtica, vint-i-tres varen emetre moneda de plata. Aquestes emissions es feren entre el 1641 i el 1642, a excepció de Barcelona que començà a batre el 1640, no acabà fins el 1644 i encara va reprendre les emissions el 1652 amb tipus especials.

Ja hem dit abans que les primeres emissions foren encara a nom del rei Felip, que després passaren a ésser a nom del Principat de Catalunya i que, finalment hi apareix al nom del rei Lluís en els pocs tallers que encara varen batre des del 1642. A nom de Felip varen batre tretze tallers; a nom del Principat es feren monedes de plata a vint tallers; a nom de Lluís només varen batre quatre tallers i només Barcelona a nom de Lluís XIV en concret.

Els tipus emesos varen ésser els següents:

- 22 tallers emeteren peces de cinc rals (tots, menys Camprodon)
- 13 tallers emeteren peces de cinc sous, junt amb les de cinc rals
 - 1 taller emeté exclusivament peces de cinc sous (Camprodon)
 - 2 tallers van emetre rals o croats (Lleida i Barcelona)
 - 1 taller va batre peces de mig ral (Vic)
 - 1 taller va batre peces fortament fiduciàries de 10 rals el 1652 (Barcelona)

Veiem, doncs, que la norma general es emetre múltiples del ral, que el tipus més àmpliament encunyat és el de cinc rals i que molts tallers el complementaren amb la peça de cinc sous. El cinc sous era la meitat del cinc rals, ja que un ral equivalia a dos sous. Per tant, la peça de cinc sous valia dos rals i mig.

En les anàlisis que segueixen prescindirem de les emissions esporàdiques de rals (Barcelona, Lleida) o mitjos rals (Vic), de volums insignificants en relació amb el gruix principal de la plata que fou batut en peces de cinc rals i cinc sous i ens basarem només en aquests dos valors.

Tenim algunes informacions sobre els volums emesos, però en termes generals no disposem d'aquesta dada per a cada taller. Per tant ens caldrà emprar camins indirectes per a assajar de reconstruir els volums de cada seca emissora i avaluar-ne així el montant total de les emissions d'argent durant el període bèl·lic.

En els càlculs estadístics per avaluar les produccions monetàries es parteix de la identificació dels encunys de cada moneda, es calcula al nombre d'encunys més probable i, aplicant una producció per encuny, es troba el volum aproximat de la producció. La fiabilitat del càlcul augmenta si tenim moltes monedes de cada encuny, perquè llavors és gairebé segur que podem ajustar el nombre més probable d'encunys inicial. En canvi, si no hi ha gaire reiteracions la precisió és cada cop més petita. En el nostre cas hem identificat els encunys en la major part dels casos i arribem als nombres següents de peces per encuny en cada seca i per a cada valor:

PECES PER ENCUNY

Taller	5 rals		5 sous	
	<i>anvers</i>	<i>revers</i>	<i>anvers</i>	<i>revers</i>
1. Agramunt	1,33	1,33	—	—
2. Argentona	7,33	4,4	—	—
3. Balaguer	—	—	—	—
4. Besalú	3,5	2,6	3,0	2,25
5. La Bisbal	2,5	2,5	2,0	2,0
6. Camprodon	—	—	(1,0)	(1,0)
7. Cervera	2,24	1,56	1,14	1,33
8. Figueres	2,0	1,5	—	—
9. Girona	6,77	2,54	3,8	1,73
10. Granollers	5,33	5,33	—	—
11. Igualada	3,33	—	—	—
12. Lleida	(1,0)	(1,0)	—	—
13. Manresa	4,25	4,25	—	—
14. Mataró	3,93	4,23	—	—
15. Olot	7,5	5,0	2,5	2,5
16. Puigcerdà	2,0	1,66	2,0	2,0
17. Tàrraga	4,5	2,25	—	—
18. Terrassa	7,75	3,87	—	—
19. Vic	5,6	2,8	5,0	5,0
20. Vilafranca	1,66	1,66	1,5	3,0

Nota: les xifres entre parèntesis indiquen insuficiència de dades.

L'anàlisi d'aquesta taula ens revela unes irregularitats molt grans. Es fa difícil d'entendre que amb al recull sistemàtic en forma de corpus i havent anat prou a fons en les recerques obtinguem en alguns casos índexs d'1 o poc més d'1 quan en altres tallers arribem a xifres de 6 o 7 peces per encuny. També sobten les diferències entre els índexs dels cinc rals i de cinc sous en un mateix taller com ara Girona o bé Olot. També resulta inexplicable la producció mitjana dels encunys quan coneixem el volum total de l'emissió i la comparem amb el nombre d'encunys identificats. Així, a Girona cada conjunt d'encunys de cinc rals hauria produït una mitjana de 40.000 peces mentre que el conjunt de cinc sous només 18.311 peces. Tenint en compte que els encunys dels cinc sous són més petits, hom hauria esperat que les produccions haguessin tingut en tot cas una relació inversa perquè els de cinc sous patien menys.

Tampoc sembla lògic que en alguns tallers un dels encunys, anvers o revers, sembli tenir molts més durada que l'altre (n'hi ha menys), mentre que en altres tallers els nombres d'anvers i revers són iguals. Hi havia diferents maneres de treballar? D'altra banda, en haver-hi tanta diversitat entre anversos i reversos en la major part dels casos, per quin dels encunys ens hem de decantar per fer els càlculs de producció?

Els mètodes estadístics de producció monetària han estat prou ben estudiats i se n'ha verificat la validesa. No pretenem pas ara bescantar-los o desautoritzar-los: el que sembla clar és que en aquest cas no són aplicables amb garanties. Podem trobar l'explicació en les irregularitats en la fabricació produïdes per les dificultats de proveïment de la plata, dels canvis d'orientació política que feien

abandonar una tipologia amb els encunys encara utilitzables i, finalment, l'aturada sobtada de les emissions al març del 1642, que degué deixar igualment en vaga molts encunys gairebé nous. Per tant renunciarem a càlculs estadístics tradicionals i ens limitarem a considerar els nombres d'aparellaments d'encunys que pot ser que tinguin relació amb el total de la producció, ni que sigui de manera aproximada.

De tota manera, començarem les nostres anàlisis comptant el nombre de peces de cada seca presents al corpus, reduint-ho tot a peces de cinc rals. Si al corpus és una mostra representativa, aquests nombres ens poden donar una idea del volum de les emissions relatives. Aquesta via no és prou segura, perquè no sabem la fiabilitat de la mostra i caldrà, per tant, contrastar-la amb altres tipus d'anàlisi. Si fem ara el comptatge i el reduïm a percentatges, comptant totes les peces de Barcelona, de l'arxiu, tenim:

1. Barcelona	36 %	8. Besalú	3,6 %	13. Granollers	1,9 %
2. Girona	10 %	9. Argentona	3,2 %	14. Banyoles	1,8 %
3. Cervera	7,6 %	10. Tàrraga	3 %	15. Puigcerdà	1,6 %
4. Mataró	6,6 %	11. Manresa	2,6 %	16. Agramunt	1,5 %
5. Igualada	5,6 %	12. Olot	2 %	17 a 23. Figueres, la Bisbal, Vilafranca, Balaguer, Berga, Lleida i Camprodon	1 %
6. Vic	4,3 %				
7. Terrassa	4,0 %				

L'estudi d'una troballa de peces d'argent de la Guerra dels Segadors produïda fa uns vint anys al Maestrat ens permet d'obtenir una altra taula de percentatges, recollint la presència en el tresor del nombre d'unitats de cinc rals de cada població emissora. Obtenim les xifres següents:

1. Barcelona	52,4 %	8. Cervera	2 %	14 a 23. Altres	0 %
2. Mataró	13 %	9. Besalú	2 %		
3. Girona	6 %	10. Argentona	2 %		
4. Vic	6 %	11. Tàrraga	2 %		
5. Igualada	4 %	12. Olot	2 %		
6. Terrassa	4 %	13. Agramunt	2 %		
7. Manresa	4 %				

La troballa, de només 54 peces, ha de tenir forçosament menys precisió que el corpus, on hi són representades més d'un milenar de peces. D'altra banda, una única troballa és poca cosa per a una anàlisi d'aquest tipus. De tota manera, sembla que ja es marquen algunes coincidències: d'una banda la clara predominància de Barcelona; de l'altra, la rellevància de tallers com ara Mataró, Girona, Vic, Cervera, Igualada. Sembla lògic, d'altra banda, que millori la precisió i per tant les coincidències, a mesura que disposem de percentatges més alts.

Apliquem, finalment la mateixa anàlisi a les combinacions d'encunys detectades a cada taller, tal com hem anunciat abans; encara que en aquest cas haurem de prescindir de Barcelona per a la qual no tenim l'estudi d'encunys. Ens cal aproximar una xifra per Barcelona, que hauria d'estar entre la donada per la troballa i la que ens dona el corpus. Com que segurament la xifra del corpus és massa baixa perquè l'interès màxim de la recerca de les peces es centrà en les de tallers locals, ens acostarem més a la xifra de la troballa, que té més probabilitats d'ésser representativa:

1. Barcelona (156)	44,5 %	8. Terrassa (9)	2,6 %
2. Cervera (33)	9,4 %	9. Manresa (9)	2,6 %
3. Girona (32,5)	9,3 %	10. Tàrrrega (8)	2,3 %
4. Mataró (19)	5,4 %	11. Puigcerdà (7,5)	2,1 %
5. Igualada (12)	3,4 %	12. Argentona (6)	1,7 %
6. Vic. (12)	3,4 %	13. Agramunt (6)	1,7 %
7. Besalú (12)	3,4 %	14. Granollers (5)	1,3 %
		15. Olot (4)	1,1 %

Els altres tallers no arriben a l'u per cent: Banyoles, Berga, Balaguer, la Bisbal, Camprodon, Figueres, Lleida i Vilafranca.

Per segona vegada observem un gran nombre de coincidències, tant per dalt com per baix. En conseqüència, sembla que es pot obtenir una bona aproximació ponderant les informacions de les tres sèries i assignant uns percentatges d'emissió a cada taller:

1. Barcelona	45 %	7. Terrassa	2 %	13. Granollers	1 %
2. Girona	8 %	8. Besalú	2 %	14. Banyoles	1 %
3. Cervera	7 %	9. Argentona	2 %	15. Puigcerdà	1 %
4. Mataró	7 %	10. Tàrrrega	2 %	16. Agramunt	1 %
5. Igualada	5 %	11. Manresa	2 %	17. Figueres	1 %
6. Vic	5 %	12. Olot	2 %	18. La Bisbal	1 %
				19. Vilafranca	1 %
				20. Balaguer	0,5 %
				21. Berga	0,5 %
				22. Lleida	0,5 %
				23. Camprodon	0,5 %

Naturalment, no pretenem pas prendre al peu de la lletra aquests percentatges, sinó donar una orientació sobre el pes relatiu de cada taller en la producció de la plata en el període bèl·lic. Es tracta d'una taula que es podria anar millorant i precisant a mesura que tinguem més informacions sobre les produccions reals de cada taller. D'altra banda, ja hem dit que els percentatges són menys precisos a mesura que es fan més petits, perquè llavors treballarem amb menys informació.

De tota manera, podem fer una comprovació tenint present que sabem que a Barcelona s'obraren uns 133.000 marcs de plata i que a Girona s'obraren l'equivalent a 502.769 peces de cinc rals. Aplicant als percentatges de la taula per al cas de Girona i respecte al de Barcelona, arribem a una producció per a Girona de 502.981 peces, gairebé igual que la real. Es tracta, de tota manera, d'un dels percentatges més alts i, per tant, més precisos.

En termes generals podem concloure que per a la plata hi ha:

1. Un taller de la més alta producció: Barcelona (45 %).
2. Cinc tallers de producció important, encara que molt lluny de la de Barcelona: Girona, Cervera, Mataró, Igualada i Vic (8 % a 5 %).

3. Sis tallers de producció mitjana: Terrassa, Besalú, Argentona, Tàrraga, Manresa i Olot (que estimem sobre un 2 %).

4. Set tallers de producció feble: Granollers, Banyoles, Puigcerdà, Agramunt, Figueres, la Bisbal i Vilafranca (estimació 1 %).

5. Quatre tallers de producció molt feble: Balaguer, Berga, Camprodon i Lleida (que estimem, per estimar alguna cosa, al 0,5 %).

La primera conclusió de caràcter global és que la producció total de plata fou d'uns 300.000 marcs. Si tenim present que en temps de Pere III, en un període molt menys abundós de plata, ja es feien emissions de croats a Barcelona de l'ordre de 100.000 marcs, la xifra trobada al segle XVII, quan la plata havia perdut tant de valor (de 5 a 1?) no sembla pas exagerada sinó més aviat petita. D'altra banda, cal tenir present que aquesta plata fou obrada entre el 1640 i el 1644 i que després varen cessar les emissions fins el 1652. Podem pensar, doncs, que el problema, pel que fa a la plata, devia ésser més aviat de manca, de desabastiment, sobretot a partir del 1644 i que la impossibilitat de trobar-ne i impedir, per tant, el canvi dels sisens en plata devia ajudar a afeblir la cotització del sisè i del billó en general.

VOLUM DE LES EMISSIONS D'ARAM/BILLÓ

Per al càlcul de les emissions de billó i d'aram no disposem de tantes fonts d'informació com per a la plata. D'una banda, no ha estat possible d'elaborar un corpus i, per tant, no disposem ni d'un total absolut d'exemplars ni tenim oberta la possibilitat d'un recull d'encunys. Haurem de partir, doncs, de les impressions que ens dona l'evidència numismàtica per a cobrir les mancances de les fonts documentals.

Pel que fa a Barcelona nosaltres havíem assajat d'avaluar-ne la producció partint del perfil numèric que ens donava una troballa de sisens feta a Sabadell, complementant-lo amb informacions de caràcter tècnic (equipaments de la seca de Barcelona) i d'un volum conegut: la producció de 320.000 sisens l'any 1648. Malauradament, si bé ara la documentació ens ha confirmat gairebé exactament el volum d'aquell any (ara sabem que fou de 353.000 sisens), no podem dir el mateix del perfil de la troballa. Per les raons que siguin, el fons dipositat al Museu d'Història de Sabadell no ha resultat representatiu. De fet ja en teníem alguna sospita, perquè hi havia una anotació que deia «del tresor de ca'n Torres», la qual cosa semblava indicar que era una part, no se sap si selectiva, del tresor.

Ara tenim dades precises dels volums per als anys 1648-1652, i sobre aquesta base hem estimat les produccions anteriors, partint de la impressió que ens dóna l'evidència numismàtica. És segur, en tot cas, que els grans volums són els de 1649-1652. Recordem que el 1648 els consellers de Barcelona, conscients d'haver fet unes emissions excessives, acorden d'aturar la fabricació de sisens i de mantenir només l'alimentació del mercat monetari amb batiments moderats de diners i ardots. Al cap d'un any escàs, aquests bons propòsits són oblidats, s'han d'oblidar, davant les ineludibles necessitats de pagaments que la guerra segueix generant. A partir d'aquest moment, la seca es posa altra volta a plena producció i al 1651 encara amplien la capacitat de producció amb un molí de tracció animal. Només al setge, la manca de combustible i la manca d'aram, aturen la fabricació ja ben entrat l'any 1652.

D'acord amb les dades del període 1648-1652 i tenint present les abundàncies relatives de les peces que ens han arribat, podem fer una aproximació dels volums totals. A la taula hi tenim les estimacions per al període 1640-1647 i les xifres reals produïdes en el període 1648-1652:

1640	500.000 peces	1648	358.000 peces
1641	500.000 peces	1649	9.838.900 peces
1642	500.000 peces	1650	8.029.920 peces
1643	500.000 peces	1651	15.041.328 peces
1644	5.000.000 peces	1652	1.636.848 peces
1645	5.000.000 peces		
1646	5.000.000 peces	total:	52.000.000 peces aprox.
1647	5.000.000 peces		

En el primer sector no intentem reproduir la producció anyal, sinó més aviat considerar uns primers anys de producció baixa i uns altres de producció alta, en relació amb el progressiu equipament de la seca. Sembla clar que l'increment hauria d'ésser progressiu més que no pas brusc. Ara el que ens interessa, però, són les xifres totals.

Les emissions d'ardits foren importants, ja que hem pogut documentar una fabricació que arriba a un total de 31.617.000 peces. La de diners del 1643, que devia ésser una de les importants segons ens diu l'evidència numismàtica, arribà a 2.727.000 peces. Si traduïm aquestes quantitats de peces a lliures podrem fer comparables els valors totals emesos en cada una de les monedes:

<i>tipus</i>	<i>peces</i>	<i>lliures</i>
sisens	52.000.000	1.300.000
ardits	31.617.000	265.000
diners	2.727.000	11.400
	total:	1.576.400

Ja veiem que la incidència en els valors cau en picat en passar de peces a lliures en els ardits i els diners. Per tant, malgrat que encara hi hagué batiments de diners el 1646 i el 1648 i que hi ha una petita emissió el 1642, probablement arribarem a una xifra prou aproximada de la totalitat de lliures d'aram/billó batut a la seca de Barcelona si prenem la quantitat total de 1.600.000 lliures.

Pel que fa als tallers locals, tenim dades fragmentàries. El que hem fet ha estat agrupar els diferents tipus de sisens per los nostres impressions de raresa i quan dins el grup hi ha un dels tipus per al qual tenim documentats els volums, estenem la xifra als altres tallers de raresa semblant. D'aquesta manera obtenim la taula següent:

<i>Abundants</i>			
Sisens:	Girona	4.478.811 peces que equivalen a	112.000 lliures
	Manresa	estimem 2 milions de peces	50.000 lliures
	Tàrraga	estimem 2 milions de peces	50.000 lliures
Diners:	Vic		145.000 lliures
	Tàrraga	estimem 2 milions de peces	8.500 lliures
	Cervera	1.309.200 peces	5.000 lliures
	Agramunt	estimem 500.000 peces	2.000 lliures
	Solsona	358.512 peces el 1651/52, estimem	2.000 lliures

	<i>Escassos</i>		
Sisens:	Vilafranca	320.000 peces que equivalen a	8.000 lliures
	Bellpuig	estimem igual que Vilafranca	8.000 lliures
	Besalú	<i>idem</i>	8.000 lliures
	Caldes	<i>idem</i>	8.000 lliures
	Solsona	<i>idem</i>	8.000 lliures
	Terrassa	<i>idem</i>	8.000 lliures
Dob. sou:	Perpinyà	estimem	30.000 lliures
Diners:	Olot	934.000 peces que equivalen a	3.900 lliures
	Puigcerdà	estimem 1,5 milions de peces	6.250 lliures
	Oliana	estimem 500.000 peces	2.100 lliures
	<i>Rars</i>		
Sisens	Sanaüja	estimem 50.000 peces	1.250 lliures
	Valls	estimem 5.000 peces	125 lliures
Sous	Perpinyà	estimem 50.000 peces	2.500 lliures
Diners	Perpinyà	estimem 200.000 peces	850 lliures
	Lleida	108.000 peces que equivalen a	450 lliures
	Camprodon	estimem 50.000 peces	200 lliures
			Total: 470.125
Tenim, per tant:	Barcelona		1.576.400 lliures
	Altres		470.125 lliures
			Total: 2.046.525 lliures d'aram/billó

Insistim en què no pretenem obtenir xifres vàlides per taller, sinó només una aproximació al volum total emès.

Si traduïm aquesta xifra final a peces en sisens equivalents ens dóna 80.000.000 de peces, i si ho traduïm a marcs de plata equivalent, a una talla de 95 el marc, obtenim uns 220.000 marcs.

Veiem que la xifra global dels tallers locals és ridícula comparada amb la de Barcelona i ho seguiria essent si només consideréssim les xifres ben documentades dels anys 1648-1652. D'altra banda caldria tenir molt present que una part de la producció barcelonina del 1646-1652 es va batre aprofitant sisens retirats de circulació pels tallers externs, tal com ens consta per Girona, Manresa, Vilafranca, etc. Per tant, l'abisme encara hauria d'ésser més gran. No seria gens exagerat concloure que un cop retirades les partides de sisens esmentades, el residual en sisens i diners locals es pogués reduir a la meitat, sobretot tenint present que un dels tallers que retirà el seu numerari fou el de Girona, al segon més productiu de Catalunya. Es podria llavors afirmar que la producció total en aram/billó de Barcelona fou deu vegades la del total dels altres tallers. I encara tenim la impressió de quedar-nos curts.

Pel que fa al volum total, tampoc sembla catastròfic. Probablement fou alt, excessiu, perquè es va emetre concentradament sobretot en els quatre darrers anys de la guerra i perquè llavors l'àmbit de circulació de les peces ja era força més reduït perquè hi havia àmplies àrees del territori ocupades pels castellans.

Per tant, pot suposar-se que les xifres foren excessives sobretot pel curt espai de l'emissió i cal calibrar bé quina fou la causa més important de la caiguda del valor del sisè: el volum, la pèrdua de contingut de metall o la desconfiança que el curs de la guerra feia pesar sobre un numerari emès pels catalans i diferent del del temps de pau.

EL COP DE TIMÓ DEL MARÇ DEL 1642

Feia escassament quinze dies que el mariscal Brezé havia arribat a Barcelona quan va proclamar la famosa prohibició dels tallers locals. Brezé era el primer virrei nomenat pels monarques francesos i la seva proclama és la primera mesura monetària que es pren amb intervenció dels nous aliats.

La crida de Brezé, feta pública el dia onze de març del 1642 prohibia taxativament l'encunyació de qualsevol mena de moneda de plata en cap taller o seca catalana. Pel que fa a l'aram/billó, els tallers que tenien autorització anterior en podrien continuar encunyant, però només en aquells tipus monetaris que s'haguessin fet constar en les autoritzacions esmentades (doc. 126). Les crides eren tan taxatives que el mateix virrei es va veure obligat a publicar una matisació important deu dies després: Barcelona podia continuar la fabricació de moneda perquè les prohibicions no afectaven la ciutat (doc. 138).

Es veu ben clar que aquesta ordre agafà de sorpresa i completament a contrapeu els consellers de les vint-i-vuit ciutats catalanes que feien moneda (Perpinyà no començà fins el 1644).

La sorpresa és ben comprensible. Ja hem dit que fins feia poc, tant la Generalitat, com el Consell barceloní com fins i tot altres autoritats –com, per exemple, el veguer de Cervera–, havien donat llicència d'encunyació, sense que ens consti cap negativa. Els pobles i ciutats que emetien havien fet les seves inversions en metall i en equipament i moltes tenien aram i argent preparat per a encunyar. D'altra banda, la prohibició arribava en un moment ben inoportú: quan prenia cos el canvi del sistema de reclutament amb la creació del batalló, per la qual cosa eren de preveure unes càrregues de guerra encara més costoses que fins llavors.

Hi va haver reaccions de tota mena, en una gamma que va des dels que compliren estrictament i immediatament l'ordre als que no en van fer cas. La major part dels tallers es situaren en una posició intermèdia, és a dir, intentaren per tots els mitjans de continuar emetent moneda interposant recursos legals o bé acudint a diferents subterfugis. El recurs que sembla haver estat emprat amb més freqüència fou l'emissió amb data endarrerida, sigui a base de mantenir la del 1642, sigui anant encara més endarrera, al 1641 o al 1640 o bé, senzillament, eliminant una part de la data o tota.

Hi ha dues qüestions que ens interessin extraordinàriament i a les quals dedicarem els apartats que segueixen. D'una banda, qui va prendre aquesta decisió, Barcelona o les autoritats franceses i per què. De l'altra, com varen respondre els diferents tallers, quines mesures va prendre cadascun. La primera pregunta ens ha d'ajudar a aclarir qui conduïa la política monetària des de l'arribada dels virreis. La segona, ens ha de permetre entendre moltes monedes incomprensibles i ens ha de donar elements per a assajar de reconstruir el que va passar en aquells tallers sobre els quals no tenim dades documentals.

Examinem ara, però, les conseqüències del decret de Brezé.

En primer lloc, podem constatar que va provocar resistència perquè es van haver de reiterar les mateixes crides en dues ocasions més: el 14 de gener de 1643 hi va haver la primera (doc. 171) i el 6 d'agost del 1643 el nou virrei La Mothe confirma les crides de Brezé referents a la prohibició de batre monedes i ofereix una gratificació als que lliurin a la justícia els culpables d'haver-ne fabricada (doc. 197).

Pel que fa a la plata, sembla que l'eficàcia de les mesures fou total: no coneixem cap moneda d'argent que no sigui de Barcelona i que porti la data 1643. Per via documental sabem que Lleida va arribar a batre poc més de tres-centes peces de cinc rals el 1643, que Puigcerdà acordà seguir batent (doc. 149), i que Girona havia reprès l'emissió de plata a finals del 1642, però que l'aturà definitivament el març de 1643. En qualsevol cas, no tenim constància numismàtica d'aquestes emissions residuals i sembla probable que es fessin amb data endarrerida, almenys pel que fa a Girona on també es feren d'aquesta manera els sisens d'aram. Per tant, deixaren d'emetre plata els tallers d'Agramunt, Argentona, Besalú, Camprodon, Cervera, Granollers, Mataró, Tàrraga, Terrassa, Vic i Vilafranca. Ja abans del 1642 havien aturat les encunyacions de plata els tallers de Balaguer, Banyoles, Berga, la Bisbal, Figueres, Manresa, Olot o, al-

menys, no hi ha peces amb aquesta data, per bé que alguns tallers és gairebé segur que seguiren batent, però amb data anterior. Pel que fa a Igualada, i potser també a Cervera i a algun altre, ja veurem que actuaren al marge de les crides i per intervenció de les autoritats militars franceses.

Pel que fa a l'aram/billó, és segur que alguns tallers varen seguir emetent amb data real o bé endarrerida. No podien batre sisens, perquè cap taller en tenia autorització anterior a la guerra. Tot i així, Girona en va anar batent fins a finals del 1645. En canvi era més defensable la continuïtat en l'encunyació de diners, en virtut de privilegis anteriors al 1640.

Després de diversos plets i dificultats, és segur que varen batre passat l'any 1642 els tallers d'Agramunt, Girona, Lleida, Puigcerdà, Solsona i Vic, i que Perpinyà va emetre en el període 1644-1651, encara que ja veurem que constitueix un cas a part. Aquests tallers no varen poder allargar, però, les seves emissions fins al final de la guerra. Lleida les aturà el 1643, Girona el 1645 (o primers del 1646), Puigcerdà el 1644 i Vic el 1646. Només Solsona, després d'un llarg parèntesi, va arribar a batre el 1651, al marge del cas singular de Perpinyà.

Per tant, les emissions monetàries de plata varen restar centralitzades a Barcelona des dels inicis del 1643 i les d'aram/billó en la seva major part, fora de tres o quatre tallers que s'allarguen con a molt fins el 1646, l'emissió aïllada de Solsona del 1651 els batiments de Perpinyà.

Podem dir, doncs, que, en essència, l'etapa 1641-1642 fou d'encunyacions descentralitzades i que el període 1643-1652 fou bàsicament altra volta d'encunyacions centralitzades a Barcelona i en tot cas, i només per al billó, tenim l'excepció de Perpinyà.

MESURES QUE PRENGUEREN ELS TALLERS MONETARIS FORANS¹⁹

En termes generals podem afirmar que la cobertura documental de les emissions de la Guerra dels Segadors és bastant escassa. Això és ben comprensible tractant-se d'unes emissions *rebels*, és a dir, de les encunyacions d'un país que, almenys militarment, va perdre la guerra. Més encara quan ja dins la mateixa contesa hi hagué tot un ampli procés d'il·legalització dels tallers monetaris forans, amb judicis acusatoris, empresonaments i penes de tipus pecuniari. Destruir els testimonis més evidents de les emissions i procurar encobrir les persones acusades o acusables era la via més clara per eludir o mitigar les conseqüències amenaçadores d'una processos legals en curs.

És ben segur, d'altra banda, que les poblacions emissores no abandonaren de grat ni fàcilment la font de cabals que representava una seca en la desesperada situació de pressió fiscal en què es trobaven. Abans de renunciar-hi ho provaren tot, assajaren tota mena de subterfugis i cercaren totes les escapatòries. Ens hem de meravellar que hi hagi encara menys informació d'aquestes actuacions irregulars?

Entrem, doncs, en un terreny molt obscur on haurem d'orientar-nos per deduccions, per informacions indirectes o per comparació. En principi serà bo de creure que existeix allò que només s'albira, perquè ja és prou extraordinari que s'arribi a albirar. En un altre sentit, allò que trobem en un lloc pot ésser útil per explicar què passà en un altre, si els resultats són homologables. Amb tot, no podrem afirmar gairebé res de manera rotunda i haurem de donar algun crèdit als simples raonaments lògics.

Defugirem, però, la còmoda solució de considerar que tot plegat és el resultat d'un gran desordre, d'una manca de control, d'un desgavell absolut. És una solució molt fàcil, però gairebé sempre falsa. L'experiència en l'estudi de la moneda local ens ha demostrat que els catalans eren molt primmirats en els temes de transcendència pública i, encara més, en els temes monetaris. L'àmplia autonomia municipal convertia fàcilment als generadors d'oferta en productors de demanda. Els enganys haurien estat, en

19. Entenem per externs o forans els tallers monetaris actius fora de Barcelona.

molts casos, autoenganyats. Cal, per tant assajar d'entendre, de reconstruir la història, per pobres que siguin les informacions i per provisionals que resultin les conclusions.

Ja hem dit abans que ens consta positivament que alguns tallers varen demanar autorització als estaments representatius catalans abans de començar les seves emissions. No podia ésser altrament si analitzem la moneda emesa i podem constatar-hi una absoluta unanimitat en tipus, contingut d'argent i fins i tot tipologia. Tenim els casos positius de la Bisbal d'Empordà, Cervera, Granollers, Lleida, Manresa i Terrassa, el de Girona que s'anuncia com un fet consumat, però sabem que no ho és i només uns pocs casos de decisions unilaterals, Caldes i Puigcerdà i encara en un d'ells, Caldes, únicament per a batre sisens de billó. Podem creure, doncs, que la petició prèvia d'autorització fou un fet generalitzat i l'actuació espontània l'excepció.

Amb tot, la resposta positiva representava un fet nou i sense precedents. És ben cert que hi havia una llarga tradició d'amonedaments locals però no pas de batre plata. Però sembla clar que els responsables polítics del Principat veien positivament que els tallers forans escampessin moneda de plata de bona llei, mentre a Barcelona s'emetia el billó amb un 50 % de fiduciari. De tota manera, aquesta excepcionalitat ajuda a explicar la rapidesa amb què la major part de tallers locals acceptaren que en la nova situació política, amb un nou sobirà, ara francès, el batiment d'argent els fos prohibit. Més difícil d'acceptar els resultats, en canvi, haver de renunciar a fer moneda d'aram/billó, especialment si havien tingut abans llicències per a batre'n.

Per tant, les crides de Brezé foren, en general suficients per a estroncar els batiments de plata. Només ens consta que Girona les allargà un any (el cas més notable), que Lleida feu una petita emissió de cinc rals els anys 1642-43 i que Vic fou acusat pels barcelonins l'any 1644 de fer mitjos rals de plata, però no sabem si amb fonament perquè no n'hi ha amb aquesta data. Podem, doncs, considerar tancades les encunyacions d'argent en ternes generals amb la crida del març del 1642 i en tot cas pensar que potser en algun taller s'arribà a la segona crida, la de La Mothe del gener del 1643. Cal dir, també, que probablement alguns tallers ja n'havien aturat abans les emissions per la dificultat de trobar prou argent. Recordem que fins i tot Barcelona haurà de suspendre el batiment de peces de cinc rals i cinc sous des del 1644 i que fins al final de la guerra només encunyarà sisens i alguns ardots i diners.

Per al tema que ara tractem, l'atenció l'hauré de dedicar d'una manera gairebé exclusiva en l'aram/billó. Vegem ara les diferents formes de reacció i les actuacions de les poblacions davant les prohibicions:

1. *Recórrer contra la decisió*, demanant de poder fer, almenys, menuts, és la reacció més general. Així ho feren Cervera (doc. 128), Lleida (doc. 131), Girona (doc. 132a), Balaguer (doc. 136), Vic (doc. 144) i Manresa (doc. 140). Les raons invocades són les llicències anteriors al 1640, la despesa feta en equips, la pressió fiscal o el metall ja preparat.

2. *Guanyar temps i emetre en l'entretant* fou la pràctica de moltes de les poblacions emissores, tant de les que havien demanat la revisió de la prohibició com de les que no havien fet cap pas. Així, Girona seguí emetent mentre esperava el resultat. Manresa havia demanat permís el mes de març per a esgotar els estocs i bat, almenys, fins al juny. Cervera va anar batent moneda fins que el 5 de setembre del 1643 acorda tancar la seca «per ara» (doc. 202) a la vista de les prohibicions. És gairebé segur que aquesta pràctica, naturalment ben poc documentada i sempre de manera indirecta, fou seguida per moltes poblacions. Així s'explica, per exemple, el volum d'argent batut a Terrassa, difícilment comprensible si ens creiem les seves manifestacions.

3. *Batre moneda amb data endarrerida, manipulada o sense data*. Sabent positivament que Girona va anar emetent sisens amb la data 1642, almenys fins el 1645 (doc. 302a), però és segur que aquesta pràctica fou seguida per moltes altres poblacions, tot que no tinguem manera de documentar-ho. Així Puigcerdà acorda el 1641 exhaurir una llicència del 1596 que no es va acabar d'encunyar: els menuts amb la

tipologia pròpia de la Guerra dels Segadors, és a dir, iguals que els dels anys 1641 i següents i ben diferents dels del segle XVI i que porten la data 1596 han de correspondre a aquesta actuació. Igualment, els sisens de Solsona a nom de Lluís, com poden ésser del 1641 si hi ha sisens a nom del Principat del 1641 i del 1642? És evident que Solsona va anar batent sisens a nom de Principat fins a la prohibició i després d'aquesta devia endegar batiments a nom de Lluís i data 1641. I per aquest mateix mecanisme s'han d'explicar els sisens de Sanaüja i data 1641, i un seguit de menuts d'Agramunt i Cervera amb l'efígie de Lluís i dates 1641 o d'altres emissions d'aquests dos tallers o de Besalú i altres, amb data incompleta o sense data. També deuen portar data endarrerida del 1642 els menuts d'Oliana perquè el contracte que marca l'inici de les emissions és del 3.12.1642 (doc. 166a).

4. *Manipular el document d'una concessió anterior.* Hi havia moltes poblacions que havien obtingut en algun moment la concessió de fer moneda local, però molt poques disposaven d'una autorització oberta o il·limitada. La major part de les concessions eren limitades en el volum, en el temps i, ben sovint, en l'àrea de circulació. Solsona i Lleida eren de les poques poblacions que es podien vanar d'una concessió oberta, encara que Solsona tenia un àmbit de circulació restringit. Altres poblacions disposaven d'un dret transformat: havia estat donat a un particular i havia acabat revertint en la població. Però tot això venia de temps molt reculats i a voltes hom no ho podia documentar. Per això, algunes poblacions varen crear els instruments necessaris per justificar un dret vigent, però indemostrable. Altres, però, sembla que manipularen clarament llicències anteriors, modificant-ne el caràcter o bé amagant el fet d'una renúncia o anul·lació posterior. Així, Girona parlava del document de Joan II, que havia estat abolit després (doc. 132a). Banyoles parla d'un privilegi entrat l'any 1641 (doc. 51a) que no pot ser altre que el del 1600, que era limitat i al que havia renunciat el 1605. Agramunt és un dels casos de concessió a particular després municipalitzada, i on es crea el document que, dient mitges veritats, els justifica el dret a emetre moneda. Sembla que Solsona i Agramunt varen poder anar batent servint-se d'aquestes bases documentals més o menys febles: Agramunt fins el 1648 i Solsona, després d'un llarg parèntesi no sabem si cobert per peces amb data endarrerida, va batre el 1651.

5. *Emprar el suborn per obtenir llicència del virrei.* Naturalment, no podem demostrar el fet, però hi ha indicis prou clars. D'una banda, tenim el cas de Vic, on un tal Sala demana als jurats cent lliures i cent peces de vuit (cent lliures més) per obtenir privilegi de fer moneda perquè ell diu que té «molt bons medis per a obtenir-la», després que els jurats no se n'haguessin sortit (doc. 163). Finalment, és un dels jurats qui assoleix la llicència, però reclama immediatament 250 lliures i el càrrec de mestre de balança de la seca, cosa que li és concedida. També a Puigcerdà s'hi presenta un particular dient que ell sap com treure la llicència i demana diners per a les «estrenes», és a dir, per a les gratificacions que hagi de donar (doc. 241). Si tenim present que ambdues iniciatives foren preses en temps de La Mothe, virrei que fou destituït i empresonat per desfalc, hom s'adona que les nostres hipòtesis són totalment versemblants. Pel que sembla, La Mothe triava la moneda tramesa pel rei de França per pagar les tropes, es reservava per a ell l'or i les peces de bona plata i transferia la resta en plata baixa a la seca per a transformar-la.

6. *Fer cas omís de les prohibicions i enfrontar les conseqüències.* No és una actuació gaire freqüent, però se'n troba algun cas. Així, Tàrraga decideix seguir encunyant i pagar el que calgui si hi ha sentències adverses (docs. 228 i 229). El 25 de febrer del 1644 li toca pagar una composició de 312 lliures. Oliana contracta l'emissió el desembre del 1642, és a dir, nou mesos després de la crida de Brezé i es limita a preveure la possibilitat que els obliguin a aturar les emissions i a indemnitzar l'arrendador pel perjudici que això li pugui causar (doc. 166a). Puigcerdà, finalment, fort en la seva pretensió de tenir concessió oberta (cosa que no és certa) prescindeix de tots els requeriments i va batent menuts, als quals ha de donar, però, curs obligatori a causa del rebuig general (docs. 166, 177, 185, 284 i 314). Tot i així, també demana llicència en algun moment (docs. 241 i 283).

7. *Transferir les emissions a un altre taller o compartir-les.* També, per raons òbvies no tenim cap do-

cument que ens demostrí això, però ja veurem que és l'única manera d'entendre algunes actuacions sospitoses. En concret, l'emissió de plata a Argenton, que sembla un taller subsidiari del de Mataró i obert arran de les crides de Brezé. Olot pot ésser el taller complementari de Besalú per a batre sisens. Només així s'entén que a Olot parlin sovint de la fàbrica de sisens, que no coneixem, i en canvi hi ha sisens de Besalú, no documentats. També a Terrassa hi degué haver un acord entre els dos municipis que s'emparaven dins el terme del castell, cosa que explicaria l'aparició de dos tipus diferents de sisens. Igualment sembla una emanació de Solsona el taller d'Oliana i, fins i tot, el de Sanauja. No deixa de cridar l'atenció, també, que Granollers bati plata però parli de fer sisens i que Caldes bati sisens i projecti de fer plata. Sembla que al final degueren arribar a un acord dues poblacions tan properes, i que Granollers es reservaria la plata i Caldes els sisens. Granollers era llavors el cap de la vegueria del Vallès, condició que poc temps abans havia tingut Caldes. Aquesta mena de tractes podia tenir també l'avantatge de permetre exhaurir els estocs de metall o de cospells ja preparats. Cal tenir present que en iniciar-se les emissions són molt freqüents els intercanvis d'informació entre pobles amb projectes d'emissió i, fins i tot, la tramesa d'experts o màquines per a encunyar, d'una població a l'altra, tal com ho podem veure a la història monetària de cada població.

Totes aquestes actuacions demostren el marcadíssim interès que tenien les poblacions emissores per no perdre el preuat recurs de fer moneda en unes circumstàncies tan crítiques. Un cop hem explicat aquests mecanismes més o menys fraudulents, resulta, molt més fàcil d'interpretar les monedes que ens han arribat i a determinar amb més exactitud en quin moment varen ésser batudes realment.

De tota manera, cap dels recursos posats en joc per les poblacions foranes varen tenir veritable eficàcia. Les crides foren reiterades i més endavant hi hagueren indagacions i actuacions judicials contra les poblacions que havien emès. Així ens consta, almenys, per a Cervera (doc. 307), Girona (doc. 183), Igualada (doc. 292), Olot (doc. 292), Solsona (doc. 304), Tàrraga (docs. 228, 229 i 231), Terrassa (doc. 292) i Vilafranca del Penedès (doc. 274-275). Com que moltes poblacions tenien permís previ, varen poder eludir responsabilitats. D'altres se'n sortiren amb petites composicions. El cas més greu que ens consta és el de Tàrraga, que va tenir gent empresonada i va haver de pagar 312 lliures.

El pitjor efecte de les prohibicions fou, però, el descrèdit dels numeraris locals, que foren rebutjats arreu. Algunes poblacions varen reaccionar amb el curs forçós com Puigcerdà (doc. 314 i altres) o Terrassa (doc. 292). En la major part dels casos, però, al cap i a la fi varen haver de recollir i abonar la moneda en circulació i vendre-la pel seu preu de metall. Així ens consta per a Bellpuig (doc. 234), Besalú (doc. 234), Girona (doc. 342), Lleida (doc. 313), Vic (doc. 313) i Vilafranca (docs. 274-275), tots els quals varen vendre els metalls i a voltes fins els molinets a Barcelona.

Aquestes recollides comportaren pèrdues importants. A Girona arribaren a eixugar els importants beneficis que s'havien obtingut inicialment amb el batiment de la plata.

En termes generals, el recurs a batre moneda no comportà un resultat gaire favorable.

QUI FOREN ELS RESPONSABLES DEL CANVI D'ORIENTACIÓ MONETÀRIA?

El cop de timó que representà l'abolició de la xarxa de tallers monetaris locals i la centralització a Barcelona es materialitzà en els decrets de Brezé del març del 1641 i en dos de La Mothe del 1643. Qui impulsà aquesta iniciativa? Foren els francesos que no podien concebre un sistema monetari descentralitzat o foren els barcelonins preocupats per l'abast que havia pres la qüestió?

La resposta no és fàcil. A primera vista sembla que els barcelonins i, en general, els estaments representatius catalans no haurien d'haver actuat, ja que inicialment havien tolerat i fins acceptat formalment la proliferació de tallers amb les autoritzacions que hem esmentat. D'altra banda, sembla clar que el perfil absolutista del govern francès s'avenia malament amb una visió descentralitzada.

El 24 de març del 1642, és a dir, pocs dies després de les crides de Brezé, els paers de Balaguer, probablement un dels tallers autoritzats en un primer moment, presentaren queixa formal als consellers de Barcelona, els quals els respongueren:

«... restam ab viu sentiment de no poder acudir a la petició nos ha fet en rahó de fàbricas de monedas, com los cridas publicadas sian stades fetas per orde del senyor virrey que té lo poder absolut de prohibir y concedir ditas fàbricas» (doc. 136).

Si tot el que diuen fos cert, quedaria demostrada l'exclusiva responsabilitat de les autoritats franceses en les prohibicions, però hi ha moltes altres informacions que semblen desmentir el text anterior. En realitat tot sembla indicar que els consellers barcelonins han trobat una excusa excel·lent.

Efectivament, el «poder absolut» dels virreis ja no el tornarem a retrobar. Totes les iniciatives referents a la moneda barcelonina les seguiran prenent els consellers i només en alguns contadíssims casos en què calgué fer un canvi en la llei de les monedes o, ja al final de la guerra, batre plata sobrevalorada (deu rals per un ral) demanaran autorització. Però no la demanaran al *poderós* virrei, sinó al rei directament.

D'altra banda, en una deliberació del 8 de febrer del 1642 al Consell de Cent ja havia mostrat la seva preocupació per la proliferació d'encunyacions monetàries per tot Catalunya (doc. 114). Una declaració sorprenent, ja que si havien anat donant autoritzacions per a batre moneda, què esperaven que passés?

Sense negar la possibilitat que els francesos fossin contraris a la proliferació de tallers i fins i tot que els barcelonins consideressin que el sistema descentralitzat no era *presentable* davant del rei francès, la raó principal del canvi d'orientació tenia un altre origen: els barcelonins, interessats inicialment en un sistema descentralitzat, ara havien canviat de parer. Tenien dues poderoses raons per a fer-ho.

La primera, el desplaçament de la línia d'encunyacions dels tallers forans. Ja hem dit abans que els estaments catalans havien presionat perquè les emissions dels altres tallers es fessin de plata, una condició que els pobles varen complir fins als darrers mesos del 1641. En el darrer trimestre d'aquell any, molts tallers varen complementar o substituir el batiment de plata pel de sisens o menuts. Es molt probable que les seques foranes prenguessin aquesta decisió per la impossibilitat d'alimentar la seca amb suficient quantitat de plata. Hi ha bones referències d'aquestes dificultats de proveïment. Així, per exemple, Cervera ha de recórrer a la plata de les esglésies (doc. 70) i Puigcerdà ha no troba argent al cap d'un mes d'haver iniciat les emissions (doc. 85). Emetre sisens equivalia a batre el mateix valor amb només un 50 % de plata, i batre diners únicament amb aram. Des d'aquest moment, Barcelona podia veure que, d'una banda, no s'alimentava el mercat amb moneda de plata, una condició indispensable per mantenir al crèdit dels sisens i, de l'altra, els tallers forans entraven en competència amb ells. I si emetien menuts amb aram pur i xifres altes, es podria refer el problema d'excés de circulant de baixa llei que ja havien patit a començaments d'aquell segle. És molt significatiu que en la deliberació abans esmentada els consellers es queixessin també que alguns tallers utilitzaven indègudament les armes de Barcelona (doc. 114). Això passava justament en els sisens, però mai en la plata. Per tant, els barcelonins assenyalen bé allò que els preocupa.

La segona raó per un canvi de parer era el paper que poguessin tenir les autoritats franceses i el mateix rei Lluís en la delicada qüestió dels amonedaments locals. Els barcelonins tenien també en aquest aspecte una amarga experiència, la del rei Ferran II, que tot i el seu absolutisme no dubtà a distribuir una munició de llicències de moneda local a diferents localitats catalanes. Ja hem assenyalat que això només pot explicar-se com una arma de pressió del rei sobre els, per a ell, massa poderosos estaments catalans.²⁰ Qui podria assegurar ara que el rei francès no fes el mateix? Qui podia aturar una concessió donada pel virrei a un taller local, si aquest el sabia convèncer? En això, com on moltes altres coses, els catalans no tenien cap mena de confiança en els francesos. I no exageraven gens, més aviat es quedaren curts. Efec-

20. M. CRUSAFONT, *La moneda catalana local*, Barcelona, 1990. Vegeu el capítol «Política monetària de Ferran II», p. 60-61.

tivament, mentre deliberaven sobre la qüestió algú ja començava a barrinar la manera d'arribar a los autoritats franceses i arrencar concessions monetàries. No tardarien a arribar. No havien passat set mesos de la fulminant prohibició de Brezé que des de París sortia una llicència perquè el taller de Vic pogués batre 8.000 lliures de menuts. I el mateix La Mothe, que havia reiterat l'any següent les crides de Brezé, no tenia cap inconvenient a concedir generoses llicències d'encunyació a Perpinyà i a Vic mateix i algú ja assajava d'obtenir-ne una altra per a Puigcerdà.

El perill era totalment real. Els barcelonins es començaren a moure, ara molt més activament. El 25 de maig del 1642 demanaren formalment al rei Lluís XIII que s'abstingués de donar llicències d'encunyació i que la seca de Barcelona fos taller monetari exclusiu per a Catalunya i per als comtats del Rosselló i la Cerdanya (doc. 151). Era una petició molt forta per a un rei absolut i no fou fàcil d'arrencar. El dia 7 de juny reben garanties que seran taller exclusiu *per a la plata* i alhora els anuncien la tramesa de punxons per unificar l'estampa del sobirà a les monedes, una pràctica que podem considerar normal (doc. 154). Amb això restava en peu al problema principal: el de la moneda d'aram i/o billó. Els barcelonins hi insisteixen en diferents ocasions i amb sobrada raó, ja que el 14 de gener del 1643 La Mothe autoritza Vic a posar en circulació 300 escuts de menuts ja fabricats (doc. 170) i, un mes després, de batre nova moneda fins a 4.000 lliures (doc. 174). Com que els consellers de Vic havien emprat com a argument per pressionar al virrei que els seus menuts eren admesos a la Taula de Canvi de Barcelona (doc. 165 del 5.11.1642), els barcelonins responen el 23 de juliol del 1643 barrant el pes a la moneda vigatana (doc. 194). Això no impedia pas que a Vic seguissin encunyant, però representava una considerable minva de crèdit per els menuts vigatans. El dia 2 de setembre del 1643 Perpinyà, ja deslliurat de castellans obté també llicència de La Mothe per batre fins a 20.000 ducats (docs. 201-203).

Ja hem dit abans que no sembla pas que La Mothe donés aquestes llicències gratuïtament. Per tant, els barcelonins no tenien altra solució que assajar d'obtenir un privilegi reial. Aquest no arribà fins el 21 de març del 1645 (doc. 276). Finalment, Barcelona obtenia la condició de seca única per a tota mena de monedes. És probable que els desfalcs de La Mothe llavors ja comprovats pel rei, que l'havia destituït i empresonat, donessin arguments als barcelonins i que això els facilités finalment la concessió. Ara s'aturaran definitivament els tallers recalcitrants de Girona i Vic, no però sense protestes ni reclamacions. Malgrat tot, l'èxit encara no fou total. Si bé al privilegi reial deia ben clar que l'àmbit de la seca barcelonina i, per tant, el de la seva exclusivitat com a taller monetari incloïa els comtats del Rosselló i la Cerdanya, Perpinyà va seguir emetent moneda sense cap entrebanc. I quan va cobrir les quantitats autoritzades no va tenir cap dificultat per a obtenir una nova llicència per a batre 30.000 ducats el 31 de març del 1646 (doc. 308). Finalment, fou la prudència dels perpinyanesos la que féu alentir els batiments: el juny del 1647 acorden d'aturar les encunyacions de sous i dobles sous a fi de no crear un excés de circulat i malgrat que no havien exhaurit la quantitat autoritzada. Només es batran menuts a nivell de realimentació. La seca de Perpinyà va seguir en actiu fins al 1651, és a dir, pràcticament fins al final de la guerra. Ni la paraula reial, de rei absolut, era cap garantia.

ES POT PARLAR D'UNA POLÍTICA MONETÀRIA DELS FRANCESOS A CATALUNYA?

Amb el que hem dit a l'apartat anterior ja es comença a albirar que la resposta és negativa. Però hi ha moltes altres raons ben determinants.

Una d'elles, potser la més important, és la del guany: qui obtenia els guanys de les emissions monetàries? En el nostre cas, és evident que Barcelona obtenia els seus i el mateix succeïa amb els tallers forans, que ja havien obtingut aquest benefici en les anteriors llicències per a batre monedes locals (doc. 163).

El finançament de la guerra i la participació catalana en aquesta qüestió preocupava els francesos,

però d'altra banda tenien molt clar que no convenia indisposar-se amb els catalans durant la contesa. Perquè és ben segur que si haguessin optat per una intervenció no haurien pas permès que els guanys es quedessin en mans dels catalans. Hi ha evidència que els francesos varen considerar, per un moment, la possibilitat d'imposar als catalans el seu sistema monetari i la seva organització en aquest àmbit. Ens ho evidència l'existència d'unes curioses proves d'escuts d'or i de peces d'argent que es varen encunyar a París amb la data 1642 i que formen dues sèries diferents. Una d'elles amb l'efígie del rei en una de les cares i la titulació CATALON PRINCEPS amb un escut al revers amb les armes de França/Navarra a dalt i la de Catalunya a baix. L'altra amb efígie semblant, titulació CATALON COMES i armes de França únicament. Tot i la seva data tardana, expressen les dues hipòtesis polítiques considerades: una república catalana sota la protecció del rei de França (PRINCEPS) o bé la represa de la sobirania del temps de Carlemany sobre els comtats catalans (COMES). Tal com ha assenyalat Dhénin, aquestes peces no estaven destinades a circular perquè no tenen marca de taller ni lloc on posar-la. Eren unes senzilles primeres proves d'un projecte que no va tenir continuïtat i que no ha deixat cap rastre en la documentació. És inútil, doncs, fer elucubracions sobre la seva circulació: mai varen ésser encunyades en sèrie.²¹

Malgrat tot, aquestes peces indiquen quines haurien estat les monedes que els francesos haurien emès a Catalunya si haguessin imposat els seus criteris monetaris. El fet és que no varen emprendre aquest camí: eren conscients dels conflictes que haurien pogut provocar si haguessin conculcat els privilegis de Barcelona sobre la moneda catalana, especialment quan els catalans hagueren de sofrir la presència, sovint gravosa i indisciplinada, dels exèrcits francesos «aliats». Hi hagué aviat tot un sector català que, de gust, hauria negociat el retorn a la sobirania castellana.²² No convenia, doncs, excitar més els ànims. La monarquia francesa n'era ben conscient i amb habilitat política, procurà de no afegir dificultats innecessàries.

Què hauria passat a llarg termini, ho podem veure amb el que succeí a Perpinyà. Els francesos afalagaren els rossellonesos amb concessions monetàries i els deixaren menar al seu gust la política monetària que els va semblar més convenient. Quan s'hagueren assegurat la possessió dels territoris del Rosselló i la Cerdanya, manaren desmonetitzar la moneda pròpia (doc. 385 del 1654) i tancar la seca (doc. 386 del 1655). Naturalment, no fou més que un de tants aspectes de la repressió que la llengua i la cultura catalanes varen haver de sofrir des d'aquell moment. La tolerància francesa en el fet monetari no era més que una maniobra política amb data de caducitat: el final de la guerra.

L'acció francesa fou, doncs, essencialment militar i la política monetària conscientment deixada en mans dels catalans. En el curiós informe que el sobirà francès tramet a Pere de Marca, en enviar-lo a Catalunya el 1644 (doc. 227) es parla de les especulacions sobre la moneda que fan alguns comerciants exteriors i el mal que això provoca en el comerç. Però allò que realment preocupa el rei és que «les marchands et particuliers proffiten de la plus valeur des monnaies sans que sa Maïesté en tire aucun benefice...», és a dir, el benefici reial. Si el comerç català li hagués preocupat en algun aspecte no hauria pas dictat la prohibició de la moneda catalana a França (doc. 184 del 18.3.1643) mentre imposava a Catalunya el curs de la moneda francesa

És evident que aquesta prohibició havia de desacreditar la moneda catalana a l'exterior i crear tota mena de dificultats al comerç.

Per tant, la política francesa fou sempre completament oportunista. Es tractava de menar una guerra a

21. Vegeu al final de la història monetària de les poblacions el capítol que dediquem a aquestes peces.

22. J. SANABRE, *La acción de Francia en Cataluña*, ja esmentat, p. 175. Els catalans recelaren sempre de les veritables intencions de la participació francesa i fins temeren, des del primer moment, que els francesos volguessin rendibilitzar la seva acció quedant-se els comtats del Rosselló i la Cerdanya.

Catalunya a fi de crear dificultats a la monarquia espanyola dins el context estratègic de la política europea i calia fer-ho amb el menor cost possible en tots sentits. Així, si el sobirà trametia moneda a Catalunya per pagar els seus soldats, d'acord amb el que els dos països havien pactat, trametia moneda curta o de baixa llei. És a dir, tota la morralla que podia aplegar, que ja es cuidarien els catalans de reciclar-la.

Però després d'unes primeres remeses, els francesos milloraren encara el mètode. La moneda era tramesa a Barcelona, però els representants catalans ni la veien. Era reexpedida immediatament a Igualada, sota control francès, i allà la barrejaven més o menys amb moneda castellana de millor llei i la convertien en peces catalanes de cinc rals, amb les quals pagaven el seu exèrcit. En les acusacions contra La Mothe es diu que aquest, a més, retirava tot l'or i bona moneda que trobava en aquestes remeses i que feia reenunciar la resta en tres tallers.²³ És ben documentat que això succeïa a la seca d'Igualada (doc. 292), que va ésser un taller monetari militar francès entre el 1641 i el 1644, però és possible que en algun període succeís el mateix a Cervera, on hi havia el centre de pagament de les tropes, i potser també a Tàrraga. Aquesta transformació demostra, però, que la moneda francesa encara no era acceptada a Catalunya de manera directa i malgrat els decrets oficials.

Aquesta situació degué canviar des que Barcelona deixà de batre plata, és a dir, des del 1644, i és per això que ara són els mateixos francesos els que per ordre del virrei demanen una informació sobre el que havia succeït a Igualada i qui n'eren els responsables. Com podien ignorar allò que ells mateixos havien organitzat amb oficials francesos? Es tracta, sens dubte, de servir als barcelonins una aparença de legalitat.

Tot plegat demostra sobradament que els francesos no varen menar cap política monetària, sinó que procuraren de minimitzar els costos de la seva intervenció militar o enriquir-se personalment (cas de La Mothe) i que les decisions sobre la moneda la varen menar sempre els catalans.

L'ETAPA CENTRALITZADA: 1643-1652

Tot i que restin fenòmens residuals de numeraris locals, en termes significatius podem considerar que, l'any 1643, la xarxa descentralitzada de tallers monetaris havia estat plenament desarborada. Hi havia contribuït la pressió directa i el temor de possibles responsabilitats penals, però molt més la il·legalització pública, que havia provocat un rebuig generalitzat envers els numeraris forans. Sempre és fàcil trencar la confiança en la moneda amb aquests mitjans.

La centralització a Barcelona fou bastant efectiva. Els batiments residuals més tardans d'Agramunt el 1648 o de Solsona el 1652 són molt poc significatius pel petit volum d'aquestes emissions. Més importància tenen les encunyacions de Girona i Vic, però ja hem dit que las primeres cessen a finals del 1645 i les segones, tot i els darrers avals del virrei, el 1646. Pel que fa a Perpinyà, és cert que mantingué les seves emissions, però el seu àmbit de circulació no sembla que mai transcendís de manera apreciable els límits dels comtats del Rosselló i la Cerdanya. Rarament es detecten peces perpinyaneses d'aquest temps en les troballes casuals fetes a Catalunya.

Per tant, poden considerar que hi havia un taller barceloní que abastava el principat i un taller perpinyanès que cobria les necessitats monetàries als comtats. Les restes d'altres iniciatives foranes no tenien significació.

Ja hem dit, també, que la major part d'aquests numeraris locals forans d'aram o billó varen haver d'ésser recollits i, en molts casos, venuts con a metall a Barcelona. Aquest fet no tant sols afectà tallers menors con Vilafranca o Bellpuig, sinó fins els més importants com ara Vic o Girona. La major part d'aquests metalls foren emprats per a les emissions barcelonines d'aquesta darrera etapa.

23. J. SANABRE, *La acción de Francia en Cataluña*, p. 267, nota 124.

Pel que fa a la plata local, sembla que va anar circulant amb tota normalitat, amb el valor homologat al de les peces barcelonines. Ja hem assenyalat que quan l'any 1652 es contramarcaren a Barcelona les peces de cinc rals pel valor de vint rals, no és feu distinció entre peces barcelonines o peces locals. I que dels quatre exemplars que ens han arribat, dos són peces locals. Seria exagerat parlar d'un 50 % a la vista de la petitesa de la mostra, però és evident que això deixa clar la seva circulació generalitzada, en pla d'igualtat i fins el final de la guerra.

Aquest estroncament dels numeraris forans trenca totalment un dels tòpics més reiterats en totes les anàlisis d'aquest període. Ens referim a la relació que hom sol establir entre el *caos* monetari del final de la guerra i la proliferació de tallers. És evident que si des del 1643 el numerari local passava a segon terme, la situació monetària al final de la guerra, és a dir, de nou anys després, ja no tenia res a veure amb els tallers descentralitzats, sinó, en tot cas, amb la política monetària menada des de Barcelona.

És, doncs, completament fals que les dificultats monetàries finals de la Guerra dels Segadors fossin una conseqüència de la descentralització, ja que aquesta no va provocar cap mena de problema. I si l'hauria creat a la llarga és una qüestió que no es pot demostrar.

Quina fou la política monetària d'aquesta etapa ?

De fet, la història de la moneda d'aquest període es confon amb la que plantejem, més endavant, per a Barcelona. Per tant no ens cal entrar en detalls.

El tret més destacat d'aquest període és que l'accent de les emissions recau, de manera molt marcada sobre les encunyacions de billó i, predominantment, sobre els sisens.

A mesura que avancem en el període bèl·lic es va fent evident una creixent dificultat per a captar plata. Això no té res de sorprenent. El canvi d'alta sobirania no representava cap avantatge per a Catalunya: havia perdut els mercats tradicionals medievals del Mediterrani immediat i havia perdut també el nou mercat castellà que creaven les terres d'ultramar. Ambdós eren proveïdors de plata a més de consumidors de productes. Els paràmetres econòmics de França no eren gaire diferents dels de Catalunya, de manera que els catalans hagueren de constatar que més aviat s'havien associat amb un competidor. El comerç sembla que fou més en sentit invers, és a dir, més importador que no pas exportador.²⁴ Això era un gravíssim inconvenient per a generar riquesa, però també per a poder captar metall. Ja hem vist, d'altra banda, que les partides de plata baixa que trametia la monarquia francesa es varen desviar directament cap a les tropes. També els més poderosos es retenien l'or i l'argent davant un futur incert.

La plata escassejava i la manera de fer-la allargar era batent billó. Això fou, doncs, el que va fer Barcelona i allò és també al que feu Perpinyà. El 1644 es bat encara una petita quantitat de peces de cinc rals, de la qual només ens han arribat dos exemplars. Després, només es bat billó en ardis i diners, però sobretot en sisens.

Però com que les necessitats dineràries són cada cop més grans i els pobles estan cada cop més empobrits, cal incrementar més i més la fabricació de moneda. La seca de Barcelona va creixent en espai i en equipaments. Hom millora els tipus de molinets, primer de quatre encunyys, després *de sang*, és a dir de tracció animal.

La fretura de plata és endèmica, malgrat que només sigui ara emprada per a cimentar els sisens. És per això que hom ha de recórrer, de primer, a bescanviar moneda d'or per plata amb els francesos i, després, a refondre fins i tot peces de cinc rals de les primeres emissions.

Ja hem parlat de la minva de la plata dels sisens, que del 6,5 % inicial va caient fins a només un 0,7 % el 1652, així com del volum creixent de les emissions que arriben a 20 milions de peces l'any 1651. Fins l'any 1648, els volums foren encara moderats i en aquest any, conscient del perill de crear un circulat

24. Eva SERRA, *La guerra dels segadors*, Barcelona, 1966, p. 9-20.

excessiu que podia perdre valor, aturà la fabricació de sisens. Després, però, hom s'hagué de resignar a l'evidència: era impossible menar una política monetària prudent en plena guerra. En els darrers anys els continguts de plata dels sisens cauen i els volums creixen extraordinàriament. Això fa caure la valoració del sisè. Vegem-ne l'evolució en relació amb l'or i la plata:

<i>cronologia</i>	<i>unça de plata</i>	<i>doble escut d'or</i>
1640-1644	17 a 20 sous	68 a 94 sous
1644-1648	20 a 30 sous	94 a 128 sous
1648-1652	30 a 88 sous	128 a 320 sous

Observem que els increments són moderats en el primer tram; una mica més forts en el segon, en que arriben a doblar les xifres inicials i molt més exagerats en el tercer tram, que és quan cau en picat la cotització del sisè sobreabundant i baix de llei.

No crec que poguem parlar pròpiament d'inflació, sinó més aviat de degradació de la moneda, en concret d'un tipus de moneda, el sisè. Certament, com que els preus es comptaven en lliures i la base de valor de la lliura és la moneda de billó en circulació que era el sisè, aparentment els preus dels productes pujaren en les mateixes proporcions que ho feien l'or i la plata. Però és evident que no havia variat pas la relació entre els productes i les monedes d'or i de plata. Per tant, es tractava d'una inflació aparent que afectava, això sí, els més desvalguts, és a dir, els que només tenien petita moneda, sisens.

Al final de la guerra el sisè només es cotitzava a un diner i mig, és a dir, a la quarta part del seu valor i per sota de l'ardit. És per això que la gent retallava els sisens per fer-les passar per ardots, ja que així passaven de tenir un diner i mig a tenir dos diners.

Podriem preguntar-nos si la caiguda de valor del sisè fou deguda exclusivament al volum d'emissió i a la caiguda de llei que patí. No és pas evident. Ja hem vist que, tot i la seva importància final, les xifres d'emissió no arriben a ésser veritablement catastròfiques. Nosaltres pensen que també hagué d'influir en la caiguda de cotització el convenciment que la moneda de la guerra podia arribar a ésser abatuda, es a dir, reduïda a preu de metall. Cal recordar que ja als inicis de la contesa el monarca castellà l'havia declarat il·legal i que als darrers anys de la guerra cada cop es feia més evident als catalans que anaven cap a una derrota militar.

És important tenir present però, que ja feia anys que a Castella la moneda menuda era d'aram pur. Per tant, el sisè de l'etapa final de la contesa, fins i tot el sisè del 1652 amb només un 0,7 % de plata, era una moneda millor que qualsevol de les peces castellanes de petit valor. El mercat català rebutjava aquesta moneda castellana i havia arribat a acceptar un circulant català de petita moneda amb un 50 % de fiduciari. És possible que, si no s'haguessin produït els factors que hem assenyalat, el sisè hauria baixat de cotització, però no hauria arribat als nivells irrisoris a què el condemnà la desconfiança del mercat.

Poden dir, doncs, que hi hagué, és cert, una davallada de la llei del sisè i una emissió probablement excessiva. Tot plegat difícilment evitable en una circumstància com la que es vivia. Però tampoc sembla que el desgavell hagués estat tan gran si no hagués anat acompanyat del temor que els sisens, tots ells amb l'efígie de Lluís XIV, recordem-ho, arribessin a ésser abatuts quan varen entrar les tropes del rei Felip.

ACTUACIONS MONETÀRIES EN EL BÀNDOL FILIPISTA

Aquest apartat té poca transcendència, perquè tot i que a les poblacions catalanes que havien caigut en mans castellanes hi va haver una gran fretura de moneda, les iniciatives per a resoldre el problema varen ésser poques i maldestres. Val la pena, però, que les analitzem ara en visió de conjunt.

La primera iniciativa monetària que va prendre el rei Felip fou declarar il·legal la moneda de Barcelona (doc. 29). Aquesta mesura es va fer pública el 3 de febrer del 1641, relativament tard si tenim en compte que la revolta havia esclatat el 7 de juny del 1640. Si tenim presents els intents de conciliació que hi va haver en una primera etapa, podem considerar que la mesura fou presa quan la guerra es veia ja inevitablement endegada després de la batalla de Motjuïc del 26 de gener del 1641.

Immediatament, la monarquia es va plantejar si calia aplicar les seves mesures monetàries en la part de territori català que dominava i, en concret, a Tarragona o a Tortosa. El derrotat marquès de Los Vélez era consultat sobre l'afer poc després i el 6 de març del 1641 responia negativament al rei: «de ninguna manera se trate de esta materia, por ser expressamente contra las Constituciones Generales de la provincia y cuando v. m. en sus reales cartas se esta asegurando que su real ánimo no es alterarlas, seria muy dañoso...» (doc. 39).

Fins un any més tard no es torna a parlar de la qüestió. Sembla que comença a notar-se la manca de numerari català en la zona dominada pels filipistes i es torna a pensar en fer moneda, en substitució de Barcelona, que fa moneda declarada il·legal (doc. 116). El rei consulta llavors al Consell d'Aragó, el qual, tot i mostrar-se favorable a la iniciativa, no sembla pas que la vegi totalment legal perquè considera que «seria menester tratar con Tortosa o Tarragona que dándole la materia necesaria fabricase por su cuenta esta moneda aunque se le diese alguna parte de ganancia...» (doc. 116). En un altre text detalla que la moneda s'hauria de fer amb les estampes de la de Barcelona (doc. 117). El Consell proposa, doncs, de fer una mena de copia o falsificació del numerari barceloní, però sota l'empara de les ciutats, a les quals es donaria una part del benefici de l'encunyació, com si es tractés de moneda local.

No tenim cap constància que aquesta iniciativa tirés endavant.

L'any següent, el 1643, els síndics de Tortosa observaren que corria molta moneda barcelonina de plata retallada i acordaren de recollir-la tota, separar la que no donés el pes i contramarcas la bona (doc. 212). Molt aviat constataren que se n'havia falsificat la contramarca (doc. 213), de manera que la mesura esdevenia inútil. El procurador fiscal de la Cort, assabentat de la qüestió, els digué que deixessin de contramarcas i que retinessin la moneda curta, tant si duia contramarca com si no (doc. 221). El contramarcas només es degué fer, doncs, des del dia 12 de novembre del 1643 fins que arribà l'ordre del procurador, datada el 29 de desembre d'aquell mateix any. Curiosament, és l'única iniciativa monetària del bàndol filipista que ens ha deixat un testimoni numismàtic. Es tracta d'uns raríssims croats i mitjos croats de Felip II i Felip III que porten la contramarca d'una T i que cal atribuir, doncs, a Tortosa.²⁵

A partir del 1644 prenen força dues iniciatives monetàries que tingueren més transcendència. L'una sorgí de Tarragona i l'altra de Lleida, acabada de conquerir pels castellans. Ambdues neixen del mateix problema: la manca de moneda. Lleida, en concret, es troba amb el problema que a la ciutat només hi ha sisens i peces de cinc rals, monedes il·legalitzades pel bàndol filipista i, per tant, no utilitzables (docs. 257 i 258). Per sortir del pas demanen al rei un préstec en blat i es comprometen a pagar-lo amb el producte de la venda de la plata que contenen les peces de cinc rals i cinc sous de què disposen (docs. 259 i 260). Més endavant, tant Lleida com Tarragona obtenen privilegis de fabricació: Tarragona per batre ardots o diners fins a 10.000 ducats (docs. 249, 259, 297), per bé que només es podrà batre una vegada (docs. 299, 302). La ciutat s'equipa amb un molinet però després dubta sobre si ha de fer la moneda amb estampa de Tarragona o de Barcelona (docs. 330, 343). Finalment sembla que no es va arribar a encunyar moneda. Lleida havia encarat la fabricació de plata castellana, cosa que finalment assolí. La moneda fou

25. Es tracta dels croats i mitjos croats amb contramarca T que va donar a conèixer Badia i que ara ha documentat X. Sanahuja. Vegeu: A. BADIA, *Catàleg dels croats de Barcelona*, Barcelona, 1969, exemplars núms. 1037, 1038, 1039, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076 i 1077. En reproduïm dos exemples, un de cada valor. X. SANAHUJA, «Actuacions monetàries a Tortosa (segles XV-XVIII) *Acta Numismàtica*, núm. 28 (1998), p. 141-156.

batuda entre el 1651 i el 1659, després de vèncer nombrosos entrebancs, però finalment hagué d'ésser retirada perquè no s'havia batut en les condicions adients de pes i llei (docs. 357, 373, 374, 376, 377, 378, 388 i 389). En qualsevol cas no ens ha arribat cap exemplar d'aquests amonedaments.

També Castelló de Farfanya va obtenir un privilegi semblant (doc. 287), però no sabem si va arribar a tirar endavant l'emissió. Tampoc en aquest cas en tenim cap evidència.

Hi ha, per tant, tot un seguit d'intents de noves encunyacions i l'únic que saben que arribà a port fou el de Lleida, però com que la moneda va haver d'ésser retirada aquest fet no va tenir cap transcendència sobre el circulant. Com que, d'altra banda, el 1653 la seca de Barcelona tornà a actuar, aquestes mesures tardanes no tingueren un veritable paper.

SUPERVIVÈNCIA DE NUMERARIS LOCALS TRADICIONALS

Ja hem dit al començament que no es poden assimilar de cap manera les encunyacions descentralitzades de la Guerra dels Segadors amb les emissions de moneda local que omplen l'espai que hi ha entre el final del segle XIII i el començament del segle XVII i, especialment els segles XV i XVI. El numerari local fou una moneda fiduciària d'àmbit de circulació restringit, que sostenia la seva valoració amb un dipòsit de moneda de curs general. Sempre va ésser d'aram o llautó, molt rarament de billó, i cobria els valors de la pugesa o quart de diner, sobretot el diner i ocasionalment l'ardit o doble diner.

La major part dels numeraris locals s'estroncaren amb el llançament de l'ardit de Barcelona l'any 1612. Aquest va reabastir el mercat de moneda menuda, la manca de la qual havia estat el principal motor dels amonedaments locals. Però, a més, l'ardit era una moneda amb contingut de plata, amb valor propi i, per tant, molt superior als senyals locals pràcticament sempre fiduciaris, és a dir, sense valor intrínsec.

En iniciar-se la Guerra dels Segadors la major part de les emissions locals tradicionals s'havien extingit.

Els tallers monetaris descentralitzats de la Guerra dels Segadors, que hem anat denominant forans per distingir-los dels tallers locals, adoptaren les mateixes pràctiques monetàries que Barcelona i emeteren plata en peces de cinc rals i cinc sous i sisens de billó amb contingut de plata. Es tractava, doncs, d'una xarxa de tallers monetaris que emetia peces de moneda-valor, amb els mateixos paràmetres de fabricació, tipologia molt apropada i curs general de circulació. Era, per tant, un fenomen completament diferent, que es pot comparar, com hem dit, al cas dels Països Baixos. El fet que algun taller batés també diners no desdiu aquesta conclusió, perquè el diner era la base del sistema monetari i també n'emetia la seca de Barcelona.

L'única cosa que pot aportar-se com a nexa entre els dos tipus de monedes és que, a partir de les prohibicions de Brezé del març del 1642, el sistema descentralitzat fou abolit i els pocs tallers que restaren en actiu ho pogueren fer en tant que emissors de moneda local. En aquest sentit les emissions tardanes d'Agramunt, Solsona i Perpinyà, poden arribar a ésser assimilades als anteriors tallers locals. Ja hem dit, però, que el pes d'aquestes emissions residuals és, al marge potser de Perpinyà, insignificant en relació amb el total del circulant de la guerra.

Per tant, la connexió entre moneda local i moneda descentralitzada fou gairebé inexistent.

Hem assenyalat també el cas simptomàtic de Bellpuig d'Urgell, que va emetre ardots d'aram abans del conflicte, sisens de patró barceloní al començament de la guerra i novament ardots locals un cop aquesta arribà a la fi.

Al marge d'aquest cas hi ha encara dos tallers singulars que en plena guerra es movien encara dins els paràmetres de l'antiga moneda local fiduciària i que no semblen afectats ni per la crisi d'excés d'emissions de l'inici del segle XVII, ni per l'efecte dissuassori dels ardots de Barcelona llançats a partir del

1612: ens referim a Bagà i Reus. El primer, en el bàndol català i el segon molt aviat dins l'òrbita castellana, ambdós semblen situar-se al marge de les tempestes monetàries.

De Bagà només sabem que el 1645 encara feia circular la seva moneda local (doc. 303) i que en dues ocasions, el 1648 i el 1650, havien decidit de guardar i no posar en circulació 150 lliures de moneda local que tenien reservada (docs. 335, 352). Sembla probable que davant la invasió de moneda de tota mena i en volums alts els consellers decidissin treure del mercat la seva moneda en espera de temps més tranquils, monetàriament parlant.

Reus, en canvi, posà en circulació 604 lliures de menuts que tenia emmagatzemats el 1643, i el 1648, en plena guerra, feu una nova emissió de 716 lliures (docs. 216 i 331). Sembla clar que Reus, habitualment en el bàndol filipista, ben fort a la zona amb el domini de Tarragona i Tortosa, devia sentir la mateixa fretura de moneda que aquestes dues ciutats. No té res d'estrany, doncs, que es refiés del seu tradicional sistema monetari local, que havia sabut mantenir a nivells acceptables d'equilibri de valor. Recordem que la moneda reusenca va sobreviure fins als inicis del segle XVIII i que en aquell temps era l'únic taller local tradicional que encara subsistia.

LA POSTGUERRA I LA RÈMORA MONETÀRIA

Al final de la guerra s'havien acumulat un bon gruix de problemes monetaris. Hi havia la qüestió del sisè i la seva davallada, fet del qual en derivava tot un rosari d'altres problemes. D'una banda, els dipòsits a la Taula de Canvi realitzats al llarg de la guerra i en nivells diferents de cotització del sisè. De l'altra, hom havia de decidir què calia fer amb el numerari vell i com i amb quins recursos endegar noves encunyacions.

La situació era molt complexa i cap solució podia acontentar tothom, de manera que hi hagué sorollosos plets que s'allargaren anys i anys. Sembla clar, d'altra banda, que hi hagué qui encara pogué treure profit de tants desastres i que obtingué tracte de favor sigui en la cotització dels seus dipòsits, sigui en ésser dels primers a recuperar els seus fons en moneda nova. És un problema molt complex que demana un estudi en profunditat, cosa que ara no podem fer, entre altres motius perquè escapa a la temàtica que ens havíem proposat d'estudiar. En donarem, però, una breu síntesi.

Hom establí un paquet de mesures que semblen sorgides d'una negociació entre les autoritats catalanes i Joan d'Àustria, cap de les forces ocupants. Es tracta d'un seguit de decisions que semblen prou asenyades:

1. Els sisens no foren finalment abatuts, sinó valorats a la cotització que tenien el darrer any de la guerra, és a dir, a un diner i mig cada un.

2. Tota la moneda de la guerra s'havia de recollir i reconvertir en numerari nou, que seguiria la tipologia tradicional. És a dir, plata en rals o croats i billó en ardots.

3. Es donaven uns tres mesos de temps per al canvi de la moneda de sisens, és a dir, del 7 d'abril fins el 30 de juny del 1653.

4. Es manava presentar al canvi les peces de cinc rals de plata contramarcades a vint rals i els deu rals del 1652 i valor intrínsec d'un ral.

5. S'establien uns terminis i valors per als compromisos, dipòsits i deutes contrets durant la guerra i fins aquell moment, que no foren detallats exactament fins el 26 d'octubre del 1658.²⁶

Com que la ciutat no tenia metall per fer nous batiments, s'hagueren d'arbitrar uns terminis per retornar en nova moneda els sisens que la gent presentà al canvi, cosa que originà innumbrables retards. D'altra banda, tot sembla indicar que els sisens i tota la petita moneda presentada al canvi foren reconvertits

26. J. BOTET, *Les monedes catalanes*, ja mencionat, vol. III, doc. CXIV.

en peces d'ardit, que foren batudes al llarg dels anys 1653, 1654 i 1655, però especialment el 1654, sense millorar-ne el contingut de plata. Només així s'explica que tinguessin un percentatge de plata de només un 1 per cent, aproximadament. Aquest fet en degué produir la caiguda al valor d'un diner pocs mesos després. Ja hem dit, però, que a aquest nivell de valoració, el grau de fiduciari de l'ardit només havia augmentat del 50% al 77% i, per tant, l'edifici comptable que prenia per base el diner i l'ardit seguia reposant sobre una moneda menuda de billó.

L'ardit del 1654 és avui una de les monedes catalanes més abundants, fet que s'explica per la gran quantitat de sisens que s'hagueren de reconvertir. És probable que finalment l'operació resultés rendible, perquè un cop pagats els dipòsits es podia llançar un numerari altament fiduciari; però la possible astúcia dels consellers barcelonins fou desarborada per Joan d'Àustria, que no els permeté de continuar batent.

La plata fou reencunyada en croats amb les dates 1653 i 1654. La seva actual raresa demostra que poca plata havia sobreviscut a la guerra i que la reconversió fou petita.

Amb el conjunt de les operacions, els més castigats foren els petits possessors de moneda, és a dir, aquells que només tenien sisens. En molts casos els havien rebut pel pagament de sis diners; els havien recuperat, amb enormes dilacions, al valor de un diner i mig, i finalment encara s'havia reduït a la meitat de valor la quantitat rebuda, en passar a valorar-se a diner els ardots novament encunyats.

Pel que fa als amonedaments locals, ja no varen persistir. Molts dels tallers havien patit dues vegades les pèrdues de la retirada del numerari, de primer el 1612 amb la sortida de l'ardit i després el 1644 amb les prohibicions dels numeraris forans. Bellpuig va tornar a encunyar després de la guerra, però topà amb un ampli rebuig: probablement, no va emetre gaire temps. Només Reus seguí emetent fins a la Guerra de Successió.

CONCLUSIONS

Les conclusions són nombroses i importants, i no es redueixen a l'àmbit monetari, és clar, perquè la moneda és un element fonamental de la sobirania i permet obtenir dades d'àmbit general.

Per començar, podem parlar de la República Catalana i del seu funcionament en el període 1640-1652, i, molt especialment, des del Corpus de Sang fins a l'arribada del primer virrei, Brezé; és a dir, del 7 de juny del 1640 fins als darrers dies de febrer del 1642. Portant el legalisme fins a la negació de la història, hom ha donat gran importància a la proclamació formal de la república, com si d'aquest fet anecdòtic en depengués la realitat. Per posar un exemple, s'ha actuat com si hom pretengués negar l'existència del regne de Castella perquè no li ha trobat l'acta de naixement ni el permís per a néixer. Qualsevol historiador assenyat respondrà que allò que és important és que el regne de Castella, amb acta de naixement o sense va *funcionar* durant segles. Aquí estem exactament al mateix lloc: Catalunya, que ja tenia totes les característiques d'una república coronada, decideix el juny del 1640 deseixir-se de l'obediència del rei Felip, cercar aliats, organitzar la defensa militar i prendre totes les decisions en els àmbits de la fiscalitat, la moneda, la justícia i l'organització interior.²⁷ Passats uns primers moments en què encara sembla possible una reconciliació, bat moneda a nom del PRINCIPAT DE CATALUNYA, sense cap al·lusió a un sobirà, almenys des de mitjan 1641 fins al març del 1642. Si això no és una república, seria bo que algú expliqués què és.

Però encara hi ha més. Mentre les autoritats catalanes negocien l'aliança amb França i fan el distret

27. No cal dir la transcendència de la convocatòria de Corts o Junta de Braços Generals, una prerrogativa que corresponia al rei i que Claris s'atorgà el 31 d'agost del 1640. Eva SERRA, «L'inici formal de la guerra contra el rei: Un censal de tres-centes mil lliures. Nota a un aspecte de la Guerra dels Segadors», *El barroc català*, Barcelona, 1989, p. 89-135. Ídem, «Entre la ruptura i la continuïtat. Algunes consideracions sobre la capacitat institucional de Catalunya durant la Guerra dels Segadors», *Les Corts a Catalunya*. Barcelona, 1991, p. 160-167.

com poden davant la monarquia castellana, es proposa i s'admet, per les dues parts, que es proclamaria una república catalana sota la protecció del rei de França. Aquesta hipòtesi ja és acceptada per Lluís XIII el 26 d'agost del 1640 i es manté fins a finals de gener del 1641. La vigília de la batalla de Montjuïc, l'agent francès Du Plessis-Besançon s'extralimita clarament en les seves comeses, amenaçant els catalans amb la brama que si no renunciaven a la república el rei de França no els ajudaria de manera decisiva. En un moment tan compromès, els catalans, que es creuen que allò que diu l'enviat francès respon a la realitat, es veuen obligats a variar el seu plantejament. Pau Claris ho ha d'explicar el 23 de gener del 1641 i, el que degué ésser més dolorós encara per a ell, ha de convèncer tothom perquè ho accepti. Finalment resultà, però, que el veritable artífex de la política francesa en aquell moment, el cardenal Richelieu, no tenia cap interès en aquesta fórmula i havia estat Du Plessis qui, per fer mèrits, l'havia proposada. Però Du Plessis, sigui pel seu excés de zel, sigui per altres raons, va ésser rellevat del seu càrrec i Richelieu va retardar la signatura de l'acord definitiu amb els catalans, els quals sembla que ja s'havien resignat. Entretant, la presència francesa a Catalunya es redueix a un cos d'exèrcit i a un enviat a Barcelona que fa unes funcions entre les d'un comissari polític i les d'un espia. El primer havia estat Du Plessis-Besançon, el segon serà Argenson. Aquest darrer esdevindrà especialment hàbil en trencar tota mena de contactes dels estaments catalans amb Felip III a fi d'evitar una possible reconciliació.²⁸ El fet és que l'actitud de la monarquia austriacista havia variat molt després que l'exèrcit catalano-francès derrotés el 26 de gener del 1641 el nombrós cos d'exèrcit expedicionari del marquès de Los Vélez. Aquells catalans, que segons l'opinió d'Olivares, havien d'ésser fustigats fins a la desesperació per provocar-ne la revolta i tenir així l'excusa per aplanar-los, eren ara afalagats. Aquella monarquia que havia arribat a incautar els recursos fiscals de la Generalitat, declarava ara que no tenia cap intenció de mudar ni una coma de les Constitucions catalanes. I el mateix marquès de Los Vélez, després de la derrota, es mostrava aterrat que el rei volgués fer moneda a Catalunya perquè això topava amb aquestes Constitucions (doc. 39).

Cants de sirena o no, feren el seu afecte. Ningú tenia cap confiança en les veritables intencions dels francesos, als quals només els interessava la guerra de Catalunya com a maniobra de distracció dins el complex context de l'anomenada Guerra dels Trenta Anys que, en definitiva, decidiria el futur de l'hegemonia europea i on els punts àlgids dels interessos francesos es trobaven als Països Baixos i a Itàlia. Prou els monarques francesos feien afalagadores promeses als catalans: els fets no acompanyaven ni acompanyarien mai. L'esforç militar fou escatimat i en els passos negociadors previs a la Conferència de Munster (1643-47), a punt varen estar de vendre el futur de Catalunya.²⁹ Els catalans n'eren plenament conscients i feien el que podien per defensar-se'n, però cada cop hi havia uns sectors més nombrosos que creien que la sortida més favorable era un pacte amb el rei Felip. Els agents francesos feien el que podien per malbaratar aquest possible acord: aquests i els francòfils més convençuts foren els que instaren la presència més aparent d'una autoritat de relleu. D'aquí la figura del virrei, el primer dels quals fou el mariscal Brezé. Aquest no arribà a Barcelona fins el 23 de febrer del 1642. En l'interim, el país havia funcionat de ple com una república i així ho proclamaven les seves monedes, presidides per un escut català i amb la llegenda abans esmentada, PRINCIPAT DE CATALUNYA, com a única menció de sobirania.

Sanabre va escriure tot un voluminós i ben documentat llibre per a demostrar el que ell denomina *La acción de Francia en Cataluña*. El fons de la seva intenció és demostrar que els catalans volien refer el seu vincle amb la monarquia castellana, però que els francesos els ho impediien. En definitiva, que cata-

28. Totes aquestes qüestions són explicades detalladament per J. SANABRE, *La acción de Francia en Cataluña*, ja mencionat. Vegeu p. 164-165 especialment.

29. França oferí d'abandonar Catalunya i fins i tot el Rosselló a canvi dels Països Baixos. J. SANABRE, *La acción...*, p. 358. Després de la guerra hi hagué altres oportunitats de recuperar els comtats, però la cort de Madrid no féu cap pas en aquest sentit. Vegeu J. SANABRE, *Resistencia del Rosselló a incorporar-se a França*, Barcelona, 1970.

lans i castellans s'haurien entès altra volta «pel bé de tots»,³⁰ però que l'abassegadora presència francesa ho impedia. Per demostrar-lo es dedicà a hipertrofiar el paper francès en les decisions polítiques. Però la demostració, partint de tants prejudicis, té nombrosos punts febles. D'una banda, ell mateix admet que els virreis eren sobretot gestors de l'exèrcit.³¹ De l'altra, nosaltres observem que no hi ha actuacions directes de la monarquia i que un punt tant important com el de la política monetària segueix en mans catalanes fins al final de la guerra.

Que abans de l'arribada de Brezé el país era regit exclusivament per les autoritats catalanes era perfectament percebut pels catalans. Així, els síndics de Terrassa, en parlar de la seva emissió de moneda de plata els primers mesos del 1642, consideren que en aquell temps Catalunya era regida «per les senyors diputats», és a dir, per la Generalitat (doc. 154a). És probable que el mateix decret de les monedes de Brezé i algun altre cop d'efecte els donés la impressió que ara això havia variat. En realitat no hi hagué gaire canvis. Ja hem indicat que el mateix decret centralitzador fou instat pels barcelonins i que la política monetària seguí en mans catalanes. L'acció francesa tenia molt poc pes en les decisions polítiques importants i es limitava a mantenir, amb greus alts i baixos i inexplicables negligències, una lleu i gens decisiva pressió militar. Al nostre parer, doncs, la república catalana va seguir operant fins al final de la guerra.

Un altre punt en el qual és necessari incidir és en el del pretès *medievalisme institucional català* que s'oposava a la *modernitat* de la monarquia absoluta propugnada per Olivares i els castellans. El comte-duc, amb aquella exuberant verbositat que el caracteritzava, va dir que les lleis catalanes eren «del temps de les ballestes». Pretenia, és clar, ridiculitzar l'eficaç cuirassa institucional catalana contra la sagnia que els desafortunats programes d'hegemonia europea exigien i que calia extreure dels catalans. Sembla estrany que un historiador anglès del segle XX hagi pogut donar crèdit a aquests excessos verbals, però això és el que sembla que va fer J. H. Elliot fins a l'extrem de considerar que Olivares hauria fet bé esclafant eficaçment els catalans de bon principi. El prestigiós historiador anglès va arribar a tocar la veritat en dir que «la gramalla medieval... era una arma molt eficaç contra el poder de la corona» o bé que la revolta catalana era un intent desesperat «de protesta contra la política d'una dinastia que havia dut Espanya al desastre», però immediatament després es perd i proclama com a remei la «uniformitat» que pretenia imposar Olivares i blasma els catalans acusant-los de mantenir records que només «serveixen per a dividir». Elliot es quedava a la superfície de l'aparença. El problema de Castella era molt més profund, era estructural, i els catalans, a remolc d'aquell regne, restaven tenallats en la seva capacitat de progrés. Castella havia manejat la fortuna més gran que es pugui imaginar, però seguia essent un país improductiu, fora de la simple supervivència. La monarquia absoluta no havia pogut fer res davant dels contrapoders nobiliaris i de l'Església. L'immens mercat americà que enriquia Europa i que, de retop, faria progressar Catalunya, no produiria cap transformació positiva a Castella, que es limitava a malversar tot allò que guanyava. Com es pot creure que una tal societat podria esdevenir la modernitzadora d'un país uniformitzat? De quin cap poden sorgir idees tant contraries a la senzilla constatació de realitats tan evidents?³²

30. El clam de Sanabre és constant en tot el llibre, vegeu, per exemple, la p. 116. Sanabre sembla oblidar que l'actitud conciliadora només s'inicià un cop començada la guerra oberta.

31. A la p. 252: «dada la preferència que se daba a la misión militar de los virreyes». A la p. 200 dóna un llistat de les instruccions donades al virrei Brezé i que són ben lluny d'un veritable programa de govern.

32. Hi ha la tendència a creure que un observador estranger ha d'ésser imparcial. Resulta difícil de creure que un anglès o un francès, cadascun amb els seus geys gal·lès, escocès, irlandès, bretó, llenguadocià, etc., ho puguin ésser gaire en encarar el cas de Catalunya. En general, pateixen la mateixa ceguesa ultranacionalista que els castellans. A part d'això, Elliot deu tenir un coneixement molt imperfecte de Castella si arriba a dir que «Castella gaudia de justícia i bon govern» (p. 14). El desgovern de Castella en temps dels Àustries no ha estat posat en dubte per ningú. Hi ha encara la qüestió ideològica: Elliot afirma rodonament que «el bandidatge només podia suprimir-se per mitjans que fossin estrictament inconstitucionals» (p. 112). Es tracta d'una afirmació de la més pura mentalitat ultradretana que fa entendre tota la resta.

Catalunya podria progressar especialment si podia, d'una banda, aprofitar els avantatges del mercat americà i, de l'altra, la seva estructura, les seves iniciatives. Així havia pogut escapar a la ruïnosa política monetària castellana dels temps dels Àustria, en la petita moneda barrant-li el pas i fent-ne una de pròpia i de bona qualitat.³³ Això era vital per al comerç i el petit estalvi, allò que havia estat a la base de la petita però constant prosperitat catalana. Sense el retrocés absolutista del 1714, Catalunya, ben armada amb la seva classe comercial que dominava la política del país, ben organitzada amb els seus estaments representatius i els seus actius i ben organitzats municipis, hauria arribat a la industrialització molt més ràpidament, molt més fàcilment. La rèmora d'una Castella endarrerida i improductiva, plena de privilegiats que la parasitaven, fou i és un fre immens al seu desenvolupament. Aquesta és la única realitat.

Les consideracions anteriors són d'àmbit general. Nosaltres les observem des de l'òptica de la moneda i caldria, certament, que fossin contrastades des d'altres punts de vista. Però insistim que la moneda i el seu entorn aporten dades molt significatives. Ja en analitzar la interessant qüestió de la moneda local dels segles XIII-XVII ens havia cridat l'atenció el conjunt d'aspectes positius, la gran modernitat del municipi català. El seu sistema electiu, la rotació de càrrecs, el funcionar per assaig-error i l'eficàcia de la seva gestió en implicar constantment els administrats en l'administració, els utilitzadors de serveis amb els oferidors de serveis, l'oferta amb la demanda en darrer terme. En comparar aquestes dinàmiques institucions amb el municipi filipista que seguí al desastre del 1714, amb els seus càrrecs nomenats a dit i la costosíssima crosta virreinal al damunt, hom s'ha de meravellar per força que algú pretengui presentar això, com un progrés, com *el progrés*. Catalunya no necessitava aquesta mena de progrés. La política monetària que menava, el sistema municipal i tantes altres coses no eren pas lluny de les que finalment s'han imposat. Els intervals de nit que ens han imposat des de fora no han estat més que aturades, retards, aquells «parèntesis en la història» que els falangistes pretenien no ésser.

Parlem ara més específicament de la moneda i, en concret, de la proliferació de tallers com s'ha dit; i, més correctament, de la *descentralització monetària* del principi de la guerra.

S'errà totalment Botet i Sisó en creure que allò era un «escandalós abús» dels pobles, que emetien moneda de plata «sense cap autorització, en gran perjudici de l'interès general...». I s'errà igualment Pierre Vilar en parlar de la «inflació monetària a la qual es lliuraren, conjuntament aquesta vegada, les viles del Principat i la mateixa Barcelona».³⁴ I seria injust de quedar-nos només amb aquests dos noms il·lustres, perquè aquest ha estat fins ara el clixé que hom ha penjat sistemàticament a la política monetària de la guerra.

Tenim l'esperança d'haver demostrat d'una vegada per totes almenys tres coses:

1. Que la descentralització monetària no tingué cap incidència en els problemes monetaris de la guerra, essent justament l'emissió de plata la que menys pogué perjudicar. La descentralització durà un instant i tingué poca transcendència. En la major part dels tallers, plata i aram/billó significaren batiments al llarg d'uns mesos, sempre per sota de l'any. En qualsevol cas, per a tots ells, fins i tot per als persistents com Vic o Girona, arribà el moment de la recollida i la refosa, anys abans del final de la guerra.

2. No hi hagué una veritable inflació, sinó una degradació de la moneda dels sisens. Aquesta degradació fou pràcticament inevitable per l'enorme esforç de la guerra. Amb tot, és ben cert que afectà sobretot els més desvalguts.

3. La política monetària la menaren els catalans. L'acció francesa fou completament incidental i, en

33. Pierre Vilar, molt més objectiu, és ben conscient del mal govern castellà i del contrast entre la sana política monetària catalana en comparació amb la que denomina literalment «catastròfica» línia d'actuació castellana en aquest àmbit. PIERRE VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. II, Barcelona, 1968, p. 381.

34. J. BOTET, *Les monedes...*, vol. III, p. 392. P. VILAR, *Catalunya...*, vol. II, p. 365.

tot cas, instada per les autoritats catalanes. Al marge d'elles feren també els seus negocis i les seves operacions fraudulentas amb l'objectiu de minimitzar els costos de la intervenció militar.

Entrant en qüestions monetàries de més detall, podríem dividir la política monetària menada per Barcelona durant la contesa en dues etapes. La primera, plural, descentralitzada, i la segona centralitzada i amb un final en clara situació d'emergència.

En un primer moment, Barcelona, des de sempre responsable de l'emissió de la moneda catalana, fa una certa *reforma monetària* que no consisteix pas en una modificació dels patrons o referents, sinó dels valors emesos. Es passa de les unitats, un ral de plata, un diner o un ardit de billó, als múltiples de cinc rals i dos rals i mig en la plata i de sis diners per al billó. Les peces grosses de plata indiquen la intenció d'una acció de *suplència* per a un mercat monetari on, des d'ara, no hi podran arribar les tradicionals peces castellanes de dos, quatre i vuit rals; les peces grosses de billó, el pas de la *moneda fiduciària a un nivell més alt*, incrementant així els guanys de l'emissió. Però també hi haurà guany suplementari en la plata. Cinc rals catalans equivalien llavors a quatre rals castellans i, per això, les peces de cinc rals de la guerra es batién sovint sobre peces castellanes, però complementàriament hom en llevava una part de plata, com si es tractés d'un *impost suplementari de guerra*, que aparentment no fou protestat pel mercat.

En establir un *sistema descentralitzat* al principi de la guerra i per a l'emissió de la plata, sembla probable que Barcelona cerqui la manera de captar la plata oculta de l'estalvi, per poder alimentar el mercat monetari d'un metall que sap de sobres que no podrà obtenir fàcilment. El mecanisme podia ésser vàlid: a finals del 1641 els síndics d'Olot paguen les despeses d'un enviat «a la muntanya a cercar plata, ço és pessés de vuit per la fàbrica de la moneda» (doc. 98a). D'altra banda s'evidencia que hi ha una certa coordinació i acord entre els tallers perquè, si no, seria impossible la unanimitat perfecta de tipus i valors en els trenta tallers. Això demostra que no som davant d'un moviment espontani, sinó d'un programa premeditat. Els tallers es van ajustar als paràmetres de Barcelona i quan no ho van fer, cosa ben excepcional, el mercat va reaccionar negativament. Així, el 21 d'octubre del 1641 els consellers de Vic es varen veure obligats a acordar la reencunyació de les peces de cinc rals perquè si no feien els set sous de pes la gent no els volia (doc. 79). Set sous era el pes de les peces de Barcelona. Això no vol dir que totes les coses seguissin el camí previst al llarg de tot el període de la guerra.

Les desviacions són, justament, les que obliguen al canvi de rumb i el pas, en una segona etapa, a un *sistema novament centralitzat* que s'inicia amb el decret de Brezé del març del 1642. Els fets que ho motiven són l'extensió del batiment de sisens als tallers locals i el perill que el nou sobirà, Lluís XIII, o els seus representants atorguin pel seu compte concessions monetàries. Això darrer podia conduir a una situació problemàtica com la que es va viure a principis del segle XVII.³⁵ La centralització legal no s'assolí fins el 1645, però era ja pràcticament completa el 1643.

El nou numerari català va tenir grans *dificultats de cara a l'exterior*, creant així greus problemes al comerç. És probable que pesés en aquest fet que es tractava de moneda d'un país revoltat que no tenia la situació consolidada, però ben segur que agreujà el problema les il·legalitzacions amb què fou fulminat, de primer pel rei Felip el 3 de febrer del 1641 (doc. 29) i després pel sobirà francès el març del 1643 (doc. 184) sense cap consideració, en aquest darrer cas, per als seus aliats i en flagrant contradicció amb les manifestacions oficials (doc. 227 del 30.1.1644).

La moneda emesa s'emprava per al pagament dels soldats, sigui directament a les companyies que sostenia cada població, sigui pagant a Barcelona les impositions de guerra. Hi ha nombrosa documentació sobre la qüestió en el nostre repertori. Com a exemple podem consignar el cas de Granollers, on veiem que en els comptes de liquidació de la plata fabricada, fets el 1642, la part principal va anar a Bar-

35. Per primera vegada, després de tres segles de funcionament regular, els amonedaments locals varen trencar les seves limitacions legals i alguns tallers llançaren emissions abusives. Vegeu M. CRUSAFONT, *La moneda catalana local*, ja mencionat.

celona en concepte de pagaments per al sosteniment de la guerra [doc. 141]. Un cop ja no es pogueren fer emissions locals, el numerari forà seguia afluïnt pel mateix concepte. L'any 1644 Figueres demana a Barcelona de poder pagar els diners del batalló en sisens i menuts o, almenys, que la Taula de Girona els hi accepti (doc. 230).

Els *beneficis de l'encunyació* eren sempre per a la població emissora, tal com s'havia fet sempre abans amb la moneda local. Així podem veure com els síndics s'asseguren que no hi hagi altres perceptors. L'any 1642 els consellers de Vic vetllen perquè la concessió monetària que rebran no contingui la condició d'haver de fer pagaments al rei (doc. 163). L'any 1641 els de Puigcerdà rebutgen de concedir participació en els guanys a un particular que s'ofereix per a obtenir una concessió (doc. 45).

La moneda francesa no va tenir curs real fins molt entrada la guerra, probablement a partir del 1645, tot i que Brezé li havia donat curs legal el març del 1642 (doc. 162) i n'havia fixat la cotització. El fet és que els barcelonins indiquen el maig del 1642 que han de refundre i reencunyar la moneda francesa que han rebut del rei perquè no té curs a Catalunya (doc. 150). Igualment ho demostra el fet que els francesos la reprocessin a la seca d'Igualada fins l'any 1644 i pel mateix fet (doc. 288).

Barcelona va contravenir la llei l'any 1643 en trametre a Cervera monedes locals, demanant als paers que les utilitzessin per comprar queviures (doc. 208). Aquesta moneda havia estat expressament prohibida per les crides de Brezé del març del 1642. Cervera, que patia prou les conseqüències d'aquesta prohibició i que pocs mesos abans havia decidit que el clavari no acceptés cap mena de numerari local perquè ningú l'acceptava (doc. 199), va retornar la moneda dient que el que demanaven era impossible (doc. 207). Barcelona pretenia, és clar, estalviar-se els costos de la transformació i aprofitar la part fiduciària de la moneda forana. Amb la seva torçada actuació no va saber estar a l'alçada del seu paper capdavant. Es tracta d'un fet puntual, però no deixa d'ésser significatiu. La manca d'una bona entesa i coordinació entre Barcelona i el seu rerepaís va crear seriosos problemes durant la contesa.

Molt més sistemàtiques foren les *irregularitats comeses pels francesos en matèria monetària*. La més greu, és clar, la instal·lació, pel seu compte i a esquenes de Barcelona, d'un taller monetari a Igualada cap a on desviaven les remeses de plata vingudes de França, les reconvertien en peces de cinc rals i cobrien així les despeses del seu exèrcit. Però també hi ha la il·legalització de les monedes catalanes al Llenguadoc i a la Provença, justament les dues àrees de França amb les quals els catalans podien comerciar amb millors condicions; les concessions locals posteriors a la declaració reial de seca única donada solemnement a Barcelona l'any 1645; o l'enriquiment il·lícit de La Mothe i, probablement, d'altres. La Mothe fou processat per haver manipulat les trameses de moneda que enviava el rei de França, de les que en retirava l'or per al seu benefici.³⁶ Ja hem vist que, molt probablement, acceptà suborns per a accedir a donar concessions locals.

Assenyalem finalment, que caldria una anàlisi més aprofundida de la *rèmora monetària a la postguerra* i les solucions que es varen arbitrar. Aquí n'hem fet una breu referència, però és un tema molt complex, amb repercussions que s'allarguen molt anys enllà després del final de la guerra. L'estudi d'aquesta qüestió podria donar alguns aclariments complementaris sobre el tema de la taxació del sisè i la seva retirada i del repartiment del cost de renovació de la moneda de la guerra.

Altres qüestions més de detall les hem exposat a les introduccions del catàleg i del repertori documental, i també en les històries monetàries de cada població emissora de moneda durant el conflicte.³⁷

36. Reiteradament a J. SANABRE, *La acción...* Vegeu, per exemple, la p. 248.

37. Hem seguit la nostra norma habitual de citar la bibliografia que ens ha estat directament útil per a sostenir alguna de les afirmacions que fem en els nostres textos. La bibliografia sobre el període des del punt de vista de la història general i d'alguns aspectes concrets és molt extensa, encara que molt desigual. Així, resulta ben interessant el treball de Jordi VIDAL, *Guerra dels Segadors i crisi social*, Barcelona, 1984, que analitza la composició social dels emigrats, però que no aporta dades per al nostre

Un cop exposades les conclusions de l'estudi només ens cal afegir una breu relació de tot allò que s'esdevingué en l'àmbit monetari en els anys immediatament posteriors.

La resta del regnat de Felip III i tot el de Carles II constituïren una perllongació de les millors èpoques Àustria. Volem dir que, tot i els sovintejats ensurts bèl·lics a la frontera nord, la monarquia castellana deixà d'assajar una nova confrontació i el país es pogué recuperar. La política monetària continuà gravitant en l'ús de l'or i la grossa moneda castellana de plata per a les grans transaccions i en el rebuig del pessim aram castellà tot emparant-se amb la barrera del ralet de plata català i els ardots de billó que cobrien els pagaments de la vida quotidiana. Els analistes coincideixen en assenyalar una etapa econòmicament positiva i ascendent. L'esquema es mantingué en la primera etapa del regnat de Felip IV (1700-1705), i al llarg de la Guerra de Successió amb el regnat de Carles III l'Arxiduc (1705-1714). Es bateren encara rals o croats a nom de Felip el 1705 i tot seguit a nom de Carles des del 1705 fins el 1707. L'exhauriment del billó permeté el batiment de diners o menuts i la reencunyació dels antics ardots, als quals se'ls restituí el valor de dos diners. Fins i tot es realimentà, des de Barcelona, el circulant castellà amb peces de dos rals. L'edifici monetari es mantingué, doncs, intacte fins el 1714. El que succeí després ja és tot un altre tema.

treball. En canvi, sí que hem emprat àmpliament el de Vicenç ESTANYOL, *El pactisme en guerra*, Barcelona, 1999, perquè el tema del sosteniment dels exèrcits està íntimament lligat amb el de la moneda. A una historiografia patriòtica, però objectiva, com a ROVIRA I VIRGILI, *Els Corpus de Sang*, Barcelona, 1932, o F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, Barcelona, 1963, s'hi oposa un sector panfletari procastellà com el d'Eulogio ZUDAIRE, *El conde-duque y Cataluña*, Madrid, 1964, que no dubta en qualificar els blasmables projectes d'Olivares de «grandioso programa de gobierno» (p. 15). Sense caure en aquests excessos, però clarament amb partit pres, els treballs de R. GARCÍA CARCEL, *Historia de Cataluña siglos XVI-XVII*, Barcelona, 1985, o Pau Claris, Barcelona, 1980, on per intentar desmuntar el mite dedica pàgines a demostrar que Pau Claris era lleig, per exemple. També amb metodologia moderna però clarament desviat, el ja comentat llibre d'Elliot. Un recull bibliogràfic ampli a N. SALES, *Els segles de la decadència (XVI-XVIII)*, dins la *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar, Barcelona, 1989. En han estat especialment útils el vol. II del mateix Pierre VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, Eva SERRA, *La Guerra dels Segadors* i J. SANABRE, *La acción de Francia en Cataluña*, citats, malgrat el ja comentat prejudici del darrer d'aquests tres autors.

**HISTÒRIA MONETÀRIA
DE LES POBLACIONS EMISSORES**

FONTS DE LES IL·LUSTRACIONS

La major part de les il·lustracions d'aquest apartat corresponen a testimonis gràfics o documentals de l'època, essencialment el recull de dibuixos de Beaulieu i el de segells de Ferran de Sagarra. Fem, tot seguit una breu descripció d'aquestes fonts:

- Beaulieu** Sebastien de Pontault, cavaller de Beaulieu (vers 1612-1674) fou un enginyer militar francès al servei de Lluís XIV. Dibuí les ciutats i fortificacions que resaren implicades en les lluites d'aquest regnat i, entre elles, moltes ciutats catalanes durnat la Guerra dels Segadors. Aquestes darreres foren publicades a *Les plans et profils des principales villes et lieux considerables de la Prinpauté de Catalogne*, llibre que fou editat a París a nom de Chevalier de Beaulieu vers el 1650. Malgrat els seus excessos fantasiosos els dibuixos de Beaulieu son un interessant document de l'època. Arxiu Villaronga.
- F. de Sagarra** Segells obtingus de la seva monumental obra *Sigil·lografia Catalana*, editada per la Fundació Patxot a Barcelona el 1922. Ferran de Sagarra i de Siscar (Barcelona 1853-1939) fou un notable historiador i polític i el pare del literat Josep M. de Sagarra.
- Altres fonts** Làm. 3, dibuix de Carreras Candi inclòs a *Monografies de Catalunya* de J. Reig. Barcelona 1890, vol. I. p. 181. Làm. 8, dibuix de la pàg. 113 de l'obra *Bañolas* de L. G. Constans, Banyoles, 1951. Làm. 11, gravat solt. Làm. 13, dibuix de Vilardaga referenciat al text. Làm. 15, publicat a la pàg. 204 de la revista *La Academia*, Madrid, abril del 1878. Làm. 51, publicat a *Cataluña (España obra pintoresca)* de F. Pi i Margall, Barcelona, 1842, p. 165. Fem constar el nostre agraïment al bon amic Manuel Porta per les seves informacions exhaustives sobre Oliana i Sanaüja.

INTRODUCCIÓ

L'anàlisi i treball interpretatiu que hem realitzat abans es basa en tres fonts informatives: el catàleg de les monedes, el recull documental i la història de la moneda de cada una de les poblacions que s'ha anat construint com a treball interpretatiu previ i parcial. De tota manera, i seguint el mateix esquema ja utilitzat en el nostre *La moneda catalana local*,¹ ens ha semblat millor que aquesta font interpretativa intermèdia i les fonts primeres vagin al darrere de la síntesi interpretativa final. L'avantatge és que l'historiador podrà entrar directament en la síntesi interpretativa, que és allò que li pot interessar de manera predominant, mentre que el numismàtic que vol classificar monedes trobarà fàcilment al final la catalogació que li interessa.

La història de la moneda de les poblacions s'ha hagut de realitzar de manera força sintètica, anant als temes primordials i obviant moltes qüestions de detall a fi de no sobrecarregar un llibre ja prou extens amb el seu catàleg i recull documental. És ben cert que cada una de les seques importants podria merèixer una monografia.

Aquesta forma sintètica ens ha obligat a referenciar els documents de manera sistemàtica només pels seus números a l'inici de cada població, però no en forma intercalada en el text. D'aquesta manera, hom podrà ampliar les dades consultant tots els documents que al·ludeixen a la població estudiada seguint la llista exhaustiva inicial, però no haurà calgut referir-nos a tots els detalls en construir el text explicatiu.

D'altra banda, en aquesta ocasió no hem separat el corpus documental de cada població, sinó que l'hem donat tot sencer al final, seguint una ordenació cronològica. La raó és que hom es pot fer així més càrrec de l'evolució dels fenòmens monetaris en el seu conjunt i, d'altra banda, hi ha documents que són necessaris a diferents poblacions i que hom hauria d'haver anat reiterant. Com a exemple extrem hi ha la prohibició de Brezé de l'onze de març del 1642 (doc. 126) que afecta pràcticament tots els tallers. Però hi ha molts altres exemples, com el de moltes disposicions de Barcelona que es refereixen també a algun o a alguns altres tallers. Per tant, ens ha semblat preferible fer un únic corpus documental numerat segons una ordenació cronològica i anar-nos-hi referint en cada població.

La nostra història de la moneda es refereix essencialment a les emissions monetàries de Barcelona i de altres tallers situats en el bàndol català, que és on es porta una determinada política monetària amb unes característiques comunes. Malgrat tot, no deixarem de consignar les iniciatives monetàries que es produeixen en la cronologia estudiada en els tallers monetaris dominats pels castellans. Val a dir, però, que ni es pot parlar d'una coordinació o unitat d'acció entre ells, ni tampoc tenen gaire transcendència les seves emissions. De moment no hi ha encara cap moneda que es pugui atribuir a algun d'aquests tallers, en-

1. M. CRUSAFONT I SABATER, *La moneda catalana local*, Barcelona, 1990.

cara que sembla segur que es va emetre almenys a Lleida en les etapes finals de la guerra. L'única mostra avui tangible d'aquestes iniciatives monetàries són les raríssimes contramarques fetes a Tortosa sobre rals o croats i mitjos croats anteriors a la guerra, una mesura marginal i de curtíssima durada. Per tant, limitar l'anàlisi final als amonedaments del bàndol català no introdueix cap distorsió ni limita la visió global de la història de la moneda del període bèl·lic.

Per a distingir els tallers significatius, és a dir, els que intervenen en les emissions del grup català, en destacarem els titulars. Sota titulars menors donarem les notícies dels altres tallers o bé d'aquells per als quals hi ha notícies documentals però dubtoses o que no han tingut plasmació en l'evidència coneguda. Entre els primers hi ha Tarragona, Tortosa, etc., i entre els segons hi trobem Ripoll, Bagà, etc. No comentem, però, el cas d'aquelles poblacions com ara Cardona² o la Selva³ d'atribucions errades.

Cal dir que hi ha molta diferència en la importància dels diversos tallers catalans. Barcelona és, amb molt, el taller principal, no solament per volum d'emissions, sinó per la persistència d'encunyacions, que cobreixen tot l'espai de la guerra. És també l'única seca que arriba a batre moneda d'or. Perpinyà també és important, però bat només billó, té una àrea de circulació pròpia i comença tard les encunyacions. Del total dels altres vint-i-vuit tallers monetaris hi ha també diferències molt acusades. Sis tallers només baten moneda de billó i tenen, per tant, una importància molt més secundària: es tracta de Bellpuig, Caldes de Montbui, Oliana, Sanauja, Solsona i Valls, i entre ells cal dir que els volums d'emissió de Sanauja i Valls degueren ésser insignificants.

Entre els tallers que baten moneda de plata també hi ha grans diferències de volum, cosa que ara és fàcil de quantificar després d'haver fet el corpus de les monedes conservades. Així, destaquen com a tallers molt productius (a distància notable, però, de Barcelona) els de Girona, Cervera, Mataró i Igualada, amb quantitats que van dels 46 als 93 exemplars conservats. Segueixen uns tallers de producció mitjana que són els de Vic, Besalú, Terrassa, Argentona, Tàrrega, Manresa, Olot, Banyoles, Granollers, Agramunt, Puigcerdà i Vilafranca, amb xifres que van dels 10 als 33 exemplars conservats i seguint l'ordre de quantitats de major a menor tot reduint la plata a peces de cinc rals. Certament, entre aquests tallers cal tenir present que, a més de la plata, alguns varen emetre també billó i que no podem quantificar-ne els volums d'emissió en aquest metall de manera relativa a manca d'un corpus d'aquestes monedes. Hi ha, finalment, sis tallers amb emissions de plata insignificants (entre 0,5 i 8 peces de 5 rals conservades) i que poden tenir una importància relativa i fins i tot inferior a alguns dels tallers únicament emissors de billó, com Bellpuig o Solsona. Es tracta, sempre per ordre decreixent, dels de Figueres, la Bisbal d'Empordà, Balaguer, Berga, Lleida i Camprodon.

Al marge d'això, ja hem dit reiteradament que l'acció d'aquests tallers locals es limita als primers anys de la guerra i que, essencialment, es circumscriu als anys 1641 i 1642. Es tracta, doncs, d'una descentralització limitada en el temps i de volum no determinant en el conjunt del circulant del Principat i, encara menys en el conjunt del període de la guerra.

2. L'atribució de monedes d'aquest període a Cardona s'origina per un error d'interpretació modern. Vegeu M. CRUSAFONT, «Les monedes i medalles de Cardona», *Patronat Municipal de Museus de Cardona. Butlletí 4*, Cardona, 1986, p. 37, 48. Vegeu p. 45.

3. En aquest cas X. Sanahuja ha assenyalat que hi ha un error en una menció documental de caràcter probablement cronològic. Vegeu X. SANAHUJA, «La moneda municipal a La Selva del Camp (segles XVI i XVII)», *Gaceta Numismática*, núm. 135 (1999), p. 49-62.

AGRAMUNT

Docs.: 37, 199, 214, 273

Monedes: 1 a 17c

Les emissions agramuntines de la Guerra dels Segadors consten d'una sèrie de plata, dins la qual es va emetre exclusivament el valor de cinc rals, i una d'aram o billó, constituïda per diferents tipus de diners. La sèrie de la plata no presenta problemes excessius, però la d'aram resulta bastant difícil d'interpretar.

Les peces de cinc rals de plata es comencen a emetre a nom de Felip, amb la data 1641. Atès que amb la mateixa data hi ha també peces de cinc rals a nom del Principat, que continuen l'any 1642, podem suposar que les emissions a nom de Felip, que han d'ésser anteriors, corresponen a mitjan 1641. La documentació no ens dóna cap informació sobre aquesta qüestió, només ens diu que els síndics de Lleida van anar a Agramunt a cercar una persona experta per a fer moneda menuda el mes de març del 1641 (doc. 37). D'això es podria deduir, encara que sense seguretat, que en aquella data Agramunt ja feia menuts i que això havia arribat al coneixement dels lleidatans.

En el grup de les peces de Felip destaca la núm. 1 del nostre catàleg per la seva bona factura, en contrast amb la resta de la producció agramuntesa d'argent, tant la que es féu a nom de Felip com la que porta la menció del Principat. És possible que aquest encuny més acurat fos gravat per un argenter forà i que, després, algun gravador local, menys expert, gravés la resta d'encunys. Ja veurem que no seria el primer cas d'encàrrecs d'aquesta mena d'una població a una altra, tant pel que fa als encunys, com fins i tot pel que fa als molinets per fer moneda de billó.

Coneixem un total de tretze peces agramunteses d'argent, tres a nom de Felip i la resta a nom del Principat de Catalunya i les dates 1641 i 1642. A més de la mala factura, cal consignar que el tipus 5 del catàleg porta la llegenda de l'anvers de forma retrògrada. El tipus 6 presenta uns lòbuls al centre de la creu del revers acompanyats d'uns petits punts. Aquest afegit només el trobem en aquestes peces agramuntines en el conjunt de la producció catalana.

L'escassetat d'exemplars fa suposar una emissió curta i de poc volum, pel que fa a la plata i en fort contrast amb l'aram. És probable que les emissions cessessin el mes de març del 1642 arran de les prohibicions del virrei, el marquès de Brezé (doc. 126).

La sèrie dels menuts agramuntins del període de la guerra és força més complexa.¹ Això s'explica pels alts volums d'emissió i per la llarga durada de les encunyacions, que no restaren finalment afectades per les prohibicions del març del 1642, ja que Agramunt tenia antecedents d'emissió de moneda local.

1. La sèrie dels menuts agramuntins ha estat sistematitzada per R. Comas, que hi ha afegit molts tipus inèdits. Nosaltres ens hem basat en el seu treball, eliminant la varietat dubtosa p/c-1, perquè hem pogut trobar un exemplar clar de data 1641 i hem afegit alguna varietat inèdita. R. COMAS, «Els diners agramuntesos de la Guerra de Separació», *Acta Numismàtica*, núm. 20 (1990), p. 165-174.

Ja anirem veient, però, que malgrat l'antecedent local, eren molt poques les poblacions que tenien concessions monetàries obertes, és a dir, il·limitades en el temps i en els volums. També és freqüent que no es disposi dels documents inicials d'autorització de moneda local, sigui perquè no van existir, sigui perquè s'havien perdut.

Los prohibicions del 1642 només deixaven oberta la possibilitat de mantenir les emissions en el cas de disposar de privilegis anteriors i només per a les monedes assenyalades en aquells privilegis. Agramunt tenia com a antecedents llunyans les encunyacions comtals d'Urgell i, com a batiments propers, els de les sèries locals dels segles XIV-XVII. Davant els impediments posats per Brezé, els responsables municipals exhibiren un privilegi del 1314 que en confirmava un altre d'anterior, donat per Pere el Gran. Això es dedueix d'un recull de privilegis d'Agramunt compilat el 1648 i del qual es conserven els inventaris, en els quals es diu que hi havia:

«Item una carta pergami en la qual lo rei en Jaume de nou atorgue lo privilegi de lleuda y fer menuts concedit per lo rey en Pere a singulars y habitants d'Agramunt...»

X. Sanahuja, que ha trobat i publicat recentment aquest text, conclou que som davant d'una falsificació documental, sia en forma de document inventat, sia en forma d'interpolació en un document que no feia al·lusió a la moneda. Es basa en la singularitat del terme *menuts* per a un document de principis del segle XIV, la interferència reial en una població dels comtes d'Urgell i el fet que només es coneguin dues concessions que no concorden amb les mencionades, ni en cronologia ni en els personatges atorgants. Sanahuja ha trobat una concessió del comte Ermengol X d'Urgell a un tal Ponç Cuc, que cal afegir a la coneguda d'Alfons III del 1331 a favor de Pere Ferrer.²

Nosaltres pensem que més que d'una invenció es tracta d'una veritat a mitges. És cert que hi havia antecedents de concessions monetàries a favor de persones d'Agramunt, però això no equivalia a una concessió a la vila, malgrat que, com totes les altres concessions a particulars, aquelles acabessin per passar als municipis corresponents. Hi ha, doncs, en aquest aspecte, un fons de veritat. D'altra banda s'ha fet un petit canvi de personatges: s'han eliminat les al·lusions als comtes d'Urgell, que podien aparèixer com uns senyors amb els drets periclitats i s'han substituït, en el primer cas, pel sobirà que cronològicament s'hi correspon. És a dir, no pas Ermengol X (1267-1314), sinó Pere el Gran (1276-1285) potser perquè la concessió es produí en el període de superposició, 1276-1285. I és cert que un altre rei posterior, encara que no fou Jaume sinó Alfons, donà una altra concessió a un ciutadà d'Agramunt: la de Pere Ferrer del 1331. Els síndics situen aquesta concessió el 1314 i és per això que l'atribueixen a Jaume II.³

El fons de veritat és, doncs, que algú donà una concessió monetària a un particular d'Agramunt en temps de Pere el Gran i que un sobirà posterior en donà una altra a l'inici del segle XIV. Que el compilador parli de menuts en lloc de pugeses pot ésser una simple adaptació al lèxic del seu temps. No es tractaria, doncs, de «cobejar una regalia», la de la moneda, com diu Sanahuja, sinó de documentar un dret indiscutiblement existent.

Sigui com sigui, la mitja veritat que construïren els agramuntins degué tenir la seva eficàcia, ja que Agramunt seguí batent menuts, almenys fins el 1646 i, molt probablement, encara fins el 1648.

Cal tenir present, també, que Agramunt va canviar de mans al llarg de la guerra. Ocupada per les tropes castellanes per primer cop el 1644, aviat fou recuperada, però es tornà a perdre el 1645. Tornada a recuperar el 1646, es mantingué en el bàndol català fins al final de la guerra. El 25 de gener del 1645 i es-

2. X. SANAHUJA, «Legitimació de la moneda municipal catalana: dos casos de falsificació documental», Gaceta Numismàtica, núm. 139 (2000), p. 55-57.

3. Per aquests antecedents, vegeu M. CRUSAFONT, *La moneda catalana local*, Barcelona, 1990.

sent ocupada la població per les tropes castellanes, els agramuntins demanaren a Felip IV privilegi per a poder batre moneda (doc. 273). Una demostració més que els vells documents medievals resultaven poc convincents. No sabem quina fou la resposta del rei.

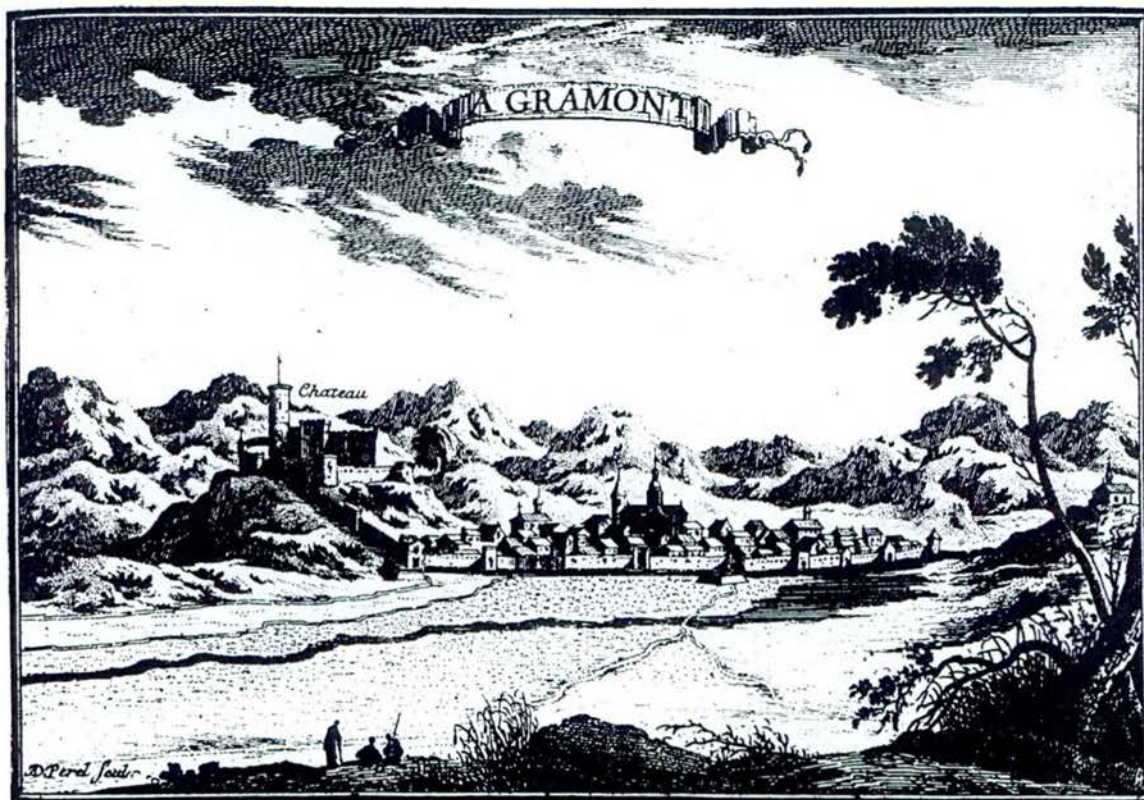
Vegem ara l'evidència numismàtica i les dificultats que presenta la seva ordenació. Hi ha tres tipus monetaris bàsics:

1. Diners amb l'efígie de Felip i dates 164, 1641 i 1642.
2. Diners amb puig cimbat de l'ir i data 1643.
3. Diners amb l'efígie de Lluís, en posició diferent de les de Felip (ara mira a la dreta) i dates 164, 1641, 1642, 1643, 1646 i sembla que 1648.

Els dos primers grups no presenten massa dificultats: com que la plata s'inicià el 1641, és probable que els menuts amb data 164 siguin del 1641 i que l'emissió es continués el 1642, fins a la prohibició de Brezé. Aquests diners són força rars, en concordança amb un inici d'emissions ja dins el 1641 i l'aturada el març del 1642, amb una cadència de fabricació lenta, com a resultat d'una etapa primerenca dels batiments.

Sembla probable que les reclamacions i negociacions sobre la legitimitat dels batiments locals ocupés la resta de l'any 1642 i que els menuts no es tornessin a batre fins als primers temps del 1643. Ara es farien els menuts amb puig cimbat de l'ir, reforçant així la tipologia local que sembla exigir el decret de Brezé. Aquest tipus de diner és extraordinàriament abundant i podem destriar-hi una multitud d'encunys, de manera que sembla estrany que només es batessin durant l'any 1643.

Les dificultats més greus sorgeixen en intentar encaixar els diners amb efígie de Lluís. Tot seria nor-

Làmina 2. Agramunt al s. XVII segons un dibuix de Beaulieu.

mal si aquests portessin només les dates 1643, 1646 i 1648, perquè indicaria que a finals del 1643 es passà a l'efígie del sobirà francès i que amb la seva estampa es va anar batent els anys 1646 i potser el 1648. On encaixar, però, els menuts amb les dates 164, 1641 i 1642? L'existència de peces amb testa de Lluís i dates 1646 i 1648 caracteritza el grup amb aquesta efígie com el més tardà, però no dona explicació a la superposició amb els tipus anteriors.

Sembla clar que l'única explicació possible és que en alguns períodes posteriors al 1643 es varen bate diners amb data endarrerida, potser aprofitant vells encunys de revers de la primera etapa. Aquesta pràctica no seria pas excepcional, perquè ens és perfectament documentada en altres tallers com ara Girona, Igualada o Solsona. El perquè d'aquestes emissions amb data falsejada potser cal cercar-lo en les ocupacions castellanes del 1645 i del 1646. Els agramuntins havien pogut cimentar el seu dret de moneda local davant les autoritats franceses, però és evident que no ho tenien tant clar davant el sobirà castellà i és per això que tornen a demanar autorització l'any 1645. Entretant, o potser davant d'una resposta negativa, la solució més senzilla era seguir batent la moneda amb data endarrerida, simulant així que havia estat emesa amb anterioritat. Ja és significatiu que precisament ens manquin peces amb dates regulars dels anys 1644 i 1645, que són els dos períodes en què la població fou ocupada pels castellans. D'altra banda, el grup de peces amb el bust de Lluís és força més rar que el del puig cimant de l'ir, fruit probable d'un període inestable amb els successius canvis de bàndol, situació que degué entrebancar les emissions i la captació del metall.

Un cop recuperada la població l'any 1646, es degueren bate els diners amb aquesta data i torna a mancar l'any 1647, essent dubtós el 1648. Es tornà a la pràctica de la data endarrerida batent ara el tipus amb puig cimant de l'ir i data 1643 fins al final de la guerra? Això no sembla impossible i explicaria la gran abundància d'aquest tipus enfront dels de Lluís, emesos en un període molt més llarg. Costa d'entendre que després del 1646 cessessin altra vegada les emissions (a excepció del 1648, dubtós), mentre que el recurs altra volta a la data endarrerida es podria potser explicar per les prohibicions successivament més estrictes als numeraris locals. Hi ha dues varietats bàsiques de diners amb puig cimant de l'ir: l'una porta al revers anells i tres punts alternant als espais, mentre que l'altra té una petita flor de l'ir en el lloc d'un dels grups de tres punts. Potser aquesta diferència marca les dues etapes d'emissió.

Mancats de dades documentals més precises, tot el que hem anat dient no són més que hipòtesis de difícil comprovació. És per això que al catàleg hem optat per a descriure en primer lloc la seriació que té una lògica cronològica i hem deixat al final els diners amb data irregular.

Només ens cal afegir que, a partir del mes d'agost del 1643, la documentació disponible ens consigna el rebuig del públic a la moneda local agramuntesa (docs. 199 i 214). Cal assenyalar, però, que es tracta d'un rebuig extern, ja que és la vila de Cervera la que no vol els menuts agramuntins. El fet que el 28 de novembre del mateix any les dues poblacions acordin d'intercanviar-se els menuts respectius sembla indicar que no troben encara dificultats per a fer córrer les peces en l'àmbit interior. Per tant, no hi hauria impediments greus per seguir fent encunyacions noves, com les que, de segur, es varen fer el 1646. Cal tenir també present que Solsona, que es trobava en una situació semblant pel que fa a la legitimació de la seva moneda local, va emetre encara el 1651.

Podem concloure, doncs, que la plata agramuntina tingué una breu emissió entre el 1641 i el 1642 i encara de feble volum. L'aram, en canvi, es va anar batent al llarg de la guerra o, almenys, fins el 1646, amb diferents graus d'intensitat. Si tenim en compte l'evidència numismàtica les màximes emissions serien les fetes el 1643. Ja hem dit, però, que també es pot suposar que el tipus del 1643 amb puig cimant de l'ir fos reprès més endavant, mantenint la data endarrerida.

ARGENTONA

Docs.: No en coneixem

Monedes: 18 a 18c.I

Argentona fou una de les viles catalanes que només va emetre moneda de plata. El batiment es produí el 1642 i totes les peces són de cinc rals i ostenten com a autoritat emissora el Principat de Catalunya.

Les monedes són força regulars, acurades i de bon art, amb lectura bastant completa de les inscripcions. Al revers, el nom de la vila pren la forma +ARGENTONA, sense cap apel·latiu com és ara VILLA o bé OPPIDVM que empraren altres poblacions. De fet, és l'única emissió catalana d'argent que presenta aquesta característica.¹

Els pesos de les peces són bastant regulars, movent-se entre un mínim de 10,15 g i un màxim de 12 g. De tota manera, dos terços del nombre de peces es troben entre els 11,9 g, i la mitjana és d'11,68 g, partint d'una població total de vint pesos. Aquest pes mitjà és relativament alt per a les emissions del 1642: les peces d'aquest mateix any de Cervera, per exemple, tenen una mitjana de pes d'11,51 g i les de Terrassa d'11,58 g. Les de Mataró del mateix any tenen, en canvi, un pes mitjà molt semblant al d'Argentona: 11,7 g.

El volum total de l'emissió fou, segons la nostra taula de produccions, de 106.900 peces, amb una desviació important dels volums que es poden obtenir aplicant càlculs estadístics.² Això significa que hi ha dades específiques dels mètodes d'encunyació d'aquest període que no coneixem prou bé.

La qüestió més fosca dels amonedaments d'Argentona és la seva motivació. Ja hem indicat que la major part dels tallers emissors eren, o bé caps de vegueria o sotsvegueria (16 de 30) o bé poblacions d'un cert relleu, amb irradiació comarcal (11 de 30). Cap d'aquestes condicions es dona en el cas d'Argentona. Tampoc tenim cap informació documental que ens pugui donar alguna llum sobre la significació d'aquestes emissions. Resulta, per tant, difícil d'explicar una emissió monetària i d'argent, en una població tant petita; en aquell moment escassament devia arribar a les 500 ànimes.

Per què va encunyar Argentona? Segons Ribes i Bertran, per enveja als de Mataró.³ Semblantment s'expressa Carreras Candi: Argentona tenia ganes d'emular Mataró perquè en temps pretèrits havia estat una població més important i ara s'havien invertit els termes.⁴ Tots dos, d'alguna manera, incideixen en

1. Vàrem parlar d'aquests amonedaments, amb aportació d'una varietat inèdita, a M. CRUSAFONT i a A. M. BALAGUER, «Les monedes de Mataró i Argentona de la Guerra dels Segadors», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 19 (1984), p. 3-10.

2. Als capítols introductoris hem explicat el camí emprat per arribar a aquestes xifres. L. Villaronga, per mètodes estadístics, arriba a una xifra molt inferior: 22.000 peces. Vegeu L. VILLARONGA, «Estimació del volum de les emissions de rals de cinc en el cas de Cervera, Argentona i Mataró», *III Simposi Numismàtic de Barcelona*, Barcelona, 1985, p. 87-94.

3. M. RIBAS I BERTRAN, *Origen i fets històrics de Mataró*, Mataró, 1934, p. 120.

4. F. CARRERAS CANDI, *Argentona Històrica*, Barcelona, 1891, p. 18-19.

la rivalitat tradicional entre les dues poblacions veïnes, però el despit o l'enveja són arguments massa febles per justificar un taller monetari d'una importància digna de menció, amb tot el cost d'instal·lació i la corresponent recapta de plata per a batre un volum prou considerable. Com un llogarret que no arribava als cinc-cents habitants, per delerós que estigués de no ésser menys que el veí, hauria pogut sostenir tot això? D'altra banda, podem traslladar al segle XVII una rivalitat actual sense tenir-ne informacions fiables?

Làmina 3. Argentona al s. XIX segons un dibuix de F. Carreras Candi.

Darrerament, L. Villaronga ha suggerit una explicació que sembla prou més versemblant. Com que Mataró va emetre, amb abundància, el 1641 i escassament el 1642, potser en trobar-se amb la prohibició de Brezé del març del 1642 (doc. 126), optà per transferir la fabricació a un lloc més reservat a fi de consumir els seus estocs d'argent.⁵ En tornarem a parlar en l'apartat de Mataró.

5. L. Villaronga. «Estimació...» op. cit.

Bagà

Docs.: 303, 335 i 352

Monedes: No hi ha evidència

Des del temps de Vidal-Quadras, és a dir, des del 1892, es coneixien les monedes locals incuses de Bagà. Porten un escut d'armes, una peça de les quals pertany al llinatge dels Pinós (una pinya), mentre que l'altra és desconeguda. La llegenda diu: VILLE.BAGANI.1591.

Partint de dades de Miret i Sans, Botet donà una primera notícia indirecta d'aquestes emissions, que apareixen mencionades en un manuscrit existent a la Real Academia de la Historia.¹

En les indagacions actuals de X. Sanahuja han sorgit tres referències noves sobre la qüestió. Per la primera sabem que l'any 1645 corrien a Bagà menuts locals (doc. 303). Ignorem si es tractaria dels mateixos tipus que ja coneixem del 1591, emesos en diferents tirades o si serien monedes desconegudes batudes amb encunys nous.

Les altres dues referències són del 1648 i 1650. Es tracta de dos acords gairebé iguals per a no posar en circulació els menuts locals que es troben guardats a l'arxiu i que l'any 1650 s'explicita que tenen un valor total de 150 lliures, és a dir, de 36.000 peces del valor d'un diner (docs. 335 i 352).

Làmina 4. Segells de Bagà, el primer de la Taula del General, emprat el 1610 i el segon del municipi i emprat al s. XVIII. Núms 805 i 903 de Ferran de Sagarra.

¹ I. J. BOTET I SISÓ, *Les monedes catalanes*, vol. III, Barcelona, 1911, p. 53. Botet només diu que en un manuscrit es mencionen, però no tingué ocasió de consultar-lo.

Tot i que les informacions són escasses, el cas de Bagà sembla que es pot assimilar en part al de Reus.² És a dir, no es tracta d'una iniciativa presa arran de la guerra, sinó de la pervivència d'unes emissions locals, probablement d'incuses, que arriben fins al període bèl·lic. Potser l'aparició en el mercat d'abundants numeraris d'altres poblacions féu decidir els síndics a retirar les monedes locals de Bagà a fi de no crear un circulat excessiu que podria reduir-ne la valoració. Els acords del 1648 i 1650 s'explicarien així i tindrien tota la seva coherència, ja que en aquests anys el circulat de moneda menuda va anar augmentant perillosament, fins a abocar a la seva desvaloració del final de la guerra en què els sisens només es pagaven per un diner i mig en lloc dels sis diners facials.

El cas de Bagà, com el de Reus, ens indica que en alguns pocs casos es produïren superposicions entre la tradició dels amonedaments locals i les noves iniciatives encunyadores de la Guerra dels Segadors, fonamentalment dirigides al batiment de múltiples d'argent i d'aram.

En qualsevol cas, no coneixem cap tipus que mostri haver estat encunyat durant el temps de la guerra en aquesta població.

2. Reus va arribar a batre, i es trobava en el bàndol reialista quan ho va fer. Amb tot, es tracta d'un cas d'inèrcia del numerari local com en el cas de Bagà.

BALAGUER

Docs.: 136

Monedes: 19 a 21a

L'única notícia documental de què disposem pel que fa a les encunyacions de Balaguer és del 24 de març del 1642. En aquesta data els consellers de Barcelona responen als de Balaguer que ells no tenen poder per autoritzar o no la fabricació de moneda i que el virrei té «poder absolut» en aquesta qüestió (doc. 136).

L'evidència numismàtica, escassíssima, comprèn únicament cinc exemplars repartits en tres tipus diferents. D'una banda, una peça de cinc sous a nom de Felip i data dubtosa, però que segurament és 1641. D'altra banda, dues peces respectivament de monedes de cinc rals i cinc sous a nom del Principat i amb data també de 1641. Les quatre peces a nom del Principat corresponen totes a encunys diferents, si les lectures de Heiss i Vidal-Quadras són correctes.

Malgrat la pobresa de dades, sembla que podem reconstruir el procés de les encunyacions balaguerines. Degueren iniciar-se a mitjan 1641, encara a nom de Felip, però aviat es van veure obligats a canviar els encunys i fer les monedes a nom del Principat de Catalunya, perquè aquesta fou la consigna general un cop els catalans s'hagueren desentès de la sobirania de Felip III (IV). La reclamació presentada el 1642 permet suposar que, prèviament, havien tingut contactes amb Barcelona i s'havien assessorat de la legalitat del seu procedir. Només així s'explica la reclamació posterior i les excuses donades per Barcelona.

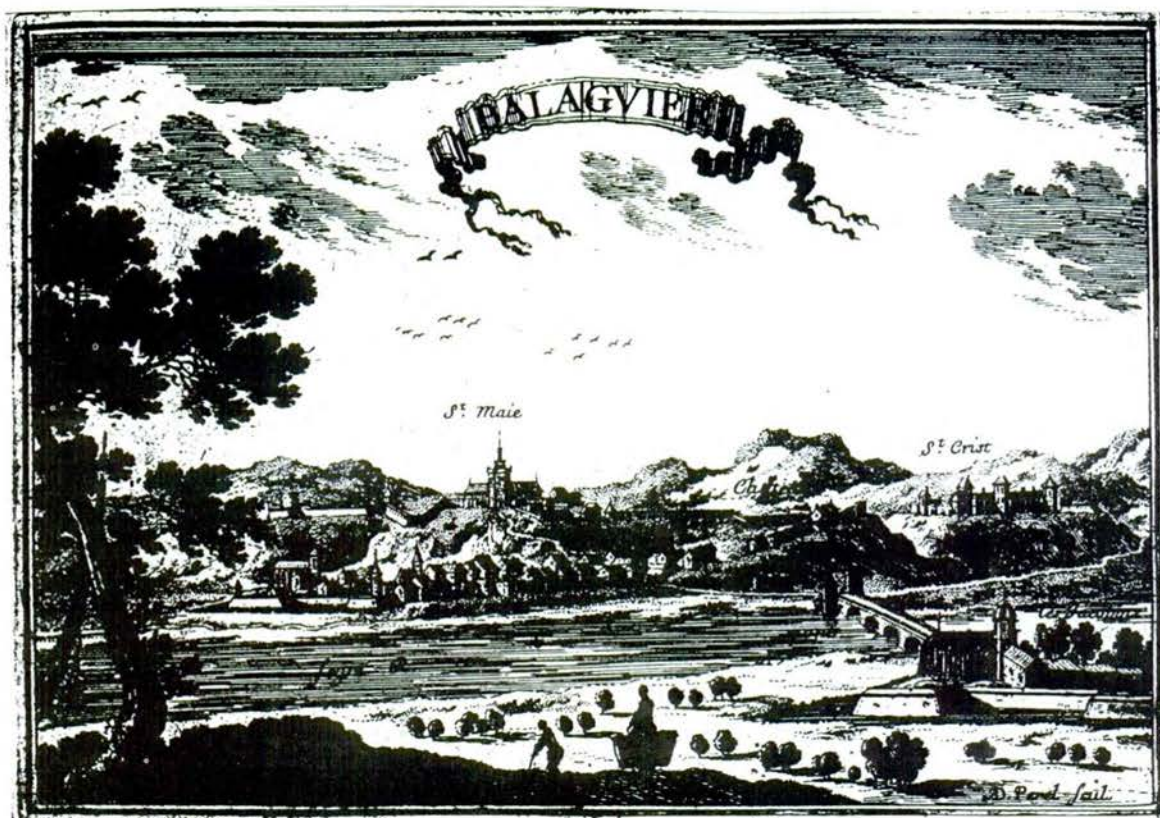
Cal observar que la queixa de Balaguer es produeix immediatament després de la prohibició de Brezé de fer plata als tallers locals, que fou proclamada el dia 11 de març del 1642 (doc. 126).

Làmina 5. Segel emprat pel municipi de Balaguer al s. XVII. Núm. 910 de F. de Sagarra.

Els consellers de Balaguer podien tenir raons de pes per queixar-se atès el que diu l'evidència numismàtica: havien fet encunys a nom de Felip que amb prou feines haurien treballat, davant la consigna de canviar-los per altres a nom de Principat. S'haurien equipat amb nous encunys, potser a finals del 1641, però varen emetre poc, possiblement per les dificultats de trobar plata, un fet que es repeteix en molts altres tallers.

Quan els devia arribar l'ordre de Brezé, potser havien fet ja nous encunys de revers amb la data 1642 que, pel que sembla, no degueren arribar a treballar. Molta preparació i moltes despeses, doncs, per ben poc profit.

Làmina 6. Balaguer al s. XVII segons un dibuix de Beaulieu.

L'ordre de Brezé degué determinar l'aturada definitiva de les emissions, probablement perquè la ciutat no assajà de reclamar els seus drets de fer numerari local. D'una banda, perquè potser eren poc clars, ja que consistien en concessions donades inicialment a particulars, semblants a les d'Agramunt.¹ De l'altra, perquè passar al billó els obligaria a preparar nous utilatges com ara molinets d'encunyació i potser no era qüestió de prendre més càrregues després de l'experiència negativa passada.

En qualsevol cas, les emissions balaguerines foren insignificants i varen acabar molt aviat.

1. Vegeu aquests antecedents a M. CRUSAFONT, *La moneda catalana local*, Barcelona, 1990.

BANYOLES

Docs.: 51a

Monedes: 22 a 26

A Banyoles només s'hi va batre argent en peces de cinc rals i cinc sous, totes de molt mala factura, de manera que rarament s'hi poden interpretar les llegendes. A causa d'això, només sabem segur que es va batre a nom del Principat l'any 1641 en peces de cinc rals. Ignorem, en canvi, la data de les peces a nom de Felip i tampoc sabem segur si una peça de cinc sous i data 1641 és a nom del Principat.

L'evidència numismàtica és molt minsa. Només ens han arribat setze peces de cinc rals a nom del Principat i cinc de cinc sous, de les quals quatre són a nom de Felip. Aquesta raresa dels exemplars, unida a les dificultats de lectura d'unes peces en extrem mal tallades, crea dificultats a l'hora de situar i classificar els exemplars.

En temps de Botet només es coneixia una peça de cinc sous a nom de Felip, la 23 del nostre catàleg. Aquesta peça porta al centre de la creu del revers un escudet en cairó amb les armes de Banyoles. Semblaria lògic que el costum de posar aquests escudets l'haguessin iniciat els tallers petits copiant les actuacions de Barcelona i Girona; en el cas de Banyoles el model més proper era Girona i degué fer el mateix que la Bisbal d'Empordà, que també el posà. També Vic seguí aquesta iniciativa. Ara bé, sabem positivament que aquesta innovació es produí cap a finals de l'any 1641. En concret, sabem que Girona va acordar d'incorporar l'escudet el 8 d'octubre del 1641, prenent com a referent el que havien fet a Barcelona. Per tant, el més probable és que Banyoles hagués fet posar l'escudet als darrers mesos del 1641. Com que hi ha peces de cinc rals a nom del Principat i sense escudet, encara que molt rares (només tres exemplars coneguts), el procés més lògic seria un inici de les emissions cap a l'estiu del 1641 amb Principat i sense escudet i després, i probablement més enllà de l'octubre, les peces amb Principat i amb l'escudet. En aquest context, una peça a nom de Felip i amb escudet sembla inexplicable, perquè quan s'in-

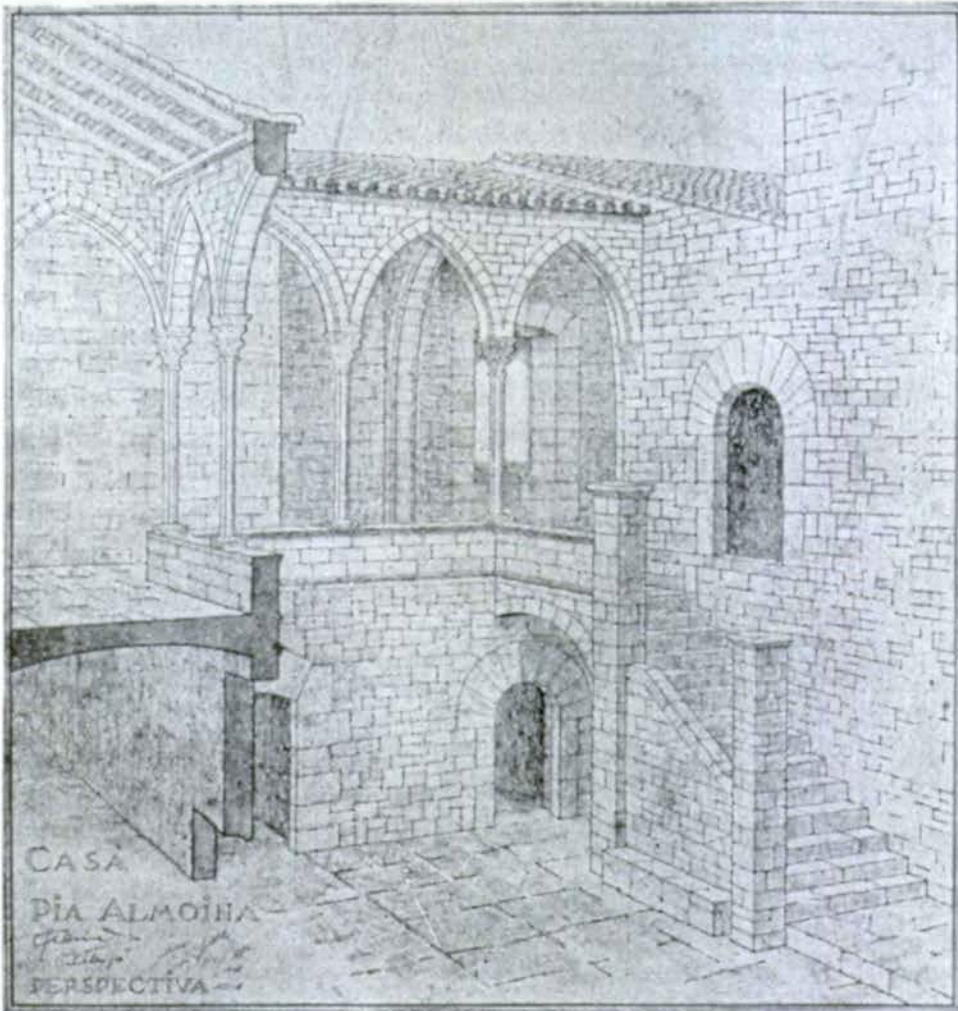
Làmina 7. Segells de Banyoles, el primer de la Taula del General i el segon del municipi. Emprats el 1611 i el 1808, ambdós porten la B heràldica de la població que trobem també a les peces de cinc rals, junt amb les armes reials. Núms. 806 i 915 de F. de Sagarra.

corporaren els escudets ja no es reconeixia com a sobirà a aquest rei. D'altra banda si hi ha peces del Principat i sense escudet, no sembla possible que n'hi hagi de Felip, que forçosament haurien d'ésser anteriors, amb escudet.

Davant d'aquesta dificultat, Botet va suposar que la lectura FELIP de la peça no corresponia a l'encunyació de Banyoles, sinó que era un rastre subsistent del cospell, que era una peça castellana reaprofitada. Aquesta explicació resolvia la qüestió.

Avui podem assegurar que aquesta solució no és vàlida perquè disposem d'almenys dues altres peces a nom de Felip. L'una és també reencunyada, la 22, però és evident que el LIPP que s'hi llegeix és de l'encunyació banyolina. L'altra és batuda sobre un cospell verge i també permet rastrejar-hi ...IPP... (22.1). Per tant, el problema s'ha de resoldre amb una altra interpretació.

Botet no trobà cap dada documental sobre aquestes emissions. Nosaltres hi podem aportar una interessant anotació que ens facilità el seu dia l'arxivera de Banyoles, Coia Cabré. Dins el *Llibre de la Universitat i vila de Banyoles* hi consta la següent anotació del dia 3 de juny del 1641:

Làmina 8. Sector del s. XV de l'antiga Casa de la Vila de Banyoles, segons Constans.

«El consell reunit a la cambra de l'Almoyna dóna entrada a un Privilegi Reial per a poder fabricar moneda» (doc. 51a).

Sembla que es tracta d'una anotació en forma d'índex, però el privilegi en qüestió no és pas contingut al *Llibre de Privilegis de la present vila* (s. XVI-XVII), on sí que hi consten, en canvi, el privilegi del 1599 per a fer 15.000 lliures de menuts i la renúncia a aquest privilegi de l'any 1605,¹ tots dos ja coneguts per Alsius i Botet i Sisó.²

L'anotació del 1641 és força sospitosa. No sembla possible que el rei Felip pogués donar un privilegi d'encunyació quan ja feia mesos que s'havien obert les hostilitats. Tampoc hi ha constància de privilegis d'aquesta mena en aquell temps per part dels recelosos reis francesos, fora de l'obtingut per Vic el 28 d'octubre del 1642 i gestionat a conseqüència de les prohibicions de Brezé del març d'aquell any (doc. 126).

Tot fa pensar, doncs, que l'anotació anterior respon a la intenció de crear un precedent vàlid de llicència d'encunyació, potser emparant-se en el privilegi del 1599. Com en els casos d'Agramunt i de Vic, els consellers diuen mitges veritats i s'emparen en privilegis anteriors de caràcter limitat i, per tant, ja periclitats, per donar aparença de legalitat a les seves actuacions. Alteren al seu favor documents existents sense que es pugui dir que els inventen o els falsifiquen.

L'existència d'aquesta anotació ens permet de plantejar una hipòtesi per explicar les monedes conegudes. La seqüència d'emissions podria ésser la següent:

1. A mitjan 1641 la vila inicia emissions de peces de cinc rals a nom del Principat i sense l'escudet de Banyoles al centre de la creu del revers. S'emet el tipus 24.

2. A octubre o novembre del 1641 la vila segueix la iniciativa de Barcelona i Girona i canvia els encunys del revers, tot incorporant-hi l'escudet de Banyoles.

3. En trobar-se amb la prohibició de Brezé del març del 1642, la vila decideix exhaurir els sous estocs d'argent mantenint la data de 1641 i gravant a les peces el nom del rei FELIP, a fi de donar l'aparença d'ésser peces obrades amb molt anterioritat, però no es preocupen de treure l'escudet de Banyoles del revers.

Seria llavors quan farien l'anotació del privilegi d'encunyació i, potser per a dissimular l'intent de manipulació, li donarien una entrada del mes de juny del 1641.

Sigui com sigui, l'assaig de legalització no va prosperar o potser la vila només volia crear una certa cobertura en cas d'indagacions posteriors i tenir temps per consumir l'argent recollit. El que sembla clar és que les emissions foren molt limitades, com ens ho demostra prou bé l'evidència numismàtica.

Es coneix una peça de Banyoles reencunyada a Barcelona l'any 1652 amb el valor de vint rals (núm. 234b del catàleg). Això demostra que, tot i les prohibicions dels numeraris locals dictades des del 1642, les monedes de plata d'aquests tallers varen córrer sense dificultats fins al final de la guerra. Ja veurem que també hi ha una peça contramarcada de la mateixa manera del taller d'Igualada (núm. 234c del catàleg) i que, en conjunt, la meitat de l'evidència coneguda d'aquestes peces amb contramarca és, doncs, de tallers locals.

1. Agraïm molt sincerament aquestes informacions a la Sra. Coia Cabré, que ens les trameté arran de la celebració del III Simposi Numismàtic de Barcelona.

2. J. BOTET I SISÓ, *Les monedes catalanes*, vol. III, Barcelona, 1911.

BARCELONA

Docs.: 1, 3-5, 7, 7a, 8, 8a, 11-12a, 13-16a, 17a-19, 22, 26, 29, 39-41, 43, 47, 53a, 54, 73-74, 79a, 104a, 108-109, 114, 117a, 117b, 126, 126a, 134, 136, 138, 142a, 150-151, 154, 160, 164, 157a, 168, 171-172, 179, 181, 184, 189a, 190, 193-195, 197, 204, 205, 207, 209, 218-219, 226a, 227, 230, 232, 234, 236, 239-240, 242, 244, 247, 247a, 248, 250, 255-256a, 267, 270, 274, 274a, 275-276, 278, 281, 290-291, 292a, 294, 296a, 298, 299a, 309, 312a, 313, 314a, 315, 316a, 317-319, 319a, 320a, 321, 324, 328, 332-333, 333a, 334, 338-340, 341a, 342, 342a, 342b, 345, 347, 347a, 351, 354-356, 358, 358a, 359-372, 377a, 377b, 379, 379a, 379b, 380-382, 384.

Monedes: 203 a 204 i 206 a 270a

Les mesures de caràcter monetari es compten entre les iniciatives que més aviat ocuparen l'atenció dels responsables municipals de Barcelona. Encara no s'havia conclòs cap acord amb els futurs aliats francesos quan, el dia 27 d'agost del 1640, el municipi decideix de batre ardots i menuts (doc. 1). Aquesta nova dada documental ens certifica que els rars exemplars fins ara coneguts d'aquestes monedes, amb la data 1640, pertanyen efectivament al període bèl·lic.

A fi d'agilitzar les decisions referents a les encunyacions monetàries en les crítiques circumstàncies d'una contesa, la ciutat nomenà el dia 12 de novembre del 1640 la Setzena de la Moneda, que prendrà totes les decisions necessàries en aquesta qüestió, per bé que les grans línies de la política monetària seguiran essent marcades pel Consell de Cent (doc. 3).

Val a dir que, ja des de mitjan mes d'octubre d'aquell any, s'havia iniciat la recapta d'or i argent a fi de dur endavant els projectes monetaris que devien tenir pensats els responsables municipals (docs. 3, 5, 11, 13, 16).

Entre les primeres mesures, hi ha la d'apujar el preu dels trentins d'or de 33 a 39 rals, tot contramarcant-los. Aquesta operació es féu generalment a Barcelona on acudiren, per exemple, les peces de Lleida. Amb tot, algunes poblacions com Vic o Girona argumentaren el perill del trasllat de les monedes i assoliren de poder contramarcar ells mateixos i amb marca de la ciutat respectiva (doc. 4). Es coneixen moltes peces d'or amb la marca barcelonina, però només una amb una altra marca: es tracta d'una peça de dos escuts que porta un escudet de Girona (catàleg, núm. 205).

El mes de novembre la Setzena de Moneda acordà també de batre rals o croats a martell, a la talla de 73,4 peces el marc (doc. 15). Tenim així justificada igualment l'adscripció al període de la guerra del conegut croat del 1640 a nom del rei Felip. També s'encunyaren mitjos rals, que fins ara no han estat retrobats (doc. 16a).

Però al marge de les decisions de tipus continuista de batre croats, ardots i diners que permeten només sortir del pas, els barcelonins es plantegen accions de més abast. Es tracta de reorientar la política monetària davant d'un fet nou: l'or i les grans peces d'argent castellanés deixaren d'alimentar el mercat monetari català, que quedà desabastit en la seva franja alta i mitjana. Cal crear els substituïts.

Entre els mesos de novembre i desembre del 1640 el Consell de Cent impulsa la reforma que tirarà endavant la Setzena de Moneda. Es tracta de crear les bases d'un nou ordre monetari que, sense alterar les unitats bàsiques, s'adapti als nous reptes creats per la guerra. Els propòsits inicials inclouen l'or en la gamma dels trentins, que són ducats d'alta llei, però també en la dels escuts, de llei més baixa. En la plata es parla de peces de deu rals, cinc rals i cinc sous o dos rals i mig. En el billó, d'ardits o doblers i diners tradicionals però també de sisens o peces de sis diners (docs. 7a, 8, 8a, 9, 19 i 26). A la pràctica, les proves realitzades i les dificultats de proveïment de metalls nobles reduiran una mica aquests amplis projectes. D'altra banda, i com a mesura de guerra, hom apujarà el llistó dels marges fiduciaris, tant a la plata com al billó, com a font d'ingressos per a les previsible despeses.

Fins ara la moneda catalana havia estat essencialment de valor intrínsec, és a dir, d'or i de plata amb els petits marges fiduciaris habituals. Només l'ardit de billó, destinat a les petites transaccions, suportava un grau fiduciari de l'ordre del 50%. Ara es transferirà un nou marge fiduciari d'un 20% sobre la plata de les peces de cinc rals i cinc sous, tal com explicarem més endavant. D'altra banda, es crea el sisè o peça de mig sou o sis diners, en principi amb el mateix percentatge fiduciari que l'ardit. Però el sisè ja no és una petita moneda per als canvis quotidians, sinó que equival a la quarta part del ral d'argent. Per tant, el que s'està assajant és d'introduir un marge de fiduciaritat del 50% en la franja de les transaccions mitjanes. El fet és més clar si tenim present que ja no es tornaran a batre rals ni mitjos rals d'argent en tot el període bèl·lic i, per tant, el valor monetari que segueix al sisè és la peça de cinc sous o dos rals i mig de plata, amb un salt considerable de valor cap amunt.

Potser no serà balder, per a situar-nos, recordar que aquest tipus de moneda, que es planteja ara per primer cop a Catalunya i amb un 50% de fiduciari, ja feia més d'un segle que corria per Castella amb un 100% de fiduciari. Per tant, tot i tractar-se d'una mesura de guerra, cal considerar-la prou prudent.

Pel que fa als tipus bàsics finalment emesos, cal dir que l'or va tenir un paper molt marginal, probablement per les dificultats de captar metall. Tingué una certa eficàcia el contramarcats dels trentins, però les emissions de nova moneda varen ésser simbòliques. L'evidència ens aporta un cert contingent de trentins i mitjos trentins contramarcats, un parell de peces de l'escala de l'escut també contramarcades i només tres exemplars de monedes novament encunyades, dues de mig trentí del 1641 i una de terç de trentí del mateix any. Tot sembla indicar que es varen batre, doncs, uns pocs exemplars en la sèrie del trentí i molt pocs en la sèrie de l'escut¹ i que tot plegat no va tenir pràcticament incidència en el circulant. Ja veurem, també, que una breu emissió de lluisos d'or, segons el patró francès, sembla que es va emprar per comprar a França moneda francesa de plata per a cimentar els sisens. En definitiva, doncs, l'or tingué un paper marginal.

Molt més determinant va ésser el paper de la plata, encara que no pas per a tot l'espai cronològic de la guerra. El programa preveia batre peces de deu, cinc i dos rals i mig catalans, equivalents als vuit, quatre i dos rals castellans. A la pràctica, hom va acabar per prescindir de la peça de deu rals, malgrat que consta que se n'havien preparat els encunyats (doc. 54) i que potser se'n feren algunes proves. Les peces bàsiques varen ésser les de cinc rals i dos rals i mig, aquestes darreres designades més sovint com a *cinc sous*. La plata comença a batre's el mateix any 1640 i la fabricació segueix a bon ritme fins al 1642, s'alenteix el 1643 i es bat en quantitats simbòliques el 1644. Després d'un llarg parèntesi no reaflorea fins el 1652 en les peces obsidionals i sobrevalorades dels vint rals i deu rals.

El paper principal el va tenir el billó i, molt especialment, el sisè o peça de sis diners. Així, els ardits es

1. Sembla que es fabricaren 837 marcs d'escuts dobles, però fins ara no se n'ha pogut identificar cap exemplar. La fabricació hauria estat feta entre el 25 de gener del 1641 i el 10 de gener del 1642 (doc. 104a). Pel que fa als terços de trentí (onzens) i als mitjos trentins, consta que se'n varen obrar un total de 151 marcs (doc. 142a). Pel que fa al contramarcats dels trentins, sembla que es varen fer sobre no menys de 25.000 peces (doc. 12a).

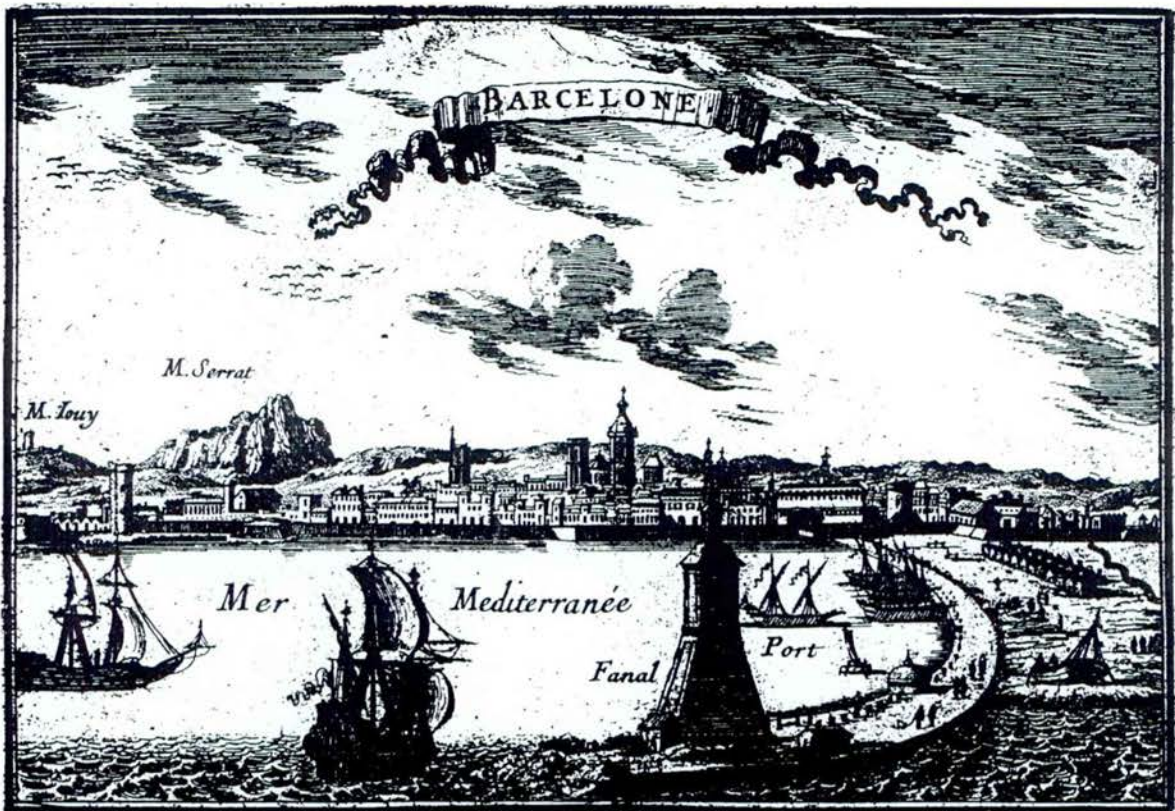
baten el 1644, el 1647 i el 1648, els diners el 1642, el 1643, el 1646 i el 1648 en xifres moderades. Els sisens es baten en tots i cada un dels anys i, fora del parèntesi del 1648, en xifres fortament creixents a mesura que avança la guerra.

El nou model monetari descansarà, doncs, essencialment en la plata i el billó i sobre la base dels valors següents:

- plata – Cinc rals
- Cinc sous (peces de dos rals i mig)
- billó – Sisens (peces de sis diners)
- Ardits (peces de dos diners)
- Diners

Com que els ardits i els diners ja existien abans de la guerra, les veritables innovacions monetàries resideixen en les encunyacions dels múltiples de plata de cinc rals i cinc sous i en el múltiple de billó de sis diners o sisè. Aquests tres tipus seran, també, els protagonistes en la moneda de guerra emesa a Barcelona.

Aquest programa d'emissions serà immediatament posat en marxa en els tres tipus assenyalats i servirà de model per a la major part de les poblacions catalanes que varen prendre també iniciatives monetàries i que arriben a la trentena. Entre aquestes poblacions hi trobarem molts caps de vegueria i sotsve-

Làmina 9. Barcelona s. XVII segons un dibuix de Beaulieu.

gueria, llocs de recaptació per al sosteniment de la guerra. I el sosteniment i l'equipament dels soldats serà també l'argument més reiteradament invocat per justificar aquestes emissions.

Bona part d'aquestes poblacions demanaren autorització. Moltes a Barcelona, ciutat que des de sempre havia dut la responsabilitat de les emissions monetàries catalanes. Altres poblacions es dirigiren, però, a la Generalitat, com a òrgan superior de govern o bé al veguer o cap superior immediat. D'altres, finalment, sembla que es mogueren per simple imitació del que veien fer a les poblacions veïnes i empenyes per les mateixes dificultats de recaptació. En qualsevol cas, el model monetari barceloní fou l'únic existent i la referència per a tots. Si Perpinyà no el va seguir fou perquè va començar tardanament les encunyacions (1644) i es va recloure en el seu tradicional esquema d'emissions locals.

Les respostes positives als tallers forans que demanen poder batre moneda i la tendència a encaminar-los cap a la moneda de plata permeten suposar que Barcelona, cap de la república, assajava de crear un sistema monetari únic, però amb centres d'emissió descentralitzats i coordinats.

Els canvis en la situació política es reflecteixen també en la tipologia i les llegendes de les monedes, per bé que es van produint amb un aparent retard no només explicable per les dificultats tècniques, ni tampoc per la inèrcia que pot produir l'aprofitament dels encunys. No cal dir que aquest retard és encara més clarament perceptible en els tallers locals. Als capítols inicials ja ens hem referit a aquests aspectes, tot separant les qüestions de fet de les de dret.

Vegem ara la seqüència dels amonedaments.

L'any 1640, un cop fet el contramarcad dels trentins, es comença a preparar el programa d'emissions. Encara dins el mateix any, però certament els darrers mesos, es baten les primeres monedes ajustades als nous patrons; en concret de plata, en peces de cinc rals i cinc sous, i de billó, en sisens. Totes aquestes monedes són encunyades encara a nom del rei Felip. Al llarg de la guerra tota la plata es batrà a martell, mentre que el billó es fabricarà amb molinets. L'única excepció la constitueixen les peces obsidionals de plata del 1652, que es feren amb molinet.

En entrar a l'any 1641 es segueixen batent els mateixos tipus monetaris i es manté el nom de Felip. El 3 de febrer el rei castellà declara il·legal la moneda catalana (doc. 29). Serà un primer punt d'incertesa que planarà sobre el valor futur d'aquests amonedaments.

A mitjan 1641 es mudaren els encunys de l'anvers, substituint l'efígie dels sisens per unes armes catalanes, com les que ja presidien, des del principi, les peces de plata. També les llegendes deixaren d'ésser a nom del rei Felip i passaran a ésser-ho del Principat de Catalunya. Aquesta decisió fou imitada més tard o més d'hora, però sempre dins l'any 1641, pels altres tallers catalans. No sabem exactament la cronologia d'aquest canvi a Barcelona. A Girona sabem que es produeix a primers del mes d'octubre, o almenys així consta l'acord. De tota manera, tot sembla indicar que a Barcelona fou molt abans i que la seguiren, a la pràctica, moltes altres seques. Així, en bastants tallers, i entre ells el de Girona mateix, les peces a nom del Principat són força més abundants que les que encara mantenen el nom de Felip. Per tant, sembla que el canvi es va produir abans de la meitat de l'any en els tallers que començaren a primers de 1641. Per ara no podem precisar més.

El nom del Principat de Catalunya es mantingué a les monedes fins a finals del 1641 i en molts tallers hi apareix encara el 1642. A Barcelona sembla que coincideix aproximadament el canvi del 1641 al 1642 amb el de la titulació, que passa a ésser a nom de Lluís XIII, si bé hi ha algunes peces híbrides o incoherents que, de moment, no sabem si són fruit d'inèrcies, errors o producte de falsificacions. Algunes d'aquestes peces són exemplars únics de la col·lecció Vidal-Quadras i ja hem assenyalat que resulten sospitoses de ser manipulacions modernes.

Al llarg de 1642 es bat plata a nom de Lluís en peces de cinc rals i cinc sous. Des del 31 de març anterior s'havia començat a rebre moneda de França per al finançament de l'exèrcit. El país veí envià peces castellanques d'or curtes de pes i la plata francesa de més baixa llei, petites trampetes de qualitat que es su-

men al regateig sobre el finançament de les tropes i que obliguen els catalans a refondre, cimentar i reen-cunyar les monedes que reben (doc. 181). Més endavant ja sabem que fins i tot aquestes partides deficients escapen al control dels barcelonins i emigren al taller clandestí que l'exèrcit francès s'ha muntat a Igualada.

El mes de setembre del 1642 es fa un petit reajustament a la moneda de plata que consisteix a rebaixar-ne el contingut en un 6%. Les peces catalanes es batien sovint sobre peces castellanes, aprofitant la coincidència de pes entre els cinc rals catalans i els quatre rals castellans i dels cinc sous amb el ral doble castellà, però, a més, s'hi aplica un rebaix de pes que proporciona un ral de benefici per cada peça de cinc rals. És la part de fiduciari a què abans hem al·ludit i que ara s'incrementa encara en un 6% (doc. 74).

Cal advertir que a partir d'un determinat moment del 1642 i en plenes emissions a nom de Lluís es comencen a rebre els punxons per a les efígies reials del taller monetari de París (doc. 154). Aquest fet és perceptible per la millora de l'art d'aquestes encunyacions i pel seu ajust amb els models que veiem aparèixer en les mateixes cronologies a les monedes franceses. A l'inici, la testa del rei s'acaba a l'alçada de la base del coll, mentre que cap al final s'hi afegeix un bust drapejat. L'arribada dels punxons es degué produir en la primera etapa, ja que coneixem peces de dibuix tosc i d'altres de bona factura que són encara sense bust. Pel que fa a la plata, totes les peces amb bust són ja homologades amb el millor art de les sèries franceses. En canvi, hi ha molts sisens, fins i tot entre els publicats per Botet, que tenen el bust i art deficient, al costat d'altres de bon art. És evident que tots aquests sisens d'art dolent i bust són falsos d'època i l'evidència ens demostra que foren encunyats en volums molt importants, de manera que se'n troben a totes les col·leccions.

Dins el 1642 es comencen a batre també peces menudes de billó, en concret dinerets a nom de Lluís XIII, però l'emissió degué ésser breu, perquè n'han arribat pocs exemplars, la major part amb el 2 de la data girat al revés, cosa que ha produït errors de lectura, suposant l'existència errònia de peces del 1641.

Encara entrats en aquest any transcendental, hem de dir que fins al mes de febrer del 1642 no s'ha produït, que sapiguem, cap mena de dissentiments o de manca de sintonia entre Barcelona i els tallers locals. El dia 8 de febrer hi ha un primer símptoma de dificultats: els consellers barcelonins es queixen de la proliferació excessiva de tallers i de l'ús abusiu que han fet algunes poblacions de les armes de Barcelona. De fet, l'escut barceloní només apareix el coure i, per tant, sembla que allò que els preocupa especialment és la generalització de l'emissió de sisens (doc. 114).

El dia 11 de març del 1642 el virrei Brezé proclamava la tant comentada prohibició de tota mena de moneda d'or i argent als tallers locals i també de tota moneda d'aram o billó als tallers que no tinguessin autorització anterior per batre'n. Aquesta crida serà reiterada per Le Mothe el 14 de gener i el 6 d'agost del 1643 (docs. 126, 171 i 197).

Aquesta greu decisió no sols trenca l'etapa tolerant i de col·laboració entre Barcelona i els tallers locals, sinó que representa un canvi sobtat de model monetari amb l'abandó del sistema descentralitzat. Ja hem comentat la transcendència d'aquest fet i les queixes dels tallers que havien obtingut autorització amb anterioritat, així com de les dificultats per a desentrellar la part de responsabilitat que tingueren en la decisió els francesos i els barcelonins. De fet, no sempre hi ha acord entre les dues parts. És cert que el 25 de maig del 1642 demanen al rei privilegi de seca exclusiva, petició que reiteren a principis de 1645 i que no veuen concedida fins al març del 1645. Però també ho és que hi ha concessions contradictòries a Vic i a Perpinyà i, el que és més greu, l'establiment d'un taller militar francès a Igualada al qual es destina la plata vinguda de França (docs. 151, 154, 276 i 289).

El fet és que les prohibicions acaben amb la major part dels tallers locals i, fora del cas perpinyanenc, el gruix principal de les emissions es centralitza a Barcelona. L'any 1643 hi ha, però, símptomes clars de dificultats per a obtenir la plata necessària, de manera que les emissions de cinc rals i cinc sous es redueixen molt. El 1644 ja només se n'emeta una quantitat simbòlica i hom destina tota la plata que es pot

obtenir a cimentar els sisens. Fins i tot hi ha moments en què es refonen peces de plata per poder batre sisens de billó.

L'any 1644 es baten lluisos d'or, però no han estat identificats (docs. 226a, 244 i 248).

Del 1645 fins al 1651 es bat exclusivament billó, amb algunes intercalacions d'ardits i menuts, xifres creixents d'emissió i rebaix progressiu de la llei dels sisens. Això darrer és conseqüència de la caiguda que poc a poc va arrossegant la moneda catalana. En una primera etapa, la il·legalització dels tallers locals fa caure aquests numeraris exteriors, però, més endavant és la mateixa moneda barcelonina la que va perdent crèdit. Hi influeix la manca d'argent canviable en el circulant, que fa més inestable la moneda, ja fortament fiduciària, i hi acabarà de pesar el rebaix de la llei i més endavant els increments cada cop més grans d'emissió. En realitat podem parlar d'equilibri i contenció fins al 1648, quan hom decideix aturar la producció de sisens per a descarregar el circulant i alimentar a nivell de reposició amb ardits i diners. A partir del 1649, però, sembla que les angoixes financeres no permeten cap aturador ni prudència. La plata lliurada a la seca per batre sisens creix espectacularment:

1648	1.600 marcs
1649	2.500 marcs
1650	2.475 marcs
1651	3.600 marcs (doc. 377b)

Però encara puja en major proporció el nombre de peces emeses, de manera que el contingut d'argent del sisè va baixant inexorablement:

Any	Peces	% de plata	
1648	446.472	2,6%	
1649	11.640.758	1,2%	
1650	10.073.541	1,47%	
1651	19.967.632	1,17%	(doc. 377c)

Làmina 10. Segells emprats pel municipi de Barcelona al s. XVII. Núms. 929 i 932 de Ferran de Sagarra

Molts dels anteriors tallers locals acaben venen el seu numerari rebutjat a Barcelona a preu de metall. Però aquest metall és immediatament reencunyat a Barcelona, de manera que cap d'aquestes recollides representa un veritable sagnat del circulant (docs. 214 i altres). D'altra banda, l'increment dels volums és molt més alt que el que aporten els tallers locals. Al llarg d'aquest procés, l'equipament de la seca es va fent més i més important, a fi de cobrir les exigències d'emissió. S'adquireixen molinets, s'amplia la seca i es construeixen molins de més capacitat productiva com els de quatre encunys i després els molins dits *de sang*, és a dir, accionats per la força dels cavalls (docs. 267, 281, 290, 292a, 296a, 308a, etc.).

Excés i rebaix de llei, acompanyats del curs desfavorable de la guerra acaben per enfonsar el crèdit de la moneda. L'any 1652 el sisè només es valora a un diner i mig. Però no es tracta pròpiament d'una inflació, sinó d'un fenomen inflacionari respecte d'una moneda i, per tant, del descrèdit o caiguda d'aquesta moneda, el sisè. Perquè els preus dels productes es mantenen iguals en relació amb l'or i la plata. És probablement per això que la ciutat es veu obligada, l'any 1652, a batre altre cop moneda de plata. En un primer moment, rebat uns punxons sobre les peces de cinc rals i les puja a vint rals i després encunya peces les de deu rals sobre la base de plata d'un ral en valor intrínsec. Però la ciutat es compromet a reemborsar les peces en bona moneda un cop acabades les hostilitats i deu trobar més bona acceptació en aquestes peces que en els desacreditats sisens (docs. 362, 363, 364, 365, 367 i 368). Encara hi ha un darrer intent de fer plata rebaixada de llei (doc. 379) i sisens fora de Barcelona, on han exhaurit l'aram (doc. 381). Segurament, foren intents fracassats.

Acabada la guerra, la moneda de la contesa és retirada, es refonen els sisens i es baten ardots de baixa llei, que aviat cauen al valor d'un diner. Molt més del que els correspon pel seu feble valor intrínsec, però es tracta d'una moneda legalitzada i batuda en quantitats moderades que manté prou bé la seva integritat. Els preus es tornen a reequilibrar automàticament, en reaparèixer, a més, els ralets de plata i fluir novament la moneda d'or i argent castellana.

Els conflictes més greus es produeixen amb el reemborsament dels sisens. Hi ha llargs plets sobre els dipòsits antics de sisens i la seva valoració al final de la guerra. Hi ha evidència que s'ha afavorit a alguns amb canvis millors i que, com sempre, els pobres seran els més perjudicats en haver de canviar en el darrer moment a la paritat del 1652 que és a la quarta part i en perdre encara la meitat del valor amb la caiguda de l'ardit al preu d'un diner. És la conseqüència habitual de totes les guerres; no entrarem en aquest complex problema que escapa al nostre camp d'estudi i per al qual hi ha abundant documentació. Caldria analitzar, en tot cas, si les mesures preses amb l'abatiment dels sisens foren realment les menys traumàtiques i si s'hauria pogut cercar una altra via menys lesiva per a les petites economies.²

El que és evident, en qualsevol cas, és que la caiguda del sisè i les dificultats de l'etapa final de la guerra no tenen res a veure amb la proliferació dels tallers com s'ha anat repetint en les anàlisis tradicionals de la política monetària de la guerra. Ja hem vist que les emissions descentralitzades de plata no varen crear cap conflicte, i que la major part dels tallers cessaren les seves emissions de billó el 1642 o en els dos anys següents. Només hi ha evidència de batiments de poca volada a Solsona i Agramunt i encara en dinerets, i al taller de Perpinyà que té la seva àrea de circulació i que manté volums prudents d'emissió. La causa de l'ensulsiada del sisè és deguda exclusivament a l'excés d'emissió i a la caiguda del valor intrínsec, combinat amb el curs desfavorable de la guerra i la seva il·legalització final. Tot plegat, qüestions al marge de la descentralització monetària.

2. J. BOTET I SISÓ, *Les monedes catalanes*, vol. III, Barcelona, 1911. Alguns dels plets foren publicats: *Discurso jurídico en justificación de la merced que la ciudad de Barcelona suplica a V.M. que sea servido moderar la Real Pragmática dada en San Lorenzo a 19 de octubre 1658 publicada en Barcelona a 4 de agosto de 1659 sobre las monedas* i també un *Segundo discurso jurídico...* semblant, ambdós editats a Barcelona l'any 1664. El tema exigiria, però, un estudi monogràfic.

Làmina 11. Barcelona segons un gravat, probablement del s. XVIII.

Pel que fa a la catalogació de les peces barcelonines, la seva gran abundància ens ha desdit de donar-ne el corpus i ens hem limitat a sistematitzar els tipus i varietats, anant però a fons en les petites diferències. Al final del catàleg hem donat, però, una llista de les característiques bàsiques dels 264 exemplars exclosos, així com la indicació de la seva procedència i la varietat a la qual pertanyen. Qui vulgui aprofundir en l'estudi d'aquestes peces tindrà així una guia per a poder localitzar-les.

BELLPUIG

Docs.: 199, 222 i 234

Monedes: 29 a 32

Bellpuig constitueix un cas molt significatiu perquè durant la guerra abandona completament la línia de les seves emissions locals i s'adapta a la fabricació de múltiples o sisens, malgrat que era una de les poques poblacions catalanes que no havia deixat de fer els seus tradicionals numeraris de menuts i ardots. Passada la guerra serà també una de les poques poblacions que retornarà al numerari local, amb característiques semblants al d'abans de la guerra.¹

La Guerra dels Segadors és, doncs, un parèntesi dins una continuïtat l'amonedaments locals i demostra que les emissions de la guerra, a desgrat d'ésser també d'emissió local, tenen un altre caràcter i cal analitzar-les separadament. El tret diferencial més acusat és que el sisè d'aram, igualment que les peces de cinc rals i cinc sous, s'ajusta a un patró comú emprat a la major part dels tallers locals, amb la intenció de fer unes amonedacions descentralitzades però equiparables. També és important el fet que els sisens contenen plata, mentre que els numeraris locals són d'aram pur.

L'antecedent dels amonedaments locals, sorgits probablement de les necessitats del seu mercat establert des del 1322, ajuda a entendre també la iniciativa monetària en una població molt petita, certament per sota dels 500 habitants. De tota manera, el cas és menys sorprenent que el d'Argentona perquè aquí s'encunya moneda d'aram i no pas d'argent.

Làmina 12. Segell emprat pel municipi de Bellpuig el 1646. Núm. 961 de F. de Sagarra.

1. Els amonedaments de Bellpuig han estat estudiats per J. M. LLOBET I PORTELLA a «Les monedes de Bellpuig d'Urgell», *Acta Numismàtica*, núm. VII (1977), p. 225-238. El Sr. Jaume Torres, autor de nombrosos estudis monogràfics sobre Bellpuig, té en curs de publicació un estudi sobre les amonedacions de Bellpuig, molt recomanable per la gran quantitat de material aplegat. L'aspecte interpretatiu és més discutible.

Els amonedaments de Bellpuig degueren començar tardanament. Totes les seves monedes són sisens amb el bust i el nom de Lluís XIII i porten la data 1642. No hi ha, per tant, tipus a nom de Felip ni del Principat. Si tenim present que el 1642 encara hi ha força poblacions que fan monedes a nom del Principat, com per exemple Manresa o Mataró, sembla probable que els sisens de Bellpuig no siguin de l'inici de l'any, sinó una mica més tardans. Com que, d'altra banda, les emissions degueren ésser abundants, segons ens diu l'evidència actual, el més probable és que no fossin afectades per les prohibicions de Brezé del mes de març del 1642 (doc. 126). El que no sabem de cert és com devia fonamentar Bellpuig el seu antic dret de moneda, probablement sorgit d'una concessió dels Cardona que es devia remuntar a finals del segle XIV o a començaments del XV. Les emissions no sembla que s'allarguin al 1643, ja que no hi ha sisens amb aquesta data, però no sabem si això és fruit del rebuig als sisens locals que ja es detecta dins d'aquest any o de les reiteracions en les prohibicions dels amonedaments locals.

Tipològicament, els sisens presenten a l'anvers un bust reial de molt bon art i tres varietats del revers, que representa en tres formes diferents l'heràldica local. Es tracta d'un escut en cairó que combina un quartejat amb creus i pals, tipus barceloní, amb un puig cimat de llir. Aquest puig és evidentment l'element heràldic local, que fins llavors havia estat el triple puig superat de creu. La combinació amb les armes barcelonines potser pretén acostar-se a la tipologia de la capital, sempre emparada per un prestigi superior. El fet és que el puig apareix en unes peces al primer quarter de l'escut, en altres en el segon i en altres (les més abundants) al centre de la meitat inferior.

El rebuig ens és documentat per una menció dels paers de Cervera que acorden el 22 d'agost del 1643 de no admetre diferents numeraris locals, entre ells, els sisens de Bellpuig (doc. 199).

Pels comptes del clavari (doc. 222) sabem que l'operació d'encunyació va deixar un benefici de 2.005 lliures, però sembla molt probable que aquesta xifra resultés després minvada per les despeses de recollida i abonament. El mateix any 1643 els sisens ja es cotitzaven amb pèrdues del 60% i fins del 85% (doc. 222) i es començaren a establir converses amb Barcelona per vendre tota la moneda recollida. El dia 5 de març del 1644 els consellers de Barcelona acorden comprar els sisens de Bellpuig «ab lo major benefici... que's puga» (doc. 234). En altres compres semblants els barcelonins varen pagar les partides de sisens segons el seu contingut d'argent i a preu de cada metall. Si els sisens de Bellpuig fossin de la millor llei dels primers barcelonins, la pèrdua de la recollida no podia ésser inferior al 50%, perquè aquest era el marge de fiduciari d'aquells sisens. Caldria descomptar-hi els sisens no presentats al canvi. En qualsevol cas, el 1644 la moneda de sisens de Bellpuig ja era història i l'accent de la moneda catalana de la guerra restava posat exclusivament en la moneda barcelonina.

BERGA

Docs.: No en coneixem

Monedes: 27 a 28.1

Berga és una de les poblacions catalanes que ens ha deixat una evidència més minsa dels seus amonaments de la Guerra dels Segadors. Només coneixem quatre peces d'argent, totes a nom del Principat de Catalunya i amb dos exemplars de cinc rals i dos de cinc sous. Les emissions es feren l'any 1641, com ens ho diuen les mateixes monedes, però no disposem de dades documentals que ens puguin aportar més informacions.

És gairebé segur, però, que algun rastre documental deuen haver deixat perquè l'historiador Vilardaga parla d'aquestes emissions en dues de les seves obres i descriu les llegendes dels dos tipus que, segons indica, es varen encunyar de la manera següent:

Làmina 13. A dalt, dibuixos imaginaris i completament erronis que Vilardaga suposa per a les peces de cinc rals i cinc sous de Berga. Observeu com l'escut català és copiat del de les peces carlines d'aram del 1840 que dibuixa (correctament) a baix.

Tipus 1 a/PRINCIPATUS CATHALONIAE r/CASTRUM VERGIUM
 Tipus 2 a/PRINCIPATUS CATHALONIAE r/VILLE VERGE-1641¹

El més curiós és, però, el dibuix que dona d'ambdúes monedes i que reproduïm aquí. Els tipus són iguals per a les dues peces. A l'anvers hi ha un escut català en cairó igual que el de la peça carlina del 1840 i al revers un escut partit de Berga coronat. És evident que si Vilardaga hagués vist mai una peça bergadana del temps de la Guerra dels Segadors no l'hauria dibuixat tant abismalment diferent de la realitat. Tot fa suposar, doncs, que trobà notícies documentals referents a les llegendes i que imaginà els tipus. Observem que la segona llegenda s'aproxima prou, en canvi, a la realitat, només que abreujant una mica les paraules i posant-hi BERGE en lloc de VERGE. És probable, doncs, que les lectures de Vilardaga fossin les que els consellers varen disposar i que a l'hora de gravar-les es varen simplificar. Restava el dubte de la primera forma CASTRUM VERGIUM. O bé els consellers la varen disposar per a la peça de cinc sous (Vilardaga la grava a la peça petita) i a l'hora de fer els gravats es va mudar de parer, o bé hi ha encara peces desconegudes, potser d'aram, i fetes a Berga en aquell moment.²

En qualsevol cas, les encunyacions bergadanes foren veritablement testimonials i si es varen batre altres tipus els volums degueren ésser molt petits.

1. J. VILARDAGA, *Historia de Berga*, Barcelona, 1890, p. 262.

2. J. VILARDAGA, *Efemérides bergadanas*, Manresa, 1919. Dibuxos p. 22. Vilardaga tenia, però, tota la culpa en inventar aquests dibuixos, perquè les veritables estampes de les peces de Berga ja es coneixien des del 1867 gràcies a l'obra d'A. HEISS, *Monedas Hispano-Cristianas*, Madrid. Pel que fa al canvi de les llegendes, tenim un cas paral·lel a Puigcerdà, on tampoc no hi ha concordança entre les que determinen els consellers i les que apareixen a les monedes. Vegeu l'apartat de Puigcerdà.

BESALÚ

Docs.: 234

Monedes: 33 a 46

L'única dada documental que tenim de Besalú és la notícia de la retirada dels seus sisens a l'inici del 1644. El 5 de març del 1644 els consellers de Barcelona acorden de comprar a la vila de Besalú 1.200 lliures de sisens d'aram amb barreja de plata, pagant 600 lliures de moneda barcelonina. També acorden d'assumir les pèrdues de l'operació si se'n produeixen.

Aquest document és força interessant. D'una banda, ens diu que en començar l'any 1644 el rebuig al numerari local havia esdevingut tant insostenible que els consellers de Besalú ja havien decidit de retirar de circulació els seus sisens i recuperar el que poguessin amb la seva venda. No es fa cap referència a la moneda de plata, prova que s'havia dispersat i circulava sense problemes. D'altra banda, els barcelonins paguen la meitat del valor, cosa que concorda amb el nostre càlcul d'un grau de fiduciari del 50%. Barcelona pagaria, per tant, el valor intrínsec dels metalls, sempre, és clar, que s'haguessin fet les encunyacions a la llei corresponent.

En un altre sentit, les 1.200 lliures representen uns 50.000 sisens, una xifra prou moderada. L'evidència actual concorda amb l'idea d'unes emissions poc abundants, ja que els sisens de Besalú són força escassos. Amb tot, els exemplars que ens han arribat representen la part de pèrdua que es van estalviar els consellers de Besalú, ja que demostren que no tots es presentaren al canvi. Ja sabem que la partida que anà a Barcelona fou reconvertida en sisens barcelonins.

En qualsevol cas, una vegada més es demostra que al petit numerari de la major part dels tallers menors catalans de la guerra ja era història l'any 1644 i no tindria, doncs, cap incidència en el futur de la història monetària de la guerra.

Besalú va emetre plata en peces de cinc rals i cinc sous, i aram o, millor dit, billó, en sisens. L'evidència actual en peces de plata arriba a la respectable xifra d'una quarantena de peces entre cinc rals i cinc sous, prova evident que les emissions varen atènyer un volum considerable. Es tractaria, doncs, d'un taller de producció mitjana, comparable amb Argentona, Manresa, Olot, Tàrraga i Terrassa, i amb un volum d'uns 6.000 marcs de plata emesa.

La sèrie de la plata comença amb unes peces a nom de Felip, de factura molt deficient i algunes irregularitats. Així, l'ordinal del rei és de quatre pals en lloc dels tres que li corresponen a Catalunya i la creu de santa Eulàlia sembla que ha estat afegida després, ja que passa pel damunt dels pals de l'ordinal. Cal assenyalar que la major part de les peces emeses a l'àrea gironina no porten la creu de santa Eulàlia i que aquest tipus constitueix una excepció. Quan parlem de l'àrea de Girona potser hem de pensar en el territori del bisbat, al qual es fa al·lusió en alguns casos, més que no pas el de la vegueria estricta. Pel que fa a Besalú, constituïa una sotsvegueria dins la vegueria de Girona i la vila n'era la capital. És possible que aquest afegit excepcional fos per influència d'Olot. Ja veurem que hi ha curioses paral·lelismes entre els

dos tallers. Amb tot, cal tenir present que Olot, malgrat la proximitat i la coherència geogràfica amb el territori besaluenc, no formava part de la seva sotsvegueria sinó que pertanyia a la vegueria de Camprodon. En qualsevol cas, la creu de santa Eulàlia constitueix una excepció dins el numerari de Besalú i no apareixerà en la resta de les seves produccions, ni de plata ni d'aram.

Las peces de cinc rals a nom de Felip deuen correspondre a l'any 1641, però no es pot assegurar perquè la data no és visible en cap dels tres exemplars que coneixem. Una altra característica prou excepcional d'aquestes peces i, en termes generals, de la major part de la plata de Besalú, és que la creu del revers és interior o semitallant, de manera que la llegenda del revers discorre sense interrupció per la totalitat o per la meitat del cercle del revers.

Totes les altres sèries de plata de Besalú són ja a nom del Principat de Catalunya i porten la data 1642. No es pot descartar, però, que hi hagi peces amb data 1641, perquè hi ha sisens a nom del Principat i amb aquesta data. Nosaltres, però, no n'hem trobat cap: en tots els exemplars que descrivim a nom del Principat, la data és 1642 o bé no es pot determinar.

La plata a nom del Principat es seguí batent sobre cospells mal tallats o macuquins, però es veu que hi ha hagut un canvi de mà pel que fa al gravat dels encunyats. Els escuts són ara més regulars, les corones canvien, apareixen els característics florons exclusius de Besalú, que semblen com uns petits ninots (vegeu, per exemple, el núm. 35) i l'escut queda com aixecat respecte del cercle de punts, deixant, doncs, un ampli espai a baix. En alguns casos (38.1, 39, 31.1) s'observa clarament que s'ha aprofitat com a cospell una peça castellana, pràctica que se seguí en molts altres tallers.

Dins la sèrie de plata a nom del Principat hi ha un primer grup amb el revers normal i un segon grup, molt més nombrós, en el qual s'ha afegit una corona de punts a cada un dels anells del revers. Aquesta curiosa modificació també la trobarem a Olot i és exclusiva d'aquests dos tallers. En estudiar els pesos mitjans de les peces amb corona de punts i sense, hem observat que els que tenen aquest ornament pesen una mica més, de manera que potser l'addició tingué a veure amb un reajustament a l'alça que hom cuità d'evidenciar amb aquest ornament.

Dins el grup sense corona hi ha algunes peces que inicien el revers amb la llegenda OPPIDVM BA..., cosa que fa pensar que siguin de Banyoles (BALNEOLA) més que de Besalú (BISVLDVNENSE). Els dos exemplars que coneixem (núm. 35 i 35a) no ens permeten llegir la resta de les lletres del revers, però es tracta sense dubte de peces de Besalú, perquè la corona i la posició de l'escut són ben singulars i només es donen en aquest taller i, d'altra banda, són ben diferents de les de Banyoles. Es tracta, sens dubte, d'un inici de llegenda erroni que algun dia potser es podrà completar.

La major part de les peces de Besalú a nom del Principat tenen les corones al revers, porten la data 1642 i presenten algunes alteracions a la llegenda, com ara les D girades, de manera que semblen C, una M en lloc de la primera N de BISVLDVNENSE, etc., cosa que ens fa menys estranya la inclusió de la A que hem assenyalat més amunt.

Hi ha, finalment, peces de cinc sous picades amb encunyats de cinc rals (núm. 39 i 39.1). El seu veritable valor és, però, indubtable si atenem als pesos.

L'aram o billó es va batre en sisens, que són de tres tipus diferents. Tal com ho hem vist en el cas de Bellpuig, sembla que hi ha dubtes en la forma de presentar l'heràldica de la població. Un dels tipus porta una gran creu patriarcal presidint una cara i un escut català a l'altra. En els altres dos tipus, la creu patriarcal ha estat substituïda per un escut partit verticalment que porta la creu patriarcal a la dreta o bé a l'esquerra, mentre que l'altra meitat és ocupada per uns pals catalans. Aquests dos tipus amb escut partit coincideixen plenament amb els segells de la vila, que des del segle XV presenten també aquesta tipologia, encara que, igualment, hi ha casos de la creu a la dreta o bé a l'esquerra. Com que en els segells predomina la creu a la dreta, pensem que probablement aquesta és la disposició correcta i que, potser, l'altra disposició es deu a errors de gravador, fàcils de produir-se si te-

nim present que s'havien de gravar a l'inrevés perquè en marcar aparegués la figura en la posició correcta.

L'ordenació dels tipus és fàcil gràcies a les dates que porten gravades. El tipus amb creu patriarcal sola ha d'ésser el primer perquè porta l'any 1641. Amb la creu a l'esquerra, n'hi ha amb les dates 1641 i 1642, i és, per tant, l'intermedi. Amb la creu patriarcal a la dreta només n'hi ha del 1642 i, en conseqüència, ha d'ésser el darrer.

Algunes peces porten la data incompleta 164 o 16, cosa comprensible si tenim present que la llegenda del revers és molt llarga i el gravador devia tenir dificultats per encabir-la en el cercle. Hi ha també un sisè amb creu patriarcal sola i data 1640 que descrivim ara per primer cop. Forçosament ha de tractar-se d'una errada de gravador o del desig premeditat de posar una data endarrerida. D'una banda, perquè es gairebé impossible que un taller local hagués ja emprès les encunyacions l'any 1640. Barcelona i Girona prenen les primeres disposicions a finals d'aquest any i els tallers petits segueixen el seu exemple ja dins del 1641. D'altra banda, si haguessin batut peces el 1640 haurien estat fetes a nom de Felip, com així es féu a Barcelona, Girona i altres tallers que mantingueren encara aquesta nominació fins ben entrat el 1641. Les dates endarrerides foren, d'altra banda, un recurs força comú després de les prohibicions dels numeraris locals dictades el març del 1642 pel virrei marquès de Brezé.

Làmina 14. Segells de Besalú, el primer del veguer i els altres dos del municipi. Tots porten la mateixa heràldica que un dels tipus dels sisens. Els dos primers, dels s. XVII porten creu sobre pal i el darrer, de principis del XIX creu patriarcal com el sisè esmentat. Núms. 689, 974 i 975 de F. de Sagarra.

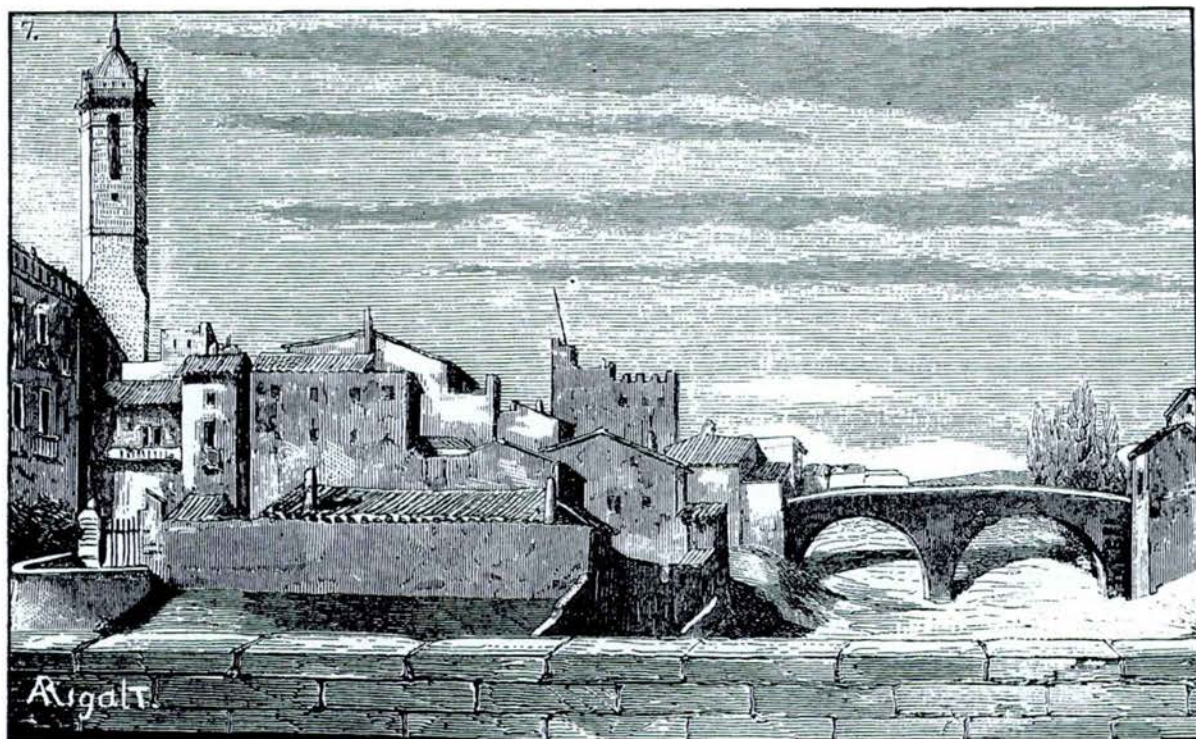
Cal afegir, finalment, que hi ha possibilitats bastant fonamentades que els sisens de Besalú haguessin estat batuts, en realitat, a Olot. No cal dir que si aquesta hipòtesi es confirmés s'explicarien moltes coses, entre elles potser les irregularitats que hem comentat. Aquest nou plantejament es basa en la manca d'informacions referent a l'emissió de moneda a Besalú, en contrast amb l'abundància de dades a Olot i, més en concret, amb les dades incontestables aportades per Danés que al taller olotí s'hi varen batre sisens, monedes que ens són desconegudes com a peces obrades en aquell taller. En parlar d'Olot tornarem sobre la qüestió que, d'altra banda, ja hem sintetitzat als apartats introductoris.

LA BISBAL D'EMPORDÀ

Docs.: 86 i 98

Monedes: 47 a 48.1

El dia 27 de novembre del 1641 el consell de la vila decidí de fer moneda com ho feien altres poblacions «del bisbat de Girona» i amb l'objectiu de poder pagar els soldats (doc. 86). Un mes més tard, el 23 de desembre del mateix any, acordaren d'iniciar l'encunyació i nomenaren una comissió per a l'administració i control de la fàbrica (doc. 98). Aquestes són les dues úniques notícies documentals referents als amonedaments de la Bisbal que avui coneixem, les mateixes que trobà Pujol i Camps i que resumeix també Botet i Sisó.¹

Làmina 15. La Bisbal al s. XIX segons un dibuix de Rigalt.

¹ I. J. BOTET I SISÓ, *Les monedes catalanes*, vol. III, Barcelona, 1911, p. 102.

Els acords anteriors ens mostren que la vila va prendre les seves iniciatives molt cap al final del 1641, quan Barcelona i Girona ja havien incorporat l'escut acaironat amb les seves heràldiques al centre de la creu del revers. No té res d'estrany, doncs, que la Bisbal fes el mateix, ja que, a més, reconeix que s'emmirallà en altres poblacions veïnes.

Les peces bisbalenques són de les més mal encunyades i són extraordinàriament escasses. Això fa que no hagi estat encara possible saber què diu a l'anvers. De tota manera, per la cronologia de les emissions, és gairebé segur que són a nom del Principat i que porten, per tant, una llegenda, més o menys abreujada, del tipus PRINCIPATVS CATALONIAE.

Al revers s'hi pot reconstruir la llegenda OPPIDVM EPISCOPALIS 1641 i, fins al moment, no han aparegut peces amb la data 1642. L'evidència actual es redueix a cinc exemplars de cinc rals i dos de cinc sous; tots són reproduïts a les làmines del catàleg, per bé que només disposem dels dibuixos per als dos exemplars de la col·lecció Vidal-Quadras.

L'extrema raresa d'aquestes peces fa suposar que les emissions degueren aturar-se com a conseqüència de les prohibicions dels numeraris locals que dictà el virrei marquès de Brezé el mes de març del 1642 (doc. 126), de manera que les encunyacions es degueren fer al llarg d'escassament tres mesos. De fet, la Bisbal no tenia cap antecedent d'amonedaments per poder assajar de cimentar el seu dret de fer moneda.

CALDES DE MONTBUI

Docs.: 93, 93a, 94, 95, 97, 110, 113, 115, 119, 123, 124, 137, 143, 167, 226, 262, 282, 302, 345.
Monedes: 49 a 50c

Disposem d'una documentació prou àmplia dels amonedaments de Caldes de Montbui gràcies a la llarga sèrie de registres i documents que publicà Avel·lí Xalabarder.¹ Malauradament, la documentació original no ha pogut ésser examinada. Ens contà amb indignació l'enyorat amic Sebastià Tusell que un estudiós local s'havia endut el volum d'acords del municipi per estudiar-lo i que no l'havia tornat.

La vila de Caldes de Montbui acordà fer moneda el dia 15 de novembre del 1641, amb la intenció de batre peces d'argent de cinc rals i aram o billó en sisens i diners. Poc després, el 24 de novembre, atorguen carta d'indemnitat a favor del fuster Antic Pau, que ha fabricat «els motlles per a fer peces de cinc rals» (docs. 93 i 93a).

Un mes després, el 21 de desembre, fan un contracte amb el cirurgià Pau Gual per fabricar moneda, fixant-ne les condicions. Hom especifica que es faran peces de cinc rals com les de Granollers i diners com els de Vic, Ripoll i Manresa. En això darrer sembla que es basen més aviat en rumors, perquè no tenim constància que Ripoll encunyés cap tipus de moneda i Manresa només va batre argent i sisens (doc. 95).

Un aspecte curiós d'aquest contracte que Xalabarder dona íntegrament és que preveu el cas que l'encunyació pogués ésser entrebancada per una prohibició del rei i es fa el supòsit que tal situació es pogués redreçar. Llavors, Gual tornaria a poder exercir el càrrec. Fa la impressió que els consellers consideren aquesta hipòtesi amb una certa tranquil·litat, ja que no és fins quatre mesos després quan es comencen a moure per a esbrinar quin és el seu dret a fer moneda. Potser hi ha una certa sensació d'acefàlia o potser han rebut seguretats des de Barcelona com, de fet, ens consta per al cas de Granollers.

Malgrat que els jurats de la vila tenien molt d'interès en què es batessin, sobretot, peces de cinc rals i malgrat que el 23 de desembre del 1641 requerissin el notari Jaume Bruguera que aixequés acta de les peces de cinc rals i menuts «dies ha fets», no tenim cap constància que aquestes monedes s'arribessin a fabricar. De fet, si el contracte amb Gual és del 21 de desembre, no sembla que el 23 puguin parlar de monedes fetes «dies ha». Només han passat dos dies!

En qualsevol cas, el projecte de Pau Gual va fracassar. Tot i que havia arribat a equipar un molinet i havia preparat motlles i encunys, només un mes i mig més tard, el 7 de febrer del 1642, era cancel·lada l'acta signada entre ell i la vila, de manera que deixà de tenir cap mena d'intervenció en aquest tema.

No per això s'aturà la fabricació de moneda. Els jurats nomenen altres persones. El dia 23 de febrer queda clar que la seca fabrica aram i, en endavant, no es parla d'altra moneda que dels sisens.

Aviat, però, apareixen altres dificultats. D'una banda, els primers indicis que els numeraris locals se-

1. Avel·lí XALABARDER, *Caldes antic i modern*, Caldes, 1935, p. 54-61.

ran prohibits. De l'altra, el rebuig d'aquestes monedes, un fet que, certament, té relació amb l'altre. Aquest rebuig es detecta, per primera vegada, el 10 de març del 1642 i la vila hi respon declarant el curs obligatori de la moneda i garantint-ne el canvi per a quantitats superiors als 10 rals (doc. 124). L'endemà és proclamada la prohibició de Brezé, que il·legalitzava els numeraris locals que no tinguessin llicències anteriors. El 25 de març, hom constata que el rebuig és general (doc. 137), dins i fora de la vila.

A partir d'aquí, totes les notícies es refereixen a gestions per a canviar la moneda local a la «pobra gent» (doc. 143) i per a treure's del damunt els menuts vigatans que devien haver envaït la vila, i tot amb les pèrdues més baixes possibles (docs. 262 i 302).

L'any 1651 el consell acorda manllevar sisens per comprar blat. No hi ha dubte que es tracta de sisens barcelonins, i mostra que la moneda d'aram era la única que tenia operativitat, malgrat la seva davallada de valor (doc. 345).

L'evidència numismàtica només ens ha aportat, fins ara, sisens de Caldes de Montbui, però no pas peces de cinc rals. Pel que fa als menuts, Botet ja va argumentar que els únics coneguts actualment no semblen pas d'aquest període, perquè porten una orla lobulada al voltant del calder de l'anvers i aquest element goticitzant els fa més antics.² Per la nostra banda, vàrem relacionar aquestes peces amb les gestions per a fer moneda local que Xalaberder trobà per l'any 1585 i férem notar la semblança de l'estampa del calder dins d'orla lobulada amb el segell emprat per la vila l'any 1540. Per al segle XVI, una orla lobulada encara és possible. En qualsevol cas, sembla clar que aquest diner no fou pas obrat l'any 1641.³

Quines foren, doncs, les monedes obrades per Pau Gual en el breu període del seu contracte? No és impossible que arribés a fer peces de cinc rals i diners, però també podria ésser que no ultrapassés la fase de les provatures. Els jurats mostren molta impaciència, però el cirurgià disposà de ben poc temps per preparar un molinet i començar a fer moneda. Qui sap si anava donant allargues i afirmava tenir ja monedes fetes a fi de guanyar temps. El fet és que els jurats tingueren serioses dificultats per poder veure els comptes de l'encunyació. Encara el 26 de gener del 1644 cominen Pau Gual a presentar-los-els i, més d'un any més tard (el 17 d'abril de 1645), han de reiterar la petició (docs. 226 i 282), per bé que en aquest cas sembla que ja disposen de les dades i nomenen dos jurats per resoldre les «dificultats» que hi troben. En endavant no es parla més de la qüestió.

Els fets provats són, doncs, que hi havia uns encunys per a batre moneda d'argent de cinc rals. Són els que va fer Antic Pau el 15 de desembre del 1641 i que els jurats tenien pressa per saber si anaven bé. No és fins el 14 de desembre del 1642, és a dir, un any més tard i quan ja feia temps que no s'encunyava, que paguen a Antic Pau el preu dels «motllos que tenia fets per a fabricar moneda» (doc. 167). La manera d'expressar-se, i el retard en pagar semblen indicar més aviat que no varen arribar a treballar o que, com a molt, s'hi havien fet proves. També és clar que hi hagué un molinet i que va batre sisens, que són els que ens han arribat. Si també es bateren menuts no sembla prou segur, malgrat el «dies ha» dels jurats, potser sorgits d'unes afirmacions fantasioses de Pau Gual. Per tant, sense negar la possibilitat que es fessin algunes peces, deixem la resolució de la incògnita en mans del futur, però és clar que la documentació de què disposem no és, malgrat les aparences, plenament provatòria.

Les monedes avui conegudes són, exclusivament, els sisens. La seva tipologia és la usual d'aquestes peces, amb les armes catalanes a l'anvers i llegenda a nom del Principat. Tenen bona factura i es distingeixen d'aquesta cara per l'escut petit i la renglera de punts que discorre, generalment, entre la corona i la part de dalt de l'escut. Al revers hi posaren les armes de Barcelona, basant-se en el fet que Caldes era, des del segle XV, carrer de la capital. L'heràldica local, el calder, apareix a dalt, entre les aspes de la creu de santa Eulàlia i com a començament de llegenda. Però també hi ha sisens sense el calder i, en el seu

2. J. BOTET I SISÓ, *Les monedes catalanes*, vol. III, Barcelona, 1911, p. 53.

3. M. CRUSAFONT, *La moneda catalana local*, Barcelona, 1990, p. 125.

lloc, hi trobem la V de l'inici de la llegenda del revers VILLA CALIDAR. Totes les peces que coneixem són del 1641 i són poc abundants. De fet, el molinet no degué treballar gaire temps. El contracte amb Gual és del desembre del 1641, però el dia 6 de març del 1642, un mes després d'haver cancel·lat l'acord d'encunyació amb ell, consta que l'encunyació estava aturada, al mateix temps que s'indaga sobre el dret de poder batre. És probable que la prohibició de Brezé de cinc dies després acabés per destorbar definitivament les emissions.

Làmina 13. Segell municipal de Caldes emprat al s. XVII. Igualment com en els sisens, el calder heràldic de la vila té un paper secundari, mentre que les armes de Barcelona el tenen preeminent. Caldes era carrer de Barcelona. Núm. 1016 de Sagarra.

Cal dir, finalment, que si bé tant Caldes com Granollers es varen proposar de batre argent en cinc rals i sisens de billó, en realitat sembla que Granollers només va batre cinc rals i Caldes sisens. Granollers era el cap de la vegueria del Vallès, un paper que abans havia representat Caldes. D'altra banda, els jurats de Caldes al·ludeixen sovint a Granollers, en la qual sembla que s'emmirallen. No seria pas estrany que finalment haguessin acordat de repartir-se els tipus que volien emetre. No és el primer cas en què sembla que hi pogueren haver convenis o acords entre tallers propers. No cal dir que la pressió posterior contra els tallers locals degué fer aconsellable de no deixar gaires rastres documentals de tot el seu procés.

CAMPRODON

Docs.: No en coneixem

Monedes: 51 a 53

Molt a poc a poc han anat apareixent les raríssimes monedes de Camprodon, per a les quals, però, encara no disposem de cap notícia documental.

Que es fessin emissions a Camprodon no té res d'estrany, ja que era cap de vegueria. El petit volum de la població degué determinar, però, que tardés a prendre la iniciativa. Efectivament, les emissions no comencen fins el 1642 a nom de Lluís, mentre que a Olot, dins la mateixa vegueria, ja es va començar a batre a la primera meitat del 1641 i a nom de Felip.

L'extrema raresa de les peces pot respondre al fet que les emissions cessessin arran de la prohibició de Brezé del març del 1642. Ben segur, la vila devia tot just acabar d'iniciar les emissions quan es va veure sorpresa per una dificultat potser inesperada.

Botet i Sisó només conegué el diner a nom de Lluís i data 1642, que probablement vol indicar 1642. En qualsevol cas, difícilment s'hauria batut a nom de Lluís l'any 1641. L'any 1975 el col·leccionista Joan Baucis va sorprendre tothom amb una nadala en la que reproduïa la peça de cinc sous de Camprodon, fins llavors desconeguda. Aquesta porta clarament la data 1642 i segueix essent única. Dels diners, en canvi, se'n coneixen una desena d'exemplars.

L'any 1986 publicàrem, junt amb J. Escudero, una nova peça de Camprodon.¹ Es tractava d'un exemplar en molt mal estat que deixava veure, però, una figura nimbada a l'anvers entre S-P i un escut de Camprodon al revers, i no portava llegenda en cap de les dues cares. Botet havia publicat com a possible ardit la peça que hem comentat més amunt. Com que aquesta tenia un pes i un mòdul força més petit, vàrem suposar que devia ésser el diner de la mateixa emissió de la Guerra dels Segadors. Més endavant va aparèixer un segon exemplar, també força malmès (núm. 53 del catàleg).

X. Sanahuja opinava que la nova peça havia d'ésser de cronologia anterior i que la moneda descrita per Botet bé podia ésser un diner, si la comparaven amb els diners d'Olot i Vic del temps de la guerra, que també són de mòdul força més gran que la major part dels altres diners locals (Agramunt, Tàrrega, Solsona, etc.). La seva hipòtesi s'ha vist reforçada en aparèixer un nou exemplar ben conservat, que reproduïm ampliat a la làmina (e-2, ampliat). Veiem que el dibuix del sant és força més arcaic i de factura molt diferent. D'altra banda, aquestes peces tenen l'aspecte de billó bastant blanc.

Efectivament, doncs, sembla probable que el tipus 53 de Camprodon no correspongui a la Guerra dels Segadors sinó que sigui anterior. Això mostraria que Camprodon, en emetre l'any 1642, ja tenia antece-

1. Vegeu tots aquests antecedents sintetitzats a M. CRUSAFONT i J. ESCUDERO, «Camprodon, Granollers, Puigcerdà i Valls: tres tipus inèdits i una rectificació», *Acta Numismàtica*, núm. 16 (1986), p. 159-167.

dents d'encunyacions. Malgrat tot, ens ha semblat que calia mantenir la peça en el catàleg, mancats com estem de cap nova informació documental.

Addenda

Amb el present llibre ja en fase de proves ens arriba una nova notícia sobre els amonedaments de Camprodon. Jordi Vall-Llosera ens ha lliurat un article per a ésser publicat a *Acta Numismàtica* 31 que, entre altres novetats, conté un diner inèdit que, amb moltes probabilitats es pot atribuir a Camprodon. No ens ha semblat legítim d'incloure aquesta peça al catàleg perquè pertany al seu autor la satisfacció de donar-la a conèixer i és molt probable que el present llibre aparegui abans que *Acta*, però sí que podem comentar les conseqüències que es deriven de la nova descoberta. La nova peça te aspecte d'aram, te a l'anvers un bust que sembla de Felip I i presenta al revers un sant amb mitra i bàcul, sense les S-P, sembla, però amb rastres de llegenda on s'hi albira ..(C)A(M)... La nova peça es diferencia, doncs, de les altres dues perquè no porta les armes de Camprodon. La primera conclusió que podem treure és que la línia d'influències Vic-Olot-Camprodon, ben documentada per al tram Vic-Olot, i justificable per pertànyer Olot a la vegueria de Camprodon pel tram Olot-Camprodon, degué ésser tardana. La influència i, en definitiva, els recursos tècnics que els d'Olot varen emprar va conduir a les peces de diner de mida gran (a la vigatana) i fets amb molinet. Aquesta iniciativa devia ésser copiada per Camprodon que també acaben fent diners de mida gran i amb molinet, però ja tardanament, el 1642 i a nom de Lluís, mentre que Olot ja ho havia fet el 1641 i encara a nom de Felip i amb el seu bust. Tot plegat explica la fase final dels amonedaments de Camprodon i justifica que els diners siguin de mida gran en aquesta darrera i probablement breu etapa. Però també hi ha d'haver amonedaments anteriors, encunyats a martell i evidenciats per l'existència dels dos altres tipus, el 53 del catàleg i el trobat ara per Vall-Llosera. Quan foren emesos i en quin ordre? Si atenem als enllaços tipològics seria raonable pensar que als inicis de la guerra començaren amb el diner amb bust de Felip (rei/s. Patllari), que en l'etapa Principat varen adoptar el tipus sense rei (s. Patllari/armes de la vila) i que amb Lluís el mantingueren, però amb el nom del nou rei (novament s. Patllari/armes de la vila). Que el bust sembli de Felip I no seria una dificultat insalvable, perquè també Felip III va batre croats a Barcelona amb aquest mateix bust. Hi ha, però, un greu inconvenient per a plantejar aquesta ordenació: la peça 53 té l'aspecte de billó i un traç força primitiu, mentre que la Vall-Llosera te aspecte d'aram i, certament, ha d'ésser com a mínim del segle XVI ben entrat pel fet de dur un bust de Felip. S'imposa doncs l'ordenació inversa entre els tipus 53 i el Vall-Llosera, malgrat la ruptura de tipus.

Làmina 13. Segells municipals de Camprodon, el primer emprat el 1640. Porten la mateixa heràldica que els menuts que descrivim. Núms. 1036 i 1038 de F. de Sagarra.

Llavors ja no hi ha raons de pes per a mantenir tot el conjunt dins l'espai de la Guerra dels Segadors, encara que en el cas paral·lel d'Olot es compleixi així. La nostra 53 del catàleg podria ésser perfectament un amonedament dels segles XV-XVI, tant per estil, com per ésser de billó. I no sembla prudent fer-la més antiga, tant per la forma més arrodonida de l'escut (propi del XVI) com perquè no sembla probable una iniciativa d'amonedaments locals en una zona tan recòndita abans d'aquesta cronologia. La peça amb bust de Felip podria ésser del temps de Felip I, però tampoc desdiria que correspongués a una primera etapa de la Guerra dels Segadors. En qualsevol cas, sembla clar que totes tres peces son diners i que les emissions de Camprodon tingueren una durada fins ara insospitada. Pel que fa al nostre núm. 53, ara podem gairebé assegurar que no és del temps de la guerra. Tant de bo sorgeixin documents que ens donin més llum.

Castelló de Farfanya

Docs.: 287

Monedes: No en coneixem

Castelló de Farfanya és una de les poblacions que potser va emetre moneda durant la guerra, però en el bàndol felipista. Sabem, si més no, que fou autoritzada per Felip III (IV) per a batre 10.000 ducats en ardots de curs general en compensació per les destruccions que hi havien fet els francesos. Això succeïa l'any 1645 (doc. 287).

Ja vàrem indicar que la concessió, només assenyalada inicialment per Madoz, es podia donar per certa perquè Segarra donà a conèixer un document que correspon a la dotació d'un cavallerat, una altra de les mercès que la vila demanava en la mateixa petició. Ara hi hem pogut afegir el parer favorable del Consell d'Aragó, sol·licitat pel monarca, un element molt important per a una decisió positiva per part del rei.¹

No sembla pas que aquesta concessió es pugui relacionar amb els senyals d'aram amb A-F o bé F-A d'aquesta població, que semblen força més antics i menys ara que coneixem les incuses més antigues, que ens certifiquen l'existència d'una llarga tradició d'emissions locals. Si les monedes havien de tenir «curs general», el més probable seria que Castelló batés ardots del tipus barceloní o bé moneda castellana. En qualsevol cas, no disposem de peces que se li puguin atribuir a aquest moment, i tot i que la concessió degué produir-se, tampoc no tenim seguretat que l'emissió arribés a tirar endavant.

Làmina 18. Segells de Castelló de Farfanya, el primer del veguer, amb les armes dels Foix, senyors de la vila i el segon, municipal. Núms. 552 i 1075 de F. de Sagarra.

¹ I. M. CRUSAFONT, *La moneda catalana local*, Barcelona, 1990, p. 137-139.

CERVERA

Docs.: 31, 33, 53, 56, 70, 90, 112, 118, 128, 159, 198-199, 202, 208-211, 214, 217, 220, 238, 277, 286, 307, 325.

Monedes: 54 a 66c

Les emissions cerverines han pogut ésser ben documentades mercès a la perllongada i qualificada labor de J. M. Llobet i Portella.¹

Així, sabem que el 25 de juny del 1641 varen començar les encunyacions d'argent. Prèviament, els paers havien demanat autorització al veguer, que els havia respost positivament. Tot i així, els paers es proposen de demanar igualment autorització al rei o a la Generalitat. També enviaren un emissari a Manresa per veure com feien allà les monedes (docs. 31, 33, 53 i 56).

Tres mesos més tard (9 de setembre del 1641) es troben davant la dificultat de poder captar argent per a les emissions i han de recórrer al que hi ha a les esglésies. Això els degué estimular a emetre aram i en els mateixos dies acordaren de fer venir un mestre de molinet per poder batre menuts (docs. 70 i 90). L'emissió de moneda de coure degué començar molt aviat, perquè en un inventari del 28 de gener del 1642 ja trobem a la seca dos molinets, a més del material necessari per a la foneria i per a l'encunyació d'argent (doc. 112).

Els molinets varen emetre una gran varietat de menuts amb les dates 1641 i 1642 o bé sense data. Aquesta labor estava confiada a uns arrendadors que percebien un terç del guany. El 22 de febrer del 1642 es parla de la possibilitat de batre també sisens, però els paers no estan d'acord en pagar també el terç del benefici perquè devien considerar, amb raó, que el valor obtingut era molt superior per una feina semblant (doc. 118). Sembla, doncs, que el projecte no arribà a quallar, perquè no coneixem sisens atribuïbles a Cervera, però és segur que s'arribaren a fer proves, com ens ho demostra la peça de plata que reproduïm i que donà a conèixer Rafael Comas.²

En produir-se la crida de Brezé de principis de març del 1642, els paers acordaren de demanar que se'ls permetés, almenys, de continuar emetent menuts a fi de poder pagar les companyies de soldats (doc. 128). És possible que cessés llavors l'encunyació de les monedes d'argent, però de segur que els molinets devien anar batent menuts mentre esperaven la resposta, perquè no és fins al mes de setembre del 1643 que decideixen de clausurar la seca i encara diuen que ho fan «per ara» (doc. 202). Un inventari d'un any abans (4 de setembre del 1642) ens certifica que l'equipament per fer menuts seguia essent de dos molinets (doc. 159).

1. J. M. LLOBET I PORTELLA, «Les monedes i pallofes de Cervera», *Acta Numismàtica*, núm. 3 (1973), p. 209-242. Del mateix autor, «Nova aportació sobre les pallofes i monedes de Cervera», *Acta Numismàtica*, núm. 6 (1976), p. 221-230; «L'expedient de l'autorització d'encunyació de moneda a Cervera durant la Guerra dels Segadors», *III Simposi Numismàtic de Barcelona*, Barcelona, 1985, p. 135-142; «El procés judicial per la fabricació de moneda a Cervera durant la Guerra dels Segadors, encara una incògnita», *Acta Numismàtica*, núm. 15 (1985), p. 225-228.

2. Rafael Comas, «Algunes novetats de la moneda cerverina». *Acta Numismàtica* 19, 1989, p. 147-156.

Un mes abans de la clausura de la seca apareixen els primers símptomes del rebuig dels numeraris locals. Tot i que Tàrraga es compromet al recanvi dels seus sisens, els paers de Cervera decideixen de refusar, en endavant, tots els tipus monetaris forans (docs. 198-199).

No deixa d'ésser curiós que en aquell moment els arribi una partida de monedes foranes que els trameten els consellers de Barcelona amb el prec que les canviïn per queviures. Els paers els respondran polidament que aquell numerari no el vol ningú i que, per tant, els el retornen (doc. 207).

A partir d'aquest moment tot són dificultats per les reclamacions que es presenten de numerari refusat. Accepten en alguns casos de fer el canvi amb moneda bona, en d'altres intercanvien els menuts de les poblacions respectives i finalment, també arriben a vendre la moneda a preu de metall (docs. 211, 220, 238, 277, 325).

L'any 1645 els paers fan responsables els hereus de l'antic administrador de la seca, ja traspasat, d'unes irregularitats que s'han descobert (doc. 286).

Un any més tard, el 20 de març del 1646, els paers i altres acusats són absolts de l'acusació d'haver fabricat irregularment monedes per compte de la vila (doc. 307). De segur que les autoritzacions que varen tramitar per endavant els degueren afavorir en aquesta qüestió.

L'evidència numismàtica ens reflecteix bé el procés pel que fa a la plata, mentre que en el coure hi observem algunes dificultats que assajarem de resoldre.

Les peces de cinc rals i cinc sous comencen a nom de Felip i la data 1641. La seva factura és poc acurada i els volums semblen considerables (15 i 5 exemplars, respectivament). Dins el mateix any 1641 es canvia la llegenda i es passa a batre a nom del Principat. També canvia la qualitat del gravat, que millora notablement. Malauradament, això és sovint poc perceptible a causa del mal tallat dels cospells. Sembla que l'emissió de peces de cinc rals segueix a bon ritme, ja que l'evidència ens en certifica onze exemplars, mentre que les peces de cinc sous sembla que afluïen notablement i només en trobem un exemplar. Encara dins el mateix 1641 es canvien novament els encunys i es passa a batre a nom de Lluís XIII. També canvia l'estampa de l'anvers, que presenta el bust del rei francès amb un art prou acceptable. És l'únic taller, a banda de Barcelona, que introduí el bust de Lluís a les monedes de plata. Recordem que si bé Camprodon i Vic bateren també argent a nom d'aquest sobirà, mantingueren en canvi a l'anvers l'escut català.

Les emissions amb el nom i el bust de Lluís es continuaren fent l'any 1642, de manera que apareix aquesta nova data al revers. Les peces de Lluís del 1642 són més abundants que les del 1641: 25 de cinc rals del 1642 contra 11 de cinc rals i 5 de cinc sous del 1641. Però com que no sabem en quin mes del 1641 varen passar de batre a nom del Principat al de Lluís, això no ens és útil per poder dilucidar si les emissions de plata varen cessar el mes de març, arran de les prohibicions de Brezé. De tota manera, sembla molt probable que el canvi es fes molt a finals de l'any, com ho demostren les escasses emissions a nom d'aquest sobirà en aquesta data en els altres tallers. Per tant, sembla més probable, però no pas se-

Làmina 19. Prova en plom del sisè de Cervera, una peça que no es va fabricar en sèrie. Donada a conèixer per R. Comas.

gur, que efectivament s'aturés llavors la plata i seguís únicament el batiment de l'aram en menuts.

Pel que fa als menuts, succeeix el mateix que en altres tallers d'aquest període: hi ha peces que presenten una seqüència de dates i de tipologia lògiques i d'altres que no concorden.

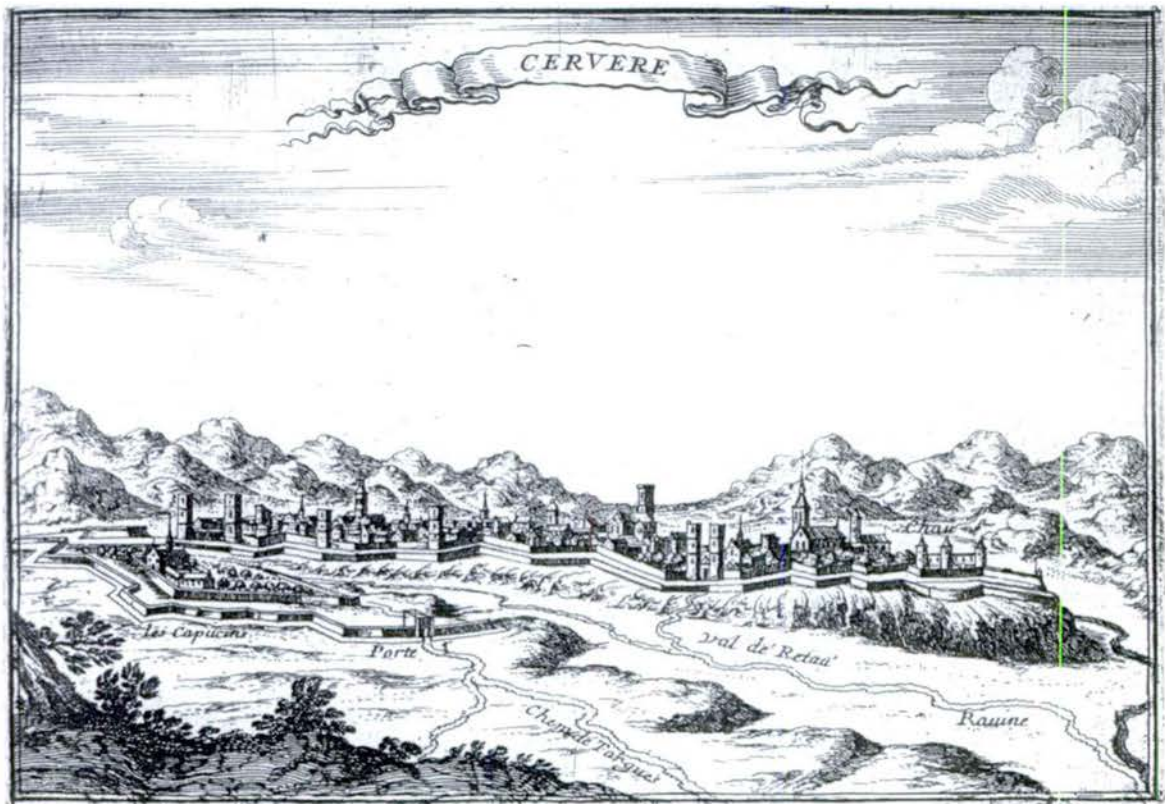
Els diners cerverins d'aquest període es poden dividir en tres grans grups:

1. Peces amb les armes catalanes, dates 1641 i 1642 i sense nom de rei.
2. Peces amb un bust imaginari de Lluís XIII mirant a l'esquerra i dates 1642, 164 o sense data.
3. Peces amb un bust més real de Lluís XIII mirant a la dreta, la majoria sense data i algunes, molt més rares, amb dates 1641 i 1642.

Sembla lògic que considerem més antic el primer grup, ja que quan es varen posar en funcionament els molinets, poc després del setembre del 1641, es devia estar batent la plata a nom del Principat. Començaria a batre's, doncs, el diner amb escut i data 1641 (núm. 61) i després els de l'escut i 1642 (núm. 62). El diner amb escut i 1642 enllaça perfectament amb el primer tipus amb el bust imaginari de Lluís. Es tracta d'un tipus inèdit que ens va assenyalar al seu dia l'amic Josep Cabot. Efectivament, ambdós tenen la data a l'anvers, 1642, i ambdós tenen al revers la llegenda CE-RV-AR-IA. Es tracta del núm. 63 que, al seu torn, enllaça amb els tipus ja coneguts, núm. 64 amb bust a l'esquerra, ja a nom de Lluís XIII a l'anvers i la data que ha passat al revers, bé que ara incompleta amb la llegenda CE-RV-AR-164.

Dins el segon grup encara hi haurà altres diners, també a nom de Lluís XIII, retrògrads o no de llegenda i amb el revers sense data, amb la forma CE-RV-AR-IE.

Dins del tercer grup hi ha les peces més abundants, també sense data i revers idèntic que enllacen lògicament amb les darreres, també sense data, del segon grup. Per tant, els tipus amb data del tercer grup,

Làmina 20. Cervera al s. XVII segons un dibuix de Beaulieu.

núms. 66 a 68, sembla que haurien d'ésser els darrers dels emesos. Com que porten la data en les formes 164, 1641 i 1642, sembla evident que es tracta d'un de tants casos de data endarrerida.

Làmina 20a. Anvers ampliat d'un nou exemplar del diner núm. 63, aparegut en procés de proves. Permet apreciar molt millor la data de l'anvers, 1-64-2 i comprendre el seu paper d'enllaç entre els tipus de l'escut i els de bust.

Per tant, el procés sembla que es pot reconstruir així: es comença a batre el 1641 amb l'escut català, assimilable amb les peces d'argent a nom del Principat, encara que les armes catalanes són també presents en l'heràldica de la població. Es continua emetent a nom de Lluís, però s'introdueix la seva estampa, tal com es féu amb la plata. Potser el retard en adoptar un bust correcte es pot explicar perquè s'haurà confiat l'emissió de l'aram a uns arrendadors. També es pot argumentar a favor d'aquesta ordenació que les proves de sisens amb escut català a l'anvers són a nom del Principat. Per tant, l'escut català s'identifica amb aquesta etapa més que no pas a l'element heràldic local.

Finalment, es batrien els diners amb el bust correcte de Lluís XIII, des de poc abans o coincidint amb les prohibicions de Brezé del març del 1642. Convenia, llavors, obviar la data o, en tot cas, batre amb data endarrerida, ja que no hi havia cap seguretat que el virrei els autoritzés a seguir batent aram. Aquesta emissió, la més abundosa, cobriria també el període més llarg: des del març del 1642 fins al setembre del 1643, quan els paers tanquen la seca «per ara».

És molt probable que el rebuig que tot seguit es va detectar, i que afectava els numeraris locals, convertís aquest tancament en definitiu. Si més no, la documentació existent no ens dona informacions que permetin suposar una reobertura de la seca.

FIGUERES

Docs.: 83

Monedes: 69 a 70 ind.

L'únic moment de la seva història en què Figueres va encunyar monedes fou durant la Guerra dels Segadors. No hi havia, doncs, en aquest cas, cap precedent d'amonedaments locals.

L'evidència ens diu, però, que aquesta emissió degué ésser molt petita en volum, ja que només ens han arribat 8 peces de cinc rals, una a nom de Felip i set a nom del Principat.

Documentalment només ens consta que aquesta moneda ja corria el dia 14 de novembre del 1641. Efectivament, en aquesta data algú portà a la Taula de Canvi d'Olot «moneda de fola de Figueres» (doc. 83).

L'autor que aporta aquesta menció identificà *folà* amb *sola* i pensà que les monedes de Figueres «no arribaren a ésser d'aram, puix que eren de sola o de cuir»,¹ error que han comès també altres persones. De fet, l'Alcover-Moll ens informa que una fola és una «espècie d'escarpa per a aixafar caps de rebllons».² Per tant, l'expressió *moneda de fola* equival a dir *moneda feta amb martell*. Un encuny en forma d'escarpa bé es podia denominar *folà*. La moneda d'argent de la Guerra dels Segadors es féu de pic o amb martell, a excepció de les peces menudes de mig ral o els deu rals barcelonins del 1652. Per tant, la moneda de fola de Figueres no és altra cosa que les peces de cinc rals que coneixem.

El canvi de Felip a Principat es feu a Girona el 8 d'octubre del 1641, seguint en això el que havia fet Barcelona un temps abans. Figueres no incorpora la creu de santa Eulàlia a l'escut, seguint en això l'exemple de Girona. Si també s'emmirallà en Girona pel que fa al canvi de nom i tenim present l'escassa

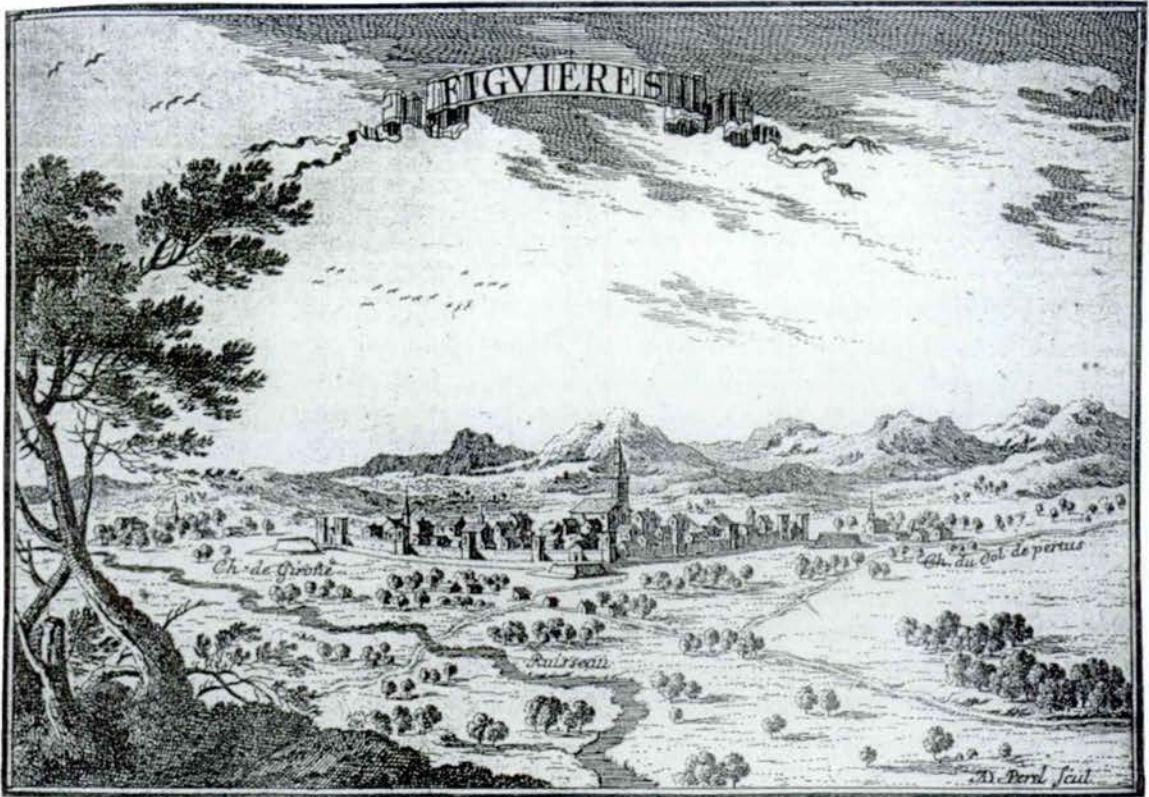

Làmina 21. Segells de Figueres dels s. XVI i XVII, emprats pel municipi. F. de Sagarra, núms. 1139 i 1140.

1. J. DANÉS, *Llibre d'Olot*, 2a. ed., Barcelona, 1960, p. 64.

2. A. M. ALCOVER i Francesc de B. MOLL, *Diccionari català-valencià-balear*, vol. v, Palma de Mallorca, 1958, p. 945.

evidència de peces a nom de Felip, podem suposar que les emissions degueren començar a finals de setembre o primers d'octubre del 1641. Això concorda amb el fet que a mitjan novembre algun exemplar hagués arribat ja a Olot. Des del més d'octubre del 1641 es degué començar a batre a nom del Principat, però no sabem si les emissions cessaren amb les prohibicions de Brezé del març del 1642 o ja abans, potser per les dificultats per captar argent que ja hem detectat en altres poblacions. Ho fa pensar que totes les monedes portin la data 1641 i que siguin tan escasses, havent-se pogut emetre des de l'octubre fins al març de l'any següent. És possible, doncs, que les emissions s'aturessin abans.

Làmina 22. Figueres al s. XVII segons un dibuix de Beaulieu.

Pel que fa a les peces conservades, cal dir que la factura dels encunys és prou bona, però que la irregularitat dels cospells en malmet l'aspecte de conjunt.

GIRONA

Docs.: 12, 22, 25, 27, 34-35, 60, 76, 84, 89, 101, 111, 122, 132a, 146, 152-153, 183, 183a, 230, 233, 302a, 321, 324, 333-334, 339, 342, 344, 347.

Monedes: 71 a 81P i 205

Girona no fou tant sols una de les primeres poblacions catalanes que va prendre iniciatives monetàries en la Guerra dels Segadors, sinó també el segon taller en volum d'emissió, després de Barcelona, i a considerable distància de tots els altres.

El dia 21 de novembre del 1640 rebia autorització per contramarcar els trentins amb les armes de la ciutat, seguint l'exemple de Barcelona, que també els havia marcat amb el seu escut d'armes el dia 12 a fi de donar-los el nou valor de 39 rals en lloc els 33 habituals (doc. 12).

El 17 de gener del 1641, els jurats comuniquen al Conseller en Cap de Barcelona que no podran pagar un ajut que els han demanat, que han començat a fer moneda d'or i plata i que esperen veure aprovada la seva acció, sobretot tenint present que tenen autorització per fer moneda (doc. 22).

La menció anterior dóna a entendre que la ciutat ja ha començat a emetre moneda abans de comunicar-ho i això sembla confirmar també l'existència de peces de cinc rals i cinc sous amb la data 1640. Pel que fa a l'or, no ens ha arribat cap testimoni que s'encunyés. Només s'ha pogut trobar una peça de quatre escuts que porta el punxó de la marca de Girona acordada el 21 de novembre del 1641.

Làmina 23. Segells de Girona emprats pel municipi al s. XVII. El segon és igual que el que trobem a les peces de cinc rals. Núms. 1179 i 1180 de F. de Sagarra.

De fet, potser l'emissió de la moneda d'or fou un simple projecte, ja que no consta cap emissió ni referència ni al *Manual d'Acords* ni al *Llibre de la fàbrica de la moneda*. Pel que fa a la plata, la primera partida de peces encunyades apareix consignada com si s'hagués començat a batre el 6 de febrer del 1641. La possible explicació d'aquestes aparents contradiccions seria que els jurats haguessin fet fer encunys a finals del 1640 i que haguessin estat en fase de proves fins al 6 de febrer, en què es devien emprar fins al seu consum els encunys amb la data 1640. Tot seguit obririen encunys amb la nova data 1641.

Des del 6 de febrer fins al 28 de març del 1641 les monedes foren batudes per reencunyació, aprofitant peces castellanques de dos i de quatre rals. Des del 28 de març es va començar a batre també fent una labor prèvia de fusió del metall i preparant cospells verges. La peça de cinc sous 72a del catàleg mostra signes clars d'haver estat batuda sobre una peça castellana.

La plata en cinc rals i cinc sous es va batre a nom de Felip des de l'inici, fins que el 6 d'octubre del 1641 es donà l'ordre de mudar la llegenda de l'anvers i batre a nom del Principat. També es va manar que s'afegís al revers un escudet de Girona al centre de la creu, tal com es practicava a Barcelona. Botet ja féu notar que, malgrat que les dues ordres apareixen consignades simultàniament, el canvi de Felip a Principat es va produir, en la pràctica, amb una certa antelació, perquè es coneixen monedes a nom del Principat i sense l'escudet (vegeu els núms. 75 i 75.1 del catàleg).

En el llibre de la fàbrica hi consten sis partides de fabricació, dues amb les xifres globalitzades i quatre que ens detallen les quantitats de cinc rals i de cinc sous separatament. En els quatre casos coneguts el valor en cinc rals representa un 90% de la fabricació i, per tant, aproximadament un 80% en nombre de peces. Si suposem que es va actuar igual a les dues altres fabricacions que ens han arribat amb xifres englobades, el total fabricat a Girona des del 6 de febrer del 1641 fins al 16 de març del 1643 fou d'unes 450.000 peces de cinc rals i 100.000 peces en cinc sous. Cal remarcar que totes les peces emeses després de l'ordre de posar la llegenda de l'anvers a nom del Principat es van seguir emetent amb aquest nom i amb les dates 1641 i 1642. Per tant, tota la producció de l'any 1643, unes 170.000 peces de cinc rals i unes 41.000 peces en cinc sous, es va batre amb la data endarrerida de 1642. Cal assenyalar també que segons els llibres de la fàbrica hi ha una interrupció dels batiments que abraça des del 15 de març del 1642 fins al 29 de desembre del mateix any. No hi ha cap rastre a la documentació d'aquesta interrupció, però semblaria lògic d'atribuir-la a la crida de Brezé del dia onze de març, contra la qual va recórrer Girona invocant el privilegi de Joan II, confirmat més endavant per Felip I. Per tant, podem suposar que la ciutat va suspendre les emissions mentre durà el plet i probablement el degué guanyar, ja que a finals del 1642 tornava a reprendre el batiment de plata. Novament foren requerits el 9 de març del 1643 pel Reial Consell perquè mostressin el seu privilegi monetari i novament s'aturen les emissions uns dies després, en concret el 16 de març, sense que hi hagi constància de represa. Pel que fa a la plata, doncs, la segona sentència fou negativa (doc. 183a).

El dia 3 de març del 1641 la ciutat havia acumulat un guany de 35.580 lliures sobre una fabricació de 103.605 lliures. Tenia, per tant, el substancial guany percentual del 35%. Si apliquem aquest percentatge al total de la producció, els guanys de la moneda de plata pujarien, per a tot el període d'encunyació, a unes 86.000 lliures. Hom pot observar també que els jurats varen mobilitzar-se per anar incrementant la producció de la fàbrica i que les màximes cadències relatives es varen produir en el darrer període que ocupa, aproximadament, el primer trimestre del 1643, quan es batia amb data endarrerida.

La moneda de billó comença molt més tard que la de plata. No és fins al mes de juliol del 1641 que la ciutat acorda adquirir un molinet i sabem que aquest no entrà en funcionament fins el 22 de novembre del mateix any. La fabricació dels sisens es dona en arrendament i consta que les monedes s'empraren per pagar les companyies de soldats que sostenia la ciutat. Els sisens del 1641 i una petita part dels del 1642 es bateren a nom del Principat. El gruix de la fabricació dels sisens es féu amb l'efígie i el nom de Lluís XIII i la data 1642. L'emissió dels sisens no s'aturà aquell any, sinó que s'allargà fins a finals del 1645.

La darrera partida consignada en el llibre de la fàbrica és del dia 23 de desembre del 1645. Hi ha uns escassos sisens amb data 1643, però la major part dels coneguts a nom de Lluís són tots amb data 1642, la qual cosa demostra que es baté el gruix més important de l'emissió amb data endarrerida. Hi ha també un raríssim sisè que publiquem amb el núm. 81p. que porta la data 1646. Hom podria pensar en un simple error de gravador si no fos que en un segon exemplar que hem pogut veure darrerament no s'hi veïés clarament que és a nom de Lluís XIV, malgrat de mantenir el bust de Lluís XIII. És clar, doncs, que amb aquesta peça Girona comptava en sortir de la il·legalitat d'anar batent a nom de Lluís XIII i amb data 1642 (o 1643) i que imaginava que l'any 1646 podria batre peces «legals», és a dir, amb la data corresponent i el rei que regia en aquell moment. És probable que tot això respongués a gestions finalment fallides i que les brevíssimes emissions del 1646 fossin fins i tot esborrades del llibre de fabricació. Són coses que potser mai podrem arribar a escatir totalment. És clar, si més no, que Girona va batre nom de Lluís XIV en aquesta ocasió. Afegim aquestes observacions ja en proves, en haver vist la peça amb bona lectura de l'ordinal del rei i advertim del fet per si en algun altre lloc neguem l'existència de peces gironines de Lluís XIV.

Cal assenyalar també que, malgrat que el 17 de març del 1644 es varen detectar a Girona els primers símptomes de rebuig als numeraris locals i tot i que en diverses ocasions manifesten que els guanys de la fabricació del billó són escassos o nuls, la fabricació no s'aturà pas. Sembla probable que, en veure's tallada completament la porta o la fabricació de la plata, potser arran de la investigació del 9 de març del 1643, els jurats es refugiessin en la fabricació de billó com a únic mitjà per obtenir algun guany. Cal tenir present que la pressió fiscal fou molt forta durant tota la guerra.

Làmina 24. Girona al s. XVII segons un dibuix de Beaulieu.

Pel que fa al volum, és segur es varen emetre almenys 88.000 marcs de sisens, uns 4 milions i mig de peces i encara ens manca informació sobre els primers batiments.

Des del mes de febrer del 1647 la ciutat es veu abocada a haver de retirar els sisens i recuperar-ne el que pugui del seu valor. Entre el 1647 i el 1648 es produeixen les vendes a Barcelona, que paga els preus dels metalls, aram i argent. Encara el 1649 hi ha casos de persones que reclamen l'abonament dels seus sisens i el seu canvi en bona moneda. És clar que aquestes darreres operacions de canvi i venda degueren produir fortes pèrdues a les poblacions emissores.

Cal insistir que difícilment es pot culpar l'aram, malgrat el volum de la seva emissió, de tenir cap influència en el desgavell monetari de finals de la guerra, quan el sisè es cotitzava a un diner i mig. Cal només tenir present que aquests sisens foren retirats i que Barcelona va emetre 44 milions de peces entre el 1649 i el 1652. Aquesta darrera xifra deixa, doncs, en una insignificança l'emissió del sisè gironí.

Els sisens gironins foren obrats amb billó, amb un contingut d'argent prou acceptable. La partida venuda el 1647 contenia un 7,8% de plata i la del 1648, un 5,87%. El sisè barceloní, amb un pes un xic superior, tenia en els millors moments i quan suposava un grau de fiduciari del 50%, un 6% de plata. Per tant, es pot considerar correcta la proporció de plata del sisè gironí. Per tant, és clar que les prohibicions foren molt més determinants que els volums per al descrèdit dels numeraris locals. En tal cas, els jurats gironins perderen, si com sembla les 150.000 lliures de sisens retirades els foren pagades a un diner i mig, unes 112.500 lliures, força més del que havien pogut guanyar amb l'emissió de l'argent. Si els les varen pagar en funció del grau de fiduciari, seria llavors de 75.000 lliures, i gairebé haurien fet tantes pèrdues com guanys. Fos com fos, la moneda no va pas representar cap ajut per a les ciutats emissores, quan no significà una pèrdua.

Sisè de Girona del 1646 aparegut darrerament on s'hi aprecia la clara lectura LVD.XIII a desgrat que el bust continua essent el de Lluís XIII.

GRANOLLERS

Docs.: 64, 66-68, 77, 81, 91, 96, 135, 141, 192, 215
Monedes: 82-83.III

Les notícies documentals sobre la moneda de Granollers, la major part de les quals foren recollides per Salvador Llobet,¹ ens parlen de la fabricació de peces de cinc rals, però també de sisens i menuts. El fet és, però, que només ens han arribat peces de cinc rals i encara en quantitats ben escasses. L'existència de només 3 encunys d'anvers i 3 de revers ja ens permeten suposar una fabricació curta.

La cronologia de les notícies s'enceta el dia 13 d'agost del 1641, quan els consellers acorden mostrar el privilegi que tenen de fer menuts a l'advocat de la Generalitat a fi d'intentar poder fer sisens (doc. 64). Aquest acord sembla indicar uns contactes previs amb la Generalitat que es resoldrien amb la tramesa indicada. Deu dies més tard, els consellers acorden, com a millor solució, de fer peces de 5 rals i 5 sous, a fi de poder pagar els soldats que costegen (doc. 66). Sembla clar que el canvi d'orientació en els propòsits inicials l'ha suggerit la mateixa Generalitat, que deu considerar més profitós que els tallers locals escampin plata, ajudant així a sostenir-ne el circulant que no pas billó o aram, que graven la confiança en la moneda amb el seu grau de fiduciari. De tota manera, és evident que amb el privilegi que tenia Granollers no podia pas batre plata i, encara menys, de curs general. Per tant, cal suposar una certa connivència entre la Generalitat i els tallers locals per forçar la legalitat a fi de cobrir objectius ineludibles com eren les despeses de la guerra. Ja veurem que Granollers no fou l'únic cas en decantar-se per la plata després de mantenir consultes amb la Generalitat.

Làmina 25. Segells de Granollers, el primer, emprat a finals del s. XV i el segon als s. XVI i XVII.
Núms. 1189 i 1192 de Sagarra.

1. Salvador LLOBET, «Notes de la Guerra dels Segadors», *Butlletí de l'Agrupació Excursionista de Granollers*, (març-abril 1936), p. 119-124.

Els dos mesos següents es consumeixen en les consultes sobre qui pot fer-se càrrec de la fabricació amb els millors guanys per a la població i en assegurar el proveïment de la plata necessària. Finalment, l'argenter barceloní Ramon Nadal es fa càrrec de la fabricació i rep la plata recollida cap a la darrereria del mes d'octubre (docs. 67, 68, 77 i 81).

A finals d'any, en concret el 21 de desembre, el consell invoca novament les greus dificultats econòmiques i es planteja fabricar sisens, encomanant als mateixos consellers que tenen cura de la fàbrica de la plata que facin les gestions necessàries (doc. 96).

No coneixem cap sisè de Granollers i dubtem que se n'arribessin a encunyar. D'una banda, perquè només dos mesos i uns dies més tard, en concret el dia 11 de març, aparegué la prohibició de Brezé i el temps per equipar-se amb un molinet era massa escàs. De l'altra, perquè hi ha un contacte estret amb Caldes de Montbui, que després d'assajar de batre plata acaba fent únicament sisens. Ja hem dit que un acord de repartiment de tasques no sembla pas impossible.

Pocs dies després de les crides de Brezé, el 23 de març, es passen comptes de la fàbrica de la plata i es diu que s'han batut 24.000 unces de monedes, que representen unes 65.000 peces i que, segons sembla, han deixat un guany de 400 unces, unes 1.100 peces, de les quals cent són gastades en obres de caritat i prop de cinc-cents en pagament dels soldats. La diferència ha estat el cost de la plata (superior al que varen suposar inicialment) i el treball. Pel que fa al remanent del guany, no se'n parla més. És cert que el novembre del 1643 es parla de «vendre la moneda a pes per tal de pagar el batalló» (doc. 215), però no sabem si es refereix a la moneda pròpia o a numerari local, ja en procés de rebuig i procedent d'altres tallers. De fet, sembla molt probable que la fabricació de plata s'aturés amb les crides de Brezé, sobretot tenint present que el mes de juny del 1643 deliberen si fan menuts, justament l'única sortida que els deixa oberta la prohibició mencionada (docs. 135, 141 i 192).

De tota manera, no hi ha més notícies dels menuts ni coneixem cap peça que es pugui atribuir a aquest moment.

Les úniques monedes conegudes són de plata, del valor de cinc rals i dels anys 1641 i 1642, les primeres més abundants. L'evidència ens consigna l'existència de disset exemplars, quatre dels quals són del 1642. Són peces de bona factura, encara que sovint poc gravades. Els cospells són gairebé sempre rodons i aquest fet, força excepcional en aquesta sèrie, els dóna bon aspecte. L'única peça macuquina coneguda té un pes anormal per baix. Per tant, no sabem si ja era macuquina d'origen o si el baix pes és conseqüència d'un mal tallat posterior.

IGUALADA

Docs.: 288

Monedes: 84 a 91.I

Només disposem d'un document pel que fa a les emissions monetàries d'Igualada, però és gairebé suficient per poder fer-se càrrec de les característiques fonamentals de la seca. L'interessant document, en realitat un dossier, ja fou conegut i publicat per Salat, fa gairebé dos-cents anys, però no ha estat analitzat prou a fons.¹

Es tracta d'una enquesta informativa que va ordenar el virrei Enric de Lorena, comte d'Harcourt, a mitjan 1645 i quan ja la seca igualadina havia deixat d'emetre moneda. Diferents persones directament relacionades amb les encunyacions, compareixen davant l'enquestador i expliquen detalladament el procés i característiques de les emissions. Els testimonis coincideixen exactament en totes llurs declaracions i, en resum, diuen el següent:

— Entre el 1641 i el 1644 la vila va fabricar peces d'argent de 5 rals.

— Per fabricar-les varen fondre entre 50.000 i 60.000 escuts francesos de llei feble, que eren barrejats amb moneda castellana a fi de millorar-ne la llei.

— La plata era portada de França. Sota control militar francès, era desembarcada a Barcelona i, tot seguit, tramesa a Igualada on era encunyada. Immediatament era reexpedida a Cervera, on el comandament militar francès hi tenia el seu centre de pagament. Contínuament els encunyadors eren instats a batre tantes peces com els fos possible a fi d'atendre les necessitats de l'exèrcit francès, fins i tot amb amenaces de portar les encunyacions a un altre lloc.

— La vila tenia una certa comissió o guany per les encunyacions (doc. 288).

Igualada fou, doncs, una seca excepcional ja que en realitat era un taller monetari de l'exèrcit francès que actuava pel seu compte. Ens consta que, al principi, els militars francesos no podien comprar queviures perquè la gent no acceptava la moneda francesa. Aquesta és una raó que pogué portar-los a fer-ne del país. Ja hem comentat en el capítol introductor i el probable doble joc dels francesos, que encomanen l'enquesta probablement quan ja no els cal la fabricació de la moneda interna perquè la moneda francesa ja té un curs més ampli i regular i no troba oposició. És gairebé inconcebible que tot el muntatge que expliquen els responsables de l'emissió a l'interrogatori s'hagués pogut fer sense el coneixement de l'alt comandament francès i del virrei, i que milenars de peces franceses poguessin escapar així del seu control. Es tractava, en tot cas, d'amagar el fet a les autoritats catalanes, tot i que prou devien saber-ho, perquè l'any 1643 es queixen de l'existència de tallers que baten argent a més baixa llei (doc. 18). D'altra banda, l'any 1641 la plata francesa, sembla que de baixa llei, havia arribat a

1. Josep SALAT, *Tratado de las monedas labradas en el Principado de Cataluña*, Barcelona, 1818, vol. II, p. 112-115.

Barcelona on l'havien reconvertit en moneda de la terra (doc. 8). I que Igualada batia a llei més baixa sembla demostrar-ho el fet que la barreja amb moneda castellana es feia, segons sembla, una mica a ull. D'altra banda, el manteniment de les monedes amb la data 1642, tot i que es baté fins al 1644, revela igualment una intenció d'amagar la continuació de les emissions. Encara és més reveladora l'existència de peces de cinc rals amb les llegendes falsejades (núms. 90 i 91 del catàleg) a fi de dissimular-ne l'origen, tot i que és fàcilment identificable per la factura i l'estil.

Làmina 26. Segells d'Igualada, el primer, medieval i del batlle i el segon del municipi i del s. XVII. Núms. 487 i 1206 se Sagarra.

Això no vol dir que la intervenció francesa no fos aprofitada per les autoritats igualadines per encobrir unes probables primeres emissions perseguides d'ençà de les crides de Brezé. Certament, l'establiment del taller militar els donà una magnífica sortida per al conflicte a que es veieren abocats altres tallers.

El taller igualadí fou dels més productius de Catalunya, cosa que no ens ha d'estranyar a la vista de la durada de les emissions i de la fàcil arribada de la plata. La seva producció es situa, segons l'evidència coneguda, al mateix nivell que la de Mataró i arriba gairebé a la meitat del volum de Girona. La seva producció fou exclusivament de peces de cinc rals, de primer a nom de Felip i després a nom del Principat. El gravat dels encunys fou bastant acurat en algunes de les sèries, però el tallat dels cospells era molt irregular, la qual cosa reflecteix les presses amb què es treballava. És per això que en conjunt solen tenir una factura força deficient. Probablement, la producció igualadina devia engruixir la de Cervera, un altre taller força actiu, almenys des d'un determinat moment en què aquest numerari devia alimentar les tropes franceses.

LLEIDA

Docs.: 2, 5-6, 10, 14, 17, 20, 23-24, 28, 32, 36-38, 50-51, 53, 55, 61, 87, 92, 103, 105, 125, 131, 155, 157, 161, 173, 176, 188-189, 191, 199, 224-225, 257-261, 263, 265-266, 269, 272, 279, 326, 357, 373-378, 387-389.

Monedes: 92 a 94

En obert contrast amb la migradíssima evidència actual, la història monetària de Lleida durant la Guerra dels Segadors és àmplia i complexa. Fou seca catalana durant el conflicte i fins el 1644, en què fou ocupada per les tropes castellanques i tornà a emetre llavors numerari castellà. Val a dir que tot i els innumbrables esforços que els síndics lleidatans esmerçaren per a endegar les emissions monetàries, aquestes gairebé sempre, i per factors molt diversos, abocaren al fracàs.

El seguiment d'aquesta història no és fàcil. Molt sovint, les abundants notícies documentals semblen assenyalar encunyacions ja fetes, que no son més que projectes, propòsits o acumulacions de metall de cara a batiments futurs. Per aquesta raó Hernández Palmés indica en el seu important aplec documental tot un seguit d'encunyacions inexistents.¹ L'estudi detingut dels documents i les

Làmina 27. Segell de Lleida amb dos dels tres lliris habituals. El triple llir apareix en els diners de la guerra. Núm. 651 de F. de Sagarra, emprat per la Cort Reial del s. XV al XVII.

1. A. HERNÁNDEZ PALMÉS, «Historia documental de las acuñaciones leridanas acuñadas durante la guerra de Segadores (1640-1659)», *Miscel·lània. Les de Lleida al segle XVII*, Lleida, 1984. Cal dir, però, que el despull documental és molt important i té un interès notabilíssim.

notables ampliacions a aquest aplec que ha pogut fer X. Sanahuja ens permetran aclarir la qüestió.

Lleida fou la primera de les ciutats catalanes que va prendre iniciatives monetàries seguint l'exemple de Barcelona. Ja el dia 12 d'octubre del 1640 entrava en tractes amb Barcelona per a batre moneda a la seca reial, un projecte, però, que no arribà a progressar. A finals del mateix any 1640 envià a Barcelona els trentins d'or perquè fossin contramarcats. Recordem que Girona, en canvi, els féu remarcar a Girona mateix i amb la seva marca (docs. 2, 5-6, 10, 14 i 17).

El dia 20 de desembre demana autorització a Barcelona per batre argent a Lleida amb un encuny vell, per fer rals de plata, que han trobat a la caixa dels privilegis de la ciutat. El dia 20 de gener diuen que tenen l'encuny del revers i que a l'altra cara s'hi posarà «un cap de rey conforme se acostuma» (docs. 20 i 24).

Sembla molt probable que l'encuny retrobat sigui el que es va emprar per batre els croats a nom de Pere de Portugal el 1464, però en aquest cas hagueren de regravar les llegendes, que ara són en lletres llatines i porten la data 1640, segons ho veiem en els tres croats d'aquesta emissió, feta, però, ja dins el 1641. Segons els comptes de la seca es van batre 789 lliures, 7 sous i 9 diners de rals el 16 de maig del 1641 en rals o croats, que representarien uns 7.900 peces. A més de gravar els encunys de l'anvers també se'n degueren fer altres per al revers, ja que l'evidència actual ens mostra que hi ha més d'un encuny per a aquesta cara.

Paral·lelament, la ciutat es movia per poder batre peces de cinc rals de plata i moneda menuda d'aram. Així, el 26 de febrer del 1641, acorden d'enviar a buscar a Barcelona un oficial expert en la fabricació de moneda de plata (doc. 36), i el dia 1 de març es procuren els serveis d'un argenter d'Agramunt per fer menuts (doc. 37). Troben, però, tota mena de dificultats, tant per al proveïment de metall com per a l'equip tècnic. Així, el molinet per fer menuts, acordat el 22 de maig, no és contractat a uns artesans de Barcelona fins el 29 de juliol i no arriba a Lleida fins l'onze de desembre del 1641.

Sembla que des del mes de setembre es bat, però, moneda de plata en peces de cinc rals, bé que amb interrupcions i a nivells baixos. Consta que la ciutat disposa de 3 parells d'encunys el 3 de gener del 1642 (doc. 103) i que en prepararà d'altres més endavant (doc. 161). La fabricació es fa en diferents etapes entre el setembre del 1641 i l'agost del 1643, en breus espais d'emissió separats per llargs períodes d'inactivitat per manca d'argent (doc. 55). En total es baten unes 2.500 peces de cinc rals, de les quals només ens n'ha arribat un exemplar i encara amb un encuny erroni en el qual només es pot llegir CIVITAS LIE 1641 (núm. 92 del catàleg).

Des del 1642 la ciutat projecta de batre ardots i sisens (docs. 105 i 125), però el fet és que només s'arribaran a batre menuts.

El dia 16 de març del 1642 el Consell General es fa ressò de les crides de Brezé (doc. 131), però l'onze de juny el mateix organisme es veu obligat a fer fabricar moneda «de qualsevol sort que sie, per remediari algun tant la ciutat» (doc. 155). Es va batre llavors moneda de cinc rals i el 12 d'octubre es pagà el preu dels encunys (doc. 161).

Una mica abans (abril-maig), la ciutat havia batut menuts amb el molinet, que deuen correspondre a les peces que porten el triple lliri amb l'efígie i el nom de Lluís XIII (núm. 94 del catàleg). Només ens han arribat cinc o sis exemplars d'aquest diner, del qual se'n va emetre la curta quantitat de 450 lliures, uns 108.000 exemplars.

El dia 3 de febrer del 1643 arriben noves crides prohibitòries dels numeraris locals. Els paers acorden llavors enviar al virrei una còpia del seu privilegi a fi de poder batre almenys menuts, ja que justament en aquell moment havien assolit de reunir prou matèria prima (docs. 173 i 176).

El 24 d'abril del 1643 es comença a detectar el rebuig als numeraris locals i acorden que no s'acceptaran altres monedes que les de Barcelona o Lleida (docs. 188 i 224). És probable, però, que aquesta actitud negativa frenés una nova emissió de menuts el 24 d'abril del 1643 i quan ja tenien els materials i

equips preparats (doc. 191). El 10 de gener del 1644 nomenen un expert per separar els menuts falsos dels bons, obrint si cal les paperetes que han entrat a la Taula i substituint les peces dolentes per altres de bones (doc. 225). Això produí una pèrdua important per a la ciutat.

En definitiva, en l'espai 1640-1644 la ciutat només havia pogut fer unes minses emissions d'argent i d'aram, i encara s'havia vist obligada a fer un sanejament dels menuts que circulaven en paperetes de deu o de dotze unitats.

El 3 d'agost del 1644 la ciutat cau a mans de les tropes castellanes i es troben amb el problema que la moneda de què disposen, sisens i peces de cinc rals, no els és acceptada (docs. 257, 258). Acorden llavors amb el rei un préstec en blat i moneda aragonesa, a canvi del que obtindran venent el valor intrínsec de la plata catalana (docs. 259-260).

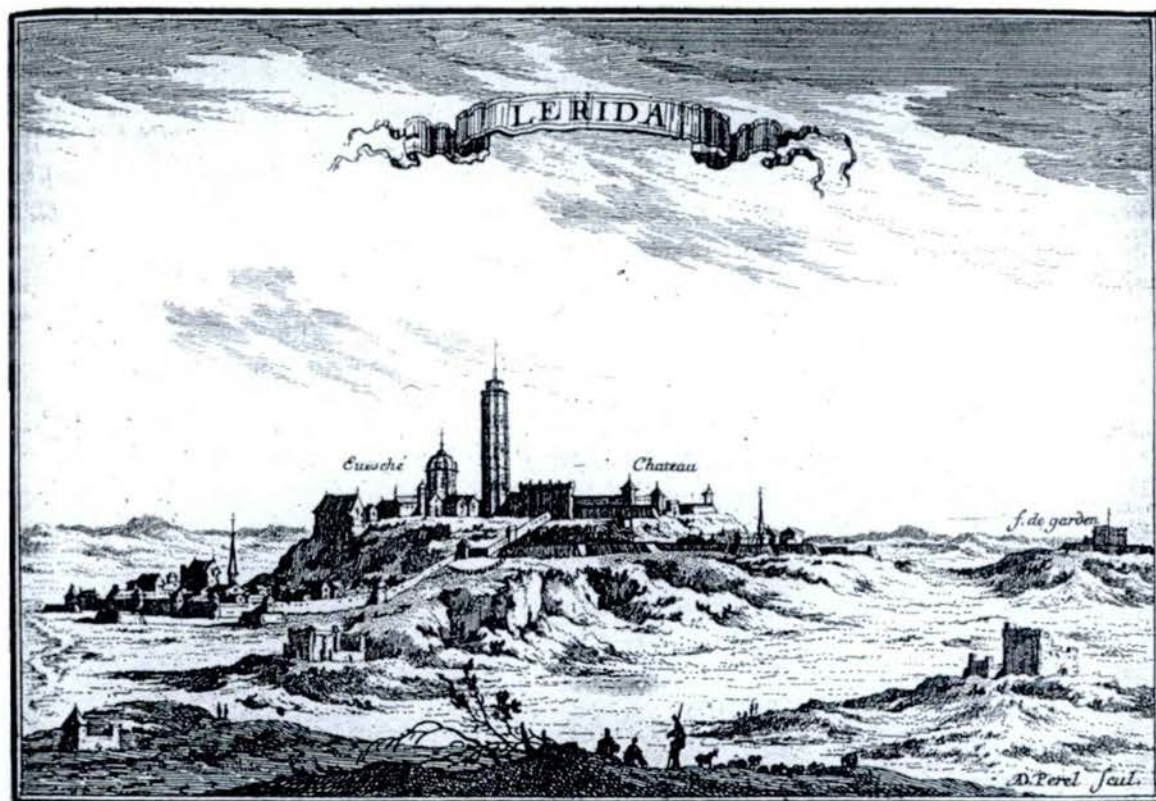

Lámina 28. Lleida al s. XVII segons un dibuix de Beaulieu.

I encara que resti fora del nostre camp d'estudi cal consignar que la ciutat obtingué llavors autorització del rei per batre moneda castellana de curs general. L'emissió es va fer entre el març del 1651 i l'abril del 1659, però segons sembla els responsables de l'emissió no assoliren de donar a aquesta moneda les característiques de pes i llei necessàries, i al capdavant tota l'emissió hagué d'ésser retirada i refosa, de manera que la ciutat novament no en tragué altra cosa que pèrdues. No es coneix cap peça que es pugui identificar amb aquesta emissió.

MANRESA

Docs.: 31, 45a, 53, 83a, 88a, 95, 140, 148, 199, 233, 313, 315, 339.

Monedes: 95 a 100e

Dues notícies provinents de Cervera ens informen de la fabricació a Manresa de peces de plata i aram des del febrer del 1641, i una altra de Caldes de Montbui del 21 de desembre del 1641 ens diu que feia menuts d'aram (docs. 31 i 95).

L'estudi documental fet per Sebastià Datzira ha demostrat la falsedat d'aquestes informacions.¹ Manresa no va batre moneda de plata fins el mes d'abril de 1641 i no féu el primer lliurament fins el mes de juny d'aquell any. Pel que fa al billó, encara que és segur que el mes de desembre del 1641 ja s'estava preparant un molinet, els primers lliuraments de sisens no es varen fer fins el 26 d'abril del 1642. Tampoc no hi ha constància que es fessin menuts en aquest període. Cal aplicar, per tant, molta cautela a l'hora d'interpretar notícies indirectes de l'època, perquè moltes són falses o inexactes.

En definitiva, doncs, a Manresa es varen batre monedes d'argent en peces de cinc rals i cinc sous des del mes d'abril del 1641 i a nom del rei Felip, i monedes d'aram en peces de sisens des de finals del mes d'abril del 1642 i a nom del Principat de Catalunya.

Datzira ens diu que es varen encunyar 5.150 lliures de plata en conjunt, però sense que es puguin detallar les quantitats de cada una de les monedes. L'autor diu, amb raó, que això potser es podrà esbrinar quan s'hagi pogut dreçar el corpus de les peces de plata. Com que ens han arribat 17 peces de 5 rals i 7 de

Lámina 29. Segells manresans del s. XVII amb la mateixa heràldica que trobem als seus sisens.
P. de Sagarra, núms. 1675 i 1676.

1. Sebastià DATZIRA, «Les encunyacions a Manresa durant la Guerra de Separació: fons documentals», *III Simposi Numismàtic de Barcelona*, Barcelona, 1985, p. 147-152.

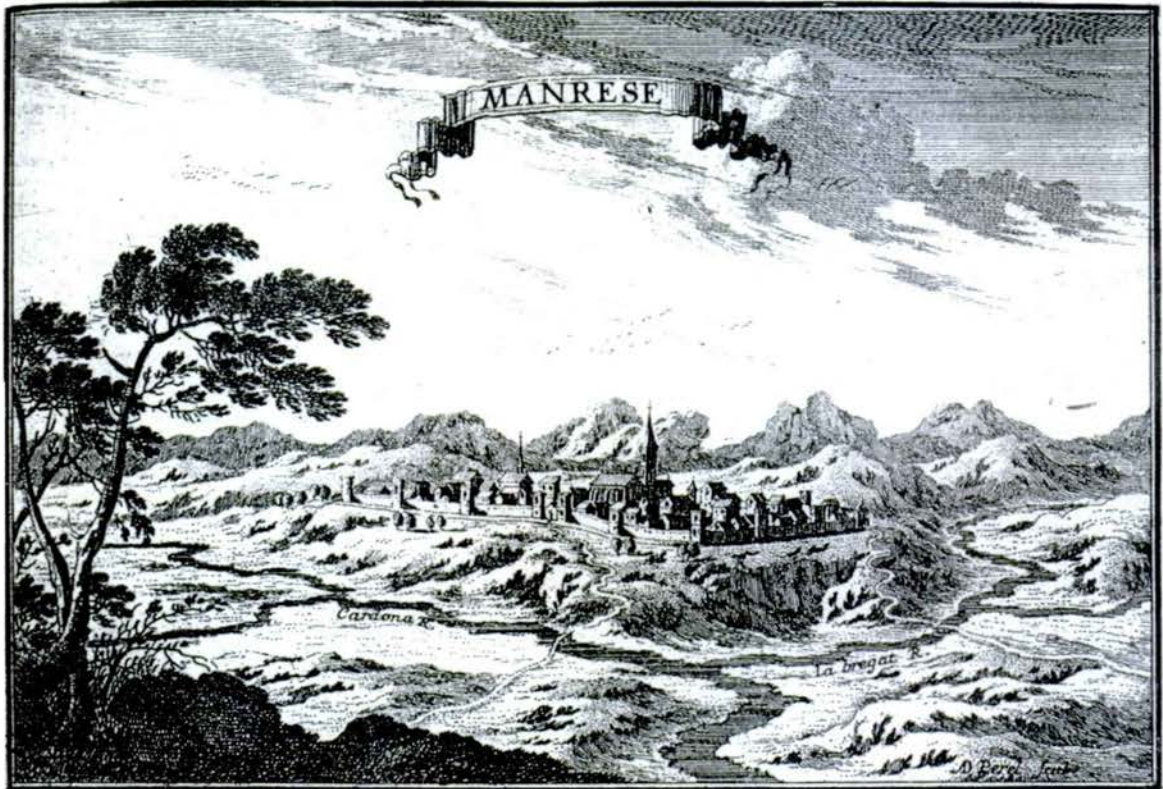
5 sous podem pensar que es feren aproximadament el doble de peces de cinc rals que de cinc sous. Sobre aquesta base, el repartiment seria:

1.287 peces de 5 rals
644 peces de 5 sous

Amb aquest repartiment es totalitzen les 5.150 lliures.²

Aquestes peces d'argent es fabricaren entre l'abril i el novembre del 1641. El mes següent es feien els primers passos per instal·lar un molinet i encunyar sisens. Sembla probable que els consellers manresans tinguessin dificultats per proveir-se de plata i pensessin que els seria més rendible esmerçar la poca que poguessin aplegar batent sisens de billó. Però quan ho tenien tot a punt per a iniciar els batiments, els arribà la prohibició de Brezé.

La ciutat acudí al virrei per demanar que poguessin batre almenys billó i mentre es feien les gestions degueren tenir un petit espai per a poder iniciar els batiments. De tota manera el resultat final sembla que fou negatiu. Això és el que pot deduir-se del fet que entre l'abril i el juny del 1642 –és a dir, després de la crida de Brezé– es batessin un total de 70.000 peces de sisens. Restaren però, sense encunyar i en forma de riells ja preparats, 38 quintars de metall. Aquests riells tenien una llei del 7,64% de plata i haurien permès l'emissió de més de mig milió més de sisens. Per tant, cal concloure que la ciutat va batre una quan-

Làmina 30. Manresa al s. XVII segons un dibuix de Beaulieu.

2. Com que la peça de cinc rals equival a mitja lliura, $2x + 4y = 5.150$ i, d'altra banda, $x = 2y$.

titat mínima del metall que havia preparat. El juny del 1642 marcà, doncs, el punt final de totes les emissions.

Pel que fa a les monedes conegudes, tenim per a la plata un primer encuny de data incerta (núm. 95) amb l'escut català estret. Tots els altres exemplars corresponen a una tipologia típica de Manresa, amb l'escut molt ample, gairebé quadrat. Resulta molt difícil distingir els diferents encuny: a primera vista sembla que només n'hi hagi un únic parell. L'examen curós dels reversos revela l'existència d'encuny diferents, identificables per les petites variacions en la forma d'encreuament dels travessers de la creu. Així, l'exemplar 95a.II (una peça reencunyada sobre moneda castellana) té una discontinuïtat en el pal vertical, que fa veure que l'entroncament del tram de baix és desviat cap a l'esquerra, mentre que en el 95a.4 la desviació és cap a la dreta. Tenint en compte aquest petits detalls hem fet una separació parcial dels diferents encuny.

Les monedes de billó, totes en sisens, responen a dos grups bàsics. El més escàs porta el nom complet o gairebé complet de la ciutat: MINORISA CIVI o bé MINORIS CIVI, i té l'escut del revers molt afuat. El grup més abundant porta el nom de la ciutat abreujat en la forma CIVITAS MINO i té l'escut molt més eixamplat. Tots els exemplars que coneixem porten la data 1642. El tipus descrit per Botet amb llegenda MINORISA CIVITAS i sense data (Botet-868, catàleg núm. 98) no l'hem pogut trobar i ens preguntem si no serà fruit d'una mala lectura.³

No tenim notícies que Manresa tingués dificultats pel fet d'haver emès moneda, com les que hagueren d'encarar altres poblacions com ara Solsona o Tàrraga. És possible que la relativament ràpida aturada de les emissions i els tractes de venda de les peces retirades i dels riells a Barcelona s'acompanyés d'un pacte per a poder eludir responsabilitats. El fet és que les emissions foren breus i que les peces d'argent són molt escasses. Només els sisens amb la llegenda CIVITAS MINO es troben avui amb una certa facilitat.

3. J. BOTET I SISÓ, *Les monedes catalanes*, vol. III, Barcelona, 1911.

MATARÓ

Docs.: 71, 91, 158

Monedes: 101 a 105.4

L'emissió de moneda de plata a Mataró sembla que es pot acotar cronològicament dins d'un període força estret. L'inici de les emissions es pot situar poc més tard de la data del 16 de setembre del 1641, quan la ciutat pagà a J. Portella 500 lliures perquè comprés plata per a l'encunyació. Segons ens diu J. Llovet, pocs dies després es pagava l'import de la «ferramenta», és a dir, dels útils i encunys per poder encunyar les monedes (doc. 71).

El punt final de les encunyacions mataronines cal situar-lo prop de l'onze de març del 1642, quan el virrei, marquès de Brezé, féu les crides prohibint les encunyacions locals i, molt especialment, les de plata. Aquesta ordre afectava de ple Mataró, no solament perquè emetia moneda de plata, sinó també perquè mai, que sapiguem, havia tingut privilegi de fer moneda, ni tan sols de billó.

Que el mes de desembre del 1641 s'estava emetent moneda sembla corroborar-ho també l'acord de Terrassa de fer moneda en el qual es diu: «tal com en fan a Granollers i Mataró» (doc. 91).

L'anàlisi de l'evidència sembla confirmar la nostra suposició pel que fa a l'aturada de les emissions. Efectivament, dels 52 exemplars de cinc rals mataronins inventariats, només 14 porten la data 1642, i tots els altres la de 1641. A proporció dels temps relatius d'emissió encara hi hauria d'haver menys exemplars del 1642 si situem la data d'aturada al març del 1642, perquè hi ha una relació 3,5 mesos/2,5 mesos i caldria que els exemplars d'aquesta data fossin almenys uns 34; és a dir, més del doble. Per tant, o bé varen seguir emetent un cert temps amb data 1641 ja dins el 1642 o varen aturar les emissions abans, potser perquè ja coneixien les intencions del virrei.

D'altra banda, ja hem advertit, en parlar de les encunyacions d'Argentona, que sembla probable el trasllat de la seca mataronina a aquesta població propera, a fi de tenir en lloc més reservat l'emissió monetària davant els entrebancs que hi posava el virrei. Si no acceptem aquesta hipòtesi plantejada per L. Villaronga, ens manquen arguments per justificar que un lloc tan petit com Argentona pogués emetre moneda d'argent, sobretot si tenim present que el volum degué ésser força important, segons ens sembla indicar l'evidència actual. D'altra banda totes les peces d'Argentona porten la data 1642. Per tant, es pot suposar que els mataronins cercaren un lloc més discret per emetre la moneda, potser pressionats pel fet de tenir plata preparada per a seguir emetent després de la prohibició del març del 1642. Si sumem l'evidència de peces de cinc rals de Mataró i Argentona arribem a 82 peces, gairebé el valor equivalent de la plata gironina, que suma 93 unitats de cinc rals (afegint el valor dels cinc sous). Si tenim present que Mataró tenia una població superior que la de Girona en aquest moment i una activitat econòmica potser fins i tot superior, tenim un altre argument a favor de la hipòtesi plantejada. Sempre suposant, és clar, que l'evidència actual ens dona un mostreig prou fiable.

Les peces de cinc rals mataronines solen ésser de contorn força irregular, mostrant que partien de cos-

pellis mal tallats. És per això que difícilment trobarem exemplars amb lectures completes. El dibuix dels encunyys és bastant acurat i mostra diferències notables amb les peces d'Argentona. Per tant, en cas d'haver-se transferit la fabricació, cal suposar que l'obrador d'encunyys seria diferent.

Pel que fa a la metrologia, cal dir que el conjunt de les peces de Mataró té un pes més aviat alt. L'any 1641 les emissions dels diferents tallers catalans es mou a l'entorn d'unes talles reals entre 100 i 103, mentre que a Mataró l'oscil·lació és entre 98,8 i 100. El conjunt dels 38 exemplars per als quals tenim pesos ens donen una mitjana que s'ajusta a la talla 99, i si desglossem segons la data de les peces tenim:

<i>Any</i>	<i>Pesos (n)</i>	<i>Pes mitjà</i>	<i>Talla</i>
1641	27	11,84	98,8
1642	11	11,70	100

Sembla, doncs, que hi ha un lleuger retoc del pes a la baixa en avançar el temps, un fenomen pràcticament general en totes les encunyacions catalanes d'aquest temps. Recordem, per exemple, que als tallers que bateren el 1640 hi arribem a trobar talles de 92 peces el marc. Amb tot, la desviació a la baixa és sempre petita, i en el cas de Mataró ja veiem que no arriba al 2%. Els pesos són, d'altra banda, molt regulars, amb un mínim d'11,25 grams i un màxim de 12,22 grams. Onze peces (de les 27 del 1641) no arriben a sortir de l'interval comprès entre els 11,7 g i els 12 grams, i les onze peces del 1642 oscil·len entre 11,4 g i 11,9 g.

Pel que fa al volum d'emissió, cal suposar que fou bastant notable, malgrat el breu temps d'encunya-

Làmina 31. Mataró al s.XVII segons un dibuix Beaulieu.

ció, la qual cosa fa suposar que no hi degueren haver dificultats greus per trobar la plata necessària. L. Villaronga, partint de la hipòtesi de 5.000 peces per encuny, arriba a la conclusió que la producció total pogué ésser de 20.000 peces. Aquesta xifra ens sembla excessivament curta: només amb les 500 lliures de plata de la remesa inicial, ja es podien haver fabricat més de 12.000 peces i les nostres taules comparatives de volums ens porten a gairebé deu vegades més. Cal dir que sembla molt probable que les característiques especials d'aquestes fabricacions, fetes en tallers improvisats, dificultin els càlculs estadístics.

L'estudi detingut de les peces de Mataró ens ha permès resoldre una vella incògnita. Vidal-Quadras havia descrit una peça de cinc rals amb una lectura de revers VILLE-M...-...-6..- que suposà que havia estat emesa, potser, a Martorell. Botet no s'hi pronuncià i la donà simplement com a incerta. Hom descartava automàticament les hipòtesis de Manresa i de Mataró perquè en aquestes poblacions el nom de la població és qualificat respectivament de CIVITAS i d'OPPIDVM. És gairebé segur que la peça ha de correspondre a Mataró. D'una banda, observem un gran parentiu d'estil, però si comparem la peça de Vidal-Quadras (núm. 101 del nostre catàleg) amb el nostre tipus 102, observarem que els encunys d'anvers són iguals. Malgrat les dificultats d'haver de treballar amb l'empremta de l'exemplar de Vidal-Quadras, hom pot observar el parentiu de la V del valor cinc rals de l'anvers, la posició de la T de la paraula *Principat* dins les aspes de baix de la creu de santa Eulàlia i molts altres detalls reveladors. Sembla, doncs, que els mataronins feren proves o bé iniciaren emissions amb l'apel·latiu VILLE i que després optaren per canviar-lo pel d'OPPIDVM, amb el qual seguiren fent la resta de les encunyacions. Aprofitaren, però, l'encuny de l'anvers que els seguia essent útil. Amb aquest aclariment desapareix una de les incògnites llargament pendent d'aquesta sèrie monetària.

OLIANA

Docs.: 166a, 196 i 199.

Monedes: 106

Tot i que vers el 1640 la vila d'Oliana escassament devia ultrapassar els tres-cents habitants, fou també taller monetari durant la Guerra dels Segadors. La motivació que sembla més lògica és l'antecedent de monedes locals, documentat des del 1564 i per al qual tenim informacions que arriben fins el 1603. Aquestes monedes no ens són encara conegudes, però sembla probable que la vila es decidís a fer-ne per influència dels propers tallers de Solsona i de la Seu d'Urgell. La influència de la Seu sembla que es pot sustentar en el fet que Oliana fabricà el valor de l'ardit o peça de dos diners o menuts. Les monedes locals solien ésser d'un diner i molt poques poblacions catalanes varen batre ardits. Entre elles, però, hi trobem Bellpuig i la Seu d'Urgell. Pel que fa a Solsona, a més de la proximitat hi havia altres lligams, que també es fan evidents en aquesta ocasió.

Lámina 32. Segells d'Oliana. El primer, del municipi i del 1584 i el segon de la parròquia i emprat al s. XVII. Núms. 1343 i 4259 de F. de Sagarra.

La primera notícia sobre les emissions de la guerra és el contracte d'encunyació que es conclougué el dia 3 de desembre de 1642. Cal observar que aquesta data és molt posterior a les prohibicions de Brezé (març del mateix any). Oliana devia basar el seu dret en l'antecedent dels numeraris locals per als quals devia tenir algun privilegi que avui ens és desconegut. També podia emmirallar-se en Solsona, que com disposava d'un privilegi d'emissió, va continuar l'encunyació de moneda després d'aquelles prohibicions.

El contracte d'encunyació fou conclòs amb un tal Anglerill, el mateix que havia equipat el taller monetari de Solsona. Anglerill es comprometé a fabricar un molinet i fer moneda d'aram. La vila li subministraria l'aram i ell podria retenir un deu per cent de la moneda fabricada. A finals d'any ja es devien fabricar els menuts d'Oliana, perquè tots els exemplars coneguts porten la data del 1642 (doc. 166a).

Sembla clar, però, que l'emissió degué continuar l'any següent, ja que el mes de juliol del 1643 els

cònsols de Solsona varen instar els d'Oliana a assegurar la seva emissió de diners i sisens, sobretot tenint present la similitud de les monedes d'Oliana amb les de Solsona. És clar, doncs, que els solsonins volien vetllar pel crèdit de la moneda local, recordant als d'Oliana la seva obligació d'assegurar-la, és a dir, a garantir la seva emissió amb numerari de curs general i obrint un lloc per a canviar la moneda del poble als visitants ocasionals (doc. 196).

Fos com fos, el crèdit dels numeraris locals no es pogué sustentar i només un mes després els paers de Cervera acordaven de no acceptar les monedes forasteres, entre les quals mencionen les d'Oliana (doc. 199). És probable que aquest rebuig determinés el cessament de les encunyacions, ja que l'evidència actual d'aquestes peces és força limitada.

Totes les monedes conegudes actualment són menuts amb una testa de Lluís XIII, molt propera a la dels diners de Tàrraga, i la data 1642. No coneixem, doncs, els sisens que mencionen els cònsols de Solsona. De fet, no és pas segur que en batessin. Potser els solsonins pensaren que Anglarill havia fet sisens i diners a Oliana perquè aquests havien estat els valors fets a Solsona, però ja hem vist en altres casos que aquest tipus de referències manquen de fonament.

Els menuts d'Oliana mostren haver estat encunyats amb un molinet, tal com es preveia en el contracte, i tenen bona factura. Les peces són molt regulars i fins ara no hem detectat ni una sola variant de llegenda.

OLOT

Docs.: 57, S8a, 62a, 62b, 72, 98a, 102, 104, 107a, 108a, 112a, 126b, 127, 128a, 134a, 139, 293 i 346.
Monedes: 107 a 114

La història monetària d'Olot d'aquest període, prou densa i complexa, ha estat curiosament documentada per l'olotí Joaquim Danés.¹ Ara es tractarà d'encarar aquestes informacions amb l'evidència aplegada i les notícies generals a fi d'obtenir-ne les conclusions més completes i exactes possibles.

Làmina 33. Falsificació d'època, feta en plata, d'una peça de cinc rals que copia els tipus de Besalú i no pas els d'Olot com creia Danés. Arxiu Crusafont.

Per començar, cal definir amb precisió quines foren les emissions monetàries fetes realment a Olot en aquest període. Pel que fa a la plata, Danés ens diu que es varen batre peces de cinc rals i cinc sous a nom de Felip durant l'any 1641 i expressa el seu escepticisme sobre una pretesa peça olotina del 1642 a nom del Principat, que havia pertangut a l'historiador olotí Josep Saderra. Danés reproduïx dues vegades l'empremta d'aquesta peça, que pel seu mal art no dubta a qualificar de *boscatera*, és a dir, falsa d'època. Hem tingut la sort de poder estudiar directament aquest mateix exemplar, avui en una col·lecció privada, i podem assegurar que, malgrat ésser de plata, segurament és falsa i no pretén copiar un cinc rals d'Olot, sinó de Besalú. Efectivament, la moneda en qüestió té la creu del revers de braços curts, de manera que no talla la llegenda. Així, el 2 final de la data 1642 apareix sobre l'extrem de la creu. Aquesta disposició només es troba en les peces de Besalú i mai en les d'Olot. Tenint present, a més, que hi ha monedes de cinc rals de Besalú amb la data 1642 i a nom del Principat, cal convenir que aquest fou el model copiat i que la peça no té res a veure amb Olot. Cal afegir que és molt dubtós que Olot hagués batut plata encara el 1642 i que, fins i tot, aquesta possibilitat, mig acceptada per Danés, no es pot pas deduir amb una bona lectura dels documents que aporta. Per tant, la plata olotina és exclusivament del 1641 i a nom de Felip.

1. Joaquim DANÉS, *Història d'Olot*, volum XIX, Olot, Edicions Municipals, 1977, p. 3439-3494 i làmines.

Pel que fa a l'aram i al billó, Danés ens documenta la fabricació de diners i de sisens. L'autor olotí havia manifestat en diversos articles i també en el text definitiu del volum XIX de la seva *Història d'Olot*, que cal considerar dos tipus de diners. L'un, a nom de Lluís, ja havia estat correctament atribuït per Botet, però l'altre, a nom de Felip, sempre havia estat considerat com de Felip II (III). Botet basà la seva classificació en el parentiu entre el bust d'aquest diner, que no porta data, amb els diners de Vic del 1611. Però Danés argumentà que no hi havia cap rastre documental de batiments a Olot anteriors a la guerra i que el parentiu amb Vic podia explicar-se pel fet que d'aquesta població varen eixir precisament els encunyats de la plata i el molinet dels diners que es varen emprar a Olot, segons ha pogut documentar perfectament. D'altra banda, els primers diners de Vic de la guerra porten encara aquell mateix bust del 1611. I ara podem afegir que els que tenen el bust de Felip, la data 1611 i l'additament d'una flor de lliri davant la cara del rei també són del temps de la guerra. Per tant, cal acceptar plenament la classificació de Danés i concloure amb ell que les primeres monedes olotines foren les de la guerra i que no hi havia antecedents de moneda local. Per tant, cal considerar d'aquest període les dues varietats de diners a nom de Felip, l'un amb armes catalanes i l'altre amb armes d'Olot, i un segon tipus a nom de Lluís i també amb armes d'Olot. La seriació més lògica és encapçalar la sèrie amb el tipus de Felip i armes catalanes, perquè el de Felip i armes d'Olot enllaça amb el de Lluís que porta aquestes mateixes armes i ha d'ésser forçosament el darrer.

Ens resten els sisens. Danés ens aporta proves indubtables de la seva fabricació:

— El 12 de març del 1642 es paga a un ferrer el treball de fer dos «mollos», és a dir, dos encunyats. Com que en la mateixa data l'administrador de la fàbrica dels menuts feia un lliurament d'aquests a causa de la crida de Brezé, sembla que no es tracta pas d'encunyats d'aquesta moneda (docs. 126*b* i 127).

— El 13 de març del 1642 es paga el preu de tres parells de caixetes «per los sisens» (doc. 127*a*).

— El 22 de març del 1642 es paga «l'adop del manxó per la fàbrica dels sisens» (doc. 134*a*).

— El 13 de gener del 1643 s'anota la venda de les sobres del carbó de la fàbrica dels sisens, la qual cosa indica que l'encunyació ja havia finalitzat (doc. 134*a*).

El fet és, però, que no coneixem cap sisè d'Olot d'aquest període.

Per a assajar d'entendre aquestes mencions, potser val la pena de resseguir el procés de fabricació d'Olot a partir de les dades documentals. Sembla que la fabricació de la moneda començà a la primeria de juliol del 1641. El dia primer d'aquell mes els consellers resolgueren de batre moneda i enviaren un argenter a Vic a adquirir encunyats per a batre peces de cinc rals i cinc sous. La fabricació començà aviat, el 3 o bé el 6 de juliol, i s'allargà probablement fins a final d'any. Entre el setembre i el desembre d'aquell mateix any, són consignades diferents partides de despeses de moneda local, la major part per al pagament dels soldats que sostenia la vila. El dia 5 de gener acordaren de fer menuts amb dos molinets que havien adquirit el 21 de setembre anterior. Havien pagat un total de 60 lliures pels dos molins i unes tisores per tallar les peces (doc. 72). El dia 16 de gener del 1642 consta que ja s'han fabricat 600 lliures de menuts (doc. 104).

El dia 12 de març es fan ressò de la prohibició de Brezé. L'administrador diposita una partida de 2.154 lliures de menuts ja fabricats en aquesta mateixa data, i una altra de 890 lliures de menuts i 40 lliures en moneda castellana de plata el 28 de març del mateix any (docs. 127 i 139). Sembla clar que aquestes liquidacions corresponen a un punt final de la fabricació com a conseqüència de les prohibicions assenyalades. Tot i així, el dia 1 de juliol del mateix any 1642 consta que el mestre racional havia demanat el llibre de comptes de la moneda fabricada des del primer de gener d'aquell any i com que els consellers d'Olot no la pogueren presentar, la indagació es resolgué amb el pagament de 50 lliures en forma de composició o arranament amistós.

Certament, els consellers olotins no tenien cap base legal per batre moneda ni cap precedent de privilegis per fer amonedaments de caràcter local. Per tant, l'aturada de les emissions i el pagament de la composició tenen la seva explicació.

Però justament tot això fa encara més singular el procés de fabricació de sisens que abans hem comentat i que arrenca el mateix dia 12 de març del 1642, moment en què es fan ressò de les prohibicions esmentades més amunt. D'altra banda, sobta l'absència de cap mena de rastre dels sisens olotins.

No és pas impossible que algun dia aparegui algun sisè a nom d'Olot, però nosaltres hem fet ja una altra hipòtesi que ens sembla més lògica en parlar dels amonedaments de Besalú. Consisteix a suposar que els olotins varen fabricar els sisens de Besalú.

Recordem que ja hem trobat altres indicis de connivències o possibles tractes entre poblacions: Mataró-Argentona, Granollers-Caldes, Terrassa entre els dos municipis. D'altra banda, és ben singular que els dos únics tallers catalans que tenen peces de cinc rals amb unes corones de punts que envolten els anells de la creu del revers siguin precisament Olot i Besalú. Ja hem dit, en parlar de Besalú, que l'aparició d'aquest additament sembla marcar un cert ajust del pes a l'alça, i que probablement es volia assenyalar d'alguna manera ja que es tractava d'una millora. Aquest fet obre la possibilitat que també la plata de Besalú hagués estat obrada a Olot des de l'inici o bé a partir d'un determinat moment i que des del març del 1642 la seca olotina es convertís exclusivament en el taller de Besalú. Cal consignar que les peces de Besalú canvien les llegendes de Felip a Principat i baten amb la data 1642, cosa que no passa pas a Olot.

Es tracta, certament, d'una hipòtesi difícil de verificar, ja que els olotins tenien sobrades raons per amagar el fet. De tota manera, cal afegir que no hi dades documentals de les emissions de Besalú, fora de la retirada dels seus sisens i que l'explicació proposada donaria raó dels miseriosos sisens olotins.

Anat a altres qüestions, cal assenyalar l'extrema raresa dels menuts a nom de Lluís, la qual cosa fa suposar que el canvi d'encunys es degué fer molt poc abans de les prohibicions.

Pel que fa als volums, Danés creu poder suposar un total de 8.900 lliures entre plata i aram. Tenint present que d'aram es bateren almenys les 3.000 lliures dels dos lliuraments consignats (suposant que les 600 primeres hi fossin incloses), restarien unes 6.000 lliures per a les peces de plata de cinc rals i de cinc sous; és a dir, només 12.000 peces si totes haguessin estat de cinc rals i 10.800 de cinc rals i 2.400 de cinc sous si apliquem la proporció d'un 10% per a les peces de cinc sous, tal com es practicava a Girona. Aquestes minses quantitats justifiquen l'escassetat en l'evidència actual, que ens aporta només 15 peces de cinc rals i cinc de cinc sous.

Cal dir, també, que les peces de plata d'Olot porten la creu de santa Eulàlia, cosa excepcional en les emissions del seu entorn. Danés creu que això es degué al fet d'haver encarregat els encunys a Vic, però potser es podria relacionar amb la pertinença d'Olot a la vegueria de Camprodon. Recordem que també a la capital, Camprodon, es feren les peces de plata amb la creu de santa Eulàlia. Probablement, no cal relacionar aquest additament exclusivament amb els batiments de la vegueria de Barcelona, sinó amb un intent de copiar, com més exactament possible, les produccions barcelonines. L'excepció gironina i del

Làmina 34. Segells del municipi d'Olot amb la mateixa heràldica que els menuts tardans fets durant la guerra. Emprats els s. XVI i XVII. Núms. 1347 i 1349 de F. de Sagarra.

seu entorn pogué ésser perquè Girona adoptà aquesta forma i els tallers més propers la varen imitar igualment.

Pel que fa als beneficis de l'emissió, Danés ens diu que a principis d'agost del 1641, es a dir, després d'un mes de batre únicament plata, el benefici pujava ja a 1035 lliures (doc. 62*b*). Un bon estímul, doncs, per a cercar l'acord que hem suposat amb Besalú, sobretot si hi havia metall preparat per encunyar quan arribaren les prohibicions. Ja hem vist que aquesta situació es produí en altres tallers, com, per exemple, a Manresa.

PERPINYÀ

Docs.: 201, 203, 223, 237, 252-253, 289, 300, 308, 327, 329, 336-337, 348-350, 353, 385-386.
Monedes: 115 a 144

La història dels amonedaments de Perpinyà durant la Guerra dels Segadors és força diferent de les dels altres pobles de Catalunya que varen emetre en aquest període.¹

Hi ha, en primer lloc, un decalatge cronològic bastant important. En començar la guerra, el 1640, el Rosselló estava ocupat per les tropes castellanques i hom no les pogué desallotjar definitivament fins a finals de l'any 1643. És possible que aquest retard els permetés d'aprendre de l'experiència barcelonina, que fracassà en l'intent de mantenir un circulat de moneda d'argent de valors alts.

També sembla que hi ha una relació diferent amb les autoritats franceses. A Barcelona es detecten discrepàncies entre autoritats, mentre que a Perpinyà no s'hi albira cap dificultat. Els francesos ja devien tenir projectat d'anexionar-se els territoris rossellonesos i aplanaven el camí afalagant la seva gent. Tot el que demanaran les autoritats municipals de Perpinyà els serà concedit immediatament. Certament, les coses seran ben diferents quan els francesos s'hagin assegurat la possessió del territori.

Però la diferència més destacada és en la política monetària. Així com Barcelona es llança a una línia rupturista i emet argent i billó en tipus nous, mai emesos abans, com els cinc rals i cinc sous de plata i els sisens de billó, Perpinyà es manté en la línia tradicional. Com que la capital rossellonesa havia abandonat feia temps la pretensió d'ésser la segona seca de la moneda catalana de curs general i ja no emetia or ni argent com en temps medievals, les diferències encara es fan més notables. Efectivament, a la resta de Catalunya s'hi instal·la un sistema descentralitzat d'emissions d'argent i aram, que és abandonat des les crides de Brezé. A partir d'aquí hi ha un únic taller emetent monedes de curs general i unes seques locals que fan moneda de caràcter local. Perpinyà, en reprendre les seves emissions locals d'abans de la guerra, resta immediatament enquadrada en la nova situació. Hi ha, malgrat tot, un important nou fet diferencial: a Perpinyà hom no hi bat pas únicament menuts d'aram, sinó bons múltiples de billó en sous i dobles sous, equiparables en valor al mig ral i al ral d'argent. En aquest sentit, doncs, la represa del taller local no la situa al mateix nivell que les altres petites seques catalanes, sinó en una posició de més relleu.

El dia 2 de setembre del 1643 els perpinyanesos reben una primera llicència per fabricar moneda fins a un total de 20.000 ducats (doc. 203). Els consellers decidiren repartir aquesta suma en emissions de dobles sous, sous, ardits i menuts, tots de billó i fixant les talles i les quantitats de cada tipus monetari. Aquest programa fou canviat en poc temps, mentre paral·lelament es proveïen d'aram i argent i es feien proves (docs. 203, 223). Finalment, el 15 de març feren el projecte definitiu, que presentaren al virrei i

1. Les emissions rosselloneses foren admirablement estudiades i documentades per A. COLSON, *Recherches sur les monnaies qui on eu cours en Roussillon*, Perpinyà, 1853. Noves dades foren aportades després per J. BOTET I SISÓ, *Les monedes catalanes*, vol. III, Barcelona, 1911. Per a aquesta ocasió, X. Sanahuja ha pogut eixamplar encara més les bases documentals.

aquest acceptà. Consistia en no fer sisens ni ardots i limitar, per tant, les emissions als dobles sous, sous i menuts. Els dobles sous i els sous serien de billó amb una unça i mitja de plata per marc, mentre que els menuts serien d'aram pur.

Això ens evidencia que els batiments regulars no s'iniciaren fins ben entrat el 1644. El mes de juny consta que només s'havien batut dobles sous i sous senars (doc. 252). De tota manera, els menuts es començaren a batre dins el 1644, tal com ens ho mostra l'evidència numismàtica.

Els tres tipus finalment emesos porten tots a l'anvers la figura de sant Joan Baptista, patró de Perpinyà. Els reversos són, però, diferents. Al doble sou hi veiem un escut català en cairó i coronat, flanquejat de les xifres que componen la data. Al sou, l'escut és allargassat però tota la resta és igual, fora del diàmetre i el pes. El diner porta al revers la doble P nexada i superada d'una A, que expressa la seca, Perpinyà. Les peces majors no porten nom de rei i reparteixen les llegendes entre una invocació religiosa i la menció PERPINIANI VILLE. Al diner, que ja indica la seca amb les PP del camp, sí que hi trobem el nom del rei, Lluís XIII, i una altra invocació religiosa. La tipologia dels dobles sous i sous es va anar fixant al llarg del 1644. De primer, la xifra del valor és en nombres romans i després en nombres aràbics i s'aprecia un canvi d'estil. És possible que aquest canvi fos conseqüència del nomenament d'un nou gravador d'encunys el dia 2 de setembre de 1644 (doc. 262). Ja amb l'estampa i estil definitius encara hi hagué un altre canvi: s'afegeix una flor de liri, l'heràldica francesa, al mig de l'escut català. A partir d'aquí resta fixada la tipologia i només va variant la data. Més endavant comentarem amb més detall les peces conegudes i els anys en què s'emeté.

Abans ens cal completar la història de les emissions.

Poc després d'haver-se iniciat les encunyacions, en concret el dia 9 d'abril del 1644, el Consell decidí de recollir els sous vells, fabricats amb més plata. L'apel·latiu de *vells* sembla que només es pot aplicar a les emissions anteriors a la guerra, més que no pas a les produccions fetes dins del mateix any.

D'altra banda, l'aparició de la moneda de billó perpinyanesa va escombrar del mercat, com ja havia succeït en altres ocasions, els menuts d'aram de Puigcerdà. Els consellers se'n queixen el dia 8 de juliol del 1644 i demanen als de Perpinyà que n'afavoreixin la circulació y acceptació, amenaçant, en cas contrari, de no acceptar el curs de la moneda rossellonesa a la Cerdanya (doc. 253). Com que la darrera

Làmina 35. Sant Joan i l'escut català en cairó, elements heràldics que porten els dobles sous de Perpinyà i que retrobem sovint en els segells. Núms. 312 i 316 de P. de Sagarra.

data en menuts de Puigcerdà és el 1644, mentre que el billó de Perpinyà s'anà batent en anys successius, podem deduir que, novament, la moneda rossellonesa, de més bona llei, havia guanyat la partida.

Cap a mitjan 1645 algunes emissions havien començat a arribar a les xifres màximes decidides el 1644. Així, el mes de novembre ja s'havien batut tots els menuts (doc. 300). En previsió d'això i considerant que encara hi havia manca de moneda, acordaren de demanar llicència per batre 40.000 lliures més, franques de despeses (doc. 289). Aquest darrer terme vol dir que es podien batre 40.000 lliures més la quantitat necessària per a cobrir les despeses i deixar, per tant, un import net de la quantitat concedida. No sabem quan fou presentada la petició, però sí que, el mes de març del 1646, Harcourt els dóna una nova llicència per encunyar 30.000 ducats amb monedes de les mateixes característiques que les batudes fins aquell moment (doc. 308).

El mes de juny del 1647 els consellers acorden d'aturar la fabricació dels dobles sous i dels sous, conscients que el mercat ja es troba suficientment abastat i per evitar un excés de circulant, recordant els problemes que havien tingut anys enrere i el greu cost que els generà la retirada del circulant. Mantenen, però, l'emissió de menuts, com a mecanisme de reposició del circulant i aprofitant l'avantatge que fent només moneda d'aram s'estalviaran els sous dels assajadors i així «no s'hi perdrà» (doc. 327). Sembla, doncs, que la fabricació de menuts no era rendible, cosa que es podria explicar pel seu cost relatiu de fabricació més elevat. No és el primer cas que trobem.

El 27 de gener del 1648 acordaren de recollir tots els dobles sous i sous senars a fi de separar-ne els falsos i contramarcats els bons (doc. 329), i el 15 de juny nomenen un reconeixedor de les monedes bones i falses (doc. 336). En aquests acords troba justificació la contramarca d'una mà que sosté el cap de sant Joan, que trobem aplicada a moltes monedes perpinyaneses d'aquest moment. La moneda falsa fou tallada (doc. 337) i venuda l'any següent (doc. 350).

Poc abans del 28 de setembre del 1648 varen aturar temporalment la fabricació dels menuts (doc.

Làmina 36. Perpinyà al s. XVII segons un dibuix de Beaulieu.

341). Sembla que la mesura respon més a la poca rendibilitat de la fabricació que a un problema d'excés de circulat, perquè el 23 de juliol de l'any següent acorden de reprendre'n la fabricació, però arrendant-la (doc. 348). L'acord preveia fabricar-ne 8.000 lliures més, la meitat de les quals ja s'havien fabricat el 14 d'agost (doc. 349).

El mes de juny del 1650 els consellers es fan ressò del rebuig de la moneda perpinyanesa al Conflent i el Capcir, però ho atribueixen a l'abundància que hi torna a haver de numerari fals.

No tenim cap altra notícia de les emissions. L'any 1652 acaba la guerra i el 1654 les autoritats franceses prohibeixen el curs de la moneda de Perpinyà, manen que es desmonetitzi tota la que encara circula (doc. 385) i el 23 de setembre del 1645 clausuren la seca (doc. 386).

L'evidència numismàtica ens permet completar algunes informacions. Coneixem sous senars amb totes les dates que ens assenyala la documentació, és a dir, del 1644 fins al 1647, i en trobem de contramarcats i sense contramarcats. La fabricació dels sous degué ésser molt petita, perquè són molt més rars que els dobles sous, en proporció molt més gran que el doble/senzill que els consellers havien acordat inicialment de batre. Per les mateixes raons abans exposades per als menuts, és a dir, el superior cost relatiu, ben segur que degueren fabricar la major part de l'emissió de billó en dobles sous.

De dobles sous en tenim també exemplars de tots els anys, des del 1644 fins a 1647, però també del 1648 i del 1654. De menuts, n'hi ha des del 1644 fins a 1651, sense interrupció. Ja veurem al catàleg que algunes d'aquestes fabricacions eren desconegudes fins ara.

Els menuts amb dates 1650 y 1651 es poden explicar per les 4.000 lliures que encara mancaven per encunyar el 14 d'agost del 1649 i que es degueren anar batent a un ritme més lent, potser per no sobreçarregar el circulat. El doble sou del 1648 revela una represa de la fabricació d'aquest valor, no consignada per la documentació. Potser acordaren una realimentació en dobles sous, un cop sagnat el circulat de la moneda falsa. El que costa més d'entendre és el doble sou del 1654, sobretot perquè els exemplars coneguts fins ara porten tots la contramarca de la mà sostenint el cap de sant Joan que, com hem dit abans, fou posada el 1648, arran de la retirada i el sanejament de la moneda. Hi ha, d'altra banda, un espai buit entre el 1648, i el 1654 i el doble sou d'aquesta darrera data s'hauria d'haver emès el mateix any en què s'abolí la moneda perpinyanesa. És cert que la retirada no s'ordenà fins el mes de setembre, però tot plegat sembla poc coherent. Hi ha la possibilitat remota d'una represa del doble sou a l'inici del 1654, que forçosament hauria d'haver anat seguida d'una nova retirada i contramarcats. Però això s'hauria fet quan ja feia sis anys que no es batien dobles sous i tres que no es batia cap mena de moneda. Sembla més asenyat suposar que les peces del 1654 són exemplars amb l'encuny errat i del 1645, i que la contramarca els hauria estat posada el 1648. Cal tenir present que l'error significa permutar les xifres 4 i 5 a banda i banda de l'escut, en un encuny que s'ha de gravar a l'inrevés. L'error és, doncs, fàcil, i la raresa de les peces amb aquesta data podria voler dir que potser només s'errà en un o dos encunys. Aquesta explicació sembla la més lògica.

La conseqüència seria que les emissions s'aturaren definitivament el 1651 i que no hi ha cap mena de numerari emès un cop acabada la guerra. Tot plegat concordaria molt més amb la postura presa pels francesos un cop acabaren les hostilitats i hagueren assegurat la seva possessió del Rosselló.

Ja sabem les conseqüències de la disgregació. Un cop amos del Rosselló i de la part de Cerdanya que es pogueren atribuir, s'acabaren de cop els afalacs. La llengua i la cultura catalanes foren perseguides, el taller monetari tancat. Una situació de genocidi cultural que es manté encara avui, malgrat petits maquil·latges, en l'Europa de les dites «democràcies».

L'únic avantatge per als rossellonesos fou que la prudència i encert dels cònsols de Perpinyà en la conducció de la política monetària els estalvià el daltabaix que es va viure a la resta de Catalunya, quan l'excés d'emissió, la baixa de la llei i la il·legalització es conjugaren per fer caure la moneda a la quarta part del seu valor.

Poblet

Docs.: 271

Monedes: desconegudes

Poblet, com Tarragona, Castelló de Farfanya, Tortosa i, en els darrers anys de la guerra, Lleida, no fou seca catalana, sinó del rei Felip.

Això es dedueix d'una notícia aportada per Morera, segons la qual en temps de l'abat Llobera es féu moneda de plata al monestir de Poblet a nom del rei castellà i amb les lletres PO.¹

Com hem dit ja en un treball previ, la notícia de Morera és molt imprecisa en diferents aspectes. Llobera fou procatalà i, fins i tot, home de confiança dels francesos fins que als darrers temps de la guerra, probablement amb la intenció de protegir el monestir, es passà al bàndol castellà.

Làmina 37. Segells de Poblet, el primer del monastir i el segon d'un abat. Les lletres PO, són molt freqüents en les heràldiques, relatives a aquest gran centre. Sagarra núms. 4943 i 4974.

Si efectivament va emetre moneda d'argent a nom de Felip III (IV), de segur que deuria ésser amb els tipus de la plata recentment reformada a Castella, de pes més baix i amb l'efígie del rei, semblant a la que es va batre a Girona poc després d'acabada la guerra. Sembla també probable que en aquest numerari les lletres PO fessin la funció de marca de seca. En aquestes condicions es fàcil que si s'han conservat peces hagin passat desapercibudes o hagin estat mal atribuïdes. En qualsevol cas, no coneixem cap moneda que es pugui atribuir a aquesta emissió.²

1. E. MORERA, *Tarragona Cristiana*, vol. I, Tarragona, 1981, 651.

2. M. CRUSAFONT, «Les encunyacions monetàries del monestir de Poblet». Volum d'homenatge al Dr. Riu i Riu, *Acta Medievalia*, 20-21, vol. I, Barcelona, 1999-2000, p. 211-221.

PUIGCERDÀ

Docs.: 44-46, 48-49, 63-65, 78, 82, 85, 106, 120, 129, 132-133, 142, 145, 149, 166, 177, 185, 241, 253, 283-285, 295-296, 314, 316, 320, 322-323.

Monedes: 145 a 152

El cicle de la moneda d'aram de Puigcerdà durant la Guerra dels Segadors és tan semblant al que es dona amb la seva moneda local dels segles XVI i XVII que podríem dir que segueix fil per randa els mateixos episodis, només que a un ritme més accelerat.

Els sectors central i oriental dels territoris pirinencs catalans situats més al nord, acabaren per ésser identificats amb els noms de comtats del Rosselló i la Cerdanya, tot i que en els orígens hi hagi una major complexitat territorial. El conjunt dels dos territoris fou reiteradament i imprudentment separat del conjunt català i acabà adquirint uns trets diferencials. Perpinyà i Puigcerdà en seran les dues capitals, si bé la primera fou sempre més important en molts aspectes, especialment per la seva activitat econòmica. Puigcerdà no volgué quedar enrere, si més no en drets i consideracions. Però aquesta pugna ja s'havia resolt en l'aspecte monetari de manera desfavorable a Puigcerdà: mai no aconseguí que el seu numerari local penetrés al Rosselló, mentre la Cerdanya era envaïda per les peces rosselloneses. Cal tenir present, però, que difícilment podien competir els menuts d'aram cerdans amb les peces que sou i dos sous de Perpinyà, que tenien barreja de plata. És per això que, finalment, els menuts cerdans hagueren d'ésser retirats. A la Guerra dels Segadors les coses es plantejaren, de primer moment, de manera diferent, perquè quan l'any 1641 es començaren a batre menuts a Puigcerdà, Perpinyà encara estava ocupat per les tropes espanyoles, situació que s'allargà fins a finals del 1643. Però tal com hem comentat en parlar de Perpinyà, així que la capital rossellonesa començà a emetre de nou les prestigioses peces de sou i dos sous, els menuts cerdans varen ésser rebutjades arreu.

No hi ha dubte que en això hi influí també la il·legalització dels numeraris locals que va decretar Brezé a principis del 1642, en contrast amb els beneplàcits que rebia la moneda rossellonesa. Amb tot, hi hagué una llarga resistència a retirar les emissions. Vegem el procés amb major detall.

El dia 3 d'abril de 1641 el consell decideix de fer menuts. Consta que la concessió que varen rebre per fer moneda l'any 1576, no va arribar a fer-se totalment efectiva perquè no es cobrí la quantitat autoritzada i acorda de completar aquella quantitat. Aquesta notícia ens explica perquè hi ha un diner amb la data 1576 i tipologia idèntica que el diners del 1641, que s'interposava entre les altres emissions del segle XVI, amb estampes totalment diferents. L'explicació és clara: els diners amb data 1576 varen ésser emesos, en realitat, a partir de l'acord de l'abril del 1641. Era també una manera d'encobrir l'emissió, si no hi havia seguretat sobre la seva legalitat.

Puigcerdà, igual que havia fet Olot, s'emmiralla en Vic i tramet un argenter perquè vegi com han de fer la moneda, que inicialment es preveu únicament d'aram o billó. El 14 de maig del 1641 sembla que ja ha començat l'emissió de menuts, amb un 50% de guany per a la vila. També es comencen a plantejar de fer moneda de plata, tal com ho fan a Vic.

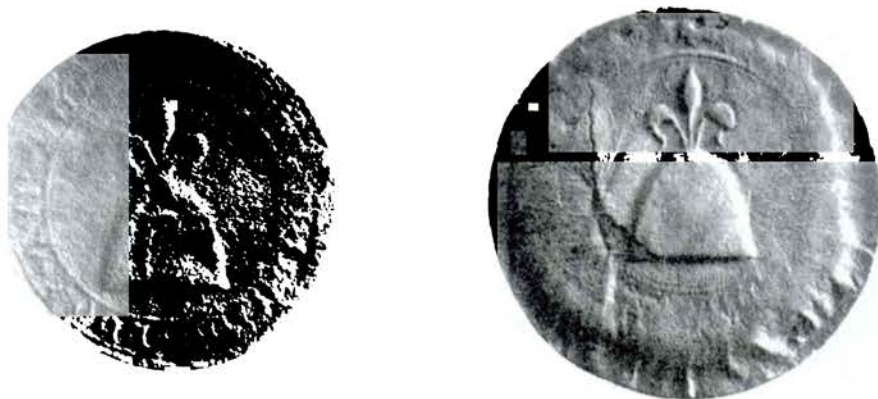
Un cop completada la quantitat autoritzada el 1576 degueren seguir emetent moneda, mantenint la tipologia i passant a la data 1641.

L'onze d'octubre del 1641 decidiren de batre moneda de plata de cinc rals i cinc sous (doc. 78). El dia 2 de novembre decideixen que la moneda de plata sigui semblant a la de Barcelona i que porti les llegendes PROVINCIA CATE a una banda, acompanyant les armes de Puigcerdà, i OPIDVM PODICERETANI a l'altra banda, acompanyant unes armes catalanes. Finalment, però, deixaren de banda les armes de Puigcerdà i adoptaren la tipologia de Barcelona amb armes catalanes a l'anvers i creu amb anells i grups de tres punts al revers. Les llegendes foren aproximadament les previstes.

La fabricació de plata degué ésser molt breu, tant per l'escassa evidència actual, com per la notícia que el 26 de novembre del 1641 ja tenien serioses dificultats per proveir-se d'argent (doc. 85). És probable que l'emissió s'aturés aviat perquè no hi ha peces amb la data 1642.

Al catàleg hi descrivim un tipus, fins ara inèdit, que porta a l'anvers la forma PRINSIPAT, en lloc del de PROVINCIA que veiem gravat en tots els altres exemplars. La forma PRINSIPAT fou la que s'emprà en tots els altres tallers catalans. Només Puigcerdà utilitzà la forma PROVINCIA. És probable, doncs, que al final decidissin unificar-se amb els altres tallers. De tota manera tampoc és impossible que aquestes peces singulars es batessin entre el dia onze d'octubre, en què es manà de batre monedes de plata, i el 2 de novembre, que és quan es determinen quines hauran d'ésser les llegendes. Cal dir, també, que les armes de Puigcerdà no foren completament eliminades, sinó que trobem un petit puig cimbat de lliri a la meitat de la llegenda de l'anvers i entre les aspes inferiors de la creu de santa Eulàlia.

Un cop cessà l'encunyació de plata, potser definitivament abandonada després de les prohibicions de Brezé, es continuaren batent menuts (doc. 120). El dia 15 de gener del 1642 els jurats es manifesten al corrent del jurament del rei Lluís XIII i és probable que aquesta circumstància els determinés a canviar les llegendes. Cal tenir present que la notícia del jurament del nou rei apareix en el mateix document en el qual es decideix de fabricar més menuts (doc. 106). A la col·lecció Vidal-Quadras consta l'existència de menuts a nom de Lluís i dates 1642 i 1644, però deuen ésser extraordinàriament rars perquè no n'hem pogut retrobar cap altre exemplar malgrat les nombroses col·leccions que hem consultat. És també molt estrany que no hi hagi peces amb dates més tardanes si, com sembla, es va anar batent moneda menuda fins el 1647. Tot plegat fa pensar que davant les prohibicions i dificultats de tota mena que sorgien, potser es decidiren a reprendre els tipus del 1641 a nom de Felip. Es tractaria del recurs a la data i tipologia

Làmina 38. El puig cimbat de llir, habitual en la heràldica de Puigcerdà, el trobem en els segells i en les monedes. Segells municipals del s. XVII, F. de Sagarra 1419 i 1419a. Vegeu l'anvers dels diners i la marca a l'anvers dels cinc rals.

endarrerida que ja hem trobat en altres tallers. També s'explicarien, llavors, les peces amb dates incompletes 164 i fins i tot 16, un fet que es pot observar igualment en altres seques.

Des de la prohibició de Brezé es combinà el rebuig popular a la moneda local amb les amenaces de procedir legalment contra els responsables municipals. Ells, però, es defensaren ordenant el curs obligatori de la moneda. En alguns moments retenen partides de menuts ja fabricats, mentre demanen autorització de batre al virrei. S'agreuja el rebuig amb l'aparició de falsificacions, de manera que encara el 1646 y el 1647 debaten si canviar les peces per altres menuts més grans. Finalment, el 26 de març del 1647 decideixen retirar els menuts de circulació (doc. 322). El dia 30 de març es diu que la quantitat retirada és de 2.000 lliures (doc. 323).

Ja hem dit que l'evidència actual en moneda de plata és molt escassa. Només ens han arribat onze peces de cinc rals amb la llegenda PROVINCIA, un amb una llegenda PRINSIPAT i quatre peces de cinc sous amb la llegenda PROVINCIA. Els menuts amb data 1576 són poc abundants, mentre que n'hi ha molts amb la data 1641 o amb les dades incompletes que ja hem comentat. Tant la plata com el billó tenen bona factura i cospells força regulars.

Malgrat, doncs, la llarga sèrie de notícies, les emissions de Puigcerdà degueren ésser molt poc importants. Només els diners del 1641 degueren ésser emesos amb un cert volum. De tota manera, la minsa quantitat de moneda retirada el 1647 també ens diu que els volums de menuts no foren de gaire volada.

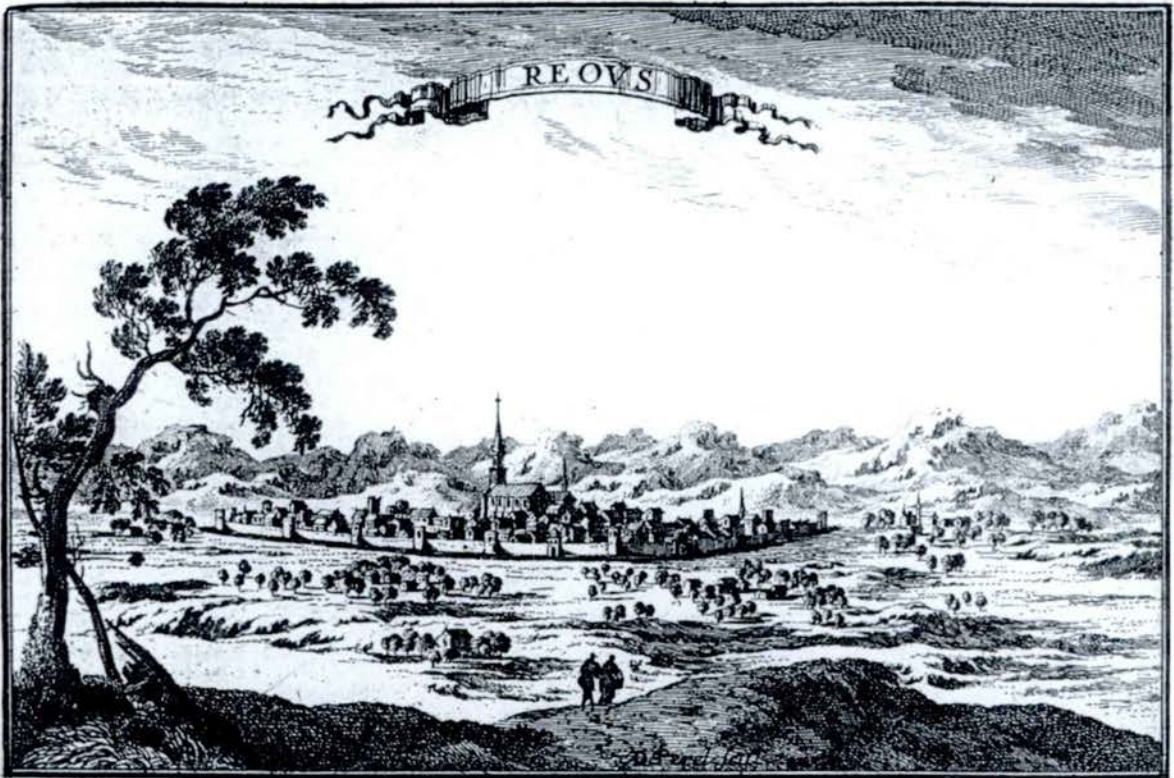
Reus

Docs.: 216, 254 i 331

Monedes: No retrobades

Reus és una de les poquíssimes poblacions catalanes que no sembla afectada pels daltabaixos de la moneda catalana local de l'inici del segle XVII, ni per l'impacte del llançament de l'ardit de Barcelona de l'any 1612. Sempre amb una política d'emissions prudent, el municipi anà batent incuses de llautó fins a l'inici del segle XVIII, essent l'única població catalana que encara batia moneda local en aquella cronologia.

La ciutat fou ocupada per les tropes castellanes el 1640 i, com la resta del Camp de Tarragona, patí diverses ocupacions militars al llarg de la guerra. En qualsevol cas, no sembla que res destorbés el seu tradicional programa d'emissió d'incuses ni tampoc hi veiem indicis de voler seguir en cap moment les noves línies monetàries que s'havien generalitzat en el bàndol català.

Làmina 39. Reus al s. XVII. Segons un dibuix de Beaulieu.

Així, l'any 1643 posà en circulació 604 lliures de menuts que tenia guardats, per respondre a la manca de petit numerari (doc. 216). L'any següent tenim notícia de la condemna a galeres d'un falsari (doc. 254). Un cop més, les emissions municipals s'havien d'enfrontar amb el problema de les falsificacions.

D'entre aquestes dades, que havien escapat al recull de Vilaseca i que ha retrobat ara X. Sanahuja, la més interessant és, sens dubte, la notícia d'una emissió local en plena guerra. Efectivament, el 29 de gener del 1648 el municipi acordava una nova emissió de 500 lliures (que a la pràctica seria de 716 lliures) de menuts de Reus a fi de pagar les despeses de la reparació d'uns molins fariners (doc. 331).

Reus, Bagà i Bellpuig són, potser, els casos més clars de supervivència de numeraris locals. Però cada població adoptà la seva pròpia línia. Bagà mantingué emmagatzemada la seva producció monetària local al llarg de tota la guerra, potser davant l'allau de numeraris d'altres procedències i diferent tipologia i metrologia que envaïa el mercat. Bellpuig féu un parèntesi en les seves emissions locals i va batre sisens, segons els patrons de la guerra, per continuar altra volta amb la seva moneda local tradicional un cop acabat el conflicte. Reus, en el bàndol filipista, continuà la seva política tradicional d'emissions locals, durant i després de la guerra.

De moment no coneixem els menuts del 1648 i són ja moltes les emissions documentades que no ens han arribat. Com que ara parlen de peces grans, potser es tracta de les que tenen una M voltada de les lletres R-E-V-S. Sembla probable que alguns dels encunys coneguts i no datats fossin emprats en més d'una ocasió.

En qualsevol cas, la iniciativa de Reus té un abast clarament local i es produeix en el bàndol filipista. Per tant, no pogué tenir cap incidència en el circulant català general del període bèl·lic.

Ripoll

Docs.: 95 i 305

Monedes: no identificades

No hi ha cap notícia directa que Ripoll hagués encunyat mai monedes locals o de cap altre mena, a excepció de les pallofes eclesiàstiques o els amonedaments associatius moderns. Pel que fa a la Guerra dels Segadors, en el contracte de fabricació de moneda signat pels síndics de Caldes de Montbui i un arrendador s'hi fa constar que es fabricaran diners o menuts «de la grandària dels que fan a Vic, Ripoll i Manresa» (doc. 95).

És probable que aquesta referència sigui errònia. Sabem del cert, per exemple, que Manresa no va fer diners, sinó sisens. L'al·lusió a Ripoll podria ésser, doncs, un altre error o una confusió amb Puigcerdà. De tota manera consignem la notícia per si de cas tingués alguna base.

Làmina 40. L'heràldica del gall (el poll de Ri-POLL) apareix reiteradament, com en aquest segell núm. 1447 de F.de Sagarra.

També podria ésser que el falsador de diners de Vic, que segons els consellers vigatans actuava a Ripoll, hagués emès, de primer, peces pretesament ripolleses (doc. 305). De tota manera, aquesta hipòtesi és menys probable perquè els falsaris solen prendre per model monedes existents amb les quals es puguin confondre a fi de facilitar-ne la circulació i l'acceptació.

SANAÜJA

Docs.: No en coneixem cap

Monedes: 153 a 153b

La manca absoluta de documentació acaba de dificultar la interpretació de la història monetària de la vila durant la guerra. Les úniques dades que tenim són les escassíssimes monedes que s'han conservat, i podem deduir alguna cosa més a partir del context proper i general.

Botet va conèixer només dos exemplars de les monedes de Sanauja i en cap no hi va poder llegir la data ni la llegenda completa. Es tracta de sisens a nom de Lluís XIII, de molt mala factura i probablement d'aram. Ara hem pogut examinar cinc exemplars, amb tres varietats de llegenda i lectura clara de la data en un d'ells: es tracta del 1641.

L'observació d'aquestes peces genera moltes preguntes de difícil resposta. En primer lloc, la data, 1641. La immensa majoria de les monedes a nom de Lluís XIII porten la data 1642 i les emissions del 1641 són a nom de Felip i, després, del Principat. Només uns raríssims sisens de Barcelona sembla que porten la data 1641 i no tenim la completa seguretat que siguin autèntics. D'altra banda, ja veurem que els sisens fets a Solsona a nom de Lluís porten també aquest any, però és segur que es tracta d'una data endarrerida. Els sisens de Sanauja, que semblen una còpia estafeta dels de Solsona, degueren copiar-ne també la data, però és gairebé segur que varen ésser obrats el 1642 i potser, fins i tot, després de les cries de Brezé del març d'aquest any. L'endarreriment de la data es justificaria, precisament, com una forma d'eludir responsabilitats davant d'aquestes prohibicions.

L'altra qüestió que sobta és l'heràldica del revers. Sanauja va pertànyer gairebé sempre, i de segur en

Làmina 41. Segells de Sanauja, el primer dé la batllia i el segon del municipi, ambdós del s. XVI.
Núms. 614 i 1481 de F. de Sagarra.

aquest període, a la mitra de la Seu d'Urgell. Als seus segells hi trobem un bisbe o bé la Verge, acompanyada d'un bàcul i un escut no identificat, però que, per analogia amb altres segells eclesiàstics, sembla que hauria de correspondre al bisbe del moment. Ara trobem als sisens un escut en cairó que porta a dalt una creu i a sota unes barres o pals catalans. Potser sí que podríem identificar la creu con una al·lusió al senyoriu episcopal, com succeeix amb les creus (patriarcals, però) de Solsona, però com justificar els pals que solen ésser indicació de vila reial? Ja hem dit, i això seria una via d'explicació, que aquest escut és pràcticament idèntic al que varen emprar a Solsona en els sisens a nom de Lluís i en el qual hi ha igualment la incongruència de la data (1641). Semblen ja moltes coincidències per no arribar a suposar alguna connivència entre les dues poblacions, d'altra banda força properes.

La possible col·laboració amb Solsona, per exemple un acord per a exhaurir els estocs d'aram acumulats, resoldria un altre dels problemes existents: la motivació de les emissions. Com en altres casos, el d'Argentona per exemple, costa d'entendre que una població que amb prou feines devia arribar als cinc-cents habitants es decidís a fer moneda. Havíem pensat en una possible iniciativa dels bisbes de la Seu, els quals haurien desplaçat l'encunyació al seu petit i amagat domini de Sanaüja per no fer-la massa evident, però això es fa difícil de justificar si tenim en compte la confusa situació del bisbat de la Seu d'Urgell, amb el bisbe exiliat i el sector més catalanista dels seus canonges al cap de la revolta. Per tant, sembla més entenedor un acord amb els solsonins. És evident, però, que això, que no passa d'una suposició, serà difícil de verificar per la via documental, perquè les dues parts implicades eren les més interessades en què no hi haguessin rastres del fet. Només l'existència més o menys comprovada d'altres col·laboracions ens pot ajudar a creure en aquesta possibilitat.

En parlar d'Oliana, poble igualment petit, n'hem assenyalat l'antecedent de moneda local com a possible explicació de les seves iniciatives encunyadores a la guerra. Certament aquesta explicació seria, en principi, igualment vàlida per a Sanaüja: Antic Roca assenyala l'existència de monedes locals el 1564 i nosaltres hem plantejat la possibilitat d'atribuir a la vila unes incuses que porten un bàcul. De tota manera, la diferència amb Oliana és el pas de fer menuts al de fer sisens, una moneda de valor molt més alt. Amb tot, es pot argumentar que Bellpuig també va alterar la seva política monetària durant el període bèl·lic i abandonà els ardits i menuts pels sisens. L'única diferència és, potser, que Bellpuig tenia una llarga tradició d'emissions. Podem concloure que l'antecedent monetari local pot ésser, doncs, una explicació per a la represa d'emissions, però que la tipologia de les peces suggereix una influència molt marcada de Solsona i, potser, un acord entre les dues poblacions.

Al catàleg han reproduït els tres millors exemplars que hem trobat, tots tres amb llegendes diferents. Al revers varia la disposició dels talls de la llegenda, però sembla que a totes tres varietats s'hi va gravar VILLA SANAV 1641.

SOLSONA

Docs.: 147, 155a, 156, 182, 186, 196, 304, 358b

Monedes: 154 a 162

Tenim un nombre notable d'informacions documentals sobre les emissions de Solsona durant la guerra, fruit del treball de Serra Vilaró i de Planes i Albets.¹ El primer salvà de la destrucció un interessant llibre de la fàbrica de la moneda, i el segon aporta moltes dades complementàries i ens diu que no hi ha llibre d'acords del municipi que ens pugui informar de tot el procés de les emissions. Certament aquestes dades comencen tard, el 23 d'abril del 1642, mentre que és ben segur que les monedes ja es batien el 1641, com ens ho demostra l'evidència numismàtica. D'altra banda, el llibre conservat només ens parla dels menuts i no ens aporta cap informació sobre els sisens.

Solsona tenia una llarga tradició monetària. Sembla que ja al segle XV batia incuses amb l'heràldica dels senyors de la vila, els Cardona. Al segle XVI l'heràldica ciutadana, un sol radiant, acompanya la dels co-senyors del llinatge Cardona. Probablement, en erigir-se en seu episcopal a finals del segle XVI, el tema que pren tota la preeminència és la creu episcopal que la simbolitza. Efectivament, aquesta és l'única heràldica que trobem als llautons que considerem més tardans i en els diners del 1612, que són els més acostats al període bèl·lic que ens han arribat. És cert que hi ha, encara una emissió el 1620, però aquesta o bé emprà els mateixos tipus i data que els del 1612, o bé encara n'han d'aparèixer exemplars.

En iniciar-se les emissions de la guerra el 1641, la moneda es passà a fer amb un molinet, a diferència de tots els batiments anteriors que havien estat fets amb martell. Coneixem dos tipus de diners del 1641, l'un amb creu patriarcal i l'altre amb el revers de creu tallant cantonada d'anells i grups de tres punts. Sembla lògic que considerem que primer es varen batre els de la creu patriarcal, en continuïtat tipològica amb els del 1612 i amb l'únic canvi en la tècnica d'encunyació. Ja iniciades les emissions, però encara dins el 1641, devien decidir passar al tipus amb creu tallant, potser per aproximar-se a l'estampa dels diners de Barcelona i assegurar-se millor, d'aquesta manera, que fossin acceptats. Totes dues varietats de dinerets porten la testa del rei Felip.

Ja ben entrat el 1641 degueren decidir complementar les emissions amb els sisens. Adaptant-se a la tipologia i a les llegendes que s'empraven llavors a tots els tallers catalans, els sisens ja són a nom del Principat i porten a l'anvers les armes catalanes. Al revers hi ha un escut una mica especial, partit horitzontalment, amb una creu a dalt i un espècie d'angles a sota. És possible interpretar la creu com a patriarcal si hi afegim la línia que parteix l'escut, però això no és pas segur perquè en els tipus posteriors a nom de Lluís XIII el travesser de dalt de la creu és molt més gruixut que la línia divisòria i, per tant, te-

1. Joan SERRA VILARÓ, «Notas de archivo sobre menuts», *Nunisma* núm. 17 (1955), p. 65-72. R. PLANES I ALBETS, «L'encunyació de moneda a Solsona durant la Guerra de Separació (1640-1652)», *III Simposi Numismàtic de Barcelona*, Barcelona, 1985, p. 153-160.

nim una creu sola, potser igualment al·lusiva, però, a la seu episcopal. Pel que fa als angles de baix, Botet hi veu uns raigs. Si fos així, es tractaria, potser, d'una representació esquematitzada del sol heràldic de la vila. Més forçat encara seria considerar-ho una simplificació del triple card cardoní. Per tant, la interpretació de Botet potser és encara la més raonable.

És molt probable que la fabricació de menuts i sisens del 1641 no fos paral·lela, sinó successiva, és a dir, que de primer es fessin els diners, amb la tipologia que imperava al principi, que era la testa o el nom de Felip, i que, més endavant, es passés a batre sisens amb la tipologia que sorgí després de l'escut català i ja a nom del Principat. Certament, era molt més rendible fer sisens que no pas diners, sobretot si, com digueren més tard, els varen batre amb aram pur. Aquesta successió explicaria que, en entrar al 1642, es canviés la data en els sisens, continuant amb la tipologia catalana i el nom del Principat, mentre que no hi ha diners d'aquestes característiques.

Devien trobar-se en plena fabricació de sisens i, segurament, preparant ja nous encunyats a nom de Lluís XIII, quan arribà l'ordre prohibitòria de Brezé, a inicis del març del 1642 (doc. 126). A partir d'aquest moment, les monedes deixen de dir el que realment són. Els sisens a nom de Lluís porten la data 1641, evidentment endarrerida perquè és impossible que després d'haver batut sisens el 1641 i a principis del 1642 amb les armes catalanes i a nom del Principat poguem imaginar unes altres emissions a nom de Lluís i del 1641. Es tracta, sens dubte, d'una data endarrerida i posada després del març del 1642 a fi d'eludir responsabilitats.

Solsona era una de les poques poblacions catalanes que tenia un privilegi obert per fer moneda. Felip I (II) els havia donat llicència l'any 1599, sense posar limitacions pel que fa al volum, però reduint l'àmbit de circulació a dues llegües entorn de la ciutat.² Aquest privilegi era, però, per batre menuts i no pas per fer sisens i les ordres de Brezé eren molt concretes en aquest sentit. Per tant, això devia determinar que fessin els sisens a nom de Lluís amb data endarrerida i qui sap si la prolongació de les emissions calgui cercar-les a Sanaüja, com hem dit en parlar dels sisens, gairebé idèntics, d'aquella població propera.

Cal afegir que ara han canviat les estampes. En les peces de Lluís XIII apareix a l'anvers el bust del sobirà, però al revers han desaparegut els angles o raigs i han estat substituïts per unes armes catalanes. Ja hem dit que potser la creu vol ésser una al·lusió al bisbat, però les armes catalanes, adients per a les viles reials, no semblen tenir justificació per a Solsona, que tenia compartit el domini senyorial entre la mitra i els Cardona. Es podria argumentar que els Cardona acabarien essent desposseïts dels seus títols per filipistes, però això succeí més tard, i la titulació va passar al virrei La Mothe. D'altra banda, tampoc hi havia raó per eliminar els raigs si, efectivament, al·ludien al sol heràldic de la població. Potser els solsonins el que cercaven, novament, era una major similitud amb els sisens de Barcelona, tal com ho havien fet amb els diners del 1641, en abandonar la creu patriarcal. Aquesta explicació sembla més lògica que no pas suposar una aproximació als sisens de Manresa, que porten el mateix escut però capgirat, ja que no s'entendria quin avantatge els podria haver aportat l'acostumament a una moneda que havia estat igualment abolida.

Un altre efecte de les ordres de Brezé fou el canvi de política d'emissions i el retorn als menuts, segurament quan ja s'havien consumit les planxes preparades per als sisens, sia a Solsona amb les peces de Lluís i 1641, sia complementàriament a Sanaüja si es que varen acabar allà les emissions. En qualsevol cas, degué ésser cert que bateren pocs sisens, com van dir el 1645, perquè aquestes peces, i encara més les de Sanaüja, són força rares.

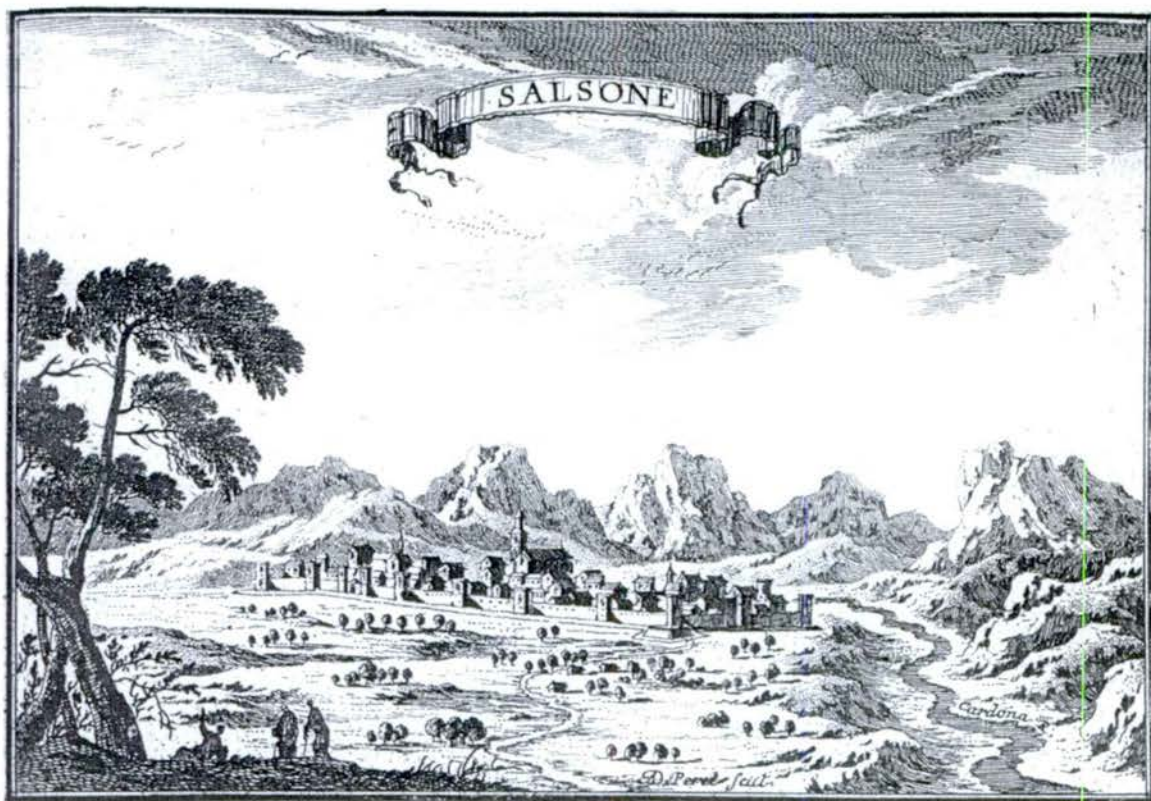
Tenim dades abundants de l'emissió de menuts al llarg del 1642, però no es coneix cap menut que porti aquesta data. Les informacions procedeixen principalment del llibre de la fàbrica dels menuts que

2. Vegeu M. CRUSAFONT, *La moneda catalana local*, Barcelona, 1990, p. 285.

comença les seves anotacions el 23 d'abril. Per tant, tot sembla indicar que la cronologia que hem plantejat és la més probable: emissió de menuts als primers mesos del 1641, pas als sisens als darrers mesos, canvi de data en entrar el 1642, entrebanc del març del 1642 amb les decrets de Brezé i emissió residual dels sisens amb el bust de Lluís amb data endarrerida de 1641 i, un cop consumit l'aram preparat per als sisens, represa dels menuts, que encaixa bé amb una cronologia de l'abril del 1642. Els batiments es van fent fins el 18 de setembre i consten almenys una partida de 4.668 lliures i una altra de 2.165 lliures, totalitzant prop de dos milions i mig de peces. Consten també les compres d'aram i, moltes vegades, el rendiment de les arroves d'aram en menuts. Podem apreciar que aquest rendiment oscil·la entre el 35% i el 53%, amb una mitjana que es deu situar prop del 45%. Les anotacions dels llibres també ens informen del mecanisme emprat per escampar la moneda: la vila lliurava quantitats de menuts sense interès a diferents comerciants i aquests es comprometien a reemborsar la quantitat amb moneda de curs general al cap d'un cert temps.

Novament, monedes i dates no encaixen. És impossible que s'hagin fet fonedissos dos milions i mig de menuts i cal suposar que, malgrat el privilegi que tenia Solsona de fer petita moneda, potser es varen passar la resta de l'any 1642 intentant de demostrar-ho per obtenir l'aprovació de les autoritats del Principat. Entretant devien anar batent menuts amb la data endarrerida 1641, de segur els de la creu tallant amb anells i tres punts, perquè aquests són, de molt, els més abundants i perquè aquest tipus és el que perviu el 1643.

Entre el 24 de febrer i el 16 d'octubre del 1643 es segueixen deixant diners i emetent-los a la seca, sembla que en menor quantitat perquè només consten 2.110 lliures, que representen poc més de mig milió de peces. Probablement en aquestes dates els consellers ja devien haver resolt els seus impediments legals i

Làmina 42. Solsona al s. XVII segons un dibuix de Beaulieu.

reapareix ara un diner amb aquesta data i la creu tallant amb anells i grups de tres punts al revers. Es tracta d'un tipus molt més rar que el del 1641, en consonància amb la relació de quantitats d'emissió, tan diferents, que hem pogut constatar. El mes de juliol d'aquest mateix any 1643 insten als d'Oliana a assegurar la moneda de diners i sisens que fan i a designar un canviador. Ja hem dit en parlar d'Oliana que no consta que fessin sisens, però com que a Oliana hi actuà el mateix expert que havia fet els equipaments i encunyats de Solsona, un tal Anglerill, potser imaginaren que hi havia batut els mateixos tipus que a Solsona.

No tenim més informacions al llibre de la fàbrica, però és possible que hi hagi menuts del 1644. Només hem pogut veure dos exemplars que no són completament segurs i per això no els hem inclòs al catàleg. En qualsevol cas, s'obre un llarg parèntesi entre el 1643 (o el 1644) i el 1651 en que es comencen a batre altre cop menuts fins a la quantitat de 358.512 peces. Aquesta fabricació començà el novembre del 1651 i acabà el mes d'abril del 1652, però sembla que totes les peces porten la data 1651, o almenys aquest és el tipus que ens ha arribat. Molts dels menuts del 1651 i un de sol dels anteriors porten una contramarca S. Sembla probable que es tracti d'un marcat d'autenticació davant d'una invasió de peces falses i que es degué gravar després, el 1652 o més tard, però no tenim cap informació sobre aquest fet.

En el període intermedi, els consellers de Solsona havien tornat a tenir dificultats, perquè des de Barcelona se'ls acusà d'haver fet moneda il·legalment. En un document sense data, però que pel context d'altres indagacions d'aquest tipus sembla que es pot situar vers el 1645, els cònsols s'excusen com poden, dient que els sisens eren d'aram i que n'havien batut molts pocs i que, a més, en rebre el decret de prohibició els havien recollit i venut com a metall. Com que les prohibicions envers dels numeraris locals es varen anar reiterant i cada cop foren més restrictives, no té res d'estrany que després d'una possible solució el 1643 hi tornessin a haver dificultats més endavant, basades aquest cop en l'emissió dels sisens. Aquestes noves dificultats podrien haver entrebancat les encunyacions durant l'espai buit 1643 (o 44)-1651. El 1651 ja degué quedar clar, finalment, que Solsona tenia privilegi per fer menuts locals. En qualsevol cas, es torna a batre amb la simbologia local de la doble creu patriarcal i no pas amb el tipus barceloní de la creu que talla amb anells i grups de tres punts.

El cas de Solsona és força exemplar perquè les escasses informacions documentals i l'evidència numismàtica es conjuguen prou bé per permetre'ns de seguir la major part de les vicissituds de les encunyacions. És evident que la prohibició de Brezé els agafà de contrapeu i que se'n defensaren com pogueren, valent-se de diferents ardits com la data endarrerida i, potser, el trasllat del taller. Això ens demostra que no cal estranyar-nos si trobem actuacions igualment irregulars en altres tallers encara que el procés no sigui tant fàcil de reconstruir.

Cal assenyalar, finalment, que tots els menuts solsonins, des del 1641 fins al 1651, varen portar sempre a l'anvers el bust del rei Felip. A desgrat que els sisens s'havien anat adaptant a les diferents situacions polítiques i s'havien batut de primer a nom del Principat i després de Lluís XIII, els menuts no variaren mai l'estampa del seu l'anvers. I si això podia justificar-se com una maniobra per a eludir responsabilitats a finals del 1641 i durant el 1642, sembla més difícil d'entendre el 1643 i el 1651. Era una actitud d'extrema prudència que els féu mantenir no solament les característiques físiques de la moneda autoritzada el 1599, sinó també els tipus? És possible, però no tenim manera de verificar-ho.

Les monedes de Solsona són d'execució cuidada, resultat del bon ofici d'Anglerill, que també excel·lí en els diners d'Oliana i que, probablement, també va obrar una de les emissions de menuts de Tàrraga. Pel que fa als volums, l'evidència ens diu que només els menuts del 1641 són abundants, especialment els de la creu que talla i els anells i tres punts que l'acantonen. Totes les altres són avui peces força rares, la qual cosa suggereix, per tant, que les emissions foren curtes.

Tarragona

Docs.: 39, 116-117, 243, 249, 251, 297, 299, 302, 330, 332 i 343.

Monedes: no se'n coneixen

Tot i que és gairebé segur que Tarragona no va encunyar moneda durant la Guerra dels Segadors, val la pena comentar el seu cas per l'apreciable quantitat de notícies monetàries que ens dóna, totes referents a intents fallits d'encunyació. Caiguda la ciutat en mans castellanes a l'inici de la guerra, totes aquestes iniciatives es produeixen en el bàndol filipista.

Hi ha tres menes d'iniciatives: reials, militars i ciutadanes. Les reials apareixen al principi del conflicte quan el rei es planteja d'emetre moneda catalana aprofitant la base tarragonina. Aquesta iniciativa és vista negativament pel cap militar (doc. 39, del març del 1641), però més endavant és informada favora-

Làmina 43. Tarragona al s. XVII segons un dibuix de Beaulieu.

blement pel Consell d'Aragó (docs. 116 i 117 del febrer del 1642). No hi ha més notícies d'aquest intent, per la qual cosa cal suposar que no va anar més enllà.

La iniciativa militar es produeix el mes d'abril del 1644 (doc. 293), quan el governador militar demana permís al rei per poder fer moneda valenciana o mallorquina a fi de cobrir manca de numerari. El fet que ja no es proposi de fer moneda catalana, ajuda a creure que l'anterior projecte reial havia estat desestimat. Tampoc hi ha notícia que aquesta segona iniciativa tirés endavant.

Dels assaigs ciutadans n'hi ha molta més informació. Sembla que la preocupació bàsica és batre moneda menuda, mancada com es troba la ciutat del numerari tradicional d'ardits i menuts, i probablement sentint-se amenaçada per la invasió de la pèssima i desacreditada petita moneda castellana. El juny del 1644 i el setembre del 1645 la ciutat demana al rei de poder batre ardits i diners fins a 10.000 ducats (docs. 249, 251, 297). El privilegi fou obtingut, per bé que es diu que es bati una sola vegada (docs. 299 i 302). La ciutat fa venir llavors un molinet i l'expert que havia batut a Lleida, i es disposa a iniciar l'encunyació, però finalment la va retardant i no l'arriba a tirar endavant al·legant que no sap si hi ha de gravar les armes de Barcelona o les de Tarragona (docs. 330 i 343 de l'any 1649). Sembla com si dubtés entre una moneda de caràcter local que potser seria mal acceptada i una de tipus barceloní que seria una espècie de falsificació i per això podria tenir igualment problemes. És clar, doncs, que no es va batre durant la guerra, per bé que ignorem si ho va arribar a fer després. Més aviat sembla improbable, ateses les mesures que tot seguit es varen prendre a Barcelona.

Cal dir també que el mes de març del 1648 els catalans varen tenir notícia dels intents de Tarragona i per contrarrestar-los varen abolir i retirar tots els sisens a nom de Felip i els que duïen el nom del Principat, deixant només en circulació els que es batien llavors a nom de Lluís XIV. D'aquesta manera no hi podia haver confusió. Una prova més de la capacitat de les autoritats catalanes per saber respondre immediatament els problemes monetaris que els anaven sorgint.

TÀRREGA

Docs.: 169, 199, 206-207, 228-229, 231, 235 i 280.

Monedes: 163 a 169c

Tàrrega va emetre monedes en abundància durant la guerra, segons ens ho certifica l'evidència numismàtica. Els tipus emesos foren les peces de cinc rals de plata, els sisens de billó i els diners d'aram. Gairebé tots els tipus ens han arribat en abundància.

Malauradament, és difícil establir la cadència de les iniciatives monetàries perquè la documentació de què disposem és tardana. Les primeres informacions són dels darrers mesos del 1642, quan ja s'havia emès pràcticament la totalitat de la moneda. Haurem d'intentar reconstruir el procés partint de les monedes i del context.

Les primeres monedes emeses degueren ésser les peces de cinc rals amb data 1641 i a nom de Felip, perquè són les úniques monedes targarines que porten el nom d'aquest rei. Aquestes emissions degueren començar a finals del 1641, perquè totes les altres peces de cinc rals són ja a nom del Principat, porten la data 1642 i són molt més abundants. L'evidència ens registra quatre exemplars només a nom de Felip contra 22 a nom del Principat. Com que els canvis de Felip a Principat es varen anar fent des de l'estiu del 1641, sembla probable que hi hagués una interrupció en les emissions de plata a finals del 1641, potser deguda a les dificultats de proveir-se de metall. Ens ho fa pensar l'existència de diners amb data 1641 que porten la testa del rei Felip, però que són ja a nom del Principat. Per tant, sembla clar que ja dins del 1641 s'havia decidit el canvi, que no es veu reflectit en la plata. Una interrupció seria l'explicació més fàcil.

Un altre argument és l'existència de sisens a nom del Principat i data 1641, que porten ja únicament les armes catalanes i les armes locals. Aquestes peces són encara més tardanes com a concepció i, per tant, haurien d'ocupar la darrera plaça entre les emissions del 1641. En resum, podríem suposar que a principis de la tardor o finals de l'estiu del 1641 es va començar a batre les peces de cinc rals a nom de Felip, emissió que es va estroncar aviat. A continuació es degueren emetre els diners amb la testa de Felip i a nom del Principat i, tot seguit, i fins a finals d'any, els sisens amb armes catalanes, a nom del Principat i data també del 1641. Aquests sisens són abundants i, per tant, cal reservar, per a donar temps a la seva emissió, un espai suficientment ampli dins el 1641.

En iniciar-se l'any 1642 es degué reprendre l'encunyació de la plata i es devien obrar les peces de cinc rals a nom del Principat. Fins aquí tot sembla seguir una lògica, però aquesta es trenca si observem que hi ha també sisens a nom de Lluís XIII, amb la data 1641 i que són força abundants. Al marge del fet que sembla molt difícil que el 1641 ja es batés a nom de Lluís a Tàrrega –quan amb treballs trobem peces a nom d'aquest sobirà en les emissions de Barcelona–, resulta que les peces són del tot incoherents amb les de cinc rals de plata a nom del Principat i del 1642.

Com en la major part dels altres tallers catalans, aquestes incongruències no poden tenir altra explicació que els decrets de Brezé del març del 1642. En aquells moments devien estar batent peces de cinc rals a nom del Principat i, probablement, havien aturat la fabricació de sisens. Com que devien disposar d'a-

ram abundant ja preparat degueren passar a batre sisens a nom de Lluís i data endarrerida 1641. L'abundància de les peces de cinc rals del 1642 fan pensar que no en degueren pas aturar l'encunyació, almenys fins que no varen exhaurir els estocs de plata.

Paral·lelament devien preparar-se per batre menuts. Com que hi havia antecedents d'encunyació de moneda local, probablement pensaren que aquesta era l'única porta que els quedava oberta. Cal dir, però, que no coneixem cap privilegi reial que els hagués autoritzat a batre numerari local abans del conflicte i que, segons sembla, les emissions anteriors s'havien fet amb l'única autorització del batlle.

En termes generals, sembla que els targarins no tingueren massa escrúpols en continuar les encunyacions malgrat les fulminants prohibicions de Brezé i és segur, en qualsevol cas, que al llarg del 1642 degueren fer una emissió enorme de menuts, perquè els diners de Tàrraga amb aquesta data són de les més comunes entre les emeses a Catalunya durant la guerra. Es gairebé segur que els menuts que porten la testa mirant a la dreta degueren ésser obrats pel mestre Anglerill, el mateix que endegà les emissions de Solsona i d'Oliana. Efectivament, els menuts d'Oliana són idèntics als d'aquesta varietat de Tàrraga. Tot plegat ens fa veure que no devia ésser fàcil trobar persones expertes i amb capacitat de preparar molins d'encunyació i els encunys corresponents.

Hi ha una altra varietat, també amb data 1642, però amb el bust mirant a la dreta. Costa d'esbrinar quins foren els primers. D'una banda, el seu estil sembla que s'apropa més al dels diners amb la testa de Felip i data 1641 i, per tant, haurien d'ésser els primers; però, de l'altra, també es possible de suposar que l'actuació d'Anglerill potser va ésser al principi i que un cop exhaurits els seus encunys algun gravador local, menys destre, en va anar fent de nous. Tampoc és impossible que aquesta segona varietat, que va aparèixer sobretot en un tresor, fos de monedes falses. Com a falses, però, cal dir que tenen encara una factura prou bona. Per tant, no ens podem decidir a afirmar que ho siguin. En aquest sentit i en l'ordenació de les emissions del 1642 ens resta, doncs, un interrogant.

A finals del 1642 ens apareix la primera notícia documental: des de finals de setembre s'havien batut 650 lliures, 14 sous i 2 diners de moneda, ben segur de menuts (doc. 169). És lògic suposar que aquesta quantitat era només una petita part dels menuts emesos amb data 1642 i no hi ha cap seguretat que les emissions s'aturessin en acabar aquest any i no continuessin el 1643 amb data endarrerida.

El fet que, de segur, devia aturar les emissions fou el rebuig generalitzat envers uns numeraris que havien estat declarats il·legals. El 22 d'agost del 1643 ja es detecta aquesta negativa a admetre la moneda de Tàrraga en la propera Cervera (doc. 199) i al mes d'octubre el rebuig era tan generalitzat que el Consell acorda retirar els sisens (doc. 206). Es varen recollir un total de 2.000 lliures i el consellers acordaren

Làmina 44. Segells municipals de Tàrraga emprats des del s. XVI. Núms. 1597 i 1598 de F. de Sagarra.

d'abonar-los (doc. 207). Encara el 1645 acceptà d'abonar 3 lliures de sisens (doc. 280) i és ben probable que no coneguem pas totes les operacions.

A l'inici del 1644, els responsables municipals ja veuen venir que hi haurà actuacions contra la vila i que, difícilment, es podrien justificar com a emissors de moneda. Per això decideixen actuar en defensa dels que siguin acusats de fer moneda il·legal (doc. 228). Ben aviat hagueren de defensar un dels responsables, que havia estat detingut (doc. 229). Finalment, la vila va negociar una composició de 312 lliures, que va haver de manllevar (docs. 231 i 235); però un mes més tard ja va poder reemborsar els diners.

Tot fa pensar que els consellers de Tàrraga varen prendre algunes mesures de prudència davant les prohibicions, però que predominà el llançament endavant, amb el propòsit d'afrontar les conseqüències. Probablement, el resultat no els degué ésser advers. La composició de 312 fou ben moderada davant les 2.000 lliures que havien hagut de despendre per abonar el preu dels sisens retirats. D'altra banda l'abundantíssima evidència actual de sisens i diners ens demostra que les peces targarines s'havien escampat extraordinàriament, i que la quantitat presentada al canvi era una mínima part del numerari emès. El balanç final, doncs, és molt probable que els fos favorable.

En qualsevol cas, l'any 1644 les emissions locals targarines ja eren història i ben poc paper pogueren tenir en el desenllaç monetari del final de la guerra.

TERRASSA

Docs.: 88, 91, 91a, 97a, 99-100, 100a, 103a, 107, 121, 130, 149a, 292

En el període que estudiarem Terrassa era, com altres poblacions catalanes, un municipi dual. Hi havia un nucli urbà entorn del castell, que era el més important, tant per activitat econòmica com per nombre d'habitants. L'altre nucli es caracteritzava per la parròquia de sant Pere i un hàbitat rural, espars i menys important. Hi havia, per tant, dos ens municipals, que tenien, però, un únic batlle. Cal dir també que el municipi rural, que era designat habitualment com a *Universitat forana*, tenia les seves reunions al castell situat al cor de l'altre ens municipal.

Tots dos ens municipals varen fer moneda, però estudiaren conjuntament els dos municipis emissors per les interaccions que, al nostre entendre, es varen produir.

Diferents estudiosos han anat trobant la documentació corresponent a les dues iniciatives emissores.¹ Pel que fa al municipi principal, dit també *Universitat de la Vila*, centrat, com hem dit, en el castell, sabem que el 2 de desembre del 1641 varen acordar de demanar permís a la Generalitat per batre moneda, amb la finalitat de pagar els soldats que finançava la vila. Nou dies després els consellers informen que ja tenen l'autorització demanada i acorden de fer monedes de plata, tal com ho fan a Granollers i Mataró (docs. 88 i 91). El mateix dia 11 de desembre, es signa un contracte d'encunyació amb uns particulars, amb participació paritària dels beneficis (doc. 91a). El dia 23 de desembre acorden de portar un llibre de comptes de la fàbrica de la moneda, tant pel que fa a la plata entrada com a les peces fabricades (doc. 97a). El 30 de desembre disposen ja de tres encunys de peça de cinc rals i atorguen carta d'indemnitat al mestre argenter barceloní que els ha fabricat, i el dia cinc de gener atorguen igualment documents d'indemnitat als argenters de Barcelona que treballen a la fàbrica de la moneda (docs. 100a, 103a).

Aquesta és tota la informació que ens donen els documents coetanis a la fabricació i que podem considerar de plena fiabilitat. La informació es pot completar encara amb un interessant procés informatiu obert a la Universitat de la Vila l'any 1645, acusada d'haver encunyat il·legalment moneda de plata i de billó. Varen presentar declaració el batlle i diferents persones relacionades amb les encunyacions, i d'aquestes enquestes s'obtenen moltes dades que complementen i amplien el coneixement que teníem dels batiments terrassencs de plata. Segons els declarants, les emissions varen iniciar-se el 20 de desembre del 1641 i varen cessar el vint-i-sis de febrer, quan la vila «tingué notícia de les crides que manà fer lo Sr. Marquès de Brezé». L'equip de la seca era format per argenters barcelonins i s'arribaren a fondre 4.552 marcs de plata, que la seca va retornar en peces de cinc rals. El municipi, que havia obtingut prèviament

1. Ha estat especialment valuosa l'aportació de S. CARDÚS, «Historia monetaria de Terrassa», *Crónica-Catálogo de la I Exposición Nacional de Numismática*, Terrassa, 1951, p. 86-97. També hi ha fet noves aportacions R. COMAS, «Les monedes terrassenques. Els sisens de la Universitat Forana», *Terme*, núm. 7 (nov. 1992), p. 19-25, i «Les monedes terrassenques. Els V rals de plata de la Universitat de la vila (1641-1642)», *Terme*, núm. 9 (des. 1994).

permís d'encunyació de la Generalitat i que aparentment no havia batut aram o billó tal com se l'acusava, va assolir el sobreseïment de la causa (doc. 292).

Ara bé, quines d'aquestes informacions podem donar com a bones? Sembla cert que les emissions poguessin començar el 20 de desembre, segons el context de les informacions coetànies i el fet que les peces amb data 1641 són avui extraordinàriament rares. Sembla clar que els encunys que es pagaren el 30 de desembre i que, naturalment, havien estat lliurats uns dies abans, devien ésser els que duïen aquesta data. Avui sabem, però, que aquests no foren pas els únics encunys emprats. Tant Comas com nosaltres, ara amb més exemplars, hem arribat a la conclusió que es varen utilitzar com a mínim un total de 12 encunys, quatre d'anvers i vuit de revers.

Pel que fa a la data final de les emissions hi ha quelcom que no encaixa. Els terrassencs parlen de les crides de Brezé com a motivadores del cessament de les emissions i del 26 de febrer com a data d'aquests fets. En realitat, les crides de Brezé foren publicades el dia onze de març (doc. 126) i, per tant, sembla que els responsables de l'encunyació van curar-se en salut, potser perquè tres anys més tard ja no recordaven la data exacta. Això ens permet d'allargar la durada de les emissions, com a mínim quinze dies, però no tenim per què atorgar crèdit absolut a la concordància entre les crides i el cessament de les encunyacions. Els declarants diuen que els restà un remanent de plata sense encunyar. És gairebé segur que feren tot el que van poder perquè la quantitat de plata, ja preparada, deixés els mínims sobrants possibles. Per tant, és lògic suposar que les encunyacions, probablement amb tota la discreció possible, es varen allargar fins on la prudència els va dictar. Això faria força més explicable que s'arribessin a batre unes 90.000 peces. Si tenim present que a l'inici el taller de Girona batia al ritme d'unues 25.000 peces mensuals, es fa difícil de creure que Terrassa ho fes a un nivell de 40.000 peces al mes, com resulta de dividir el nombre de peces pels temps declarat pels testimonis terrassencs. Si suposem una cadència de 25.000 peces mensuals, és a dir, el nivell de Girona, el temps d'encunyació s'allarga fins a la primeria d'abril, és a dir, un mes enllà de les prohibicions de Brezé. Això sembla força més creïble, i resulta fins i tot més coherent amb l'acord del 10 de juny del 1642 de pagar dotze lliures als dos consellers que es varen ocupar dels comptes de la fabricació (doc. 154a). Abans de parlar de les emissions de l'altre municipi, cal consignar que el mes de maig del 1642 es va procedir contra un falsari. Tal com ha aclarit R. Comas, el falsador fabricava però, peces barcelonines de cinc rals i cinc sous, i no pas numerari local.² El falsari mateix escampava les peces, segons varen informar diferents testimonis, que també digueren que eren sospitoses a simple vista. El batlle que va detenir-lo va dir que les peces no eren de bona plata, sinó «de aram i altres metalls mixturats» (doc. 149a).

Parlem ara dels sisens d'aram o billó que fabricà la Universitat forana.

El 22 de desembre del 1641 els consellers acorden de fer moneda per compte del municipi i encarreguen a tres d'ells «que cerquen algunes persones que emprengan de fer moneda». La recerca, però, degué durar molt poc, perquè el mateix dia ja signen un contracte amb un tal Bogunyà per batre «moneda de mulinet». És evident, doncs, que tot estava ja concordat per endavant i que l'acord fou un mer formalisme previ.

El contracte es preveu inicialment per sis mesos i el repartiment de beneficis al cinquanta per cent. També es prenen mesures en previsió que la moneda fos prohibida, establint un sistema de compensacions. No hi ha notícia que es demanés autorització per al batiment, però, com diu Comas, potser la Universitat forana es considerava també emparada per la que havia aconseguit l'altre ens municipal amb qui, a més, sembla que es reparteixen les tasques: els uns fan la moneda d'argent i els altres, la d'aram.

Com que el quinze de gener la fabrica ja treballa, així ho diuen els consellers en aquell dia, cal suposar

2. R. COMAS, «Les monedes terrassenques. Els V rals...», p. 20.

que el molinet ja havia estat fabricat amb antelació. Sembla impossible que pogués ésser construït en només quinze dies, essent una màquina bastant complexa. És un altre argument a favor d'una preparació anticipada de les emissions. Amb tot, la fabricació pròpiament dita no pogué començar gaire abans del 15 de gener, perquè en aquesta data els consellers nomenen els interventors que han de controlar les emissions. Al nostre entendre, el nomenament d'aquests càrrecs degué anar aparellat amb l'inici de les emissions, perquè només així els hauria estat possible de dur-ne el control des del primer moment. En aquest mateix consell es determina que si un altre arrendador els ofereix millors condicions el contractaran, després de pagar a Bogunyà la indemnització prevista per al cas de cancel·lació de contracte.

Després d'aquests acords, l'únic que se sap és que el dia 15 de març la Universitat imposava el curs obligatori de la seva moneda sota pena de deu lliures. Sembla clar que el rebuig detectat és una conseqüència del decret de Brezé, publicat quatre dies abans.

Sempre és perillós de prendre's els documents al peu de la lletra i considerar-los indiscutibles, especialment quan hi ha greus qüestions d'interessos pel mig. Ja hem vist abans que les declaracions de la Universitat de la Vila són molt suspectes quan els responsables de les emissions són interrogats el 1645.

El que volen els inculpatos és eludir responsabilitats més que no pas escriure una crònica exacta d'una realitat que pugui anar en contra d'ells. Per les mateixes raons, tampoc és creïble que la fàbrica dels sisens n'aturés la fabricació amb els decrets de Brezé.

Els municipis catalans es veien fortament pressionats perquè fessin els pagaments per al sosteniment de l'exèrcit. Eren quantitats importants i difícilment renunciaven a una font de cabals com era la fabricació de monedes, i menys encara a la fabricació d'aram o billó, que donava molt més marge d'actuació manipulant, si calia, el contingut d'argent. Comas diu que les peces són d'aram, però els consellers de la Universitat forana parlen de lliurances de plata. És probable que, almenys al principi, hi hagués una part de plata, tal com hem vist que hi posaven altres tallers com Manresa o Girona. En qualsevol cas, hi ha altres irregularitats que es poden llegir a les mateixes monedes.

Els sisens més abundants fets a la Universitat forana porten la data 1641 i els menys abundants la de 1642. Però ja hem vist que el més probable és que la fabricació no s'iniciés fins el mes de gener del 1642 i segurament no abans del dia quinze. Per tant, és gairebé segur que tots els sisens amb l'any 1641 porten data endarrerida, una pràctica que ja em trobat en molts altres tallers locals del moment. Però hi ha encara altres qüestions. Es coneixen dos grans grups de sisens terrassencs: un dels grups no porta data i té la llegenda VNIVERCIS TARACA, mentre que l'altre porta les dates 1641 i 1642 i varietats d'una llegenda CASTRVM TARCA. Cardús, que tot i l'important despull documental que va realitzar, va caure en errors, va arribar a afirmar que el darrer grup de sisens «de cap manera podien ésser de Terrassa».³ És cert que amb anterioritat havien estat atribuïts a Tagamanent, però aquesta classificació era extremadament aventurada, tant per la insignificança de la vila com per la R de TARCA, injustificable en el cas de Tagamanent. Botet va creure que calia repartir els sisens entre els dos ens municipals terrassencs i que els que porten CASTRVM s'havien d'atribuir a la Universitat de la Vila, que, justament, havia fet la moneda de plata amb llegenda molt semblant: CASTRVM TARRA. Els altres sisens, els d'VNIVERCIS, els atribuïa a la Universitat forana. El repartiment de Botet era del tot lògic, però Cardús va creure poder desmentir-lo en poder demostrar que la Universitat de la Vila només havia encunyat moneda de plata, segons els documents que aportava.

Nosaltres vàrem fer notar la gran semblança entre els dos grups de sisens i les diferències d'ambdós amb els sisens dels altres tallers i vàrem publicar dos sisens, l'un amb CASTRVM i l'altre amb VNI-VERCIS, que tenien el mateix encuny d'anvers. Era evident que ambdós havien eixit del mateix taller, i

3. S. CARDÚS, *Terrassa durant la Guerra dels Segadors, Terrassa, 1971, p. 110.*

aquest no podia ésser altre que el del molí de la Universitat forana. Per tant, ambdós grups de sisens eren de Terrassa i havien estat fabricats a la mateixa seca, la que regia Bogunyà, per compte de la dita Universitat forana. Restava, però, una incògnita: per què a uns sisens hi deia CASTRVM i als altres VNIVER-CIS? Nosaltres varem apuntar algun acord o compensació entre un municipi i l'altre, sense arribar a formulacions definitives.⁴

Comas va creure que resolvia el problema adduint que tant una Universitat com l'altra pertanyien al terme del castell de Terrassa i, que per tant, ambdues es podien fer seu el nom. La Universitat forana també era coneguda com a *Universitat del terme*, sobreentenenent terme del castell. Per tant, ambdues llegendes eren abreviatures de dues Universitats que eren dins el terme del castell de Terrassa i, en simplificar les llegendes, ambdues podien fer referència al castell.⁵

Aquests fets són clars, però no expliquen gairebé res. L'ens de la Vila havia emprat com a llegenda per a les seves monedes de plata allò que més caracteritzava el seu àmbit, el castell. Sembla clar que la Universitat forana va optar per fer les emissions amb VNIVERCIS, entre altres raons perquè tots els sisens d'aquest tipus compleixen un dels punts del contracte, que era que tinguessin els mateixos tipus que els de Barcelona, mentre que alguns dels de CASTRVM tenen el revers diferent. No sembla lògic que si la moneda de plata de la Vila s'havia identificat amb la llegenda CASTRVM i la de la Universitat forana amb la llegenda VNIVERCIS, tot de cop aquest darrer municipi canviés capriciosament de llegenda i adoptés precisament la de l'altre municipi, sense haver-hi un acord previ o alguna altra raó que caldria esbrinar. És evident que aquest canvi podia fer creure que els sisens amb la llegenda CASTRVM havien estat encunyats a la Vila i així ho devien tenir ben clar els responsables d'ambdues universitats. I, de fet, així succeí en el procés del 1645 que, tot i ser cancel·lat, va costar 25 lliures i altres despeses a la Vila a causa dels tràmits legals que va haver de pagar.

Per tant, no sembla satisfactori suposar que, com que els sisens varen ésser fets a la Universitat i les dues llegendes no li repugnen, no son més que dues varietats de sisens d'aquest municipi, com conclou Comas.

Ja hem vist altres casos d'acords o connivències entre municipis, especialment després de les prohibicions de Brezé. En aquest cas, el de dos municipis propers, gairebé imbricats i amb batlle comú, sembla

Làmina 45. Segells municipals de Terrassa emprats els segles XVI i XVII. Núms. 1600, 1601 i 1602 de F. de Sagarra.

4. M. CRUSAFONT, «Els sisens de llegenda CASTRVM TACA i CASTRVM TARCA», *I Simposi Numismàtic de Barcelona*, Barcelona, 1979, vol. II, p. 411-416.

5. R. COMAS, «Les monedes terrassenques. Els sisens...», ja citat.

més favorable que cap altre. Vegem ara com també les monedes ens aporten informacions que revelen actuacions difícilment explicables, si no és per mecanismes que no ens portaran mai, probablement, els documents.

Com hem dit abans, les emissions inicials de la Universitat forana deuen ésser les que porten la llegenda VNIVERCIS. Aquestes peces no tenen data i degueren començar a encunyar-se a mitjan gener del 1642. La relativa abundància d'aquest sisè ens permet suposar que degué fabricar-se almenys fins a la publicació de les prohibicions de Brezé, és a dir, fins al dia 11 de març. Són dos mesos, un espai curt, però potser suficient. Seria difícil de creure que el període d'emissió hagués estat encara més curt.

En arribar les prohibicions de Brezé, ambdós municipis es trobaren davant d'un seriós contratemps. De la mateixa manera que sembla que s'havien posat d'acord al principi per repartir-se l'encunyació, la plata els uns i l'aram els altres, el més probable és que també ara arribessin a un acord per a salvar tot allò que es pogués salvar. Recordem que Brezé prohibia absolutament les encunyacions de plata, però deixava una porta oberta per les de coure en admetre l'emissió de moneda d'aram en aquells municipis que tinguessin privilegis anteriors. Terrassa havia tingut un privilegi d'encunyació l'any 1472, que havia estat concedit en nom del rei Reiner d'Anjou pel seu capità a la vila Joan Ponç des Papiol i per a fer circular monedes de plom o d'estany. Era un precedent ple d'inconvenients, tant pel tipus de moneda com per a la persona que havia acordat el privilegi, un simple cap militar d'un rei dels després qualificats com a *intrusos*, però potser podia ésser exhibit, arribat el cas. Per tant, els terrassencs podien fàcilment haver acordat de consumir tota la plata possible, dins un marge de prudència, i compartir després la fàbrica del billó. Això explicaria la fabricació de sisens amb el nom que havia caracteritzat fins llavors les monedes de la Universitat de la Vila.

La nostra conclusió, per tant, és que els sisens amb VNIVERCIS són del municipi denominat *Universitat forana*, mentre que els que diuen CASTRVM, a desgrat d'haver estat fets als molins de la Universitat forana, cal atribuir-los a la Universitat de la Vila, que devia ésser l'ens que s'en féu responsable i a compte del qual es degueren encunyar. Com que en fer-se la indagació del 1645 es cità la Universitat de la Vila, aquesta en tingué prou dient una mitja veritat. Tot i així, la càrrega de les despeses del procés sembla dir-nos que els barcelonins potser estaven també al corrent de tot i que es limitaven a facilitar una solució, per a un afer en el que, en certa manera, també hi estaven implicats.

El procés exacte de la fabricació del coure és més difícil d'establir. Probablement els de la Universitat forana iniciaren emissions amb el tipus VNIVERCIS i ja dins el 1642. En topar amb les prohibicions de Brezé, és probable que iniciessin emissions comuns, les de CASTRVM per compte de l'altra universitat, la de la Vila, amb data 1642 i escut diferent. Però finalment devien canviar a les armes de Barcelona i data 1641, tant per facilitar l'acceptació de les monedes com per a eludir responsabilitats emprant aquesta data endarrerida. No cal dir que en aquestes circumstàncies els encunys d'anvers eren útils per a totes dues fabricacions i, per això, trobem ara enllaços d'encunys entre les dues sèries monetàries.

Aquesta hipòtesis té molta més versemblança que la de Comas perquè no tindria sentit un canvi capriciós de llegenda passant d'VNIVERCIS a CASTRVM; seria un cas únic en totes les encunyacions de la guerra. Però, com hem dit abans, això esdevé impossible si pensem que aquest canvi carregava la responsabilitat sobre les espatlles de l'altre municipi i això no podia escapar a l'atenció de ningú. En conseqüència, només per un acord entre els dos ens municipals es pot explicar un canvi tan radical de les llegendes.

Tornem d'alguna manera a la hipòtesi de Botet, però amb una precisió que hi vàrem aportar nosaltres: la fàbrica de les dues sèries de sisens fou la mateixa.

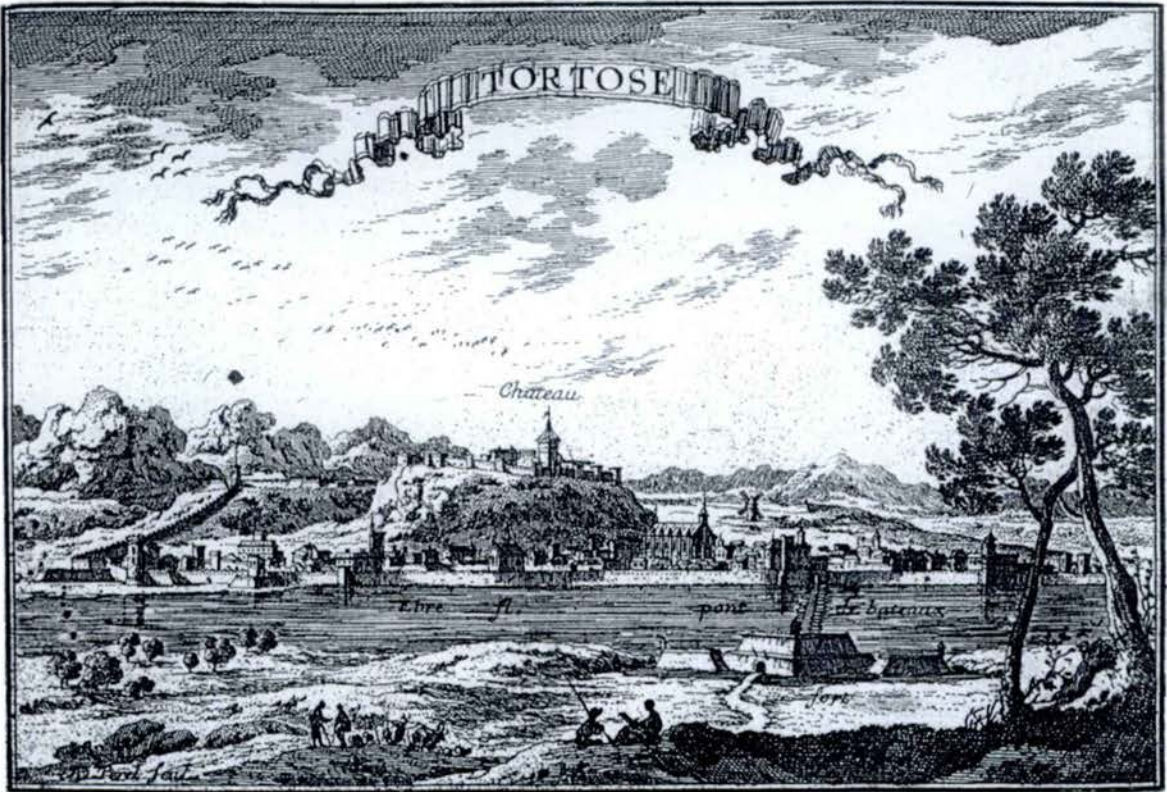
Tortosa

Docs.: 116-117, 212-213, 221.

Monedes: Contramarques amb una T.

Tortosa va caure aviat en el bàndol austriacista i no va arribar a batre moneda catalana durant la guerra. Com altres ciutats que es varen anar trobant en les mateixes circumstàncies (Tarragona, més endavant Lleida, etc.), també varen tenir problemes de manca de numerari i deliberaren de poder batre moneda catalana o castellana, ja que no podien rebre remeses del taller català tradicional, és a dir, de Barcelona.

El mes de febrer del 1642 les autoritats tortosines suggeriren al Consell d'Aragó de batre moneda catalana a Tortosa, entenent que la de Barcelona era il·legal i que convenia transferir d'alguna manera el ta-

Làmina 46. Tortosa al s. XVII segons un dibuix de Beaulieu.

ller monetari (doc. 116). Aquesta iniciativa fou ben vista pel Consell d'Aragó, però no sembla que arribés a tenir conseqüències pràctiques (doc. 117).

Amb tot, sí que hi hagué una altra iniciativa monetària que va anar endavant. Com que hi havia en circulació molts rals i mitjos rals barcelonins retallats, la ciutat determinà de contramarcar els que donessin el pes i retirar els que eren curts. El dia 8 de novembre del 1643 feren crides donant tres dies de termini per presentar les peces a contramarcar (doc. 212). Quatre dies més tard comença el contramarcament i el veguer intervé davant l'evidència que hom ha falsificat la contramarca (doc. 213). Finalment, el procurador fiscal de la cort es mostrà contrari a les disposicions del Consell de Tortosa i dictaminà que tota la moneda curta havia d'ésser retirada, tant si duia la contramarca com si no (doc. 221). Sembla clar que la falsificació de la contramarca havia fet inútil la recollida i el marcat de la moneda de bon pes.

Per tant, el procés de contramarcament només es pogué fer entre el dia 12 de novembre, en què es féu la crida del veguer, fins el 29 de desembre del mateix any 1643, en què el procurador fiscal anul·là la iniciativa, és a dir, un mes i mig. En un treball recent, X. Sanahuja ha fet notar que aquestes informacions donen raó d'unes contramarcques amb un T que hom troba en algunes poques peces barcelonines de croat i mig croat.¹

Làmina 47. Croat i mig croat de Barcelona amb la contramarca T de Tortosa, marcada durant la guerra. Arxiu Crusafont.

En concret, Badia va trobar peces contramarcades de croats dels anys 1631, 1637, 1638 i 1640, i de mitjos croats dels anys 1611, 1612 i 1619.² No sembla que tingui cap significació especial que els croats siguin tots de Felip III i els mitjos de Felip II, si tenim present que en el primer d'aquests regnats es varen batre sobretot mitjos croats i en el segon croats o ralets, segons podem deduir de l'actual evidència numismàtica.

No hem inclòs aquestes peces al catàleg, ja que no tenen res a veure amb les altres emissions de la guerra ni sembla que tinguessin massa significació en el seu moment. Es tracta d'un de tants processos de contramarcament per a autenticació que trobem en la nostra història monetària. En el text en donem dos exemples, que reproduïm: un croat del 1647 i un mig del 1611.

1. X. SANAHUJA, «Actuacions monetàries a Tortosa (segles XV-XVIII)», *Acta Numismàtica*, núm. 28 (1998), p. 141-156.

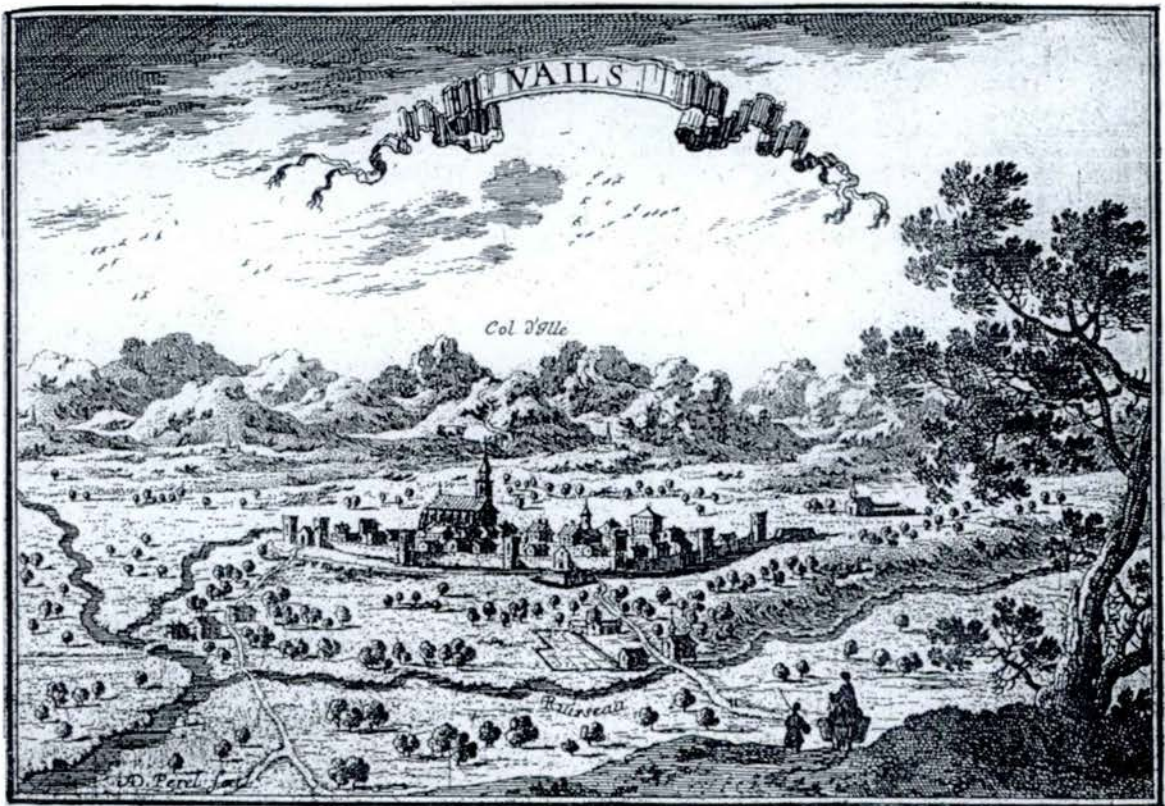
2. A. BADIA, *Catàleg dels croats de Barcelona*, Barcelona, 1969.

VALLS

Docs.: no en coneixem

Monedes: 178 i 178ind.

No tenim cap notícia documental de les emissions monetàries de Valls. L'historiador Francesc Alentorn, que traçà un detallat estudi de la vila en aquest període, ja es dolia de la manca de documentació per als primers anys de la guerra.¹ Com en altres poblacions del Camp de Tarragona, la presència castellana

Làmina 48. Valls al s. XVII segons un dibuix de Beaulieu.

1. Francesc ALENTORN I BALLESTER, *Els vallencs pel carrer de l'amargura (La vila de Valls a través de la guerra de Separació 1636-1660)*, Valls, 1931.

a Tortosa i a Tarragona propicià que es reiteressin els canvis de bàndol, els enfrontaments i les destruccions. És potser per això que el mateix Alentorn arriba a dubtar si els sisens atribuïts a Valls varen ésser batuts a la vila o bé «en alguna seca forana».²

Aquests sisens són, doncs, l'únic document existent de les encunyacions monetàries de la vila. La data que porten, 1642, ens diu que es tracta d'emissions tardanes; i la seva extrema escassetat fa pensar si s'aturaren immediatament, potser a conseqüència de l'edicte de Brezé dels primers dies de març d'aquell any. De fet, només ens han arribat dos exemplars d'aquesta moneda: l'exemplar de la col·lecció Vidal-Quadras, dibuixat per Heiss, i el del museu de Barcelona, que publiquem ara per primera vegada i que ens permetrà veure la primera fotografia de la peça.

En text donem també la fotografia d'una pretesa tercera peça, que sens dubte es tracta d'una fantasia que copia el dibuix de Heiss.

Làmina 49. Falsificació fantasiosa del sisè de Valls, en plata. Feta probablement al s. XIX. copiant el dibuix de Heiss. Ampliat al doble. Arxiu Sanahuja.

Per tant, seguim tenint només dos exemplars d'aquesta peça i un absolut buit documental. El fet que no hagi aflorat tampoc cap altre exemplar en aquests darrers anys tan rics en noves descobertes afegeix un nou grau d'incertesa sobre aquestes emissions.

2. Francesc ALENTORN I BALLESTER, *Els vallencs pel carrer...*, 1931, p. 71.

VIC

Docs.: 21, 30-31, 35, 42, 49, 52, 58, 59, 62, 69, 79, 80, 95, 144, 162-163, 165, 170, 174-175, 178, 180, 187, 194, 199-200, 220, 240, 264, 268, 301, 305-306, 310-313, 314a, 319.

Monedes: 179-196

Les emissions de Vic d'aquest període i, fins i tot, el paper de la ciutat en els afers monetaris del país i d'altres tallers tenen un singular relleu. Això potser no ens ha d'estranyar si tenim present que Vic, junt amb Girona i algunes altres, ja encararen la qüestió dels amonedaments locals anteriors amb un nivell molt més alt de professionalitat i assoliren acceptació en àrees molt extenses del territori català.¹

Les emissions vigatanes, que ja comptaven amb un ampli estudi documental de Gudiol,² les podem analitzar encara amb més precisió amb les noves aportacions que ha fet Sanahuja.³

No tenim dades exactes de quan s'iniciaren les emissions, però tot sembla indicar que la plata es començà a emetre el 1641, mentre que el billó no té pròpiament una data inicial perquè s'anava batent regularment des del 1611. De fet, les darreres emissions vigatanes anteriors al conflicte porten totes la data 1611, però ja J. Gudiol féu observar que probablement es va anar batent després amb la data immobilitzada. Ho feia pensar, d'una banda, la gran quantitat de varietats diferents en els encunyis i, de l'altra, l'aparició d'unes flors de lliri en el camp de l'anvers d'alguns diners amb data 1611.⁴ Avui tenim dades documentals que ens confirmen aquestes sospites. El 7 de gener del 1641 el consell acorda «continuar la fàbrica de menuts a la ciutat, per tal de pagar les despeses que la ciutat ha tingut els anys anteriors» (doc. 21). D'altra banda, el 17 de febrer del 1643 acorden de comentar amb el virrei diverses qüestions, entre les quals hi havia la «querella per la flor de llirs als menuts que es fabricaven» (doc. 175). Malgrat que aquesta darrera menció és tardana, també es troba en passat. Per tant, és evident que la ciutat va anar

1. Vegeu M. CRUSAFONT, *La moneda catalana local*, Barcelona, 1990. Vegeu, per exemple, la dispersió de la moneda gironina evidenciada per les troballes, p. 32.

2. Josep GUDIOL, *Les monedes vigatanes durant la revolta de Catalunya contra Felip IV (1641-1646)*, Vic, 1925. Curiosament, la pàg. 24 d'aquest llibre fou censurada, tapant en negre una frase en què Gudiol feia constar que la revolta dels segadors havia abocat a una «efectiva separació de Catalunya de lo que era el restant de Espanya», com si la censura pogués esborrar aquesta evidència històrica.

3. Les aportacions de Sanahuja han estat incorporades, com totes les altres d'aquest període, a l'apèndix documental. Lamentem no poder donar cap crèdit a un recent treball de Josep M. Passola sobre la moneda de Vic en una publicació sobre la banca i les Taules de Canvi, un llibre que, incomprensiblement, compta amb alts apadrinaments. Passola demostra saber ben poc sobre moneda: confon els mitjos rals amb els cinc sous (p. 172), diu que el ral de vuit el van innovar els Reis Catòlics (p. 168), confon la caiguda de l'ardit amb el rebaix de plata del croat (p. 170) i un llarg etcètera. El pitjor són, però, les manques elementals de metodologia: manca de cites i mencions de noms (Gil Farrés, Salat, pàg. 177), p. o Crusafont, p. 161, nota 5) que ni remeten a nota a peu de pàgina ni consten a la bibliografia.

4. Josep GUDIOL, *Les monedes...*, p. 73, n. 1.

emetent moneda i que en iniciar-se la guerra encara batia amb la data 1611. Les peces amb aquesta data i l'efígie del rei Felip, però amb l'afegit de la flor de lliri degueren ésser les primeres que incorporaren algun element distintiu del canvi de situació política i, en concret, de la sobirania dels reis francesos sobre Catalunya.

El dia 12 de febrer ja tenim dades de l'organització d'un important taller monetari, encomanat a un argenter. Aquest es compromet a donar 50 lliures de menuts per cada lliura-pes d'aram, a pagar tots els treballadors de la seca i a contramarcar els trentins d'or amb una marca de la ciutat (doc. 30). Pocs dies després, el 22 de febrer, acorden fer com els de Girona, és a dir, batre peces de cinc rals i cinc sous de plata. Pagaran al mestre de la seca cinc sous per marc encunyat i es faran responsables del cost dels encunys (doc. 35). El dia 7 de març ja s'han fabricat les primeres peces, emprant les 200 lliures de plata castellana que hi havia a la Taula de Canvi. Un cop demostrada la rendibilitat de la fabricació, el consell acordà continuar-la (doc. 42).

Des d'aquest moment tenim, doncs, a Vic, una seca en tota regla, que bat moneda de plata i de billó, i que contramarcava la moneda d'or a causa de la seva variació de valor i tal com hem vist fer a Barcelona, Girona i Lleida.

Al llarg del 1641 es va batre abundantment plata en cinc rals a nom de Felip i després a nom del Principat. Aquest canvi de nom coincidí gairebé exactament amb l'afegit al centre de la creu del revers d'un escudet de Vic, però encara es varen batre algunes peces a nom del Principat sense aquest distintiu, com la peça inèdita que descrivim amb el núm. 181. L'existència d'aquesta darrera peça fa sospitosa la de cinc sous de Vidal-Quadras (núm. D.1 al nostre catàleg), a nom de Felip i que porta ja l'escudet en contramarca. Sembla efectivament il·lògic que si l'escudet es posà quan ja es batia a nom del Principat, hi hagi peces de Felip que el portin. És clar que s'hauria pogut acordar de contramarcar les peces encara no posades en circulació, però ja hem anat veient que en la col·lecció Vidal-Quadras hi ha altres casos d'incoherència, sempre únics, que fan sospitar de manipulacions intencionades a fi de crear peces excepcionals.

Durant tot l'any 1641, l'aram es va anar fent, però, amb la data 1611 i potser amb el lliri, perquè no tenim evidència de menuts amb la data 1641 i ens consta, en canvi, que se'n varen fabricar.

Dins aquest mateix any es va prendre també una iniciativa insòlita en el context de la guerra. La ciutat va emetre peces d'argent de mig ral que, curiosament, porten el bust de Felip, però són a nom del Principat de Catalunya. Fou l'únic taller català que va batre aquest valor durant la guerra. Té una factura excel·lent i el bust del rei és molt diferent del que trobem als menuts. Externament són molt semblants als mitjos croats de Barcelona: això farà que hi hagi més endavant protestes des de la capital.

Làmina 50. Segells de Vic del s. XVII amb la seva heràldica tradicional que trobem també a ls reversos dels diners i d'algunes peces de cinc rals i cinc sous. F. de Sagarra.

Dins l'any 1641 es prenen també diferents mesures per a garantir la qualitat de la moneda. D'una banda, es nomena un verificador dels menuts, que separarà els mal encunyats i vigilarà que en els anomenats *papers* hi hagi la quantitat correcta d'exemplars (docs. 58 i 59). Es dedueix per aquesta i altres fonts que era freqüent agrupar els menuts en quantitats d'un sou o mig sou (dotze, sis diners) i fer-los circular en petits sobrets de paper. No cal dir que això facilitava l'adulteració del circulant perquè era fàcil substituir diners bons per falsos i tornar a tancar el sobret. D'altra banda, es varen prendre mesures de sanejament pel que fa a la plata. El dia 21 d'octubre es manà la retirada i refosa de les peces de cinc rals amb un pes inferior als set sous (doc. 79).

En passar a l'any 1642 es produeixen tot un seguit de canvis. La moneda grossa de plata, és a dir, la de cinc rals i cinc sous, es comença a batre a nom del rei Lluís per bé que a l'anvers no hi graven la seva estampa com a Barcelona o a Cervera, sinó que s'hi manté l'escut català. Al revers hi continua present l'escudet de les armes de Vic. De tota manera, és gairebé segur que les emissions d'aquestes peces cessaren amb les crides de Brezé del 13 de març, perquè només ens han arribat quatre peces de cinc rals i una de cinc sous, en contrast amb l'abundant emissió del 1641.

També es modificaren les peces de mig ral, que ara es bateren també a nom del rei Lluís, però es mantingué a l'anvers l'efígie del rei Felip, fent un híbrid encara més extraordinari que el del mig ral de l'any anterior. Tal com hem dit abans, l'any 1644 la ciutat de Barcelona es queixa de la fabricació de peces d'un sou de plata (mig ral) a Vic i que es faci en virtut d'un privilegi reial. No coneixem peces vigitanes d'aquest any 1644; les darreres que ens han arribat són del 1642. Per tant, o bé Vic fabricà mitjos rals

Làmina 51. Vic al s. XIX segons un dibuix de Rigalt.

amb data endarrerida o bé els barcelonins anaven errats. Tampoc no tenim notícies de privilegis per a fer argent a Vic en dates tan avançades. D'altra banda, l'escassíssima evidència numismàtica d'aquestes peces més aviat suggereix que amb les crides de Brezé en cessà la fabricació. En qualsevol cas, no es torna a parlar, en endavant, d'aquesta moneda. En principi, doncs, és lògic suposar que l'argent vigatà de la guerra acabés a la primeria de març del 1642. Si hi hagué una represa el 1644, fet del qual no en tenim cap evidència de moment, deuria ésser de volum ínfim.

Però si l'argent acaba la seva història en aquest any, l'aram és quan comença a prendre volada. L'any 1642 es baten els primers menuts que ja porten la data real. Es tracta de peces que conserven l'estampa de l'efigie de Felip ben igual que la dels diners del 1611, però són a nom del rei Lluís i porten la data 1642. No és fins l'any següent i després d'un curiós híbrid que afegeix una cabellera al bust anterior per apropar-ne l'estampa a la dels reis francesos, que es comença a batre amb la veritable efígie de Lluís XIII. Tant aquesta com la de Lluís XIV que apareixerà ja el mateix any 1643 són de bona factura i molt properes als models francesos del moment. No tindria res d'estrany que els vigatans haguessin rebut els punxons de la seca de París, tal com havia succeït a Barcelona.

I és que els consellers de Vic havien assolit un estatus monetari veritablement excepcional, encara que reduït a la petita moneda. El mes d'abril del 1642 el síndic vigatà tramès a Barcelona per tramitar una autorització del virrei per a fer moneda menuda no assolí el seu objectiu (doc. 144). A finals d'aquell any, un tal Sala assegura que ell treurà el privilegi si li donen 400 lliures i cent peces de vuit rals (doc. 163). Finalment però fou un dels síndics el que se'n va sortir i el 14 de gener el virrei La Mothe autoritza la posada en circulació de 3.000 escuts en menuts fabricats i el 12 de febrer els deixa fabricar 4.000 lliures més. Com que en aquesta mateixa data els síndics vigatans es lamenten de no poder trobar el seu antic privilegi de moneda, sembla clar que les gestions prèvies incloïen els suborns necessaris (docs. 170 i 175). Efectivament, mal podien els vigatans batre moneda si no podien justificar el seu antic dret. En expedir el document d'autorització, el virrei encara afegeix que l'emissió sigui franca de despeses, cosa que permet allargar la quantitat fins a cobrir els costos de l'equipament (doc. 178). Encara a finals del mateix mes assoleix d'obtenir una nova autorització, aquesta de 8.000 lliures i per a batre l'any 1643 (doc. 180).

Cal tenir present que malgrat la tradicional oposició de la ciutat de Barcelona als amonedaments locals, el favor de què gaudien els menuts vigatans féu que fins el 23 de juliol del 1643 aquestes monedes encara fossin acceptades a la Taula de Canvi de Barcelona (doc. 194).

El dia 15 d'abril del 1643 un inventari ens revela que la seca disposava de «quatre premsas de fer menuts vigatans» (doc. 187).

El dia 28 d'agost del 1643 s'assenyala l'existència d'un falsador i la ciutat de Barcelona autoritza que es facin crides oferint un premi de cent ducats a qui el denunciï (doc. 200). La importància del premi ens demostra que la fabricació dels menuts devia donar uns guanys molt substancials.

A finals del 1644 es comencen a detectar els primers símptomes de rebuig envers la moneda vigatana (doc. 264). El dia cinc de desembre del mateix any, el virrei diu als vigatans que acceptin com a inspector un tal Codolosa, que havia estat nomenat per aquest càrrec pel mateix rei Lluís XIII el 26 de novembre anterior. Aquest fet reforça la hipòtesi d'una tramesa d'encunyats (doc. 268).

El 9 de desembre del 1645 els canonges de Vic manifesten la seva preocupació pel volum de menuts encunyats (doc. 301). Sembla clar que el rebuig s'anava generalitzant (docs. 310 i 311). Tot i així, la fabricació no es degué aturar fins el 17 de març del 1646, en què el mestre racional va manar el cessament de les emissions sota pena de mil ducats d'or. Els consellers encara intentaren, però, perllongar la fabricació al·legant que no havien pogut acabar la reparació de les muralles (docs. 306 i 312). Tot degué ésser, però, inútil, ja que a finals de novembre consta que la ciutat havia venut 1.285 roves i 22 lliures d'aram a Barcelona i que no havia estat a temps d'encunyar (doc. 319).

Els comptes de la seca ens aporten les quantitats encunyades que segueixen:

<i>data</i>	<i>lliures</i>	<i>peces</i>
6.7.1641 a 12.3.1642	30.000	7.200.000
oct/nov 1643	6.906	1.657.440
tot l'any 1644	24.892	5.974.080
tot l'any 1645	54.772	13.145.280
fins maig 1646	24.455	5.869.200
total:	141.025	33.846.000 (doc. 315a)

Aquestes comptes, que probablement no són pas complets, ens demostren que tot i les fulminants prohibicions, la fabricació no s'aturà fins dos mesos més tard, el maig del 1646. D'altra banda observem unes xifres de fabricació enormement superiors a les quantitats autoritzades en les llicències conegudes, per bé que també pot ésser que ens en manqui alguna. En tot cas, contrasten les 30.000 lliures del 1641/42 amb les 6.000 autoritzades el 1643, i les 104.000 dels tres últims anys amb les 8.000 de la darre-ra llicència coneguda, del 1644.

Són ben coneguts i abundants els diners vigatans amb l'efígie de Lluís XIV i les dates 1643, 1644, 1645 i 1646. Vic fou, sens dubte, un dels tallers que més moneda va batre i que pogué mantenir amb més regularitat les fabricacions. Com que no sembla que més endavant hi hagués una recollida de la moneda, els beneficis de l'emissió no se'n devien ressentir.

Al marge de les seves encunyacions, la ciutat serví de model per a altres tallers i ja hem vist que en algunes ocasions subministrà experts i molinets per a les encunyacions. Devia disposar, doncs d'un bon contingent d'experts artesans.

El volum emès fou, globalment, important però és molt probable que s'anés escampant per tot Catalunya, quan ja la major part dels altres tallers locals havien aturat les seves produccions. No sembla, doncs, que la seva producció, aturada sis anys abans del final de la guerra, acabés tenint un pes determinant en els problemes d'excés de numerari i de caiguda de valor que es produïren en les etapes finals de la contesa. Si més no, el volum de Vic resulta irrisori en comparació amb els volums de sisens emesos a Barcelona en aquells darrers anys.

VILAFRANCA DEL PENEDÈS

Docs.: 274-275, 278, 298.

Monedes: 197 a 202

Vilafranca va emetre peces de cinc rals i de cinc sous de plata i sisens d'aram o billó. La fabricació degué començar a finals del 1641, perquè les escasses peces d'aquest any són ja a nom del Principat. Una mica més abundants són les del 1642, també a nom del Principat, però en conjunt l'evidència és molt escassa, de manera que sembla probable que la fabricació s'aturés el mes de març del 1642 arran de les prohibicions de Brezé. Almenys, això, sembla clar pel que fa a la plata.

L'aram es començà a batre ja el 1642 i és força més abundant. Com que sabem, d'altra banda, que Vilafranca arribà a disposar de dos molinets, potser sí que aquesta fabricació es va allargar una mica més, emparant-se en el fet que aquelles poblacions que haguessin obtingut privilegis amb anterioritat podien seguir batent. Recordem que Vilafranca havia emès numerari local abans de la contesa.

Les emissions de Vilafranca destaquen per la seva magnífica execució, essent el taller que va emetre les peces més ben gravades de Catalunya, tant en argent com en billó. L'excepció la constitueixen els rars exemplars de cinc rals del 1641, d'una factura molt tosca. No tenim arguments, però, per poder sospitar de la seva autenticitat. D'una banda, perquè amb tres exemplars coneixem dos encunys d'anvers i dos de revers. De l'altra, perquè a Agramunt, per exemple, es dona el cas invers: hi ha un tipus de molt bona factura i tota la resta de la producció, dels anys 1641 i 1642, és de gravat molt deficient. Cal pensar, doncs, que en entrar a l'any 1642 Vilafranca devia obtenir els serveis d'un gravador molt més expert.

Altres originalitats de les emissions vilafranquines són la tipologia del revers dels seus sisens, dedicat al seu patró, Sant Esteve, i el fet de portar la data a l'anvers, tant en l'argent com en l'aram. Destaca també un raríssim tipus de sisè amb les armes catalanes en cairó. És possible que en els darrers períodes de les emissions d'aram els jurats de Vilafranca decidissin de canviar aquest revers per apropar-se més a la tipologia dels sisens barcelonines, que llavors, l'any 1642, gaudien encara del millor crèdit.

Tot ho hem de basar, però, en hipòtesis i en allò que ens diuen les monedes conservades, perquè l'única font de dades documental de què disposem és ja molt tardana. Es tracta d'un petit conjunt de documents del 1645 que fan referència en passat a les emissions. En els primers, datats el gener d'aquell any, els jurats de Vilafranca, amenaçats pel Consell Criminal a instàncies de Barcelona per haver fet sisens amb les armes de Barcelona, ofereixen de vendre al Consell barceloní els seus dos molinets i una partida de sisens ja retirats de circulació. El Consell de Cent barceloní s'avé a suspendre les actuacions punitives amb l'acord de compra proposat, que ja s'ha realitzat dos mesos després (docs. 274, 275 i 278). Malgrat tot, els barcelonins no abonaran l'import de l'operació fins el 18 de setembre del mateix any 1645 (doc. 298). Cal consignar que Vilafranca, de fet, no havia pas emprat les armes de Barcelona en

Làmina 52. Vilafranca al s. XVII. segons un dibuix de Beaulieu.

els seus sisens i que el que hauria estat punible o almenys més punible era la fabricació de moneda d'argent, de la qual no es fa esment. Novament, els documents no ens ho diuen pas tot i potser cal suposar que els barcelonins no desitjaven remoure un tema ja passat, sinó cloure'l de la millor manera possible. Sobretot si Vilafranca com en altres casos, havia obtingut llicència per fer moneda en els primers moments de la guerra.

Les proves de la seca de París

Les monedes catalanes de la Guerra dels Segadors no varen ésser mai monedes espanyoles ni tampoc franceses. És perfectament lògic, Catalunya tenia i mantenia el seu sistema monetari diferenciat com a nació autònoma, associada, això sí, a un conjunt de regnes dominats pels Àustria, però només pel fet de tenir un mateix sobirà. En entronitzar-se la dinastia francesa, de manera transitòria, arran dels fets de la guerra, tampoc hi va haver intervenció directa en els afers monetaris, que seguiran en mans dels catalans. El sistema monetari no va variar, si bé els sobirans francesos varen anar legalitzant amb privilegis reials les grans decisions i mesures monetàries. Hi ha, doncs, acords pel que fa a intercanvi de monedes, trameses dels punxons del bust del rei a fi d'uniformitzar les estampes, decrets de seca única per a Barcelona i concessions de moneda local per a Vic o Perpinyà, però no hi ha indicis d'un intent de substituir el sistema monetari català pel sistema francès.

Malgrat tot, en algun moment es degué plantejar aquesta possibilitat, ja que es coneixen unes curioses proves, fetes sens dubte a París, que si haguessin anat endavant haurien estat monedes de patró francès batudes per córrer a Catalunya. Ens referim als tipus A-1 i A-2 i B-1 a B-4 del nostre catàleg, que hem situat després de les peces de Barcelona. Podem observar que hi ha dos grups, un amb la titulació CATALONIAE PRINCEPS i un altre amb CATALONIAE COMES i que totes les peces són del 1642.

Sembla que la titulació de PRINCEPS hauria estat avinent en els primers mesos de les negociacions, quan es pretenia pactar que el rei de França fos al protector d'una república catalana. El sobirà francès hauria estat el príncep protector del Principat de Catalunya organitzat en república. La titulació de COMES, que és la que es va gravar finalment en les monedes catalanes, es correspon millor amb l'acord final, quan s'hagué d'acceptar la plena sobirania francesa, amb al pretext històric de la vella autoritat dels reis carolingis sobre els comtats catalans. De fet, la peça petita dels tipus amb PRINCEPS fou gravada amb un tipus d'encuny més primitiu que totes les altres, emprat els anys 1641-1642. Es tracta, i en aquest tema seguim les informacions d'M. Dhénin,¹ del primer encuny de Varin, mentre que les altres peces d'argent porten al segon encuny d'aquest gravador. De tota manera, Dhénin no ens diu res de la peça d'or, que sembla portar un encuny sense bust, segurament anterior. Certament, en no disposar d'altra cosa que d'un dibuix, es fa difícil una identificació de l'encuny concret.

Segons Dhénin, tots aquests assaigs, lluiços d'or i escuts blancs d'argent amb els seus divisors, foren encunyats a la fàbrica dita del Molí, instal·lada a les Galeries del Louvre parisenc i dirigida per Jean Varin.

1. M. DHÉNIN, «La Guerre des Segadors et la numismatique française. Études et collections», *III Simposi Numismàtic de Barcelona*, Barcelona, 1985, p. 103-126 i, especialment, p. 113 i p. 114. Quatre d'aquests assaigs es troben al Cabinet de Médailles de París. J. BOTET I SISÓ, *Les monedes catalanes*, vol. III, Barcelona, 1911, comenta aquestes peces, ja descrites i dibuixades per Heiss, i sembla que dona una mica més de transcendència a l'intent, tot i assenyalar, però, que la introducció del sistema monetari francès hauria estat atemptatori als drets i privilegis dels catalans. Poc hauria importat això als francesos si haguessin pogut consolidar el seu domini. Només cal veure el que varen fer al Rosselló.

Aquests assaigs, igualment com d'altres de vuit i deu llüisos d'or de tipus francès, s'adaptaven a la tipologia i metrologia del sistema monetari establert en aquell moment a França, i fins empraven uns encunys molt semblants, però no eren més que proves sense massa transcendència. La manca absoluta de documentació demostra que no hi hagué un projecte seriós d'implantació d'aquest tipus, sinó uns simples primers assaigs sense continuïtat. Les peces són veritables proves ja que, com diu Dhénin, ni tenen marca de seca ni lloc on gravar-la.

No hem de considerar, doncs, aquestes peces com a veritables monedes de la guerra, sinó com a simples assaigs o proves d'un intent poc definit que no va tirar endavant.

Al final del catàleg reproduïm, però, les dades d'aquestes peces (làmina 70).

Tipus incerts

Al llarg de l'estudi hem pogut rescatar alguns tipus incerts, com ara el cinc rals suposats de Martorell, que ara sabem per enllaços d'encunys que és de Mataró (núm. 101). També hem pogut refermar atribucions fins ara poc segures com la dels cinc rals de Lleida (núm. 92), que ara compta amb una bona base documental.

Hem deixat dins del catàleg alguns tipus més o menys dubtosos, la major part pertanyents a la col·lecció Vidal-Quadras. Si eren només una mica incoherents ens hem limitat a assenyalar-ho amb un comentari, però els hem donat número de catàleg. Ja hem vist que hi ha molts episodis obscurs, fruit d'estratègies defensives davant les prohibicions del numerari local i les angoixants pressions fiscals sobre els municipis i que és molt difícil pretendre aclarir-ho tot. Però hi ha altres casos més extremadament incoherents, que hem numerat D-1, D-2, etc., perquè ens semblen difícilment admissibles, malgrat que fins ara havien estat catalogats sense discussió. Aquests darrers casos corresponen a tallers concrets, i la seva incoherència és sobretot tipològica en la cronologia en què mostren haver estat encunyats.

Resten tres casos d'incertesa total, que són els que hem reservat per a aquest apartat. Dos per manca de seca, i l'altre per incoherència, malgrat que sembla haver estat fet a Girona. Els comentarem tot seguit.

Abans aclarirem, però, que no hem inclòs aquí totes les peces que semblen candidates a ésser falsificacions. D'una banda, hem obert un altre apartat que comentarem després i que inclou una selecció de casos clars de peces falses. De l'altra, cal dir que hi ha tot un món de sisens falsos que exigiria un estudi monogràfic. Podem avançar que han d'ésser falsos tots els sisens de Barcelona de Lluís XIII i bust que tenen alteracions en la llegenda o art deficient perquè ara sabem que abans d'emprar-se aquest tipus de bust ja es rebien a Barcelona els punxons des de la seca de París, moment a partir del qual l'encunyació té un art impecable i una execució molt cuidada, com ho poden comprovar, per exemple, en la regularíssima sèrie dels sisens de Lluís XIV. Així, ha d'ésser forçosament fals el sisè que Botet il·lustra al núm. 744 i molts d'altres que fins ara s'han donat per bons.

Pel que fa als tres tipus que recollim al catàleg, els dos primers són sisens híbrids, amb efígie i nom de Lluís XIII en una de les cares i armes catalanes i a nom del Principat de Catalunya a l'altre cara. No hi ha, per tant, ni any ni indicació de seca. De tota manera, els bustos de Lluís XIII s'apropen molt als encunys barcelonins, d'art acceptable en el cas I-1 i, dels que ara considerem falsos, en el cas I-2 que és el que porta la llegenda PRINC-I-CATA. Si fossin peces barcelonines no dubtaríem a qualificar d'híbrida la primera i de falsa la segona, però de moment no hem trobat manera de certificar aquest origen perquè no hem pogut identificar encunys iguals en peces regulars. D'altra banda, el tipus I-2 porta la creu de santa Eulàlia sota l'escut català, una característica que només trobem als sisens de Vilafranca del Penedès. Per tant, podem dir que I-1 sembla un híbrid i que ho és segur si hom asoleix de trobar un sisè regular amb l'encuny del seu anvers i que I-2 es fals si és de Barcelona, però que pot ésser autèntic si correspon a una altra seca.

Tenim encara el sisè I-3, un dels tants únics de la col·lecció de Vidal-Quadras. Conté una colla d'incongruències: és a nom de Felip, quan ja ningú el reconeixia l'any 1642; porta el bust d'aquest sobirà quan no hi ha sisens de Girona amb la seva efígie; porta la data 1642, quan ja a Girona es batia amb escut i a nom del Principat el 1641. En fi, es tracta d'una combinació aparentment inexplicable. Si no és una invenció feta a mida, només es podria entendre per una combinació accidental a Barcelona entre un encuny d'anvers de Felip i un encuny de Girona que hagués emigrat a la capital amb la tramesa dels sisens i aram gironí. Cal tenir present en aquestes qüestions que, en tractar-se de tallers locals, moltes vegades es conservaren els encunys corresponents als arxius municipals i que la fabricació intencionada de preteses rareses no es pot descartar.

Falsificacions

Hem reunit en aquest apartat alguns exemples de diferents tipus de falsificacions d'entre les moltes que hi ha i que exigirien un estudi monogràfic. Aquestes falsificacions poden ésser actuals i fetes per microfusió, com és el cas dels cinc rals d'Argentona F-1, emmotllats a l'època; les F-6, F-7 i F-8 que par- teixen d'un mateix model autèntic, encunyades amb encunys falsos, com l'F-9, o sospitoses pel seu me- tall de baixa llei, sense que estiguem del tots segurs que siguin falses, com és el cas de l'F-18. Al catàleg ja hem comentat individualment cada peça.

Val a dir, però, que moltes d'aquestes peces havien estat donades per bones fins ara, amb l'argument que les fabricacions locals havien d'ésser generalment descurades. Això no és cert. La plata apareix gai- rebé sempre feta de bon aliatge i de pes correcte, i les peces amb mala aparença són falses gairebé sem- pre. Així les F-6, F-7 i F-8 són foses i emmotllades a partir d'un mateix exemplar, de manera que ara po- dem assegurar-ne la falsedat. Però totes tres havien estat donades per bones. La primera formava part de la importantíssima col·lecció Vincke, avui a la Caixa de Sabadell. La segona fou publicada com a bona per Botet i la tercera apareix igualment com a autèntica en l'empremta de la col·lecció Vidal-Quadras. L'aspecte de les peces és, però, més que dubtós, com altres de semblants: F-3, F-11, etc., o bé F-15, que és feta de plom. Com a norma general, per ésser autèntiques, la plata d'aquestes peces ha de tenir bon as- pecte i ha de ser evident que han estat encunyades a martell.

Pel que fa a l'aram, cal dir que les peces més abundants entre els falsos d'aquest període són els sisens de Barcelona a nom de Lluís XIII, com ara els F-21, F-22 i F-23. Les falsificacions de numerari local són molt més escasses, però és evident que se'n varen fer, com ha estat documentat, per exemple, pel que fa als diners de Vic.

Com a norma general pel que fa al tipus més abundant, el sisè barceloní de Lluís XIII, ja hem indicat que han d'ésser falsos tots els que portin bust i tinguin irregularitats, per petites que siguin, mentre que poden ésser acceptables algunes irregularitats en les lletres o bé en l'efígie quan es tracta de sisens amb la testa sola i sense bust. La comparació amb la plata pot donar criteris per a fer la separació.

REPERTORI DOCUMENTAL

INTRODUCCIÓ

Com tot altre treball sobre la numismàtica catalana, aquest té el seu punt de partença en l'obra de Joaquim Botet i Sisó, *Les monedes catalanes*, i, en aquest cas, en el seu volum III, dedicat als períodes modern i contemporani. Ja hem dit, però, en alguna altra ocasió, que el suport documental d'aquest volum és bastant més feble que el dels dos primers, dedicats essencialment al període medieval. Pel que fa, en concret, a la Guerra dels Segadors, l'autor gironí topà amb un altre inconvenient molt greu: la dispersió de la documentació en els arxius locals de les més de trenta poblacions que varen batre moneda. Uns arxius que, en el seu temps, no devien ésser ni massa ben organitzats ni fàcilment accessibles. Com deia ell mateix, aquesta tasca no la pot fer una sola persona i cal esperar que a cada lloc ho treballin els historiadors locals.¹

Malgrat tot, Botet féu tot el que va poder per aplegar dades esparses, estudis anteriors i fins recerques inèdites que en alguns casos li varen fer alguns estudiosos locals amics. En el nostre aplec, les aportacions de Botet, on s'hi sumaven les notables recerques anteriors de Colson, Salat, Pujol i Camps, Carreras Candi i alguns altres, representen poc menys d'una cinquantena d'entrades, és a dir, poc més d'un deu per cent del total.² La publicació de les dues grans fons municipals barcelonins, les *Rúbriques de Bruniquer* i el *Dietari*, la primera de les quals ja varem estudiar i sistematitzar,³ ens aporta un contingent semblant i arribem a sumar un centenar de documents.

El més gran impuls documental el debem, però, tal com esperava Botet, a la tasca pacient dels estudiosos locals. Les seves aportacions superen de llarg els dos-cents documents i constitueixen l'aplec més nombrós del repertori actual. En molts casos, aquests treballs han suposat passar de l'absència total de dades a un conjunt molt notable de fonts documentals i, per tant, a la possibilitat de traçar la història monetària de les poblacions amb una bona base. No cal dir que no resulta planer de retrobar aquests treballs, a voltes dispersos en petites publicacions locals, butlletins de centres excursionistes i estudis monogràfics locals més amplis. En ocasió del III Simposi Numismàtic de Barcelona, dedicat justament a la Guerra dels Segadors, havíem assolit de fer tot el recull anterior i l'impuls d'aquella convocatòria en va ge-

1. J. BOTET I SISÓ, *Les monedes catalanes*, Barcelona, 1908-1911, Vol. III, vegeu pàg. 104.

2. Botet mateix féu un important despull documental pel que fa a Girona, i trobà força informacions de Barcelona, Vic i altres llocs. Al marge del seu treball personal, cal remarcar la important aportació de Colson pel que fa a Perpinyà i les estimables dades de Salat per a Igualada i altres llocs, de Soler i Palet per a Terrassa i encara d'altres de documentals o materials com les de Campaner o Padrals. No sabem, però, si pogué aprofitar tot el recull documental de Carreras Candi sobre Puigcerdà que es publicava en aquells mateixos anys (vegeu la bibliografia).

3. M. Crusafont, *Barcelona i la moneda catalana*, Barcelona, 1989, on hi publicarem una edició ordenada cronològicament. Vegeu també, «Les monedes catalanes segons les Rúbriques de Bruniquer», *Acta Numismàtica*, X, (1980), p. 117-123.

nerar encara d'altres. La crida als arxius locals donà també els seus fruits i aportà dades i documents inèdits o bé guies per a recerques ulteriors.⁴

Cal fer una menció particular, doncs, d'aquells estudiosos que varen treure el tema de l'absoluta obscuritat: Carrera Pujal, per a Barcelona, Avel·lí Xalabarder per a Caldes de Montbui, Llobet i Portella per a Cervera, Salvador Llobet per a Granollers, Hernandez Palmés per a Lleida, Sebastià Datzira per a Manresa, Joaquim Danés per a Olot, Carreras Candi per a Puigcerdà, Serra Vilaró i Planes Albets per a Solsona, Sebastià Cardús per a Terrassa i Josep Gudiol per a Vic.⁵

Altres estudis no tant exhaustius però igualment valuosos han estat els de Jaume Dantí per a Granollers, de Joaquim Llovet per a Mataró, del ja mencionat Serra Vilaró per a Oliana, de Rafael Comas per a Terrassa i encara d'altres que trobarem a la bibliografia del repertori.

La recerca fou represa per Xavier Sanahuja que encarà l'ambiciós projecte de recórrer els arxius locals per a completar les informacions. Hem d'agrair l'ajut de la Caixa d'Estalvis de Sabadell, que atorgà una beca per a la realització d'aquest estudi. Els resultats han estat prou satisfactoris. Tot i els reculls anteriors encara s'han pogut trobar, precisar o ampliar uns cent cinquanta documents, la major part dels quals totalment inèdits. Sanahuja ha fet alguna breu publicació d'algun d'aquests documents, però n'ha reservat la immensa majoria per a aquesta obra. Això ha permès d'arribar a un total d'entrades que supera les quatre-cents cinquanta. No cal dir, doncs, que la base documental és incomparable amb la que pogué emprar Joaquim Botet.

Amb tot, hi ha poblacions que es resisteixen a aquestes recerques. No hem pogut afegir cap informació documental sobre els tallers monetaris d'Argentona, Berga, Camprodon, Sanaüja i Valls, tot i que en alguns casos, com en el de Berga, hi ha indicis positius de l'existència de documents. El nostre treball és sempre acumulatiu i mai no es pot assegurar d'haver arribat al fons de les dades de base.

X. Sanahuja féu un primer recull global de cara a constituir aquest repertori documental, primant especialment la documentació inèdita. Arribà així a un aplec de prop de quatre-cents documents, molts d'ells en breus registres. En emprendre el redactat de les històries monetàries de les poblacions i la interpretació general aquest aplec, ens ha resultat en alguns casos insuficient i hem pensat que era una llàstima de no reunir en el repertori almenys tota aquella documentació que directament ens sustentava el treball de síntesi. És per això que hem ampliat el text de molts documents i n'hi hem afegit una cinquantena llarga. Però com que en molts casos ja havíem referenciat els documents del primer aplec amb la seva numeració ens ha semblat millor, de cara a no produir errors, d'afegir els nous textos amb numeració *a* i *b* darrera el nombre que cronològicament el precedís. És per això que el darrer document porta el núm. 389 i, en canvi, parlem de més de 450 documents. No cal dir que en cap cas podem assumir el repte de l'exhaustivitat, no sols per la dificultat d'un treball de diferents mans, sinó perquè calia introduir en qual-sevol cas uns criteris de selecció a fi d'obtenir un llibre manejable. Si tenim present que l'obra s'acompanya d'una catalogació de monedes que ultrapassa el miler d'exemplars i que calia fer la història monetària de més de trenta poblacions, ja es fa evident la impossibilitat de reproduir íntegrament tots els documents. Amb tot pensem que les informacions bibliogràfiques contenen prou dades per a arribar a una panoràmica suficient si es vol encarar un estudi monogràfic d'un determinat taller.

4. *III Simposi Numismàtic de Barcelona*, Barcelona, 1985. En el volum s'hi publicaren les aportacions parcials, però restà inèdit el recull material que ara donem a conèixer i l'aplec documental que ara s'ha complementat i ampliat.

5. Englobem totes les aportacions en un únic llistat, però, naturalment, no totes responen als mateixos paràmetres. Les de Carrera Pujal per a Barcelona no tenen el caràcter exclusiu de la majoria de les altres, perquè en aquest cas hi havia força material publicat. Totes són, però, extraordinàriament valuosos.

CLAU D'ABREVIATURES:

Bibliogràfiques:

- BOTET (1): BOTET, Joaquim. *Les monedes catalanes*. Volum III, Barcelona, 1909-11.
- BOTET (2): BOTET, Joaquim. «Sobre les monedes catalanes anomenades massiair». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, t. VIII, (1915-16), p. 30-32.
- CARDÚS: CARDÚS, Salvador. «Història monetària de Terrassa». *Crónica-catalogo de la I Exposición Nacional de Numismática*, Terrassa, 1951, p. 86-97.
- CARRERA PUJAL: CARRERA PUJAL, Jaume. *Historia política y económica de Cataluña. Siglos XVI al XVIII*. Volum II, Barcelona, 1947.
- CARRERAS CANDI: CARRERAS CANDI, Francesc. «Encunyacions monetaries al Urgellet y Cerdanya (Edad Moderna)». *Boletín de la Sociedad Artístico-Arqueológica de Barcelona*, núms. 46 (1905), p. 884-895; 49 (1906), p. 129-147 i 51-54 (1907), p. 275-290, 343-349, 408-416 i 485-499.⁶
- COMAS (1): COMAS, Rafael. «Les monedes terrassenques. Els sisens de la Universitat Forana (1641-1642)». *Terme*, núm. 7 (1992), p. 19-25.
- COMAS (2): COMAS, Rafael. «Les monedes terrassenques. Els V rals de plata de la Universitat de la vila (1641-1642)». *Terme*, núm. 9 (1994), p. 19-24.
- COLSON: COLSON, A. *Recherches sur les monnaies qui ont eu cours en Roussillon*. Perpinyà, 1853.
- CRUSAFONT: CRUSAFONT I SABATER, M. *La moneda catalana local, segles XIII-XVIII*. Barcelona, 1990.
- DANÉS: DANÉS, Joaquim. *Història d'Olot*, vol. XIX, Olot, 1977.
- DANTI: DANTÍ, Jaume. *Granollers i la seva comarca als segles XV-XVII*. Granollers, 1981.
- DATZIRA: DATZIRA, Sebastià. «Les encunyacions a Manresa durant la Guerra de Separació —fons documentals». *III Simposi Numismàtic de Barcelona*, Barcelona, 1985. p. 147-152.
- DIETARI: *Manual de novells Ardits, vulgarment apellat Dietari de l'Antich Consell barceloní*. 28 volums. Barcelona, 1892-1975.
- GALCERAN VIGUÉ: GALCERAN VIGUÉ, S. *Dietari de la fidelíssima vila de Puigcerdà*. Barcelona, 1977.
- GUDIOL: GUDIOL, Josep. *Les monedes vigatanes durant la revolta de Catalunya contra Felip IV (1641-1646)*. Vic, 1925.

6. Sobre aquesta obra hi ha un considerable embolic. Fou publicada amb el títol que mencionem i en els sis lliuraments indicats entre el 1905 i 1907, però Botet dóna el títol i la paginació de manera incompleta. Els dos primers lliuraments foren aplegats com un treball separat i publicats sota el títol «Monedes del Urgellet (La Seu i Organyà)» dins una miscel·lània de treballs de Carreras Candi, que és el que referencia Mateu y Llopis en la seva *Bibliografía de la historia monetaria de España*, Madrid 1958, p. 243, sense indicar l'any ni aquests antecedents. La resta del treball fou inclòs igualment en la mencionada miscel·lània amb el títol «Monedes de la Cerdanya (segles XVI i XVII)» (p. 189-192). Això pot induir a suposar que hi ha tres articles, quan, en realitat només n'hi ha un. Per acabar-ho d'adobar, Mateu y Llopis menciona aquest segon sector de l'article com a «Monedes de Catalunya» en lloc de «Monedes de la Cerdanya» (p. 253 de la seva *Bibliografía...*, ja citada), amb la qual cosa crea encara un quart fantasma.

- HENÁNDEZ PALMÉS: HERNÁNDEZ PALMÉS, A. «Historia documental de las monedas leridanas acuñadas durante la guerra de Segadores (1640-1659)». *Miscel·lània. Les terres de Lleida al segle XVII*. Lleida (1984), p. 275-334.
- LLOBET PORTELLA (1): LLOBET I PORTELLA, J. M. «Les monedes i pallofes de Cervera». *Acta Numismàtica*, núm. 3 (1973), p. 208-242.
- LLOBET PORTELLA (2): LLOBET I PORTELLA, J. M. «Nova aportació sobre les monedes i pallofes de Cervera». *Acta Numismàtica*, núm. 6 (1976), p. 221-230.
- LLOBET PORTELLA (3): LLOBET I PORTELLA, J. M. «L'expedient de l'autorització d'encunyació de moneda a Cervera durant la Guerra dels Segadors». *III Simposi Numismàtic de Barcelona*, 1985. p. 135-142.
- LLOBET PORTELLA (4): LLOBET I PORTELLA, J. M. «Les monedes de Bellpuig d'Urgell». *Acta Numismàtica*, núm. 7 (1977), p. 225-238.
- LLOBET PORTELLA (5): LLOBET I PORTELLA, J. M. «Les monedes i pellofes de Tàrrega». *Acta Numismàtica*, núm. 5 (1975), p. 73-89.
- LLOBET PORTELLA (6): LLOBET I PORTELLA, J. M., «El procés judicial per la fabricació de moneda a Cervera durant la Guerra dels Segadors, encara una incògnita». *Acta Numismàtica*, núm. 15 (1985), p. 225-228.
- LLOBET: LLOBET, Salvador. «Notes de la Guerra dels segadors al Vallès». *Butlletí de l'Agrupació Excursionista de Granollers*, (març-abril, 1936), p. 122-124.
- LLOVET: LLOVET VERDURA, Joaquim. *La ciutat de Mataró*. Vol. II. Barcelona, 1961.
- MADOZ: MADOZ, Pascual, *Diccionario geográfico, estadístico e histórico de España y sus posesiones de ultramar*. 1845-50.
- MONFAR: MONFAR, Diego. *História de los condes de Urgel*. Barcelona, 1853-54. (Documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón. v. 9 i 10).
- MORERA: MORERA, E. *Tarragona cristiana*. Vol. I. Tarragona, 1981.
- PALUZIE: PALUZIE, Esteban. *Olot: su comarca, sus extinguidos volcanes, su historia civil, religiosa y local*. Barcelona, 1860.
- PEDRALS: PEDRALS MOLINÉ, Artur. «Monedas barcelonesas de necesidad acuñadas en el siglo XVII. *Memorial numismático español*. Vol. II. 1868. p. 274-276.
- PLANES ALBETS: PLANES I ALBETS, Ramon. «L'encunyació de moneda a Solsona durant la guerra de Separació (1640-52)». *III Simposi Numismàtic de Barcelona*, 1985. p. 153-160.
- PUJOL CAMPS: PUJOL CAMPS, Celestino. «Las monedas de Bisbal». *Revista de Gerona*, juny 1877. Vol. I, p. 249-255.
- RÚBRIQUES: *Rúbriques de Bruniquer. Cerimonial dels magnífichs consellers y regiment de la ciutat de Barcelona*. 5 volums. Barcelona, 1912-16. Les rúbriques monetàries les hem extret de la compilació de: M. CRUSAFONT, *Barcelona i la moneda catalana*. Barcelona, 1989.
- SALAT: SALAT, Josep. *Tratado de las monedas labradas en el Principado de Catalunya*. Barcelona, 1808.
- SANABRE: SANABRE, Josep. *La acción de Francia en Cataluña, en la pugna por la hegemonía en Europa, 1640-1659*. Barcelona, 1956.
- SANAHUJA (1): SANAHUJA, Xavier. «Actuacions monetàries a Tortosa (segles XV-XVIII)». *Acta Numismàtica*, núm. 28 (1998), p. 141-156.
- SANAHUJA (2): SANAHUJA, Xavier. «Els menuts de Puigcerdà del 1576». *L'Ardit*, núm. 12 (1999), p. 25-30.

- SERRA VILARÓ (1): SERRA VILARÓ, Joan. «Notas de archivo sobre menuts» a *Numisma*, núm. 17 (1955), p. 65-72.
- SERRA VILARÓ (2): SERRA VILARÓ, Joan. *Baronies de Pinós i Mataplana*. Llibre II, Barcelona, 1947.
- USHER: PAYSON, A. Usher, «Banking in Catalonia: 1240-1723». *The Early History of Deposit Banking in Mediterranean Europe*. Cambridge (Mass.), 1943.
- VILASECA: VILASECA, Salvador; VILASECA, Maria Lluïsa. «Pellerofes civils y eclesiàstics de Reus». *Numisma*, núm. 84-89 (1967), p. 131-142.
- XALABARDER: XALABARDER, Avel·lí. *Caldes antic i modern*. Caldes, 1935.

Altres abreviatures

- d. diners
 doc. document
 f. foli
 fàb. fàbrica
 ll. lliures (unitat de compte)
 p. pàgina
 reg. registre
 s. sous (unitat de compte)
 v. verso
 vol. volum
 x nombre indeterminat

Arxius:

- ADPO: Archives Départementales des Pyrénées Orientales (Perpinyà)
 ACA: Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona)
 ACPS: Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell
 ACB: Arxiu Històric Comarcal de la Bisbal d'Empordà
 ACC: Arxiu Històric Comarcal de Cervera
 ACM: Arxiu Històric Comarcal de Manresa
 ACO: Arxiu Històric Comarcal d'Olot
 ACP: Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà
 ACR: Arxiu Històric Comarcal de Reus
 ACS: Arxiu Històric Comarcal de Solsona
 ACT: Arxiu Històric Comarcal de Terrassa
 ACTA: Arxiu Històric Comarcal de Tàrraga
 ADS: Arxiu Diocesà de Solsona
 ADV: Arxiu Diocesà de Vic
 AHB: Arxiu Històric de Banyoles
 AHCB: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
 AHT: Arxiu Històric de Tarragona
 AMB: Arxiu Històric Municipal de Bellpuig

- AMC: Arxiu Històric Municipal de Caldes de Montbui
- AMG: Arxiu Històric Municipal de Girona
- AMGR: Arxiu Històric Municipal de Granollers
- AMM: Arxiu Històric Municipal de Mataró
- AMS: Arxiu Històric Municipal de la Selva del Camp
- AMV: Arxiu Històric Municipal de Vic
- APL: Arxiu Històric de la Paeria de Lleida
- APS: Arxiu de Protocols de Solsona

Repertori documental

1

1640, 27 d'agost. **Barcelona.**

El consell de Barcelona acorda el lliurament de 4.000 lliures en moneda de plata al mestre de la seca per tal de començar a fabricar ardits i menuts.

«Item deliberan que de la moneda de pes que és en la Taula sien girades a Baltasar Riba, mercader, mestre de la seca, 4.000 ll. a efecte de convertir aquelles en la fàbrica de ardits y menuts ha de fer per compte de la present ciutat conforme lo concert entre los senyors consellers y dit Riba, fet a 22 de juliol proppassat, attès ja ha prestada cautió lo die de vuy en la scrivania major y per ço, etc.».

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1639-40, f. 301v.

2

1640, 12 d'octubre. **Lleida.**

El Consell General de Lleida acorda demanar permís per fabricar 10.000 lliures d'ardits en moneda d'or i d'argent a Barcelona per tal de solucionar les necessitats econòmiques de la ciutat.

APL, Consell General, reg. 441, f. 60v.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 304, doc. 1.

3

1640, 15 i 22 d'octubre. **Barcelona.**

La Generalitat acorda prendre a censal 300.000 lliures per fer front a la defensa del Principat, oferint preus molt atractius als subscriptors que entreguessin or i plata (18 sous l'unça de plata).

CARRERA PUJAL, p. 110.

4

1640, 18 d'octubre. **Barcelona.**

El consell de Barcelona suspèn un acord del dia anterior en el qual es facultava la Taula de Canvi per acceptar la plata a 18 sous l'unça en lloc de 17 sous, per tal de no perjudicar la Generalitat, que pretenia prendre plata a compte al mateix preu.

5

1640, 30 d'octubre. **Barcelona, Lleida.**

El Consell de Cent de Barcelona llegeix un informe de tot el que demana la ciutat de Lleida i acorda concedir-li permís per a utilitzar la seca reial per fabricar-hi moneda d'or, plata i billó amb empremtes barcelonines.

(informe llegit al Consell:)

«Molt il·lustre senyor,

En execució de la deliberació per v.s. feta a 16 del corrent aserca del contingut en la suplicació per la ciutat de Lleida donada en que se demana a la present ciutat sie servida per socòrer a las necessitats que al present se li ofereixen de tants gastos extraordinaris de la guerra corrent, estant molt falta de diner, donar-li llicència en que en la seca d.esta ciutat, en nom y utilitat de dita ciutat de Lleida, se fabriquen 10.000 lliures de ardots, pagant lo valor del metall y manufacturas, y juntament ab nom desta ciutat y utilitat de dita ciutat de Lleida se fabricàs de l'or y plata que tenen una partida de moneda del mateix pes y valor del que vuy se fabrica en la seca. Los senyors consellers y vuytena per aquest negoci nomenada feren comissió a persones per a que de propòsit vessen de quina manera se podria facilitar aquesta pretenció, las quals se són conferidas ab lo mestre de la seca real d.esta ciutat y han discorregut dita matèria. Per lo que se diu que fabricar-se de la manera que demana dita ciutat de Lleida tindria la present ciutat de parar la fàbrica pròpia, axí de plata com de belló, per ser de diferents senyors la matèria de que se tindria de fabricar, perquè en dita seca sols y ha tres molinets: los dos serveixen per a estirar los riells de plata y de belló, y lo altre per a encunyar la moneda axí de plata com de ardots, y d.esta manera lo dit mestre de la seca dona la una semmana lliuransa de plata y la altra de ardots. Y feta esta relació las sobreditas personas a dits senyors consellers y vuytena se han considerat per dita junta molts grans inconvenients y danys per la present ciutat y Principat, perquè de present no pot dexar de fer fabricar la dita ciutat axí la moneda de plata com de ardots per se necessari per donar la Taula y Banch rahó no sols als pagaments fa a particulars però encara a tot lo Principat, com v.s. pot considerar. Y axí apar als senyors consellers y vuytena sobredita que la present ciutat no pot en manera alguna consedir lo que la ciutat de Lleida demana per las sobreditas rahons y las que se dexen considerar. Y axí se ha determinat representar-ho a V.S. y que per a acudir a la necessitat representada per dita ciutat de Lleida no y ha altre remey sinó que la plata que diu que té la pendrà esta ciutat a rahó de decet sous la onsa y lo or a rahó de dotse lliuras y li donarà lo diner equivalent ab plata o ardots de la manera que voldrà, salvat en tot lo parer de V.S. que serà lo més acertat.

(Deliberació:)

«[...] y que la present ciutat done facultat y potestat com lo present Concell li done als de la ciutat de Lleida de poder fabricar en la seca real de la present ciutat moneda de plata y or de pich, per ara fins en 10.000 lliures. Y per quant los molinets de la present ciutat estan ocupats en fabricar per la present ciutat y per servey dels senyors deputats moneda, y (si) paràrant la fàbrica serie notable perjudici de tot lo Principat. Y que puguen los de dita ciutat de Lleida fabricar en dita seca ardots y menuts quant seran acabats los molinets nous que ara se estan fent, fins en quantitat de 10.000 lliures conforme per part de dita ciutat de Lleida està demanat, fabricant dita moneda en nom de la present ciutat y benefici de dita ciutat de Lleida, procurant que dits molinets se acapies ab tota la prestesa possible, y de aquesta deliberatió ab una carta se done notítia als pahers de dita ciutat de Lleida».

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1639-40, f. 351, 366-367v. i fulls intercalats.
Esmentat per: CARRERA PUJAL, p. 110.

6

1640, 6 de novembre. **Lleida**.

El Consell General de Lleida es fa ressò del permís obtingut de Barcelona per tal de fabricar 10.000 lliures d'ardits i 10.000 més d'argent en aquella ciutat, i acorda fer una crida demanant als ciutadans que venguin argent i or a la Taula a raó de 17 sous l'unça de plata i 12 lliures la d'or.

APL, Consell General, reg. 441, f. 65.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 304, doc. 2.

7

1640, 12 de novembre. **Barcelona**.

El Consell de Cent de Barcelona crea la setzena de monedes, la qual proposa marcar els trentins (així com les fraccions) i donar-los el nou valor de 39 rals, les dobles 33 rals i mig, i també proposa continuar la fabricació de rals catalans i iniciar la fabricació de sisens de la mateixa lliga que els ardits, amb els quals es podria recollir molt d'or i argent.

«...(amb la fabricació de sisens) se considera entrarie molta moneda de or en la Taula y Banch y no tindria en la moneda de plata corrent los encontres que vuy té, que per no tenir los aparells necessaris nos pot fabricar la que és menester en lo stat present. Y en la fàbrica de dits sisens y ab lo preu de quatre lliuras per trentí y dobles al respecte apar que podrie la present ciutat donar remey al benefici tant principal com és la conservació de la Taula y Banch que tant importa al benefici comú, que ab açò y altres remeys que estan tractant-se en dita junta en rahó de moneda de plata que per tenir en si tantes dificultats nos representen per ara a V.S.»

«E lo dit Concell féu la deliberació següent: Attès que la matèria proposada és de la gravetat se deixa considerar y que en si aporta algunes dificultats, que per ço los senyors consellers en continent anomenen vuyt persones del present Concell de tots estaments, les quals ab la vuytena per esta matèria anomenada esta nit mateixa y sens disgregar-se lo present Concell, los manen los senyors consellers ajuntar per a que dites persones censuren y premediten les matèries y algunes rahons y conveniènties acerca elles y del que havia aparegut a dita junta convenir los senyors consellers esta nit mateixa los manen proposar pendra la resolució apareixerà més convenir al servey de Déu nostre senyor y benefici de la present ciutat.

E en continent en exequitió de la propdita deliberació los senyors consellers, sens disgregar-se lo dit Concell, an nomenat vuyt persones més y an ajuntat dita setsena y tots junts an tractat y platicat dita matèria, y après de haver tingut dita conferència ha aparegut a dita junta que deu la present ciutat deliberar que los trentins valegan de assí al devant trenta-nou reals quiscun trentí, y los migs trentins y onsens al respecte, y que las dobles valegan de assí al devant trenta-y-tres reals cada doble, y les mitges dobles al respecte, y que dits trentins, migs trentins, onsets i dobles i mijes dobles sien marcats de la manera apareixerà als senyors consellers y setsena nomenada, y que la present ciutat los reba al mateix preu y valor y que la present ciutat fasse y fabrique reals de pes de divuyt diners cada real de la mateixa qualitat que són vuy los reals catahalans y los demás al respecte, y ques fassen y fabriquen sisens a la lliga de l'ardit la quantitat que apareixerà als senyors consellers y setsena anomenada.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1639-40, f. 370-72.

Esmentat per: CARRERA PUJAL, p. 110-111 (però sense datar-lo).

7a

1640, 12 de novembre. **Barcelona.**

«En Concell de cent se tracta de fabricar moneda de or, plata, y velló, ço es Trentins, mitgs Trentins, y Onsens, Dobles y mitges dobles de or.»

Rúbriques, p. 141

8

1640, 15 de novembre. **Barcelona.**

La setzena de monedes nomenada pel Consell de Cent barceloní ordena al mestre de la seca que posi en execució la deliberació del Consell del dia 12 proppassat.

«...se ordena a Baltasar Riba, mestre de la seca, y als demás oficials de aquella, marquen les dites monedas ab una marca petita de la ciutat y en la Taula de aquella. Ço és aquelles tant solament que los taulers de la Taula de la present ciutat los seran entregades, y axí mateix se'ls ordena que en exequutió de dita deliberatió (del passat dia 12) posen en exequutió la fàbrica de les demás monedes en dita deliberatió contengudes. Y de la present deliberatió sie donada còpia a dit mestre de la seca.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1639-40, f. 374v.

8a

1640, 15 de novembre. **Barcelona.**

«Los Consellers deliberaren que dita moneda fos marcada de una marca petita de la Ciutat, y que tots los Molinets fabricassen sisens, y que los Reals fossen de pich...»

Rúbriques, p. 141.

9

1640, 15 de novembre. **Barcelona.**

La vuitena de la seca nomenada pel consell barceloní acorda que tots els molinets es dediquin a fabricar sisens i que els rals de plata es fabriquin a martell.

«...que tots los molinets fabriquen sisens y que los reals que ha deliberat lo savi Concell de Cent se fabriquen sien de pich.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1639-40, f. 375.

10

1640, 18 de novembre. **Lleida.**

El Consell General de Lleida es fa ressò que no hi ha diners per dur a terme les operacions de compra de metall per tal de fabricar moneda a Barcelona.

APL, Consell General, reg. 441, f. 74.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 304, doc. 3.

11

1640, 20 de novembre. **Barcelona.**

La junta de braços acorda demanar al Consell de Cent de Barcelona que rectifiqui el valor de l'or i la plata establert, per no perjudicar l'emprèstic de 300.000 lliures que pretenia aconseguir la Generalitat.

«Proposició feta en los Brassos Generals tinguts a 20 de novembre de 1640.

Molt Il.lustres,

En las Juntas de Brassos tingudas a 15, 22 y 28 del mes de octubre proppassat determinà v.s. que per a poder acudir de prompte als gastos de la guerra, y particularment al sou dels soldats auxiliars, manlevàs lo General 300.000 lliures a censal, prenent diner efectiu o or a rahó 12 lliures i mitja, y plata a rahó de 18 sous, que era a deu més per onsa lo or y un sou més la plata del preu a que la prenia la ciutat, per facilitar amb més promptitut la dita manlleuta. Després ensà lo savi Consell de Cent ha deslberat pujar lo valor del trentí a 39 reals y ques fabricassen reals a divuit diners, ab que ha donat maior valor, així a l'or com a la plata. Y és causa que los qui volian dexar dits censals en plata y or efectiu se són retirats y se és impossibilitada dita manlleuta. Havem conferit ab la junta de trenta-sis personas lo remey que aquestas cosas porian tenir y per quin camí se poria facilitar dita manlleuta, perquè los auxiliars tenim intelligèncias ja van entrant y per consegüent los gastos de la guerra van augmentant hins trobarà sens un diner. Y ha aparegut a dita junta se havia de fer una embaxada als molt illustres senyors consellers y savi Consell de Cent que sien servits hagut respecte al sobredit manar deliberar y assignar valor axí a la plata com a l'or, y que lo General prenga la plata a un sou més la onsa del que la ciutat la posarà y lo or a deu sous més, conforme segons lo valor de ara havia V.S. deliberat.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1639-40, f. full intercalat entre 383 i 384.

12

1640, 21 de novembre. **Barcelona, Girona.**

El Consell de Cent de Barcelona, després de llegir la proposta de la setzena de la seca, acorda ordenar rebre l'or de 22 quirats a raó de 13 lliures l'unça, i l'argent a raó de 19 sous l'unça, ambdós en forma de moneda o de metall obrat, en aquest cas marcat a la llei i marca de Barcelona, i tocat i pesat per l'ofici del contrast de la ciutat. El Consell de Cent també aprova una segona petició relacionada amb una demanda de la ciutat de Girona.

«...y en lo que toca al que demana lo syndich de la ciutat de Girona acerca lo picar los trentins que té aquella ciutat se ha considerat ésser de molta conveniència conservar la bona correspondència que sem-

pre se ha tingut ab aquella ciutat y que en conformitat de açò serie bé se servís v.s. deliberar que tots los trentins, migs trentins, onsens, dobles y mitges dobles, que té la ciutat de Girona piquen dites monedes ab la marca de la dita ciutat de Girona o altre que a ella li apareixerà millor. Y que v.s. podrie deliberar rebre y donar dits trentins y demás monedas de or a la Taula y Banch de la present ciutat de la mateixa manera y al mateix preu dels 39 reals per trentí, y al respecte los migs trentins y onsens y axí mateix les dobles de or y mitges dobles ab que totes les dites monedes de or sien del just quilat y pes y no altrament y que ab assò se evitarà la incomoditat y perill que tindrie dita ciutat de Girona en fer aportar dites monedas en dita ciutat per a marcar, salvat en tot la millor sençura de v.s.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1639-40, f. 387 i següents.

12a

1640, 26 de novembre. **Barcelona.**

Del 15 al 26 de novembre es contramarcaren 25.000 trentins. Sembla que hi hagué un altre contramarcats l'any 1645.

AHCB, Taula de Canvi, *Erari vol. 3, 1635-42, f.9-10, rúbrica titulada: «Compte dels trentins trayem per marcar...»* i *Registre de deliberacions*, v. 154, f. 197-199.

13

1640, 29 de novembre. **Barcelona.**

El Consell de Cent de Barcelona dóna el vist-i-plau a la proposta de la Generalitat que, en deliberació del dia 26, havia ofert fer-se càrrec de les pèrdues de la ciutat de Barcelona en cas que augmentés el preu de la plata en un sou per unça, i el de l'or de 22 quirats en deu sous per unça.

«Convocat y congregat lo savi Concell de Cent jurats en la sala gran de dit Concell, en la forma acostumada, lo senyor conseller segon en veu sua y de voluntat dels demás senyors consellers, sos companys, lo cap absent y suspès, explicà y referí al dit Concell com los senyors deputats del General de Catalunya an supplicat als senyors consellers fossen servits ordenar als administradors de la Taula del cambi de la present ciutat que tota la plata que.s rebrà y depositarà en dita Taula en compte del smers de censal de 300.000 ll. que los tres brassos generals an deliberat se manlevassen a censal, las reban dits administradors de la Taula, ço és la plata obrada a raó de 20 s. la onsa y lo or a raó de 13 ll. 10 s. la onsa, que és un sou més per onsa de la plata y 10 s. més per onsa de l'or del que lo savi Concell de Cent té deliberat y ordenat, y que dits senyors deputats farian bo y pagaran y satisfaran a la present ciutat lo que és de més a més de la onsa de plata y or del que dit savi Concell ha deliberat se prengue...»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1639-40, f. 398v.

14

1640, 1 de desembre. **Lleida.**

El Consell General de Lleida acorda demanar un préstec de 10.000 lliures d'ardits a la ciutat de Barcelona.

APL, Consell General, reg. 441, f. 76.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 303-304, doc. 4.

15

1640, 4 de desembre. **Barcelona.**

El consell barceloní acorda engegar la fabricació de rals de plata a martell i posar la seca al màxim rendiment.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1640-41, f. 9v.

16

1640, 6 de desembre. **Barcelona.**

La junta de seca de Barcelona acorda abatre les monedes d'or curtes de pes, a les quals s'haurà de descomptar un sou per cada gra de pes que hi manqui.

«Los senyors consellers etc., ab vot y parer de la setsena de la seca, y dita junta en exeució de la deliberació feta per lo savi Concell de Cent, a quatre del corrent, deliberan que los trentins, mig trentins, onsens y dobles d'or que.s trobaran ser curts de pes se hajan de pèndrer en la Taula, pagant per cada gra que serà trobat ser curt, un sou per gra. Y que los dits trentins, mig trentins y demás moneda d'or que serà curta se haje de tallar en continent devant la mateixa persona que aportarà aquella, y que la present deliberació sia intimada y notificada als magnífics taulers y demás oficials de dita Taula.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1640-41, f. 17-17v.

Regestat a *Rúbriques* (com del dia 7), p. 143.

16a

1640, 10 de desembre. **Barcelona.**

Des del 25.11.1639 fins al 10.12.1640 es varen fabricar a la seca rals i sous fins a 201.350 lliures 6 sous. La talla oficial del ral va ésser de 72 peces el marc i la real de 73,4 peces.

AHCB, Consell de Cent, *Memorials de comptes del clavari*, 1642-43, *compte n. 768* *Registre de deliberacions*, 1641-42, f. 29-29v.; 1642-43, f.58.

17

1640, 11 de desembre. **Lleida.**

Atès que a Barcelona hom ha augmentat el valor dels trentins més de cinc rals del que valien, el Con-

sell General de Lleida acorda enviar a Barcelona les partides d'or de la Taula i d'altres particulars de la ciutat per tal de contramarcas-les com és establert.

APL, Consell General, reg. 441, f. 80v.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 304, doc. 5.

17a

1640, 12 de desembre. **Barcelona.**

«Los Concellers deliberaren que fos feta, y fabricada moneda de plata de tres maneres, ço es de deu Reals; de sinch reals, y sinch sous.»

Rúbriques, p. 143

18

1640, 12 de desembre. **Barcelona.**

El consell barceloní ordena als oficials de la seca que assisteixin a treballar des de les 5 del matí fins a les 7 de la tarda, sota pena d'acomiadament.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1640-41, f. 22.

19

1640, 17 de desembre. **Barcelona.**

La setzena de seca del consell barceloní acorda assajar la fabricació de moneda de plata a martell.

«Los senyors consellers, lo cap y ters absents, ab vot y parer de la setzena de la seca, deliberan que los senyors consellers, juntament ab quatre persones de la present junta, una de cada estament nomenadoras per sa senyoria, se informen ab argenters y persones pràtiques si lo fer reals, pessas de sinch sous, de deu sous y de vint sous buydats, ço és las planxas buydades y après de buydades dar-los lo pich conforme certa persona ha aconcellat als senyors consellers, és cosa convenient y utilosa a la present ciutat y si s'aconcella que es deu fer ne fassen la experiència y la prova, y si veuen que rehit continuar la fàbrica de aqueixes spècies de monedas, y si no rehit manen parar la fàbrica y fer relatió a la present junta per a que pugue deliberar lo fahedor.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1640-41, f. 31.

20

1640, 20 de desembre. **Lleida.**

Atès que l'operació de fabricar moneda a Barcelona no ha resultat possible, el Consell General de Lleida acorda demanar permís a la junta de braços per a fabricar-ne a Lleida amb uns encunys vells que han trobat a la caixa dels privilegis de la ciutat.

«Acorda y delibera dit magnífich Consell General..., en quant al capítol quart de fer moneda de plata

és de parer se scriga als brassos estan junts en la ciutat de Barcelona ab tota brevedad y que atès la necessitat ab que estam en esta ciutat de fabricar moneda de plata, la qual no ha pogut fabricar en la de Barcelona, atesos los molles antichs ha trobat per a fabricar reals de plata, trobats en la caixa dels privilegis de la present ciutat, los quals ab acte públich són estat extrets de dita caixa, instant y requerint-ho lo síndich ordinari de la present ciutat per a que dita moneda correnga per tota Catalunya ab més facilitat, se servezca sa senyoria de auctorisar fasse dita ciutat moneda de plata, és a saber reals de la lliga y pes de la ciutat de Barcelona.»

APL, Consell General, reg. 441, f. 83.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 304, doc. 6.

21

1641, 7 de gener. **Vic.**

El consell de Vic acorda continuar la fàbrica de menuts a la ciutat, per tal de pagar les despeses que la ciutat havia tingut els anys anteriors.

GUDIOL, p. 22.

22

1641, 17 de gener. **Girona.**

Carta dels jurats de Girona al conseller en cap de Barcelona demanant-li que donin per bona la decisió ja presa de batre moneda d'or i argent.

«Molt il.lustre Senyor,

Nostre síndich nos ha referit la onra y mersè que v.s. nos fa de que tindrà està ciutat perpètua memòria y procurarà servir-ho en totes les ocasions que se offerescan. Entre altres coses nos ha assenyalat en sa relatió que v.s. esperava que esta ciutat prestaria cinquanta milia lliures als senyors deputats y verdaderament que v.s. y sa senyoria se podien prometre ab tota seguretat si poguera esta ciutat conformar lo poder ab la voluntat, però per ésser impossible és estat forsós desenganyar ab carta a dits senyors deputats y de paraula al senyor deputat militar, qui vuy és passat per esta ciutat, perquè després de molts milanars que havem manllevat a for de censal per les guerres de Leocata y Salses, havem manllevat y gastat per les ocasions presens més de cinquanta milia lliures restat de manera que per no tenir un diner y dubtà que»s trobe qui vulla prestar-nos: avem resolt batre moneda conforme la que v.s. fabrica, prenent lo or y plata de nostres habitants, com realment havem comensat de posar-ho en exequció, confiats que tant per tenir, com té esta ciutat, privilegi, qua també de la mercè que v.s. nos fa, serà servit tenir-ho per ben fet y assenyaladament servint per benefici universal de»sta província y que en esta conformitat manarà que la moneda que fem de or y plata sie admesa y rebuda de la manera que se admet la moneda queys bat per orde de v.s., que altrament no podrie esta pobre ciutat acudir y suportar los càrrechs y obligacions que li han causat y causan les concorrientias destos temps, y com v.s. sap la fidelitat ab que ha procehit y proceheix no seria bastant per a obrar si li faltava lo poder. Suplicam a v.s. nos mane respondre per lo present portedor si a v.s. se li ofereix alguna cosa de son servicij que acudirem a tot ab moltes veres y voluntat.»

AHCB, Consellers, *Política i guerra*, lligall 5.

23

1641, 18 i 19 de gener. **Lleida.**

El Consell General de Lleida acorda demanar als ciutadans que venguin argent i or a la Taula a raó de 19 sous l'unça de plata i 13 lliures la d'or, per tal de fabricar moneda.

APL, Consell General, reg. 441, f. 86.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 305-6, doc. 7-8.

24

1641, 20 de gener. **Lleida.**

El Consell General de Lleida acorda fabricar moneda de plata de llei de 17 a 18 diners amb els encunys de revers que la ciutat posseïa i obligar tothom a donar compte de l'argent que té en el seu poder.

«Acorda y delibera dit magnífich Consell General, atesa la necessitat de la ciutat y lo poch remey s'espere de la Barcelona, segons scriu lo síndich, queds fabrique moneda conforme se deliberà en dies at-ràs, éssent aquella de pes de deset a divuit dinés, ab que dita moneda se encunye ab lo encuny trobat en la caixa dels privilegis mostrat en aquest iltlustre lloch, posant a l'altra part un cap de rey conforme se acostume...»

APL, Consell General, reg. 441, f. 91v.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 307, doc. 9.

25

1641, 23 de gener. **Girona.**

La junta de guerra del consell gironí, un cop habilitada la seca, i invocant els privilegis que té la ciutat, acorda batre moneda de plata.

BOTET (1), p. 97.

26

1641, 24 de gener. **Barcelona.**

La setzena de monedes del consell barceloní acorda fabricar moneda de plata exclusivament a martell i iniciar la fabricació de moneda d'or en forma de dobles i mitges dobles i onzens o trentins.

«...que per ara nos fassen més molinets ans bé lo senyor conseller quart fasse posar totes les persones que li apareixerà, així argenters com altres, per la fàbrica de la moneda de plata de pich y de or, y que la moneda de or se fassen y fabriquen dobles y mitges dobles del quilat de l'or té vuy la present ciutat, y dels trentins y mig trentins se fassen y fabriquen onzens o tretsens per a que la present ciutat tinga cada dia molta còpia de moneda, dexant-ho tot al senyor conseller quart y que la present deliberació nos pos en scrits per ara.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1640-41, f. 88v-89.

27

1641, 25 de gener. **Girona.**

Els adjunts de la Taula de Comuns Dipòsits de Girona ordenen que els trentins, mitjos trentins, onzens, dobles i mitges dobles de bon or i pes siguin marcats amb les armes de Girona, per tal que valguin i siguin rebuts pel preu i valor que ha deliberat el Consell de Cent de Barcelona.

«Desliberen y ordenen que los trentins, mig trentins y onzens, doblas y mitjas doblas de bon or y pes sien marcats ab las armas de Girona, a efecte que valegan y sien rebuts per los preus y valor que ha desliberat lo saïvi Consell de Cent de Barcelona.»

AMG, Manuals d'acords, 1641, f. 49v.

Regest de: BOTET (1), p. 97.

28

1641, 31 de gener. **Lleida.**

El consell de Lleida acorda fabricar menuts, a tall d'assaig, fins a cinc lliures d'aram barrejades amb la plata que consideraran els experts.

APL, Consell General, reg. 441, f. 94.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 307-08, doc. 10.

29

1641, 3 de febrer.

Per ordre del rei Felip III es publica un pregó penal que prohibeix la circulació de la moneda novament fabricada a Barcelona.

ACA, Consell d'Aragó, *Secretaria de Catalunya*, lligall n. 396.

30

1641, 12 de febrer. **Vic.**

El consell de Vic acorda contramarcas els bons trentins amb la marca de la ciutat, i nomena director de la fàbrica de moneda l'argenter Salvador Serrarols. Serrarols, a canvi d'un salari, es compromet a pagar tots els treballadors de la seca, i a lliurar 50 lliures de menuts, a raó d'11 unces de pes per cada lliura, per cada quintar d'aram comprat a 30 lliures.

GUDIOL, p. 25-27.

31

1641, 14 de febrer. **Cervera.**

Francesc Montaner, notari i síndic de la Universitat de la vila, demana al regent la batllia de Cervera autorització per a fabricar moneda.

«Illustre senyor,

La vila de Cervera fou la primera que acudí al servey de la províntia en la ciutat de Lleida ab una companyia de dos-cents hòmens, pagats, armats y municionats, y en les demás lleves ordinàriament a sustentat en dita ciutat, companyia de cent hòmens, contribuint, a més dels socorros dels soldats, en tot los salaris de capità, alferes, sargento y demás oficials, y en lo rompiment de Martorell fou tan grave lo efors féu que, a més de la lleva ordinària tenie en Lleida, acudí als colls de la Llacuna un paher ab companyia de tres-cents hòmens, també armats, pagats y municionats, qu eper guarnitió del coll de Lilla estigueren un mes enter, anant també altre paher per la vegueria ab altres, a gastos de la matexa Universitat, per fer llevas de gent per a que acudisen a tant urgent necessitat y fenalment vui dia sostente en lo Camp de Tarragona una lleva fixa de 60 hòmens, lo que és molt públich y notori. Y com, il·lustre senyor, per rahó del predit y altrement dita Universitat per los molts y excesius gastos a sustentats y sustente age vingut a menoscabar y consumir no sols tot son patrimoni però encara dels particulars, en tant que no sia tingut notícia de particular tingués diners que aquell no l'age pres en dèbit fins a evacuar y valen-se de tots los comuns, com són confraries, monastirs y demás plata de les iglèssies, per no aver pogut trobar qui li dexàs diners a censals o altre qualsevol interès, avent fet y possat en assò las diligènties y cuidado possible, per ço y altrament dita Universitat e/o per ella son síndich, oferint a vostra mercè de les coses predites plena confirmatió, atessa la extrema necessitat, quant humilment suplique sie de son plaer donar-los y conceder-los licèntia y facultat per poder bàtrer qualsevol moneda, axí de plata com de diners, si y conforme se bat en Barcelona, Manresa, Vic y altres parts, a fi y efecte de poder socórrer los soldats y demás gastos sustente en servei de la províntia, y en dites cosses interpossar sa autoritat y decret.»

ACC, Fons municipal, Moneda, *Informació rebuda instant lo síndich de la Universitat de Cervera per a fabricar moneda per lo molt havie gastat per causa de la guerra.*

LLOBET PORTELLA (3), p. 370.

32

1641, 15 de febrer. **Lleida.**

El consell de Lleida acorda publicar les normes que regularan la circulació de la moneda que pretèn fabricar la ciutat.

«Acorda y delibera dit Magnífich Concell General que per a la moneda que ara novament fabrique la Ciutat tinga la deguda reputació, se fasse en primer lloch que en la taula dels Cambis de la present ciutat sie aquella rebuda, procurant que les paperetes portaran en aquella sien ben contades per lo caixoner y altres ministres y lo menut trobaran ésser fals lo tallen encontinent y en segon lloch ques fasse fer crida conforme està proposat, ab pena de deu lliures ben executada, contra los que rehusaran pendrer aquella y contra los cambiadors que ab interés cambiaran, comprenent-hi així lo que donarà los menuts per plata com lo que donarà la plata per menuts, y que los forasters rehusaran prendrer-la sien privats del comerci de la present ciutat, y sots la mateixa pena sie prohibit a qualsevol persona lo demanar per rahó de vendrer ses mercaderies mayor preu ab menuts que ab plata, conforme està proposat, aplicadora la pena lo ters a l'acusador y lo demás a la ciutat, y que s fasse comissió als senyors pahers y Junta de Moneda en lo demás se podrà ocorrer en la disposició de la moneda.»

APL, Consell General, reg. 441, f. 99v.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 308-09, doc. 12.

33

1641, 20 de febrer. Cort de la batllia de **Cervera**.

Miquel Nuix, regent la vegueria i batllia de Cervera, autoritza la Universitat de la vila a fabricar moneda.

«Ara ojats què us notifiquen y fan a saber de part del magnífich regent la vegueria y batllia de Cervera, com a instàntia del síndich de dita vila se a presentada una supplicatió en paper escrita, contenint en efecte com per los grans gastos a suportat y suporte la present Universitat, axí que no sols lo patrimoni de aquella, però encara dels habitants y singulars de aquella, de tal manera que no tenen per a poder sustentar los soldats tenen en les parts de Lleida, los colls de la Llacuna y altres parts. Per lo que aparegué a la dita Universitat pèndrer per expedient fer y fabricar monedes de plata y aram, per los quals és estat forçós valer-se de les coses de les iglésies com no aje trobat a ningun for ningun diner per subvenir la dita Universitat y així attès a la extrema necessitat, nos a supplicat fòssim servits donar-los y conceder-los facultat y licència de fabricar dues monedes de plata y aram, oferint-nos plena informatió del prebit. Com més llargament en dita supplicatió és de vèurer, y com procedint informatió davant nos y a nostra Cort age constat de les coses supplicades, ab autoritat y decret nostre, precedint provisió per lo nostre magnífich ordinari assessor, feta en virtud de la qual, atesa dita necessitat, és estada concedida plenaria facultat de fabricar les monedes de plata y aram, ço és pessas de deu y cinch sous y conforme se fabrique en la ciutat de Barcelona y altres parts del present Principat, ab les mateixes marques, ab lo nom de la mateixa vila, y los diners de aram ab lo nom també de dita vila. Y així ab tenor de les presents diem, notificam y manam, atesa la cautió per dit síndich prestada, diem, notificam y manam a totes y qualsevol persones de qualsevol grau, estat y condició sien, que aquellas reban y accepten y de aquelles pagaments fassen, com així convingue al bé y utilitat de dita Universitat, y no y aga qui fasse lo contrari que, altrament, incorre en les penes de cent lliures applicadores a nos y a nostra Cort. Per ço manam fer la present pública crida per los llochs acostumats.»

ACC, Fons municipal, Moneda, *Informació rebuda instant lo síndich de la Universitat de Cervera per a fabricar moneda per lo molt havie gastat per causa de la guerra.*

LLOBET PORTELLA (3), p. 371.

LLOBET PORTELLA (1), p. 221.

34

1641, 20 de febrer. **Girona**.

La junta de taula del consell gironí acorda que la moneda d'or retallada es rebí a pes, descomptant un sou per cada gra de pes de menys.

«Item que es reban los trentins, mig trentins y onsens curts ab un sou per gra de curtatges.»

AMG, Manuals d'acords, 1641, f. 83.

35

1641, 22 de febrer. **Vic**.

El consell de Vic acorda fabricar moneda de plata per tal de sustentar les despeses de la guerra, un

cop assabentat que a Girona fabriquen peces de 5 rals i de 5 sous. Hom acorda pagar un salari de 5 sous per marc al mestre de seca, Salvador Serrarols, amb la condició que aquest ha de fer-se càrrec de totes les despeses, inclòs el sou de l'assajador, exceptuant tan solament els encunys i l'instrumental convenient, a càrrec de la ciutat.

GUDIOL, p. 29.

36

1641, 26 de febrer. **Lleida.**

El Consell General de Lleida acorda enviar a buscar a Barcelona un oficial expert per a la fabricació de la moneda de plata.

APL, Consell General, reg. 441, f. 100.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 309, doc. 13.

37

1641, 1 de març. **Lleida.**

El Consell General de Lleida acorda enviar a buscar un argenter a Agramunt per tal de fabricar moneda i es fa ressò del fet que els primers menuts, de color blanc, fabricats com a assaig, ja estan enllestits.

APL, Consell General, reg. 441, f. 101.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 309, doc. 14.

38

1641, 2 de març. **Lleida.**

El Consell General de Lleida acorda buscar alguna persona que sapiga envernissar els menuts conforme ho fan a Barcelona.

APL, Consell General, reg. 441, f. 103v.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 309, doc. 15.

39

1641, 6 de març. **Tarragona.**

Carta del marquès de los Vélez al rei Felip III, responent-li desfavorablement sobre la proposició de fer batre moneda de billó com la que es fabrica a Barcelona, però per compte de sa majestat.

«En cumplimiento de lo que v.m. se sirve demandarme por su real carta de 29 del pasado, sobre si sería a proposito que supuesta la suprema potestad de v.m. se labrase moneda de vellón por su quenta en esta provincia como se a labrado en Barcelona, lo comuniqué con el licenciado don Francisco Antonio de Alarcón y con don Jacinto Balonga, que se hallan en esta ciudad, y no concurrió en la junta Miguel Joan Alagarola por aver pasado con licencia mia al reyno de Aragón, a ver al regente Alagarola, su tio,

mostrandoles la moneda que Barcelona a labrado, que es la que remito a v.m. y corresponde a un quarti-
llo de Castilla en el balor que le han dado y en conformidad nos pareció que de ninguna manera se trate
de esta materia, por ser expresamente contra las Constituciones Generales de la provincia, y quando v.m.
en sus reales cartas se està asegurando que su real ánimo no es alterarlas, sería muy dañoso a la composi-
ción de que se trata y quitar totalmente el comercio.»

ACA, Consell d' Aragó, *Secretaria de Catalunya*, lligall n. 396.

40

1641, 6 de març. **Barcelona.**

*El consell de Barcelona acorda autoritzar la compra de plata al preu de 19 sous 6 diners per unça, sis
diners més del que val, per tal de fabricar moneda. Segons es desprèn dels comptes del clavari, entre el
17 de març i el 25 d'octubre, es compren prop de 21.800 marcs de plata pagats a aquest preu.*

AHCB, Consell de Cent, *Memorials de comptes del clavari*, 1640-41, compte n. 923.

41

1641, 6 de març. **Barcelona.**

*El consell barceloní acorda demanar que es publiquin crides al Rosselló ordenant l'acceptació de les
noves monedes de plata encunyades a Barcelona.*

«...se fasse una embaxada als senyors deputats supplicant a sa senyoria sien servits manar publicar cri-
des per Rosselló ordenant y manant que allí prengan dites pessas de sinch reals y sinch sous de la mane-
ra queos reben y prenen en Barcelona.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1640-41, f. 138-138v.

42

1641, 7 de març. **Vic.**

*És presentada davant el consell de Vic la primera moneda fabricada amb les primeres 200 lliures de
plata que hi havia depositades a la Taula en moneda castellana. El Consell acorda continuar l'emissió,
un cop comprovat el benefici que se'n deriva.*

GUDIOL, p. 30.

43

1641, 31 de març. **Barcelona.**

*Després d'haver ordenat, el passat dia 27 de febrer, assajar la diversitat de monedes rebudes del rei
de França per tal de pagar l'exèrcit, la setzena de monedes del Consell barceloní acorda fixar-ne el va-
lor i ordena a la Taula de Canvi que les rebí al següents fors:*

Moneda espanyola curta: 19 s. 6 d. l'unça o 78 rals el marc.

Testons i quarts d'escut francesos: 18 s. 6 d. l'unça o 74 rals el marc.

Francs i mitjos francs: 17 s. 6 d. l'unça o 70 rals el marc.

Escuts del sol o escuts d'Itàlia d'or: 13 ll. l'unça.

Dobles d'Espanya curtes: 13 ll. l'unça.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1640-41, f. 157-157v.

44

1641, 3 i 10 d'abril. **Puigcerdà.**

El Consell General de Puigcerdà acorda fabricar moneda fent valer que té llicència per fer-ho.

«(dia 3) Item, atès la present vila té llicència de poder fer moneda per —, y se entèn fins vuy encara no la ha feta tota, si serà bé acabar-la de fer.»

«(dia 10) Fonch resolt y determinat en quant al primer cap que esta Universitat fassa moneda lo més prest sie possible, lo número y ab la forma més convenient.»

ACP, Llibre de Consells, 1641-43, f. 119v i 126v-127.

CARRERAS CANDI, p. 493.

SANAHUJA (2), p. 29, doc. 1.

45

1641, 15 d'abril. **Puigcerdà.**

El consell de Puigcerdà es fa ressò d'haver trobat un particular que ofereix fabricar moneda i donar la meitat del guany a la vila.

«Item, ja saben que en dies passats se resolgué fessen moneda y nos digué ab quina forma. Ara havem trobat home que se obliga en fer dita moneda, lo qual donarà a esta vila la mitat de tota la ganàntia.

En lo terser cap, que esta Universitat fassa fer los mollos y prove lo fer dita moneda en son compte, y si experimentaran resulte en profit de esta Universitat se continue, y si no se dexe, y que per so los senyors cònsuls elegesquen persones aptes e intelligents y procuren diners dels arrendaments o de allí hont poran per lo gasto s'i oferirà.»

ACP, Llibre de Consells, 1641-43, f. 134v-135.

CARRERAS CANDI, p. 493.

45a

1641, 19 i 28 d'abril. **Manresa.**

Primeres notícies sobre iniciatives monetaries a Manresa. En aquesta data Jeroni Maimó, fuster esmerça un jornal per los sochs per fer la moneda. Pocs dies més tard el 28, ja es parla de fer la finestra de la on fan la moneda.

AHM. Lligall Moneda 1.

DATZIRA, p. 148

46

1641, 22 d'abril. **Puigcerdà.**

El Consell General de Puigcerdà acorda fabricar menuts però no pas quèrns, com també s'havia proposat.

ACP, Llibre de Consells, 1641-43, f. 136.

CARRERAS CANDI, p. 493-494.

47

1641, 23 d'abril. **Barcelona.**

La setzena de monedes del consell barceloní acorda pagar unes quantitats a Miquel Oliveres, per haver acondicionat l'or destinat a fabricar moneda.

«...delliberen que sien pagades a Miquel Oliveres, argenter, 96 ll. 3 s., és a saber:

75 ll. 8 s. a ell degudes per lo posar en barra lo or se li és entregat, que pren suma de 40.000 ll., poch més o manco, que són 377 marchs, y per lo treball ha pres que dit or fos tot de un mateix quilat, que a rahó de 4 s. per march, munta la dita quantitat; y les restants 20 ll. 15 s, a compliment de dites 96 ll. 3 s. per lo carbó sublimat y borraix, gresols y demás cosas ha gastat per dita fàbrica, y per ço pos en compte: 96 ll. 3 s.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1640-41, f. 166v-167.

48

1641, 24 d'abril. **Puigcerdà.**

L'argenter Rafael Martínez va a Vic a assabentar-se de com fer els encunys per fer moneda a Puigcerdà.

ACP, Llibre de Consells, 1641-43, f. 136v-137.

49

1641, 14 de maig. **Puigcerdà.**

Havent-se proveït d'encunys i de les instruccions necessàries a Vic, la vila de Puigcerdà contracta l'encunyació de menuts i quèrns de coure amb Rafel Martínez, argenter, que comença la fabricació en el mateix mes. De cada cent ducats de menuts, l'argenter Martínez n'hauria de donar cinquanta francs a la ciutat, i de cada 100 ducats de quèrns, n'hauria de donar seixanta, tenint en compte que totes les despeses haurien d'anar a compte de l'argenter. I també que:

«...que los senyors cònsols fassan fer tants menuts y cuerns com aparexerà convenir y si'ls aparexerà fassan també fer pessas de sinch reals y dos reals y mig, conforme a la carta de Vic.

ACP, Llibre de Consells, 1641-43, f. 146-147.

CARRERAS CANDI, p. 494.

50

1641, 21 de maig. **Lleida.**

El Consell General de Lleida acorda obligar els particulars en possessió de plata a vendre-la a la ciutat per tal de fabricar moneda. Les quantitats d'or i plata en mans de particulars s'hauran d'anotar al llibre titulat: Quadern hont estan scrites y continuades les persones hauran acudit a denunciar en mà y poder del notari y scrivà davall scrit en força de les crides fetes publicar per los senyors pahers, tota la plata y or tenen en llurs poders. Lluís Llobet, notari.

APL, Consell General, reg. 441, f. 138v; Negocis diversos, vol. 705, f. 115 i s.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 310, doc. 17.

51

1641, 22 de maig. **Lleida.**

El Consell General de Lleida acorda iniciar diligències per adquirir un molinet i així poder fabricar menuts de més bon aspecte i que poguessin circular per tot Catalunya.

APL, Consell General, reg. 441, f. 139v.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 310-11, doc. 18.

51a

1641, 3 de juny. **Banyoles.**

El Consell, reunit a la cambra de l'Almoyna, dóna entrada a un Privilegi Reial per poder fabricar moneda.

AHB, Llibre de la Universitat i Vila de Banyoles (1574-1680). Ac. 4

52

1641, 27 de maig. **Vic.**

La inspecció de la Taula de Canvi de Vic, efectuada abans que s'iniciés la fabricació de moneda a la ciutat, registra un cabal de 1.519 ll. 7 s. 5 d., de les quals hi ha 443 ll. 7 s. 5 d. d'ardits i la resta de moneda de plata.

AMV, Llibre d'acords, 1641.

53

1641, 9 de juny. **Cervera.**

Tal com ho fan a Lleida i Manresa, els paers de Cervera acorden, en consell de vint-i-quatrena, encunyar moneda a causa de la necessitat de pagar els soldats i la impossibilitat de trobar diners a censal. Per fer-ho, acorden enviar una persona a Manresa per a saber com es fa allí l'operació.

«E més fonch preposat per dits senyors de pahers com la ciutat de Lleida y la ciutat de Manresa baten

y fan, axí de plata com de altres matalls, per a subvenir a ses necessitats de les Universitats, y que en dies passats escrigué lo senyor canonge Ferran que dins poch dies seria assí en Barcelona lo cristianíssim rey de França y que poriem haver privilegi, los de esta Universitat, per a batre moneda, y que si no venia tant prest que, per ventura, los brassos nos donarien licència per a poder batre moneda. Y com fins assí no se ha trobat algunes quantitats ni a censal, ni a violari, ni a cambi, ni a altre for o rahó per a poder subvenir a les necessitats tant urgents que té la present Universitat per a poder pagar los socorros dels soldats, si serà bé enviar una persona de intel·ligència a la ciutat de Manresa per a saber ab quina forma fan batre la moneda que de present bat...

...fench determinat per dit magnífich Consell que s'envie una persona de intelligençia en la dita ciutat de Manresa per a saber ab quin orde y ab quina forma baten la moneda que baten y quina moneda baten, y que la present Universitat vist que no troban ningun remey per a poder sustentar los soldats en lo camp en servey de la Província, que la present Universitat fassa moneda de plata y de altres matalls, deixant la administració de fer y fabricar dita moneda al Consell ordinari.»

ACC, Llibre de Consells de Vint-i-quatrena, 1635-43, f. 168.

LLOBET PORTELLA (1), p. 223.

53a

1641, 17 de juny. **Barcelona.**

«Los Concellers deliberaren pagar â Francesch Aymerich diferents quantitats, per haver fet dos molinets de batre moneda en la Seca de esta Ciutat, inseguint lo preu fet ab la Ciutat â 18 Dezbre 1640, y á 17 deliberaren pagar 177 lliures 19 sous 9 â Bernat Ramon Ferrer, per lo valor de la ferramenta de dits dos Molinets.»

Rúbriques, p. 143 i 144

54

1641, 18 a 20 de juny. **Barcelona.**

El clavari de Barcelona pren nota dels pagaments que ha de fer a l'argenter Felip Ros pels encunys i punxons que havia fet per a la fàbrica de la moneda.

«Deu la ciutat de Barcelona a Felip Ros, argenter, las trassas y punxons (que) a fet per orde de la quaretta que els senyors consellers passats anomenaren per fer fer dits punxons, lo qual feu un punxó de Santa Eulàlia y un altre de sarafí, y també feu deu punxons ab las armas de la ciutat, los quals punxons an servit y servexen vui, y dit Ros los a adobats moltes voltas, que valdran dotsa lliures, y lo dit los mantindrà sempre que s'espallen y de asò nodurà salari si no és que se li paguen las ditas dotsa lliures o lo que vos tres mersès los apartarà.

Més, se li deuen les trasses y punxons horiginals (que) a fet per los sisens dels quals vuy servexen y va avant la fàbrica, los quals punxons originals valen quinse lliures.

Més, a fet las trassas y punxons originals per fer las pessas de sinch reals y també las de sinch sous, y també una pila y trosell (que) a fet per las pessas de deu reals, que totes tres valdran vint lliures.

Més, a fet originals, pilas y trosells per fer las doblas y mitjas doblas (que) se an de fabricar, los quals valen quinse lliures.»

AHCB, Consell de Cent, *Memorials de comptes del clavari*, 1640-41, compte n. 1224.

55

1641, 22 de juny. **Lleida.**

Atès que la fàbrica de moneda de plata i d'aram està aturada per manca de metall, els paers de Lleida ordenen la publicació d'una crida augmentant el preu de compra de l'argent fins a 17 sous 4 diners per unça.

APL, Prohomenia de capbreu, reg. 377, f. 51v.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 311, doc. 19.

56

1641, 25 de juny. **Cervera.**

Segons J. M. Llobet Portella, la seca de la Universitat de Cervera va començar a treballar aquest dia.

LLOBET PORTELLA (2), p. 228.

57

1641, 1 de juliol. **Olot.**

El consell de la vila d'Olot resol fabricar moneda de plata, per la qual cosa acorda enviar l'argenter Bover a Vic per adquirir dos encunys per a batre peces de 10 i 5 sous.

AMO, Llibre del Consolat de Mossèn Mateu Quer, f. 1.

BOTET (1), p. 101.

DANÉS, p. 3447

58

1641, 2 de juliol. **Vic.**

El consell de Vic acorda crear l'ofici de comptador i visurador de la moneda de coure que ha començat a encunyar.

«Més proposa dit magnífic conseller en cap que la fàbrica dels menuts anava molt bé en benefici de la ciutat, però que com exian alguns menuts mal igualats i també alguns papers mal comptats, que en los huns sobraven y en alguns altres faltaven, era cosa de descrèdit, de rreputatió de la ciutat i que per remediari haviem tingut conferència los magnífics consellers per los negocis de dita fàbrica i havien tractat que convindria se creàs un ofici de comptador i vehedor dels dits menuts a càrrech del qual vingués comptar i fer fers los papers de tals menuts i revisar los que li aparexerà ésser mal fets i mal igualats...

E lo present magnífic Consell, ohida la dita prepositió, determina que fos creat com ab lo present crea, lo dit ofici de comptador y vehedor dels dits menuts ab lo càrrech, poder i facultat en la prepositió contenguda, i comete lo magnífic Consell la nominatió de la persona per al dit ofici i la assignatió de son salari als dits magnífics consellers elets per dits negocis de la dita fàbrica.»

AMV, Llibre d'acords, vol. 17.

58a

1641, 6 de juliol. **Olot.**

En aquesta data s'inicia a Olot la fabricació de la moneda de plata.

AMO, Manual de la taula. 1641

DANÈS, p. 3451

59

1641, 11 de juliol. **Vic.**

El jurat de Vic, Esteve Tàpies, és designat comptador i veedor dels menuts fabricats a la ciutat, amb la missió de refusar tots aquells que surtin mal encunyats o mal igualats, i li assignen un salari de 10 rals per cada 100 lliures.

GUDIOL, p. 31.

60

1641, 27 de juliol. **Girona.**

El consell de Girona acorda comprar un molinet per encunyar moneda de billó, i habilita a tal efecte un dels molins situats al carrer de Mercaders.

BOTET (1), p. 98.

61

1641, 29 de juliol. **Lleida.**

Contracte entre els paers de Lleida i Joan Aldavó i Pere Badia, fuster i manyà de Barcelona respectivament, en el qual aquests darrers es comprometen a fabricar un molinet equipat amb els encunys i punxons i tota mena d'accessoris necessaris per fabricar menuts d'aram semblants als que es fabriquen a Barcelona, en el termini de trenta dies, i dur-lo i instal·lar-lo a Lleida.

APL, Consell General, reg. 441, f. 171.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 312-13, doc. 22.

62

1641, 30 de juliol. **Vic.**

La inspecció de la Taula de Canvi de Vic registra un cabal de 2.159 ll. 11 s. 11 d., és a dir 1.700 ll. de menuts, 71 ll. 13 s. d'or, i la resta de moneda de plata.

«Dimarts a 30 del mes de juliol any 1641, constituïts personalment los illustres senyors Bernadí Grannollachs, Joan Francesc Coromina, Joan Andreu Parés, Miquel Pujols, consellers lo corrent any de la present ciutat de Vic en la stància de la Taula del Cambi o Depòsits Comuns de dita ciutat y presents los

senyors Jaume Soler Moner, regent lo llibre manual, y Joan Francesc Fontcuberta i Coromina, caixer de la caixa petita de dita Taula. Inseguint les ordinations de dita Taula i la deliberatió de Consell feta ab lo Concell celebrat a 16 de janer de 1641, fins feta visita de dita caixa i tirada la resta per dits Bernadí Granollachs, tauler, al dit caixer fins trobat haver de tenir dit caixer, com en efecte tingué, 2.159 ll. 11 s. 11 d., ço és en menuts 1.700 ll., 71 ll. 13 s. en or, i lo restant (387 ll. 18 s. 11 d.) en plata.»

AMV, Llibre d'acords, 1641.

62a

1641, 1 d'agost. **Olot.**

Es paga el preu d'un perol,...lo qual havien mester per blancar la moneda.

AMO. Manual de la taula. 1641.

DANÉS, p. 3451.

62b

1641, 1 d'agost. **Olot.**

Des del 3 de juliol fins al final d'aquest mes hi va haver un guany net de 1.035 lliures en la fabricació de la moneda de plata. Sembla que el total de la fabricació de plata i aram fou d'unes 8.900 lliures.

AMO. Manual de la Taula. 1641-43.

DANÉS, p. 3451 i p. 3473-3475.

63

1641, 6 d'agost. **Puigcerdà.**

L'argenter Rafael Martínez ofereix fabricar moneda de plata a Puigcerdà i donar a la vila divuit rals per cada marc fabricat.

«Item fonch proposat que micer Rafael Martínez nos ha dit que si voliem fer moneda de plata, so és pesas de sinch reals y de dos reals y mig, que ell entèn restaria per esta vila de quiscun march de plata desavuyt reals franchs, per so aconsellaran si serà bé que fassan fabricar dita moneda.

...ques fassa y obre moneda de plata ab la forma aparexerà més convenient.

ACP, Llibre de Consells, 1641-43, f. 182v.

64

1641, 10 d'agost. **Granollers.**

El consell de Granollers acorda mostrar el privilegi que la vila té per fer menuts junt amb el de la unió amb la ciutat de Barcelona, a l'advocat mossèn Queralt, assessor de la Generalitat, per tal de poder fer sisens.

LLOBET, p. 122.

65

1641, 11 d'agost. **Puigcerdà.**

El consell de Puigcerdà rebutja una proposta per arrendar l'administració dels menuts de la vila.

«Item aconsellaran si serà bé que los menuts que fins assí se són fets y los que de assí avant se faran, si'ls acomanarem a alguna o algunas personas, les quals los reben cada nit axí com se aniran fent.

...que los senyors còsols reben los manuts com han acostumat.»

ACP, Llibre de Consells, 1641-43, f. 186-186v.

66

1641, 23 d'agost. **Granollers.**

El consell de Granollers decideix fabricar moneda de 5 rals i de 5 sous per fer front a les despeses de sosteniment dels soldats destinats al Camp de Tarragona.

AMGR, Llibre del Consell, 1640-43.

LLOBET, p. 122.

67

1641, 29 d'agost. **Granollers.**

El rector de l'hospitalet fa una oferta a la vila de Granollers per encunyar la moneda, a canvi de donar-ne un 5 % a la Universitat. L'oferta és rebutjada perquè aquella vol percebre el 6 %.

AMGR, Llibre del Consell, 1640-43.

LLOBET, p. 122.

68

1641, 1 de setembre. **Granollers.**

La vila de Granollers acorda acceptar el 5 % que certa persona havia ofert per picar la moneda de plata en peces de cinc rals i cinc sous, a la mateixa llei i pes que la batuda a la ciutat de Barcelona (pes de 7 sous 4 diners per als rals de cinc), amb la condició que el fabricant de moneda hagi de pagar tots els oficials, tant els seus com els que hi posi el Consell.

El Consell es fa ressò que la Universitat manté 35 soldats al Camp de Tarragona per defensa de la Província.

AMGR, Llibre del Consell, 1640-43.

LLOBET, p. 122-23.

69

1641, 1 de setembre. **Vic.**

La inspecció de la Taula de Canvi de Vic registra un cabal de 5.579 ll. 9 d., és a dir 750 ll. de moneda de plata, 100 ll. d'or, i 4.729 ll. 9 d. de menuts.

AMV. Llibre d'acords, 1641.

70

1641, 9 de setembre. **Cervera.**

El consell de Vint-i-quatrena de Cervera acorda recórrer a les esglésies per aconseguir la plata necessària per a encunyar moneda, i fa venir un mestre de molinet per a fer menuts de coure.

ACC, Llibre de Consells de Vint-i-quatrena, 1635-43, f. 170v—.

LLOBET PORTELLA (2), p. 223-24.

71

1641, 16 de setembre. **Mataró.**

La vila de Mataró esmerça 500 lliures en l'adquisició de l'argent necessari per l'encunyació de moneda i satisfà, més tard, l'import de la farramenta.

«...pagarà a M. Jaume Portella 500 ll. y són contantes ne a de gastar en comprar plata per fe moneda per determinatió del Consell.»

AMM, Llibre de credenceria, 1623-54, f. 117 v i 119 v.

LLOVET, v. 2. p. 112.

72

1641, 21 de setembre. **Olot.**

El consell d'Olot lliura 60 lliures a un ferrer de Vic pel preu de dos molinets i unes tisores per a fabricar moneda.

AMO, Llibre del Consolat de Mossen Mateu Quer, f. 34; Manual de la Taula, 1641.

DANÉS, p. 3.452.

73

1641, 26 de setembre. **Barcelona.**

La setzena de monedes del consell barceloní acorda ordenar als oficials de la ciutat que només acceptin la moneda de plata sencera, amb el pes just.

«Los señores consellers ab vot y parer de la setsena de monedas y del demás número de personas a ella ajustades deliberan que los señores consellers referescan y proponen en lo savi Concell de Cent que

en exequitió de la deliberació per dit Concell feta lo die de ahir an manat ajustar la setsena de monedas y ajustar a ell un copiós número de personas de tots staments. La qual junta ha diligentment batuda y conferida la matèria de las pessas de sinch reals y sinch sous allí mencionada que ha paregut uniformament a dita junta que propòs en dit Concell que per ara lo més eficàs medi y remey més convenient és ques don orde als oficials de la ciutat que reben moneda d'ella que no prengan de dita moneda que no sie del just pes que és 7 s. 6 d. la pessa de sinch reals, y la de sinch sous 3 s. 9 d., que és lo pes que la ciutat la fabrica y done, y ques fasse a saber als senyors deputats sien servits donar lo mateix orde a sos receptors.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1640-41, f. 297v-98.

Citat per: CARRERA PUJAL, p. 111.

74

1641, 27 de setembre. **Barcelona.**

«El Consell de Cent de Barcelona acorda modificar les disposicions proposades per la setzena de monedes el dia anterior i acorda iniciar la fabricació de peces de 5 rals i de 5 sous amb pes de 7 s. i 3 s. 6 d. respectivament, manar que els oficials de la ciutat només acceptin pel seu valor circulatori les monedes de plata amb el pes mencionat i iniciar la recollida de les peces fabricades fins aleshores amb pes superior als set sous o dels tres sous i mig establerts.»

...y que los oficials argenters que estan en la Taula y Banch sens salari algú hajan y degan attendrer al cambi de las pessas que arribaran al pes de 7 s. y al respecte de les de 5 sous. que voldran cambiar, posant en exequitió estas cosas demà matí.

...y que demà de matí se publiquen crides ab les quals se diga tantbé que totes les persones que aportaran en la Taula y Banch de la present ciutat pessas de sinch reals y de sinch sous que pesarán més de 7 s. les de sinch reals, y al respecte les de 5 sous, la ciutat los donarà la meytat del que pesaran (de) més. Y que lo mestre de la seca tingue obligatió de ajustar el pes de 7 s. les pessas de 5 reals que fabricarà, y al respecte las de 5 sous, sots pena de tornar-les a fabricar sens salari algú.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1640-41, f. 298v-300.

Citat per: *Rúbriques*, num. 200 (però 27 d'octubre i reducció de les peces de 5 sous a dos sous i mig).

Crides esmentades al: *Dietari*, v. XIII, p. 16.

75

1641, 28 de setembre. **Vic.**

La inspecció de la Taula de Canvi de Vic registra un cabal de 6.731 ll. 15 s. 7 d., és a dir 2.000 ll. de moneda d'or i plata, i la resta de menuts.

AMV, Llibre d'acords, 1641.

76

1641, 8 d'octubre. **Girona.**

La comissió de guerra del consell de Girona disposa que la moneda de deu sous i de cinc sous que es fabrica a la ciutat es marqui amb les armes de la ciutat i que la llegenda dugui PRINCIPATUS CATHALONIAE en lloc de PHILIPPUS.

«Primo que la moneda de deu sous y de cinc sous, de esta hora en avant se bate apunxonada ab las armas de esta ciutat, com los de Barcelona ab las de las armas de Barcelona, y que en las lletras se pose PRINCIPATUS CATHALONIAE en lloc de PHILIPPUS.»

AMG, Manuals d'acords, 1641, f.192.

Regest de: BOTET (1), p. 97.

77

1641, 10 d'octubre. **Granollers.**

Per batre la moneda de plata a Granollers, el consell adquireix 3.000 lliures de plata a un tal Llorenç Lledó, a raó de 20 sous l'unça.

AMGR, Llibre del Consell, 1640-43.

LLOBET, p. 123.

78

1641, 11 d'octubre. **Puigcerdà.**

El consell de la vila de Puigcerdà resol encunyar també peces de plata de cinc rals i cinc sous.

«Molt magnífics senyors, ja veuen v.m. los gastos grans y excesius que ha fet y ha de fer la present Universitat per sustentar los soldats de la companyia que tenim en Rosselló en defensa de la Província, y los altres grans que se'ns ofereixen de cadal die, y que los clavariats estan extenuadíssims y la vila cargada de deutes y de censals, y sens provisions de blat, y vehem que moltes Universitats de Catalunya se sustentan y entretenan ab la fàbrica de la moneda de plata fan, la qual nosaltres amissivament havem tractat y nos som informats ne pot restar alguna utilitat per hont més fàcilment podrem resistir a les necessitats urgents, en particular lo argenter Rafael Martínez se oferex donar franchs per la vila quatorse reals per march y fer bé y llealment sa obligatió com a millor porà conèixer la vila...

...que's fassa dita obra y fàbrica de moneda de plata.»

ACP, Llibre de Consells, 1641-43, f. 204v-205.

CARRERAS CANDI, p. 494.

79

1641, 21 d'octubre. **Vic.**

A causa de les dificultats de la moneda vigatana per ser acceptada, el consell de la ciutat determina recollir i refondre totes les peces de 5 rals amb pes inferior als 7 sous, i tornar-les a encunyar.

GUDIOL, p. 32.

79a

1641, 27 d'octubre. **Barcelona.**

«En Dietari apar se tingue Concell de cent sobre la reducció de las pessas de deu Reals, y de sinch Sous, y fou per dit Concell resolt, que les pessas de deu sous haguessen de pesar set sous de plata, y les de sinch sous al respecte tres sous y mitg.» (*Nota: per error deia «dos sous y mitg»*)

Rúbriques, p. 144.

80

1641, 29 d'octubre. **Vic.**

El consell de Vic acorda la continuació de la fàbrica dels menuts.

GUDIOL, p. 32.

81

1641, 29 d'octubre. **Granollers.**

El consell de Granollers signa un pacte amb Ramon Nadal, argenter, ciutadà de Barcelona i natural de la vila, amb les condicions generals d'encunyació de la moneda, i amb l'obligació de satisfer el preu de les unces de plata que Llorenç Lledó hauria de lliurar. S'acorda que el preu d'aquestes unces s'hagi de satisfer amb la moneda que es fabricarà i que Ramon Nadal cobraria 5 sous 9 diners per cada marc de plata treballada, per tal de pagar els seus oficials i altres despeses.

LLOBET, p. 123.

82

1641, 2 de novembre. **Puigcerdà.**

El consell de la vila de Puigcerdà resol que les monedes de plata que ha acordat fabricar es facin conforme les de Barcelona, és a dir, que a la part de la creu s'hi posin les armes de Puigcerdà, i al voltant PROVINCIA CATTE, i a l'altra part les armes de Catalunya i la llegenda OPPIDUM PODICERITANI.

ACP, llibres del Consell, 1641-43, f. 21-21v.

CARRERAS CANDI, p. 495.

83

1641, 14 de novembre. **Figueres.**

Un pagament de la Taula de Canvi d'Olot fa referència al recanvi de moneda de fola (feta a martell) de Figueres.

«Deuen los cònsols y Universitat de Olot, y per llur pòlissa de vuy die present, fem bonas a Pere Camps, botiguer de Olot, de dinés de la fàbrica dixerén són per altres tantes ne té donades al senyor còn-

sol segon, y lo dit per a aportar a micer Font per canviar moneda de fola de Figueres, fet ab conclusió de Concell: 127 ll. 6 s.»

AMO, Manual de la Taula, 1641.

DANÉS, p. 3.453.

84

1641, 22 de novembre. **Girona.**

Segons un manuscrit de Jeroni de Real, l'encunyació de sisens amb molinet a Girona va començar el dia 22 de novembre de 1641.

BOTET (1), p. 98.

85

1641, 26 de novembre. **Puigcerdà.**

El consell de Puigcerdà es veu obligat a comprar rals de vuit al preu de 19 sous 6 diners l'unça i la resta de plata a 19 sous l'unça per tal de poder continuar la fabrica de moneda.

AHCP, Fons municipal, *Llibres de Consells*, 1641-43, f. 6v.

CARRERAS CANDI, p. 495.

86

1641, 27 de novembre. **La Bisbal d'Empordà.**

El consell de la Bisbal d'Empordà acorda nomenar una comissió integrada per sis persones, dues de cada braç, perquè estudiïn la manera d'encunyar moneda a la vila, tal com ho fan altres poblacions del Principat.

«Hoyda la preposició feta per dit honorable jurat, ab la qual ha proposat que, per quant algunes universitats del present bisbat de Girona fan moneda, y seria bo y convenient que la present universitat fes fer moneda y pagar los soldats que servexen a la Generalitat del present Principat, y que v.m. vegem lo que convé.

Los dits consellers o la major part de aquells ha determinat que si és possible y que.s veje ab la comodat possible y convenient per la present universitat, ques fassa dita moneda y que.s veja en quina forma se ha de fer y que.s remeta a sis persones, dos de cada bras. Ço és: braç major, M. Josep Palluer y M. Campa; braç mijà, Joan Torrella y Joan turró; braç petit, Pere Salvany y Llorenç Pujol. Les quals se entrematran ab les altres i las ne fan com se ha de fer.

ACB, *Llibres d'acords*, 1608-1652.

Regestat per: PUJOL CAMPS, p. 251.

87

1641, 29 de novembre. **Lleida.**

El Consell General de Lleida acorda fer una col·lecta general entre els habitants de la ciutat, segons la riquesa de cadascú, per tal d'obtenir diners i poder comprar plata, a raó de 19 sous l'únça, per fabricar peces de cinc rals.

APL, Consell General, reg. 441, f. 207v.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 314-15, doc. 26.

88

1641, 2 de desembre. **Terrassa.**

El Consell General de la Universitat de la Vila de Terrassa acorda demanar llicència per a fer moneda i preveure ja els futurs proveïdors de la plata i altres metalls.

ACT, LLibre del Batlle, 1641.

CARDÚS, p. 94-96.

COMAS (2), p. 19.

88a

1641, 4 i 28 de desembre. **Manresa.**

Primeres notícies sobre la construcció d'un molí per a fer els sisens. Joan Arrall, clavataire, porta uns claus al molí de la ciutat per posar les pedres de là on fan lo moli dels sisens. El dia 28 s'emporta claus per fer les manxas del moli de fer los sisens.

AHM, LLigall Moneda. I

DATZIRA, p. 149.

89

1641, 8 de desembre. **Girona.**

El consell de Girona acorda pagar, amb els sisens recentment encunyats, la Companyia de la ciutat que lluitava al Rosselló.

BOTET (1), p. 99.

90

1641, 9 de desembre. **Cervera.**

El consell ordinari de Cervera acorda pagar a Josep Mensa, argenter, pels seus treballs a la seca el darrer mig any, un sou de 3 lliures.

ACC, Consells, 1641, f. 25v.

LLOBET PORTELLA (2), p. 224.

91

1641, 11 de desembre. **Terrassa.**

Es dona compte que la vila de Terrassa té concedida llicència de la Generalitat per a fabricar moneda, i es pren la decisió de fer-ho de la manera que es fabrica a les viles de Granollers i Mataró.

ACT, Llibre de Consells, 1635-45.

CARDÚS, p. 94-96

COMAS (2), p. 19.

91a

1641, 11 de desembre. **Terrassa.**

Els consellers signen uns pactes amb Antoni Rovira, Josep Guitard, Francesc Pi i Antoni Escuder per batre la moneda de plata. La Universitat de la Vila es compromet a fer el forn i tot el que calgui per a poder iniciar la fabricació. Els particulars aportaran la plata a llurs riscs. Pagada la plata i el fabricant el benefici es repartirà a mitges entre la Universitat i els particulars i en moneda fabricada.

ACT, Llibre de Consells, 1635-45.

CARDÚS, p. 88

COMAS (2), p. 19.

92

1641, 11 de desembre. **Lleida.**

Consta l'arribada a Lleida del molinet fabricat a Barcelona per tal d'encunyar menuts d'aram. El molinet hauria de funcionar amb sang (homes o animals) i no amb aigua.

APL, Llibre del Racional, reg. 67, compte 318.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 315, doc. 28.

93

1641, 15 de desembre. **Caldes de Montbui.**

El consell de la vila de Caldes de Montbui acorda la fabricació d'encunys de moneda per tal de fabricar peces de cinc rals de plata, menuts i sisens.

XALABARDER, p. 55.

93a

1641, 21 de desembre. **Caldes de Montbui.**

El consell atorga indemnitat a Antic Pau Casademunt, fuster, que havia fabricat moltillos per a fer peces de cinc rals.

XALABARDER, p. 55.

94

1641, 21 de desembre. **Caldes de Montbui**

El consell de Caldes de Montbui acorda fabricar immediatament peces de cinc rals per tal de comprovar l'estat dels encunys, buscar si alguna persona podria millorar les condicions ofertes pel cirurgià Pau Gual per a fer-se càrrec de la fabricació, i fer acta que la dita moneda es destinaria als soldats en defensa de la Província.

XALABARDER, p. 55.

95

1641, 21 de desembre. **Caldes de Montbui.**

El consell de Caldes de Montbui acorda amb Pau Gual les condicions de l'encunyació de moneda.

«Pau Gual, cirurgià, emprendre de fer rals de cinc de plata, com s'obren en la Vila de Granollers i altres parts, i diners o menuts de la grandària dels que fan a Vic i Ripoll i Manresa i altres llocs, poc més o mancos, i que en Gual tingui la meitat de la ganancia de la moneda que farà, i tingui també banc per a descanviar els menuts que faci en nom de la Vila, pagant amb plata o altre moneda corrent i a càrrec de la Vila els motllos i demés despeses a fer, tant de ferro com de fusta.

En Gual ho bestaurà pel present, anant cobrant un tant cada setmana fins que hagi cobrat el que haurà bestret.

La Vila s'aturarà els motllos i demés instruments que per a dit efecte seran menesters, amb pacte que per dos anys no se li pugui a Gual, llevar ni impedir de fer moneda, ni altres puguin fer-ne en dit termini, i si per cas el rei feia parar de fer moneda i en súplica s'alcés tornar-ne a fer, la farà el mateix Guàl i no altre sense el seu consentiment, mediant que tot el temps que s'estarà de fer-ne per estar-ne impedit s'afegiran al còmput dels dos anys que ha de treballar.

Que el canvi de menuts no ha d'ésser menys de deu rals.

Que sempre que el dit Gual trobarà plata a vint sous l'onsa, en picarà tanta i quant en trobi i en podrà fer, anant però els rals de cinc que fan deu sous no passant més de set sous, les reberà com està dit.

Que la Vila no pugui forçar a dit Gual a fer menuts si no s'admeten.

Que en cas de no poguer fer moneda tota la plata i l'aram que Gual tindrà comprat, la vila tingui la meitat de la garantia o pèrdua que quan es vengui tindrà.

La Vila dóna plé poder a Gual per a que en son nom pugui obrar com resta escrit, i li està a vicció de tots els danys que puguin venir a ell i els que tindrà o elegirà per a fer i obrar moneda. Prometent dita elecció i nomenació, tenir per fermes i agradables els pactes amunt dits, en quan l'obligació de la Vila, atendre tenir i complir sense dilació ni excusa, amb restitució i esmena de tots els danys, missions, despeses i interessos, renúncies necessàries i oportunes, i obligació de tots els béns de la Universitat, mobles, immobles haguts i per haver.

I el dit Pau Gual, acceptant dita elecció i nominació, llicència, facultat i permis amb els pactes més amunt dits, els quals expressament consent, convé i en bona fé promet, en quan toca a la seva obligació: atendre, tenir i complir sense dilació ni excusa, amb salari de procurador, dins la present Vila cinc sous i fora d'ella deu sous, amb restitució de totes les despeses, i per major seguretat en donen fermances els honorables Joan Bosc, corder, Salvador Garau, sastre i Joan Roca, peraire, els quals accepten els càrrecs i convenen i en bona fé prometen: que juntament amb dit principal i sense ell, seran tinguts i obligats en les coses més amunt dites i tant principals com els altres prometen no mancar, sots pena de cinquanta

lliures, moneda Barcelonesa, de la qual pena en cas de que sigui comesa i tantes quantes vegades la sigui, seran dues parts a la Universitat i la restant terça part al Jutge oficial que farà execució volen ésser tinguts i obligats a les coses abans dites, amb sos béns mobles i immobles, haguts i per haver, renunciant a son fur, sometent-se i sots posant-se al fur del Magnífic Regent de la Vegeria i d'altre qualsevol oficial, jutge o cort en la qual se n'hagués de fer execució, amb facultat de canviar d'una Cort a l'altra, i fermen escriptura de terç en el llibre de terços de dita Cort del Magnífic regent de la Vegeria de Barcelona, amb jurament llargament que en presten a Nostre Senyor Déu i als seus Sants Quatre Evangelis.

Testes Joannes Roca Micael Braida et Jacobus Serra, corderius dectae Villa Callidarum.»

XALABARDER, p. 55-57.

96

1641, 21 de desembre. **Granollers.**

El consell de Granollers acorda fabricar sisens.

LLOBET, p. 124.

97

1641, 23 de desembre. **Caldes de Montbui.**

Els jurats de la vila de Caldes de Montbui fan requeriment al notari Jaume Bruguera perquè aixequi acta de les peces de cinc rals i menuts dies ha fetes.

XALABARDER, p. 57.

97a

1641, 23 de desembre. **Terrassa.**

El consell de la Universitat de la Vila acorda que Salvador March, credencer, porti un llibre on hi registri la plata rebuda i la moneda fabricada.

ACT, Llibres de Consells, 1635-35.

CARDÚS, p. 88.

COMAS (2), p. 19.

98

1641, 23 de desembre. **La Bisbal d'Empordà.**

El consell de la Bisbal d'Empordà acorda iniciar l'encunyació de moneda a la vila i nomena una comisió encarregada del funcionament i administració de la fàbrica.

ACB, Llibres d'acords, 1608-1652.

PUJOL CAMPS, p. 252.

98a

1641, 23 de desembre. **Olot.**

Al llarg de l'any 1641 i des que el 3 de juliol comença l'encunyació de plata a Olot. Consten diferents partides despeses en armament (mosquets, arcabussos, etc.), en pagaments als soldats, en l'equipament de la seca i en el proveïment de metall, com la següent:

«A. Hiacynto Mitjavila chirugià de Olot...per los treballs y gastos de ser anat a la muntanya a cercar plata ço és pessés de vuit per la fàbrica de la moneda, que se fa en compte de dita universitat amb determinacio de la sisena de la fàbrica de la moneda, vint lliures.»

AMO, Manual de la Taula. 1641-43.

DANÉS, p. 3455 i p. 3451 a 3460.

99

1641, 26 de desembre. **Terrassa.**

El consell ordinari de la Universitat forana de Terrassa acorda donar poder a dos consellers i un particular per a fer moneda per compte de la Universitat.

ACT, Llibre de Consells de la Universitat Forana.

CARDÚS, p. 94-96.

COMAS (1), p. 19-25.

100

1641, 26 de desembre. **Terrassa.**

La Universitat forana de Terrassa contracta amb Josep Bogunyà la fabricació de sisens amb molinet, amb la mateixa llei i empremtes que els fabricats a Barcelona. Dues clàusules del contracte preveuen la manera d'actuar en cas que en el futur es prohibís la fabricació de moneda en general o de sisens en particular.

ACT, Lligall documents, 1641.

BOTET (1), p. 103-104, doc. CXVIII.

100a

1641, 30 de desembre. **Terrassa.**

Els consellers de la Universitat de la Vila atorguen un document d'indemnitat a Francesc Via, argenter barceloní que havia fet tres encunys de peces de cinc rals a la seca terrassenca.

ACT, Llibre de Consells, 1635-45.

CARDÚS, p. 88.

COMAS (2), p. 19.

101

1641, 31 de desembre. **Girona.***En aquesta data la ciutat de Girona havia obtingut, de la fàbrica de la moneda de plata, el següent guany:*

«Compte de las ganànsias que ab la contscrita moneda (de plata) se ha feta fins dia present del derrer de dezembre 1641, com apar del balans fet: 22.807 ll. 4 s. 1 d.»

AMG, Actes municipals, 1642, quaderns intercalats entre f. 153 i 154.

102

1641, setembre a desembre. **Olot.**

Segons diversos pagaments registrats a la Taula de Canvi d'Olot, un dels objectius de la moneda fabricada a la vila era el de pagar el sou als soldats olotins que defensaven el Principat.

«Deuen los Cònsols y Universitat de Olot, de compte de la fàbrica de la moneda, 200 lliures pagades a Francesc Fage, andador, per portar-les al Cònsol en cap, a Castelló, conforme consta ab conclusió de Concell: 12 lliures.

...

Se paguen 120 lliures de dinés de la fàbrica a Joan Fontfreda, taxidor de dita vila, dixeren són las pagan per los vint soldats té la vila de Olot a la Companya y tercio de don Llorenç de Senifteris per orde de don Josep de Sacosta, y són per la paga aixida a vint-i-dos de octubre proppasat.

...

En 7 desembre 1641 se paguen en compte de la fàbrica de la moneda 200 lliures a Francesc Germà, lloctinent i capità dels soldats d'Olot i per socors dels mateixos.»

...

AMO, Manual de la Taula, 1641.

DANÉS, p. 3.450 i s.

103

1642, 3 de gener. **Lleida.**

Compte del racional de Lleida, referit als encunys necessaris per a fabricar moneda.

«Monsiu Pere Saverdet ha de aver a 3 de jener: 19 lliures 16 sous per lo valor de 3 parells de encunys per a marcar peces de sinch rals y los punchons són menester per a gravar dits encunys.»

APL, Llibre del Racional, reg. 67, compte 325.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 316, doc. 30.

103a

1642, 5 de gener. **Terrassa.**

El consell de la Universitat de la Vila determina que es facin actes d'indemnitat per als argenters barcelonins que treballen a la fàbrica de la moneda.

ACT, Llibre de Consells, 1635-45.

CARDÚS, p. 89.

COMAS (2), p. 19.

104

1642, 5 de gener. **Olot.**

En aquesta data, el consell d'Olot acorda una nova fabricació de menuts i possiblement també de sisens, que podria haver finalitzat el dia 16 de gener després d'haver-se fabricat unes 600 lliures de menuts.

Original perdut, es dedueix de: AMO, Manual de la Taula, 1641-42; i quadern de l'any 1645 titulat *Informatió ahont consta lo dèbit de la fàbrica dels manuts que deposa mossèn Esteve Maura a Mossèn Pere Camps, lo any 1642.*

DANÉS, p. 3455.

104a

1642, 10 de gener. **Barcelona.**

Des del 25 de gener del 1641 fins el 10 de gener del 1642 es fabricaren a la seca de Barcelona un total de 837 marcs i 6 sous d'escuts dobles castellans.

AHCB, Consell de Cent. *Registre de deliberacions*, 1642-43, f. 222v-223; 1641, f. 27v.

105

1642, 13 de gener. **Lleida.**

La prohomenia de capbreu de Lleida acorda accelerar la fabricació dels encunys necessaris per a fabricar ardits i sisens de coure, atès que la ciutat es troba en una greu situació econòmica per culpa de les despeses de la guerra.

APL, Prohomenis de Capbreu, reg. 377, f. 135.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 316, doc. 31.

106

1642, 15 de gener. **Puigcerdà.**

Un cop assabentat del jurament del rei Lluís, el consell de Puigcerdà decideix continuar la fabricació de menuts malgrat la dificultat en trobar metall per a encunyar, tal com fan a Vic, a causa de les greus necessitats econòmiques ocasionades per la guerra.

ACP, Llibres del Consell, 1641-43, f. 17-18.

CARRERAS CANDI, p. 495.

107

1642, 15 de gener. **Terrassa.**

El consell ordinari de la Universitat forana de Terrassa tracta la qüestió del repartiment dels sisens encunyats i sobre la possibilitat de substituir Bogunyà si algú ofereix més guanys en el negoci de fabricar moneda.

ACT, Llibre de Consells de la Universitat Forana.

CARDÚS, p. 94-96.

COMAS (1), p. 19-25.

107a

1642, 15 de gener. **Olot.**

Pagament a un courier per haver fet una peça de bronze, «per una premsa de menuts».

AMO, Manual de la Taula. 1641-42.

DANÉS, p. 3455.

108

1642, 17 de gener. **Barcelona.**

El Consell de Cent de Barcelona es fa ressò de les dificultats que té la seca de la ciutat per continuar la fàbrica de la moneda de plata a martell, que havia funcionat des del 7 de gener fins al mes d'agost o octubre de l'any anterior.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1641-42, f. 49v.

108a

1642, 18 de gener. **Olot.**

Pagament per la reparació del «banch en lo qual estan assentadas las tisoras dels menuts».

AMO, Manual de la Taula. 1641-43.

DANÉS, p. 3455.

109

1642, 21 de gener. **Barcelona.**

La setzena de la seca del consell barceloní acorda ordenar la continuació de la fàbrica de la moneda de plata i publicar crides prohibint l'extracció de metall preciós fora de la ciutat.

«...que niguina persona puga tràurer de la present ciutat ninguna spècie de plata per obrar moneda fora la present ciutat sots pena que la plata sie perduda y aplicada la meytat a l'acusador y la altra meytat a l'oficial exequantant...»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1641-42, f. 51v.

110

1642, 21 de gener. **Caldes de Montbui.**

El consell de la vila de Caldes de Montbui procura una salvaguarda a Jaume Morer i Francesc Valls, que per compte de Pau Gual haurien de continuar la fabricació de peces de plata i de sisens.

XALABARDER, p. 57.

111

1642, 24 de gener. **Girona.**

Els jurats de Girona acorden arrendar l'encunyació dels sisens, que es feia per administració, per mirar d'obtenir-ne més benefici.

AMG, Manuals d'acords, 1642, f. 19-24v.

BOTET (1), p. 99.

112

1642, 28 de gener. **Cervera.**

Inventari de molinets i tallants de fer moneda efectuat a la botiga de la vila de Cervera on es fabrica la moneda:

- Una tisora grossa de ferro per tallar l'aram.
- un mall de ferro gran de forjar.
- Quatre martells de mà.
- Una enclusa grossa.
- Dues manxes noves grans a la fornal.
- Unes estenalles corbes.
- Unes estenalles de forjar.
- Dues taules amb calaixos de pi sense pany.
- Quatre bancs petits.
- Unes manxes a la fornal de la plata.
- Tres ensarats de tela per les finestres.
- Un fogó de fusta gran.
- Un canastó amb les seves balances grans.

- Quatre pagesos petits.
- Unes balances de pesar safrà amb 8 pesos de coure de pes d'11 lliures.
- Un cofre amb pany i clau.
- Sis culleres de buidar amb els mànecs de fusta.
- Dos taulells grans on hi ha els molins i els artes de ferro, bons i acabats per a fabricar moneda i uns encunys.
- Un tinter de fusta.

ACC, Fons Municipal, *Llibre d'Actes i Negocis*, 1462-65, f. 5.

LLOBET PORTELLA (1), p. 223.

112a

1642, 31 de gener. **Olot.**

Pagament per a suministrar a la seca «dos malls... per batre plata y aram y per adobar lo mall gros de encunyar».

AMO. Manual de la Taula. 1641-42.

DANÉS, p. 3456.

113

1642, 7 de febrer. **Caldes de Montbui.**

El consell de la vila de Caldes de Montbui, d'acord amb Pau Gual, acorda cancel·lar el contracte per a la fabricació de moneda subscrit amb aquell, i elegeix credencier de la fàbrica de la moneda, amb un salari de vuit sous per cada dia, i dos jurats perquè s'ocupin de les coses de la moneda amb un salari també de vuit sous diaris.

XALABARDER, p. 57.

114

1642, 8 de febrer. **Barcelona.**

El consell barceloní es fa ressò de la proliferació d'encunyacions monetàries per tot Catalunya, algunes de les quals es duen a terme utilitzant indegudament les armes de Barcelona.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1641-42, f. 61v-62.

115

1642, 12 de febrer. **Caldes de Montbui.**

Per renúncia de Jaume Pascual, el consell de Caldes nomena Miquel Palaudàries Coll com a credencier de la moneda, i a Bertomeu Carbonell, Francesc Boc Duran i Jaume Venc com a guardes de la moneda que s'anés fabricant a la vila.

XALABARDER, p. 58.

1642, febrer.

Informe presentat al rei Felip III sobre la conveniència i legalitat de fabricar moneda a Tortosa o a Tarragona.

«En Cataluña solamente puede fabricarse moneda de plata que llaman de terno en la seca Real de la ciudad de Barcelona, la qual ha de ser pura y sin liga, de cierto peso, y con impresión de cierto señal, conforme el privilegio que concedió a la ciudad de Barcelona el rey don Pedro 2, en el año de 1282, el qual confirmó el rey don Jaime en las Cortes del año de 1291, y el rey don Pedro 3 en el año de 1365.

Sin embargo, en el caso presente de las turbaçiones de Cataluña puede su Magestad mandar fabricar moneda de plata con liga y sin guardar el peso acostumbrado por muchas razones, y entre otras porqué la ciudad de Barcelona fabrica y haze fabricar moneda de plata en la ciudad de Barcelona con liga y mezcla de otro metal, y sin guardar el peso que estava ordenado, y ha concertado que esta moneda de plata se fabrique en esta conformidad en todas las ciudades y en muchas villas de Cataluña, con liga y sin el justo peso, y corre esta moneda fabricada en la seca de Barcelona y en las otras ciudades y villas por toda Cataluña, y se usa dpella en todos los comerçios y negocios. Con que la ciudad de Barcelona por el contrario uso se ha apartado de aquel privilegio y se ha renunciado, y no solamente la ciudad de Barcelona, pero también todo el General de Cataluña, de manera que haviendo cessado aquel privilegio han cessado también las constituciones de las Cortes que le confirmaron, porqué la confirmación solamente dura en quanto permanece el confirmado, y tiene la clausula premanesciendo el privilegio con su ser y no más.

Ha fenecido también este privilegio por la notoria rebellió de la ciudad de Barcelona, por la qual está privada *ipso iure* de todos los privilegios que tenía, sin que pueda aprovecharse dellos. Por esto, haviendo recaído esta regalía a la corona, puede el príncipe usar dpella libremente en la forma que iuzgare ser más útil al estado de las cosas presentes, sin que le haga impedimento el privilegio de Barcelona, que oy no lo es, ni las constituciones generales, que dexaron de tener fuerça y valor.

Puede, pues, el Príncipe libremente mandar se fabrique moneda de plata en Cataluña con liga y con el peso le pareciere conveniente, y lo será si fuere servido mandar se fabrique con la misma liga o mezcla de otro metal y con el mismo peso que se fabrica agora en Barcelona y en las más ciudades y pueblos de Cataluña. Porqué conformándose con estas calidades no pueden impugnarlo los barceloneses y cathalanes que usan desta moneda comunmente.

De la fábrica d»esta moneda se consiguen algunos provechos considerables, que habrá abundancia de moneda para el comerçio, que oy falta, que los soldados más fácilmente podran pagar lo que gastaren en los pueblos, alojamientos, tránsitos y ejército, satisfaziendo a los paysanos y provinciales, que los franceses y estrangeros no podrán aprovecharse de los reales de a ocho y de quatro, que con toda ansia procuran sacar de Cataluña, y finalmente que ganaría mucho la Real Hazienda, porqué con cada real de a ocho por lo menos se harían tres reales de a sinco, que valen quinze reales pagados los gastos de la fábrica.

Pareçe sería menester tratar con Tortosa o Tarragona, que dándole la materia necessaria fabricasse por su quenta esta moneda, aunque se le diesse alguna parte de ganancia, que seña fácil ajustarse esto por las utilidades que se sigue a todos, y por la emulació que tienen con Barcelona.

Esto no obstará a la redució, porqué quando se haga como esperamos, con retirar esta moneda y declarar lo que pareciere necessario, cessa todo el premissio, como se hizo en tiempo del rey don Pedro 3 y en el del rey don Fernando 2 en el año de 1413 (sic).

El batir moneda de bellón es libre facultad a su Magestad porqué no esta sugeto a constituciones ni privilegios y muchas universidades lo hazen en fuerza de la licencia de su Magestad.»

ACA, Consell d'Aragó, *Secretaria de Catalunya*, lligall 290, doc. n. 12.

SANAHUJA (1), doc. 10.

117

1642, 19 de febrer.

Parer favorable del Consell d'Aragó sobre l'informe relatiu a l'establiment d'una seca a Tarragona o a Tortosa, que fabriqués moneda a imitació de la de Barcelona, i que proveís de recursos l'exèrcit de Felip III.

«El protonotario ha traído al Consejo de orden de V.M. el papel incluso que se ha leído en él, sobre lo que se propone de la fábrica de moneda que se podría hazer en Cataluña de plata con liga y sin guardar el peso acostumbrado por las razones y fundamentos que en él se dize, y también batir moneda de vellón por ser de la libre voluntad de V.M. y no estar sugeta a constituciones. Y habiéndose discurrido en la materia (por ser tan grave) con la atención que pide, aunque se considera que en lo general son siempre grandes los inconvenientes que se siguen en la mudança y variación de la moneda como lo muestran las experiencias, pero por las razones que corren en Cataluña y la grande desigualdad que se le conoze, logrando los rebeldes el provecho, usando aquellos de la fábrica de moneda en daño de los obedientes y con tanta costa de V.M., haviendo de introducir en aquella provincia moneda de plata en tan excessivas sumas, parece que lo que propone el papel es muy conveniente y platicable por todas las razones que en el se dizen, y que haviendo de ser la fábrica y batimento de la moneda que se dycen él a nombre de las ciudades de Tortosa y Tarragona y con las señales de la de Barcelona, porqué no haya motivo de separarla, será bien ponerse en execución pués con ser el batimento que se hiziere por estas ciudades cesa lo que se pudiera considerar de inconveniente en la introducción de nuevo género de moneda en quella provincia pudiere dar para exasperar más a los naturales con la voz de ser contra sus constituciones, pués el batir las ciudades y con la calidad de dichas no es ir contra ellas.»

ACA, Consell d'Aragó, *Secretaria de Catalunya*, lligall 290, doc. n. 12.

SANAHUJA (1), doc. 11.

117a

1642, 22 de febrer. **Barcelona.**

«los Concellers deliberaren pagar 220 lliures sous â Joan Aldabó fuster, per la fabrica de un molinet per a fabricar moneda.»

Rúbriques, p. 144.

117b

1642, 22 de febrer a 17 de novembre. **Barcelona.**

«A 22 de Febrer 1642, los Concellers deliberaren comprar una Casa, y Botiga al costat de la Seca, per major comoditat de la fabrica de moneda, y â 12 de Mars en Concell de cent se tracta lo mateix, y â 3 de

Juny fou deliberat pagar 59 lliures sous â Pere Pau Ferrer mestre de Casas â bon compte del preu fet de las obras de dita Casa, y â 17 de Noembre fou deliberat pagar 74 lliures 12 sous 4 â Marçal Olujas fuster, per lo valor de la fusta entregá per las Obras de dita Casa.»

Rúbriques, p. 144.

118

1642, 22 de febrer. **Cervera**.

El consell de vint-i-quatrena de Cervera vol engegar la fabricació de sisens a la vila però no està d'acord en pagar un terç de cada peça encunyada als moneders (fabricers), tal com fan amb els menuts i acorda negociar l'operació amb aquells.

ACC, Fons Municipal, *Consell de Vintiquatrena*, 1635-43, f. 181.

LLOBET PORTELLA (2), p. 224.

119

1642, 23 de febrer. **Caldes de Montbui**.

El jurat en cap de Caldes de Montbui assabenta el consell que alguns particulars de la vila s'ofereixen a deixar diners sense interès a la vila, per a poder fabricar moneda. El Consell acorda que en primer lloc s'acabin d'encunyar els dos quintars d'aram que s'estan fabricant.

XALABARDER, p. 58.

120

1642, 24 de febrer. **Puigcerdà**.

Atès que Rafael Martínez exposa al consell de Puigcerdà que no pot continuar fabricant moneda a l'haver de comprar les peces de vuit rals a raó de deu rals cadascuna, aquell decideix rebaixar el preu de l'arrendament de la seca i demanar set rals en lloc dels deu rals exigits fins aleshores, per cada marc treballat.

ACP, llibres del Consell, 1641-43, f. 34.

CARRERAS CANDI, p. 496.

121

1642, 26 de febrer. **Terrassa**.

Cessa la fabricació de moneda de plata a la seca de Terrassa, que havia començat el dia 20 de desembre de 1641.

ACT, Lligalls, 1645.

CARDÚS, pp. 91-92.

COMAS (2), p. 20.

122

1642, 3 de març. **Girona.**

Els guanys obtinguts per la ciutat de Girona en la fàbrica de la moneda de plata, entre gener i març de 1642, ascendeixen a 9.773 ll. 10 s. 5 d.

AMG, Manuals d'acords, 1642, quaderns itercalats entre f. 153 i 154.

123

1642, 6 de març. **Caldes de Montbui.**

El consell de Caldes acorda enviar dos síndics a Barcelona a assabentar-se amb quin poder fabriquen moneda les altres Universitats i si la vila també en pot fabricar.

XALABARDER, p. 58.

124

1642, 10 de març. **Caldes de Montbui.**

El Consell de caldes acorda fer una crida obligant la població a acceptar els sisens de la vila, podent-los portar a canviar a casa de Miquel Palaudàries, sempre en quantitat superior als 10 rals.

XALABARDER, p. 58.

125

1642, princ. i 11 de març. **Lleida.**

Esborrany de les futures disposicions a observar sobre la fabricació de sisens de coure a Lleida i del contracte entre els paers i Jacinto Sobrepueio, argenter.

«Fàbrica de cisens.

Los senyors pahers y Racional giraran per Taula al Clavari major les quantitats de diner seran menester per a comprar metall.

Los senyors pahers y Racional faran pòlissa al dit per a que done a la persona fabricarà los cisens lo metall serà menester.

Los senyors pahers acistiran al posar la plata en lo cresol quant se fondrà.

Quant se aniran tallant los cisens cauran en una caixa tancada ab sinch claus de les quals tindran una cada senyor paher y una lo mestre de la fàbrica.

Quant hi aurà quantitat de moneda fabricada, lo mestre dela fàbrica la traurà de la caixa en presència dels sobredits y la pesarà, contarà y posarà en Taula en compte dels senyors pahers y Racional y compte de fàbrica de moneda.

Al mestre fabricarà los cisens se li donarà tant per cada lliura de pes de moneda, de la manera se porà concertar ab major comoditat, pagant-lo ab polissa de dits senyors pahers i Racional per al Clavari.

Lo mestre fabricarà los cisens, ha de fer-ho tot a sos gastos, sens que la ciutat li done sinó lo metall de que se an de fer los cisens.»

«**Concert fahedor ab Jacinto Sobrepueio, plater, acerca de la fàbrica de cisens.**

La ciutat li ha de entregar lo molinet y tots los demés instruments té lo dia present en la fàbrica de la moneda.

La ciutat li ha de pagar 7 sous per cada lliura de pes de moneda que fabricarà.

Los senyors pahers an de tenir cada un una clau de la caixa de la moneda y Jacinto Sobrepueio altra.

Jacinto Sobrepueio ha de pendrer ab inventari lo molinet y los demés instruments li entregaran y tractar-les bé y adobar-les a ses costes sis rompian y gastaran. Y lo dia deixarà la fàbrica, tornar-les a la ciutat.

Ha de fabricar dit Jacinto los cisens a tots son gastos de jornals de oficials, tant propis com los que llogarà, gravar encunys, carbó y tot lo demés que oferirà treballar y gastar en dita fàbrica, exceptat tant solement lo metall de que se an de fer los cisens.

Ha de donar la moneda ben marcada, ben tallada, bona y a tota perfectió, posant aquella en Taula contada y pesada, en nom dels senyors pahers y Racional, en comte de fàbrica de moneda.

En cada lliura de pes de moneda que fabricarà ha de aver-hi 25 reals.»

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 320-21, doc. 41 i 42.

126

1642, 11 de març. **Barcelona.**

Crida del marquès de Brezé, lloctinent del rei Lluís al Principat i als comtats de Rosselló i Cerdanya, en la qual prohibeix als consellers, cònsols, paers, jurats, batlles i altres autoritats locals, fabricar moneda de qualsevol classe, i ordena que només puguin fabricar-ne de coure aquelles poblacions que tinguin privilegi per a encunyar-ne, acomodant-se sempre al disposat al privilegi.

«Ara ojats tothom generalment, que us notifiquen y fan a saber, de part de l'excel·lentíssim senyor Urbà de Maille, marquès de Brézé, mariscal de França, cavaller dels ordens de sa magestat, conseller en tots sos consells, governador en sos paysos y ducats de Anjou, vilas y castells d'Angers y Samur de la província Anderguense, lloctinent y capità general en lo principat de Catalunya y comtats de Rosselló y Cerdanya. Per quant la experiència ha mostrat los grans danys ha rebut y reb de cada dia lo present Principat y comtats de Rosselló y Cerdanya, per rahó de las novas fàbricas de monedas se han fetes de poch temps a esta part y de present se fan en moltes ciutats, viles y llocs de dits Principat y Comtats, lo que totalment és la universal dastruïció d'ells, tan per desterrar lo comerç com per impossibilitar los altres regnes lo venir a contractar al present Principat y Comtats, com ho ha mostrat y mostra la experiència que molts són arribats a estas mars ab provisions y per rahó de la confusió de les monedes se'n són tornats sens descarregar ni voler vendre les mercaderies aportaven, y tot resultant de la dita causa, lo que se té per cert que si nos posave prompte remey a dits desordes, dins poch temps vindrien los dits Principat y Comtats a total destrucció y ruïna. Y com se tingue per cert que dites fàbriques se fan en moltes parts de Catalunya y Comtats sens tenir privilegi ni altrament poder fabricar aquelles, totes les dites coses ateses y moltes altres ques dexan considerar: Desitjant sa excel·lència posar prompte remey a dits desordes, lo bé universal de la Província zelant, ab tenor de la present pública crida, inseguint la conclusió en lo S. Reial Consell sobre assò feta als 29 de febrer 1642, diu, notifica y mana a tothom generalment, és a saber, consellers, cònsuls, pahers, jurats, balles y altres a qui toca de les ciutats, viles y llocs del present Principat y Comtats, que d'esta hora en avant no gosen ni presumescan ser-los lícit ni permès fabricar ni fer fabricar per via directa ni indirecta ningun gènere de moneda de or ni plata, de qualsevol valor ni espècie que sie, fins altre cosa sie

ordenada per sa excel·lència, sots las penas ací per dret comú com per municipal statuhides. Y ací mateix se'ls diu, notifica y mana que d'esta hora en avant no'ls sie lícit ni permès fabricar ni fer fabricar, sots les mateixes penes, ninguna espècie de moneda de aram ni belló, si no seran aquelles ciutats, viles y llochs de dit Principat y Comtats que tindran privilegis per poder fabricar, no exint en manera alguna de la sèrie y forma que ab dits privilegis los és stat concedit: y que per les presents crides no sie fet perjudici algun al procurador fiscal de la pretensió que pot tenir contra los qui han fabricat moneda sens privilegis. E per que les dites coses sien a tothom manifestes y ningú de aquelles pugue ignorància allegar, mana sa exceldlència ésser feta y publicada la present pública crida per los llochs acostumats de la present ciutat de Barcelona y demás ciutats, viles y llocs de dit Principat y Comtats ahont convingue y menester sie.

Le marechal de Brézé.»

ACA, Cancelleria Reial, reg. I, *Firmorum et Obl. R. Franciae*, f. 1.
BOTET (1), p. 91, doc. CXI.

126a

1642, després de l'onze de març. **Barcelona.**

Com a conseqüència del document anterior, el mateix marquès de Brezé en data exacta no consignada per Botet, però dins el mateix any 1642 va fixar la paritat entre les monedes franceses en circulació a Catalunya i els rals catalans, segons la taula següent:

Lluisos d'or dobles	33 rals catalans
Lluisos d'or senzills	16,5 rals catalans
Lluisos de plata	10 rals catalans
Mitjos lluisos de plata	5 rals catalans

També fixà la paritat de les monedes castellanans d'argent:

Reals de vuyt, castellans	10 rals catalans
---------------------------------	------------------

Finalment indicà que la resta de monedes s'ajustessin de valor en funció de les que s'havien detallat.

ACA, Reg. I. *Firm. et Obl. R. Franciae*, f.15.
BOTET(1), pàg. 92.

126b

1642, 12 de març. **Olot.**

Pagament a Jaume Verges, ferrer d'Olot per haver fet «dos mollos, dos llosas y buydar». Sembla indicar dos encunys i el treball de gravar-los, probablement pels sisens que ja són anomenats per primer cop el dia següent.

AMO, Manual de la Taula. 1641-43.
DANÉS, p. 3.457

127

1642, 12 de març. **Olot.**

De resultes de la crida del marquès de Brezé, Pau Marcillo, botiguer i administrador dels menuts d'Olot, deposita a la Taula de canvi de la vila, per compte dels cònsols i la Universitat, la quantitat de 2.154 lliures en menuts fabricats a la seca i pòlisses.

AMO, Fons municipal d'Olot, *Rebudes de la Taula*, 1641-42.

DANÉS, p. 3.461 (però 31 de març).

128

1642, 12 de març. **Cervera.**

Atès que el dia anterior s'havia publicat una crida en la qual es prohibeix l'encunyació de moneda a les viles que no tinguin el privilegi per a fer-ho, el consell de vint-i-quatrena de Cervera s'interroga sobre què s'ha de fer i de quina manera es pagarà els soldats. Es determina escriure cartes al virrei i al governador del Principat, Josep de Biure i Margarit, i demanar-los que intercedeixin perquè els sigui concedida llicència almenys per a batre menuts i poder així socórrer el batalló de soldats.

«Al magnífich Consell fou preposat per los magnífichs sennors de pahers com ja saben com air publicaren una crida de part de sa excel·lència sospenent a totes les Universitats que no tenen privilegi de fer y fabricar monedes, y com los gastos que esta Universitat ha fets y té de fer de assí avant en sustenir los soldats y pagar aquells los socorros, y dita Universitat estiga tant omesa com està, los an donat treball de ajuntar-se assí per a que entre tots los aconsellen...

...fou determinat que se scriga al senyor de la Motte sia servit escriure a l'excel·lentíssim senyor virey certificant-lo los cerveys té fets esta Universitat en benefici de la magestat cristianíssima y de la Província, y altra al molt illustre senyor don Josep de Biure y de Margarit, governador del present Principat, per a que també sa senyoria sia servit també d'escriure a sa excel·lència fent-li relatió dels seveys té fets the present Universitat, supplicant a sa excel·lència sia servit de concedir-nos licència per a poder fabricar al menys menuts per a poder acudir a pagar los salaris a dits soldats...»

ACC, Fons Municipal, *Consell de Vintriquatrena*, 1635-43, f. 181v i s.

LLOBET PORTELLA (2), p. 224-25.

128a

1642, 13 de març. **Olot.**

Pagament per «tres parells de caxetas...per los sisens y per lo gorniment de las manxas y adop de un calaix dels manuts y claus». Altre per «fer las palas de dos tisoires per tallar la plata».

AMO, Manual de la Taula. 1641-43.

DANÉS, p. 3.457.

129

1642, 13 de març. **Puigcerdà.**

En el llibre on consta la fabricació dels diners menuts de Puigcerdà, consten lliuraments de moneda entre el 13 de juny de 1641 i el 13 de març de 1642.

ACP, Fons municipal de Puigcerdà, *Llibre de la fabricació dels menuts*.
CARRERAS CANDI, p. 496.

130

1642, 15 de març. **Terrassa.**

El consell de Terrassa acorda imposar una multa de 10 lliures a qui refusi prendre els sisens locals.

ACT, Fons municipal de Terrassa, *Llibre de Consells de la Universitat Forana*.
CARDÚS, p. 94-96.
COMAS (1), p. 19-25.

131

1642, 16 de març. **Lleida.**

El Consell General de Lleida es fa ressò de les crides reials del lloctinent de Brezé sobre la prohibició d'encunyacions de moneda municipals.

APL, Consell General, reg. 442, f. 15.
HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 322, doc. 46.

132

1642, 20 de març. **Puigcerdà.**

Assabentat que al municipi de Codolet han intentat prohibir la circulació dels menuts de Puigcerdà, el consell d'aquesta vila acorda prosseguir la fabricació uns pocs dies més i aturar-la tot seguit, i desar els encunys a l'arxiu.

ACP, Fons municipal de Puigcerdà, *Llibres del Consell*, 1641-43, f. 41-41v.
CARRERAS CANDI, p. 496.

132a

1642, 21 de març. **Girona.**

A fi de contrarestar la prohibició del batiment de monedes locals, el capítol municipal de Girona resolgué enviar un síndic a Barcelona perquè alguns advocats dictaminessin sobre el privilegi que la ciutat havia obtingut en temps de Joan II de poder batre moneda d'or, de plata o de qualsevol altre metall. Segons argumentaven, aquest privilegi havia estat confirmat per Felip I.

AMG, Manual dels jurats, fol. 67.
PUJOL I CAMPS(1), pàgs. 348-349 Alsius. Botet(1), pàg. 98

133

1642, 22 de març. **Puigcerdà.**

El consell de Puigcerdà decideix allargar la fabricació de menuts uns dies més fins a esgotar quinze quintars d'aram que hom havia comprat en nom de la vila.

ACP, Fons municipal de Puigcerdà, *Llibres del Consell*, 1641-43, f. 43.
CARRERAS CANDI, p. 496.

134

1642, 22 de març.

Segons una carta dirigida als consellers de Barcelona, els soldats de lleva cobraven 40 lliures mensuals a Bellpuig, 60 lliures a Tàrrega i 80 lliures a Falset, mentre que a Flix s'havia demanat de cobrar fins a 100 lliures mensuals.

AHCB, Consellers, *Política i guerra*, lligall 5.

134a

1642, 22 de març i 1643, 13 de gener. **Olot.**

En dues ocasions es torna a mencionar la fàbrica dels sisens. En la primera data es paga per «l'adop del manxó per la fàbrica dels sisens». En la segona data s'anota la venda de les sobres del carbó de la fàbrica de sisens.

AMO. Manual de la Taula. 1641-1643.
DANÉS, p. 3.458 i 3.459.

135

1642, 23 de març. **Granollers.**

La comissió de consellers de Granollers passa comptes de la fabricació de moneda de plata efectuada entre octubre de 1641 i el 23 de febrer de 1642. Així, consta que Ramon Nadal ha rebut 24.367 unces amb moneda de pes, i ha lliurat 333 unces i 8 argenços en riell, 400 unces 8 argenços en tares, 187 unces en diners i treball i, finalment, 23.446 unces de moneda novament encunyada.

LLOBET, p. 123-24.

136

1642, 24 de març. **Barcelona.**

En una carta enviada als paers de Balaguer, els consellers de Barcelona afirmen no tenir poder per a prohibir o concedir llicències per a fabricar moneda.

«Molt illustres senyors,

Rebuda la de v.s. de 18 del corrent, y oyt a Francesc Moragues, syndich de aqueixa ciutat, en tot lo que

en orde a dita carta nos ha referit y explicat de part de v.s., restam ab viu sentiment de no poder acudir a la petició nos ha fet en rahó de fàbricas de monedas com les cridas publicadas no sian stades fetas per orde del senyor virrey que té lo poder absolut de prohibir y concedir ditas fàbricas. Reste v.s. cert que si nosaltres tinguéssim poder algú en rahó de concedir licèncias per la matèria referida acudiríem en servir a v.s. ab tota puntualitat. Certificam desijam tenir occassions moltes per a que dels efectes d'elles experimèntem nostre desitx que és stat sempre y serà de servir a v.s. y a aqueixa ciutat a qui nostre senyor guarde.

Los consellers de Barcelona.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de lletres closes*, 1641-42, f. 190v-191.

137

1642, 25 de març. **Caldes de Montbui.**

El consell de Caldes, assabentat que en el darrer mercat els forasters que portaven provisions per a vendre no volgueren acceptar els sisens de la vila, acorda recanviar sisens per moneda de plata de Barcelona.

XALABARDER, p. 58.

138

1642, 26 de març. **Barcelona.**

El mariscal de Brezé autoritza el consell barceloní a continuar la fabricació de moneda, atès que les prohibicions publicades no afectaven la ciutat de Barcelona

ACA, Cancelleria Reial, *Diversorum de Lluís XIII*, reg. I, f. 23.

SALAT, t. II, p. 111, doc. LXXX.

139

1642, 28 de març. **Olot.**

Pau Marcillo, botiguer d'Olot, deposita a la Taula de canvi d'Olot, per compte dels cònsols i la Universitat, la quantitat de 889 lliures 18 sous 10 diners en menuts fabricats a la seca i 40 lliures en moneda de plata castellana.

AMO, Fons municipal d'Olot, *Rebudes de la Taula*, 1641-42.

DANÉS, p. 3.461.

140

1642, març. **Manresa.**

Josep Pons, síndic dels consellers de Manresa davant el virrei per a suplicar-li que els concedixi una llicència per poder continuar la fabricació de sisens, afirma haver gastat 13 ll. 13 s. en l'operació.

ACM, Fons municipal de Manresa, *Lligall Moneda I; i Clavari*, f. 32, anotació n. 215.

DATZIRA, p. 149.

141

1642, març a novembre. **Granollers.**

El clavari de Granollers dóna compte dels pagaments efectuats amb 236 ll. 19 s. 9 d. de moneda encunyada per la vila.

«Albarans dels dinés procehits de la casa del pallol de la fàbrica de la moneda:

n.1: Primo, Sebastià Soler, habitant en Valldorís, sinch lliures sinch sous y sis per lo fé que los soldats de a cavall an gastat, ay albarà: 5 ll. 5 s. 6 d.

n.2: Item, als senyors diputats de catalunya als 26 nohembre 1642, per lo batalló, cant sexanta lliures y quatra sous per la partida, dich: 160 ll. 4 s.

n.3: Item, a 27 nohembre 1642, quatre lliures setze sous al conseller en cap y escrivà y són per dietes an vagat a Barcelona, ay albarà: 4 ll. 16 s.

n.4: Item, a 11 abril 1642, a l'Esteve Vergadà, dos lliures per tantes se deslibera li donassen, ay alberà: 2 ll.

n. 5: Item, a 9 abril 1642, a m. Jacint Rourell, sinquanta lliures, les quals li donaran los senyors consellers vells de dinés de la fàbrica, lo die que los soldats anaren a Sant Celoni, ay albarà: 50 ll.

n. 6: Item, al primer maig 1642, paguí a Salvador Daliarda, sinch lliures deset sous y tres, y són per 52 quintars 3 roves i mitja de tellà, ay alberà: 5 ll. 17 s. 3 d.

n. 7: Item, a 28 mars 1642, he pagat a Pau Gallech, set lliures tretse sous per pa (que) prengueren dels flaquers, ay albarà: 7 ll. 13 s.

n. 8: Item, a 12 abril 1642, una lliura 4 sous a Esteve Vergadà per dos dietes vaga a Barcelona, ay albarà: 1 ll. 4 s.»

AMGR, Llibre del Clavari, 1642-43.

142

1642, 3 d'abril. **Puigcerdà.**

El consell de Puigcerdà acorda prosseguir la fabricació de moneda de plata com s'havia fet fins al moment, i també la de menuts, amb un sol molinet, i elegir persones per a decidir la manera de fabricar-los i la freqüència de recanviar els menuts per plata.

ACP, Fons municipal de Puigcerdà, *Llibres del Consell*, 1641-43, f. 59.

CARRERAS CANDI, p. 496.

142a

1642, 4 d'abril. **Barcelona.**

Consten, fins a la data, les següents fabricacions de mitjos trentins i onzens o terços de trentí:

<i>Fabricació</i>	<i>Quantitats</i>
7. 4.1641 a 22.12.1641	128 marcs 7 unces 4 argenç
23.12.1641 a 4. 4.1642	23 marcs 6 unces 8 argenç

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions* 1642-1643, f. 22v-223, f. 27v

143

1642, 6 d'abril. **Caldes de Montbui.**

A causa del rebuig de la moneda local, el consell de Caldes acorda cobrar un crèdit de 90 lliures i, un cop lliurat a favor de Miquel Palaudàries, demanar-li a aquest que anés recanviant els sisens a la gent pobre de la vila, fins a deu rals cadascun.

XALABARDER, p. 59.

144

1642, 7 d'abril. **Vic.**

El síndic del consell de Vic enviat a Barcelona, Ramon Martínez, no aconsegueix del virrei la llicència per continuar l'emissió de menuts.

GUDIOL, p. 37.

145

1642, 21 d'abril. **Puigcerdà.**

El consell de Puigcerdà i les persones elegides resolen treure 50 lliures de la caixa per pagar el coure i la fabricació dels menuts a Joan Cabanet. Joan Cabanet hauria de cobrar 50 lliures en moneda de plata i 12 lliures en menuts per cada quintar de coure que convertís en moneda, de manera que de cada lliura de pes en sortissin deu o onze rals.

ACP, Fons municipal de Puigcerdà, *Llibres del Consell*, 1641-43, f. 69-69v.

CARRERAS CANDI, p. 496.

146

1642, 23 d'abril. **Girona.**

Els jurats de Girona acorden arrendar la fundició de riells per tal de fabricar sisens, que fins aleshores administrava la mateixa ciutat, a causa de les pèrdues que ocasionava.

AMG, *Manuels d'acords*, 1642, f. 100v-103.

BOTET (1), p. 99.

147

1642, 24 d'abril. **Solsona.**

En aquesta data s'inicien les rúbriques del Llibre de la fàbrica dels menuts de la Ciutat de Solsona, dirigida pels mestres F. Bordona i Josep Anguerill. Entre el 23 d'abril i el 19 de setembre, la fàbrica adquirí 179 roves 14 lliures de coxa de coure.

SERRA VILARÓ (2), p. 480-81.

148

1642, 26 d'abril a 12 de juny. **Manresa.**

Els lliuraments a la Taula de Canvi de moneda manresana (en forma de sisens) fabricada a la seca, sumen la quantitat de 1.729 ll. 14 s. i 5 d.

ACM, Fons municipal de Manresa, *Llibre Major de la Taula de Comuns Dipòsits*, 1641, f. 292.

DATZIRA, p. 150.

149

1642, 5 de maig. **Puigcerdà.**

El consell de Puigcerdà resol continuar la fabricació de moneda de plata i de menuts, aquests darrers amb la forma que disposaran les persones elegides.

«Fonch resolt y determinat per la major part del Consell ques continue la fàbrica de la moneda tant de plata com de menuts, so és la plata en la forma que s'és continuada fins avuy y la dels menuts de la manera ho disposaran les persones elegides per dita fàbrica.

AHCP, Fons municipal de Puigcerdà, *Llibres de Consells*, 1641-43, f. 74v.

CARRERAS CANDI, p. 497.

SANAHUJA (2), p. 30, doc. 3.

149a

1642, 8 de maig. **Terrassa.**

En aquesta data el batlle inicia un procés contra Jaume Bayona, acusat d'haver fet moneda falsa. Es tracta, però, de moneda «ab marca de Barcelona», és a dir barcelonina. Va ésser feta «de aram y altres metalls mixturats».

ACT, Lligall documents 1642.

CARDÚS, p. 96 i 97.

COMAS (2), p. 20.

150

1642, 13 de maig. **Barcelona.**

El consell barceloní demana a Baltasar Riba, mestre de la seca de Barcelona, que incorpori més gent per tal de fabricar més moneda i, concretament, per poder refondre la moneda de plata francesa que tramet el rei. El Consell reclama que es treballi de nit i de dia a la fàbrica de la moneda i que, si convé, es recluti gent aliena a la seca.

«Los senyors consellers, lo quart absent, aiuntats, etc., en consideratió de que en la Taula de la present ciutat hi ha en nom de sa magestat cristianíssima, que déu guarde, una gran summa de moneda francesa, y al que s'entèn dins poch dies manarà sa magestat cristianíssima fer aportar en dita Taula cerca de un milió de dita moneda, la qual per no tenir despedició ni pendre's en est Principat se ha de fóndrer y fabri-

car en la seca de la present ciutat de moneda de assí, per a poder acudir sa magestat a pagar los socorros a la cavalleria y infanteria y de la armada naval (que) té sa magestat en est Principat y en los mars d'ell. Y com los oficials que vuy són en dita seca no pogan acudir de molta part a fer dita fàbrica ys necessite que die y nit sens parar se treballe en aquella pus convé tant al servey de sa magestat cristianíssima, que té tant la mira esta ciutat y éssent tantbé tant benefici universal d'esta ciutat y de tota la Província com se deixa considerar, deliberan per ço que sie ordenat com ab la present se ordena a micer Baltasar Riba, mercader, mestre de la seca de la present ciutat, que en continent, die y nit no pare en fabricar la moneda que convindrà fer y li serà ordenat per los senyors consellers. Y que per dit efecte tingue facultat, com ab la present se li dóna, per lo qual efecte se fa la present deliberatió, de pendrer per treballar en dita seca, atesa la necessitat tan urgent com és, qualsevol persones de qualsevol estat o condició sien, encara que no sien del llinatge dels qui acostumen treballar en dita seca, a efecte de que per aqueix camí se puga acudir tant promptament com la necessitat demane a cosa que tant convé al major servey de sa magestat cristianíssima, y per consegüent al benefici d'esta ciutat y de tota la Província, y que la present deliberatió se done còpia a dit micer Baltasar Riba.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1641-42, f. 123.

151

1642, 25 de maig. **Barcelona.**

Els consellers de Barcelona solliciten al rei que no concedeixi cap llicència per a fabricar moneda de billó ni de plata fora de Barcelona.

«Senyor,

En lo volum de les Constitucions de Catalunya y reals pragmàtiques se leix una concedida per lo rey en Pere segon, dada en Barcelona a 4 de las chalendas de juliol 1283, en lo títol de moneda, las primeras paraulas de la qual diuan y disposan que la moneda de argent se ha de fer en Barcelona e no en altra part. La qual real pragmàtica des de aquell temps fins ara ha stat en viva observança, d'esta manera que mai en Catalunya se ha fabricat moneda de plata si no és en la ciutat de Barcelona y a compte de la mateixa ciutat, y no per altres, axí universitats y communitats, com persones particulars, ni té memòria del contrari. Ans bé lo que s trobe és que per les rahons que scusa la prolixitat discòrrer, las manaren los reys de Aragó, comptes de Barcelona, que etiam tota la de billó se fabricàs en la mateixa seca y no fora d'ella. Y per que no tenint v.m. esta notícia serie molt possible que algunes universitats supplicasen a v.m. la conveniència de sos interessos en esta rahó, éssent molts del nostre attèndrer sempre al servey de v.m. y al benefici públich, considerant faltariam en alguna cosa d'ell no donant-la. Supplicam a v.m., prostrats humilment a sos reals peus, sie servit honrant-nos en lo que representam a v.m. en esta part no permetent se fasse diferentment del que disposa la pragmàtica y consuetut ha observat, que de fer-se de aqueixa manera naix tota la conveniència del benefici y negociació pública, que ho rebrem a singular mersè de v.m., la divina garde sa real persona larchs y dichosos anys com ha menester la cristiandat.

Los consellers de Barcelona.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de lletres closes*, 1642-43, f. 10-11.

152

1642, 27 de maig. **Girona.**

En fer efectius els arrendaments acordats el 24 de gener i el 23 d'abril, Rafael Prats, superintendent de la fàbrica dels sisens de Girona, inventaria les eines existents a les dependències de la casa de moneda gironina.

«(A la seca:)

Primo quatre tisoires de tallar sisens, totes de ferro sens cosa de bronso, las quals ja dit die de sis de febrer per no poder apenes servir tingueren ells dits argenters de arrimar y dexar-les y de després ensà ne han fetes de altres.

Item un tauler gran de fusta ab tres calaixos ab dos panys y una clau en cada calaix per tallar los sisens, las quals claus dit senyor Prats se reté en son poder.

Item dos malls de ferro bons.

Item un martell truncat.

Item unas tisoras xichas per llevar la rebava als sisens.

En la istància del molinet:

Primo, lo molinet d'encunyar sisens ab tres rodas de fusta de pi bonas.

Item, per dit molinet, dos jochs de encunys, lo hu bo y l'altre dolent, quiscú d'ells ab sas sayolas de bronso, y ab tots los demés gorniments de tavetas, caragols y altres coses necessàrias.

(A la fundició dels riells:)

Primo dos manxas grans ab los cuyros tots dolents que no podan servir.

Item vint-t-quatre caxas de fusta per buydar los riells, totes ab tots llurs arreus, ço és dotse de novas y las restants dotse mitianseras.

Item una pastera plena de arenas de buydar.

Item unas tisoras llargas de tallar lo aram y riells.

Item duas llossas de ferro per buidar totes dolentas que no podan servir.

Item un martell de ferro de forjar de una mà.

Item dos masses de fusta fetas de torner totes novas per picar las arenas.»

AMG, Manuals d'acords, 1642, f. 131v-132v.

153

1642, 29 de maig. **Girona.**

Segons consta als comptes de la fàbrica de la moneda de coure de Girona, l'argenter Josep Fabra havia fet dos parells d'encunys per a fabricar sisens.

AMG, Comptes de la fàbrica de sisens, 1645.

154

1642, 7 de juny, **Perpinyà. Barcelona.**

Carta del ministre del rei de França, de Noyers, enviada als consellers de Barcelona, on els confirma l'exclusivitat de la fabricació de moneda de plata a la seca de Barcelona i els assabenta de la tramesa de les instruccions i dels encunyys necessaris per a continuar les encunyacions, d'acord amb els desitjos del monarca.

«Messieurs,

Je seray bien aisé de prévenir vos désirs en toutes occasions, come j'ay fait en celle-cy, ayant des long temps disposé le roy à ne pas accorder à toutes les villes de Catalogne la permission quelles demandoient de faire battre des monnoies d'argent seachant bien que ce privilège estoit reservé à la seule capitale. Je vous envoie les expéditions nécessaires de sa maiesté pour faire cette fabrication a Barcelone avec les coins que ie n'ay fait faire à Paris, ou l'on travaille encores à des piles que ie vous feray tenir aussy tôt que ie les auray recevés, a fin que rien ne retarde la diligence de vous ouvriers. Asseurez vous tel vous plaise queen toutes les choses qui dependrant de mes scrits je tâcherai de vous témoigner par effet que ie suis avec passion,

vostre très humble et très affectionné serviteur,

DE NOYERS.»

AHCB, Consell de Cent, *Cartes comuns originals*, 1641-1642, f. 131.

154a

1642, 10 de juny. **Terrassa.**

El consell de la Universitat de la Vila acorda el següent:

«Attès que Jaume Villar y Salvador March han pres treball en lo portar los comptes de la fàbrica de la moneda se ha fabricat en la present Universitat en temps se governava lo present Principat per los Diputats y attès dit treball és estat gran que perso se.ls don dotze liures de béns de la present Universitat donant a cada hu al respecte del que cada hu a treballat.»

ACT, Llibre de consells, 1635-45.

CARDÚS, p. 92.

155

1642, 11 de juny. **Lleida.**

El Consell General de Lleida acorda fabricar moneda «de qualsevol sort que sie, per remediari algun tant a la ciutat.»

APL, Consell General, reg. 442, f. 57v.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 322, doc. 47.

155a

1642, 11 de juliol. **Solsona**

Els cònsols de Solsona deixen en préstec a diferents particulars un conjunt de quantitats de menuts locals que sumen 2.165 lliures. Les han de tornar al cap de sis mesos en moneda de plata. El préstec és sense interès. Es tracta del mecanisme per a introduir els menuts en el mercat monetari.

APS, Fons notarial, Manual de J. Pintor, 1642, pàg. 181

SERRA VILARÓ (1), pàgs. 69-70.

156

1642, 13 de juliol. **Solsona**.

Francesc Vila ven als cònsols de Solsona vint-i-quatre quintars d'aram obrat, a punt de marcar i fer moneda, conforme la ciutat ha manat fer fer a la farga (segons Serra Vilaró, al riu Cardener, a Olius, on comença el pantà de Sant Ponç), a raó de 34 lliures el quintar.

APS, Fons notarial, Manual de J. Pintor, 1639, f. 186.

SERRA VILARÓ (1), p. 67.

157

1642, 5 d'agost. **Lleida**.

La prohomenia de Capbreu de Lleida acorda fer adobar el martinet per a aplanar el metall, necessari per a la fabricació de moneda.

APL, Prohomenia de Capbreu, reg. 377, f. 189.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 323, doc. 48.

158

1642, 2 de setembre. **Mataró**.

El credencer de Mataró fa pòlissa de la rebuda dels diners que el mestre de la seca de la vila devia de quan fabricava moneda.

«...a rebut de Francesc Bosch, argenter, 29 ll. per lo que devia quant feya la moneda de plata.»

AMM, Llibre de credenceria, 1623-54, f. 20.

159

1642, 4 de setembre. **Cervera**.

A l'inventari de la fàbrica de moneda de Cervera consten dos molinets.

ACC, Fons Municipal de Cervera, *Llibre d'Actes i Negocis*, 1642-65, f. 19v i s.

LLOBET PORTELLA (2), p. 225.

1642, 19 de setembre. **Barcelona.**

El Consell de Cent de Barcelona aprova unes ordinacions per tal de millorar l'administració de la Taula de dipòsits de la ciutat, entre les quals n'hi ha dues relatives a la creació de l'ofici de «portant lo llibre de la fàbrica de monedas».

«[...]

5.— Item per quant la experiència sia mostrat y de cadal die mostra los inconvenients resultan a la present ciutat y als contractants y particulars del present Principat de que lo oficial portant la caixa aporte lo compte de la fàbrica de monedas fa la present ciutat, tant de or, plata y belló, com altres, per mans de dit oficial. Per ço que per dita fàbrica sie creat un oficial ab la forma que apareixerà al savi Concell de Cent votat per scrutini ab capces y botons blanchs y negres, ab la forma acostumada, y trobant-se la major part dels botons negres sie hàbil per a dit ofici y tinga obligatió lo dit oficial de aportar un llibre, lo qual se intitula Llibre de fàbricas de monedas, ahont tingue obligatió de aportar compte apart y separat de cada fàbrica se farà, axí en compte de marches com en compte de quantitat certa de moneda fabricada, rebent la plata, or y belló respectivament en la spècie de moneda que's fabricarà de mà del caxer de la Taula, ab la forma que fins assí se ha acostumat que és la següent: Que lo magnífic clavari pose en sèdula al portant lo llibre de la fàbrica de monedas 10.000 lliures a ops y per a convertir aquellas en la fàbrica que se haurà de fer, la qual quantitat dega ser deliberada per los molt illustres senyors consellers, conforme se ha acostumat y la mateixa quantitat tinguda en dates no la puga convertir en ops ni usos pròpis sinó aquella íntegrament la haje y dega girar en continent al mestre de la seca a ops de la fàbrica, per lo qual se li haurà girat al portant lo llibre y per a que conste en tot temps del procehit del que se haurà entregat als dits portant lo llibre y mestre de la seca respective, se li done a dit oficial un credencer, lo qual li aporte lo compte axí del dèbit com del crèdit, tant de compte de marches com de moneda fabricada, fibres y avansos y altres comptes si convindrà, a efecte que ab tota facilitat y en tot temps se'n tropia yes pugue vèurer lo procehit de cada fàbrica, y lo que se ha avansat o desavansat en la dita fàbrica que se anirà fent, de tal manera que tinga obligatió de servir la present ordinatió a pena de un any de suspensió de son ofici per la primera vegada, y la segona sie remogut y privat de dit ofici y tret o posat un altre en son lloch.

6.— Item se ordena a dit portant lo llibre de fàbricas de monedas que per ningun camí, via ni manera, li sie lícit ni permès intentar per via directa ni indirecta, ni per ell ni per interposada persona, tràurer de dita Taula ningun diner tocant a dita fàbrica, axí de pes com fabricat, sinó que aquell vaje, ço és de la Taula a la seca, entregat al mestre, y lo que lo mestre entregarà vaje sens exir de dita Taula en mà y poder de la ciutat, fent-se'n entrada y en continent fer la partida a qui tocarà per a que torne dit diner en lo erari de la ciutat, y per major claredat se ordena que dit portant dit llibre ni credencer no puguen tenir compte en dita Taula de la manera que se observa en los oficials de aquella. Y per açò se ordena que sie posada una caixa en casa de l'honorable tauler qui està en la casa de la Taula en la stàntia ahont està recòndit lo llibre de l'hospitalet, y tinga la clau lo dit portant lo llibre per a que se puga recondir la moneda y plata tindrà per lo breu temps que és forsós que la tinga, que és fins lo die que farà la entrega d'ella a qui tocarà respectivament.

[...]»

161

1642, 12 d'octubre. **Lleida.**

El racional de Lleida paga a un ferrer de la ciutat 5 lliures 9 sous per haver fabricat els encunys de les monedes de cinc rals.

«Mestre Jaume Cardona, ferrer de Lleida, ha de aver a 12 de octubre per quatre marques y dos pilons per a marcar les peces de sinch rals: 5 lliures 9 sous.»

APL, Llibre racional, reg. 67, compte 328.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 323, doc. 49.

162

1642, 27 d'octubre. **Vic.**

El sotsveguer i un tal Joan Molera informen el consell de Vic que havien detingut un acusat de falsificar els menuts de la ciutat i demanen les 100 lliures promeses uns pocs mesos abans a qualsevol que descobrís on es falsificava la moneda.

GUDIOL, p. 38.

163

1642, finals d'octubre. **Vic.**

Un tal Andreu Sala anomenat Esteve es compromet amb el consell de Vic a aconseguir llicència reial per a poder fabricar menuts. El consell s'avé a donar-li 400 lliures per a les seves gestions, a més de 100 peces de vuit rals que ja havia bestret de la seva butxaca, i també un dels oficis a la fàbrica de la moneda, sempre que el privilegi es concedís i fos perpetu i sense obligacions ni càrregues en favor de la casa reial.

GUDIOL, p. 39.

164

1642, 4 de novembre. **Barcelona.**

Les autoritats municipals barcelonines ordenen la continuació de la fàbrica de moneda de billó de la ciutat.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1641-42.

Citat a *Rúbriques*, p. 144.

165

1642, 5 de novembre. **Vic.**

El síndic de Vic a Barcelona lliura al governador de Catalunya, Josep Biure i de Margarit, un document de la ciutat en el qual es demana la continuació de la fabricació de moneda menuda amb la finali-

tat de soportar les despeses de la guerra, i on s'explica que la Taula i Banc de Barcelona només accepta moneda de billó de la ciutat, però també menuts vigatans.

GUDIOL, p. 40.

166

1642, 19 de novembre. **Puigcerdà.**

Arriben a Puigcerdà les primeres notícies que a Barcelona «se faya gran queixa contra esta Universitat dient fabricava moneda, fent grans amanassas de castigarla.»

AHCP, Fons municipal de Puigcerdà, *Llibres de Consells*, 1641-43, f. 117.

GARRERAS CANDI, p. 497.

166a

1642, 3 de desembre. **Oliana.**

Contracte signat entre el síndic de la vila d'Oliana i el solsonès Josep Anglerill per a la construcció d'un molinet i la fabricació de la moneda local.

«Die 3 desembris 1642. Sobre les coses devall escrites per i entre Joseph Angarill , ciutadà de Solsona, de una part, i lo sindich de la vila de Oliana, de part altra, són estats fets, firmats i jurats los capítols i pactes següents:

Primerament, dit Angarill promet als magnífichs cònsols de dita vila de Oliana i per ells a dit síndich de dita vila, de fer y fabricar un molinet si i conforme lo té i és en la ciutat de Solsona, acabat a son punt per a fer moneda i marcar aquella, i fer un cortó xich, conforme lo té la dita ciutat de Solsona, per preu de 130 lls. ss. bar. pagadores 50 lls. ss. ara de present, i les restants 80 lls. ss. pagadores dels primers diners se fabricarà de dit molinet en dita vila de Oliana.

Item, ab pacte i condició que si per cars lo molinet és acabat i aguès per part del Rey, o altra persona causa legítima que's prohibís que en dita vila nos pogués fabricar dita moneda, en tal cars dita vila sia tinguda i obligada en pagar a dit Anguerill dites 80 lls. ss.

Item, que dit Angarill si tingut i obligat en fabricar en dita vila o en lo lloch designarà dita vila la moneda del aram li entregará dita vila a raò de deu per cent, ço és, cent lliures francas per la vila i deu, després, per dit Joseph Angarill i dit Angarill se obliga en donar carbó per la fàbrica de dita moneda.

Item, dita vila sia tinguda i obligada, per spay i termini de tres anys, contadors del dia que dit Angarill comensarà de fabricar dita moneda, en haver de donar faena a dit molinet, a dit Angarill, i no ha altra persona, i que dit Angarill los aja de fabricar a ses costes, donnat dita vila aram de copa ab què durant dit termini no'l ne pugan tràurer a dit Angarill, i que per dit Angarill puga posar en dita fàbrica les persones li apa[reixeran].

Item, ab pactas que dita vila sie tinguda i obligada en haver de donar casa franca a dit Angarill i dins de ella si ha de posar lo molinet, i que dit Anguerill sie franch de tales i allotjaments de soldats i altres càrrecs que poguessen imposar dita vila.

Item, que dita vila sia obligada en [do]narli manxas, stisores i enclusa i que, en cas que fent moneda se paràs dita fàbrica ab causa legítima i que en ningun temps se pogués tornar a fer moneda, que dits cònsols a dita vila sia obligada en fer que dit Angarill cumplo los tres anys de fabricar dita moneda dalt designats.

Item, que dit Angarill del dia present en avant se obliga en donarlos lomolinet i lo cortó, posat tot apunt pera fabricar dita moneda a dos mesos a dita vila.

Fiat cum salario procuratoris, scriptura tertii, obligatione personarum et bonorum in solidum et juramento.»

ADS, Fons del notari J. Pintor, pàgs. 235 i 236

SERRA VILARÓ (1), p. 71 i 72.

167

1642, 14 de desembre. **Caldes de Montbui.**

El consell de la vila de Caldes paga sis lliures a Antic Pau Casademunt pels encunys que tenia fets per a fabricar moneda.

XALABARDER, p. 59.

167a

1642, 17 de desembre. **Barcelona.**

«los Concellers deliberaren pagar 40 lliures â Pere Pau Ferrer mestre de Casas, per lo valor de la Rajo-la, Cals, guix, y mans de fer un Aposento en la Estancia nova de la Seca per treballar lo Gravador, y així mateix 23 lliures 1 sou â Francesch Aymerich Fuster per la Taulada, y demes feyna de dit Aposento.»

Rúbriques, p. 144.

168

1642, 17 de desembre. **Barcelona.**

La junta de la seca del consell barceloní acorda comprar una partida d'aram i desar certs encunys.

«Item, ab dits vot y parer deliberen que los senyors consellers y dites quatre persones compren los cent quintars de aram que a la ciutat se trauchen venals al major benefici ques pugue de la ciutat y que no excedesca de 28 lliures lo quintar. Y que los mollos que té Francesc Josep Fontana sien portats en les caixas de les mostres de forments de la present casa o a hont més convinga.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1642-43, f. 15.

169

1642, vers desembre. **Tàrrega.**

Des de la darrera setmana de setembre de 1642 en endavant, la seca de Tàrrega fabrica i deposita, en mans del funcionari dels diners comunals de la vila, la quantitat de 650 lliures 14 sous 2 diners de moneda.

ACTA, Fons municipal de Tàrrega, *Llibre de Clavaria*, 1619-99, sff.

LLOBET PORTELLA (5), p. 79.

170

1643, 14 de gener. **Barcelona.**

La ciutat de Vic obté del mariscal La Mothe, facultat de posar en circulació 300 escuts de menuts que ja tenia fabricats i que no podia posar en circulació pel pregó sobre la fabricació de moneda.

«Lo mariscal de la Motte, lochtinent y capità general.

Amats y feels de la real magestat. Per lo síndic de achexa ciutat som estats informats, che des del temps che ab crides reals se proïbí universalment lo fabricar moneda, achexa ciutat té alguns 300 scuts, poc més o manco, ja encunyats en lo temps de dita proïbició, dels quals nols pot valer obstant dita proïbició. Y axí per part de dit síndic nos és estat supplicat fossem servits donar-vos licència y facultat de poder talar dits menuts ya encunyats, per che pugau acudir a les obligacions i necessitats precises che té aqueixa ciutat. E nosaltros desigants concedendre a la petició de dit síndic, ab tenor de la present vos donam licència i facultat de poder talar dits menuts, che com és dit teniu encunyats, com no ecsedeschen la suma de dits 300 scuts poc més o manco, per a che ab els pugau acudir i satisfer obligacions i necessitats da dita ciutat, si i conforme per dit síndic nos és estat supplicat.»

ACA, Reial Cancelleria, Diversorum Lluís XIII, reg. I, f. 23.

BOTET (1), p. 100, doc. CXVI.

171

1643, 14 de gener.

Crida del mariscal La Mothe, reiterant la crida anterior del marquès de Brezé sobre la prohibició de fabricar moneda.

ACA, Cancelleria Reial, Firmorum et Obl. R. Franciae, reg. I, f. 18.

BOTET (1), p. 91.

172

1643, 20 de gener. **Barcelona.**

El Consell de Cent de Barcelona acorda avançar 14.000 lliures a l'administrador de la fàbrica de moneda per tal que es continués la fabricació de moneda d'argent i de billó.

«...lo senyor conseller en cap explicà y referí al dit Concell com en exequitió de la deliberatió del savi Concell de Cent tingut a 19 de setembre 1642 se són girades a don Francisco Gamis, portant lo llibre de la fàbrica de monedas, 10.000 lliures per a convertir aquelles en dita fàbrica, y com dit don Francisco Gamis ha dit y representat als senyors consellers com dites 10.000 ll. estaven ja acabades, per ésser-se ja empleades y convertides en dita fàbrica, y li ha supplicat fossen servits en virtut de dita deliberatió deliberar se li giren altres 10.000 lliures per no tenir poder del savi Concell de Cent de poder-las deliberar. Y axí dits senyors consellers representaren y proposaren dites cosas al dit Concell per a que procehís y deliberàs lo quets deu fer.

E lo dit Concell féu la deliberatió y conclusió següent. Que al portant lo llibre de la fàbrica de monedas sien girades per la fàbrica de moneda de plata 10.000 ll. y per la fàbrica de moneda de billó, 4.000 ll., les quals quantitats respective tinguen de capital per convertir-les cada quantitat respective en dita fàbrica. Y

per ço sie despedida la cauthela de dar compte de ditas quantitats y de les 10.000 lliures que en virtut de la deliberació feta per lo savi Concell de Cent a 19 de setembre 1642 li foren girades ab diferents partides.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1642-1643, f. 41-41v.

173

1643, 3 de febrer. **Lleida**.

El Consell General de Lleida es fa ressò de les crides reials que prohibeixen i penen la fabricació de qualsevol moneda a les poblacions de Catalunya, encara que tinguin privilegis anteriors per a fer-ne, i acorda enviar una còpia del seu privilegi al virrei per tal d'aconseguir-ne el seu manteniment i la possibilitat de fabricar menuts, atès que la ciutat es troba en possessió de prou metall.

APL, Consell General, reg. 442, f. 129v.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 323, doc. 50.

174

1643, 12 de febrer. **Vic**.

El consell de Vic acorda acceptar la proposta del virrei de permetre la fabricació de 4.000 lliures de menuts, i es lamenta de no trobar els antics privilegis de la ciutat que facultaven la ciutat per a encunyar moneda indefinidament.

GUDIOL, p. 45.

175

1643, 17 de febrer. **Vic**.

El consell i capítol de Vic nomenen uns comissionats per anar a parlar amb el virrei de diversos assumptes, entre els quals sobre la «querella per la flor de llirs als menuts que es fabricaven».

GUDIOL, p. 41-42.

176

1643, 19 de febrer. **Lleida**.

Carta dels paers de Lleida al seu síndic, Joan Baptista Canet, en la qual li donen instruccions per tal que la ciutat obtingués permís per a fabricar menuts i/o sisens de billó.

«...en lo dels menuts servesca també procurar-se prengue resolució per a que pugue esta ciutat valer-se del privilegi del rey Cathòlic per a fabricar aquells en lo entretant que li tornarem proposta. En matèria dels sisens servesque v.m. de vèurer ab sa senyoria sions faria mercè de extendre lo privilegi de menuts a sisens, pus tot és moneda de belló, que farem les mateixes armes de la ciutat y de la lliga dels menuts. Ja en altra ocasió del mateix donàrem súplica al senyor governador y al senyor d'Argensó y coneixiem desitjaven fer-ne a esta ciutat per los grans treballs que té...».

APL, Correspondència tramesa, 1643-61, reg. 856, f. 13v-14.

177

1643, 20 de febrer. **Puigcerdà.**

Arriben informacions al consell de Puigcerdà que un jutge de Cort vol procedir contra la universitat i alguns particulars per haver fabricat moneda.

ACP, Fons municipal de Puigcerdà, Llibres del Consell, 1641-43, f. 154v-155.

CARRERAS CANDI, p. 497.

178

1643, 23 de febrer. **Barcelona.**

El mariscal La Mothe concedeix llicència a la ciutat de Vic per a encunyar, en el terme de tres anys, 4.000 ducats de menuts, a raó de 12 rals el ducat i amb talla d'11 sous 4 diners el marc, amb l'obligació de registrar la llicència (és a dir, escriure al dors la quantitat encunyada) a l'oficina del Mestre Racional.

«Nos Ludovicus dei gratia Galliae et Navarrae rex Christianíssimus, comesque Barcinonae, Rossilionis et Ceritanie.

Nos Philippus de la Motte Houdencourt, mariscallus Galliae, S. Chistianissimae regia maiestatis consiliariis, locumtenens et capitaneus generalis in principatu Cataloniae et comitatibus Rossilionis et Ceritaniae, inter caetera regimine praesidentes incumbentia, ea siquidem, quae suis subditis commoda esse dignoscuntur, debet incessanti studio quaerere, et proinde supplicantium vota favorabiliter exhaudire. Cum itaque pro parte vestra dilectorum et fidelium regionum consiliariorum, et proborum hominum civitatis Vici fuerit nobis reverenter oblata et presentata supplicatio quaedam, bonum publicum eiusdem, ac totius vicariae Vicensis concernens, cuiusquidem supplicationis, et decreti in eius calce iussu nostro facti tenores sic sequuntur:

Eccelentíssim senyor, la ciutat de Vic a servit en aquestes guerres del Principat, acudint la primera en totes les parts y a aguda invasió, y és estat menester, de manera che may a vagat un punt, en che a gastat més de 70.000 lliures y resta tan prostrada, ecsausta i acabada che si no és ab la mercè, che espera de voseccelència, no tindria remey de poder-se sustentat, ni tampoc ab che poder acudir d'achí avant a les matexes guerres per les quals està tatxada en lo bataló en 4.000 lliures per any. Lo total y únic remey és estat y és la fàbrica dels menuts, la qual vuy no3s continua, che redunda en grandíssim dany de dita ciutat y també del bé públich: per che vuy noes troben en Catalunya menuts corregan, sinó los de Barcelona y de Vic. Per ço a voseccelència suplica molt umilment Montserrat Sàiz, síndic de dita ciutat, sie servit manar concedir a dita ciutat che pugua fer 4.000 ducats de menuts de dotse rals lo ducat y dits, che sien francs per la ciutat, pagats tots los gastos se oferiran en fer dits menuts, a efecte se pugua remediar dita ciutat en ses necessitats.

Plau a sa excelència concedir licència a la ciutat de Vic de che pugua fer y fabricar fins en 4.000 ducats en menuts en la forma i per los efectes suplicats, ab che emperò en cada marc de metal age de aver onse sous i quatre diners de menuts, que ve a reexir segons la mostra che se és donada, duradora per temps de tres anys, i per achesta vegada tant solament, volent che abans de usar del present se age de registrar en lo ofici de Mestre Racional, i prestar en achel idonea caució ab promesa de donar compte feta la dita fàbrica.»

ACA, Cancelleria Reial, Diversorum Lluís XIII, reg. I, f. 68v.

BOTET (1), p. 100, doc. CXVII.

1643, 23 de febrer. **Barcelona.**

El Consell de Cent de Barcelona no acorda una rebaixa del deu per cent del valor de la moneda de plata de la ciutat, però determina aturar la fabricació de més moneda de plata.

«Convocat y congregat lo savi Concell de Cent jurats en la sala gran de dit Concell, en la forma acostumada, lo senyor conseller en cap en veu sua y de voluntat dels demás senyors consellers sos companys, lo segon absent, donà per proposició al dit Concell un paper, lo qual fonch legit al dit Concell, y és del tenor següent:

Molt. Il. sr., attenant y considerant que hu dels majors danys pateix esta ciutat y provincia és lo ser de las monedas tan altas de preu ordinari, en particular las de plata, lo que ocasiona ser tan cars los preus de las mercaderias y viures, com vuy se experimenta en gran dany dels poblants y habitants de aquells, perquè sobre lo cost d'ellas carregan los negociants los interessos pagan de las monedas, que fora regne solen ser a raó de vint-y-sinch per cent, del ques té per evident que al respecte del que se anirà abaxant lo preu de las monedas, ajustant-se al de son interès y just valor, se acomodará lo de las mercaderies y viures, en particular de blats, carns y altres necessaris a la vida humana, que vuy venen de regnes estranys.

Y axí, ab vot y parer de la setsena de monedas, després d'haver-se llargament diferents vegades batuda en ella la present matèria, se diu y proposa a v.s. que prechint consentiment del senyor virrey, per ara deurie baxar las pessas de plata de sinch reals a raó de nou sous per pesssa, las de sinch sous a raó de quatre sous y sis (dinners) per pesssa, ordenant de assí al devant se reban y passen en la Taula y Banch y als drets de la present ciutat dites pessas al dit preu y no a altre.

E axí mateix attenant lo gran dany ha causat lo fabricar la present ciutat dites pessas de sinch reals y sinch sous, per lo que a sa imitació tantas universitats ne an fabricat y fabrican encara lo die de vuy fent aquelles de plata de menor quilat que la present ciutat, ab que an inficionada la bona plata ab lliga, umplint lo Principat de dites pessas dolentas. Y lo que pijor, és dant ocasió a molts moneders ajan feta molta de dita moneda falsa com vuy se troba, que per ço deurie v.s. apartar-se de dita fàbrica, ordenant que d'esta hora en avant nocs fabricàs més de dita moneda, cometent a las personas de aquest savi Concell a v.s. ben vistes lo vèurer la moneda de plata podrie fabricar esta ciutat segons sos privilegis y no altrament, com millor aparexeria a v.s. suplicant en continent a sa Excellència tenir per bé, atès lo benefici universal de la present ciutat y provincia, fer mercè a la ciutat en tenir per bé la present deliberació, aprobant lo primer cap de la baxa de la moneda ab conclusió en son Real Concell uniformament fahedora, manant se reba dita moneda de plata ab la dita baixa per tota Catalunya y sos Comtats, y per dit efecte publicar las cridas necessàries axí en la present ciutat com en las demás parts ahont convinga de dit Principat y Comtats. Y quant al segon cap, que atès esta ciutat sola té privilegi de sos reys de poder fabricar moneda de plata privant-ne a todas las demás ciutats, viles y lochs del present Principat, si y conforme apar ab sos reals privilegis, generals constitutions y capítols de Cort, sie sa Excellència servit proveyr de eficàs remey contra las Universitats fabricaran dita o altra moneda de plata com a usurpadors de las regalias de sa magestat y contrafaents a sos reals privilegis, instant la ciutat la observansa de aquells com de sa excel·lència la confian. Donant a v.s. tot lo sobredit per proposició per a que delibere lo que li aparexerà ser a major glòria de Déu, nostre senyor, servey del rey, y benefici del bé públich.

E lo dit Concell féu la deliberació següent: que per ara nos fassa baixa de las pessas de sinch reals y sinch sous, y que aparexent als senyors consellers no ser benefici de la ciutat fabricar aquelles, pare la fàbrica de dita moneda.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de Deliberacions*, 1642-1643, f. 75-76.

Citat per: CARRERA PUJAL, p. 112.

Regest a *Rúbriques*, p. 144.

180

1643, finals de febrer. **Vic.**

La ciutat de Vic obté una segona llicència reial per a batre fins a 8.000 lliures de menuts. La llicència no serà posada en execució fins l'any 1644.

GUDIOL, p. 57.

181

1643, principis.

Pregó del mariscal La Mothe sobre l'equivalència de les monedes estrangeres, confirmant l'anterior del marquès de Brezé, i afegint noves equivalències:

Quart d'escut de plata o terç de Lluís de plata: 7 sous

Escut d'or de França: 17 rals

Dobles d'Itàlia: 32 rals

ACA, Cancelleria Reial, Firmorum et Obl. R. Franciae, reg. I, f. 19.

BOTET (1), p. 92.

182

1643, 24 de febrer a 16 d'octubre. **Solsona.**

La ciutat de Solsona torna a deixar quantitats de menuts a particulars que les han de tornar amb plata en el període de sis o nou mesos.

APS, Fons notarial, *Manual de J. Pintor*, 1639, f. 233.

SERRA VILARÓ (1), p. 70-71.

183

1643, 9 de març. **Girona.**

Segons consta en una carta, a causa d'un nou requeriment del Reial Consell, la ciutat de Girona es veu obligada a enviar un síndic a Barcelona per tal de mostrar el privilegi per fer moneda.

«Encara que esta ciutat, com v.m. sap, tinga la justítia que té de poder fabricar moneda en virtut del real privilegi que ja v.m. ha vist, avem tingut intel·ligència que aquí se havia fet queixa de que no haguéssem deduït de nostre poder reproduint dit privilegi, que ja en lo any passat de Consell de v.m. per Miquel Galí nostre secretari com a syndich de esta ciutat, casi en estos mateixos dies fonch exhibit, y que convenia esta nova representació, lo que per ésser com és dit privilegi bo y vàlido segons son parer de v.m. sens dificultat alguna, en quant a lo menos a la moneda de belló, nos ha causat novedat però nosaltres preciant-nos de tant obedients y desitjosos de donar gust a sa excellència, y a son real Concell nos està molt bé se fassa. Y axí tenim ordenat a Vilallonga, nostre syndich, comparega en dit Real Concell y reproduesca dit privilegi y fassa en nom de aquesta ciutat tot lo que en assò convinga fer-se, y que per est efecte se veja ab v.m. y en tot segueca son orde y Concell. Suplicam a v.m. ho encamine y guie de la ma-

nera convinga, fent-nos sempre mercè com com té acostumat, que corrent per sa mà esperan tindrà tot bon succès, y en lo que sia de son servey nos mane emplear. Girona, y mars 9 de 1643.»

AMG, *Correspondencia*, ordinacions dels jurats, lligall 10, llibre 1640-1653, full solt.

183a

1643, 16 de març. **Girona.**

Comptes de la fabricació de moneda de plata a Girona:

De 6 de febrer a 3 d'agost 1641: (batuda sense fondre)

14.801 lliures de peces de 5 rals i de 5 sous repicades sobre ral de dos i de quatre castellans.

De 28 de març a 20 de setembre de 1641: (fosa i batuda)

5 rals: 57.210 lliures 114.420 peces

5 sous: 5.641 lliures 22.564 peces

sense determinar: 284 lliures

D'11 d'octubre a 23 de desembre 1641 (fosa i batuda, posteriors a l'ordre d'afegir la referència al Principat)

5 rals: 22.814 lliures 45.628 peces

5 sous: 2.855 lliures 15 s. 11.423 peces

De 29 de novembre a 23 de desembre 1641 (batuda sense fondre, posteriors a l'ordre d'afegir la referència al Principat)

8.211 lliures 5 s. de peces de 5 rals i 5 sous repicades.

De 4 de gener a 15 de març 1642

5 rals: 35.848 lliures 10 s. 71.697 peces

5 sous: 3.666 lliures 5 s. 14.665 peces

De 29 de desembre 1642 a 16 de març 1643

5 rals: 85.165 lliures 10 s. 170.331 peces

5 sous: 10.260 lliures 5 s. 41.041 peces

AMG, *Llibre de la fàbrica de moneda*, 1641; i *Manuals d'Acords*, 1642, quaderns intercalats entre f. 153 i 154.

184

1643, 18 de març. **París.**

El rei de França prohibeix el curs a la Provença de les monedes catalanes anomenades massiair (les peces de 5 rals i 5 sous) que eren rebudes a raó de 7 sous 3 diners i a 3 sous 7 o 9 diners, sota pena de la seva confiscació i d'una multa de 300 lliures, i n'ordena el lliurament als canvistes per tal de reconvertir-les en moneda francesa.

BOTET (2), p. 5-7.

185

1643, 24 de març. **Puigcerdà.**

Els cònsols de Puigcerdà de l'any 1642 lliuren als nous cònsols de l'any 1643 un total de 860 lliures de menuts, que encara no havien estat posats en circulació.

AHCP, Fons municipal de Puigcerdà, *Lligall moneda*.

186

1643, 12 d'abril. **Solsona.**

Els cònsols de Solsona nomenen canviador dels menuts de la ciutat per un període de tres anys l'apotecari Josep Hilari Pallerès. La ciutat li proporciona 500 lliures en moneda d'argent i 100 lliures en moneda de billó perquè pugui efectuar el canvi dels menuts. El concessionari tindrà un termini de mig any, un cop finalitzada la seva tasca, per a tornar les dites 600 lliures en plata i menuts.

ADS, Secció Notarial, *Manual de Josep Pintor de Solsona*, Borrador de 1643, s/f.

PLANES ALBETS, p. 156.

187

1643, 15 d'abril. **Vic.**

El clavari de la fàbrica de moneda menuda de Vic jura el seu càrrec i hom inventaria la rebuda de 53 quintars i 3 roves d'aram en copa, i de les eines que havien servit per a anteriors encunyacions.

«Primo quatre premsas de fer menuts vigatans ab llurs Rems y guarnides dues galtes, la una espallada, un caragol y un Rem, dues tisores de tallar lo eram, cinch tisores de tallar menuts guarnides, dos banchs de les tisores, panys y claus, dos portadores, un banch per tenir la tisora de tallar la planxa una femella d'una tisora de coure, una pessa de bronzo dels encunyts, una caixa per posar los retalls y unes manxes, que omnia bona.»

GUDIOL, p. 51.

188

1643, 24 d'abril. **Lleida.**

La prohomenia de capbreu de Lleida acorda, a causa de les abundants falsificacions, ordenar als carnisers i venedors del pa i del vi que no acceptin menuts ni sisens que no siguin de Barcelona o de Lleida, ja que no els seran acceptats a la Taula.

APL, Prohomenia de Capbreu, reg. 377, f. 221v.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 324, doc. 53.

189

1643, febrer a abril. **Lleida.**

Pere Montamat i Joan Colie, mestres de la fàbrica de moneda de Lleida, després que Joan Montamat

deixés el mateix càrrec, reben 765 lliures d'aram barrejat amb plata per convertir-les en menuts fets amb molinet amb «la marca de la ciutat de ramellet».

APL, Llibre del Racional, 1635-45, p.387.

189a

1643, 27 de maig. **Barcelona.**

«Los Concellers deliberaren fer dobles de or.»

Rúbriques, p. 144.

190

1643, 27 de maig. **Barcelona.**

El consell de Barcelona i la junta de la seca acorden que la quantitat d'argent que s'haurà d'afegir a la moneda de billó fabricadora varii segons les variacions de preu de l'argent a la ciutat.

«Item, ab dits vot y parer deliberen que la quantitat de la plata se aurà de posar en la moneda de belló (que) fabricarà la present ciutat de ací al devant sie comptant la plata al preu que estarà a la ciutat y correrà en aquella ocasió (que) se fabricarà dita moneda de belló.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de Deliberacions*, 1642-43, f. 167v.

191

1643, 1 de juny. **Lleida.**

La prohomenia de capbreu de Lleida acorda comprar una partida d'aram per tal de fabricar menuts.

APL, Prohomenia de Capbreu, reg. 378, f. 2v.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 324, doc. 55.

192

1643, juny. **Granollers.**

A l'augmentar l'endeutament de la vila, el consell de Granollers considera la possibilitat de fabricar fins a 1.000 escuts de menuts.

AMGR, *Quadern de deliberacions del Consell*, 1643.

193

1643, 22 de juliol. **Flix.**

Els jurats de Flix escriuen als consellers de Barcelona i es queixen que l'autoritat militar els obliga a acceptar moneda menuda no barcelonina.

«...havem suplicat per dos diferents vegades al senyor mestre de camp don Jaime de Erill, tingués a bé alçar la mà de no compellir als naturals d'esta vila en pèndrer certa moneda de menuts y sisens, segons la mostra que inclusa ab esta a v.s. enviam, per rehusar-la los traginers (que) aporten mercaderia a la present vila, ni poder-los despedir en altra part, de ahont naix una gran perdició per la vila a tots aquells que tenen que vèndrer. Al quens ha respost (que) si així nons pareixia bé (que) ho escriguessem a v.s...»

AHCB, Consell de Cent, *Cartes comuns originals*, 1643, f. 104.

194

1643, 23 de juliol. **Barcelona.**

El consell barceloní acorda prohibir l'acceptació de monedes de billó forasteres, en especial els menuts de Vic, a la Taula, Banc i administracions de la ciutat.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1642-43, f. 222.

CARRERA PUJAL, p. 112 i a *Rúbriques*, p. 144.

195

1643, 28 de juliol. **Barcelona.**

La setzena del consell barceloní acorda fabricar 10.000 marcs de menuts i continuar la fàbrica de sisens.

«Los senyors consellers, segon y quint absents, ab vot y parer de la setsena de la seca deliberen que sien fabricats 10.000 marcs de moneda de billó ab menuts sensillos, sens parar la fàbrica dels sisens, procurant que totas las dos fàbricas, axí dels sisens com dels menuts, y vajan juntas, comatent la exequutió de ditas cosas als senyors concellers. Y acabada la fàbrica de dits 10.000 marchs, si apareixerà als senyors concellers continuar-la ho referèscan a la present junta per a que puga deliberar lo fahedor.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1642-43, f. 227v.

Citat per: CARRERA PUJAL, p. 112.

196

1643, juliol. **Solsona.**

Els cònsols de Solsona trameten una carta als de Oliana demanant-los que assegurin la seva emissió de diners i sisens (!) —que són molt semblants als encunyats a Solsona— tal com han fet ells, nomenant un canviador.

«Magnífichs senyors cònsols de Oliana,

Esta ciutat té privilegi real de fer dinés y, ab tot, perquè los forasters y negociants que vénen ha esta ciutat a portar mercaderia no s pugen queixar de la moneda, han determinat los senyors cònsols y savi Consell de anomenar un canviador, lo qual, en nom de dita ciutat, no sols cambie los dinés però encara los fa bons. Y com v.m. ha molts dies que fan moneda de aram ab dinés y sisens, los quals en alguna manera pareixen als de esta ciutat y, per consegüent serie notable confusió si v.m. no asseguruen los dits dinés y sisens y que anomenen un canviador com té anomenat esta ciutat. Y v.m. tenen obligatió de fer lo

mateix perquè los dits dinés y siens los puguen rèbrer sens dificultat y de aqueixa manera los rebran en la present ciutat perquè cesse tota confusió y contradicció; y que2ns fassen mercè de avisar-nos de sa resolució y manar-nos lo que sie de son servey, a qui Déu guarde a v.m. Solsona y juliol a — de 1643.

Los cònsols de la ciutat de Solsona.»

ACS, Lligall 87, doc. 68.

PLANES ALBETS, p. 157, doc. II.

197

1643, 6 d'agost.

Pregó del mariscal La Mothe, confirmant els pregons ja fets prohibint la fabricació de moneda i oferint gratificació als que lliuessin en mans de la justícia una o més persones culpables d'haver-ne fabricat.

ACA, Cancelleria Reial, Firmorum et Obl. R. Franciae, reg. 1, f. 51.

BOTET (1), p. 92.

198

1643, 16 d'agost. **Cervera.**

El síndic de Tàrraga demana als paers de Cervera que la vila accepti els sisens de Tàrraga, i els assegura que aquesta població es compromet a recanviar-los, cada 15 dies, per un total de 500 lliures de menuts i argent.

ACC, Fons Municipal de Cervera, *Consells*, 1643, f. 22.

LLOBET PORTELLA (1), p. 222.

199

1643, 22 d'agost. **Cervera.**

El consell de vint-i-quatrena de Cervera, atesa la diversitat de monedes que arriben a la vila (sisens i menudets de Tàrraga, Agramunt, Bellpuig, Lleida, Oliana, Vic, Manresa i altres parts) i que els ramaders no volen prendre sinó moneda de Barcelona, acorda prohibir als tallers i clavaria de la vila que prenguin monedes forasteres.

ACC, Fons Municipal de Cervera, *Consells de Vint-i-quatrena*, 1643, f. 207v.

LLOBET PORTELLA (1), p. 222-23.

200

1643, 28 d'agost. **Barcelona i Vic.**

Gràcies a les gestions efectuades pel síndic de la ciutat de Vic, es publica un pregó a Barcelona oferint 100 ducats al qui descobrís i lliurés en poder de la justícia als que havien falsificat els menuts vigatans.

ACA, Reial Cancelleria, Firmarum Lluís XIII, reg. 1, f. 52.

BOTET (1), p. 101.

201

1643, 2 de setembre. **Perpinyà.**

Els cònsols de Perpinyà acorden repartir els 20.000 ducats de moneda que els permeten fabricar, de la següent manera:

10.000 ducats de sous senzills

4.000 ducats de sisens

2.000 ducats d'ardits

4.000 ducats de menuts

i la resta, és a dir fins a cobrir la totalitat de despeses, en dobles sous.

ADPO, Fons municipal de Perpinyà, *Llibre de deliberacions de la dotzena de la moneda*, p. 4.

202

1643, 5 de setembre. **Cervera.**

El consell de Cervera acorda clausurar transitòriament la seca de la Universitat, a causa de les ordres prohibitòries.

«E més fonch proposat per dits magnífichs senyors de pahers, com air se feren unes crides reals, ab molt riguroses crides, contra los fabricadors de monedes, y així que per so sien servits de dir sis passarà avant en fer fer moneda ho si s'abstindran de fer aquelles...

...fou determinat que per ara se abtinguen, per ara, fins vèurer per avant y que—s reculle los encunys o molinet y que s pose en guarda de manera que s'estiga al tenor de les crides.»

ACC, Fons municipal de Cervera, *Consells*, 1643, f. 23.

LLOBET PORTELLA (1), p. 223.

203

1643, 8 de setembre. **Barcelona.**

El mariscal La Mothe concedeix autorització a la vila de Perpinyà per a encunyar 20.000 ducats de sous dobles, sous senzills, ardits i menuts de billó, a raó de 12 rals el ducat, franca de despeses, de la manera següent:

	lleï (unces de plata)	talla	quantitat
<i>sous dobles</i>	<i>2 u. x marc</i>	70	<i>10.000 ducats</i>
<i>sous senars</i>	<i>2 u. x marc</i>	140	<i>5.000 ducats</i>
<i>sisens</i>	<i>2 u. x marc</i>	280	<i>2.000 ducats</i>
<i>ardits</i>	<i>1/8 u. x marc</i>	216	<i>1.000 ducats</i>
<i>menuts</i>	<i>1/8 u. x marc</i>	432	<i>2.000 ducats</i>

...

«Excelentíssim senyor, la Universitat de la fidelíssima vila de Perpinyà està posada en lo stat de pobresa més infelíz que puga arribar un Comú, perquè deu molt grans quantitats de ducats que pateix, a cambi 10.000 y les pensions dels censals que pateix casi importan les meteix quantitats que reb de las

imposicions de aquella. Esta pobresa és ocasionada dels molts gastos ha suportats en los anys atràs per lo contagi de pesta que Déu, nostre senyor, envià en ella, en lo qual temps hague de càrregas e molts censals per subvenir la necessitat dels pobres habitants. Aprés, ha gastats molts milanars de ducats en les guerres que en los comptats hi ha hagudes, y últimament en extorció que los castellans li feren violentment, que passen de 50.000 ducats los que li extorquieren. Per lo reparo de la qual pobresa han sercat los cònsols y Consell de dita vila molts arbitres, posant nous drets, amoderant salaris y excusant gastos, y no és suficient remey a tanta pobresa, y lo últim que considera ara de ésser és batre moneda de belló de aquella que la dita vila té acostumat de fabricar de molts anys atràs, la qual sols és rebuda y admesa en la dita vila y comptats de Rosselló y Cerdanya, que és de sous dobles, sous senars, ardots y menuts, a la qual moneda estan esculpides en la una cara dels dobles sous, sous senars y sizens, les armes de Catalunya y en la altre, la figura o imatge de sant Joan Baptista, y per al rodador, unes lletres en que se diu estés scrit lo nom de sa magestat, de la vila, y lo any que se és fabricada. Y en los ardots y menuts, de una cara la figura del dit sant Joan Baptista, y en l'altra lo nom de Perpinyà reduït en dues PPA.

Supplica per ço a v.e. lo síndich de la Universitat de la dita vila, sia de son real servey concedir licència en forma de privilegi a la dita Universitat per a poder fabricar de la dita moneda fins en suma de 20.000 ducats, a rahó de dotze reals per ducat, y estos que sien y resten franchs per la vila de tots los gastos que seran menester y se oferiran per la fàbrica de dits 20.000 ducats, així del cost de l'aram y plata, com dels salaris dels oficials y obrers o moneders de la fàbrica, com també per lo cost del privilegi sollicitat, de aquels y altres qualsevols gastos dependents d'ella, en la qual fàbrica de moneda posaran de metall com se n'és acostumat: és a saber, en quiscun march dels sous dobles, sous sanars y cisens, sis onces de aram y dos onces de plata, y se trauran de cada march de dita moneda setanta sous dobles, cent quaranta sous sanars o senzillos, y dos-cents y vuytanta cizens. Y en quiscun march de ardots y menuts, se posaran set onces tres quarts y mig de aram y un vuytè o octau de plata, y se traurà de cada march dos-cents y setze ardots y de menuts quatre-cents trenta-dos. Y de dites spècies se podran fabricar, per la comoditat del comers y provincials, 10.000 ducats de sous dobles, 5.000 ducats de sous senars, 2.000 ducats cizens, 1.000 ducats de ardots, y 2.000 ducats de menuts que, junt, vindrà a fer la dita suma de 20.000 ducats, a rahó de dotze reals per ducat. La qual mercè tenen confiança dits cònsols que per lo manco serà sinó del tot remey a llur pobresa, aliviar en lo apreto en que se troba dita Universitat y consuelo dels habitants de aquella ...

Plau a sa excellència, ab que sempre que serà requerit se done compte al Racional de la Catalunya en la forma solita...»

ACA, Cancelleria Reial, Diversorum de Lluís XIV, reg. 1, f. 195.

ADPO, Fons municipal de Perpinyà, *Llibre vert major*, f. 374.

COLSON, p. 172-77, doc. XXXVII.

1643, setembre. **Barcelona.**

El virrei es queixa als consellers de Barcelona que moltes de les paperines de billó de l'emprèstid de 45.000 lliures fet per la ciutat no contenen la quantitat exacta i que, a més, moltes de les monedes són falses.

CARRERA PUJAL, p. 112-13.

205

1643, 21 de setembre. **Barcelona.**

«En consell se tracta de posar un Redrés sobre la moneda de Velló.»

Rúbriques, p. 145.

206

1643, 5 d'octubre. **Tàrrega.***El consell de Tàrrega es fa ressò de la no acceptació dels sisens de Tàrrega dins i fora de la vila i acorda que es retirin de la circulació.*ACTA, Fons municipal de Tàrrega, *Llibre de Consells*, 1643-48, f. 15.

LLOBET PORTELLA (5), p. 80.

207

1643, 10 d'octubre. **Tàrrega.***Els paers de Tàrrega informen que la suma dels sisens trobats en mans de particulars puja a 2.000 lliures, i el consell acorda recanviar-los.*ACTA, Fons municipal de Tàrrega, *Llibre de Consells*, 1643-48, f. 26 v.

LLOBET PORTELLA (5), p. 80.

208

1643, 18 d'octubre. **Cervera.***Els paers de Cervera informen el consell barceloní que no han aconseguit trobar ningú que acceptés moneda menuda fabricada fora de Barcelona i que, per tant, la vila retornava les monedes rebutjades amb les quals la ciutat de Barcelona pretenia comprar queviures.*

«Molt il lustres senyors,

Per molt que aiam diligentiat canviar la moneda dolenta que en dias atràs se donà en custòdia per orde de v.s., el tauler d'esta vila no és estat possible alcansar-ho, perquè està de tal manera avorrida per esta terra la moneda de eram, que si no és la que s fabrique en aqueixa ciutat, no se'n pren de altra, y així res-te en sa pròpia espècie, la qual se entregarà a la persona que v.s. manarà, restant nosaltres desityosos de emplear-nos en servir de v.s. a qui nostre senyor guarde.

Molt illustres senyors de v.s. sos maiors servidors,

los pahers de la vila de Cervera.»

AHCB, Consell de Cent, *Cartes comuns originals*, 1643, f. 220.

209

1643, 30 d'octubre. **Cervera**.

Pau Janer reclama al consell de vint-i-quatrena de Cervera, les 80 lliures que li costà fabricar un molinet per a encunyar sisens, abans que se'n prohibís l'encunyació.

ACC, Fons Municipal de Cervera, *Consells de Vintriquatrena*, 1635-43, f. 211.

LLOBET PORTELLA (2), p. 226.

210

1643, 30 i 31 d'octubre, **París**.

Cartes del rei Lluís XIV i la reina regent Anna als consellers de Barcelona en resposta a la petició d'aquests d'obtenir privilegi per a fabricar sisens i altres monedes de coure i prohibir a la resta de poblacions catalanes que encunyessin moneda. Els reis francesos no es comprometen a prendre cap determinació sense haver escoltat l'opinió del mariscal de La Mothe, virrei de Catalunya.

DIETARI, v. XIII, p. 543-44.

211

1643, 4 de novembre. **Cervera**.

Els dominics del convent de la vila de Cervera supliquen al consell municipal sobre el fet que tenen menuts de la vila, que ningú els vol prendre, i que els volen canviar per moneda barcelonina, i aconsegueixen una resposta favorable.

ACC, Fons Municipal de Cervera, *Consells de vint-i-quatrena*, 1635-43, f. 212v.

LLOBET PORTELLA (2), p. 226.

212

1643, 8 de novembre. **Tortosa**.

Es publica a Tortosa una crida donant tres dies de termini per a recollir de la circulació tots els rals i sous catalans anteriors a la guerra, per tal de tornar a treure aquells que estiguessin sencers i amb el pes suficient (22 diners per ral i 11 diners per sou), un cop contramarcats amb un senyal de la ciutat. El Consell municipal es queixava que la majoria de les monedes de plata catalanes que circulaven estaven molt retallades i curtes de pes, i que els rals només pesaven 15 o 16 diners i els sous només 8 diners, i que aquestes monedes eren introduïdes a la ciutat en detriment de bona moneda d'or i de plata.

ACA, Consell d'Aragó, *Secretaria de Catalunya*, lligall n. 397.

213

1643, 12 de novembre.

El veguer reial que regia la batllia de Tortosa publica una nova crida prohibint l'exportació de bona moneda catalana d'or i de plata, i prohibint la falsificació de la contramarca sobre els rals i els sous que aquell dia es començava a picar a la casa de la ciutat.

ACA, Consell d'Aragó, *Secretaria de Catalunya*, lligall n. 397.

214

1643, 28 de novembre. **Cervera.**

El consell de Cervera acorda intercanviar amb el Consell d'Agramunt els menuts de cadascuna de les viles.

ACC, Fons Municipal de Cervera, *Consells de vint-i-quatrena*, 1635-43, f. 215v.

LLOBET PORTELLA (2), p. 226.

215

1643, novembre. **Granollers.**

El Consell de Granollers decideix vendre la moneda a pes per tal de pagar el batalló.

AMGR, Llibre del Consell, 1643-44.

DANTÍ, p. 107.

216

1643, 8 de desembre-1644, 9 d'abril. **Reus.**

A causa un cop més de la manca de moneda menuda, el consell municipal de Reus acorda recircular 500 lliures de menuts, que tenia recollits. Finalment posa en circulació 604 lliures.

«En lo qual Consell fonch preposat per dits senyors de jurats com vuy en la vila y ha falta de manuts o dinés per a poder canbiar y com vuy la vila ne tingua qa trete sinch-sentes lliures de les que feia ab la marcha grosa de dita vila, preposam a v.m. si ne haurem, v.m. determinaran lo fahedor. Fonch determinat que s'en tragan sinch-sentes lliures y si més ne podan traure queon tragan més.»

ACR, Fons municipal, *Actes municipals*, 1636-1676. *Clavaria*, 1609-85, f. 155 i s.

217

1643, 12 de desembre. **Cervera.**

En aquesta data consta que la vila de Cervera encara ha de pagar un molinet per a encunyar moneda a mossèn Perelló.

ACC, Fons Municipal de Cervera, *Consells de Vintriquatrena*, 1635-43, f. 217.

LLOBET PORTELLA (2), p. 226.

218

1643, mitjan desembre. **Barcelona.**

La Taula de Canvi i les administracions dependents del consell barceloní, que fins aleshores pagaven la plata a 22 sous l'unça, reben facultat per a acceptar-la fins a 24 sous per tal d'afavorir-ne l'adquisició. A més, els consellers de Barcelona es veuen obligats a abonar el 2 % d'interès pel recanvi de peces de cinc rals i cinc sous, amb l'objecte de fondre-les secretament i encunyar més sisens.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1643-44, f. 21v.

CARRERA PUJAL, p. 113.

219

1643, 12 de desembre. **Barcelona.**

El consell barceloní ordena als receptors de drets de la ciutat que depositin els diners a la Taula amb la mateixa moneda que reben.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1643-44, f. 21v.

USHER, p. 462.

220

1643, 28 de desembre. **Cervera.**

Pactes cancel·lats el 3 de març de 1644 en els quals Josep Ferrer, de la vila d'Olot, es compromet a prendre tot l'aram vell de la vila de Cervera a raó de 26 lliures el quintar, a 5 sous la lliura, i recanviar-lo a mitja quaresma vinent. Es compromet també a recanviar 100 lliures de moneda de Vic per moneda de Barcelona. En un altre document, Josep Ferrer reconeix deure 260 lliures pel preu de 10 quintars d'aram.

ACC, Fons Municipal, *Consells de Vintriquatrena*, 1642-65, f. 51.

LLOBET PORTELLA (2), p. 227.

221

1643, 29 de desembre. **Madrid.**

El procurador fiscal de la cort es mostra contrari a les disposicions acordades pel Consell i pel regent la batllia de Tortosa sobre l'autenticació de la moneda de plata catalana i disposa que tota la moneda curta de pes, encara que estigués contramarcada amb el senyal de la ciutat de Tortosa, havia de ser retirada i considerada fraudulenta.

ACA, Consell d'Aragó, *Secretaria de Catalunya*, lligall n. 397.

222

1643. **Bellpuig.**

Sebastià Navés, clavari de Bellpuig, reconeix haver cobrat i pagat per compte de la clavaria certes quantitats relacionades amb la fabricació i retirada de la circulació dels sisens de la vila.

«— Se li caregue que ha cobrat dels sisens de Bellpuig que feren en la vila 2.005 lliures, diem: 2.005 ll.

...

— Se caregue que a exigit y cobrat per los sisens que's portaren a Barcelona y del que a proseït Doll y l'administrà Jaume Foguet, paher:

De 1.250 ll. 10 s., de sisens que's vengueren a un mercader, se'n tragué: 182 ll. 10 s.

De les restants 200 ll. les donarem a uns tavernés y se n'a cobrat: 80 ll.

De cobrar los sisens de Mataró: 25 ll.

Per la sisalla o retall dels sisens, aram que Croques vené a mossèn Roca: 101 ll.

8 ll. 17 s. que cobrà de Miquel Copons quant anà a Barcelona.

....

-Descàrrega de Sebastià Navés, clavari, en lo any 1643, éssent Mateu Torrent, Mateu Guargues y Jaume Foguet pahers de la present vila:

N. 43. A pagat ab pòlisa a llarion Riber per fer la concòrdia de les monedes: 2 ll.

N. 52. A pagat ab pòlisa per lo carbó que comprarem per fer los sisens: 1 l. 15 s. 4 d.

N. 80. Se li descarregue que donà a Francesch Roca [...] 300 [ll.] per pagar lo aram ab moneda bona.

N. 82. A pagat ab pòlisa a Joan Fàbregues per stopa serví per a fer sachs de sisens: 10 s.

Se li fa bo que per orde del Consell per lo que administrà dels sisens en sa claveria: 5 ll.

Se li fa bo que ha donat ab dinés contans sisens de Bellpuig, 7 ll., que li reberen de la claveria, diem: 7 ll.»

AMB, Llibre de Clavaria, 1636-72, f. 98-104.

LLOBET PORTELLA (4), p. 229-30.

223

1644, inicis. **Perpinyà.**

Els cònsols de Perpinyà contracten amb Antoni Generès la provisió de plata i coure per tal de fabricar moneda, a raó de quatre rals l'unça de plata i d'onze sous la lliura.

BOTET (1), p. 96.

224

1644, 8 de gener. **Lleida.**

La prohomenia de capbreu de Lleida acorda que les administracions municipals no acceptin cap moneda de billó llevat dels menuts de Lleida i dels menuts, ardots i sisens de Barcelona, els quals podran ser acceptats en els pagaments fins a un ral i no més, i que els carnissers no puguin dur a la Taula més de 25 lliures de moneda de billó per cada 100 lliures, i les taules de caldereries i ovella a raó del 30 per cent.

APL, Prohomenia de Capbreu, reg. 378, f. 44.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 325, doc. 57.

225

1644, 10 de gener. **Lleida**.

El Consell General de Lleida acorda nomenar un recomptador per a les paperetes dels menuts que entren a la Taula de la ciutat, amb sou de tres sous per cada 100 lliures que recomptarà i reconeixerà ser de bona marca, i amb l'obligació de fer bons tots els menuts que hi faltessin o fossin de fals encuny.

APL, Consell General, reg. 442, f. 193.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 325, doc. 58.

226

1644, 26 de gener. **Caldes de Montbui**.

El consell de Caldes commina Pau Gual que lliuri aquest mateix dia els comptes de la fàbrica de moneda, o si no es procedirà contra d'ell per via de la justícia.

XALABARDER, p. 59.

226a

1644, 29 de gener. **Barcelona**.

«Los Concellers deliberaren continuar la fabrica de las pessas de sinch Reals, y de sinch sous, y axí mateix de fabricar Lluisos de or.»

Rúbriques, p. 145.

227

1644, 30 de gener. **París**.

Part referent a la moneda de les instruccions de la Cancelleria Reial lliurades a Pere de Marca, en ser enviat a Catalunya com a visitador general.

«[...]

Le dict seigneur de Marca sçait que la Catalogne souffre une extreme disette et cherté de vivres, et specialement de bledz, ce qui provient principalement de deux causes, la première de ce que les ennemis par les vaisseaux et gallaires qu'ils tiennent au port de Roses empeschent la liberté du commerce, mais à cela sa Maiesté fera remedier en envoyant des gallaires et vaisseaux a Capdaquez pour assurer la coste. La seconde est que les monnoyes de France ont cours en Catalogne a beaucoup plus hault prix que dans le royaume, et que l'on a fabriqué une grande quantité de petites espèces d'argent et de billon, qui sont beaucoup plus esvaluées que leur juste poids et tiltre, en sorte que les marchands catalans estans contraints de payer les vivres que l'on leur porte ou qu'ils vont achepter, en monnoye de France, et de les mettre seulement pour ce qu'elles y vallent, ils y font une perte excessive, qui tombe, ou sur eux ou sur le peuple, et la Catalogne se trouve depourveüe de monnoye de France, et remplie des dictes espèces trop esvaluées ou alterées, en sorte que ce mal s'accroissant il seroit en fin capable de ruiner la province, et mesme l'armée de sa Maiesté en luy donnant les espèces au prix qu'elles ont cours en Catalogne. C'est pourquoy elle desire et recommande très expressement au dit seigneur de Marca de prendre une bien par-

ticulière congnoissance de tout ce qui est du fait des monnoyes de Catalogne, et de ce qu'il faudra y faire, afin que dans Barcelone et aux autres villes qui ont privilège de battre monnoye, l'on remette la fabrication d'icelles à un tiltre de poidz les plus aprochant qu'il pourra de celles de France.

Que l'on descrie toutes les monnoyes qui ne sont de la bonté et qualité requises, ou du moins que l'on les reduise a leur juste valeur selon leur bonté interieure et leur poidz; que l'on fixe l'or et l'argent à un certain prix qui ne se puisse changer ny alterer sous les peines que l'on verra estre justes, et que l'on y aporte un tel reglement que le commerce des vivres et autres marchandises, ainsy que celuy de l'argent, se puisse entretenir de l'un a l'autre pays sans perte considerable. En quoy comme la ville de Barcelone a des privileges particuliers, il faudra prendre parte de ny pas contrevenir, et l'on estime que faisant bien comprendre aux conseillers de la dicte ville l'interest notable d'icelle et de tout le pays, en ce reglement des monnoyes, il n'y en a aucun qui n'y contribue de bon coeur ce qui dependra de luy. Et comme sa Maiesté a fait prendre sur cela divers memoires pour reconnoistre ce qui seroit de plus faisable et advantageous, elle en fait donner coppie au dict seigneur de Marca pour en tirer toute l'information qu'il pourra, et se'n prevaloir pour l'effect de ses intencions, ainsy qu'il verra avec le dict seigneur viceroy estre le plus convenable pour le bien du service de sa Maiesté et la conservation de la Province, et selon que l'estat auquel elle est à present le pourra permettre, sa Maiesté s'en remettant entierement aux resolutions du dict seigneur Mareschal et du dict seigneur de Marca.

Il examinera aussy si pour eviter le transport hors du royaume de tout l'argent qui peut estre necessaire pour les despenses de Catalogne, l'on se pourroit contenter d'y transporter une certaine somme par chacun un, comme de cent mil livres par mois, et s'asseurer du payement du surplus de ce qu'il faudra pour l'armée avec les conseillers de Barcelone, ou des marchands particuliers de la ville par lettre de change, que l'on tireroit sur eux, et s'il recognoist que cela soit advantageous a sa Maiesté, il luy donnera avis de ce qu'il faudra faire pour se prevaloir de cette ouverture qui luy a esté faite par le dict seigneur Haligre.

Cependant comme il n'est pas raisonnable qu'en attendant ce remede les marchandz et particuliers proffitent de la plus valeur des monnoyes sans que sa Maiesté en tire aucun benefice, ny de souffrir le profit qui a esté indüement fait par le passé sur les deniers que sa Maiesté a envoyez en Catalogne pour le payement de son armée et des autres despenses concernans son service par le commis qui en ont eu le maniement, les quelz au lieu de faire le payement en especes qu'ils ont receues pour cet efect, les ont changées en celles de Catalogne par le moyen de leurs correspondances en Languedoc, qui par lettres de change, ou autrement, leur ont fait fournir des dictes monnoyes sur les quelles, l'on assure que cette année ils ont gagné jusques trente cinq pour cent, le gain qu'ils ont fait sur cela ayant esté moindre au commencement, et ayant haussé de temps en temps selon l'augmentation du prix des monnoyes, dont sa Maiesté n'a pu jusques icy avoir un entier esclarcissement; et outre cela les dits commis ont vendu aux officiers des monnoyes les especes de France légères qu'ils avoient receues pour le payement de l'armée pour les convertir en monnoyes du pays, dans lequel convertissement l'on assure qu'ils ont fait aussy beaucoup de gain, sur quoy tout ce qui est venu à la coingnoissance de sa Maiesté estant amplement desduit au memoire qui sera ioinct pour cette fin à la presente instruction.

L'intencion de sa Maiesté est que le dict seigneur de Marca s'en serve pour s'informer par le moyen de personnes intelligentes, et non interessées, de la valeur qu'ont eüe de temps en temps les monnoyes de France en Catalogne depuis que les armes du roy y sont employées, et de celle que les monnoyes du pays ont aussy eüe, comme encores du gain qui a pu estre fait par les dicts commis sur ces fontes, pour en dresser de bons memoires, et les envoyer a sa Maiesté, afin que les ayant veus elle en ordonne ainsy qu'elle verra estre juste, et cependant il n'obmettra rien pour empescher et rompre le commerce et les intelligences des dicts commis avec les marchandz du dit pays pour profiter sur les payements de l'armée et les retarder et alterer, et s'il surprend quelque'un en faulte pour cela, il le fera punir exemplairement.

Et afin d'empescher les abus au fait des payemens des despenses de Catalogne et de tirer tout le profit qu'il se pourra pour sa Maiesté des monnoyes de France qui y seront portées, l'intention de leurs Maiestez c'est que sur les bordereaux des especes dont les commis des tresoriers seront chargez, et au mesme instant qu'ils seront arrivez a Barcelone ou en l'armée, desquels bordereaux les coppies collationnées seront punctuellement envoyées au dict seigneur viceroy, ou au dict seigneur de Marca, il soit verifié s'ils auront porté les mesmes monnoyes qui auront esté mises en leurs mains. Et fait une ou plusieurs ordonnances, du dict seigneur viceroy visées de luy pour les payemens que les dictes commis auront à faire, dans les quelles ordonnances la somme à la quelle montera la plus valeur des dictes especes sur le pied de leur prix a Barcelone sera specifie et adioustée a la somme pour la quelle les tresoriers les auront receues pour en composer un seul et mesme fondz, et l'employer au payement des troupes et autres despenses, soit en especes du pays, si l'on estime à propos de changer celles de France, soit en mesmes monnoyes que les dictes commis auront fait voicturer de France, et les mettant pour ce quelles vallent dans les pays au prix le plus commun et le plus bas de celuy qui y aura cours, en sorte que dans l'exposition les gens de guerre trouvent plustot de l'avantage que de la perte, et qu'a l'exemple de ce qui se fera pour le roy, l'on reduise plustot les monnoyes a leur veritable prix, que de les augmenter, et il sera du soin du dict seigneur de Marca ainsy que de ceux qui sont commis particulièrement pour avoir soin des finances en Catalogne, de tenir sa Maiesté advertie de l'augmentation ou diminution de la valeur des monnoyes, a fin que l'on puisse en faire un estat certain, et se regler sur cela, en faisant icy les fonds pour les dictes despenses.»

...

SANABRE, p. 655-656, doc. XVI.

228

1644, 2 de febrer. **Tàrrega.**

El consell de Tàrrega proposa que es defensi a tots aquells que siguin acusats («se'ls farà càrrega») per ocasió de la fàbrica de moneda, amb els diners de la Universitat.

ACTA, Fons municipal de Tàrrega, *Llibre de Consells*, 1643-48, f. 32 v.

LLOBET PORTELLA (5), p. 80.

229

1644, 10 de febrer. **Tàrrega.**

El consell de Tàrrega acorda sortir en defensa de Francesc Banyeres, detingut a Barcelona, acusat d'haver intervingut en la fàbricació il·legal de la moneda de la vila.

ACTA, Fons municipal de Tàrrega, *Llibre de Consells*, 1643-48, f. 33.

LLOBET PORTELLA (5), p. 80.

230

1644, 17 de febrer. **Figueres.**

Carta dels còsols de Figueres als consellers de Barcelona, on es demana que la vila pugui pagar els diners del batalló en sisens i menuts o, com a mínim, que la Taula de Canvi de Girona rebi aquestes dues espècies monetàries.

«Molt illustres senyors,

La teneïtat de la moneda que corre en or y plata, y per lo contrari la abundància de sisens (que per a la provisió precisament necessària ques la del blat nos troba, y ab interès si no és molt excessiu, moneda en or y plata), impossibilita esta Universitat de poder continuar lo servey que fa quiscun mes de 100 lliures per al sustento del batalló, que v.s. té ordenat en la defensa de la Província. Si no és que v.s. se servesca en ordenar que lo pagador de la gent de guerra, que està en lo presidi de Castelló d'Empúries, rebe quiscun mes, o de dos en dos o altrament com millor aparegue a v.s. así en Figueres, ditas 100 lliures ab sisens o menuts, pus dita gent de guerra no és socorreguda ab altra moneda. Y quant axí aparegue a v.s. no convenir, que seria evitar los gastos y perills concorre la Universitat de haver-los de aportar en la Taula de Girona, a lo menos ordenar que en dita Taula se reben ab sisens o menuts, pus com està dit nods soccorie dita gent ab altra moneda, que en lo temps corria plata no ha reparat la Universitat en axò. Però ara, per no rèbrer de los amoluments per abastar a la provisió de blat per lo sustento de sos habitants, és estat forçós recòrrer a v.s. suplicant-li se servesca en provehir de remey oportú, com de V.S. ho espera esta, la molt afectada Universitat de Figueres, suplicant al Senyor a v.s. guarde. De Figueres, fabrer als 17 de 1644.

(Al marge:) Lo mateix tenim suplicat als molt honorables senyors diputats, per la conformitat de las dos casas.

Besen a v.s. les mans,
los cònsols de la vila de Figueres.»

AHCB, Consell de Cent, *Cartes comuns originals*, vol. 79, f. 29.

231

1644, 25 de febrer. **Tàrrega.**

Detingut i manlleutat Francesc Banyeres a Barcelona per causa de la fabricació de moneda, el consell de Tàrrega negocia la remissió de les acusacions i acorda manllevar 312 lliures al Sr. Oliver per a pagar la composició de la remissió, promentent tornar-li la quantitat el proper dia de Sant Marc.

ACTA, Fons municipal de Tàrrega, *Llibre de Consells*, 1643-48, f. 35 v.

LLOBET PORTELLA (5), p. 81.

232

1644, 27 de febrer. **Barcelona.**

El consell de Barcelona ordena als administradors de la taula que paguin les peces castellanques de 4 i 8 rals a raó de 25 sous per peça de 8 rals, i, poc després, ordena la continuació de la fàbrica de sisens i de lluisos d'or, demanant al rei i al virrei que tota la moneda de plata que arribés de França per pagar els soldats entrés a la Taula, comprant-la la ciutat a un preu mòdic. El consell també es fa ressò de l'existència de molts sisens falsos.

«... Los senyors concellers, tots sis ajuntats, que ab vot y parer de la setsena de la seca deliberan que de l'or que és al erari se fabriquen luisos ab la mateixa marca que la fabrica lo rey nostre senyor, y que per ara nos fabrique plata y quets continue la fàbrica de moneda de billó, y per quant se té notícia que corren molts sisens falsos y en particular ab les armes de la present ciutat, lo que causa grandíssim confusió als

habitants en Barcelona, per ço ab dit vot y parer deliberen que los senyors concellers sien servits nomenar quatre persones de la present junta, les quals vejan quin remey se pot donar y lo que pot fer la present ciutat per evitar els danys.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, v. 153, f. 88.

Citat per: CARRERA PUJAL, p. 114 i a *Rúbriques*, p. 145.

233

1644, 3 de març. **Cervera.**

D'acord amb el consell de Cervera, Josep Ferrer pren 65 lliures de sisens de Girona i Manresa per a recanviar-los amb moneda de Barcelona abans de la propera festa de la Mare de Déu d'Agost.

ACC, Fons Municipal de Cervera, *Consells de vint-i-quatrena*, 1642-65, f. 61.

LLOBET PORTELLA (2), p. 227

234

1644, 5 de març. **Barcelona.**

La Junta de seca del consell barceloní acorda fabricar lluisos d'or amb molinet, comprar una partida de sisens a la Universitat de Besalú i considerar una proposta semblant presentada pels síndics de Bellpuig.

«Los senyors concellers, lo cap absent, ajuntats ab vot y parer de la setsena de la seca deliberan que las luisas de or que la present junta a 27 de febrer proppassat deliberà se fabricassen, se fabriquen de molinet ab la mateixa marca y de la mateixa manera, forma, qualitat, pes, armas, letras y grandària que les fabrica lo rey nostre senyor, sens llevar-ne ni ajustar-hi cosa alguna.

Quant a la supplicació presentada per los jurats de la vila de Besalú, legida a la present junta, ab la qual ofereixen vendre a la present ciutat 1.200 lliures de sisens fets y fabricats de aram y plata en la mateixa vila per lo just valor, y alguna pèrdua si convindrà, per 600 ll. ab moneda corrent barcelonesa.

Quant a la súplica presentada per lo syndich de Bellpuig, legida en la present junta, ab la qual suplica fos servida la present ciutat, per les causes y rahons contengudes en dita súplica, de permetra a dita vila que en la seca de la present ciutat fos de nou fabricada alguna poca de moneda de sisens que dita vila de Bellpuig per socòrrer a ses necessitats usant del refugi de molts altres pobles han usat a fabricar ab lo modo y forma que la present ciutat la fabrica, perquè dita moneda que dita vila a fabricat no corre y ningú de sos acreadors la volen, com en dita súplica més llargament se conté. Y legida la dita súplica és entrat en la present junta dit syndich de la dita vila de Bellpuig y de paraula ha dit y explicat a dita junta lo dalt dit y tot lo contengut en dita súplica, y a dit més: que si acàs no era possible poder de nou fabricar dits sisens en dita seca, y en axò s'i trobava alguna dificultat, que ell vendria dita moneda de sisens a la present ciutat ab un preu acomodat que dita vila prega guanyar alguna cosa y la present ciutat no perdre, per a que dita vila pugui acodir y socòrrer a ses necessitats, que allò ques concertarà ell ho pendrà per partida de Taula, y així ho ha suplicat molt a dits senyors consellers y junta, (que) fossen servits concedir-li lo que demanava. Y fet dit son rahonament, dit síndich hisqué da fora e dits senyors consellers ab dit vot y parer deliberen que lo dit fet ab tots sos dependents y emergents sia comès com la present junta ho comet als senyors consellers y quatre personas de la present junta, una de cada stament, anomenadores per sa senyoria, los quals vejan y tracten dit negoci, és a saber en lo que té respecte a comprar dita moneda de sisens tant solament y concerte dita compra ab lo major benefici per la present

ciutat ques puga, y concertada dita compra ho posen en exequitió ab plenitut de poder y sens referiment algú.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, v. 153, f. 98v.
Regest (del primer acord) a *Rúbriques*, p. 145.

235

1644, 8 de març. **Tàrrega.**

Els paers de Tàrrega ordenen al clavari que faci efectiu el pagament de 312 lliures a Josep Oliver, diners que han servit per a pagar la composició d'haver fabricat moneda (200 ll. al tresorer Jaume Bru) i les despeses del síndic a Barcelona (112 ll. al síndic Prous).

ACTA, Fons municipal de Tàrrega, *Llibre d'albarans*, 1643-77, s/f.
LLOBET PORTELLA (5), p. 81.

236

1644, 11 de març. **Barcelona.**

Entre el 22 de desembre de 1643 i l'11 de març de 1644, el mercader Pau Rossell deposita 50.000 lliures en monedes de 5 rals a la Taula de Canvi, segurament per encàrrec del Consell barceloní i amb la intenció de refundre-les.

AHCB, Consell de Cent, *Memorials de comptes del clavari*, 1644-45, f. 118.

237

1644, 15 de març.

En virtut d'una nova petició dels cònsols de Perpinyà, Felip de la Mothe, capità general al Principat i Comtats, permet a la vila de Perpinyà rebaixar la llei en mitja unça per marc en l'encunyació de sous dobles i senzills (és a dir deixant-la en 1,5 unces de plata per marc), accedeix a que la vila pugui fabricar més quantitat de sous dobles i senzills en lloc dels sisens i ardits que s'havien descartat fabricar, i faculta l'encunyació de menuts de coure pur.

«[...]

Excellentíssim senyor, lo syndich de la fidelíssima vila de Perpinyà diu que lo fi principal ques tingué ab la concessió del privilegi real de fabricar menuts, ardits, sizens, sous senzillos y sous dobles, fonch la subvenció y remey de les necessitats del comú de dita vila, y així fou concedit que pogués fabricar de cada spècie de dita moneda certa suma ab la qual se sperave que havia de resultar profit o ganància de 20.000 ducats. E com après haja aparegut a v.e. que y hauria alguns inconvenients en la fàbrica de ardits y sizens, ha ordenat ques dexassen de fabricar sizens y ardits, y per aqueixa causa, dexant-se de fabricar sizens y ardits, ven a perdre la dita vila 3.000 ducats que hauria de guanyar ab la fàbrica de ardits y sizens, que sie v.e. servit concedir las capitulacions següents:

Primo que per recompensar la dita pèrdua, supplica humilment dit syndich que sia del servey de v.e. concedir que puga dita vila fabricar los menuts sens posar-hi plata, y ab sous senzillos y dobles sous la suma que havia de fabricar ab ardits y sizens, que de aqueixa manera se leva lo inconvenient considerat en la fàbrica de ardits y sizens dexant-se de fabricar, hi—s repara la pèrdua que resulta dexant de fabricar sizens y ardits.

Item, que sia v.e. servit manar posar son decret real en lo sobredit capítol, ordenat sie despatxat privilegi en forma que a més és cosa justa dit supplicant rebre en nom de dita fidelíssima vila, singular gràcia y mercè.

...

Plau a sa excellència, ab que!s posen en totes les summas ques fabricaran dels sobredits sous, una onsa y mitja de plata en cada march de metall.»

ACA, Cancelleria Reial, Diversorum de Lluís XIV, reg. I, f. 99; ADPO, Fons municipal de Perpinyà, *Llibre verd major*, f. 377v. COLSON, p. 177, doc. XXXVIII.

238

1644, primers mesos. **Cervera.**

El convent de predicadors de Cervera demana i aconsegueix que la Universitat li recanviï una partida de menuts de la vila que no ha pogut fer córrer.

ACC, Fons Municipal de Cervera, *Consells de Vintiquatre*, 1644-68, f. 3v. LLOBET PORTELLA (2), p. 227.

239

1644, 1 d'abril. **Barcelona.**

El Consell de Cent de Barcelona accepta comprar a la Universitat de Bellpuig 3 quintars de sisens fabricats.

«E lo present Concell feu la deliberació y conclusió següent: que s'accepte la oferta feta per la Universitat de la vila de Bellpuig de voler vendre a la present ciutat tres quintars, poch més o manco, de sisens, ja fabricats, a efecte de vendre aquells, y de altres qualsevol Universitats del present Principat, en cas oferescan lo mateix...»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, vol. 153, f. 128v.

240

1644, 1 d'abril. **Barcelona.**

La junta de seca del consell barceloní acorda cessar la fabricació de sisens i iniciar l'encunyació d'ardits en gran quantitat. També es fa ressò de la fabricació de sous de plata a Vic.

«Los senyors concellers, lo cap absent, ajuntats ab vot y parer de la setsena de la seca deliberan que los sisens que en la seca estan comensats de fabricar se acaba de fabricar y acabada dita fàbrica pare y cessa la fàbrica de sisens, y en lloch de sisens se fassa y fabrique una quantitat considerable de ardits...»

Idem, per quant se té notícia certa que la ciutat de Vic, en virtut de privilegi ara novament a dita ciutat de Vic, per lo rey nostre senyor, fabrica sous de plata ab las mateixes armas y encunys que la present ciutat fabrica los sous, lo que és en molt gran dany y perjudici de la present ciutat y necessita de prompte remey, per ço ab dit vot y parer deliberen que lo dit fet sie pujat al savi Consell de Cent.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, v. 153, f. 127-127v. Regestat a *Rúbriques*, p. 145.

241

1644, 2 d'abril. **Puigcerdà.**

Un particular s'ofereix per a obtenir del virrei llicència per fer moneda, assegurant que té els mitjans per fer-ho si se li donen els diners necessaris (per les strenes, és a dir, gratificacions) i demanant a canvi tenir part en el negoci de l'encunyació. El municipi acorda de tirar endavant la negociació però que un cop es tingui la llicència, que sigui en exclusiva a benefici de la vila.

«Certa persona nos ha dit que tenia medis eficasses de alcansar del señor Virrey licencia pera que esta Universitat tinga facultat de fer moneda de billó y dita licentia alcansara a son gasto ab que ella tinga alguna part a la fabrica y si strenes se hauran de donar les done i pague dita Universitat. Fonch resolt ques tracte y quan se obtingue licentia sie per comte desta vila y no de ningun particular.»

ACP, Fons municipal, *Llibres del Consell*, 1643-46, f. 31-31v.

CARRERAS CANDI, p. 498.

242

1644, 4 d'abril. **Barcelona.**

El consell de Barcelona, d'acord amb la Junta de la seca, resol continuar la fabricació de dobles d'or que ja s'havia iniciat, i s'interessa per la fabricació d'encunys de moneda que s'adeqüin a la tipologia francesa.

«Los señores concellers, lo cap absent, ab vot y parer de la setsena de la seca deliberen que la fàbrica de les doblas de or que la ciutat poch ha comensat a fer fabricar en la seca de la present ciutat ab les armes del rei christianíssim, señor nostre y de la present ciutat, conforme la mostre que se ha amostrada als dits señores concellers y juncta, sie passada avant ab lo mateix quilat y pes conforme la dita mostra fins a la quantitat als señores concellers apareixerà, y que en orde a les peçones que han ofert fabricar los cuyns de la moneda de or y plata confome la moneda de França sie comès als señores concellers per a que ho tracten y en altra ocasió relació fassen.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de Determinacions*, v. 153, f. 131v.

243

1644, 9 d'abril. **Tarragona.**

El governador militar de Tarragona, don Francisco de Toralto de Aragón, dirigeix una carta al rei assabentant-lo dels problemes derivats de la manca de moneda i demanant-li permís per fabricar moneda de plata valenciana i mallorquina.

«El incombeniente que ha avido siempre en esta plaza sobre la moneda ha crecido agora con tal extremo que me ha obligado a proponer a v.m. como de todo el oro y plata que entra aquí dentro de muy breves dias no queda cossa alguna trocandolo en ardites los del Campo y después para en Barcelona y en otras partes de forma que no se halla aquí otra moneda que vellón y en grandíssima cantidad con premio muy alto al oro y plata y los mercaderes que trayan antes vastimentos de Valencia y Mallorca an cessado por el incombeniente de la moneda disiendo no lo traeran más y es un daño muy considerable todo esto;

me parece se podria remediar siendo v.m. servido de mandar se vaxase el ardite a un dinero y labrar aquí moneda corriente en Valencia y Mallorca que es donde comunica esta plaza para los vibres. Los materiales yo los hallaré y me ajustaré con layuda de la Real Hazienda bendrá a beneficiarse mucho la plaza, estará más bastecida y el oro y plata que viniere no pasará al enemigo, los que aquí se hallaren con ardites no perderán cosa alguna haún que se vaxen pues los pasarán en estge campo por parecerme sera de grandes combenencias. Suplico a v.m. que si sse resuelve la execución se embíen aquí quanto antes personas para que labren la moneda en la forma que v.m. fuere servido pues no se necesita otro gasto que el pagar la manufatura. Diós guarde la cathólica y real persona muchos años.»

ACA, Consell d' Aragó, *Secretaria de Catalunya*, reg. 278, doc. 139.

244

1644, 14 d' abril. **Barcelona.**

El consell barceloní acorda engegar la fabricació de lluisos d' or i també d' ardits, els quals hauran de dur la mateixa tipologia que els fabricats abans de la guerra.

«Idem, ques fasse lo enginy per a fer Luisas, segons la trassa ha donat lo senyor de la Berxera, y segons lo modello que s'és portat y amostrat a la present junta, cometent lo fer dit ingeni als senyors concellers per a que ho posen en exequíó promptament y que tingan facultat los senyors concellers de gastar per dit efecte lo que serà menester. Item al dit vot y parer deliberen que los senyors concellers ordenen als oficials de la seca, a qui toca, fassen y fabriquen los ardits que ara se han de fabricar ab la forma anti-ga y ab les mateixes armes que estan fets los ardits vells, sens mudar-hi cossa alguna en ells.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, vol. 153, f. 144.

Regestat a *Rúbriques*, p. 145

245

1644, 14 de maig. **Barcelona.**

En aquesta data consta que l'enginy per a fabricar lluisos d' or a la seca de Barcelona encara no estava enllestit.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, vol. 153, f. 188v.

Regest a *Rúbriques*, p. 145 on diu que es destinen 100 lliures per a la fabricació de l'enginy.

246

1644, 29 de maig. **Barcelona.**

El consell de Barcelona acorda cessar l'encunyació d' ardits i continuar la de sisens, i també acorda augmentar el preu d' adquisició de la plata fins els 26 sous per unça, atès que la plata necessària per a la fabricació de sisens estava impeding la continuació de la fabricació de moneda de plata. Poc després, hom hauria de comprar la plata al preu de 27 sous i mig per unça.

Regest de: CARRERA PUJAL, p. 114 i a *Rúbriques*, p. 145.

247

1644, 25 de maig i 1 de juny. **París.**

Isidor de Pujolar, embaixador del consell barceloní a la cort reial, assabenta el Consell de les gestions destinades a concordar la compra d'una partida de moneda francesa.

«...responent al negoci de las monedas, dich que apar que estos senyors desitjan saber lo que exa ciutat vol donar per lo interès d'ella, y com v.s. diu una coseta, jo no sé que preposició fer-los. Y axí supplico a v.s. mane donar-me avís del que voldrà donar, la quantitat precisa que voldrà y en quina part y a qui l'auran de entregar, y escriurer-ho a l'eminentíssim senyor cardenal Mazzarino y senyor de Tellier, procurant que lo senyor president, bisbe de Marca, si és arribat, los escrigue de conformitat, enviant-me v.s. las cartas per que jo puga ab més fecilitat y brevedat obrar y servir com dech a v.s., a qui nostre Senyor guarde com pot y se lo supplico. París, y maig a 25 de 1644.

Lo senyor Le Tellier me tornà a parlar sobre lo de la moneda dient-me li referís lo quant donaria v.s. de interès d'ella. Diguí-li que a 28 per 100, com pagan los thesorers, estaria molt bé a sa magestat y a v.s. Sa excellència me respongué que vuy se'n dona generalment per tota la Província a més de 40, y que escrigués a v.s. lo preu sert que exa fidelíssima ciutat vol donar-ne. Y axí supplico a v.s. se servesca manar-me lo que dech fer sobre est particular, que en tot seguiré puntualíssimament l'orde de v.s., que nostre Senyor guarde com pot y se lo supplico. París, y abril al primer de 1644.»

...

AHCB, Consell de Cent, *Cartes comuns originals*, vol. 79, f. 50.

247a

1644, 29 de maig. **Barcelona.**

«En concell se tracta de comprar alguna o algunas casas de las que estan junt la Casa de la Seca a fi de ampliarla.»

Rúbriques, p. 145.

248

1644, 3 de juny. **París.**

Isidor de Pujolar, embaixador del consell barceloní a la cort reial, notifica als consellers que el rei ha acceptat la proposta de vendre 50.000 lliures en dobles d'or, equivalents a 80.000 escuts, bescanviables per plata i amb l'interès del 39 per 100.

AHCB, Consell de Cent, *Cartes comuns originals*, vol. 79, f. 75.

249

1644, 7 de juny. **Tarragona.**

La ciutat de Tarragona acorda demanar permís al rei per encunyar moneda i/o contramarcas moneda d'argent.

«Fonch proposat quin arbitre se trobarà convenient sobre la reducció de las monedes, atesos los excessius interessos ques paguen. Fonch determinat, que s'aguarde la presa de Lleida, y aleshores lo ciutadà que anirà a donar lo *parabién* a sa magestat li demane privilegi de fer moneda e/o licència de recellar la moneda doble que entrarà en esta ciutat, y en son cas y lloch se consulte ab sa excellència.»

AHT, Fons municipal de Tarragona, *Acords municipals*, 1644.

250

1644, 9 de juny. **Barcelona.**

El clavari de Barcelona reconeix deure una quantitat de diners a l'argenter Miquel Oliveres, pels seus treballs en preparar l'or de 22 quirats destinat a la seca, tal com ja havia fet l'any 1641.

«Deu la present ciutat de Barcelona a Miquel Oliveres, argenter, 38 ll. 8 s. del fondre y posar al quilat de l'or de dobla, queNs a 22 quilats, 128 march de hor a raó de 6 s. per march, conforme se li pagà en 1641 en consemblant fàbrica li manà dita ciutat, y en dita fàbrica a tingut 10 ll. y són de gastos en carbó y borraix, cresols y lo nessari.»

AHCB, Consell de Cent, *Memorials de comptes del clavari*, 1644-45, compte n. 217.

251

1644, 29 de juny. **Tarragona.**

La ciutat de Tarragona es queixa que no s'ha trobat solució per l'afer de l'equivalència de les monedes, i que, com a conseqüència, els preus es disparen i la gent treu els metalls preciosos de la ciutat.

«E finalment fonch proposat que atessa la comissió feta per lo illustre Consell, han ajuntat tres vegades los comissaris acerca del arbitre y resolució que4s pendrà en rahó de la moneda y may se ha pogut trobar arbitre convenient, y vist que los danys creixen per falta de dita reducció faltant los viures en extrem conforme vuy estam falts per no trobar-se oli y los demís haver pujat de preu, deliberen lo fahedor. Fonch determinat ques suplica a sa excel·lència se servesca posar de la vida o galera a qui traurà plata y l'or d'esta ciutat y se escriga a sa magestat representant-li esta necessitat.»

AHT, Fons municipal de Tarragona, *Acords municipals*, 1644, inèdit.

252

1644, juny. **Perpinyà.**

En aquesta data, consta que la seca de Perpinyà només havia fabricat sous dobles i senars.

ADPO, Fons municipal de Perpinyà, *Testaments dels cònsols*, 1628-94.

253

1644, 8 de juliol. **Puigcerdà.**

El consell de Puigcerdà es fa ressò del refús popular a la moneda de la vila i que al Rosselló no s'accepta i la retornen. El consell resol enviar els cònsols i el governador a Perpinyà a suplicar que s'ac-

cepti la moneda cerdana i amenaçar de no acceptar la moneda rossellonesa a Puigcerdà, i també de publicar crides obligant l'acceptació dels menuts de Puigcerdà.

ACP, Fons municipal de Puigcerdà, *Llibres del Consell*, 1643-46, f. 50.
CARRERAS CANDI, p. 498.

254

1644, 14 de juliol. **Reus.**

El consell reusenc condemna en juí de prohoms Crispí Bonet, confés de fabricar menuts de la marca de la vila amb motlles falsos, a la pena de cinc anys de galeres i desterrament de per vida.

ACR, Fons municipal de Reus, *Actes municipals*, 1636-76.
VILASECA, p. 131-42, CRUSAFONT, p. 260.

255

1644, 15 de juliol. **París.**

Isidoro de Pujolar, embaixador del consell barceloní a la cort reial, notifica als consellers que el governador Pere de Marca ha acceptat la proposta d'ingressar el terç dels diners de les conductes (conduïts de part del rei per a sostenir l'exèrcit a Catalunya) a la Taula de Canvi de Barcelona, a raó del 39 per 100 d'interès, i de lliurar directament als soldats, amb el mateix interès, la resta dels diners. La mesura havia estat proposada pel Consell barceloní «a fi de que la bona moneda se repartesca per tot lo Principat».

AHCB, Consell de Cent, *Cartes comuns originals*, vol. 79, f. 133 i 142.

256

1644, 28 de juliol. **Barcelona.**

La Junta de seca del consell barceloní acorda fabricar més monedes de cinc rals i de cinc sous.

«Los senyors concellers, etc., deliberen que los senyors concellers ordenen a las personas a qui toca, que de la plata obrada que la present ciutat té en la Taula, fabriquen pessas de 5 rals y 5 sous, moneda corrent, per acudir a les necessitats que de present se ocorren a la present ciutat y fer los pagaments que la ciutat ha de fer, així per lo diner de las conductas que sa magestat ha ofert entregar-ne la terça part a la ciutat ab un interès mòdich com altrament.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, vol. 153, f. 248.
Regest a *Rúbriques*, p. 145.

256a

1644, abans agost. **Barcelona.**

Comptes de la fabricació de les peces de 5 rals i 5 sous de plata des del dia 11.12 del 1640 fins a abans d'agost del 1644:

<i>Fabricació</i>	<i>peces foses i encunyades</i>	<i>peces repicades</i>
11.12.1640 a 29. 9.1641	58.719 marcs	-
4.10.1641 a 19.12.1641	-	13.623 marcs
5.10.1641 a 17. 7.1642	21.656 marcs	-
20.12.1641 a 22. 7.1642	-	8.853 marcs
3. 8.1642 a 30. 8.1642	2.422 marcs	-
30. 8.1642 a 7. 9.1642	286 marcs	-
reste 1642 i tot 1643	no consta	no consta
abans del 8.1644	-	578 marcs

AHCB, Consell de Cent, *Memorials de comptes del clavari*, 1642-43, compte n. 768; *Registre de deliberacions*, 1641-42, f. 29-29 v; 1642-43, f.58.

257

1644, 3 d'agost. **Lleida.**

Després de sotmetre's a Felip III, i atès que ningú volia acceptar la moneda catalana en benefici de la castellana i aragonesa, el Consell General de Lleida acorda demanar al lloctinent reial que proveïs remei urgent.

APL, Consell General, reg. 442, f. 271 v.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 326, doc. 61.

258

1644, 5 d'agost. **Lleida.**

El Consell General de Lleida acorda buscar moneda aragonesa per tal de finançar les festes en honor a la visita reial, ja que la ciutat no tenia sinó moneda catalana de sisens i cinc rals.

APL, Consell General, reg. 442, f. 276.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 326, doc. 62.

259

1644, 8 d'agost. **Lleida.**

Com que la ciutat de Lleida només podia fer pagaments en moneda aragonesa, la prohomenia de capbreu de la ciutat acorda que les administracions deixin d'acceptar els sisens catalans.

APL, Prohomenia de Capbreu, reg. 378, f. 73.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 327, doc. 63.

260

1644, 9 d'agost. **Lleida.**

El Consell General de Lleida redacta un memorial a Felip III demanant-li que els deixés una quantitat de blat i una altra de moneda castellana, necessària per als intercanvis amb Aragó, a canvi de re-

tornar-li el seu valor amb el valor intrínsec del metall de la moneda catalana que la ciutat tenia recollida.

APL, Consell General, reg. 442, f. 276v.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 327-28, doc. 65.

261

1644, 22 d'agost. **Lleida.**

El Consell General de Lleida es fa ressò de la bona rebuda del memorial tramès al rei i de que aquest ha deixat 2.500 cafiços de cereal a la ciutat i li ha concedit permís per a fabricar 30.000 ducats de moneda castellana de plata i 2.000 ducats d'ardits i menuts.

APL, Consell General, reg. 443, f. 2v.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 328, doc. 66.

262

1644, 2 de setembre. **Perpinyà.**

El consell de Perpinyà acorda nomenar l'argenter Joan Massip com a gravador dels encunys per a fer moneda a la vila.

«Los molt illustres senyors Francesc Guallar, don Guerau de Ones, Rafael Vallespir, Onofre Dalfou i Baltasar Punyet, lo present y corrent any cònsols de la Universitat de la fidelíssima vila de Perpinyà, per quant per lo ministeri de la fàbrica de moneda de billó que fa la Universitat de la dita vila és convenient una persona per gravar los motllos per la empremta de dita moneda y que la nominació fora a dits senyors cònsols confiant per ço de la bondat, llealtat, suficiència y ydoneitat de la persona de micer Joan Massip, argenter...»

ADPO, Fons municipal de Perpinyà, *Llibre de negocis*, 1639-48, p. 191v.

263

1644, 24 de setembre. **Lleida.**

La prohomenia de capbreu de Lleida proposa, sense èxit, demanar permís al governador d'armes per tal d'anar a l'Urgell i comprar blat amb la moneda catalana recollida per la ciutat.

APL, Prohomenia de Capbreu, reg. 378, f. 85.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 329, doc. 69.

264

1644, 25 de setembre. **Caldes de Montbui.**

El consell de Caldes acorda comprar fora de la vila una partida de blat amb menuts vigatans, ja que el palloler en té molts i la gent no els vol acceptar. El jurat en cap havia parlat amb un natural de Vic i li havia preguntat si aquella ciutat els recanviaria els menuts; aquell li respongué que ho

dubtava però que si pagaven alguna cosa d'interès ell mateix els canviaria per bona moneda barcelonina.

XALABARDER, p. 59.

265

1644, 29 de setembre. **Lleida.**

El Consell General de Lleida acorda deixar en suspens l'execució del privilegi per fabricar moneda.

APL, Consell General, reg. 443, f. 14.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 329, doc. 70.

266

1644, 14 d'octubre. **Lleida.**

La prohomenia de capbreu de Lleida desestima comprar blat a Bellpuig pagant amb peces de cinc rals, perquè aquesta vila està fora de l'obediència al monarca castellà.

APL, Prohomenia de Capbreu, reg. 378, f. 91.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 330, doc. 71.

267

1644, 8 de novembre. **Barcelona.**

Els dos molinets fets fabricar per acord del consell barceloní i de la junta de seca, amb la intenció d'augmentar la producció de moneda de billó, han costat un total de 780 lliures.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, vol. 153, f. 382.

Regest a *Rúbriques*, p.145 (7 i 9 de setembre i 8 de novembre)

268

1644, 5 de desembre. **Vic.**

El mariscal La Mothe ordena als cònsols de Vic que admetin com a inspector (veedor) de la moneda menuda que havien d'encunyar Gaspar Codolosa, que havia estat nomenat el 26 de novembre de 1642 per a exercir dit càrrec pel rei Lluís XIII.

AMV, Lligall de moneda.

BOTET (1), p. 100-01.

269

1644, 17 i 23 de desembre. **Lleida.**

El Consell General de Lleida decideix vendre les partides de peces de cinc rals que tenia, al preu mínim de 16 sous 6 diners l'únça, i així poder pagar les pensions que es devia als ciutadans i a l'Església.

APL, Consell General, reg. 443, f. 31v; Prohomenia de Capbreu, reg. 378, f. 117.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 330-31, doc. 74 i 75.

270

1644, desembre. **Barcelona.**

Els consellers de Barcelona encarreguen a l'embaixador a París que gestioni el privilegi demanat per a encunyar moneda i que es complís l'acord de dipositar a la Taula els diners tramesos pel rei per a pagar els soldats.

CARRERA PUJAL, p. 114.

271

1640-1644. **Poblet.**

L'abat de Poblet, Rafael Llobera, «tomo partido por el rey en la lucha de Felipe IV contra los catalanes, acuñando moneda de plata con las armas reales y las iniciales PO».

MORERA, p. 643.

272

1645, 5 de gener. **Lleida.**

La prohomenia de capbreu de Lleida acorda enviar una persona a Saragossa per vendre 5.000 lliures de rals de cinc.

APL, Prohomenia de Capbreu, reg. 378, f. 120.

HERNÁNDEZ PALMÉS, p. 331-32, docs. 77-78.

273

1645, 25 de gener, **Agramunt.**

Entre d'altres peticions, el consell d'Agramunt sol·licita privilegi de fabricar moneda al rei Felip III, un cop la vila li ha prestat fidelitat.

«...item supplica a V.M. sea servido de hacerles gracia y merced de que puedan batir moneda de plata y ardites hasta la cantidad de veinte mil ducados de plata y otros tantos de ardites con orden expressa que todos los provinciales de Catalunya aian de recibir dichos ardites y de la misma manera que ahora reciben los ardites de Barcelona.

Item supplica a V.M. que attento que los vecinos de Agramunt no puedan contractar sino es en Bala-

guer, Lérida y en las partes de Aragón, sea servido mandar que la moneda de oro y de plata sea del mismo valor que es en Balaguer, Lérida y en Aragón y no más.»

ACA, Consell d'Aragó, *Secretaria de Catalunya*, lligall 211, doc. 12.

274

1645, 25 de gener. **Barcelona.**

Els jurats de Vilafranca del Penedès ofereixen vendre al consell barceloní dos molinets i una partida de sisens retirats de la circulació. Amb anterioritat, el Consell Criminal havia presentat instància contra el consell de Vilafranca, a petició del de Barcelona, perquè dita vila havia fabricat sisens amb les armes de Barcelona.

«E après, dits senyors concellers, per orgue del senyor conceller en cap digueren com de fora de Concell eren los jurats de Vilafranca del Penedès y desijavan entrar, y obtinguda licència entraren, y asentats en son degut lloch, ço és interpol·ladament després del prom més antich, y explicat que hagueren la embaxada de paraula, la donaren en scrits juntament ab una carta dirigida als senyors concellers y savi Concell de Cent, dels jurats y Concell de dita vila de Vilafranca, de 22 de janer del present any 1645, la qual carta conté lo mateix que la supplicació, la qual carta y supplicació foren legides en Concell y la carta és en plica y la supplicació és del thenor següent:

Molt illustres senyors,

Los jurats de Vilafranca del Penedès diuen que té aquella vila dos molinets ab sos cortans y altres arreus per la fàbrica de sisens, y de a set a vuyt mil lliures en sisens fabricats y riell per fabricar, lo que fa anar atrassada la vila de no poder acudir a la paga de més de 2.000 lliures deu al batalló, ni fer las fortificacions necessàries per defensar-se de l'enemich, que cada dia amenassa invasió y anar fer plassa de armas en dita vila. E com en totas ocasions dita vila haze estat attent y prompte a servir a la ciutat de Barcelona en tot lo que li ha convingut y desitja continuar y també rebut tots favors y mercès dita vila de la ciutat per rahó dels quals se té per obligada que dona les degudes gràtias perquè puga acudir a sa conservació y defensa, supliquen dits jurats a v.s. que sie servit manar-se servir en la seca real de Barcelona de dits dos molinets, cortants y demás arreus per la fàbrica de sisens que ofereixen conforme se podran concertar y donar lloch y llicència de fabricar dits sisens y riell en dita seca que ofereixen entregar al mestre de la seca, a utilitat y profit de dita vila, que a més de que se extinguirà la fàbrica en dita vila, ho rebran a singular gràcia y mercè. Lo ofici, etc.

Altíssimus, etc. Bofill.

E fora que foren dits jurats, lo subsíndich de la present ciutat, obtinguda llicència dels senyors concellers, digué com lo Concell criminal, a relatió de micer Fàbregues, lo syndich de la present ciutat, feia instàntia contra los jurats y Concell de dita vila per fabricar sisens ab les armes de la ciutat, y que estave molt provat, y que axí ell per satisfèr a la obligació de son càrrech ne feia sabedor lo savi Concell de Cent. Totes les quals coses de sobre contengudes donaren los senyors concellers per proposició per a que lo present Concell delibere lo fahedor.

E lo present Concell feia la deliberatió y conclusió següent: que los senyors concellers y junta de la seca vegem la petitió feta per los jurats de Vilafranca del Penedès y tenint attendèntia als bons efectes que ha obrats en las turbulèntias notòrias y la bona correspondència ha sempre tingut ab la present ciutat, do-

nen lo asiento convenient a tot lo que sie possible en acomodar-la en lo que demane ab plenitud de poder y sens referiment algú.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, v. 154, f. 62v-63v.

274a

1645, 27 de gener a 12 d'abril. **Barcelona.**

«A 27 de Janer 1645, los Concellers deliberaren comprar dos Estancias pera ampliar la Casa, y fabrica de la moneda. A 25 de Febrer 1645 lo Concell de cent deliberá comprar un forn per ampliar los Apoyentos de la fabrica de la Seca, y assentar en ells nous Molinets, y â 11 de Mars en Concell se tracta del mateix, y â 11 de Abril en concell se tracta lo mateix, y á 12 en lo manual se troba lo acte de Venda de dit Forn, y â 28, foren pagadas 600 lliures â Pons Bassols Baster per dita raho, y á 18 de Abril 1646, foren pagadas 264 lliures.»

Rúbriques, p. 146.

275

1645, 22 de febrer. **Barcelona.**

Els consellers de Barcelona acorden comprar dos molinets i una partida de 7.000 a 8.000 lliures de sisens de Vilafranca del Penedès que els jurats d'aquella vila havien retirat de la circulació.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, v. 154, f. 252.

Regest a *Rúbriques* (p.145 i 146, del 27 de gener al 18 de setembre)

276

1645, 21 de març. **Paris.**

El rei Lluís confirma els privilegis de la ciutat de Barcelona sobre encunyació de moneda i renuncia a la facultat d'autoritzar-ne la fabricació a d'altres llocs del Principat, divent-se encunyar, en la seca de la capital i amb el consentiment de la ciutat, la que el rei convingués encunyar en el Principat i comtats de Rosselló i Cerdanya. Seguidament dona facultat als consellers de la ciutat per a encunyar moneda de plata amb la lliga de les peces de vuit rals mexicanes o piastres. I finalment, els concedeix que durant la guerra poguessin donar als antics rals i mitjos rals de plata, i als nous que es proposava fabricar la ciutat amb la mateixa lliga, un valor de curs superior a l'establert i a la plata que continguin, conforme es produeix amb les peces de cinc rals, que només tenen set sous de valor intrínsec.

«Ludovicus Dei gracia Galliarum et Navarrae rex, comes Barcinonae, Rossilionis et Ceritanie.

Universis presentes literas inspecturis, salutem. Cum per nobilem et dilectum nostrum don Franciscum Sala, legatum seu ambassiatozem fidelium et dilectorum nostrorum consiliariorum et Consilii Centum Juratorum nostrae civitatis Barchinonae, nuper fuerit nobis oblata ac praesentata supplicatio quaedam nomine dictae civitatis, quam decretare fecimus et mandavimus prout in calce eius continetur, quae est tenoris sequentis:

Senyor, la ciutat de Barcelona supplica a vostra magestat, sia de son real servey confirmar-li los privi-

legis reals que té de fer moneda de plata privativament a les demás ciutats, vilas y llochs de tot lo principat de Catalunya, comtats de Rosselló y Cerdanya, abdicant-se expressament vostra magestat la concessió de semblants privilegis, antes bé restrenyent-se expressament que quant per la necessitat pública convinga a vostra magestat fabricar moneda en dits Principat y Comtats, fabricarà aquella en la seca real de Barcelona ab exprés consentiment de dita ciutat y de la mateixa moneda conforme dita ciutat la fabrica, en quantitat no perjudicial, ab les demás gràcies y prerrogatives en dits reals privilegis contingudes conforme estan en sa viril observancia y forsa. Y axí mateix supplica a vostra magestat dita ciutat de Barcelona, sia de son real servey ampliar dits privilegis concedint-li facultat de poder obrar dita moneda de plata ab la lliga antiga de las pessas de vuit mexicanas o piastres, la qual passa en França y per tot lo món. Y que durant las presents guerres y necessitats originadas de elles, li done V. magestat facultat y licència que als reals y sous de plata de tern, que antes de las presents guerres solia fabricar, y de assí al devant ab plata de la dita lliga fabricarà (segons sos privilegis), los puga donar un valor extrínsech major del que abans solian tenir al respecte de la plata hy haurà, conforme lo tenen vuy las pessas de plata de sinch reals corren vuy en la Província, que set sous de plata valen deu sous. Deixant expressament a l'arbitre de dita ciutat de la millor manera y quant li apareixerà convenir millorant-se lo temps, lo tornar la dita moneda al just intrínsec valor. Que de vostra magestat ho rebrà a singular gràcia y mercè.

Plau a sa magestat, servades emperò, las prerrogativas reals en lo tornar la dita moneda al just valor ab la forma acostumada en reduccions de monedas.»

...

ACA, Cancelleria Reial, Diversorum R. Franciae, reg. IV, f. 32 i s; Consell de Cent, pergamí n. 121.

BOTET (1), p. 93, doc. CXII.

277

1645, 21 de març. **Cervera.**

Pau Indilla demana i aconseguix que el Consell Ordinari de Cervera li restitueixi els diners que va gastar en recanviar una partida de 3 lliures de menuts falsos que els del Cor Pietós de Jesucrist havien pagat a Bernat Tàpies com a preu per daurar un retaule i que el mateix Consell li havia ordenat de recanviar.

ACC, Fons Municipal de Cervera, *Consells*, 1645, f. 15.

LLOBET PORTELLA (2), p. 228.

278

1645, 28 de març. **Barcelona.**

El clavari de Barcelona reconeix deure una quantitat de diners per la compra d'aram amb barreja de plata provinent dels sisens desmonetitzats de Vilafranca del Penedès.

«Deu la ciutat de Barcelona als jurats y universitat de la vila de Vilafranca del Panadès, la cantitat de 4.894 ll. 7 s. 6 d. per lo valor de 29 quintars 1 roba 6 lliures de aram ab lliga de plata, venut per dits jurats a dita ciutat a raó de 167 lliures lo quintar, lo qual a entregat per ordre dels molt magnífichs senyors consellers Francesc Escardó, jurat de dita vila a Baltasar Riba, mestre de la secha real de la present ciutat, com apar ab rebuda de dit Riba.»

AHCB, Consell de Cent, *Memorials de comptes del clavari*, 1644-45, compte n. 722.

279

1645, 3 d'abril. **Saragossa.**

El rei Felip III concedeix llicència a la ciutat de Lleida perquè pugui fabricar 30.000 ducats de moneda castellana en forma de rals dobles i senzills i mitjos rals, i 10.000 ducats de moneda de billó en menuts o ardits, per un sol cop.

ACA, Consell d'Aragó, *Cambra Reial*, reg. 60, 1642-47, f. 395 i s.

280

1645, 12 d'abril. **Tàrrega.**

Els paers ordenen al clavari de Tàrrega que pagui a Jenot Aiguamolsa 3 ll. 10 s. pel canvi d'altres 3 ll. que aquell tenia de sisens de la vila i que ha lliurat avui mateix.

ACTA, Fons municipal de Tàrrega, *Llibre d'albarans*, 1643-77, s/f.

LLOBET PORTELLA (5), p. 82.

281

1645, 12 d'abril. **Barcelona.**

El consell de Barcelona vol incrementar la fabricació de sisens a la seca.

«... a la tarde, los senyors consellers, ters y quint absents, anaren a la seca a efecte de fer obrar sisens per quant s'hi treballava molt poc.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1644-1645, f. 126v-127.

Citat per: *Dietari*, v. XIV, p. 87 i a *Rúbriques*, p. 146.

282

1645, 17 d'abril. **Caldes de Montbui.**

El consell de Caldes nomena Josep Cassanya, Jaume Venc i Gabriel Brunés de l'hostal per a resoldre algunes dificultats trobades al compte de la fàbrica de moneda presentat per Pau Gual.

XALABARDER, p. 59.

283

1645, 5 de maig. **Puigcerdà.**

Els cònsols de Puigcerdà proposen demanar una llicència reial per a poder recollir el menuts de la vila, contramarcar els bons i tallar els falsos. El Consell acorda deixar-ho estar per estar el rei en plena campanya.

ACP, Fons municipal de Puigcerdà, *Llibres del Consell*, 1643-46, f. 114-114v.

CARRERAS CANDI, p. 498.

284

1645, 9 de maig. **Puigcerdà.***Es reiteren a Puigcerdà les crides obligant l'acceptació dels menuts de la vila.*ACP, Fons municipal de Puigcerdà, *Llibres del Consell*, 1643-46, f. 116.

285

1645, maig. **Puigcerdà.***Francesc Bort, serraller natural de França i habitant a Bellver de Cerdanya, fou penjat a la vila de Puigcerdà per haver falsificat sisens i ardits de Barcelona i menuts de Puigcerdà.*GALCERÁN VIGUÉ, p. 106; *Dietari de Puigcerdà*, f. 72v.

286

1645, 21 de maig i 30 de maig. **Cervera.***El consell de Cervera s'adona de greus irregularitats en els comptes presentats per Jerònim Tria com a receptor de la moneda de la vila i en fa responsables als seus hereus.*ACC, Fons Municipal de Cervera, *Consells*, 1645, f. 17; *Consell de Vint-i-quatrena*, 1644-68, f. 11v.

LLOBET PORTELLA (2), p. 228.

287

1645, 27 de maig. **Castelló de Farfanya.***Després d'haver prestat fidelitat al rei Felip III, la vila de Castelló de Farfanya sol·licita una sèrie de privilegis. L'informe del Consell d'Aragó es mostra partidari que el monarca els en concedeixi alguns, entre ells el de poder fabricar 10.000 ducats de moneda de billó.*

«En un memorial que se ha dado por la villa de Castellón de Farfaña en Cataluña y se ha visto en el Consejo, representa a v.m. que fué la primera que prestó la obediencia a v.m. en 11 de mayo del año pasado 1644, entregando las llaves del castillo y de las puertas de la villa a don Felipe de Silva, y al mismo tiempo dieron un refresco de pan, vino, queso y azeitunas al exercito de v.m. a costa de dicha villa, sirviendo de exemplo para que la de Agramonte y otras del Principado hixiessen lo mismo. Y habiendo marchado el exercito la buelta de la ciudad de Lérida para ponerle sitio, el de la Mota bolvió a ocupar con sus tropas la dicha villa de Castellón de Farfaña y hizo muy malos tratamientos a los naturales y daños en sus haziendas, talandoles y destruiendoles toda su cosecha de trigo y cevada y otras semillas, cortandoles los árboles y arrencando los cepos de las viñas, y en particular las de aquellos que notoriamente se havian mostrado y declarados por affectos a v.m., derribandoles sus casas. Y constandole a don Andrea Cantelmo desta ruina y de la fineza y amor con que han servido a v.m. y de la extrema necessidad y pobreza con que se hallan los vecinos de dicha villa, les ha eximido todo el verano y imbierno passado de alojamientos. Por todo lo qual supplican se sirva v.m. hazerla merced de librarla *in perpetuum* de alojamientos y carrua- ges; y assí mismo que los vecinos de la dicha villa sean libres por toda Cataluña de los derechos y peages de sus mercadurias, aunque el trato de los vecinos consiste solo en la labranza y crianza; y que la conceda

v.m. exempción de quintos para siempre y perdonarla los que hasta agora pudieren dever; y que puedan batir moneda de plata y ardites hasta cantidad de veinte mil libras de cada especie con orden expressa que todos los provinciales haran de recibir dichos ardites como y de la manera que agora reciben los de Barcelona; y que así mismo les haga v.m. merced de seys privilegios, tres de cavallero y tres de noble para poderlos beneficiar y recuperar parte de lo mucho que han perdido y socorrer la necesidad que padecen.

Don Andrea Cantelmo en carta para v.m. de 16 de diciembre representa quan bien han procedido los vezinos de dicha villa de Castellón de Farfaña, assí en la recuperación della como en otras cosas de servicio de v.m., siendo exemplar a la villa de Agramonte y otras para que hiziessen lo mismo, y que por ello les eximió de alojamientos todo el verano y invierno passado y que recaherá muy bien en ellos toda la merced que v.m. les hiziere.

La villa de Castellón ha procedido con particulares atenciones al servicio de v.m. habiendo sido la primera que se declaró por v.m. quando don Felipe Silva entró en Cataluña con el exercito el año passado, y que ocupandola otra vez el enemigo, bolvió a la obediencia de v.m. voluntariamente, hechando la guarnición francesa, consideraciones que persuaden a la demostración de gratitud con que deve v.m. estar de su fineza y affecto. Y por esto y la necesidad en que se halla la villa, parece al Consejo que v.m. podría hazerla algunas mercedes de las que pide, e que son: la remisión de lo que deviere de quintos hasta aora y de qui adelante por tiempo de veinte años más; y que pueda batir diez mil ducados de moneda de bellón con la calidad que lo pide; y se le den dos cavalleratos y dos noblezas en Cataluña para beneficiar y repararse de algunos daños que ha recibido el común de la villa; y en quanto a la exempción de alojamientos y carruages y franqueza de derechos que pide se puede escusar por la conseqüencia y no convenir al servicio de v.m. que se abra la puerta a este género de gracias, y se podrá responder a la villa que se queda mirando en ello. v.m. mandará lo que fuere servido.»

ACA, Consell d' Aragó, *Secretaria de Catalunya*, lligall 294, doc. 11.

Assenyalat per: MADDOZ, rúbrica «Castelló de Farfanya».

288

1645, 20 d' abril a 17 de juny. **Igualada.**

Informació sobre les monedes fabricades a la vila d'Igualada, iniciada per ordre del virrei Enric de Lorena. De la investigació es desprèn que en aquesta vila es van fabricar peces de 5 rals entre els anys 1641 i 1644 amb l'argent provinent de fondre uns 50.000 o 60.000 escuts francesos. La plata era conduïda de Barcelona a Igualada i, un cop encunyada, era transportada a Cervera per a pagar els soldats i gent de guerra.

«Noverint universi quod anno a nativitate Domini millessimo sexcentessimo quadragessimo quinto, die vero vigesima prima mensis aprilis eiusdem anni intitulata, Michael Moreu procurator fiscalis curiae magnificorum Gasparis Valls subvicarii et baiuli regii villae et subvicariae Aqualatae pro sacra christianissima et regia maiestate, et Bartholomei Miquel baiuli dictae villae pro illius universitate Dominis communiter et pro indiviso villae ipsius, quibus verbo denunciavit sequentibus.

Molt magnífichs senyors batlles. Lo serenísim senyor Enric de Lorena, comte de Ancourt, virrey y capità general del present Principat de Catalunya y comtats de Rosselló y Cerdanya, ab una cartilla firmada de sa mà dada en Barcelona als dotse del corrent mes de abril, és estat servit manar a V.M. rebesen informació via ordinària de tota y qualsevol fàbrica de moneda que s'age fabricada en la present vila de Igualada des de l'any mil sis-cents quaranta-hu fins per tot l'any mil sis-cents quaranta-quatra, axí de sisens, com de pessés de sinch reals y de sinch sous, y de altra qualsevol spècie de moneda y de las cantitats que

poch més o manco s'hauran fabricades, y del pes y valor intrínsech d'aquellas, y de las personas que tenian part o sabian en dita fàbrica, particularment francesos, y per compte de qui corria aquella, y com dita informació se dega rèbrer ab tota puntualitat per ser cosa convenient al servey de sa magestat (que Déu guarde), per ço suplico sien servits manar rèbrer aquella, car los fas instància y part formada, mos drets sempre salvos oferint ministrar los testimonis seran menester. Fiscus pro se.

Et magnifici baiuli audita dicta denuntiatione fiscali provident quod committatur magnifico Francisco Matheu legum bacallaureo dictae villae Aqualatae eorum assessori qui super supplicatis debite provideat et complementum iustitiae administret.

Recepta dictis die et anno. Recipiatur informatio super contentis et denuntiatione. Matheu Assesor.

Et vigore dictae provisionis fuit recepta informatio sub forma sequenti.

Dicto die, Aqualate. Raimundus Castellvi auri et argenti faber praesentis villae Aqualatae diocesis Vicensis, aetatis ut dixit quadraginta duorum annuorum parum plus vel minus, cognitus per notarium infraescriptum, qui iuravit ad Dominum Deum dicere veritatem.

Et primo fuit ipse testis interrogatus super supra inserta denuntiatione fiscali eidem testi lecta.

Et dixit, que ell, testimoni, se recorda molt bé que+n esta vila de Igualada se batia moneda de plata de sinch reals, lo que dix ell testimoni saber, per ser ell argenter, y haver ell testimoni fabricada la dita plata de sinch reals, la qual se batia en comte de la Universitat de la present vila de Igualada, en qual posaven lo pes de set sous manco sis diners. Y sab molt bé ell testimoni nos posà may lliga alguna en dita moneda de sinch reals, sinó sempre se batia axí com venia. La veritat és que en la fàbrica se fongueren molts cars d'escuts francesos, y per ser aquells de plata molt misturada los anavent mesclant ab altra plata de major quilat, y molta diferent moneda francesa molt misturada que aquella anaven compartint ab altra plata de millor quilat, la qual moneda francesa era ab molts milanars, perquè l'aportaven a càrregas de Barcelona, la qual se rebia en esta vila per mans de Pau Bover, quondam, de la mateixa vila, la qual deya dit Pau Bover públicament la y remetian los tesorers de l'armada francesa de sa magestat (que Déu guarde) anomenant entre altres mosur Toló y mosur Casalbò. Y sab molt bé ell testimoni que lo diner procehia de dita plata se remetia als pagadors de la armada de sa magestat en la vila de Cervera y altras parts per a pagar los soldats y gent de guerra, y assò dix ell testimoni saber per saber molt bé se l'anportaven a càrregas a la dita vila de Cervera, y que moltíssimas vegades dit Pau Bover anave a la fàbrica molestant-los se donasen pressa en fabricar, que faltave lo diner per enviar a Cervera per pagar los soldats, y que com ab major pressa treballarian, més abundaria la conducta y plata de França, que si nos daven dilligència, la farian anar a fabricar en altra part. Los interessos n'avian dits Pau Bover y thesorers ell testimoni no,n sab res. Sols sab ell testimoni que pagaven interès a la vila tant per cent, que ell testimoni no sab quant. La veritat és que exceptat la fàbrica de ditas pessas de sinch reals, en dita vila de Igualada no se ha fabricada altra moneda. Y assò és la veritat per lo jurament que té prestat.

Jo Ramon Castellví firmo la present deposició de mà mia pròpia.

Fuit sibi lectum et perseveravit presentibus magnifico subvicario et assessore.

Die vigesima secunda praedictorum mensis et anni. Franciscus Boneu negociator praesentis villae Aqualatae diocesis Vicensis, aetatis ut dixit triginta sex annorum parum plus vel minus, cofnitus per notarium infrum qui iuravit ad Dominum Deum dicere veritatem.

Interrogatus super praeinserta denuntiatione fiscali.

Et dixit, que ell testimoni sab molt bé que en la present vila de Igualada s'és batuda moneda de plata de sinch reals, lo que dix ell testimoni saber per haber-la vista fabricar moltas ocasions per comta de dita vila, en las quals hi posaven lo pes de set sous dos diners, manco en algunas, poch més o manco, y no sab

ell testimoni ni ha sentit a di que en ditas pessas de sinch reals hi posassen lliga alguna, sinó sempre s'batia la plata conforme se entregava a dita Universitat. Béas veritat que en la fàbrica se fongueren per fabricar ditas pessas de sinch reals molta moneda francesa, y cars d'escut, la qual moneda francesa era ab molts milanars, que la aportaven a càrregas de Barcelona, la qual se rebia en esta vila per mans de Pau Bover, quondam, de la dita vila, la qual moneda dit Bover deya públicament que venia conducta francesa, que la y remetian mosur Toló y mosur Casalbò, y sab molt bé ell testimoni que part de las pessas de sinch reals se bateren en dita present vila de Igualada de dita moneda francesa se remetian a la vila de Cervera per a pagar la gent de guerra de sa magestat (que Déu garde) y que algunas vegadas dit Pau Bover anave a la fàbrica molestant als fabricadors de dita moneda de sinch reals se donassen pressa que faltave diner per las conductas, y que com major pressa se donarian ab fabricar ab major abundància accedria la plata, y si no la farian anar a fabricar en altra part. Los interessos n'avian dits Pau Bover, Casalbò, y Toló, ell testimoni non sab res, sols sab ell testimoni pagaven tant per cent de interès a la vila. La veritat és que exceptat la fàbrica de ditas pessas de sinch reals, no sab ell testimoni s'age fabricada altra moneda, y assò és la veritat per lo jurament té prestat.

Jo Francesc Boneu firmo la present deposició de mà pròpia.

Fuit sibi lectum et perseveravit presentibus magnificis subvicario et assessore.

Dicto die. Onofrius Francoli botigerius pannorum et telarum praesentis villae Aqualatae, aetatis ut dixit quadraginta quinque annorum parum plus vel minus, cognitus per notarium infrum, qui iuravit dicere veritatem.

Interrogatus super praeinserta denuntiatione fiscali.

Et dixit, que ell testimoni se recorda molt bé que en esta vila de Igualada se bateren pessas de sinch reals, lo que dix ell testimoni saber per haber-las vistas fabricar moltes ocasions, en las quals posaven lo pes de set sous conforma feya la ciutat de Barcelona, poch més o manco, las quals se batian per comte de la Universitat de la dita vila, y no sab ell testimoni que en ditas pessas de sinch reals si posàs lliga alguna, sinó sempreos batia la plata conforme la dita Universitat la rebia. Bégs veritat que en la fàbrica de dita moneda arribaren algunas cantitats, que vendria a ser de quaranta a sinquanta mil scuts, poch més o manco, de moneda de plata, la qual se deya públicament era moneda que venia de França, entre la qual hi havia molta cantitat de cars d'escut, la qual moneda rebia la Universitat de dita vila per mans de Pau Bover, quondam, de dita vila, la qual deya dit Pau Bover era moneda de la conducta venia de França, y per ser dits cars d'escut moneda molt misturada, dita Universitat los feya anar mesclant ab altra moneda spanyola. Y sab molt bé ell testimoni que las pessas de sinch reals procehirian de dita moneda las remetia en continent dit Pau Bover, segons ell deya, a la vila de Cervera, als pagadors de l'armada de sa magestat (que Déu garde). Y també sab molt bé ell testimoni quepl dit Pau Bover una y moltes ocasions anà a la fàbrica amolestant als fabricadors se donassen pressa en fabricar, que s'avia de enviar a Cervera, que faltave diner per pagar los soldats, que com ab major pressa se fabricaria, més abundaria la conducta de la moneda francesa, y que si nos donaven diligència la farian anar a fabricar en altra part. Los interessos que n'avian dit Pau Bover y los que la y remetian ell testimoni no y sab res, sols sab ell testimoni que pagaven a la Universitat de la present vila de cent onzas de plata vuit lliuras. La veritat és que sap molt bé ell testimoni que exceptat la fàbrica de ditas pessas de sinch reals, en dita vila no s'ha fabricada altra moneda. Y assò és la veritat per lo jurament que tinch prestat.

Jo Onofre Francolí firmo la present deposició de mà mia pròpia.

Fuit sibi lectum et perseveravit praesentibus magnificis subvicario et assessore.

Dicto die. Joannes Mas, agricola praesentis villae Aqualatae diocesis Vincensis, aetatis ut dixit viginti quinque annorum parum plus vel minus cognitus per notarium infrum, qui iuravit dicere veritatem.

Interrogatus super praeinserta denuntiatione fiscali.

Et dixit, senyor, lo que jo sé sobre del que V.M. me interroguen és que en la present vila de Igualada s'han batudas y fabricadas pessas de sinch reals de plata, lo que dix ell testimoni saber per cert lo que aiudava a l'argenter fabricava dita moneda, la qual fàbrica anave en comte de la Universitat de la present vila, en las quals pessas de sinch reals posaven lo pes de set sous manco dos dinés, poch més o manco. Y sab ell testimoni no s posà may lliga alguna en dita moneda sinó ques batia la plata com se rebia. Bé és veritat que quen la fàbrica se fongueren cinquanta o sixanta mil scuts, poch més o manco, en los quals hi havia la meitat cars d'escut y per ser aquells de plata molt misturada, los anavan mesclant ab plata de major quilat y diferent moneda, la qual moneda francesa arribava a càrregas de Barcelona, la qual se rebia en esta vila per mans de Pau Bover, quondam, de dita vila, la qual dit Bover deya públicament la y remetian los tesorers de l'armada francesa de sa magestat (que Déu garde) anomenant entre altres mosur Toló y mosur Casalbò. Y sab molt bé ell testimoni que les pessas de sinch reals procehian de dita plata dit Pau Bover las remetia als pagadors de la armada de sa magestat a la vila de Cervera y altres parts per a pagar los soldats y gent de guerra. Y assò dix ell testimoni saber per haver-ne ajudat a carregar algunas càrregas que anaven a dita vila de Cervera. Y que moltes vegadas dit Pau Bover anave a la fàbrica molestant-los se donassen pressa en fabricar, que faltave lo diner per enviar a Cervera per a pagar los soldats, y que com ab major pressa treballarian més abundaria la plata y conducta de França, que si nòs donaven pressa las anirian a fabricar en altra part. Los interessos n'avien dits mosur Toló y mosur Casalbò, ell testimoni no y sab res, sols sab ell testimoni que donaven a la Universitat de dita vila de cent onzas de plata batuda vuit lliuras, sols sab molt bé ell testimoni que excepta la fàbrica de ditas pessas de sinch reals, en dita vila de Igualada no s'ha fabricada altra moneda. Y assò és la veritat per lo jurament té prestat.

Jo Francesc Boneu, firmo la present deposició de voluntat de dit Joan Mas, per no saber ell de escriure. Fuit sibi lectum et perseveravit praesentibus magnificis subvicario et assessore.

Die decima septima mensis junii anni predicti.

Raphael Casanovas, ferri faber praesentis villae Aqualatae, diocesis Vincensis, aetatis ut dixit triginta annorum parum plus vel minus, cognitus per notarium infrum, qui iuravit dicere veritatem.

Interrogatus super praeinserta denuntiatione fiscali.

Et dixit, lo que puch dir sobre del que V.M. me interroguen és que en la present vila de Igualada se han batudas y fabricadas pessas de sinch reals, lo que dix ell testimoni saber per haber ajudat a estirar la plata se batia, la qual se batia en comta de la Universitat de la present vila de Igualada. Y no sab ell testimoni se posàs lliga alguna en ditas pessas de sinch reals, sinó queus batia la moneda com se rebia. Si bé és veritat en la fàbrica se fongueren sinquanta o sixanta mil scuts, poch més o manco, en las quals hi havia molts cars d'escuts francesos, y per ser aquells de plata molt misturada, los anaven mesclant ab altra plata spanyola, y de millor quilat, la qual plata arribave en esta vila ab càrregas y venia dirigida a Pau Bover de dita vila, y ell la anave donant als fabricadors donant-los molta pressa, dient-los que com ab major pressa fabricarian més abundaria la conducta de la plata. Y assò dix ell testimoni saber, per ser anat dit Pau Bover en sa casa moltes ocasions, molestant-lo se donàs pressa en treballar, y alguna volta lo tragué del llit, que quant no, anirian a fabricar en altra part. La veritat és que en la present vila de Igualada no se ha batuda altra moneda, sinó són ditas pessas de sinch reals, y assò és la veritat per lo jurament té prestat.

Jo Francesc Quadras firmo la present deposició de voluntat de dit Rafael Casanovas, per no saber ell de escriure.

Fuit sibi lectum et perseveravit praesentibus magnificis subvicario et assessore.

Dicto die Aqualatae. Los dits magnífichs senyors Gaspar Valls, sotsveguer y batlle real de la present vila de Igualada y sotsvegueria, y Bertomeu Miquel, batlle de dita vila per l'Universitat de aquella, tenint

orde exprès de sa altesa, se són conferits devant la presència dels magnífichs senyors Cristòfol Lledó, Pau Mateu y Granell, Martí Massaguer y Francesc Giner, l'any present y corrent consellers de la Universitat de la present vila de Igualada, trobats personalment dins la casa de la Universitat de dita vila, asituada en la plassa dels Quatre cantons de la mateixa vila, los han requirits los entregassen en sas mans los llibres aportaven de la fàbrica de la moneda fabricaren en la present vila, los quals de paraula han respost que ells no tenen ninguns llibres de dita fàbrica, ni saben ni age aguts. De las quals cosas me han requirit a mi, lo notari devall escrit, ne llevàs acte, presents per testimonis mossèn Tomàs Casas, cirurgià, y Joan Novell, corredor de orella de dita vila.

Y així mateix, dit die, presents dits testimonis, dits magnífichs senyors batlle han amostrades a dits senyors consellers quatre pessas de sinch reals, demanant-los si aquellas se són fabricadas en la present vila, los quals han respost que sí, que ditas pessas de sinch reals són de las que se són fabricadas en la present vila de Igualada, las quals quatre pessas de sinch reals, y la present informació signada per lo notari devall scrit y sellada ab lo sello real, se'n posada a bon sach, perquè sie donada al senyor de Salús, perquè aquella aporte al senyor de Marca, superintendent y visitador general de Catalunya per orde de sa altesa.

Signum meum Francisci Aldebo, auctoritate regia notari publici villae Aqualatae, diocesis Vincensis, principatus Cataloniae, scribae curiae Magnifici Baiulorum dictae villae...»

SALAT, v. II, doc. LXXXI, p. 168-71.

289

1645, juny. **Perpinyà.**

El consell de la vila de Perpinyà acorda demanar un nou privilegi per a fabricar fins a 40.000 lliures franques de despeses més de moneda de billó, quan el privilegi anterior encara estava en execució.

ADPO, Fons municipal de Perpinyà, *Testaments dels cònsols*, 1628-94.

290

1645, 2 de juliol. **Barcelona.**

El Consell de Cent de Barcelona dóna el vist-i-plau a una proposta que consisteix a comprar una casa contigua a la seca, per tal de guanyar espai i poder-hi encabir els nous molinets que s'estan fabricant i que hauran de funcionar amb animals.

«E après dits senyors concellers, per orgue del senyor conceller en cap donaren per propositió un pa per lo qual és del tenor següent:

Segons los gastos que de cada dia se oferexen a la ciutat és convenientíssim o necessari atèndrer ab cuydado en la fàbrica de la moneda y encara que aquex no aja faltat als senyors concellers, perquè des del dia primer de l'ingrés de nostres càrrechs havem estats solísits de aumentar lo herari per medi de dita fàbrica, però com la casa de la seca estiga tant mal disposada per no haver-hi stànsias per fonedós, recouredors y per asentar los molinets que se han de rodar ab animals, de tal manera que molt sovint se emmalaltexan hòmens per estar molts molinets molt a prop del foch, per ço a aparegut a la setsena de la seca

que representa a v.s. la necessitat que tenim de comprar la casa de (Llorenç) Fàbregues en (el carrer de) los Flasadés, per a unir-la ab dita seca, que de aquexa manera volem assegurar a v.s. que no sols y haurà lloch per la fàbrica corrent de sisens, sinó també per fer ardots y menuts y moneda de plata segons forma del privilegi que és ab la lliga y valor extrínsech que la ciutat a procurat alcansar de sa magestat, medi per a poder arribar dins breu temps a la reducció de las monedas, cosa que és de tanta utilitat no sols per esta ciutat sinó també per tot lo Principat com se dexa conciderar...»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, v. 154, f. 197-198.
Regests a *Rúbriques*, p. 146, del 3 de juny de 1645 al 15 de febrer de 1646.

291

1645, 2 de juliol. **Barcelona.**

El consell barceloní acorda treure de l'erari públic una nova partida de 1.000 lliures en trentins, per tal de pagar el subministrament a la ciutat.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, v. 154, f. 197-199.

292

1645, 3 de juliol. **Terrassa.**

En aquesta data el capità general del Principat trameté un manament al batlle de la vila perquè informés sobre les quantitats i tipus de monedes emeses, els proveïdors dels metalls i els beneficis obtinguts. Transcrivim algunes de les declaracions dels testimonis. El conseller en cap de la Universitat de la Vila va manifestar:

«Senyor balle: Lo que jo sé y puch li dir a serca del que.m interroga és que als vint de desembre del any mil sis cents coranta y hu, en la present vila de Tarrassa, pera subvenir los gastos que la Universitat de dita vila havie fets y feya per la deffensa de la Província, féu fabricar pessas de sinch reals de plata, las quals fabricaven Jaume Gilabert, Diego Mestre, Jaume Roig y Christòfol Riber, argenters de Barcelona, la qual fàbrica durà fins als vint y sis del mes de febrer del any mil sis cents coranta y dos, en la qual fàbrica se fongueren quatre mil sinch cents cinquanta y dos marchs de plata, y casi lo demás eren pessas de vuyt reals y de quatre, y lo demás reals de molinet y sous de molinet de Barcelona, pessas de dos y alguns reals castellans ab alguns vasos de plata, y las pessas de sinch que.s fabricaren totes pesaven set sous de plata y tornaren los dits argenters los matexos marchs fabricats ab dites pessas de sinch y en dita fàbrica no y tingué proffit sino la dita Universitat y Anthoni Rovira, quondam perayre, de la present vila Joseph Guitard, perayre, de dita vila; Francesch Pi y Anthoni Escuder, tots de dita vila, los quals bestragueren a dita Universitat lo diner se hagué menester per la dita fàbrica, y la dita plata que.s fongué en dita fàbrica casi tota se aportà de Barcelona, ahont la compraven a differents particulars, y la major part de ella procurá dit Anthoni Escuder, y ditas cosas sab ell testimoni per quant y entrevingué en portar lo llibre de la dita fàbrica del que.s donava a dits argenters y se rebie d'ells y cessà dita fàbrica per ocasió que lo Sr. Marquès de Brasse, essent virrey del present Principat, manà fer crides que ninguna Universitat ni altres persones puguessen fabricar monedas de ninguna espècie, y se publicaren dites crides en dit mes de febrer de dit any 1642, y, encontinent tingué notícia dita Universitat de dites crides, cessà dita fàbrica y no se.n a fabricada més en la dita vila, y assò és la veritat.

Antoni Escuder, principal proveïdor de la plata va dir:

I per a fabricar dita moneda comprà de Baltasar Aymerich quinse mil onses de plata a raho de 21 sou y 4 diners la onsa a pagar ab pessas de sinch reals de les quals nos ne lliurà dit Aymerich de onse fins en dotse mil onses y la demés no la rebérem per raho de la privació manà fer dit Sr. Mariscal de Brese de fabricar monedas y ab dites onse o dotse mil onses que rebérem de dit Baltasar Aymerich era la major part pessas de vuyt y lo demés corts [cuartos] de escuts tot danyat y reals de molinet de Barcelona y nosaltres lo pagàrem a dit Aymerich ab pessas de sinch fetes en dita fàbrica que totes eren de pes de set sous de plata

Josep Guitart va declarar:

Se trobava present en casa de dit Aymerich fent un pagament de plata havie venuda y havie en casa de dit Aymerich alguns francesos que... rebien dites pessas de sinch y deyen les aportaven al camp [de batalla] del present Principat que aleshores ere en lo Urgell y assò és veritat.

Francesc Pi, finalment, va dir que després del mes de febrer del 1642:

No se ha fabricat més moenda en dita vila y la moneda se fabricà tota fou pessas de sinch reals de plata de pes de set sous y lo dit Anthoni Escuder ere lo qui feye les majors compres de plata en Barcelona.»

ACT, Lligalls documents 1645.

CARDÚS, p. 95-96.

COMAS (2), p. 20.

292a

1645, 18 de juliol. **Barcelona.**

«Los Concellers deliberaren se fes, y fabricas un Molinet per estirar, y marcar monedas ab un, ô dos animals en la Casa de la Seca.»

Rúbriques, p. 146.

293

1645, 19 de juliol. **Olot.**

Informació judicial destinada a confirmar l'autenticitat del llibre on Esteve Camps, difunt, anotava els lliuraments de menuts fabricats a Olot entre l'11 i el 27 de gener de 1642.

ACO, Quadern titulat *Informatió a hont cnsta lo dèbit de la fàbrica dels manuts que deposa mossèn Esteve Maura a mossèn Pere Camps, lo any 1642.*

294

1645, 24 de juliol. **Barcelona.**

Els consellers de Barcelona ordenen al mestre de la seca que alteri la llei dels sisens, segons el model del nou riell que s'ha fabricat per a tal efecte.

«Los senyors consellers, lo ters absent, ajuntats etc., en virtut de la facultat concedida per la junta de la seca a 15 del corrent, deliberen que sie ordenat com ab la present ordenen a Baltasar Riba, mestre de la seca, pose en exequió lo ordenat en un paper que s del tenor següent:

Ordenen los senyors consellers, per descàrrech del mestre de la seca real de la present ciutat, que és Baltasar Riba, mercader, y dels essejadós, que axí com tota la moneda que s'és feta de velló des de 27 de juliol 1643 s'és conforme un riell que y ha en casa de la present ciutat, que és la obligatió que té dit mestre de la seca real, y en la Taula de la present ciutat li han de fer bons per cada march de dita moneda sis sous, y ara a 24 del corrent mes de juliol se ha fet altre riell, en presència del senyor conseller en cap, marcat de la marca de la ciutat, que fent la moneda conforme del dit riell li faran bons a dit mestre de la seca sis sous, a raó de 26 sous la onsa. Lo qual riell pesa dos onses quatre argensos escassos, axí que al respecte del que reb la plata a raó de 26 sous, ha de posar la plata convenient en los sisens, que és conforme lo dit riell. Y que de aquest paper se fassen duas còpias, la una de las quals se done al mestre de la seca, y l'altre se pose en la caixa de l'ensatx ab lo dit riell, y que en esta rahó los oficials a qui toca li entregan la plata a raó de 26 sous, com també en aqueix preu ne té ja quatre marchs una onsa nou argensos y vint-i-dos grans.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1644-45, f. 210v-211.

295

1645, 19 d'agost. **Puigcerdà.**

El consell de Puigcerdà es fa ressò que els menuts de la vila són rebutjats per tothom i que n'hi ha de falsos.

ACP, Fons municipal de Puigcerdà, *Llibres del Consell*, 1643-46, f. 142.

296

1645, 21 d'agost. **Puigcerdà.**

El consell de Puigcerdà recompta els menuts de la vila en circulació i en localitza entre 600 i 700 ducats.

«Molt magnífics senyors, en lo dia de despús ahir, inseguint la deliberatió de Consell tingut y celebrat dit dia anarem per la present vila, ab assistència de un oficial real, a efecte de fer manifest dels menuts se trobaran en la present vila y saber lo número cert de aquells. Y fet dit manifest se ha trobat haver-hi alguns sis o set-cents ducats de dits menuts, y axí se serviran aconsellar lo fahedor y més convenient que en tot, etc.»

ACP, Fons municipal de Puigcerdà, *Llibres del Consell*, 1643-46, f. 142v-143.

296a

1645, 4 de setembre. **Barcelona.**

«Los Concellers deliberaren fer un Molinet de quatre Encunys pera fabricar moneda de Sisens.»

Rúbriques, p. 146.

297

1645, 11 de setembre. **Tarragona.**

La ciutat de Tarragona demana privilegis al rei espanyol, entre els quals hi ha la «llicència per a batre 10.000 ducats d'ardits i diners, els quals s'hauran de prendre i rebre per tota la vegueria».

AHT, Fons municipal de Tarragona, *Acords municipals*, 1645-46.

298

1645, 18 de setembre. **Barcelona.**

El consell de Barcelona executa la deliberació de la Junta de Seca del 22 de febrer passat en la qual s'acordà comprar dos molinets per a fabricar moneda, al Consell de Vilafranca del Penedès. El preu dels dos molinets és de 500 lliures, però la ciutat de Barcelona descompta 137 lliures per una partida de mosquetons lliurats al principi de la guerra, 195 lliures per una segona partida d'arcabuços, i 50 lliures per la reparació dels molinets.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, v. 154, f. 252.

299

1645, 7 d'octubre. **Tarragona.**

El consell de Tarragona tramet 200 lliures al síndic de la ciutat per tal de pagar l'expedició dels privilegis reials que s'han demanat. Al mateix temps hom acorda enviar a buscar a Lleida el mestre de fer el molinet d'encunyar moneda.

«Fonch proposat per dits senyors cònsuls sits demana y farà crèdit en Madrid o altra part a Fabricio Pons i de Castellví, síndic de la ciutat, per al gasto necessari per a l'expedició dels privilegis que fer ara demana la ciutat de les mercès concedides per sa magestat i per aquesta quantitat se li farà. Fonc determinat que es fassa crèdit de dos-centes lliures al dit *don* Fabricio y que se escriga a Lleida que binga lo mestre de fer lo molinet dels ardits y que se li pague lo gasto que farà per la binguda.»

AHT, Fons municipal de Tarragona, *Acords municipals*, 1645-46, inèdit.

299a

1645, 9 de novembre a 19 d'abril de 1646. **Barcelona.**

«A 9 de Noembre 1645, los Concellers deliberaren pagar 500 lliures sous per los gastos de las obras se feyan en las Casas de la Seca, y á 5 de Janer 1646 fou deliberat suspendrer ditas Obras. A 19 de Abril 1646, foren deliberadas pagar 500 lliures per los gastos de las obras de la Casa de la Seca.»

Rúbriques, p. 146 i 147.

300

1645, 23 de novembre. **Perpinyà.**

La fabricació de menuts a Perpinyà, que havia estat adjudicada l'any 1644 a Pere Pujol, es finalitza el 23 de novembre de 1645.

COLSON, p. 177

301

1645, 9 de desembre. **Vic.**

Els canonges de Vic manifesten la seva preocupació per l'excés de numerari de coure en circulació i en fabricació pel Consell, i acorden treballar per la conveniència de llurs administracions.

GUDIOL, p. 60.

302

1645, 22 de desembre. **Madrid.**

Felip III concedeix a la ciutat de Tarragona llicència per a encunyar 10.000 ducats en moneda d'ardits i diners amb la forma i pes dels de Barcelona, per un sol cop.

ACA, Consell d'Aragó, *Cambra Reial*, reg. 62, f. 277-278v.

Assenyalat per: MORERA, p. 296 (però sense citar procedència i datant-lo del 1646).

302a

1645, desembre. **Girona.***Comptes de la fabricació de sisens:*

<i>Fabricació</i>	<i>Diners</i>	<i>Peces</i>	<i>Marc</i>
abans del 3.1642	?	?	?
3.1642	1.254 lliures 11 s.	50.182	832
6 a 12.1642	3.468 lliures 7 s.	538.734	9.594
1 a 5.1643	6.833 lliures 3 s.	273.326	5.009
6 a 12.1643	27.569 lliures 1,5 s.	1.102.763	20.701
1 a 3.1644	8.966 lliures 17,5 s.	358.675	6.580
10 a 12.1644	16.500 lliures 15 s.	660.030	11.943
1 a 12.1645	37.627 lliures 10,5 s.	1.505.101	27.043

AMG, *Comptes de la fàbrica de sisens*.

303

1645. **Bagà.**

Segons consta en un compte municipal del 3 de juny de 1646, en aquest any circulaven menuts a Bagà.

«Item los dits Puyol y Jeroni Bru, d'any passat, donan bo y lleal compte de la administratió de la botiga dels pobres de la present vila y tria de blat, ab menuts de Bagà, 222 lliures 13 sous 2 diners.»

ACA, Notarials, Bagà, *Consolat*, vol. 168, f. 143.

304

s.d. (vers 1645). **Solsona.**

Notes facilitades pels cònsols de Solsona al seu síndic que contenen les justificacions, repartides en tretze punts, que havia d'al·legar a Barcelona davant els ministres reials sobre la il·legalitat que havien comès d'encunyar sisens, ja que la ciutat només podia fer diners menuts.

«Per a que millor lo síndich que per orde dels magnífichs senyors cònsols de la ciutat de Solsona ha de conferir-se a Barcelona per efecte de informar als ministres reals, pugue més descansadament fer la dita informació, podrà advertir:

Primo, que la ciutat de Solsona no ha fet moneda d'or, plata, plom ni estany.

2º, que la ciutat de Solsona, obtenint privilegi real de bàtrer moneda y aquella fabricar de aram o còrrer, conste del mateix privilegi, ha sols fabricat moneda de aram.

3º, que encara la ciutat haje fabricat moneda de aram dita sisens y lo privilegi no se estenia sinó en fabricar moneda dita diners menuts, que vint-y-quatre fan real, ab tot no ha comès dol ni frau, lo que se en fereix de les coses següents:

Primerament, que quant la ciutat fabricà sisens, tots los que se trobaraven en la Casa de la Ciutat quant se obtingué lo privilegi eran ja morts y sols se sabia que la ciutat tenia privilegi de fer moneda de belló, y pensant en si comprenia poder-se fer qualsevol moneda de belló comprenent-se en aquella la de sisens, de aquella fabricaren y per molt poch de temps.

Ítem, per quant a la ocasió feren dita moneda la província de Catalunya estave apretada ab cruels guerres y necessitava de l'auxili dels poblats y juntament el rey —que Déu guard—, vent-se impossibilitada la ciutat y turbada dels treballs per a acudir a les necessitats, no attenent sinó a donar dit auxili y igual ho major que los demás pobles y ciutats a les quals ho quals se permetia fer moneda consemblant y de plata, y ab la bona fe que tenian del privilegi y de la tolpleràntia, no presumí dita ciutat ser cosa contra sa magestat, ans bé molts serveys supuesto per socòrrer al servey de sa magestat, se feren aquells y ab lo ànimo y sobre dita attendèntia fabricaren aquells.

Item, que assossegats los ànimos y quant se donà lloch cercar lo privilegi, que nos trobava, y aquell trobat, vent que la ciutat no tenia lloch de fabricar moneda dita sisens sinó diners dits menuts, cessaren fabricar sisens y fabricaren menuts de aram.

Item, que la ciutat en aquella ocasió estava pobra y casi impossibilitada per a acudir als socorros grans ha donats ha no haver fabricada moneda en aquella ocasió.

Item, que vist que la ciutat de Solsona no podia fabricar sisens sinó diners dits menuts, no sols cessaren de la fàbrica de sisens però encara aquells recaptaren ab crides, donant un termini competent per a que no sols los vehins vinguessen y tinguessen lloch a canviar però encara tota Catalunya.

Item, que dita moneda cambiaren ab moneda de or y plata y altra moneda barcelonesa.

Item, que la ciutat ha venut dits sisens no com ha moneda sinó com ha matal de aram, y en nom y pes de aram ha venut aquella.

Item, que la ciutat quan féu dita moneda la féu públicament, de la qual publicitat resulte bona fe y extingueix lo contrari.

Item, que quant dita ciutat fabricà y los demás poblats los oficials reals tingueren de assò sciència y, toterant als demás, éssent dels darrers dita ciutat que fabricaren moneda, tingueren també lloch de presumir que lo cas de la necessitat dels socorros no comprenia a l'usatge de Barcelona sobre monedas y que per consegüent ho podian tots fer per aquella ocasió.

Item, que la ciutat, vehent-se tant apretada, ere impossible que ha no haver fet moneda agué pogut fer en totas occasions ha sa magestat y a la Província los serveys té fets.

Item, que ninguna persona ha fet queixa ni la pot fer que no se li haja canbiat la dita moneda ab moneda de or, plata y altra moneda barcelonesa, ni se sab que algú aje patit algun dany.

Item, que de totas aquestas cosas se enfeix clar y destincch que la ciutat de Solsona no sols no ha comès dol ni frau però encara ha llevat ocasió de que en lo esdevenidor no se'n pogués cometre per rahó de la extinció dels sisens.

Item, que de las sobreditas cosas resulte que no ha delictes algú perpetrat per rahó de la dita fàbrica la dita ciutat de Solsona y per consegüent és immune de tota pena.»

ADS, Plecs alfabètics, 1758.

PLANES ALBETS, p. 159-60, doc. IV.

305

1646, 16 de gener. **Vic.**

La ciutat de Vic es dirigeix als jutges i a la vila de Ripoll afirmant que un tal Joan Rimola, daguer, de la mateixa població, juntament amb d'altres, fabricaven moneda falsa de Vic.

GUDIOL, p. 60.

306

1646, 17 de març. **Vic.**

Després de rebre una ordre, datada el passat dia 10, del mestre racional, ordenant l'aturada de la fàbrica dels menuts, sota pena de 1.000 ducats d'or, el consell de Vic acorda enviar una representació a Barcelona per tal de demanar que la ciutat pogués continuar la fabricació de menuts fins que, al menys, estiguessin reparades les muralles.

GUDIOL, p. 62-63.

307

1646, 20 de març. **Cervera.**

Els paers, el consell i alguns particulars de la vila de Cervera són absolts, després de ser acusats d'haver fabricat irregularment diverses monedes per compte de la vila.

ACA, Reial Cancelleria, reg. 115 de Lluís XIV, f. 203-4.

SALAT, p. 112 i s.

LLOBET PORTELLA (6), p. 225-28.

308

1646, 31 de març. **Barcelona.**

El comte de Harcourt concedeix llicència als cònsols de Perpinyà per a encunyar 30.000 ducats (de dotze rals) de sous dobles, sous senzills i menuts, que s'encomanaran a Antoni Generés, el qual acaba-ria la fabricació l'any 1649. La llei i talla acordades són les següents:

	lleï	talla
<i>sous dobles</i>	<i>1'5 unces de plata x marc</i>	<i>70</i>
<i>sous senars</i>	<i>1'5 unces de plata x marc</i>	<i>140</i>
<i>menuts</i>	<i>coure pur</i>	<i>432</i>

«[...]»

Sereníssim senyor, la Universitat de la fidelíssima vila de Perpinyà està posada en lo stat de pobresa més infelís que pugua arribar un Comú, perquè deu molt grans quantitats de ducats y ne pateix ja a cambi, ja en censals, que casi venen a importar las mateixas quantitats se reban de las impositions de aquella. Esta pobresa és ocasionada dels molts gastos ha suportats en los anys atràs per lo contagi de pesta que Déu, nostre senyor, envià en ella, en lo qual temps hague de càrregas e molts censals per subvenir la necessitat dels pobres habitants. Aprés, ha gastats molts milanars de ducats en les guerres que en los comptats hi ha hagudes, y últimament en extorció que los castellans li feren violentment, que passen de 50.000 ducats los que li extorquieren. Per lo reparo de la qual pobresa han sercat los cònsols y Consell de dita vila molts arbitres, posant nous drets, amoderant salaris y excusant gastos, y no és suficient remey a tanta pobresa, y lo últim que considera ara de ésser és batre moneda de belló de aquella que la dita vila té acostumat de fabricar de molts anys atràs, la qual sols és rebuda y admesa en la dita vila y comptats de Rosselló y Cerdanya, que és de sous dobles, sous y menuts, en la qual moneda estan esculpides en la una cara dels dobles sous y sous, les armes de Catalunya y en la altre, la figura o imatge de sant Joan Baptista, y per al- rededor, unes letres que diuen INTER NATOS MULIERUM; y en los menuts, de una cara la figura de sant Joan Baptista, y en l'altra lo nom de Perpinyà reduït en dues PPA.

Supplica per ço a v.e. lo síndich de la Universitat de la dita vila, sia de son real servey concedir llicència en forma de privilegi a la dita Universitat per a poder fabricar de la dita moneda fins en suma de 30.000 ducats, a rahó de dotze reals per ducat, y estos que sien y resten franchs per la vila de tots los gastos que seran menester y se oferiran per la fàbrica de dits 30.000 ducats, així del cost de l'aram y plata, com dels salaris dels oficials y obrers o moneders de la fàbrica, com també per lo cost del privilegi sollicitat, de aquels y altres qualsevols gastos dependents d'ella, en la qual fàbrica de moneda posaran de metall com se n'és acostumat: és a saber, en quiscun march dels sous dobles y sous senzillos, sis onces y mitja de aram e una onsa y mitja de plata, y se trauran de cada march de dita moneda setanta sous dobles,

cent quaranta sous sanars o senzillos, y dos-cents y vuytanta cizens. Y en cascun march de menuts, se posaran totas las vuyt onces de aram sens posar-hi plata, y se traurà de cada march de menuts quatre-cents trenta-dos. Y de dites spècies se podran fabricar, per la comoditat del comers y provincials, fins la suma dels dits 30.000 ducats, a rahó de dotze reals per ducat. La qual mercè tenen confiança dits cònsols que per lo manco serà sinó del tot remey a llur pobresa, aliviar en lo apreto en que se troba dita Universitat y consuelo dels habitants de aquella ...

Plau a sa excellència, ab que sempre que serà requerit se done compte al Racional de la Catalunya en la forma solita, y que de dita quantitat ne emplehen 3.000 lliures barceloneses per mans dels cònsols, per reedificació del monestir de monges de Sant Salvador de dita vila...»

ACA, Cancelleria Reial, Diversorum Rex Franciae, reg. i, f. 116, 148 i 149; ADPO, Fons municipal de Perpinyà, *Llibre verd major*, f. 379.

COLSON, p. 177, doc. XXXIX.

308a

1646, 19 d'abril i 30 de maig. **Barcelona.**

«A 19 de Abril 1646, foren deliberadas pagar à Joan Ginestar Courer 151 lliures 12 sous per 3 daus de bronse, 8 manillas, y 2 guias ha fet per uns molins nous de la Casa de la Seca. A 30 de Maig 1646, foren deliberadas pagar dos quantitats, per lo gasto de las Caixas de dos Molinets pera fabricar moneda.»

Rúbriques, p.147.

309

1646, 16 de maig. **Barcelona.**

El consell de Barcelona autoritza la compra d'una partida de 4.000 dobles d'or per a fabricar moneda, pagant-les a 50 rals cadascuna.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, v. 155, f. 144.

310

1646, 31 de maig. **Caldes de Montbui.**

Els jurats de Caldes envien una persona a Vic a recanviar una quantitat relativament important de menuts d'aquella ciutat, que la gent no volia acceptar.

XALABARDER, p. 60.

311

1646, mitjan juny. **Vic.**

Pere Coromines, arrendador del tall de moltó a la ciutat de Vic, es queixa al Consell que la gent no accepta la moneda vigatana.

GUDIOL, p. 65.

312

1646, mitjan de juny. **Vic.**

El conseller en cap de Vic envia una súplica a la ciutat de Barcelona, demanant que li concedissin permís per a fabricar a la seca vigatana sisens o ardits de Barcelona, fins a la quantitat de 50.000 lliures, ja que la ciutat tenia suficient metall i tot el que calia per a l'emissió.

GUDIOL, p. 66.

312a

1646, 23 de juliol a 9 d'agost. **Barcelona.**

«A 23 de Juliol 1646, fou deliberat fer obras en la Casa de la Seca, y per dit efecte foren giradas 500 lliures, y â 13 de Setembre foren deliberadas pagar 600 lliures per ditas Obras, y á 4 de Noembre fou deliberat pagar 500 lliures per ditas Obras, y á 24 en Concell se tracta lo mateix. A 24 de Juliol 1646, en lo manual se troba lo acte de Preu fet de las obras se feren en la Seca quant la Ciutat comprá las Casas de Llorens Fabregas per ampliació de dita Seca. A 9 de Agost 1646, los Concellers deliberaren comprar al D. Joseph Gaspar Company dos Casas que possehia junt la fabrica de la Seca.»

Rúbriques, p. 147.

313

1646, 9 d'agost. **Barcelona.**

La junta de seca del consell barceloní acorda comprar a la ciutat de Manresa una partida d'aram provinent de sisens desmonetitzats, i a la ciutat de Vic una altra partida de moneda i metall, per tal de continuar la fabricació de sisens.

«Los senyors consellers, lo quint absent, aiuntats ab vot y parer de la setsena de la seca deliberen que dits senyors consellés tinguen facultat y potestat com la present Junta l'als done, de comprar per comte de la present ciutat de la ciutat de Manresa, una quantitat d'aram fet riells que dita ciutat de Manresa a ofert vendre a la present ciutat, e los quals riells y ha alguna cantitat de plata que conforme han referit a la present Junta los argantés ensajadors de la present ciutat, segons lo ensaig an fet, se troba en dits riells dos reals de plata per march, pagant la present ciutat lo valor de dit aram fins a 70 ll. lo quintar...»

...Item quan a la supplicació donada y presentada per lo síndich de la ciutat de Vic, legida en la present Junta, la qual és del thenor següent: Molt illustres senyors, la ciutat de Vic se troba al present ab tant gran necessitat per rahó dels menuts que ab privilegi real ha fabricats y altres han fets clandestinament que%ls ha obligat a cercar molts medis y tots los que són estats possibles per remediari dita necessitat, per lo qual primerament envià lo conseller en cap a la present ciutat y no pogué negociar ninguna cosa, y ara últimament ha enviat son syndich per a proposar una nova forma a v.s. ab la qual sens dany de la present ciutat poran subvenir-la, que seria prenent-li tota la moneda que tenen fabricada y lo aram que tenen en specie per fabricar que per al dit efecte la cobraran tota y la aportaran a la present ciutat, ço és la bona en sa espècie y la dolenta tallada, per ço a v.s. suplica dit syndich sien servits manar-se apiadar de dita pobra ciutat de Vic que sempre se és esmerada en servir a v.s. y esta ciutat en totes ocasions que se han ofert y acceptar-los al manco aqueix consert rebent-los la dita moneda a preus comodats per quintars...»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, v. 155, f. 232-35.

314

1646, abril a agost. **Puigcerdà**.

En aquestes dates es reiteren sovint les crides obligant l'acceptació de la moneda de Puigcerdà a la mateixa vila i també a d'altres poblacions de la Cerdanya.

ACP, Fons municipal de Puigcerdà, *Llibres del Consell*, 1643-46, f. 192, 209v, 210, 220 i 222.

314a

1646, 2 de maig. **Vic**.

Taula de la fabricació de menuts fins a aquesta data

<i>Fabricacions</i>	<i>Quantitats</i>
6.7.1641 a 12.3.1642	30.000 lliures
8.5.1643 a 10.1643	no s'encunyà
10.1643 a 11.1643	6.906 lliures
1.1644 a 12.1644	24.892 lliures
1.1645 a 5.1645	26.928 lliures
9.1645 a 12.1645	27.744 lliures
1.1646 a 2.5.1646	24.455 lliures

AMV, Casa de Moneda. Fonts diverses; *Obreries. Coern on se asenta tots los manuts. Per la fàbrica dels dinés de la ciutat de Vic*.

315

1646, 12 de setembre. **Barcelona**.

La junta de seca del consell barceloní acorda pagar el preu establert per comprar una quantitat de coure provinent dels sisens de Manresa desmonetitzats.

«...deliberen que sien pagades a Joan Dalmau, mercader de la ciutat de Manresa, 2.351 ll. 1 s. 2 d. per lo valor de 33 quintars 2 robes 9 lliures de aram en riells ab mixtura de plata.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de determinacions*, v. 155, f. 277.

316

1646, 18 de setembre. **Puigcerdà**.

El consell de Puigcerdà es fa ressò que, a causa del refús dels menuts de la vila, aquests no es poden canviar per bona moneda barcelonina a menys de cinc sous o dos rals per lliura. Es pren en consideració la possibilitat de retirar tots els menuts de la circulació i fabricar-ne de nous, més grossos.

AHCP, Fons municipal de Puigcerdà, *Llibres de Consells*, 1643-48, f. 229v.

316a

1646, 5 d'octubre i 3 de novembre. **Barcelona.**

«A 5 de Octubre 1646, fou deliberat pagar 50 lliures â Joan Aldabó fuster à compte del preu fet de un Molinet fa en la Seca, y á 3 de Noembre fou deliberat pagar 135 lliures â compliment.»

Rúbriques, p. 147.

317

1646, 22 d'octubre. **Barcelona.**

La junta de seca del consell de Barcelona acorda rebre els trentins per 57 rals, les dobles per 53 rals, els rals de vuit per 15 rals, i l'argent per 30 sous l'unça.

«Los senyors concellers, lo sisè malalt, ajuntats ab vot y parer de la setsena de la seca, per a dar forma a la manlleuta de 100.000 lliures novament delliberada, fet per lo savi Concell de Cent, ab or o plata en rahó de la qual y ha moltes persones volen smersar y en rahó de sos smersos és rahó se done lo just preu a la moneda de or y plata per a que ab certitut se puguen fer dits smersos. Del liberen per ço que los trentins se reben a 57 reals, y les dobles a 53 reals, les peses de vuyt a 15 reals y la plata a 30 sous la onsa.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, v. 155, f. 307.

Regestat a *Rúbriques*, p. 147.

318

1646, 24 d'octubre i 8 de novembre. **Barcelona.**

A causa de l'augment continuat dels preus de la plata i de l'or, el Consell de Cent de Barcelona es planteja prohibir l'exportació d'aquests metalls i limitar-ne el preu, i evitar així pèrdues en la fabricació dels sisens.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, v. 155, f. 308 i 325v.

CARRERA PUJAL, p. 115.

319

1646, 9 a 23 de novembre. **Barcelona.**

Segons els comptes del clavari, la ciutat de Barcelona adquireix un total de 1.285 roves 22 lliures d'aram a la ciutat de Vic.

AHCB, Consell de Cent, *Comptes del clavari*, v. 17, f. 367.

319a

1646, 17 de desembre. **Barcelona.**

«En Concell se tracta de comprar una casa del Sor Camp situat a prop la Seca.»

Rúbriques, p. 148.

320

1647, 8 de febrer. **Puigcerdà.**

El consell de Puigcerdà acorda demanar llicència al virrei per poder fer menuts nous, de més pes, i així poder recanviar els anteriors.

AHCP, Fons municipal, *Llibres de Consells*, 1643-48, f. 256v.

320a

1647, 10 de gener a 2 d'octubre. **Barcelona.**

«A 10 de Janer 1647, en Concell se tracta de fer nous Molinets en la Seca, y á 17 en Concell se tracta lo mateix. A 10 de Janer 1647, los Concellers deliberaren gastar 500 lliures sous per las obras de la Casa de la Seca, y á 17 y 30, en Concell se tracta del mateix, y á 15 de Febrer en Concell se tracta lo mateix, y á 17 de Juny en Concell se tracta lo mateix, y á 22 de Agost fou deliberat pagar 1500 lliures per ditas obras, y á 2 de Octubre fou deliberat gastar 1000 lliures per los gastos de dita obra. A 5 de febrer 1647, fou deliberat pagar 200 lliures per la primera paga del Preu fet de quatre molinets per la fabrica de moneda. A 20 de Juliol 1647, en Concell de cent se tracta de la Concordia fahedora entre la Ciutat, y los hereus de Vicens Borrás á cerca de una Caseta que estos tenían prop lo Ensaijador, y lo mateix die fou deliberat pagar 45 lliures á dits hereus per raho de dita Casa.»

Rúbriques, p. 148.

321

1647, 22 de febrer. **Barcelona.**

Després d'escoltar el memorial presentat pel síndic de la ciutat de Girona, el Consell de Cent de Barcelona acorda comprar a aquella ciutat la moneda de coure desmonetitzada que li oferia.

«E après, obtinguda primer licència, entraren en dit Consell Francesc Ornós i Francesc Burguès, síndichs de la ciutat de Girona, y en nom de aquella representaren lo gran dany que aquella ciutat de Girona pateix eno no voler ni admetrer-se sisens de Girona fora d'ella conforme més llargament està contengut en una supplicatió per ells donada, llegida al present Consell, la qual és del thenor següent:

Molt Illustre Senyor,

La ciutat de Girona és sens dificultat la que després de la de Barcelona, a qui sempre se dona la majoria, a acudit ab gran fidelitat y gastos a la defensa de la pàtria y al servey del rey nostre senyor, fent en totes les ocasions les leves de soldats, tant grandioses com se és vist y la experiència ha mostrat y mostra de cada dia. Per rahó dels quals gastos, com eren tan grans, seguint los passos de la ciutat de Barcelona, qui ensenya a tots lo que devem fer per poder-hi acudir y per a poder-los encara fer majors, prengué lo arbitre de la present ciutat de fer una quantitat de sisens de molt bona lliga y ab suficient quantitat de plata, ab la qual fàbrica de sisens li a pogut acudir a tants gastos que són immensos, que se'ls són oferts fer des que comensà la guerra als quals ere impossible poder altrament acudir. Ha succeït sens emperò culpa alguna de la dita ciutat de Girona, que la gent ha donat en no voler pendrer dits sisens, no sols de fora de la ciutat y bisbat, però ni dins, ans tot lo món ha tornat aquells en la Taula y Banch, que la quantitat de que vuy se troban y han de fer bona a iglésies, comunitats, universitats y syngulars persones arriba a 170.000 o

180.000 ll., y com la ciutat no té altrament de que pagar sinó de aquella moneda que ningú la vol, resta afligidíssima y molt desconsolada per veure's en perill de estar desacreditada la que sempre havie tingut tot lo crèdit del món y més, per veurer que no li és possible continuar lo servey del rey nostre senyor y de la pàtria, com havia acostumat. Per assò ha sercat y tentat tots los remeys possibles, però ha tocat en les mans que ningú lin podia reseixir sinó és acudir a V.S. y a esta ciutat, que com a mare de totes acostume remediare les necessitats de les demés, per a que remedie aquesta que és de les majors ques poden succehir, per aquest efecte han acudit dos syndichs de aquella ciutat y han tractat ab los molt illustres senyors consellers y ab una Junta, y conferida la matèria que venia a resoldrer en hu de tres medis, ço és, o que la ciutat se servesque permetrer que los sisens se picasen ab la sua marcha e que correguessen com ha moneda de Barcelona, estant emperò y obligant-se Girona en tot lo dany que per abatiment de dita moneda així picada o altrament ne pogués succehir; o que li deixassen tornar fondrer la moneda que tenen y tornar-la fabricar ab lo encuny de la present ciutat en la seca de Barcelona o en la de la ciutat de Girona, tenint-hi la de la de Girona; o bé que finalment fos servida de comprar-li a la de Girona dita moneda ha fabricada en un preu considerable que aparegués, que per liberalitat d'esta ciutat se pogués aquella remediare y per aquesta matèria és tant gran e no si ha pogut pendrer resolució sens donar-ne part a v.s. a qui los syndichs de dita ciutat de Girona representan la gran necessitat de aquella ciutat que és tan urgent que no y va menos de o sustentar-se o perdre's del tot, que redundaria en grandíssim dany de la Província perquè perdent-se li faltaria una bona part per sa defensa y en descervey de sa magestat, que no se afacionissen tan bons i fahels vassalls y lo batalló que tant convé ques continue perderà una gran quantitat que i ha en aquella Taula y Banch deposats en sisens per moltes universitats, ni poria la de Girona continuar la contribució que de 500 ll. cada mes, que són 6.000 ll. per any, a que sempre ha puntualment accedit n'i vindrien altres danys que es deixen considerar. Supplicant a v.s. sie servit per hu de dits o altres medis y camins, apiadan-se de aquella ciutat y consolar-la en esta necessitat. Advertint a v.s. que com dits syndichs veiem que com la Junta inclinava més en lo tercer medi de comprar la moneda feta o scrigueren a sos principals dels quals an tingut orde de representar a v.s. que sios prenia aqueix medi no poria la ciutat de Girona remediare sa necessitat sinó que v.s. la acomodés de manera que no vingués a perdre al més fort més d'un terç en aqueix tracte. Fent-ho d'esta manera serà fer lo que bé tenen acostumat fer ab alguna altra universitat que no és més principal que Girona y dita ciutat de Girona ho tindrà a singularíssima gràcia y mercè.

E llegida dita supplicació dits syndichs de la ciutat de Girona se n'anaren de Consell y després que se'n foren anats los senyors consellers lo proposaren en dit Consell per a que aquell delliberàs lo fahedor.

E lo present Consell féu la delliberació y conclusió següent: que la ciutat pague a la de Girona a raó de 36 ll. lo quintar de aram conforme lo paga a la ciutat de Vic, y la plata a raó de 3 l. la onsa, fet primer lo ensaig real de les monedes y segons la diversitat dels sisens.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de Deliberacions*, v. 156, f. 94-96.

Regest a *Rúbriques*, del 10 de gener al 17 de juny, p. 148.

1647, 26 de març. **Puigcerdà.**

El consell de Puigcerdà acorda retirar de la circulació els menuts de la vila.

«Fonch determinat per tot lo dit Consell General, que en primer lloch los senyors cònsols examinen lo diner se podrà trèurer ab moneda bona tant de les carnisseries com del pallol y clavariat y que se prengue ha cambi 500 ducats o més, los que seran menester per cambi dels manuts que corren en la present vila, y

feta aquexia diligència se fassa crida ab la qual se ordene que tots los que tindran diners cerdans. tant dins la present vila com fora de aquella, los aporten dins tres hores pròxim vinents en la casa consular de la present vila per que ab moneda bona se'ls cambie, retenint-se esta Universitat enmena y recompensa dels danys s'espera patir en redempció de tant argent necessitat, dos reals per lliura, y que de aquells qui poran servir a la vila se procure alcansar algun temps competent per a que se l'y puga satisfacer lo diner entregará a la Universitat, y que als qui seran necessitats y no podran servir ha esta Universitat en aqueix particular se'ls fasse la satisfacció de prompte y que la crida se fasse ab cominació que passat dit termini los diners que noys trobaran entregats a la Universitat restaran perduts y confiscats y que en continent se envie per propi a Barcelona, iss diligènsie llicència de sa altesa per a que puga esta Universitat fóndrer los diners que tenie fets y de nou fabricar-ne de majors perquè per aqueix camí se evite que los que han contrafets dits manuts non vingan a fer, per valer tant la matèria que entrarà en fer dits diners com los propis diners.»

AHCP, Fons municipal de Puigcerdà, *Llibres de Consells*, 1643-48, f. 270v.
SANAHUJA (2), p. 31, doc. 6.

323

1647, 30 de març. **Puigcerdà.**

El consell de Puigcerdà es fa ressò que el dia anterior l'havien retirat els menuts en circulació, els quals sobrepassaren la quantitat de 2.000 lliures.

AHCP, Fons municipal, *Llibres de Consells*, 1643-48, f. 273v-274.

324

1647, 17 d'abril a 3 de maig. **Barcelona.**

Segons els comptes del clavari, la ciutat de Barcelona adquireix un total de 592 roves 3 lliures d'aram a la ciutat de Girona.

AHCB, Consell de Cent, *Comptes del clavari*, v. 17, f. 367.

325

1647, 13 de maig. **Cervera.**

Miquel Janer afirma tenir 35 lliures de diners falsos del temps que ell era clavari i demana al Consell de Cervera que li canviïn. S'acorda fer-ho sota jurament que els menuts provenen efectivament de la clavaría.

ACC, Fons Municipal de Cervera, *Consells*, 1645, f. 17; *Consell de Vint-i-quatrena*, 1644-68, f. 22v.
LLOBET PORTELLA (2), p. 228.

326

1647, 6 d'abril. **Lleida.**

El Consell d'Aragó recomana al rei Felip III que prorrogui de 4 a 6 anys el termini que té la ciutat de Llei-

da per a pagar els drets corresponents a la concessió del privilegi de poder batre moneda de plata i billó.

«A la ciudad de Lérida hizo v.m. merced hallandose en ella el año de 1644 de darla licencia para fabricar 30.000 ducados de plata y 10.000 de vellón, concediendole espera de quatro años para pagar el sello y media annata que deviese por esta gracia, y agora se ha presentado memorial supplicando a V.M. se sirva mandar que en la paga destes derechos se les admita caución de que la harán en estando la ciudad reintegrada de las pérdidas que ha tenido por causa destas guerras, como se haze con todas las demás universidades y naturales de Cataluña.

Y el Consejo parece que v.m. mande que la espera que se le ha concedido a la ciudad para pagar estos derechos dentro de quatro años, se le prorrogue a seis. V.M. mandará lo que fuese servido.»

ACA, Consell d'Aragó, *Secretaria de Catalunya*, lligall 228, doc. 6.

327

1647, juny. **Perpinyà.**

El consell de Perpinyà acorda suspendre la fabricació de dobles sous per tal de no repetir els problemes que l'any 1598 va patir la vila a causa de l'excès de fabricació d'aquesta moneda. Hom acorda continuar la fabricació de menuts i demanar autorització per a fabricar quartillos.

«Item per quant la experiència té amostrat que la molta còpia de sous se feren en lo any 1598 causà grans danys y pèrdues a esta Universitat, per las quals encara pateix grans quantitats de censal y los particulars d'estos comptats ab la redució y talla que de aquells se hagué de fer, y se temia que si yntegrament se fabrican los 30.000 ducats franchs que esta Universitat pot fer en virtut del privilegi per lo senyor compte de Hancourt concedit ha de causar a dita Universitat y particulars los mateixos danys que causà la fàbrica de l'any 1598. Y que la present Universitat en hor de utilarse de dita fàbrica vindria a perdre per ser molt poca la ganància que sobre cada marc fa. Per ço si apar se advertirà la quantitat de moneda feta en virtut de dit privilegi y en virtut del privilegi concedit per lo senyor menexal de la Mota, y los molts gastos fa la dita fàbrica y la poca ganància se fa sobre cada marc y la molta quantitat de moneda se hauria de fer si dit privilegi se deduhia a total y integra execució y en lo punt veuran que la quantitat de moneda feta serà suficient y que fent-ne més ha de ser ocasió de grans pèrdues a esta Universitat y als particulars d'ella, per que sent tant gran la quantitat nos trobaria quin volgue pendre e/o a lo menos los preus de las coses se augmentarien com se augmentaren per la redució se feu l'any 1602, majorment tenint consideració als molts dobles sous falsos se són fets y fan en las fronteras de França, se serviran manar parar dita fàbrica de dobles sous majorment tenint-se esperansa com se té que sa altesa, com està dit en lo precedent capítol, concedirà privilegi per fer quartillos y ab poca quantitat guanyaria la vila molt y restaria lloc per demanar nous privilegis sens que la còpia dels quartillos pogués causar dany ni impedir novas mercès, com oferia la fàbrica dels dobles sous, y entretant que sa altesa estarà a tornar de campanya, podriem continuar la fàbrica ab menuts en los quals no si perdrà si se relleva lo salari dels ensajadors que apar és superfluo y nos deu pagar perquè dits ensajadors no fan cosa en rahó dels menuts, per no posar-hi plata y així no tenen que ensajar ni fer relació si estan a la lliga o no.

(Al marge): Nota, ja està suspesa la fàbrica.»

ADPO, Fons municipal de Perpinyà, *Testaments dels còsols*, 1628-94.

328

1647, 2 de setembre. **Barcelona.**

La junta de seca del consell barceloní acorda controlar l'entrada de moneda a la ciutat, potenciar la fabricació d'ardits, i advertir els taulers de les vegueries que no acceptin sisens encunyats fora de Barcelona.

«Los señores consellers tots sis ajuntats ab vot y parer de la setsena de la seca deliberen que sie ordenat com ab la present ordenen als portalers dels portals de la present ciutat, que en passar cosa de pes considerable la regonescan y trobant-se'n cosa de diner la referescan als senyors consellers y seguescan lo orde sa senyoria los donarà; y ques fassa fàbrica de ardits y que sie la major part de la fàbrica de moneda de belló y per dita fàbrica fasse fer la ciutat sinch cortes que sien propis de la ciutat; y que los senyós consellers suppliquen als senyos diputats tinguen la mà en prevenir als taulers de les vegueries que miren molt que en ses recepcions noés reban altres sisens que fabricats en la seca de Barcelona, per les rahons que sa senyoria los advertirà...»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, v. 156, f. 246 i 246v.
Regest a *Rúbriques*, p. 148.

328a

1647, 7 d'octubre. **Barcelona.**

«Fou deliberat fer moneda de velló.»

Rúbriques, p. 148.

328b

1647, 29 de desembre. **Barcelona.**

«En Concell de cent se tracta de comprar una casa del D.^{or} Company situada al costat de la casa de la Seca.»

Rúbriques, p. 148.

329

1648, 27 de gener. **Perpinyà.**

El consell de Perpinyà acorda recollir els dobles sous en circulació per tal de destriar els autèntics dels falsos i contramarcas els primers amb el cap de sant Joan.

«... los sous dobles fabricats en la seca de la present Universitat sien de nou catxetats y picats per diferenciar-los dels falsos sen són fets en altres parts, y los que seran trobats no ser fabricats en la cita seca y per consegüent falsos, que sien tallats y restituhits los trossos de aquells a llurs amos, e més en cas que dels sous fabricats en la present y dita seca ni haja algú o alguns que catxetant-los y picant-los se rompan per ser prims y no poder rebre lo dit catxet o pic, en tal cas que sien restituhits als amos de dits sous

quems rompran altres tant sous dobles picats dels de la present Universitat y a compte de aquella restant los dits trossos per la present Universitat.»

ADPO, Fons municipal de Perpinyà, *Llibre de deliberacions de la dotzena de la moneda*, p. 32v.

Citat per: BOTET (1), p. 96.

330

1648, 30 de gener. **Tarragona.**

El consell tarragoní decideix paralitzar l'inici de l'emissió de moneda menuda a la ciutat.

«Fonch proposat que inseguint deliberació del Consell se ha posat mà a fer los molinets de la moneda, si se proseguirà. Fonc deliberat que és passe accaut però que no es pose en execució que lo consell no ho delibere.»

AHT, Fons municipal de Tarragona, *Acords municipals*, 1647-48.

331

1648, 29 de gener — 8 de maig. **Reus.**

Els jurats reusencs informen el consell que han inspeccionat els molins de pastar pa que la vila posseeix a Mascalvó. Hom acorda de reparar-los i fer-los funcionar, atès que la vila no en disposa de cap altre, i encunyar fins a 500 lliures de menuts per pagar les despeses. Finalment es posaren en circulació 716 lliures.

«...dient com lo die que anaren a donar possessió al balle de Mascalvó miraren los molins que la vila té en dita senyoria y veren ques porian tornar-hi pastar, (i com que) nogn tenim d'altres, y lo mal servit que la vila stà de moliner, per forsa lo aver de anar al molí de Riudoms y allí posen les multures de la manera (que) los apareix. Per so proposam a v.m. si tornarem los nostros molins o no, per so v.m. miren lo feador. Fou determinat per lo honrat Consell que los molins se tornen o a lo menos lo que més prest pugue star a punt y que quede en mà dels senyors jurats, y que per al gasto puguen fer fins a sinch-sentes lliures de menuts de Reus.»

ACR, Fons municipal de Reus, *Actes municipals*, 1636-1676. Clavaria, 1609-85, t.174.

331a

1648, 31 de gener i 3 de febrer. **Barcelona.**

«A 31 de Janer 1648, en Concell de cent se tracta de reduhir las monedas de or, y plata á fi de que no se extragan de la present Ciutat, y á 3 de Febrer en Concell se tracta lo mateix.»

Rúbriques, p. 148.

332

1648, 10 de març. **Barcelona.**

El Consell de Cent barceloní aprova tots els punts presentats en un full llegit prèviament, on s'exposen les demandes següents: la necessitat d'aturar la fabricació de sisens i de començar la d'ardits i menuts; la recollida i fundició dels sisens barcelonins a nom del rei Felip i del Principat de Catalunya, a causa dels rumors que l'exèrcit felipista, des de Tarragona, n'estava fabricant i distribuint; i la necessitat d'aconseguir una nova provisió de les autoritats reials sobre els curs de les monedes d'or i argent.

«Primerament atnent que té per cert que lo preu tant alt que vuy tenen las monedas de or y plata se origina de la gran abundància que en lo present Principat y Comtats hi ha de moneda de billó. Per ço apar que deu executar ab tota puntualitat lo que ha deliberat lo savi Concell de Cent en orde de que cesse la ciutat de fabricar sisens. Però per que casi lo mateix dany (encara que no tant) se vindria a seguir si de nova materia se fabricaven ardits y menuts, considerant axí mateix que se té notícia certa que en Tarragona se fan fàbricas de sisens ab las armas d'esta ciutat y efigie del rey Cathòlic, o també ab las armas del present Principat conforme las primeras fàbricas ques feren en ella, se judica convenient que v.s. done orde als taulers y administradors del banc y receptors dels drets d'esta ciutat que fassen tria dels sisens fabricats per esta ciutat ab ditas marcas y que de aquells ques reculliran y vuy té recòndits esta ciutat se vagen fabricant ardits y menuts ab que cessarà també lo dany se considera en emplear nova plata en la moneda de belló y aquella no se augmentarà, pus sols mudarà de espècie.

Considerant lo dany que se segueix a la cosa pública de l'augment de preu que la moneda de or y plata va rebent continuament per rahó del qual los viures y las demás cosas necessàries venen a costar a uns preus tant excessius y insoportables com vuy se experimentan, lo que si no se remedia és cert ha de empobrir als habitants y poblats en aquest Principat y ciutat, apar necessari que se done preu cert a la dobla, trentí, ral de vuit y al respecte a la demás moneda de or y de plata. Y per quant esta matèria se deu tractar antes ab los ministres de sa magestat, que per ço v.s. sie servit demanar conferència a sa eminència del senyor virrey y Real Consell y per ella nomenar v.s. las personas ben vistas, y en aquella instar ab totas veus ques prenga última resolució en lo sobredit imposant graves penas als que contrafaran y que sien executades irremissiblement y ab tot rigor.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, v. 157, f. 136-140.

Citat per: CARRERA PUJAL, p. 115 i a *Rúbriques*, p.148 i 149.

333

1648, 24 de març. **Girona.**

El consell de Girona ofereix vendre una gran suma de sisens al de Barcelona.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de Deliberacions*, v. 157, f. 150v.

333a

1648, 28 de març. **Barcelona.**

«Fou deliberat pagar 25 lliures â Jaume Fontrodona Manyà â compliment del Preu fet de la fabrica de sinch Cortés per servey de la Seca Real de esta Ciutat.»

Rúbriques, p. 149.

334

1648, 8 d'abril. **Girona.**

La ciutat de Girona ven a Barcelona 127.000 lliures de pes de sisens pel preu de 38.000 lliures, a raó de 37 lliures el quintar de coure i 34 lliures l'unça de plata, de tal manera, que cada sisè es recanvia per aproximadament un diner i mig.

BOTET (1), p. 99.

335

1648, 7 de juny. **Bagà.**

El consell general de Bagà acorda no treure a la circulació els menuts de la vila que estan desats a l'arxiu.

ACA, Notarials, Bagà, *Consolat*, vol. 168, f. 152.

336

1648, 15 de juny. **Perpinyà.**

El consell de Perpinyà nomena com a reconeixedor de monedes (de sous dobles i senars) l'argenter Joan Macip.

ADPO, Fons municipal de Perpinyà, *Llibre de negocis*, 1648-56, p. 1.

337

1648, juny. **Perpinyà.**

Els cònsols de Perpinyà que deixaven el càrrec informen els seus successors que a la Taula hi ha 1.200 lliures de dobles sous tallats i que ells havien ordenat la fabricació exclusiva de menuts.

ADPO, Fons municipal de Perpinyà, *Testaments dels cònsols*, 1628-94.

338

1648, 20 de juny. **Barcelona.**

El Consell de Cent de Barcelona acorda aturar la fabricació d'ardits i engegar-ne una de 20.000 lliures de menuts.

«En segon lloch fonch proposat com en dies passats comprà la present ciutat una partida gran de sisens y riells de la ciutat de Girona, y altra partida, poca, de la ciutat de Manresa, y com los senyors consellers tingam notísia certa de la pèrdua fa la present ciutat en fabricar ardits y no fabricar sisens, màxime que los ardits no són tam ben rebuts com los sisens. Per tant proposan lo dit fet per a que sobre aquell de-libera lo present Consell lo fehedor.

E lo dit Consell féu la delNliberatió següent: que per ara se fabriquen 20.000 ll. de manuts dels sisens y riells de aram que y ha plata, afegint-hi la que serà menester. Y acabades de fabricar dites 20.000 ll. los senyors consellers sien servits representar-o al present Consell per que pugua deliberar lo fahedor.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, v. 157, f. 219 i 219v.

Regest a *Rúbriques*, p. 149.

339

1648, finals de juny. **Barcelona.**

Segons uns comptes presentats per Baltasar Riba, mestre de la seca de Barcelona, per tal de fabricar moneda de billó els anys 1647 i 1648 hom havia emprat les següents quantitats de metall procedent de moneda abatuda:

— Des d'octubre de 1647: 299 quintars 1 rova 4 lliures 5 unces de sisens de Girona comprats per la Junta del Batalló, que contenen 910 marcs 2 unces 15 argenços 18 grans de plata.

— Des del 23 de juny de 1648: 38 quintars 2 roves 6 lliures de riells comprats a la ciutat de Manresa, que contenen 116 marcs 3 unces 8 argenços 18 grans de plata.

— Des de juny de 1648: 478 quintars 2 lliures de sisens de Girona, que contenen 1.182 marcs 6 unces 3 argenços de plata.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1648-49, v. 158, f. 25-26.

Regest a *Rúbriques*, p. 149.

340

1648, 30 de juliol. **Barcelona.**

Es publiquen les crides sobre l'acord entre el consell de Barcelona i el Reial Consell sobre l'establiment d'uns preus fixos per a les monedes: 6 lliures per als trentins, 5 lliures 12 sous per a les dobles llüises i de creu petita, 1 lliura 12 sous per al ral de vuit, i 13 sous per al ral de cinc, sota pena de perdre la moneda i pagar una multa del doble de l'import, o pena de sis mesos de desterrament.

ACA, Cancelleria Reial, Firm. et Obl. R. Franciae, reg. IV, f. 162.

Citat per: *Dietari*, v. XIV, p. 313.

Citat per: BOTET (1), p. 93.

Citat per: CARRERA PUJAL, p. 115-16.

341

1648, 28 de setembre. **Perpinyà.**

Segons consta al testament dels cònsols de Perpinyà que deixaven el càrrec, el consell havia decidit aturar la fabricació de menuts.

ADPO, Fons municipal de Perpinyà, *Testaments dels cònsols*, 1628-94.

341a

1648, 2 de desembre. **Barcelona.**

No tenim dades dels volums d'ardits i menuts emesos des dels inicis de la guerra fins el 1646. A partir del 1647 hi ha dades: del 6.9.1647 fins a 24.4.1648 es feren 174.280 marcs d'ardits (25.096.320 peces).

Del 30.4.1648 al 15.7.1648 es feren 44.428 marcs d'ardits (6.520.556 peces). Des del 10.7.1648 fins el 20.10.1648 es feren 38.251 marcs d'ardits i menuts, sobretot menuts. Fins al 2.12.1648 es feren únicament menuts fins a 9.469 marcs (2.727.072 peces). Aproximadament, doncs, 90.000 marcs d'ardits el 1647, 142.000 marcs d'ardits el 1648 i 40.000 marcs de menuts aquest mateix anys. Les talles reals foren de 24 sous 6 diners el marc en els ardits i 24 sous el marc els menuts.

AHCB, Consell de Cent. *Registre de deliberacions*, v. 156, f.247 v i 248, Taula de Canvi, *Llibres del receptor de la fàbrica de les monedes*, 1648-1642; *Registres de deliberacions*, 1648-49, v. 158, f. 25-26.

342

1648, 7 de desembre. **Barcelona.**

El consell de Barcelona acorda tornar a fabricar sisens amb el metall provinent dels sisens de Girona desmonetitzats.

«Lo dit Consell féu la deliberació següent: que6s fabrique de moneda de sisens tota la quantitat de moneda que la ciutat té de Girona, fabricant aquella en lo modo saben lo mestre y oficials de la seca, y si acabada de fabricar dita quantitat apareixerà als senyors consellers y junta de la seca haver lo savi Consell en matèria de monedas deliberar altra cosa lo proposen los senyors consellers en dit Consell en lo qual se pendrà la resolució que més convindrà en benefici de la ciutat.»

AHCB, Consell de Cent. *Registre de deliberacions*, 1648-49, f. 11v-12.

342a

1648, 7 de desembre. **Barcelona.**

«Lo Concell de cent deliberà se fabricassen fins en 20.000 lliures de sisens.»

Rúbriques, p. 149.

342b

1648, 30 de desembre i 31 de gener de 1649. **Barcelona**

«Los Concellers deliberaren se fessen y fabricassen Ardits y a 31 de Janer 1649, en concell se tracta lo mateix.»

Rúbriques, p. 149.

343

1649, 26 de març. **Tarragona.**

Els consellers de Tarragona acorden no encunyar cap moneda sense abans haver aclarit quin escut han de dur estampades les peces, si el de la ciutat, o el de Barcelona.

«Lo privilegi de la moneda concedit per sa magestat no especifica que sien ab les armes de Tarragona, sinó com Barcelona fes alguna dificultat i així se proposa si se comensaran a fer ardits ab les armes de Tarragona y en lo entretant escriurer a la magestat per a que sie servit declarar si los ardits se faran ab les

armes de la ciutat. Quant al capítol de fer ardots ab les armes de Tarragona ans de obtenir la resposta de sa magestat no se'n fassen, y la junta o altra junta anomenadora per la ciutat sobre lo restant concernent sobre esta matèria ho vegem y miren ab atenció y referescan.»

AHT, Fons municipal de Tarragona, *Acords municipals*, 1648-49.

344

1649, 5 de juny. **Olot.**

El reverend Pere Hostenc, de la Comunitat Parroquial de Sant Esteve d'Olot reclama a la Taula de Canvi de la vila un reemborsament en bona moneda de les 100 lliures que havia dipositat l'any 1646 en sisens de Girona.

DANÉS, p. 3.450.

345

1649, 26 de juny. **Barcelona.**

El Consell de Cent barceloní es fa ressò que ha augmentat molt el valor de la moneda d'or i de plata i que hom canvia les dobles a nou lliures i més.

Citat per: *Dietari*, v. XIV, p. 393 i *Rúbriques*, p. 149.

346

1649, 1 de juliol. **Olot.**

Definició de comptes, feta per Francesc Tamarit, lloctinent del mestre racional, a favor d'Esteve Ferrer, síndic de la vila d'Olot, de la moneda de plata i de billó fabricada a la dita vila des de l'ú de gener de 1642. Del document resulta que no es trobaren els comptes corresponents a aquest període. El síndic del Consell acabarà pagant 50 lliures al mestre racional.

PALUZIE, p. 85 i 86, apèndix 71.

347

1649, 4 de juliol. **Barcelona.**

Els consellers de Girona desmenteixen als consellers de Barcelona que haguessin pensat en abatre els sisens barcelonins a causa de llur mala acceptació entre la gent.

Citat per: *DIETARI*, v. XIV, p. 394.

347a

1648, 4 de juliol. **Barcelona.**

«Se tingué concell de cent en lo qual se tractà de rebaxar, o commutar los sisens.»

Rúbriques, p. 149.

348

1649, 23 de juliol. **Perpinyà.***La vila de Perpinyà acorda posar a l'encant la fabricació de 8.000 lliures de menuts.*

«... ohida la proposició feta per lo senyor cònsol en cap, en virtut del poder a la present notable dotzena atribuït per lo savi Consell General celebrat als 3 del present y corrent mes, han concordament deliberat y deliberan que, per la falta tant notòria y gran se veu fa no haver-hi menuts per canviar, tornar cambis y fer charitats, lo qual en particular pateixen les iglésies y pobres, que per no haver-hi menuts no se'ls fa charitat, sien fets menuts fins en quantitat de 8.000 lliures y no més, no emperò a gastos ni a compte de la present Universitat, sinó de la persona se trobarà a ses costes emprenga fer aquells prestant-li la dita Universitat totas las ahinas y instruments, y donant licència per fer-los en virtut del privilegi real de fer menuts de la present ciutat, y que per ço sien fets capítols ab los pactes, modo y forma que més convinga, y posat a l'encant al qui més preu voldrà donar per marc de dits menuts y dats als corredors per que fassen diligències en cercar dits que après segons lo que s'i trobarà se darà llicència y poder per lliurar-ho y fer los actes per ço necessaris.»

ADPO, Fons municipal de Perpinyà, *Deliberacions de la dotzena de batre moneda.*

COLSON, doc. XL.

349

1649, 14 d'agost. **Perpinyà.***La dotzena de la moneda de Perpinyà acorda engegar la fabricació de 4.000 lliures de menuts, acordada el passat mes de juliol, i l'encomana a Pere Cervera.*ADPO, Fons municipal de Perpinyà, *Deliberacions de la dotzena de batre moneda.*

COLSON, p. 181 i doc. XL.

350

1649, 1 de setembre. **Perpinyà.***El consell de Perpinyà subhasta 546 marcs de sous i dobles sous falsos, tallats i trencats. Són venuts al preu de 1.731 ll. 5 s. 6 d., depositant-los al banc de la vila de Perpinyà.*

COLSON, p. 181.

351

1649, 13 de setembre. **Barcelona.***La junta de la seca de Barcelona acorda ordenar la fabricació abundant de sisens.*

«Los senyors consellers, tots sis ajuntats etc., ab vot y parer de la 16 de la seca, usant del poder a dita junta concedit per lo savi Consell de Cent tingut a 13 del corrent, deliberen que los senyors consellers fassen fer y fabricar a tota diligència la quantitat de sisens los apareixerà convenir, y feta una

quantitat considerable de dits sisens, ho representen a la present junta per a que pugui deliberar lo fahe-dor.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1648-49, f. 339v.
Regest a *Rúbriques*, p. 149.

352

1650, 12 de juny. **Bagà.**

El consell general de Bagà acorda novament no treure a la circulació els menuts de la vila que, en quantitat de 150 lliures, resten empaperats i desats a l'arxiu.

ACA, Notarials, Bagà, *Consolat*, vol. 168, f. 161.

353

1650, juny. **Perpinyà.**

Els cònsols de Perpinyà reclamen una actuació judicial contra les vegueries de Conflent i Capcir per no voler admetre la moneda perpinyanesa a causa de les abundants falsificacions.

«Item se encomana y representa ques passe avant la causa de la moneda de esta Universitat en lo Real Consell contra la vegueria de Conflent y Capcir y per probar la posesió en que estaria y està la present vila de fer-los pendre allí la moneda de billó se fabrica en la seca de aquella té vuy micer Tomàs Ferriol, notari, ajudant de secretari de la present Universitat una plica sobre la qual se són rebuts alguns testimonis y així procuraran si convé ministra-n' i més y tornar-la après remetre al subsíndic en Barcelona encomanant la passe avant aquella.»

ADPO, Fons municipal de Perpinyà, *Testaments dels cònsols*, 1628-94.

354

1650, 12 de juliol. **Barcelona.**

El Consell de Cent de Barcelona acorda engegar les gestions destinades a que la ciutat pogués fabricar moneda de plata amb la llei de la moneda mexicana i valor extrínsec.

E après, en exequutió de la deliberatió feta per lo savi Concell de Cent als 3 del corrent, los senyors consellers y vuyt persones a les que a—ls fonch comès lo posar en exequutió lo real privilegi de la magestat del rey cristianíssim, nostre senyor, en orde a poder esta ciutat batre moneda de plata com són reals y sous de la lliga de la pesa de vuyt mexicana, donant a dita moneda un valor extrínsech.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1649-50, f. 270v i 288-288v.
Regest a *Rúbriques*, p. 149.

355

1650, 13 de juliol. **Barcelona.**

El consell de Barcelona, creient haver evitat l'exportació d'or i de plata del Principat amb la prohi-

bició de la importació de teixits estrangers, acorda demanar privilegi al duc de Schomberg, lloctinent reial, per tal de fabricar moneda de plata amb valor extrínsec. També acorda girar 30.000 lliures perdudes pel canvi de moneda al compte de pèrdues de guerra i fortificacions.

«Los senyors consellers, lo ters absent, ajuntats, etc., ab vot y parer de les vuyt persones per matèria de fàbricas de monedas nomenades inseguint la deliberació feta per lo savi Concell de Cent lo die de ahir, deliberen que lo més prest sie possible sa senyoria, de dits senyors consellers presenten a sa altesa un paper fet per dita fàbrica de monedes en dita junta elegit, que és del tenor següent:

Sereníssim senyor,

Fonch servit v.a. fer entendre als consellers que la moneda de or y plata tenia alguna manera de mutació en lo preu, menos del que antes se reputave, la ciutat, senyor, no ha innovat cosa alguna, si bé desitja fer reals y sous del pes y lliga de la moneda mexicana segons lo privilegi que té de nostre rey cristianíssim per a que en la Taula y Banch puga donar-se y rebre de la moneda que apareixerà millor convenir, y ésser-li possible per lo gran dany ha causat y causa donar y rebre solament la moneda de belló, prechint primerament lo valor extrínsec que serà servit donar-li v.a. ab lo parer del Real Concell, y ab la conformitat de la ciutat, lo que és estat així deliberat per lo Concell de Cent a 12 del present mes de juliol, considerant los consellers la precisa necessitat quels té de acordar negoci que tant importa supplican a v.a. sie de son servey manar consultar-ho ab lo Real Consell anomenant las personas que apareixerà a v.a., les quals ab altres que anomenarà la ciutat se puga conferir y resòlre cosa de tant gran importància per la conservació de aquesta ciutat y de tota la província y en servey de sa magestat que no serà menor gràtia y mercè de la que V.A. és estat servit fer a esta ciutat ab la prohibició de las robas forasteras, medi lo més eficaç per la conservació de aquesta ciutat y de tota la província, que aiustat senyor lo valor extrínsec convindrà donar-se a la moneda de or y plata, donant-la y rebent-la la Taula y Banch subsistiran qualsevols edictes ques manaran publicar per dit efecte, que altrament no és possible permanèxer com se veu en lo any 1648 en temps que fonch virrey lo mariscal (duc) de Schomberg y quant en lo dit cas las robas y demás cosas necessàries de viures no abaxassen en lo preu, podrà proveyr-se de remey eficaç per la igualtat ab lo de las monedas, axí per lo sustento y viurer de la gent de guerra com de tots los habitants en la província, speran los consellers de la mà de v.a. esta honra y mercè ab la brevetat que negocis que tant importan demane.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1649-50, f. 289-90.

Citat per: CARRERA PUJAL, p. 116.

356

1650, 26 de setembre. **Barcelona.**

Després d'acordar manllevar 200.000 lliures a censal, el Consell de Cent de Barcelona acorda utilitzar l'or de l'erari públic per a fabricar fins a 20.000 dobles de dos escuts.

«Item, axí mateix dellibere que de algun riell de or, cadenas de or y altres coses de or que vuy són en lo erari de la Taula, y simmentar aquellas y que las doblas que necessitaran simentar-se tingan facultat y potestat dits senyors concellers, com ab lo present Concell los done, de fabricar-ne fins en la suma y quantitat de 20.000, y no més, y ques diga que dita fàbrica de doblas (les) fa la present ciutat de cadenas de or, riells de or y altres troços de or (que) té en lo erari.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1649-50, f. 339.

Regest a *Rúbriques*, p. 149.

357

1651, 8 de març. **Lleida.**

El consell lleidatà acorda iniciar la fabricació de moneda de plata i nomena Joan Meliarta administrador de la seca.

«Als quals fonch per dits senyors pahers proposat com en la present ciutat han causat molta confusió los reals de a vuyt de garrapinya y del Perú que corren y casi de tot públich tenen parat lo comersi y per a que aquell se facilitàs ha aparegut tractar ab los platers de fer alguns sous y reals y diuen los faran de bona calitat donant-los la ciutat la mitat de la ganància y com esta sia matèria tant grand se proposa a v.m. dellibere lo fahedor.

Acorda y delslibera dita magnífica Prohomenia que los senyors pahers syndich y altres fassen tracte ab los platers sobre lo fer sous y reals castellans conforme lo tenor del privilegi... y que la plata no-s pague a més de 15 s. la onça...»

APL, Actes dels consells particulars o prohomenies, 1647-53, f. 157.

358

1651, 19 d'agost. **Caldes de Montbui.**

El consell de Caldes acorda manllevar certa quantitat de sisens per comprar blat, ja que els proveïdors no volen acceptar la moneda de plata a raó de 32 rals la peça de vuit.

XALABARDER, p. 60.

358a

1651, 11 de setembre. **Barcelona.**

«Fou deliberat fer un molí en la Seca Real, y rodarlo ab matxos, y per dit efecte foren deliberadas gastar 500 lliures y á 24 de Noembre fou deliberat gastar altres 500 lliures per dita raho.»

Rúbriques, p. 149.

358b

1651, 12 de novembre. **Solsona.**

Reprèn a Solsona la fabricació de menuts, que actuará almenys, fins el 7 d'abril del 1652. S'hi feren en total 1.489 lliures i 6 sous (358.512 peces)

«Vui a 12 de novembre 1651 se a comensat de rebre diners de la fabriqua essent comisaris d'ella mossén Ramon Torra y mossen Pere Alteracs; mestre d'ella, Joseph Anguerill.»

AMS, Llibre de definicions de comptes. Núm. 44. 13v.14v.

PLANES I ALBETS, pp. 157-158.

359

1651, 24 de novembre. **Barcelona.**

En aquesta data encara no s'ha iniciat la fabricació de dobles d'or acordada el 26 de setembre de 1650.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1650-51, f. 493v.

360

1651, 7 de desembre. **Barcelona.**

La setzena de la seca del consell barceloní acorda executar les deliberacions prèvies sobre la fabricació d'escuts d'or i nomenar una comissió amb poder de fer continuar la fabricació de sisens.

«Los senyors consellers, tots sis ajuntats, etc., ab vot y parer de la setzena de la seca, deliberan que posse en execució la deliberació feta per lo savi Consell de Cent, en rahó que dels riells són en lo erari de aquells se fabriquen les dobles se poran fabricar y que lo demás or és en dita Taula se posse a punt per a fabricar fins en 20.000 dobles, com està deliberat per dit savi Consell de Cent. Y que en lo tocant a passar avant la fàbrica de la moneda de belló attès falta acabar en dita seca un molí, y per a passar avant dita fàbrica, y que lo demás tocant a la falta d'aram y carbó per a poder fabricar y passar avant aquella sie comès al senyor conseller quart, qui iunctament ab quatre persones de la present junta, ab igual número de estaments, als quals se'ls done ple poder de posar en execució la fàbrica de dita moneda ab plenitud de poder y sens referiment algú.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1651-52, f. 12.

361

1652, 4 de gener. **Barcelona.**

En execució de la deliberació feta pel Consell de Cent barceloní del dia 2 de gener, la setzena de la seca acorda fixar el preu dels rals de cinc en catorze rals.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1651-52, f. 54v.

362

1652, 5 de gener. **Barcelona.**

Per tal de pagar els soldats i els proveïdors de queviures, la setzena de la seca nomenada pel consell barceloní acorda contramarcas pel valor de vint rals les peces de cinc rals que s'havien de treure de la Taula, de manera «que dites pessés sien marcades posant a quiscuna de aquelles per marca una efigie de sa magestat (que Déu guardi)».

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1651-52, f. 62-63.

1652, 8 de març. **Barcelona.**

El Consell de Cent de Barcelona escolta les proposicions sobre la possible fabricació de moneda d'or i de plata amb valor extrínsec, aprofitant el metall dels barcelonins que han quedat fora de la ciutat per culpa del setge.

«Per lo que se ha representat de la falta del diner, se ha considerat que aqueixa no—s pot remediar ab la fàbrica dels sisens, així per fabricant-se'n poch per la falta de carbó y aram, com també perquè al preu que la ciutat paga avuy los nòlits y que val lo aram, carbó, plata y manufactura, venen los sisens a costar a la ciutat tant com valan, se ha considerat que la ciutat podria fer moneda de or y plata, velent-se en primer lloch de l'or y plata que han depositat en la Taula los ciutadans de Barcelona, que en la ocasió del siti no són entrats, prenent-lo a pes per a pagar-lo després, o de comptants o encarregant-se a censal, o del manera y al preu que passat lo siti apareixerà...

De allò no podran quejar-se ab rahó los de qui serà dit or y plata, puix se pren per conservar la ciutat y conservar-los la mateixa plata y or y demás asienda que tenen, tant dins la present ciutat com en otras parts de Catalunya, que perduda la present ciutat tot seria perdut y en tot cas no se ha de reparar en sas queixas, que la necessitat fa lícit lo que altrament no ho seria, ni hi ha llei que impedisca lo que és necessari per la salut del poble, que és la suprema llei.

La moneda que apar se podria fer seria de l'or, doblas, y de la plata, reals nous o reals de sinch, o moneda blanca com la que fa en França, ab que fos feta ab molinet per lo que abaix se dirà, picant-la després de feta perquè conega la que era feta y no haja la ciutat després de fer bona al preu que ara s'i posarà (a) la que los particulars tenan recòndida.

A esta moneda se auria de donar un valor proporcionat perquè passe per tota Catalunya, per haver-la menester no sols per dintra la ciutat sinó també per pagar las mercaderias que aportaran y los nòlits dels blats, farina, ordi, carbó y demás cosas que la ciutat envia a sercar. Y així apar que al real nou lo valor major que se li podria donar seria de sinc reals, y al respecte sis feya altra moneda.

Lo benefici quees treuria de esta fàbrica és grandíssim, perquè estant la ciutat tant exausta com se ha representat, y tant falta de aram y de carbó, és impossible que ab la fàbrica dels sisens puga tornar a furnir lo erari per gastar lo que convinga per falta de matèria de carbó y de temps per fabricar y per lo que costan los sisens. Ab esta fàbrica ya la matèria és dins ciutat, y fent los reals nous ab molinet de la mateixa manera que*s fan los sisens, donant lo valor de sinch reals ab lo carbó y ab lo temps que—s faran mill lliures de sisens se'n faran vint mil de reals nous.

...

Per aquesta fàbrica no se entèn exclòurer la dels sisens, que si hi havia matèria y carbó se'n podria també fabricar si aparexia més aqueixa fàbrica.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1651-52, f. 131.

Citat per: *Dietari*, v. XV, p. 240, nota 2 i a *Rúbriques*, p. 149 i 150.

1652, 11 de març. **Barcelona.**

El Consell de Cent de Barcelona acorda fabricar moneda de plata amb el valor extrínsec de vuit rals i amb la promesa de retornar el seu valor un cop acabada la guerra. Per tal de fabricar aquesta moneda, la ciutat resol demanar prestades 200.000 lliures de plata, oferint als prestamistes canvi al 8 % o censal al 5 %

«... y que la present ciutat continue per ara la fàbrica dels sisens, per la gran necessitat que de present ne té. Y que així mateix, de la plata que avuy té en son poder, y de la que li anirà entrant, sien servits los senyors consellers manar fabricar promptament rals de molinet de plata a la llei del real de vuyt mexicà, segons lo privilegi concedit ha esta ciutat per nostro rey y senyor, al pes y modo té obligació, u en las armas de una part de ells ab la efigia del cap de nostre rey (que Déu guarde) y a l'altra part ab lo senyal de las barras de Catalunya o una creu de Sancta Eulàlia o altre o altres que apareixerà més convenient, deixant-ho en quant a dites armes o senyal a la deliberació dels senyors consellers y junta de seca ab plenitud de poder, donant dits reals en la Taula y pagaments ha de fer la present ciutat, per lo valor de vuyt reals, los quals tot temps dega y haje de fer bons la present ciutat per dita quantitat si y conforme ho ha practicat ab las pessas de sinch reals que ha marcades y que per a socòrrer-se de la urgent y corrent necessitat que de present té la present ciutat de moneda de plata o de plata y or per a fabricar la moneda de plata, que ja se ha dit que sie fet y fermat sindicat al magnífic clavari de la present ciutat per a manllevar a cambi fins a la quantitat de 200.000 lliures, donant de interès a cambi a rahó de vuyt per cent per any, ab que les persones que deixaran dits cambis agen de posar lo diner de comptant ab moneda de or o plata o plata y or a la balansa, estimant així lo or com la plata a la balansa y la moneda de or o plata al preu que ja han posat los senyors consellers y juncta, donant facultat a dits senyors consellers y juncta de donar-li algun tant més de valor si'ls apareixerà convenir. E que la moneda de plata deposaran no sie de la marcada ja per la present ciutat ni moneda de billó, per lo que esta ciutat no aconseguiria lo fi que desitja, y que los senyors consellers envien a sercar los corradors de coll, manant-los sots las penas a sa senyoria ben vistes que tota la plata y or que se'ls serà donada y acomanada per a vèndrer, degan aportar-la a la Taula de la present ciutat per a que si la present ciutat voldrà comprar-la ho tingue a sa llibertat al preu que la aurà posada la present ciutat sens que procehint dita licència la puguen vèndrer a ninguns particulars. Y per lo que se considera importa molt no tenir major augment la onsa de l'or y plata del que ara se li donarà, sien servits los senyors consellers ab parer de la dita juncta de seca suplicar al senyor virrey mane fer publicar crides manant en aquellas sots graves penas que nos pugue demanar a major preu de la onsa de la plata y or y de la moneda de plata y or a la balansa del que serà posat per la present ciutat. Y que los senyors consellers sien servits fer entendre y saber la present deliberació a tots los senyors tinents generals, compte regent y demás ministres y a totes les demás persones són en Barcelona que tinguen facultat per a que vullan subvenir a la present ciutat ab lo modo de l'emprèstich sobredit com així se pot promètrer la present ciutat de tots ells y que així mateix sien servits los senyors consellers fer entendre la present deliberació al senyor auditor de la Taula dels testaments, per a que promptament mane als marmessors dels testaments dels defuncts (que) posen en executió les últimes voluntats de aquells, y així mateix als marmessors que entendran tenen semblant obligació, en la Taula de la present ciutat a obs de esmersar a censal ab dita ciutat, puix ja lo magnífic clavari té poder per a dites ampres, y quant fos cars hagués cumplit ab les quantitats expressades ab lo sindicat a dit magnífic clavari firmat que los senyors degan tenir Consell de Cent per a firmar-li nou sindicat. E per quant pot ser que lo modo de demanar y emprar a cambi no tingués lo degut efecte si y segons la necessitat demana que los senyors consellers sien servits per a dilluns pròxim manar juntar lo present Consell per a que pregue deliberar altre medi més prompte i més eficàs...»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1651-52, f. 143v-144v.

Citat per: *Dietari*, v. xv, p. 242, nota 1.

Assenyalat per: PEDRALS, t. II, p. 274-76.

365

1652, 12 de març. **Barcelona.**

La setzena de la seca nomenada pel consell barceloní posa en execució la deliberació feta pel Consell de Cent el dia anterior de fer rals de plata nous, de pes de 22 diners i amb la forma següent:

«...ço és que en la una part haje de ser esculpit la efígie de nostre rey y senyor, ab unes lletres alrededor que diga LUDOVICUS XIII FRANCIAE REX COMES BARCHINO any 1652 llarch ab lletres tot lo que 3/4s puga, y lo demás ab lletres abreviades, y en la mateixa part de la afígie de dit cap, ço és en la una part una xifra de número X, y en la altre de una lletra R, que signifiqui deu reals; y en la altra part stiga sculpida una creu en lo mitg de la qual sien sculpides les armes y scut de la present ciutat ab los pans y fogasses per los quadros de dita creu conforme estan esculpides dites armes, pans y fogasses en algunas pessas de sinch reals de plata que la present ciutat anys atràs ha fets fer y fabricar ab unes lletres per lo rededor de dit real que diga BARCHINO CIVITAS OBSESSA.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1651-52, f. 145v-146.

366

1652, 12 de març. **Barcelona.**

La setzena de la seca nomenada pel consell barceloní acorda fixar els preus del metall que han de rebre els oficials de la Taula de Canvis de la ciutat:

«Or de 22 quilats: 50 lliures l'unça
 Or de 18 a 22 quilats: 46 lliures l'unça
 Or de menys de 18 quilats: no se'n prengue
 Plata marcada: 4 lliures l'unça
 Plata sense marcar: 3 lliures 16 sous l'unça
 Peça de 8 rals mexicana: 4 lliures
 Moneda mixturada: a ningun preu
 Trentí: 17 lliures
 Dobra: 16 lliures

I que la plata dorada que entra en la Taula se haje de posar apart.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1651-52, f. 146.

367

1652, 17 de març. **Barcelona.**

El Consell de Cent de Barcelona acorda que els nous rals de plata que s'han de fabricar duguin el valor circulatori de deu rals, en lloc dels vuit rals que havia acordat el dia 11 de març.

«Lo dit Consell féu la deliberació següent: quant al primer cap, que lo real que la present ciutat fabricarà en virtut de la deliberació feta per lo present Consell tingut als onse del corrent tingue lo valor extrínsech de deu reals, no obstant que ab dit Consell se deliberà tingués valor de vuyt reals, at-

tès s'i consideran moltes convenièncias segons lo estat present de posar dit valor de deu reals a dit real.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1651-52, f. 152.

368

1652, 20 de març. **Barcelona.**

El clavari de Barcelona reconeix deure a l'argenter Antoni Soler el sou per haver contramarcad 70.000 peces de 5 rals.

«Deu la siutat de Barcelona a Antoni Soler, argenter de la Taula de la present ciutat, y a Joan Castelló, monedé de la secha, y Antoni Soler menor, [per] lo picar de 70.000 peces de 5 realls de plata: so és a cade una tres pichs que són la corona y «20 realls, any 1652»; que a raó de 5 s. lo sentenar de picar valen 175 ll.; las quals se són pichades per orde dels molts il*lustres consellers y Junta de Secha, en presència del senyor conseller quart.»

AHCB, Consell de Cent, *Memorials de comptes del clavari*, 1652-53, compte n. 416; *Registre de deliberacions*, 1651-1652, f. 203 (22 d'abril).

369

1652, 16 d'abril. **Barcelona.**

El Consell de Cent de Barcelona acorda recòrrer a la incautació de 200 marcs d'argent dipositats en compte de joia a la Taula de la ciutat pel comte d'Illa, per tal de poder dur a terme la fabricació dels nous rals de plata.

Citat per: *Dietari*, v. xv, p. 247, nota 1.

370

1652, 22 d'abril. **Barcelona.**

La setzena de la seca del consell barceloní acorda pagar un sou al gravador de la seca que ha fabricat els punxons necessaris per a contramarcad les peces de cinc rals.

«Item, ab dit vot y parer, deliberen que sien pagades a Ramon Olivet, gravador de la seca, 20 ll. per los treballs per ell presos en gravar tots los punxons foren necessaris per a picar les set mil 2 pessas de sinch reals que en virtut de diverses deliberacions fetes per lo Concell de Cent foren picades. Per ço, etc., extra: 25 ll (sic).»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1651-1652, f. 202v.

371

1652, 4 de maig. **Barcelona.**

El consell de Barcelona acorda fixar novament els preus de les monedes: 17 lliures per al trentí, 16 lliures per a les dobles franceses i castellanés, 4 lliures per al ral de vuit mexicà, i 3 lliures per a les monedes de plata de llei inferior.

ACA, Cancelleria reial, reg. IV, Firm. et Obl. R. Franciae, f. 117.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1651-1652, f. 210.

Regest de: BOTET (1), p. 93-94 i *Rúbriques*, p. 150.

Citat per: CARRERA PUJAL, p. 117.

372

1652, 5 de maig. **Barcelona.**

La setzena de formants del consell barceloní acorda, amb el consentiment del Capítol de la catedral, incautar-se de l'argent dels particulars dipositat a les esglésies.

«Los señores consellers, lo quart y sisè absents, ab vot y parer de la setsena de forments, atnent la mercè que lo molt il·lustre Capítol fa a la present ciutat en condesènder a la petició per part de la present ciutat a dit molt illustre Capítol demanada de que dit molt illustre Capítol tingués a bé de que la present ciutat, per a subvenir-se a la necessitat tant urgent, pogués pèndrer la plata que diversos particulars tenen en la sagrastia y en altres parts recòndides, que per ço los senyors concellers sien servits anomenar les persones que els aparaxerà, les quals juntament ab lo molt il·lustre i senyor capitular, per part del molt il·lustre Capítol anomenat o anomenador, vegem y miren les caxas, bauls y altres coses dels particulars, ciutadans de la present ciutat, que estan recòndides en la sagrastia y arxiu y demés llochs, obrint aquelles, (i) prenent per inventari la plata y or trobaran en ditas caxas y bauls, aportan dita plata en la Taula de la present ciutat ha fi y efecte de poder-se la present ciutat subvenir-se de aquella en ses necessitats. Y per ço puguen y tinguen facultat dites persones anomenadas fer y firmar a dit molt il·lustre Capítol qualsevol acte de obligacions y cautions. Y que de la plata se n'aportaran y entrarà en dita Taula se n'age de crear compte a les tals persones de qui dita plata serà. Y si acars se trobaran algunas personas en ciutat que volran dexar a cambi o ha censal la quantitat, se li donarà crèdit y axí mateix age y degue dit magnífic clavari firmar a les demés persones de qui serà dita plata y or y quant se tindran notísia si acars volran lletres de cambi o acte de censal.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1651-1652, f. 219.

373

1652, 12 de maig, **Lleida.**

Carta dels paers de Lleida al rei Felip informant-lo de l'inici de les gestions dirigides a esbrinar i solucionar el problema de la manca de pes de les monedes de llei castellana, fabricades últimament a la ciutat.

«Señor,

Por evitar la confusión que causaron en esta ciudad de V.R.M. los reales del Perú y garapiña y las discordias que se esperavan entre paysanos y soldados, se acordó por esta ciudad de balerse de la merced que con su Real Privilegio dado en Zaragoza a 23 de abril de 1645 fué servido hazernos para que pudies-

semos fabricar treynta mil ducados de moneda castellana en reales de a dos, zensillos y sueldos, como se han fabricado parte de ellos desde 8 de mayo del año 51 hasta oy, de muy buena calidad y debido peso sin haver havido contradictio alguna en tomarlos por todos los reynos de V.R.M. Pero como se haya tenido noticia de que en el reyno de Aragón ay alguna quexa del exceso de la liga y diminución en el peso de dicha moneda, quedamos haziendo las diligencias necessarias para ber si en los ministros que la fabrican por cuenta de esta ciudad ay alguna falta, para poner en dia el remedio y el menester. Damos a V.R.M. esta noticia para que sia servido entender que en manera alguna se permitirá que esta moneda se labre de calidad que pueda ser descredito alguno de la de los otros reynos, antes bien se procurará con todo effec-to el reparo de qualquier descuydo que en este caso haya podido haver, para que en todo caso quede V.M. servido de los procedimientos de esta ciudad...

Lérida a mayo, 12, de 1652.

Los paheres de la ciudad de Lérida.»

ACA, Consell d' Aragó, *Secretaria de Catalunya*, lligall 383, 1632 (sic), plec «Moneda».

374

1652, 12 de maig, **Lleida**.

Carta del governador de Lleida, Francisco de Valenzuela y Mendoza, al rei, assabentant-lo dels problemes de la moneda de plata que havia estat batuda a la ciutat refont els rals «peruleros» i de «garpinya». El personal de la seca havia reconegut el frau, encara que, deien, l'havien comès sense malícia. Les anàlisis havien demostrat que les monedes estaven minvades de pes i de talla a raó de: 9 rals i mig menys de llei per marc, i 6 i mig peces menys de pes per marc. El governador creia que el Consell de Lleida i els oficials de la seca no es mereixien que es permetés continuar la fabricació a causa de la seva cobdícia.

ACA, Consell d' Aragó, *Secretaria de Catalunya*, lligall 383, 1632 (sic), plec «Moneda».

375

1652, 16 de maig, **Saragossa**.

Carta del governador de Lleida, Francisco de Valenzuela y Mendoza, als paers de Lleida, demanant-los que aturin la fabricació de moneda i procedeixin a recollir la fabricada defectuosament.

«Aunque del buén gobierno de esa ciudad y personas de su gobierno no se puede pressumir (ni yo lo creo) aya havido dolo en la fundición de la moneda, però por lo que toca al crédito de su magestad, estando marcada con el cuño de Castilla es fuerça tengamos todos sentimiento, y para evitar lo que puede suceder hasta que benga orden de su magestad, a quién yo escrito sobre el caso, parece que V.S. puede serbirse mandar se recoja toda la moneda hecha dNesta calidad y que no se pase adelante en semexante fundición.»

APL, Correspondència rebuda, 1648-55, reg. 857, s.f. Carta molt deteriorada.

376

1652, 2 de juny, **Lleida**.

Carta del governador de Lleida, Francisco de Valenzuela y Mendoza, al rei, assabentant-lo del cessament de les emissions i la recollida de la moneda de plata batuda a la ciutat

«Su carta de V.M. de 21 del passado he recibido juntamente con la Real Orden de su M. de 21 del, y por ser tan corto el tiempo que ay desde que se reciben las cartas asta que se va la estafeta no he podido poner por execución todo lo que por ella se me manda: si bien algo de ello está executado, como es, el haver sesado la fábrica de la fundición desde el punto que se supo la falta que havia en la moneda y asimismo se ha deshecho toda la que havia labrada en la casa de la ciudad de aquel genero, y se hazen todas las diligencias posibles para recojer la demás, si bien tengo por cierto que la cantidad que se ha labrado a sido poca. Haré lo que su M. me manda por su R. orden, y de todo yré avisando, y en el ynterín que su M. no hordenare otra cosa no se permitirá que se labre un real. N.S. guarde a V.M. muchos años. Lérida, junio, a 2, del 52.

Francisco de Valenzuela y Mendoza.»

ACA, Consell d'Aragó, Secretaria de Catalunya, lligall 383, 1632 (sic), plec «Moneda».

377

1652, 2 de juny, **Lleida**.

Una altra carta del governador de Lleida, Francisco de Valenzuela y Mendoza, tramesa al rei, assabentant-lo del cessament de les emissions i la recollida de la moneda de plata batuda a la ciutat.

«...açerca de lo de la moneda, lo que puedo assegurar a V.M. es que la cantidad que se ha fabricado es bién poca y que así por la que se recoje como por la que abrá entrado el pays adentro no habrá necesidad de echar bando para ello, por ebitar el escándalo, los jurados están muy pesarosos de lo sucedido e lla no se fabrica más desde que se reconoció la falta y toda la que havia deste género y la que se recoje se deshaze toda y no fabricarán un real hasta que su magestad embie horden para ello.»

ACA, Consell d'Aragó, Secretaria de Catalunya, lligall 399, full solt.

377a

1652, 9 de juliol, **Barcelona**.

«En Consell se tracta de haver obtingut Privilegi del Rey de poderse fabricar en la Seca Real de esta Ciutat Reals de plata â la sort de deu diners.»

Rúbriques, p. 150

377b

1652, 13 de juliol, **Barcelona**.

Comptes de la fabricació dels sisens des del 1646 fins a la data:

<i>Fabricació</i>			<i>marcs</i>	<i>peces</i>
1. 3.1646	a	30. 9.1647 (+ menuts)	456.666	—
30. 9.1647	a	22.12.1648 (+ menuts)	3.422	—
24.12.1648	a	31.12.1648	7.463	446.472
5. 1.1649	a	21. 7.1649	167.180	10.184.974
7.12.1649	a	31.12.1649	25.426	1.455.784
12. 1.1650	a	19. 1.1650	4.935	285.700
11. 2.1650	a	31.12.1650 (fàb.nova)	163.310	9.787.841
4. 1.1651	a	31.12.1651	307.486	19.967.632
6. 1.1652	a	13. 7.1652	38.983	2.674.721
totals:			1.174.871	44.803.124 + x

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, v. 156, f.247v i 248; Taula de Canvi, *Llibres del receptor de la fàbrica de les monedes*, 1648-1652; *Registres de deliberacions*, 1648-49, v. 158, f. 25-26.

378

1652, 14 de juliol, **Lleida**.

Carta del governador de Lleida, Francisco de Valenzuela y Mendoza, al Reial Consell d'Aragó, on informa sobre els fets de Balaguer, Castelló de Farfanya, Camarassa i Arbeca, i on demana autorització per a tornar a fabricar moneda de plata a la ciutat. A continuació, el parer afirmatiu del Reial Consell d'Aragó.

«... (por) allarse la ciudad tan pobre y nesositada, me ha pedido suplique a V.M. se sirva de ynterceder con esos señores para que le de permissão para poder labrar de una poca plata labrada que han recojido y de otra que tienen deshecha, labrar hasta 2.000 escudos, que en quanto a la bondad de la que labraron yo salgo a ella, que por esto no escusa en que se prosiga la ynformación que s está haziendo que yrá el domingo que viene, suplico a V.M. se sirva de pedir esto con todo encarecimiento por que estos pobres hombres se allan confussos por no saver que medio tener para buscar un remedio.

Dese la permisión para labrar hasta 2.000 escudos de la plata que dize, no haviendo cosa en contrario por el privilegio que se ha de reconocer.»

ACA, Consell d'Aragó, *Secretaria de Catalunya*, lligall 399, full solt.

379

1652, 22 de juliol. **Barcelona**.

Amb el vist-i-plau del virrei, el Consell de Barcelona acorda la incautació de l'argent dels particulars dipositat a les esglésies, per tal de fabricar moneda, pagar les tropes que defensaven la ciutat i evitar així les desercions dels soldats francesos i suïssos. Es publiquen crides amb la intenció de prendre en préstec fins a 800.000 lliures catalanes de particulars i esglésies.

Citat per: *Dietari*, v. XV, p. 284-91.

379a

1652, 27 d'agost. **Barcelona.**

«En Dietari apar, que de orde dels Consellers se desfeu un Porxo que hi havia en la Plassa dita del Oli, devant de las Casas que foren de T... Serra Llogater de mulas en una reconada en la qual estava una figura del Salvador del Mon ab lo SS. Cos precios de Jesu Christ, y antiguament sota dir Porxo era lo puesto about se mesuraba, y venía Oli en dita Ciutat, lo qual fou desfet pera fer carbo, per la fabrica de moneda.»

Rúbriques, p. 150.

379b

1652, 28 i 31 d'agost. **Barcelona.**

«Dimecres á 28 de Agost 1652, en Dietari apar que de orde dels Consellers se desfeu lo Porxo que estava en la Plassa dita del Angel devant las finetras de las Casas de la Confraría dels Sastres, y devant la Piramide es en dita Plassa, en lo qual Porxo antiguament se venía Blat, lo qual se desfeu, pera que de la fusta de aquell sen pogues fer Carbo pera fer moneda. Disapte á 31 Agost 1652, en Dietari apar, que de orde dels Consellers fou desfet, y espatllat un Porxo, ô Caseta tenía la present Ciutat â les murallas vellas del Rebal en la Rambla devant lo Carrer de St. Pau, y à la reconada de la Torre del Portal de la Bocaría ques deya lo Pes de la llenya aportaben los forasters pera vendrer â la present Ciutat, lo qual Porxo així mateix fou desfet pera fer Carbó per la fabrica de moneda.»

Rúbriques, p. 150.

380

1652, 16 de setembre. **Barcelona.**

Els consellers de Barcelona proposen, en Consell de Cent, la possibilitat de fabricar sisens fora de la ciutat, per tal de poder comprar blat.

«...los senyors consellers no voldran lo any que ve restar sens provisió de grans, avent-se'n ab algunas parts de Catalunya per fer-ne compras, atesa la anyada Déu y ha donat. (Com que) Se haja respost que dits grans nods poden comprar ab la moneda de deu reals (que) fa v.s., per no estimar-la los forasters a més de deu sous, y en lo Empordà y Rosselló, hon és lo demás blat, nos prengan, així que és impossible poder fer de las compras sinó ab moneda grossa o amb sisens, y com la present ciutat no se tropia ab ells y per fabricar los sisens no tinga carbó, y lo poch aram té lo tinga a Mataró, no trobant altra medi los senyors consellers per fer ditas compras y pagar los nòlits dels blats entren y altres coses que fabricar sisens fora de la prtesent ciutat.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1651-52, f. 366.

381

1652, 17 de setembre. **Barcelona.**

La setzena de la seca del consell barceloní nomena una comissió per tractar la possibilitat de fabricar sisens fora de la ciutat.

«Los senyors consellers, lo terç absent, ajuntats, etc., ab vot y parer de la setsena de seca, en execució de la deliberatió feta per lo savi Consell de Cent, lo die de ahir, deliberan que lo fet de fabricar sisens fora de Barcelona sie comès, com la present junta lo comet, als senyors conseller quint, quatre persones de la present junta de tots staments, al mestre de la seca real y demás oficials los aparexerà de dita seca, y junts vejan lo que la ciutat en dita rahó pot y deu fer, posant en un paper llur parer, lo qual los senyors consellers degan regentar en la present junta per a que se puga pèndrer la de deliberatió més convenient al benefici de la present ciutat.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1651-52, f. 368.

381a

1652, 2 d'octubre. **Barcelona.**

Des del 19 de març fins el 2 d'octubre es varen encunyar 9.122 marcs, 669.450 monedes en peces obdionals de deu rals de plata a la talla oficial de 72 peces el marc i talla real de 73,4 peces.

AHCB, Taula de Canvi, *Llibres del receptor de la fabrica de monedes*. 1652.

382

1652, 3 d'octubre. **Barcelona.**

La setzena de la seca del consell barceloní acorda establir un termini de quatre dies perquè la gent pugui ingressar plata i moneda a la Taula de la ciutat.

«... deliberen que attenant a la conservatió de la ciutat, lo caixer y credenser de la Taula, de assí per tot lo die de dimars pròxim inclusive y no més avant, hajan y degan rèbrer la unsa de plata mercada a raó de 4 ll. onsa; la onsa de la plata sens mercar, 3 ll. 16 s.; la onsa de l'or, sinquanta ll.; la dobla a raó de 16 ll.; lo trentí a raó de 17 ll.; lo real de vuyt mexicà y sevillà a raó de 4 ll; y los altres reals de vuyt de qualsevol spècie sien a ningun preu pèndrer-los. Y que dit caixer haja y dega per dit die de dimars fer un memorial de tota la plata que serà entrada a la balança, y moneda de plata, dobles y trentins, és a saber, des del dia de demà que serà a quatre, lo qual die li ajen de obrir dada fins a dit die de dimars pròxim que serà a vuyt. Y que de la plata y moneda de or y plata ne hajan de donar en dita Taula a les persones que deposaran no entenent rèbrer dit depòsit a fi y efecte de que lo magnífic clavari los ne haja de fermar cambi ni censal, sinó tant solament a efecte de tenir-ne crèdit en dita Taula dites persones crèdit. Y que la present deliberatió sie intimada així al caixer de la Taula com del Banch.»

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1651-52, f. 402v-403.

383

1641-1652.

Diego Monfar, a la seva Història de los Condes de Urgel, relata que «también he visto otra moneda de hoja de latón que usan algunos pueblos en las grandes necesidades y corre entre ellos y en particular en el Campo de Tarragona, que duró algunos años, y a la postre fué necesario recogerla antes de tiempo».

MONFAR, v. 9 i 10, 1853-54, p. 323.

384

1652, 20 de desembre, **Barcelona**.

En una carta del tortosí Josep Romeu de Ferrer, destacat felipista durant els anys de la guerra, dirigida al Reial Consell d'Aragó, s'escriu l'epíleg de la moneda catalana de la Guerra dels Segadors.

«... ya se quitaron las armas de todos los lugares que tenían las insignias de Francia, se recogieron los sellos y se recojen los moldes de las monedas para que se vayan borrando las memorias d.este tiempo tan calamitoso, y lo mesmo jusgo por conveniente que se debrá hazer de todos los libros impressos en estos tiempos que tratan dâestas materias...»

ACA, Consell d'Aragó, *Secretaria de Catalunya*, lligall 399.

385

1654, 15 de setembre. **Perpinyà**.

Un edicte reial desmonetitza la moneda de billó perpinyanesa i en prohibeix el curs.

COLSON, p. 181-82.

386

1655, 23 de desembre. **Perpinyà**.

En aquest dia es clausura la seca de Perpinyà.

ADPO, Fons municipal de Perpinyà.

COLSON, p. 187.

387

1659, 24 de juny. **Lleida**.

El consell de Lleida es fa ressò que a Barcelona s'ha iniciat una investigació sobre la moneda de plata castellana batuda a la ciutat.

«Més fonch per dits senyors pahers proposat que en dies atràs vingueren alguns oficials de la ciutat de Barcelona per a efecte de rèbrer informacions de la calitat són los reals de a dos diuen se an fabricat en la fàbrica de la ciutat, y per a dit efecte an fet manament a mossèn Antoni Ortiga, a Joan Genís y Antoni Xifré, per a que dins deu dies vagen a la ciutat de Barcelona so pena de 1.000 escuts per a fi y efecte de testificar en la causa.»

APL, Consell General, vol. 446, f. 121.

388

1659, 26 d'octubre. **Lleida**.

El consell de Lleida acorda pagar el que faci falta per tal de fer més agradable l'estada del doctor Rull a la ciutat, comissionat per tal d'investigar la fabricació de moneda de plata a Lleida.

«Als quals fonch per dits senyors pahers proposat com se tingue avís que lo doctor Rull venie de la ciutat de Barcelona a esta a rèbrer informacions de la calitat de la moneda de plata se avie fabricat en esta ciutat y que avien obligat a mossèn Antoni Ortigas, qui és la persona (que) cuidave de la fàbrica de la dita moneda, a mossèn Joan Genis y a Anton Xipré de anar a Barcelona per a dit efecte, y no se sabie encara en lo estat quedarie dit negoci, per lo que paragué als senyors pahers y a alguns ciutadans agasejar a dit senyor doctor Rull demanant al senyor Anton Sallà que com a deute dit senyor doctor Rull se'l ne aportàs a sa casa assistint-lo y regalant-lo per compte de la ciutat, com an efecte ho féu, y com dit senyor Sallà aje gastat per a dit efecte 145 ll. y al carniser se li degue alguna resta, proposes a V.S. per a que se servesca deliberar lo fahedor.»

APL, Consell General, vol. 446, f. 127-127v.

1660, 24 d'agost. **Lleida.**

La prohomenia de Lleida acorda enviar una còpia del privilegi per a fabricar moneda al mestre racional per tal de registrar-lo.

«Més fonch proposat que lo senyor don Miquel de Salva scrigué que s'enviàs lo privilegi de fer moneda per a registrar-lo y vuy micer Sanau scriu que los oficials de dit racionalat li an dit que enviarian un porter per ell, lo que propose a V.S. per a que delibere lo fahedor.

Acorda y delibera dita magnífica prohomenia de capbreu que es fasse un transumpto de dit privilegi y se envie lo privilegi a Barcelona y se pague lo cost de registrar.»

APL, Prohomenies, vol. 379, f. 99.

CATÀLEG

Introducció

El catàleg que presentem no té cap antecedent comparable.

No ens referim només a la quantitat de peces, tot i que l'increment ha estat molt gran, sinó a una suma de factors que han permès un tipus d'aplec impensable fins fa pocs anys.

Si prenem el referent habitual de Botet i Sisó veurem que hem passat d'un catàleg de 256 peces a un altre de 1.065. Però encara és més significatiu constatar que com a catalogació de tipus i variants hem passat de 256 descripcions a 590, és a dir, que del temps de Botet fins avui s'han més que doblat els tipus i varietats conegudes. Aquests increments poden considerar-se normals o fins i tot modestos en sèries poc estudiades o noves, com ara la moneda local o els pesals, però resulten molt singulars en un sector que ja va ésser àmpliament escrutat per Salat el 1818 i que va tenir un altre intent d'exhaustivitat amb Botet el 1911.¹

El fet és que, per una conjunció favorable de factors hem pogut arribar a un aplec de més de mil cinc-cents monedes de la Guerra dels Segadors, de les quals més d'un milenar són de plata i unes quatre-cents d'aram o billó.

L'elevat nombre de les peces de plata s'ha obtingut sumant materials de moltes procedències, segons ho podem veure a la taula que adjuntem. La base del nostre arxiu, la font més copiosa, s'havia pogut crear recorrent moltes col·leccions privades, de les quals la més important fou la del bon amic Llorenç Balsach. Hem d'agrair la seva col·laboració ja que ens cedí el seu fitxer sistemàtic a fi de facilitar-nos la reproducció i estudi del fons. També ens facilitaren fotografies o materials per a estudiar Rafael Comas, Domingo Sellart, Josep Escudero, Daniel Espuny, Llorenç Farrés, Lluís Gasol, J. Gelis, M. Martínez i Fauste, Joan Noguera, Manuel Porta, Jordi Vall-llosera, Javier Verdejo, Jesus Vico, Joan Vilaret i Josep Pellicer, que anys enrere ens transferí part del seu arxiu de base per a l'estudi de les peces de cinc rals. Hi ha també altres col·laboracions i no les mencionem totes perquè molts dels fons particulars estudiats ara ja no existeixen. Volem manifestar a tots el nostre agraïment. El segon arxiu en importància era el de L. Villaronga i, com sempre, ens donà tota mena de facilitats per a estudiar-lo. Hi ha encara altres arxius de menys quantitat, però igualment estimables, ja que algunes peces són molt escasses i el recull exhaustiu és l'únic camí per retrobar tots els tipus. Per això manifestem igualment el nostre agraïment a Sebastià Datzira, Xavier Calicó, Teresa Sisó i Xavier Sanahuja, que ens han permès accedir també als seus arxius. No cal dir que l'aplec final ha estat la suma de moltes altres petites col·laboracions que han permès afegir tipus i varietats de gran interès i que no individualitzem pel risc de no ésser exhaustius. No cal dir que ben sovint una mateixa peça ha sorgit de més d'una font i que en els arxius consultats hi havia moltes fitxes que es duplicaven o es triplicaven com a resultat de recerques a les vendes públiques o a col·leccions

1. Josef SALAT. *Tratado de las monedas labradas en el Principado de Cataluña*. Barcelona 1918. J. BOTET I SISÓ, *Les monedes catalanes*, vol. III, Barcelona, 1911. M. CRUSAFONT (ed.), *Obra esparxa i inèdita de J. Botet i Sisó*, Barcelona, 1997, p. 136-149 que recullen les làmines del projectat tercer volum de Salat. Aquest autor arribà a descriure un total d'una cinquantena de peces.

successives. Dins aquests arxius hi havia, per tant, moltes més peces que ara no comptem per les reiteracions o bé per pertànyer a fons públics als quals ens hem referit. Ens ha semblat que així seria més útil per a l'estudiós, ja que la dada veritablement important és la situació actual de la peça per poder estudiar-la o, almenys, on és l'arxiu que hi dona accés encara que només sigui en fotografia.

Cal dir, també que el nostre arxiu es va enriquir en diferents aspectes gràcies a la troballa del Maestrat que sumà prop de dues-centes peces mai estudiades amb anterioritat.

Taula I. *Origen de les peces de plata. Barcelona i tallers locals*

		Tallers locals	Barcelona	Total
MUSEUS	GNC	167	98	265
	MAN	15	18	33
	MPP	4	1	5
	M.Sabadell	2	6	8
	CMBNP	1	1	2
	ACC	1	—	1
	IVDJ	2	2	4
FONS SEMIPÚBLICS	C.Sabadell	68	34	102
	«La Caixa»	21	8	29
	B.Catalana	11	5	16
	ABLLB	1	0	1
FONTS BIBLIOGRÀFIQUES	VQR	65	10	75
	Botet	9	7	16
ARXIUS	Ar.Crusafont (Ar. C)	128	184	312
	Ar.Villaronga (Ar. V)	125	8	133
	Ar.Calicó (Ar. Ca)	5	2	7
	Altres	3	2	5
		628	386	1.014

Al marge dels materials procedents de fonts bibliogràfiques, unes cent peces en total, els altres fons importants han estat els de les col·leccions públiques i semipúbliques. El fons públic més copiós és el del Gabinet Numismàtic de Catalunya i el semipúblic més important, el de la Caixa d'Estalvis de Sabadell. És important assenyalar que cap dels dos havien estat mai estudiats i que en conjunt aporten 367 peces de plata al nostre catàleg. En concret 265 el GNC, i 102 el fons de la Caixa de Sabadell, segons ho podem veure a la taula. Hem de manifestar el nostre agraïment a les dues institucions per haver-nos facilitat l'estudi d'aquests fons i, en concret, a Jaume Sobrequés, ja que sense la seva intervenció no hauríem pogut veure el fons del GNC, que ja resultà inaccessible a J. Pellicer.² No cal dir que agraïm igualment l'accés als altres fons públics o semipúblics que aporten contingents notables i peces a voltes irrepetibles. Igual-

2. Josep PELLICER. *Los reales de a cinco*, Barcelona, 1965, p. 53: «La dificultad que hemos tropezado para el examen y obtención de fotografías de las piezas que figuran en el Gabinete Numismático de Cataluña»... Nosaltres vàrem topar amb els mateixos obstacles fins la intervenció de Sobrequés, llavors responsable dels museus barcelonins.

ment fem constar que no tot aquest material ha estat inclòs al catàleg, per les raons que explicarem més endavant i que limiten la part barcelonina.

Si la «revolució» de la plata ha vingut d'aquests grans fons ignots, mai abans estudiats, la del billó o aram ha estat resultat de les descobertes recents. Han aparegut molt poques peces de plata però, en canvi, s'han sostret de l'oblit milenars de peces de billó. Així, diners com els del bust d'Agramunt, abans coneguts en quatre o cinc exemplars, ara es compten per llargues desenes d'exemplars, i els de Solsona, Tàrraga o Cervera, abans escassos, els trobem avui en xifres que superen el centenar. No cal dir que això ha facilitat l'estudi d'aquestes peces, la descoberta de molts tipus inèdits i la inclusió de la major part de les varietats que han enriquit aquest catàleg.

Tot això és bastant recent, i si bé la recopilació de la plata ha estat sobretot resultat d'un treball pacient i tenaç, la del billó no hauria estat possible fa només una desena d'anys, perquè la major part del material era encara desconegut.³

Com presentar aquest material? No cal dir que convenia assolir la màxima exhaustivitat sense perdre de vista que calia arribar a una dimensió raonable i que l'extensió resultés útil. Al nostre entendre hi ha diferents graus d'utilitat, però l'increment d'un nivell a l'altre només s'obté si es compleixen unes condicions determinades. Un catàleg exhaustiu de tipus i variants és ja molt útil. Si volem anar més enllà, poc avançarem si ens limitem a reiterar exemplars iguals o semblants, sense arribar a dreçar un inventari d'encunys. I si volem arribar al corpus de tota l'evidència aquesta ha d'ésser raonablement exhaustiva i, naturalment, aportant igualment l'inventari d'encunys. La raó és clara: si augmentem els exemplars i no donem els encunys no incrementem la utilitat ja que no obrim pas als estudis de volums d'emissió. I si la mostra del corpus no és prou àmplia en deformem o en podem deformar greument la representativitat relativa per tipus o per tallers. Aclarit aquest punt, cal tenir present l'altre objectiu: que en resulti un llibre manejable i útil per a classificar.

Pel que fa a l'aram i/o al billó aviat vàrem haver de renunciar a fer-ne el corpus i l'estudi d'encunys. Ens convencèrem que calia fer-ho així quan, en analitzar el diner d'Agramunt amb puig cim de l'ir, avui prou abundant, i en arribar als vint exemplars ens adonàvem que encara no havíem pogut trobar una reiteració d'encunys. Això volia dir que hi podien haver centenars d'encunys i una tasca con aquesta només es podia abordar en un treball monogràfic per a cada tipus. No cal dir que encara hauria estat més difícil si haguéssim assajat d'analitzar els sisens de Barcelona. Per tant, vàrem decidir que en el cas del coure/billó havíem de fer un catàleg de tipus i variants, per bé que amb la màxima minuciositat a fi de retrobar la panoràmica més àmplia possible.

Pel que fa a la plata hi havia la possibilitat de fer el corpus dels exemplars de les emissions locals, atès que els seus volums eren més aviat baixos i la representativitat de la mostra era molt alta. No cal dir que aquí sí que s'havia d'aplicar l'inventari d'encunys. Renunciàrem, però, a fer el mateix per a Barcelona que, per si sola, sumava gairebé tant com els altres vint-i-dos tallers que havien batut moneda d'argent. Això feia suposar un nombre molt elevat d'encunys i convertia el seu inventari sistemàtic en una tasca igualment inviable. Per tant, la decisió fou de fer un catàleg sistemàtic en forma de corpus de la plata dels vint-i-dos tallers locals i un catàleg de tipus i variants per a la plata de Barcelona i per la totalitat de la moneda d'aram/billó. L'or ha estat també tractat exhaustivament, ja que és extramadament escàs i l'únic tipus una mica abundant és el que du la contramarca de l'escudet de Barcelona sobre trentins i altres peces d'or homologables amb els trentins. Són de raresa similar les monedes contramarcades sobre la sèrie de l'escut i n'hem recollit també l'escassa evidència coneguda.

3. Hi ha nombroses aportacions puntuals de tipus i variants posteriors a l'obra de Botet, segons podem veure a la bibliografia. Pel que fa a l'aram/billó, ens han resultat especialment útils els treballs de sistematització fets recentment per Rafael Comas per als diners d'Agramunt i Cervera i per als sisens de Terrassa així com l'aplec sistemàtic de la plata terrassenca. Vegeu la bibliografia.

Taula II. *Distribució per orígens de les peces seleccionades al catàleg*

Museus -GNC	223	Fons semipúblics-C. Sabadell	115
-MAN	22	-B.Catalana	22
-BNP	11	-»La Caixa»	16
-MPP	8	-IVDJ	4
-MHS	2	-ABLB	1
-ACC	1		
-B.E.	1		
		<hr/>	
		Total:	158
<hr/>			
Total	268		
Fonts bibliograf. -VQR	86	Arxius -Crusafont	376
-Botet	19	-Villaronga	127
-Tolrà	1	-Calicó	11
-S. Cabot	2	-Datzira	8
		-Sanahuja	6
		-Aureo	3
		<hr/>	
Total:	108	Total:	531
TOTAL GENERAL:	1.065		

Aquest conjunt d'eleccions permetia fer una bona catalogació del material, però exigia una tria per als sectors no recollits exhaustivament. És per això que dels més de mil cinc-cents exemplars fitxats s'ha arribat a un catàleg de 1.065 peces. Les peces excloses són, doncs, monedes de plata de Barcelona i monedes d'aram/billó tant de Barcelona com dels tallers locals. D'aquestes darreres, n'hem seleccionat sempre la totalitat dels tipus i variants en el millor exemplar del nostre recull. Aquest fons de 1.065 peces es reparteix per orígens segons es detalla a la taula II.

Pel que fa al repartiment per tallers i metalls el material es distribueix com s'expressa a la taula III. Insistim que les dades de Barcelona no són comparables amb les d'altres tallers perquè en aquest cas no hem fet el corpus. Per això hem traçat una línia de separació que vol assenyalar la diferència de tractament. I per això també Barcelona apareix només representada pels 104 tipus i variants que hem trobat i no pas pel seu aplec total que, només per a la plata, ja hem vist que comprenia gairebé quatre-centes peces. Cal dir, però, que les dades generals de l'arxiu sí que han estat útils per a d'altres comprovacions com, per exemple, les de caràcter estadístic pel que fa als volums aproximats d'emissió. A la taula hi podem veure també el nombre d'exemplars no il·lustrats, que sumen 44 peces de les 1.065 descrites. Moltes d'aquestes peces no il·lustrades corresponen al fons Vidal-Quadras, només conegut pels dibuixos de Heiss, i alguna vegada per empremtes. En altres casos es tracta de peces no retrobades o de varietats poc importants, com ara les peces de Perpinyà, que es distingeixen només d'un altre tipus il·lustrat per portar o no la contramarca del cap de sant Joan. En alguns pocs casos, però, hem hagut de sacrificar la il·lustració d'alguna peça perquè a darrera hora hem hagut d'afegir un altre exemplar que aportava un tipus o una varietat nova. No cal dir que hem mantingut el catàleg obert fins al darrer moment i això pot comportar alguna petita desviació numèrica en algunes de les tabulacions fetes amb anterioritat a les darreres incorporacions. De tota manera ja es veu que la proporció d'absències és percentualment insignificant.

Taula III. *Distribució de les peces del catàleg per tallers i metalls*

<i>Població</i>	<i>AV</i>	<i>AR</i>	<i>AE/BI</i>	<i>total</i>	<i>NI</i>
Agramunt	-	13	21	34	1
Argentona	-	27	-	27	-
Balaguer	-	5	-	5	-
Banyoles	-	21	-	21	1
Berga	-	4	-	4	-
Bellpuig	-	-	14	14	1
Besalú	-	38	10	48	-
Bisbal d'Empordà, la	-	7	-	7	-
Caldes de Montbui	-	-	5	5	-
Camprodon	-	1	3	4	-
Cervera	-	73	30	103	8
Figueres	-	8	-	8	-
Girona	1	111	14	126	3
Granollers	-	17	-	17	1
Igualada	-	46	-	46	1
Lleida	-	4	1	5	-
Manresa	-	24	10	34	1
Mataró	-	55	-	55	1
Oliana	-	-	1	1	-
Olot	-	22	3	25	1
Perpinyà	-	-	41	41	12
Puigcerdà	-	16	7	23	-
Sanauja	-	-	3	3	-
Solsona	-	-	10	10	-
Tàrrega	-	26	16	42	2
Terrassa	-	32	10	42	1
Valls	-	-	2	2	-
Vic	-	50	12	62	4
Vilafranca	-	10	4	14	1
Barcelona	37	104	53	194	2
París	1	5	-	6	-
Incertes	-	-	3	3	-
Falses	-	(15)	19	34	-
Total	39	734	292	1.065	44

En els apartats que segueixen exposarem amb més detall tots els criteris de catalogació i presentació i aportarem alguns elements d'identificació i classificació per a les peces de plata. Cal tenir present que la fabricació a martell d'aquestes peces tant grans es feia generalment sobre cospells tallats de forma rudi-

mentària i això fa que la major part de les peces tinguin una lectura incompleta o molt incompleta. Això en dificulta sovint la classificació.

CRITERIS DE CATALOGACIÓ

L'avantatge d'un corpus és especialment notable en el cas de les monedes de plata locals perquè rarament ens permeten una lectura suficient per a poder-ne fer la classificació immediata. Encara en el cas favorable que arribem a saber la seca emissora, moltes vegades ens mancarà la lectura de l'any d'encunyació. Per tant, és important tenir l'inventari dels encunys perquè si arribem a retrobar-lo podrem reconstruir la major part de la informació de la peça. Insistim, però, que això és només aplicable a la plata perquè les peces d'aram i billó, generalment encunyades amb molinet, no solen presentar aquests tipus de problemes.

En aquest sentit, doncs, el catàleg té tots els avantatges en sumar un inventari d'encunys per a la plata i un repertori de tipus i variants per a l'aram/billó. El problema sorgeix amb la difícil armonització d'un tractament de corpus amb un de tipus/variants dins d'una mateixa catalogació. Ens ha semblat que l'única manera de poder construir un catàleg que conjuguéssim la utilitat d'un corpus amb la facilitat d'un repertori de tipus/variants era donar una numeració preferent als tipus i a les variants i una altra de complementària per als encunys i els exemplars. És a dir, hi ha un número principal, en negreta, que ens identifica el tipus i que és el nivell més elemental de classificació. A continuació indiquem amb lletres successives les possibles variants d'aquest tipus i finalment reservem encara numeració aràbiga per als encunys i romana per als exemplars. Per tant, per a classificar n'hi ha prou prenent el número principal i, en tot cas, la lletra de la variant, però hom pot prescindir perfectament de la resta de les numeracions, que només serveixen per a distingir una peça de l'altra i per a assenyalar les peces que són del mateix encuny. Treballem per tant, amb la notació següent:

<i>Tipus</i>	<i>variants</i>	<i>encunys</i>	<i>exemplars</i>
1	<i>a</i>	1	I
2	<i>b</i>	2	II
3	<i>c</i>	3	III
4	<i>d</i>	4	IV
.	.	.	.
.	.	.	.

Per classificar només ens interessa el *tipus* i la *variant* ja que amb aquestes dues dades tenim la peça perfectament identificada. La numeració d'exemplar només serveix per a identificar-lo. La numeració d'encuny només ens serà útil si volem portar la classificació fins a la màxima precisió o bé si volem completar dades i volem assajar d'identificar-lo amb aquest objectiu.

No cal dir que no sempre hi haurà quatre elements d'identificació. Una peça única de plata sempre tindrà un únic número i un tipus de billó que no té variants igualment. Naturalment la notació de peces i encunys només apareix en la plata dels tallers locals, que és on fem corpus, però no en l'aram/billó o en la plata de Barcelona. On no hi ha corpus només hi ha número de tipus i, opcionalment, lletres de variant.

Aquesta notació és una mica complexa, en som conscients, però un cop entesa permet de catalogar simultàniament les peces amb dos criteris diferents, el de corpus i el de tipus/variants. Confiam en la comprensió i benevolència dels usuaris del catàleg. Per a qui encara tingui la paciència de seguir-nos en l'argumentació direm que si haguéssim fet una numeració simple, seguida, ens hauríem trobat en una situació

Badia, és a dir, que no hi hauria hagut mai manera de classificar les peces amb un mínim de precisió. És impossible de reunir, alhora, tots els avantatges: si volem precisió cal suportar una numeració complexa.⁴

Què entenem per tipus i que entenem per variant?

Els tipus es diferencien per: seca, autoritat emissora, valor, any i les diferències tipològiques importants. La variant, per canvis menors en la llegenda, canvis de quarterejat, aparició o desaparició d'elements complementaris i, en general, variacions tipològiques de segon ordre. Tornem a demanar una mica de flexibilitat perquè no sempre hem estat estrictes en aquest repartiment de rangs i no pas per raons capricioses. En alguns casos en què hi havia moltes peces, hem pres el quarterejat, excepcionalment, com a separador de tipus. No cal dir, d'altra banda, que sempre resulta subjectiu determinar quins són els elements tipològics importants i quins són els secundaris. Nosaltres hem optat pels criteris pràctics, és a dir, hem ampliat la gamma de diferenciadors si la població era important i això ens permetia de fraccionar-la en grups més fàcilment verificables. En definitiva es tracta de facilitar la classificació.

Com a norma general pensem que cal defugir la satisfacció perfeccionista dels criteris inflexibles i obrir pas a l'actitud més generosa d'oferir un catàleg pràctic, manejable.⁵ Certament dins el que sigui possible perquè en el cas present ja resulta prou complicat. De tota manera, obrirem un altre apartat per a aportar elements complementaris per facilitar la classificació.

El material l'hem agrupat per tallers emissors, els quals han estat disposats per ordre alfabètic. Hem començat pels tallers locals, que són els de més consulta, i a continuació hem descrit les produccions de Barcelona, precedides per l'or i seguides de l'argent i el billó. Dins l'or barceloní hi hem inclòs l'única peça d'aquest metall no barcelonina; es tracta d'una moneda de la seca de Girona. De tota manera, a Girona fem crida a aquesta peça. Després de les monedes de Barcelona hi hem descrit els grups marginals: emissions de París, peces incertes i un recull de falsificacions.

Dins de cada taller hem ordenat les monedes per metalls, és a dir, primer la plata i després l'aram. El fet és que ambdues fabricacions són fetes per tècniques diferents, la plata a martell i l'aram amb molinet. D'altra banda, generalment no hi ha coincidència en les dues fabricacions, ni cronològica ni, a voltes, d'autoritat emissora. També resultava convenient veure tota la plata, sempre difícil de classificar, en una única sèrie, és a dir, sense fraccionar-la en les diferents autoritats emissores, no solament pels possible enllaços de l'una a l'altra, sinó per qüestions pràctiques. D'aquesta manera, una vegada que hom ha identificat la seca podrà més fàcilment identificar l'autoritat emissora i, per tant, classificar l'exemplar. Hem agrupat estretament els cinc rals i cinc sous, sempre producte d'una mateixa fabricació, fins i tot separant per anys els conjunts cinc rals/cinc sous. La raó és que en el breu espai de temps de les fabricacions hi ha diferències que van apareixent simultàniament en els dos valors com ara els escudets al centre del revers i així els grups de peces resulten més coherents. L'excepció per a la plata ha estat en els també excepcionals productes d'argent de molinet, peces de mig croat de Vic, de deu rals de Barcelona, que hem descrit al final de la plata per tractar-se d'un altre procediment de fabricació més apropiat al de l'aram o billó.

Hem fet tot el possible per encarar descripcions i fotografies en pàgines concordants. És a dir, la làmina amb les fotografies a la dreta i les descripcions corresponents en el text de la pàgina de l'esquerra. Malauradament no sempre hi hem reeixit. Cal tenir present que les peces de cinc rals són molt grans i deixen espai de text sobrat, mentre que els diners, molt més petits, exigeixen molt més text. En alguns casos ho

4. Tots els que hem classificat croats ens hem entrebancat amb el sistema emprat per A. Badia en el seu, d'altra banda ben meritori, *Catàleg dels croats de Barcelona* (Barcelona 1969). En quedar-se a mig camí entre un catàleg de tipus i variants i un corpus, la numeració és pràcticament inútil i hom ha de classificar les peces pel grup i afegir la posició del quarterejat ja que resulta una casualitat trobar una peça com la del catàleg.

5. Les manies perfeccionistes que obliden la pràctica diària i arriben a complicar les coses extraordinàriament són una veritable plaga social. El nostre amic Josep Grau qualificava aquesta tendència de «feixisme organitzatiu».

hem resolt transferint una part de text a la pàgina anterior o posterior, però en alguns casos extrems hem hagut de fer tres pàgines seguides de text de catalogació per una única làmina de fotografies.

Pel que fa a la descripció de cada peça, hem donat preferència al valor i metall, perquè l'autoritat emissora no sempre és clara. Per tant, a la línia d'identificació de cada peça-tipus hi ha el número en negreta seguit del valor, metall, autoritat emissora, any si n'hi ha i, en alguns casos, algun element distintiu o característic que diferencia aquell tipus d'altres de semblants.

A continuació fem la descripció completa de la peça-tipus, reconstruint la llegenda, si es possible, amb exemplars del mateix encuny. La part reconstruïda la donem, però, entre parèntesis. Aquesta reconstrucció la fem només en les peces-tipus o en les variants, però no en les reiteracions de peces del mateix encuny, per a les quals donem només la transcripció de la lectura que s'hi pot fer. A més del pes i el diàmetre, indiquem també els encunys d'anvers i revers en la forma A(n)R(m), essent n i m els números dels corresponents encunys d'anvers i revers. Donem després l'ubicació de la peça quan es tracta d'una font bibliogràfica, un museu o un fons semipúblic. Quan es tracta d'una peça apareguda en venda pública o existent en una col·lecció privada, donem la referència de l'arxiu que en té les dades. Finalment indiquem si la peça ha estat descrita i qui l'ha descrit o bé si és inèdita. En aquest sentit cal tenir present que en la plata parlem d'exemplars i no pas de tipus o varietats. Per tant, un tipus o una varietat és inèdita si ho són tots els exemplars que descrivim.

Partim, en general, de la base establerta per Botet i no solem referir-nos als seus antecessors quan la peça ja la recull ell. Fem però l'excepció amb Heiss, quan la peça només la coneixem pel seu dibuix, cosa que sol succeir amb les de la col·lecció Vidal-Quadras. També hi ha algun altre referent anterior aïllat quan no hi ha altra font d'aquella varietat en concret. Com que l'aplec és molt ampli hem prescindit a voltes de varietats no retrobades, especialment si la font era de poc crèdit. Si la font era acreditada l'hem inclòs al catàleg tot indicant que no l'hem pogut retrobar.

Hem prescindit del recull de cinc rals fet per Pellicer atès que no hi ha manera d'individualitzar els exemplars amb l'excepció dels pocs que reproduceix. Aquests no tenen, però, una numeració individualitzada i hauria calgut anar comparant fotografies per a identificar cada exemplar, tasca, prou inútil, que hem desestimat.⁶

S'ha procurat reproduir tots els exemplars catalogats, generalment en fotografies. Malauradament això no ha estat possible per a les peces de la copiosa col·lecció Vidal-Quadras, per a la qual només tenim dibuixos de Heiss o algunes escasses empremtes al seu catàleg. Com que aquestes reproduccions no permeten l'estudi d'encunys i n'hi ha d'errònies, només les hem recollit quan eren de tallers amb pocs exemplars o bé quan es tractava de varietats no retrobades en d'altres exemplars. Al marge d'aquest cas, ja hem dit que hi ha encara alguns altres exemplars no reproduïts per innecessaris, o bé perquè els hem hagut de substituir per varietats inèdites aparegudes a darrera hora. Els exemplars no reproduïts porten la indicació NI (*no il·lustrat*) i representen un nombre molt reduït.

Les peces de la primera etapa de la revolta són encara a nom del rei Felip. Aquesta situació s'allarga molt més que no pas la situació veritable de dependència política, perquè fins que els acords amb França no són ben establerts resta encara la possibilitat d'un redreç de la situació. El mateix aparent decalatge es produeix amb les peces republicanes, és a dir, les que són a nom únicament del Principat de Catalunya. En els textos introductoris ja hem comentat aquests fets àmpliament. Al catàleg ens limitem a indicar a nom de quina autoritat emissora es varen gravar les llegendes de cada peça, al marge de si això és o no coherent amb la data o la cronologia d'aquestes peces. Ja hem dit, però, que n'hi ha que no evidencien l'autoritat emissora i bastants casos híbrids, amb la testa del rei Felip i a nom de Lluís de França, per exemple. En cada cas assenyallem aquestes singularitats.

6. *Los reales...* abans citat. Pel que fa a les altres mencions com ara Heiss, Vidal-Quadras, etc., vegeu la bibliografia d'abans del catàleg.

La identificació individual dels encunys ha estat intentada per a totes les emissions de plata dels tallers locals. Aquesta identificació ha estat molt laboriosa, a voltes pels pocs elements visibles i a voltes per l'extremada similitud entre encunys diferents. Generalment hem pogut fer la identificació dels encunys, però hi ha alguns casos excepcionals en què no ha estat possible, generalment per a alguns grups de peces dins d'un conjunt més que no pas per a tota l'evidència d'un tipus. En aquests casos agrupem les peces no identificades al final o bé en fem una descripció més sumària.

Taula IV. *Emissions de plata en 5 rals i 5 sous*

	FELIP		PRINCIPAT				LLUÍS				EXCEPCIONALS
	1641		1641		1642		1641		1642		
	VR	VS	VR	VS	VR	VS	VR	VS	VR	VS	
Agramunt	x		x		x						
Argentona			x								
Balaguer		(x)	x	x							
Banyoles		(x)	x	x							
Barcelona	x	x	x	x	(x)		(x)		x	x	x (1)
Berga			x	x							
Besalú	(x)				x	x					
Bisbal, la			(x)	(x)							
Camprodon										x	
Cervera	x	x	x	(x)			x	x	x		
Figueres	(x)		x								
Girona	x	x	x	x							x (2)
Granollers			x		x						
Igualada		x		x		x					
Lleida		x									x (3)
Manresa		x	x								
Mataró				x		x					
Olot		x	x								
Puigcerdà				x	x						
Tàrrega		x						x			
Terrassa				x		x					
Vic		x	x	x	(x)				x	x	x (4)
Vilafranca				x		x					

1 — Barcelona: 5 rals i 5 sous de Felip del 1640, 5 rals i 5 sous de Lluís XIII del 1643, 5 rals de Lluís XIV del 1644 i croats de Felip del 1640.

2 — Girona: 5 rals i 5 sous de Felip del 1640.

3 — Lleida: croats de Felip del 1640.

4 — Vic: mitjos croats de Principat del 1641 i de Lluís XIII del 1642.

(x) — Tipus dubtosos o suspectes.

Cal aclarir també que el concepte de diàmetre es molt relatiu en la major part de les peces de plata, molt irregulars de forma. Per tant hem optat per un diàmetre virtual que vol aproximar-se a la dimensió mitjana que hem pogut estimar. Pel que fa als pesos hem donat els que hem pogut aplegar, però hi ha arxius o fonts que no l'han recollit i, per tant, no ens és possible de donar-lo. Aquest fet es produeix amb més freqüència amb l'aram. De tota manera, aquest paràmetre té molta menys importància en el cas de la moneda d'aram i resulta marcadament irregular en les fabricacions fetes amb molinet.

Hem de dir, finalment, que l'intent d'aparellar descripcions i fotografies ens ha obligat a uns textos descriptius molt curts, a voltes gairebé telegràfics, però que considerem suficients tenint l'ajut de les fotografies i la reiteració d'uns tipus molt semblants.

I encara una darrera qüestió: hem anat afegint fins al darrer moment les varietats noves que han anat apareixent, intrecalant-les en el catàleg però sense poder afegir-les a les làmines. Això fa que hi pugui haver alguna diferència entre els nombres de peces del catàleg i el de les taules que hem elaborat, ja que ara hi ha més peces. També hem afegit, en apèndix, les dades bàsiques de 264 peces de plata de Barcelona que no hem integrat al catàleg i que tampoc hem afegit a les taules. Ens ha semblat millor oferir la màxima informació.

CRITERIS COMPLEMENTARIS PER A LA CLASSIFICACIÓ DE LA PLATA

En termes generals, les peces d'or i d'aram no presenten problemes de classificació. Les de coure, fetes generalment amb molinet, tenen gairebé sempre les llegendes completes. Si resulten una mica descentrades potser ens mancarà la data o algun altre element de la llegenda, però gairebé sempre podrem saber a nom de qui són i en quin taller monetari varen ésser emeses. El mateix es pot dir de les excepcionals peces de plata fetes amb molinet, que essencialment són les de mig ral de Vic i les de deu rals de Barcelona del 1652.

La situació és completament diferent per a les peces de cinc rals i cinc sous, fetes amb martell i generalment sobre cospells molt irregulars. En la major part dels casos les lectures són incompletes o molt incompletes i no manquen aquelles peces que són il·legibles en tota una cara o només hi podem veure una o dues lletres. En aquests casos pot ésser útil, abans d'assajar una classificació directa amb el catàleg, tenir presents alguns criteris per a abreujar la recerca.

En primer lloc hom pot fer una consulta a la taula IV. En ella hi podem observar que dels més de trenta tallers actius durant la guerra només vint-i-tres varen batre peces de cinc rals i cinc sous. En segon lloc, podem observar que el quadre d'emissions és molt poc sistemàtic: hi ha moltes emissions amb Felip i Principat, però molt poques amb Lluís i tenim moltes més emissions de cinc rals que de cinc sous. Per tant, a partir d'alguna característica visible podem acotar el nombre de tallers que cal analitzar. Per exemple, una peça a nom de Lluís només pot ésser de Barcelona, de Cervera o de Vic. Una peça del 1640 només pot ésser de Barcelona o de Girona, dins la sèrie dels cinc rals i cinc sous. Per tant, la taula ens simplifica la recerca en permetren's descartar tot un seguit de possibilitats sobre la base dels pocs elements de què disposem. Un cop identificada pel pes i la mida si la peça és de cinc rals o de cinc sous, la taula ens facilitarà la recerca de les dades restants.

També ens poden ajudar els apel·latius que precedeixen els noms de les poblacions: Vila, Ciutat, etc. Generalment aquests apel·latius es posen abans del nom de la població, però en altres casos se situen al darrere. Com que el segon cas és el més excepcional, és el que assenyalem a la taula següent indicant «darrere». Hi ha dos casos en els quals no hi ha cap apel·latiu i un cas (Camprodon) en el que no el sabem perquè no es pot llegir a l'única peça coneguda. És el que expressem a la taula V.

Taula V. Apel·latius que acompanyen els noms de les poblacions

CASTRV, CASTRVM - Terrassa
 CIVI (darrere) - Barcelona (cinc sous)
 CIVITAS (darrere) - Barcelona
 CIVITA - Manresa (cinc sous)
 CIVITAS - Balaguer, Girona, Lleida, Manresa, Vic
 OPICVM - Besalú
 OPIDV - Banyoles, Mataró
 OPIDVM - Besalú, la Bisbal (cinc sous), Puigcerdà
 OPPI - Banyoles (cinc sous)
 OPPID - Banyoles
 OPPIDV - La Bisbal, Mataró
 OPPIDVM - Mataró
 UNIVECTAS, UNIVERIT, UNIVERTAS (cinc sous) - Olot
 UNI VILE, UNI VILLE - Figueres
 VILA, VILLA (darrere) - Cervera
 VILLA - Agramunt, Granollers, Igualada, Tàrraga
 VILLE - Berga, Mataró (excepcionalment), Tàrraga
 Sense apel·latiu - Argentona, Vilafranca
 Apel·latiu desconegut - Camprodon

Les llegendes més abundants són a nom de Felip o bé a nom del Principat de Catalunya. Hi ha una àmplia gamma de formes d'expressar els noms i en les terminacions de les llegendes que, en aquest cas, són sempre de l'anvers mentre que en els apel·latius eren al revers. Hem tabulat també aquestes variacions a la taula VI.

Taula VI: 1) Formes del nom de Felip

PHILIP9 - Cervera (cinc sous)
 PHILIPVS - Olot
 PHILIPP - Vic (cinc sous)
 PHILIPP9 - Agramunt, (Balaguer), (Banyoles), Cervera, Manresa, Barcelona
 PHILIPPVS - Agramunt, Tàrraga, Vic
 (PH)ILIPPVS.III. - Besalú, Figueres, Girona

2) Terminacions de les llegendes a nom de Felip

HISPANA - Olot (cinc sous)
 HISPANAR - Olot
 HISPANI - Cervera (cinc sous), Vic (cinc sous), Barcelona (cinc sous)
 HISPANIA - Agramunt, Cervera, Barcelona
 HISPANIAR - Manresa (cinc sous), Vic, Barcelona
 HISPANIARV - Igualada, Manresa
 D.G. - Besalú, (Figueres), Girona

3) *Formes del nom del Principat*

P. CIPATVS - Figueres
 PRINCIPAT - Igualada, Vic, Vilafranca
 PRINCIPAT9 - Cervera, Igualada, Lleida
 PRINCIPATV - Mataró
 PRINCIPATVS - Agramunt, Argentona, Balaguer, Banyoles, Barcelona, Besalú, Granollers, Mataró, Tàrraga, Terrassa.
 PRINCIPATS - Besalú
 PRINCPAT - Vic (cinc sous)
 PRINSIPATS - Puigcerdà (excepcionalment)
 PRINSIPATVS - Terrassa
 PRINTVS - Vilafranca
 PROVINCIA - Puigcerdà

3) *Terminacions de les llegendes a nom del Principat*

CA - Vilafranca (cinc sous)
 CATA - Igualada
 CATAL - Argentona, Igualada, Terrassa, Vilafranca
 CATALO - Argentona, Balaguer, Besalú, Granollers
 CATALON - Berga (cinc sous), Besalú (id), Figueres, Lleida, Mataró
 CATALONA - Besalú, Vic
 CATALONI - Agramunt, Barcelona (cinc sous), Figueres, Girona, Granollers, Mataró
 CATALONIA - Berga, Besañú, Cervera, Mataró
 CATALONIAE - Agramunt, Banyoles, Barcelona, Girona
 CATALONIE - Grona, Vilafranca
 CATHALO - Tàrraga
 CATHALON - Puigcerdà (cinc sous), Tàrraga
 CATHALONI - Puigcerdà
 CATHOLO - Figueres
 CATLONI - Mataró
 CATLONIA - Igualada

En emprar les taules anteriors cal tenir present que hi ha formes que apareixen de manera exclusiva en algunes poblacions, però que en general a cada població hi ha més d'una forma. Cal, per tant, revisar tota la taula de cada concepte.

Hi ha algunes característiques que només apareixen en una o en algunes poblacions i que permeten arribar ràpidament a la classificació. En donarem alguns exemples:

- 1 - Llegenda retrògrada a l'anvers: Agramunt.
- 2 - Doble orla lineal: Cervera (Lluís).
- 3 - Triple orla; lineals i de punts al mig: Cervera, Terrassa, Vilafranca.
- 4 - Orla lineal i, a més, una de punts exterior: Agramunt.
- 5 - Anells a l'encreuament de la creu del revers: Agramunt.
- 6 - Bust de Lluís XIV: Barcelona.

- 7 - Bust de Lluís XIII: Barcelona i Cervera, les de Barcelona porten orla de punts mentre que les de Cervera tenen orla lineal.
- 8 - Llegenda a nom de Lluís, però escut català a l'anvers: Vic i Camprodon. Les de Vic porten escudet de la ciutat al revers, les de Comprodon no.
- 9 - Una corona de punts envolta els anells que hi ha als espais de la creu del revers: Besalú i Olot.
- 10 - La creu de santa Eulàlia de l'anvers se sobreposa a la llegenda: Besalú.
- 11 - Un o dos punts als extrems de la creu del revers: Besalú.
- 12 - La creu del revers no talla o talla parcialment: Besalú.
- 13 - Forma PROVINCIA per a designar el Principat: Puigcerdà.
- 14 - Escudet amb les armes de la població al centre de la creu del revers: Banyoles, Barcelona, la Bisbal, Girona, Vic.
- 15 - Tres punts petits al voltant dels anells del revers: Agramunt.

Aquestes característiques solen ésser positives, però no exclusives. És a dir, que si apareixen ens donen la classificació, però si no hi són no la neguen. Hi ha, sovint, en una població peces que tenen aquesta característica i altres que no. Així, per exemple, no totes les peces d'Agramunt tenen forma retrògrada a l'anvers, però si la peça té aquesta característica segur que és d'Agramunt. Fora del cas, és clar, que sigui un tipus inèdit.

En les peces de cinc rals, que són les més abundants i que per la seva mida són les més perjudicades de mal gravat, la dificultat més gran sol ésser determinar la seca. El seu nom, junt amb l'apel·latiu i l'any, sol ocupar els quatre espais del revers. Com que hi ha apel·latius comuns a diferents tallers i l'any ens diu molt poc, generalment el nom resta encabít en només dos d'aquests espais i difícilment podrem llegir totes les lletres. Però com que els noms són més o menys llargs i cada taller té la seva forma de tallar les llegendes, un camí possible d'identificació és la situació relativa de les lletres. Així, per exemple, hi ha cinc o sis tallers que utilitzen l'apel·latiu VILLA, però només a Tàrraga i a Agramunt trobaren el sector VILL ocupant la totalitat d'un dels sectors. O bé la forma OPIDVM, que és comú a diferents tallers, però només a Besalu apareix amb la D girada, fent OPICUM i això ja ens permet identificar la peça. Per a entrar en aquestes anàlisi cal anar comparant les llegendes i, en concret, la forma en que estan fraccionades a fi d'arribar, per eliminació, al nom no visible de la seca. Per a facilitar aquesta tasca hem elaborat un llistat alfabètic de totes les formes de llegendes que trobarem en les peces de cinc rals:

Peces de V rals

+AR	-	GEN	-	TONA	-	1642	Argentona
+AR	-	GEN	-	TONA	-	164z	«
BARC	-	INOC	-	IVITAS	-	1640	Barcelona
BARCI	-	NOCIV	-	ITAS	-	1640	«
BARCI	-	NOCIVI	-	TAS.	-	1640	«
BARC	-	INOC	-	IVITAS	-	1641	«
BARC	-	INOCI	-	VITAS	-	1641	«
BARC	-	INOC	-	IVITA	-	1641	«
BARCI	-	NOCI	-	VITAS	-	1641	Barcelona
BARCI	-	NOCIVI	-	TAS	-	1641	«
BARCI	-	NOCIV	-	ITAS	-	1641	«
BARCI	-	NOCI	-	VITAS	-	1642	«

BARCI	-	NO(rosa)CI	-	VITAS(rosa)	-	1642	«
BARCI	-	NO.CI	-	VITAS(rosa)	-	1642	«
BARCI	-	NO:CI	-	VITAS	-	1642	«
BARCI	-	NO.CI	-	VITAS	-	1643	«
BARCI	-	NOCI	-	VITAS	-	164(4)	«
CAST	-	RV TA	-	RRAS	-	(1641)	Terrassa
CAST	-	RVM.T	-	ARRA	-	1642	«
CAST	-	RV:TA	-	RRAS	-	1642	«
CAST	-	RVTA	-	RRAS	-	1642	«
CERV	-	ARIA	-	VILA	-	1641	Cervera
CERV	-	ARIA	-	VILLA	-	1641	«
CERV	-	ARIAE	-	VILLA	-	1641	«
CERV	-	ARIE	-	VILLA	-	1641	«
CERV	-	ARIA	-	VILLA	-	164(2)	«
CERV	-	ARIE	-	VILLA	-	1642	«
CERV	-	ARIE:V	-	ILLA	-	164z	«
CIVI	-	T....	-	BALA	-	.6..	Balaguer
(CIVI)	-	-	LAGA	-	1...	«
CIVIT	-	AS:GE	-	RVN..	-	1640	Girona
CVIT	-	AS:GE	-	RVN	-	1641	«
CIVI	-	(TAS G)	-	ERVN	-	1641	«
CIVIT	-	AS:GE	-	RVNDE	-	1641	«
CIVI	-	TAS:GE	-	RVNDE	-	1641	«
CIVIT	-	AS:GE	-	RVNDA	-	1641	«
CIVIT	-	AS:GE	-	RVD	-	16..	«
CIVI	-	TAS	-	LIE	-	1641	Lleida
CIVITAS	-	MINO	-	RISAE	-	1641	Manresa
CIVI	-	TAS.	-	VICE	-	N.1641	Vic
CIVI	-	(TASV)	-	ICEN	-	1641	«
CIVI	-	TAS	-	VICEN	-	1641	«
CIVI	-	TAS.	-	VICEN	-	1642	«
..OPICVM BISVL.DVMENS..E						1642	Besalú
OPIDV	-	BA...	-	-	Banyoles
OPIDV	-	MATA	-	RONI	-	(S.) 1641	Mataró
(OP)I	-	(D)VM	-	BI(SV)	-	LDV:164.	Besalú
OPIDV	-	M BISVL	-	DVNE	-	S. 1642	«
<i>Peces de V rals</i>							
OPIDV	-	M.PODI	-	CERETA	-	NL.1641	Puigcerdà
OPPID	-	BANE	-	OL..	-	1641	Banyoles
OPPIDV	-	EPISCO	-	PALIS	-	la Bisbal
OPPI	-	DV MA	-	TARO	-	1641	Mataró
OPPID	-	VM:M	-	ATAR	-	1641	«
OPPID	-	VM:MA	-	TARON	- IS	1641	«
OPPID	-	VM MA	-	TARO:	-	1641	«
OPPI	-	DVM M	-	ATARO	- :	1641	«
OPPID	-	VM:MA	-	TARO9	-	1641	«

OPPID	-	VM MA	-	TARON	-	IS. 1642	«
(O)...	-	...M	-	ATARO	-	1642	«
UNIV	-	ECTAS	-	OLOT	-	1641	Olot
UNIV	-	ERIT	-	OLOT	-	1641	«
(UN) I	-	VILE	-	FIGE	-	1641	Figueres
(UNI)	-	VILLE	-	FIGE	-	1641	«
VILA	+	FRANC	-	A+PENI	-	TENS+	Vilafranca
VIL...	-	...C	-	APEN	-	ITENS	«
VILA	-	FRA	-	NCA	-	PEN9	«
VILLA	-	ACRIM	-	ONST	-	1641	Agramunt
VILLA	-	ACRIM	-	ONSTS	-	1641	«
VILLA	-	ACRI	-	MONS	-	1642	«
VILLA	-	GRANV	-	LLARI	-	1641	Granollers
VILLA	-	GRAN	-	VLLA	-	1641	«
VILL	-	AGRA	-	NVLL	-	1642	«
VILLA	-	AQVA	-	LATA	-	1641	Igualada
VILLA	-	AQUA	-	LATA	-	1642	«
VILL	-	A:TAR	-	REGE	-	1641	Tàrraga
VILL	-	A:TAR	-	REGE	-	1642	«
VIL	-	LE BE	-	RGE	-	1641	Berga
VILLE	-	M...	-	-	.6..	Mataró
VILL	-	E.TAR	-	REGE	-	.1641.	Tàrraga

La relació anterior preten ésser més orientativa que exhaustiva. És a dir, pensem que pot ésser pràctica per a consultar, resseguint les columnes, aquells trams de llegenda que puguin acostar-nos a la interpretació més que no pas recollir totes les petites variacions o accidents com, per exemple, els cinc rals d'Igualada amb el 2 corregit sobre l'1, o bé llegendes molt incompletes que no ens ajudarien pas a aquest objectiu. Certament reconeixem la possibilitat d'alguna omisió, tenint en compte que partim d'un catàleg molt extens.

Un cop assolit l'objectiu, és a dir, un cop identificada la seca a la qual creiem que pertany la peça convé contrastar la nostra hipòtesi amb les peces del mateix taller. Com ens deia, amb raó, recentment Rafel Comas, a la llarga hom arriba a identificar un cert «aire de família» en els productes d'un mateix taller que et fa innecessàries altres indagacions, però això es producte de l'experiència. Així, els escuts quadrangulars de Manresa, la factura de Granollers o els escuts apuntats i allargassats d'Igualada resultaran inconfundibles als *connaisseurs*. Aquí, però, ens dirigim a qualsevol persona que vulgui classificar i no tothom tindrà aquestes dades que només dona l'experiència.

Com a darrer camí o, si es vol, com a solució extrema hem assajat diferents mètodes per a confegir una via sistemàtica que permeti la resolució dels casos més difícils. Es tracta d'un sistema classificatori semblant al que hom empra en botànica o en altres disciplines i que es basa en el descart progressiu. És un mètode aparentment infalible, però que sovint resulta poc pràctic per un fet molt simple: quan per la raó que sigui no som capaços de discernir una disjuntiva, generalment perquè l'element diferencial no es pot observar, es trenca el procés i s'impossibilita la classificació. Com que justament les peces de cinc rals i cinc sous es caracteritzen per la seva habitual manca d'integritat, aquest *impasse* pot esdevenir molt freqüent. Hem intentat obviar aquest inconvenient seleccionant dades especialment aparents i que preferentment ocupin zones centrals de la moneda, però som conscients que no sempre resultarà viable classificar per aquest mètode. Naturalment partim de la base d'una peça que no permeti la lectura del nom de

la seca i assajem d'identificar-la per camins indirectes. Suposem, però, que tenim elements suficients a l'anvers per a discernir si la moneda és a nom de Felip, del Principat de Catalunya, de la Província de Catalunya o d'un dels dos reis de nom Lluís. Aquestes situacions s'expressen a les monedes amb llegendes del tipus:

Felip	FILIPVS D.G.R.HIPANIAR
Principat	PRINCIPATVS CATALONIAE
Província	PROVINCIA CATALONIAE
Lluís	LVD.XIII.D.R.F.CO.BARCINO

Ja hem vist que hi ha llegendes més o menys abreujades i que les peces a nom de Felip poden portar també l'ordinal del rei.

Sistematització de les peces de cinc rals

Es poden donar quatre casos principals de lectures d'anvers:

- 1-A nom de Felip
- 2-A nom de Principat
- 3-A nom de Província
- 4-A nom d'un rei Lluís

El tercer cas és molt simple: si diu PROVINCIA, la peça és de la seca de Puigcerdà.

El quart cas es resol també amb relativa facilitat. Si la peça és a nom de Lluís XIV és de Barcelona. Si és a nom de Lluís XIII pot ésser de Barcelona, Cervera o Vic. Si porta escut català a l'anvers és de Vic i si porta el bust del rei pot ésser de Barcelona o de Cervera. La distinció entre Barcelona i Cervera d'aquest darrer cas és simple perquè a Barcelona les orles són de punts i a Cervera són lineals senzilles o dobles.

Ens resten, per tant, els casos 1 i 2, que són força més complexos. Per començar, tabulem per als dos casos les peces que porten la creu de santa Eulàlia sota l'escut català i les que porten escut sol, sense creu:

	<i>A nom de Felip</i>	<i>A nom del Principat</i>
	A- Agramunt	C- Agramunt
	Barcelona	Argentona
	Besalú	Balaguer
AMB	Cervera	Barcelona
CREU	Igualada	Berga
	Manresa	Granollers
	Olot	Igualada
	Tàrraga	Mataró
	Vic	Puigcerdà
		Tàrraga
		Terrassa
		Vic
		Vilafranca

	B- Figueres	D-Banyoles
	Girona	Besalú
SENSE		La Bisbal
CREU		Cervera
		Girona
		Lleida

Com hem fet en el primer cas, podem descartar primer els grups més senzills.

En el grup B, les peces de Figueres tenen l'escut català arrodonit per baix, mentre que les de Girona el tenen apuntat.

En el grup C les peces de Banyoles, la Bisbal i Girona es classifiquen immediatament per l'escudet en cairó amb les armes de la població que porten al centre del revers. Les de Cervera per les orles lineals. La distinció entre Besalú i Lleida és de mal fer, però difícilment ens trobarem en aquesta disjuntiva perquè de Lleida només es coneix un exemplar. De tota manera podem tenir present que a Lleida l'escut català és de mida mitjana i té les barres bastant amples, mentre que el de Besalú sol ésser més petit i afuat. A Besalú hi ha casos amb corones de punts al voltant dels anells del revers i també podem distingir les seves produccions per la singularitat dels florons de la corona que semblen petits ninots, amb les cames obertes. Els florons de Lleida tenen forma de lliri.

Els altres dos grups, l'A i el C, són força més complicats.

Grup A: Separem les peces amb escut apuntat per baix de les d'escut arrodonit:

<i>AA: escut apuntat</i>	<i>AB: escut arrodonit</i>
Agramunt	Agramunt
Besalú	Barcelona
	Cervera
	Igualada
<i>AA: escut apuntat</i>	<i>AB: escut arrodonit</i>
Manresa	Olot
Tàrraga	Vic

Subgrup AA: Les peces d'Agramunt no tenen lletres entre les aspes de la creu de santa Eulàlia a la part de baix de l'escut. Les de Besalú hi tenen els pals de l'ordinal del rei.

Subgrup AB: conjunt ABA: Escut petit, bona factura: Agramunt, Olot, Vic

conjunt ABB: Escut mitjà, bona factura: Tàrraga

conjunt ABC: Escut gran, de mala factura i allargassat: Barcelona, Cervera, Igualada.

conjunt ABD: Escut gran, de mala factura i quadrangular: Manresa

Ens resten indeterminacions en els conjunts ABA i ABC.

En el conjunt ABA podem separar els taller segons la forma de la corona de l'escut català de l'anvers; combinant amb l'emmarcat de l'escut:

1 — Emmarcat prim, corona molt plana	— Agramunt
2 — Emmarcat gruixut, corona una mica arquejada	— Olot
3 — Emmarcat prim, corona una mica arquejada	— Vic

Ja sabem, també, que si la peça porta corona de punts als anells del revers és d'Olot, però això no succeeix sempre.

Vegem ara l'altre grup restant, el C.

Grup C: Separem les peces que tenen escudet a la creu del revers de les que no tenen aquesta característica:

CA: escudet al revers

Barcelona

Vic

CB: sense escudet

Agramunt

Cervera

Igualada

Manresa

Olot

Tàrraga

Subgrup CA: Es classifiquen immediatament perquè l'escudet porta les armes de la població corresponent.

Subgrup CB: Separem uns conjunts segons la forma de l'escut i de la corona:

conjunt CBA: Escut apuntat, corona plana: Agramunt, Igualada

conjunt CBB: Escut arrodonit, corona plana: Agramunt, Berga, Mataró, Puigcerdà

conjunt CBC: Escut arrodonit, corona oval: Argentona, Balaguer, Granollers, Tàrraga, Terrassa, Vilafranca

conjunt CBD: Escut apuntat, corona oval: Terrassa

Ens cal separar les peces dels tres primers conjunts.

Conjunt CBA: les peces d'Agramunt tenen els florons de la corona en forma de trèvol, mentre que les d'Igualada els tenen en forma de lliri. La diferència essencial és, doncs, que els pètals laterals en el primer cas es dirigeixen cap amunt o resten horitzontals i en el segon cas cauen i es cargolen cap a dins.

Conjunt CBB: podem assajar de separar les peces per la posició de les aspes de baix de la de santa Eulàlia. Si les aspes són molt obertes, la peça és d'Agramunt, si són normals, de Mataró i si són molt tancades, de Berga. Finalment si són situades asimètricament cap a la dreta, la peça és de Puigcerdà.

Conjunt CBC: ens cal fer dos subconjunts:

Subconjunt CBCA: l'aspa

talla per dalt

Balaguer

Tàrraga

Vilafranca

Subconjunt CBCB: l'aspa

no talla

Argentona

Granollers

Terrassa

Vilafranca

Subconjunt CBCA: Si l'aspa és molt oberta per baix, la peça és de Vilafranca. Si l'aspa és normal pot ésser de Balaguer o Tàrraga. Per separar aquests darrers podem veure la forma dels florons de la corona: trèvols a Balaguer i lliris a Tàrraga.

Subconjunt CBCB: Si la peça té orla triple a fora i a dins és de Terrassa. Si té orla triple només a fora és de Vilafranca. Si té orles normals pot ésser d'Argentona o de Granollers. Per a separar aquests darrers observarem també els florons de la corona: si són trèvols la peça és d'Argentona i si són lliris de Granollers.

Sistematització de les peces de cinc sous

Hi ha molts menys tallers que vagin obrar aquest valor. Per tant la separació és més fàcil. Com en el cas dels cinc rals, les lectures de l'anvers ens poden donar quatre casos:

- 1 — A nom de Felip
- 2 — A nom del Principat
- 3 — A nom de Província
- 4 — A nom d'un rei Lluís

El tercer cas és igualment exclusiu de Puigcerdà.

El quart és també fàcil de separar: si les peces porten escut català són de Camprodon o bé de Vic, però les de Vic les identificarem per l'escudet de la població que porta al revers. Si les peces porten l'efígie de Lluís XIII seran de Barcelona o bé de Cervera i, com en els cinc rals, distingirem les de Barcelona perquè porten orla de punts i les de Cervera perquè porten orla lineal. En aquest cas no hi ha peces de Lluís XIV.

Pel que fa als grups a nom de Felip i del Principat, podem fer, també, un quadre segons les peces portin o no la creu de santa Eulàlia sota l'escut català de l'anvers:

	<i>A nom de Felip</i>	<i>A nom del Principat</i>
	A- Balaguer	C- Balaguer
	Barcelona	Barcelona
AMB	Cervera	Berga
CREU	Manresa	Vic
	Olot	Vilafranca
		Vic
	<i>A nom de Felip</i>	<i>A nom del Principat</i>
	B- Banyoles	D- Banyoles
SENSE	Girona	Besalú
CREU		La Bisbal
		Cervera
		Girona

També en aquest cas hi ha grups gairebé immediats:

En el grup B, les peces de Banyoles es distingeixen per portar l'escudet amb les armes de la població al revers, cosa que manca en les de Girona.

En el grup D, porten escut les peces de Banyoles, la Bisbal i Girona i les de Besalú es distingeixen per tenir la creu del revers que no talla la llegenda i té punts als extrems de cada braç. Si no trobem cap d'aquests elements la peça és de Cervera, cosa que podem corroborar si porta orles dobles o triples.

En el grup C la separació és també bastant fàcil. Les peces de Barcelona i Vic s'identifiquen immediatament per l'escudet de la població que porten al centre de la creu del revers. Les de Vilafranca s'identifiquen perquè són les úniques que tenen orla triple. Per separar les restants, Berga i Balaguer, tindrem present que les de Berga tenen la corona plana, mentre que les de Balaguer tenen la corona arçuejada.

En resta, doncs el grup més complex, que és l'A.

Separarem dos subgrups segons la forma de la corona:

Subgrup AA: corona plana

Balaguer
 Barcelona
 Cervera
 Olot
 Vic

Subgrup AB: corona corbada

Barcelona
 Cervera
 Manresa
 Olot

Dins el subgrup AA les peces de Barcelona i Vic es caracteritzen per l'escut allargassat i la bona factura, mentre que els de Cervera i Olot tenen l'escut més quadrangular i pitjor factura. Vic i Barcelona els separarem perquè Barcelona té l'emmarcat de l'escut prim, mentre que Vic el té gruixut, gairebé tant com les barres o pals interiors de les armes catalanes. Olot és pot dirimir si porta la corona de punts al voltant dels anells del revers. Si no es dóna aquest cas, separarem Cervera d'Olot per la lletra que hi ha sota l'escut entre les aspes: R a Cervera i G a Olot o bé per la S dels V-S (cinc sous), que és gran a Cervera i petita a Olot. Pel que fa a Balaguer, més aviat és de bona factura i escut regular. Es pot distingir, bé que amb dificultats, per l'emmarcat prim de l'escut, la R entre les aspes de la creu de santa Eulàlia i la S de mida mitjana.

Dins el subgrup AB, separarem fàcilment Barcelona per l'escut allargassat i l'emmarcat prim i Manresa per l'escut marcadament quadrangular. Cervera i Olot fan de més mal separar, si no es dóna el cas que hi hagi la corona de punts al voltant dels anells del revers, característica que només es dóna a Olot. En cas contrari hem d'emprar el criteri de la lletra entre les aspes de baix de la creu de santa Eulàlia, R a Cervera i G a Olot o bé el de la S de V-S (cinc sous), gran a Cervera i petita a Olot.

Podem concloure que l'assaig sistemàtic de classificació és prou eficaç en les primeres separacions i en alguns dels grups, però esdevé molt més esborradís en els passos més avançats i en els grups més nombrosos.

En darrera instància hom pot recórrer a un primer desbrossat per la via sistemàtica i completar la recerca amb un recorregut pels diferents encunys dels tallers restants, tot aprofitant la forma de corpus del catàleg de les monedes de plata.

CLAU D'ABREVIATURES

Generals

a/	anvers
A	encuny d'anvers
amp.	ampliada
B	posició invertida de l'escudet (Girona)
D	escudet tombat a la dreta (Girona)
e.	encunys
e-2	altre exemplar
E	escudet tombat a l'esquerra (Girona)
g	grams
mm	mil·límetres
N	posició normal de l'escudet (Girona)
NI	moneda no il·lustrada
r/	revers
R	encuny de revers
v.	visible
Ø	diàmetre

De procedència de les peces

ABLLB	Monetari de l'Academia de Bones Lletres de Barcelona
ACC	Arxiu Comarcal de Cervera
Arxiu A	Arxiu de la firma Aureo S.A. de Barcelona
Arxiu B	Arxiu de Joaquim Botet i Sisó
Arxiu Ba	Arxiu d'Antoni Badia
Arxiu C	Arxiu de M. Crusafont
Arxiu Ca	Arxiu de la firma Calicó de Barcelona
Arxiu D	Arxiu de Sebastià Datzira
Arxiu S	Arxiu de Xavier Sanahuja
Arxiu V	Arxiu de L. Villaronga
Banca Catalana	Monetari format per aquesta institució, ara B.V.A.
Banco de España	Monetari d'aquest organisme
Caixa Sabadell	Monetari de la Caixa d'Estalvis de Sabadell
La Caixa	Monetari de la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona
CMBNP	Cabinet de Médailles. Bibliothèque Nationale. Paris
GNC	Gabinet Numismàtic de Catalunya. Barcelona
IVDJ	Instituto Valencia de Don Juan. Madrid
MAN	Museo Arqueológico Nacional. Madrid
MPP	Museu J. Puig. Perpinyà
MMH	Museu Municipal d'Història de Barcelona
MHS	Museu d'Història de Sabadell
Salat	Dades en poder de Josep Salat (Vegeu bibliografia)
Soler Cabot	Peces incloses en el catàleg de venda d'aquesta col·lecció (vegeu bibliografia)
Tolrà	Peces d'aquesta col·lecció (vegeu bibliografia)
VQR	Peces d'aquesta col·lecció (vegeu bibliografia)

Bibliogràfiques

Badia	BADIA, Antoni. <i>Catàleg dels croats de Barcelona</i> . Barcelona, 1969.
Balaguer	BALAGUER, Anna M. «Nou tipus de diner de Cervera de la Guerra dels Segadors al GNC». <i>II Simposi Numismàtic de Barcelona</i> . Barcelona. 1980. p. 87-90.
Baucis	Joan Baucis. Nadala del 1975 (peça de Camprodón). NAVAS BRUSI, Lluís; BAUCIS, Joan, «Las piezas de cinco reales y las acuñaciones de Cataluña durante la guerra de segadores». <i>Numisma</i> , núm. 23 (1956), p. 127-146. [Peces de la col·lecció Baucis.]
Botet	BOTET I SISÓ, Joaquim. <i>Les monedes catalanes</i> . Vol. III. Barcelona, 1911.
C/B-Fulls	CRUSAFONT, M.; BALAGUER, A. M., «Les monedes de Mataró i Argentona de la Guerra dels Segadors». <i>Fulls</i> , [Museu Arxiu de Santa Maria. Mataró] núm. 19, (abril 1984), p. 3-10.
Calicó	CALICÓ, F.; CALICÓ, X.; TRIGO, J. <i>Numismática española</i> . 8a ed. Barcelona 1994.
Cal.GN.39	CALICÓ, F. X., «Un escudo de Felipe III o IV, contramarcado por la Taula de Comuns Dipòsits de Girona en la Guerra de Separación». <i>Gaceta Numismática</i> , núm. 39 (1975) p. 27-30.
Comas	COMAS, Rafael. «Els diners agramuntosos de la Guerra de Separació» (AGRAMUNT). <i>Acta Numismàtica</i> , núm. 20, 1990, p. 165-174, «Algunes novetats de la moneda ceriverina» (CERVERA), <i>Acta Numismàtica</i> 19, 1989, p. 147-156, «L'emissió

- de sisens a Terrasa a la Guerra dels Segadors» (TERRASSA, AE), *Acta Numismàtica* 16, 1986, p. 161-170, «Les monedes terrassenques. Els V rals de plata de la Universitat de la Vila (1641-42)» (TERRASSA, AR), *Terme* 9, 1994, p. 19-24.
- Comas/Muntanyès COMAS, Rafael; MUNTANYÈS, Joan. «Nous diners targarins de la Guerra dels Segadors». *Cercle*, núm. 2, (1988), p. 63-64.
- Crus. CRUSAFONT, M. *Barcelona i la moneda catalana*. Barcelona 1989. Es cataloga el fons de La Caixa.
- Crus.A. CRUSAFONT, M. «Quatre monedes inèdites del temps dels Austria» *L'Ardit*, núm. 12, (1999), p. 23-24.
- Crus.AN. CRUSAFONT, M. «Troballa a Sabadell de sisens de la Guerra dels Segadors». *Acta Numismàtica*, núm. 8 (1988), p. 213-220.
- Crus.GN CRUSAFONT, M. «Or inèdit de la Guerra dels Segadors». *Gaceta Numismática*, núm. 68 (1983), p. 49-57.
- Crus/Escudero CRUSAFONT, M.; Escudero, J., «Camprodon, Granollers, Puigcerdà i Valls: tres tipus inèdits i una rectificació». *Acta Numismàtica*, núm. 16 (1986), p. 159-174.
- Dhénin DHÉNIN, Michel. «La Guerra des Segadors et la numismatique française: etudes et collections». *III Simposi Numismàtic de Barcelona*. Barcelona 1985. p. 103-126.
- Heiss HEISS, Aloïs. *Monedas hispano-cristianas*. Madrid, 1865-69.
- Hernandez Palmés HERNANDEZ PALMÉS, A. «Historia documental de las monedas leridananas acuñadas durante la Guerra de Segadores». *Gaceta Numismática*, núm. 27, (1972), p. 25.
- Llobet LLOBET I PORTELLA, Josep Maria. «Les monedes de Bellpuig d'Urgell» (BELLPUIG). *Acta Numimàtica*, núm. 8 (1977), p. 225-238; «Les monedes i pellofes de Cervera» (CERVERA), *Acta Numismàtica*, núm. 3 (1973), p. 220-230; «Les monedes i pallofes de Tàrrega» (TÀRREGA). *Acta Numismàtica*, núm. 5 (1975), p. 73-89.
- MOBE *Monedas de oro de la colección del Banco de España*. 1991.
- Ponterio 9/IV/99 Subhasta d'aquesta firma nordamericana en la data indicada.
- S.C. *Monedas Catalanas* (Colección C.Soler-Cabot). Subasta 18 de la Schweizerische Bankverein. Basel 1987.
- Salat SALAT, Josef. *Tratado de las monedas labradas en el Principado de Cataluña*. Barcelona 1918.
- Tolrà CARLES-TOLRÀ, Emilio. *Catálogo de la colección numismática*. Barcelona, 1936.
- VQR VIDAL-QUADRAS, M. *Catálogo de la colección de monedas y medallas*. Barcelona, 1892.
- Ve/Pe VEGUÉ, Pere; PELLICER, Josep. «Universitas Ville Fige». *III Simposi Numismàtic de Barcelona*, 1985, p. 143-146.
- Vilaret VILARET, Joan. «Les monedes de Solsona» (SOLSONA). *Acta Numismàtica*, núm. 1 (1971), p. 160-162; «Els diners barcelonins del segle XVII» (BARCELONA). *Acta Numismàtica*, núm. 12 (1982), p. 195-199.

ORIENTACIÓ SOBRE ELS GRAUS DE RARESA

El coneixement dels graus de raresa de les peces és, ben sovint, una dada d'interès. És per això que assajarem de donar-ne algunes orientacions.

Pel que fa a les monedes d'OR, totes són extremadament rares, a excepció dels trentins contramarcats, que ho són una mica menys. Com que hem assajat de recollir tota l'evidència, el catàleg ens dóna ja una bona orientació sobre el grau de raresa.

Pel que fa a les monedes de PLATA, podem dir també que la millor guia dels graus de raresa és el catàleg, en el qual hem recollit tots els exemplars que hem pogut retrobar en fons públics i col·leccions. Encara que sempre és possible que s'escapi alguna peça, en conjunt, el nombre de peces del catàleg (en aquest cas, corpus) ens dóna la millor informació per a saber el grau de raresa de cada tipus. L'excepció és Barcelona, on per l'abundància de peces no hem intentat de fer un corpus. Podem dir, en aquest cas, que la plata en cinc rals és, en termes generals, abundant i que les peces de cinc sous són més rares. També escassegen les peces del 1640 en els dos valors i les del 1643.

Pel que fa a l'ARAM o BILLÓ, cal que donem alguna informació complementària perquè el catàleg només recull els tipus i les variants. Donem una taula aproximada, sense assajar de separar les rareses de les petites variants, perquè tenim el convenciment que els grans canvis que hi ha hagut darrerament en l'evidència d'aquestes peces encara no s'ha estabilitzat. Per tant seria inútil intentar de donar dades tan detallades. Empremem la taula habitual de rareses:

C	corrent	RR	molt rara
E	escassa	RRR	raríssima
R	rara	U	única

Detallem a continuació les rareses de l'aram, per seques:

<i>Agramunt</i>		<i>Girona</i>		<i>Sanauja</i>		<i>Vic</i>	
7 a 9a	-R	78 a 79b	-R	153 a 153b	-RRR	188 i 189	-RR
10	-C	80 a 80g	-C			190	-E
11 a 12a	-E	81 i 82	-RRR	<i>Solsona</i>		191 a 192a	-RR
13 i 14	-RR			157 i 157a	-R	193 a 196	-E
15 a 17a	-E	<i>Lleida</i>		158	-RR		
		94	-RRR	159	-C	<i>Vilafranca</i>	
<i>Bellpuig</i>				160	-R	200 a 201	-R
29 a 30	-E			161 i 162	-RR	202	-RRR
31 a 32	-RR	<i>Manresa</i>					
		97 a 99a	-RRR	<i>Tàrraga</i>		<i>Barcelona</i>	
<i>Besalú</i>		100 a 100c	-E	165 a 165d	-E	238 i 238a	-E
40	-RRR			166 a 166b	-E	239 i 240	-C
41 a 44	-R	<i>Oliana</i>		167	-RRR	241 i 242	-RRR
45 i 46	-RR	106	-E	168	-C	243 a 243d	-C
<i>Caldes</i>				169 a 169d	-E	244 a 247	-RRR
49 a 50c	-R	<i>Olot</i>				248 a 250c	-C
		112	-R	<i>Terrassa</i>		251 a 251c	-E
<i>Camprodon</i>		113	-E	174	-R	252 i 253	-R
52 i 53	-RRR	114	-RRR	175	-R	254 i 255	-E
<i>Cervera</i>				176 i 176a	-RRR	256 a 259	-C
61	-R	<i>Perpinyà</i>		177	-RR	260	-R
62 a 62e	-E	115 a 129	-E			261 a 263	-C
63	-RRR	130 a 136	-RR	<i>Valls</i>		264	-RRR
64 a 64c	-RR	137 a 144	-R	178	-RRR	265 i 266	-E
65 a 65e	-C					267	-C
66 a 68a	-R	<i>Puigcerdà</i>				268	-E
		148 a 151	-R			269	-R
		152 i 152bis	-U			270	-C

AGRAMUNT

1- Cinc rals. AR. A nom de Felip. 164? Escut petit, bona factura.

a/ ·PHILIPPVS·D·...·-HIS...A Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia entre
 r/ ...LA-ACRIM-ONST-... Creu que talla la llegenda. Anells a 2/3.
 pes: 11,1 g Ø 27 mm encunys: A(1) R(1) GNC 11.116 Inèdita
 Nota: La bona factura d'aquesta peça contrasta amb tota la resta de la producció d'argent agramuntina.

2- Cinc rals. AR. A nom de Felip. 1641. Escut gran, mala factura

a/ PHILPP9·D·G·...·-... Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia entre
 r/ ...-ACRIM-ONST-1641 Creu que talla la llegenda. Anells a 1/4.
 pes: 9,2 g Ø 28 mm encunys: A(2) R(2) GNC 34.495 Botet 778

2.I- Semblant. Lectures: a/ PHILPP9·D·G·R·-HISPANIA r/ VILLA-ACRIM-ONST-1641
 pes: — Ø 34 mm encunys: A(2?) R(2?) VQR 8.729 Heiss 87-1

3- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 164? Escut amb corona plana.

a/ PRINCIPAT·V(S)·-(CATALO)NI Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia entre
 r/ ...-(AC)RIM-ONSTS-16... Creu que talla la llegenda. Anells a 1/4.
 pes: 11,9 g Ø 31 mm encunys: A(3) R(3) GNC 3.430 Inèdita

3.I- Igual. Lectures: a/ ...CIPAT-VS-CA... r/ ...-ACRIM-ONSTS-...
 pes: 12,5 g Ø 29 mm encunys: A(3) R(3) GNC 34.496 Botet 779

4- Cinc rals. AR.**A nom del Principat. 1641.** Escut amb corona de tres puntes.

a/ (PRI)NCIPAT·(VS)·-CATALONIAE Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia entre
 r/ (VI)LLA·(ACRIM)·-ONSTS-1641 Creu que talla la llegenda. Anells a 1/4.
 pes: 12,05 g Ø 34 mm encunys: A(4) R(4) Arxiu C Inèdita

4.I- Igual. Lectures: a/ ...RINCIPAT·...·-...ALONIAE r/ ...LLA-ACRIM-ONSTS-...
 pes: 11,95 g Ø 34 mm encunys: A(4) R(4) Arxiu V Inèdita

4.II- Igual. Lectures completes. El dibuix acaba en E per error, ja que VQR la descriu bé.
 pes: — Ø 34 mm encunys: A(4) R(4) VQR 8.767 Heiss 87-2

5- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1642. Llegenda retrògrada a l'anvers.

a/ PRINCIPAT·VS·... [llegenda retrògrada] Armes catalanes semblants als anteriors
 r/ VILLA·...·-...-1642 Creu que talla la llegenda. Anells a 1/4.
 pes: 11,8 g Ø 33 mm encunys: A(5) R(5) Caixa Sabadell Inèdita

6- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1642. Doble orla i lòbuls al centre de la creu del revers.

a/ PRINCIPAT·VS·-CATAL... Armes catalanes semblants als anteriors, amb escut apuntat.
 r/ VILLA·AC(RI-MONS-1642) Creu que talla la llegenda. Anells a 1/4 però amb lòbuls als angles interiors i grups de tres punts petits als espais dels anells. Doble orla, lineal a l'interior.

pes: 11,95 g Ø 33 mm encunys: A(6) R(6) Arxiu V Inèdit

6.I- Igual. Lectures: a/ ...RINCIPAT·VS·C... r/ ...·-...CRI-MONS-1...
 pes: 11,65 g Ø 29 mm encunys: A(6) R(6) Caixa Sabadell Inèdita

6.II- Igual. Lectures: a/ PRINCIPAT·VS·... r/ ...·-...ONS-1642
 pes: 11,8 g Ø 30 mm encunys: A(6) R(6) GNC 11.117 Botet 781

6.III- Igual. Lectures: a/ ...INCIPAT·...CA... r/ ...·-...ONS-16...
 pes: 12 g Ø 27 mm (NI) encunys: A(6) R(6) Arxiu C Inèdita

1

2

2-I

3

3-I

4

4-I

4-II

5

6

6-I

6-II

AGRAMUNT (cont.)

7- Diner. AE. Efigie de Felip. 164x.

a/ +ACRIMONTIS· Efigie que mira a l'esquerra.
 r/ VI-LL-A 1-64 Creu que talla la llegenda. Anells a 2/3.
 pes: 0,63 g Ø 13,5 mm Arxiu C Comas 1

7a- Semblant a l'anterior, però r/ :VI-LL-A 1-64
 pes: 0,52 g Ø 13,5 mm Arxiu C Inèdita

8- Diner. AE. Efigie de Felip. 1641.

Semblant a l'anterior però r/ VIL-LA 16-41 i creu que talla la llegenda. Anells a 2/3.
 pes: 0,40 g Ø 13,5 mm Arxiu C Inèdita

9- Diner. AE. Efigie de Felip. 1642.

Semblant a l'anterior però r/ VI-LL-A 1-642 i creu que talla la llegenda. Anells a 1/4.
 pes: 0,65 g Ø 13,5 mm Arxiu C Comas 2

9a- Semblant a l'anterior però r/ VI-LL-A-16-42 i creu que talla la llegenda. Anells 3/3
 pes: 0,40 g Ø 13,5 mm Arxiu C Comas 3

10- Diner. AE. Puig cimat de lliri. 1643.

a/ ·ACRIMONTIS· Puig cimat de lliri.
 r/ VIL-LA-16-43 Creu que talla la llegenda. Anells a 1/4.
 pes: 0,7 g Ø 13,5 mm Arxiu C Comas 12

11- Diner. AE. Puig cimat de lliri. 1643. Flor de lliri al revers.

Semblant a l'anterior però un dels grups de tres punts del revers ha estat substituït per una flor de lliri.
 pes: 0,85 g Ø 13,5 mm Arxiu C Comas 14

11a- Semblant a l'anterior però r/ VI-LL-A-1-643.
 pes: 1,05 g Ø 13,2 mm Arxiu C Comas 13

12- Diner. AE. Efigie de Lluís XIII. 1643.

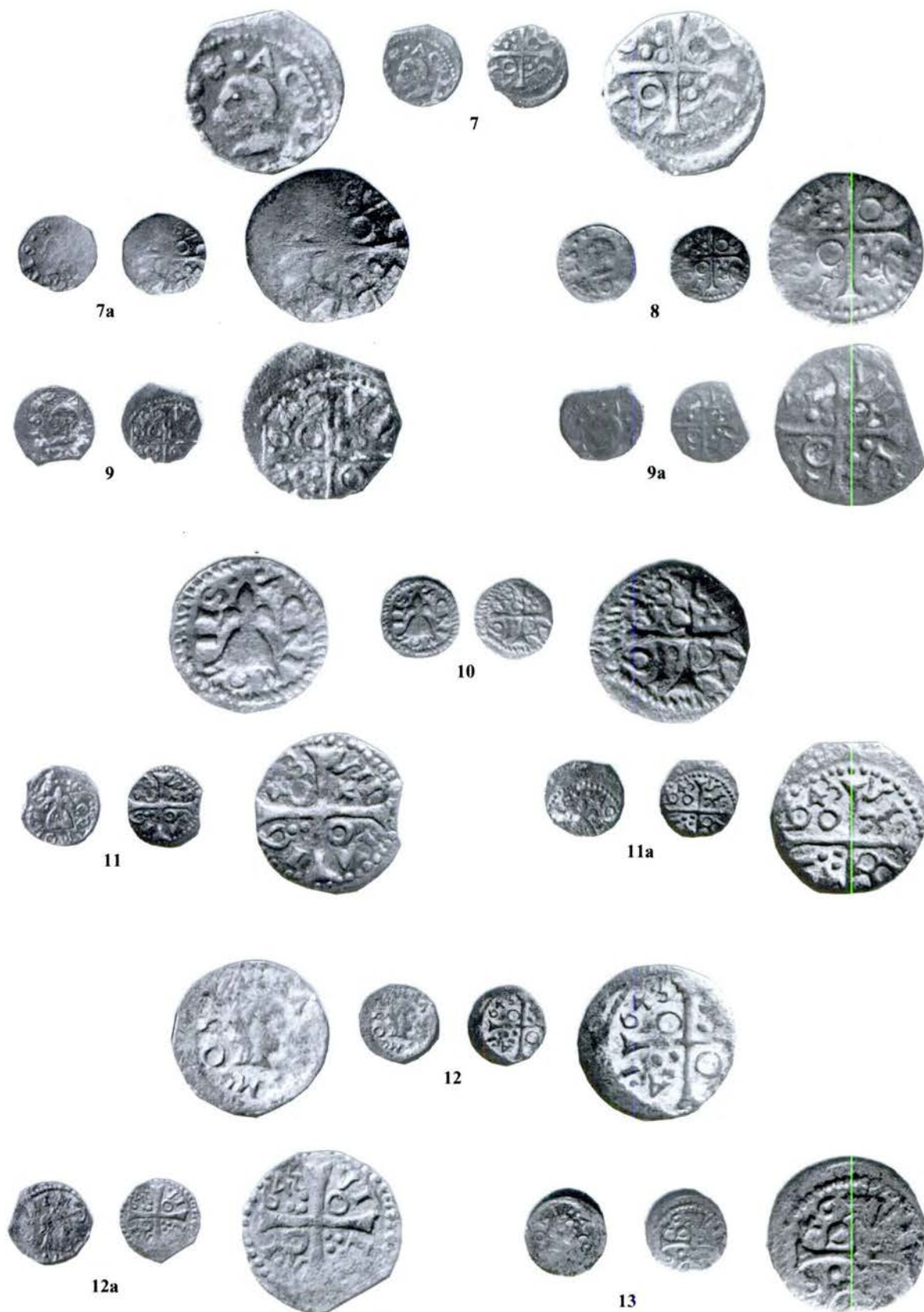
a/ ·ACRIMONTI Testa que mira a la dreta.
 r/ VI-LL-A-1-643 Creu que talla la llegenda. Anells a 1/4.
 pes: 0,84 g Ø 13,5 mm Arxiu C Comas 9

12a- Semblant però amb variants a la llegenda i diferent quarterejat.

a/ACRMONTI
 r/ VI-LL-A-1-643 [el 3 invertit] Creu que talla la llegenda. Anells a 2/3.
 pes: 0,82 g Ø 14 mm Arxiu C Comas 10

13- Diner. AE. Efigie de Lluís XIII. 1646.

a/ ·ACRIMONTI· Testa que mira a la dreta.
 r/ VI-LA-16-46 Creu que talla la llegenda. Anells a 1/4.
 pes: 0,53 g Ø 13,2 mm Arxiu C Comas 11

AGRAMUNT (cont.)

Els diners catalogats a continuació conformen un grup amb dates irregulars. Tots duen l'efígie de Lluís XIII.

14- Diner. AE. Efigie de Lluís XIII. 1648?

a/ ...IMON...	Testa que mira a la dreta.		
r/ V...-...-...-48 (?)	Creu que talla la llegenda. Anells a 1/4.		
pes: 0,8 g	Ø 14 mm	Arxiu C	Comas p/c.3

15- Diner. AE. Efigie de Lluís XIII. 164x.

a/ ·ACRIMONTI·	Testa que mira a la dreta.		
r/ VI-LL-A 1-64	Creu que talla la llegenda. Anells a 2/3.		
pes: 0,95 g	Ø 13,2 mm	Arxiu C	Comas 4.1

15a- Semblant a l'anterior però a/ ·A:CRIMONTI i la llegenda comença darrera el cap.
pes: 0,79 g Ø 13,5 mm Arxiu C Comas 4.2

16- Diner. AE. Efigie de Lluís XIII. 1641.

a/ ·ACRIMON·	Testa que mira a la dreta.		
r/ VI-LA-16-41	Creu que talla la llegenda. Anells a 1/4.		
pes: 0,48 g	Ø 13,5 mm	Arxiu C	Comas 5.1

16a- Semblant a l'anterior però a/ ·ACRIMONTIS.
pes: 0,45 g Ø 13,5 mm Arxiu C Comas 5.2

16b- Semblant a l'anterior però a/ ·ACRIMONTI i creu del revers amb anells a 2/3.
pes: 0,7 g Ø 13,3 mm Arxiu C Comas 6

17- Diner. AE. Efigie de Lluís XIII. 1642.

a/ :ACRIMONTI	Testa que mira a la dreta.		
r/ VIL-LA-16-42	Creu que talla la llegenda. Anells a 1/4.		
pes: 0,94 g	Ø 13,5 mm	Arxiu C	Comas 7

17a- Semblant a l'anterior però a/ ·ACRIMONTIS.
pes: 0,5 g Ø 13,8 mm Arxiu C Inèdita

17b- Semblant a l'anterior però a/ ·ACRIMONTI i creu del revers amb anells a 2/3.
pes: 1,02 g Ø 13,5 mm Arxiu C Comas 8

17c- Semblant a l'anterior però el 2 de la data invertit.
pes: 0,96 g Ø 13,8 mm Arxiu C Comas p/c.2

14

15

15a

16

16a

16b

17

17a

c · 2

17b

17c

ARGENTONA

18- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1642.

a/ PRINCIPA-T-VS CATALO Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia entre 				
r/ (+AR)-GEN-TONA-1642	Creu que talla la llegenda. Anells a 2/3.			
pes: 11,55 g	Ø 32 mm	encunys: A(1) R(1)	MAN	Inèdita
18.I- Igual. Lectures pràcticament completes.				
pes: 11,78 g	Ø 28,8 mm	encunys: A(1) R(1)	Caixa Sabadell	Inèdita
18.I.- Semblant, però de diferent encuny de revers. Lectures completes.				
pes: —	Ø 28 mm	encunys: A(1) R(2)	MPP	Inèdita
18.I.I- Igual.				
pes: 11,64 g	Ø 34 mm	encunys: A(1) R(2)	Arxiu C	Inèdita
18.I.II- Igual. Lectures: r/ ..R-GEN-TONA-1642				
pes: —	Ø 32 mm	encunys: A(1) R(2)	Arxiu V	Inèdita
18.I.III- Igual. Lectures: r/ +A...-...-TONA-1642				
pes: 12 g	Ø 27,5 mm	encunys: A(1) R(2)	Arxiu C	Inèdita
18.I.IV- Igual. Lectures: a/ ...INCIP...CATALO r/ +AR-...-TONA-...2				
pes: 11,9 g	Ø 31 mm	encunys: A(1) R(2)	GNC 3.424	Inèdita
18.I.V- Igual. Lectures: a/ PRI...A-T...CATALO r/ +AR-GEN-TONA-164...				
pes: 11,8 g	Ø 32 mm	encunys: A(1) R(2)	Arxiu C	Inèdita
18.I.VI- Igual. Lectures completes.				
pes: 11,8 g	Ø 32 mm	encunys: A(1) R(2)	Banca Catalana	Inèdita
18.I.VII.- Igual. Lectures: a/ ...-T-VS CATALO r/ ...-...-A-1642				
pes: 11,8 g	Ø 28 mm	encunys: A(1) R(2)	Arxiu C	Inèdita
18a- Semblant, però la llegenda del revers acaba CATAL-. Lectures completes.				
pes: —	Ø 32 mm	encunys: A(2) R(2)	VQR 8.769	Heiss 88-1
18a.I- Igual. Lectures: a/ PRINCIP...AL• r/ +AR-GEN-TONA-...2				
pes: —	Ø 30 mm	encunys: A(2) R(2)	Arxiu C	Inèdita

18

18 · I

18 · 1

18 · 1 · 1

18 · 1 · II

18 · 1 · III

18 · 1 · IV

18 · 1 · V

18 · 1 · VI

18 · 1 · VII

18a

18a · I

ARGENTONA (cont.)

18a.II- Igual. Lectures: a/ PRINCIPA-T-...AL•	r/ +AR-GEN-TON[A]-...			
pes: 11,62 g	Ø 33 mm	encunys: A(2) R(2)	GNC 3.425	Botet 785
18a.III- Igual. Lectures completes.				
pes: 11,95 g	Ø 35 mm	encunys: A(2) R(2)	Arxiu V	Inèdita
18a.IV- Igual. Lectures: a/ ...INCIPA-T-VS CATAL•	r/ ...-...EN-TONA-16...			
pes: 11,64 g	Ø 28 mm	encunys: A(2) R(2)	GNC 34.498	Inèdita
18b- Semblant,	al r/,anells a 1/4. Lectures: a/ ...-VS CATAL•	r/ +AR-GEN-T...-...		
pes: 11,65 g	Ø 28 mm	encunys: A(2) R(3)	GNC 3.423	C/B-Fulls-3
18b.I- Igual. Lectures: a/ PRINCIPA...	r/ +AR-GEN-...-...2			
pes: —	Ø 30 mm	encunys: A(2) R(3)	Arxiu V	C/B-Fulls-3
18b.II- Igual. Lectures: a/ PRINCIP...	r/ ...-...-TONA-1642			
pes: 11,98 g	Ø 28 mm	encunys: A(2) R(3)	Caixa Sabadell	C/B-Fulls-3
18b.III- Igual. Lectures: a/ PRIN...-T-VS CATAL•	r/ ...R-GEN-TO(N)A-1642			
pes: 11,72 g	Ø 30 mm	encunys: A(2) R(3)	GNC 24.931	C/B-Fulls-3
18b.1- Semblant, però de diferent encuny de revers. Lectures gairebé completes.				
pes: 11,65 g	Ø 30 mm	encunys: A(2) R(4)	GNC 32.237	Inèdita
18b.1.I- Igual. Lectures completes.				
pes: 11,95 g	Ø 33 mm	encunys: A(2) R(4)	Arxiu V	Inèdita
18b.1.II- Igual. Lectures: a/ PRINCIP...VS CATA...	r/ +AR-GEN-TONA-1642			
pes: —	Ø 29 mm	encunys: A(2) R(4)	Arxiu V	Inèdita
18b.1.III- Igual. Lectures: a/ PRINCIPA-T-...TAL	r/ +AR-GEN-TONA-1642			
pes: —	Ø 30 mm	encunys: A(2) R(4)	Arxiu V	Inèdita
18b.1.IV- Igual. Lectures: a/ PRINCIPA-T-VS C...TAL	r/ +AR-GEN-TONA-1...2			
pes: 10,15 g	Ø 32 mm	encunys: A(2) R(4)	Arxiu V	Inèdita

18a · II

18a · III

18a · IV

18b

18b · I

18b · II

18b · III

18b · 1

18b · 1 · I

18b · 1 · II

18b · 1 · III

18b · 1 · IV

18b · 1 · V

18c

18c · I

BALAGUER

19

20

20a

21

21a

BANYOLES

22- Cinc sous. AR. A nom de Felip. 164? Batut sobre una moneda francesa.

a/ ...LIPP... Armes catalanes coronades entre \dot{V} - \dot{S}
 r/ ...-...-...OL-A... Creu que talla la llegenda, anells a 2/3. Al centre, armes de Banyoles.
 pes: — Ø 26 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu Ca Inèdita

22.I- Igual, aparentment batuda sobre un cospell verge. Lectures: a/ ...IPP... i r/ ...A...
 pes: — Ø 23 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu C Inèdita

22.II- Igual. (No s'ha pogut reexaminar).

pes: — Ø — (NI)encunys: A(1) R(1) Arxiu C Inèdita

23- Cinc sous. AR. A nom de Felip? 164?

a/ PHILIP... Armes catalanes coronades entre V-S.
 r/ ...PPI-BAL... Creu que talla la llegenda, anells a 1/4. Al centre, armes de Banyoles.
 Nota: Botet creu que PHILIP... no és de la peça sinó d'un cospell base reaprofitat. Si fos així no es podria descartar que fos a nom del Principat i es podria assimilar potser amb la núm. 26
 pes: — Ø 24 mm encunys: A(?) R(2) Arxiu B Botet 797

24- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 164? Sense armes de Banyoles.

a/ ...CATALON... Armes catalanes coronades entre \dot{V} - \dot{R}
 r/ OPIDV-BA...-...-... Creu que talla la llegenda amb anells a 1/4.
 pes: 11,45 g Ø 32 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu V Inèdita

24.I- Probablement igual. Lectures: a/ ...CATALONI... r/ OPIDV-BAN...-...-...
 pes: — Ø 30 mm encunys: A(?) R(?) Arxiu B Botet 798

24.II- Probablement igual, encara que hi ha una petita diferència en la descripció.

Lectures: a/ PRINCIPAT... r/ ...-BANE-OL...-...
 pes: — Ø 30 mm encunys: A(?) R(?) VQR Heiss (NI)

25- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641. Amb armes de Banyoles.

a/ P(RIN)C(IPATVS:CATALONIA)E Armes catalanes coronades entre \dot{V} - \dot{R}
 r/ (OPPID-V) BAN-EOLA(S-1641) Creu que talla la llegenda anells a 2/3. Al centre, armes de Banyoles cantonades de petits anells.
 pes: 11,8 g Ø 32 mm encunys: A(2) R(2) Arxiu V Inèdita

25.I- Igual. Lectures: a/ ...ATALONIAE r/ ...16...
 pes: 12,2 g Ø 31 mm encunys: A(2) R(2) GNC 3.388 Inèdita

25.II- Igual. Lectures. a/ ... r/ OPPID-...-...-...41

pes: — Ø 30 mm encunys: A(?) R(2) Arxiu B (Botet 799)

Nota: Sembla que Botet combinà l'anvers de la peça núm. 25.I. amb el revers de la 25.II, que no hem retrobat. L'anvers de la Botet 799, correspon en realitat a la 25.I.

25.III- Igual. Sense lectures.

pes: 11,35 g Ø 32 mm encunys: A(?) R(2) Arxiu C Inèdita

25.IV- Igual. Lectures. a/ PRINCIPATVS... r/ OP...-...-...-...

pes: 10,75 g Ø 32 mm encunys: A(2) R(2) Banca Catalana Inèdita

25.V- Igual. Sense lectures.

pes: 11,5 g Ø 32 mm encunys: A(2) R(2) GNC 34.499 Inèdita

22

22 · I

23

24

24 · I

25

25 · I

25 · II

25 · III

25 · IV

25 · V

BANYOLES (cont.)

25.VI- Igual. Lectures. a/ ...CATALON...E	r/ ...-V...AN-EOL...-1...			
pes: 11,73 g	Ø 33 mm	encunys: A(2) R(2)	Arxiu V	Inèdita
25.VII- Igual. Lectures. a/ ...S:CATALONIAE	r/ ...-...BAN-EOLAS-1...			
pes: —	Ø 30 mm	encunys: A(2) R(2)	La Caixa	Crus-823
25.VIII- Igual. Lectures. a/ ...LON...	r/ ...-...-...-16(4)...			
pes: 11,64 g	Ø 31 mm	encunys: A(2) R(2)	Arxiu C	Inèdita
25.IX- Igual. Picada sobre una peça castellana de Felip IV del 1628. Lectures. a/ ...NCIP... i r/ O...-...-...-...				
pes: —	Ø 28 mm	encunys: A(2) R(2)	Arxiu C	Inèdita
25.X- Igual. Sense lectures.				
pes: 11,8 g	Ø 32 mm	encunys: A(2) R(2)	Arxiu C	Inèdita
25.XI- Probablement igual, malgrat petites diferències de lectura que poden contenir algun error. Lectures. a/ PRINCIPATVS:CATALONIAE	r/ OPPID-BANE-OL...-1641			
pes: —	Ø 33 mm	encunys: A(?) R(?)	VQR 8.733	Heiss 88-1
25.XII- Igual. Lectures. a/ ...IN...	i r/ ...-...-...-...4...			
pes: 11,94 g	Ø 31 mm	encunys: A(2) R(2)	GNC 11.139	Inèdita
Vegeu més endavant cinc rals contramarcats a Barcelona, núm. 234b.				

26- Cinc sous. AR. A nom del Principat? 1641.

a/ ...	Armes catalanes coronades entre 			
r/ ...-1641	Creu que talla la lleg., anells a 1/4. Al centre, armes de Banyoles.			
pes: —	Ø 22 mm		VQR 8.775	Botet 80

Nota: Botet dona aquesta peça com a Principat, però també podria ser de Felip.

BERGA

(Vegeu Bellpuig a la làmina següent)

27- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641.

a/ PRINCIPAT-(V-S C)ATALONIA	Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia entre 			
r/ ·VIL-LE BE-RGE--(1641·)	Creu que talla la llegenda amb anells a 1/4.			
pes: 11,79 g	Ø 30 mm	encunys: A(1) R(1)	Banca Catalana	Inèdita

27.I- Igual, probablement del mateix encuny. Lectures completes				
pes: —	Ø 30 mm	encunys: A(?) R(?)	VQR 8.777	Heiss 88-1

28- Cinc sous. AR. A nom del Principat. 1641.

a/ (PRINC)IPAT-V-S C(ATALON)	Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia entre 			
r/ ·VIL-(LE·B)-ERGE--1641·	Creu que talla la llegenda amb anells a 1/4.			
pes: —	Ø 24 mm	encunys: A(1) R(1)	MPP	Inèdita

28.I- Igual, probablement del mateix encuny. Lectures completes.				
pes: —	Ø 24 mm	encunys: A(?) R(?)	VQR8.778	Heiss 88-2

25 · VI

25 · VII

25 · VIII

25 · IX

25 · X

25 · XI

25 · XII

26

BERGA

27

27 · I

28

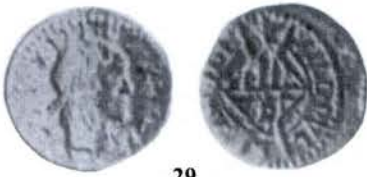
28 · I

BELLPUIG D'URGELL

Indiquem el lloc d'inici de la llegenda de l'anvers amb la xifra horaria.

29- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís. 1642. Puig cimât a la meitat inferior de l'escut. Forma VILL•PVL.			
a/ LVD·XIII·D·G·R·F·ET CO [la llegenda comença a 1 h.]		Testa llorejada, a la dreta.	
r/ [lliri]-VILL·PVL-[fulla]-CRIP 1642		Escut partit horitzontalment amb armes catalanes a dalt i puig entre dues creus a sota, a sobre de creu de santa Eulàlia.	
pes: 4,05 g	Ø 22 mm	VQR 8.882	Botet 790
29a- Semblant, però la llegenda de l'anvers acaba en E CO.			
pes: 3 g	Ø 22 mm	Arxiu C	Inèdita
29b- Semblant, però la llegenda de l'anvers acaba en ET C.			
pes: 3,4 g	Ø 22 mm	Arxiu C	Inèdita
29c- Semblant, però la llegenda de l'anvers acaba en ET ·C·A· i comença a les 7 h.			
pes: 3,65 g	Ø 22 mm	Banca Catalana	Botet 793
29d- Semblant, però la llegenda de l'anvers acaba en ET ·CA i comença a la 1 h.			
pes: 3,7 g	Ø 22 mm	Arxiu C	Llobet 9
29e- Semblant, però la llegenda de l'anvers acaba en E·CO BA i comença a les 6 h.			
pes: 3,95 g	Ø 22 mm	Caixa Sabadell	Llobet 10
29f- Semblant, però la llegenda de l'anvers acaba en E·C·BA i comença a les 7 h.			
pes: 3,85 g	Ø 22 mm	Caixa Sabadell	Llobet 11
29g- Semblant, però la llegenda de l'anvers acaba en E·CO·B i comença a les 3 h.			
pes: 3,7 g	Ø 22 mm	Arxiu C	Llobet 9
30- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís. 1642. Escut com l'anterior però forma VILLA PV.			
a/ LVD·XIII·D·G·R·F·ET CO [la llegenda comença a 2 h.]		Testa llorejada, a la dreta.	
r/ [lliri]-VILLA PV-[fulla]-LCRI·1642		Com els anteriors.	
pes: 2,4 g	Ø 22 mm	GNC 3.397	Botet 793
31- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís. 1642. El puig cimât al primer quarter. Forma VILL PVLL.			
a/ LVD·XIII·D·G·R·F·ET CO [la llegenda comença a 1 h.]		Testa llorejada, a la dreta.	
r/ [llir]-VILL·PVL-[fulla]-CRIP 1642		Escut quarterejat: puig al primer, creu al quart, i armes catalanes al segon i tercer.	
pes: 3,48 g	Ø 22 mm	Arxiu C	Botet 794
31a- Semblant, però la llegenda de l'anvers acaba en ET i comença a les 4 h.			
pes: 2 g	Ø 22 mm	Arxiu C	Botet 795
31b- Semblant, però la llegenda de l'anvers acaba en ET CO i comença a les 11 h.			
pes: 4,6 g	Ø 22 mm	Arxiu C	Inèdita
31c- Semblant, però la llegenda de l'anvers comença LDV i a les 11 h.			
pes: -	Ø 22 mm (NI)	Caixa Sabadell	Inèdita
32- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís. 1642. El puig cimât al segon quarter. Forma VILL•PVL.			
a/ LVD·XIII·D·G·R·F·ET C [la llegenda comença a 5 h.]		Testa llorejada, a la dreta.	
r/ [lliri]-VILL·PVL-[fulla]-CRIP 1642		Escut quarterejat: puig al segon, creu al tercer, i armes catalanes al primer i quart.	
pes: 3,7 g	Ø 22 mm	Caixa Sabadell	Botet 796

29

29a

29b

29c

29d

29e

29f

29g

30

31

31a

31b

32

BESALÚ

33- Cinc rals. AR. A nom de Felip. 164?

a/ (...)ILIPPVS-III-(D·G) Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia entre $\dot{V}-\dot{R}$
 r/ (...)I-(...)VM-BI(SV)-(LDV:164...) Creu equilateral semitallant. Anells a 2/3.
 pes: 11,82 g Ø 33 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu V Inèdita

33.I- Igual. Lectures: a/ ...ILIPPVS-I...D... r/-...I-...VM-BISV-...
 pes: — Ø 32 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu C Inèdita

33.II- Probablement igual. Lectures: a/ ...D·G r/-...-...-BISV-LDV:164...
 pes: — Ø 32 mm encunys: A(?) R(?) VQR 8.731 Heiss 89-4

34- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 164?. Sense corones de punts als anells del revers.

a/ ...R...ALO Armes catalanes coronades entre $\dot{V}-\dot{R}$
 r/ ...DVM BISVLDVNE... Creu interior. Anells a 1/4.
 pes: — Ø 26 mm encunys: A(2) R(2) Arxiu C Inèdita

35- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 164?. Semblant a l'anterior però amb llegenda errònia BA...

a/ ...ALO Armes catalanes coronades entre $\dot{V}-\dot{R}$
 r/ ...PIDV[3 punts]M BA... Creu interior amb anells a 2/3.
 pes: — Ø 25 mm encunys: A(3) R(3) Arxiu C Inèdita

35a- Semblant però al revers creu semitallant i anells a 1/4.

Lectures: a/ PRINCIPAT(S CATALONA)r/ [3 punts]OPIDV-M BA...
 pes: — Ø 30 mm encunys: A(4) R(4) Arxiu A Inèdita

35a.I- Igual. Lectures: a/ PRINCIPATS CATALON...r/ [3 punts]OPIDV-M B...
 pes: 11,1 g Ø 33 mm encunys: A(4) R(4) GNC 34.503 Inèdita

36- Cinc rals. AR: A nom del Principat. 1642. Orles de punts als anells de revers. Lectura correcta.

a/ PRINCIPATS CATALONA Com l'anterior
 r/ -OPIDV-MBISVL-DVNE-S (1642) Com l'anterior, amb punts envoltant els anells.
 pes: 11,6 g Ø 33 mm encunys: A(4)R(5) MAN Inèdita

36.I- Igual. Lectures: a/...CIPATS CA...ONA r/.OP...DVNE•S 1642•
 pes: 12,5 g Ø 27 mm encunys: A(4) R(S) Arxiu C Inèdita

36.II- Igual. Lectures: a/...NCIPATS CA...r/...BISVLDVN...
 pes: 11,62 g Ø 27 mm encunys: A(4)R(5) Caixa Sabadell Inèdita

36.1- Semblant, de diferent encuny d'anvers.Lectures: a/... r/OPI...ISVLDVN...
 pes: 9,54 g Ø 26 mm encunys: A(5) R(5) GNC 11.156 Inèdita

36.2- Semblant, de diferent encuny d'anvers.Lectures: a/...TALO... r/OPI...ISVLDVNE...1642•
 pes: 10,7 g Ø 33 mm encunys: A(6) R(5) GNC 34.502 Inèdita

33

33 · I

33 · II

34

35

35a

35a · I

36

36 · I

36 · II

36 · I

36 · 2

BESALÚ (cont.)

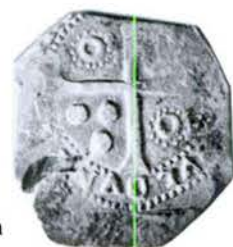
36.3- Semblant, de diferent encuny d'anvers. pes: 11,75 g Ø 33 mm encunys: A(7) R(5)	Arxiu V	Inèdita
36a- Semblant però de diferents encunys. L'anvers acaba en CATALONIA• i al revers la creu no talla. Lectures: a/ (PRI)...CATA(LONIA•) r/ ...(DV BIS)VLDVNE... pes: 11,67 g Ø 32 mm encunys: A(8) R(6)	Caixa Sabadell	Inèdita
36a.I- Igual. Lectures: a/ PR...IA• i r/ ...V BISVLDVNE... pes: 11,7 g Ø 37 mm encunys: A(8) R(6)	Arxiu V	Inèdita
36b- Semblant però de diferents encunys. Al revers creu semitallant. Lectures: a/ PRIN.. [la N al revés] i r/ ...PIDV-M... pes: 10,08 g Ø 30 mm encunys: A(9) R(7)	Caixa Sabadell	Inèdita
36c- Semblant però de diferents encunys. Al revers creu interior amb anells a 2/3. Lectures: a/ PRINCIPATVS CATALO [la N al revés] r/ (OPIDV)M BIS(VLDV)NENSI... pes: 11,7 g Ø 30 mm encunys: A(10) R(8)	GNC 3.532	Inèdita
36c.I- Igual. Lectures: a/ PRINCIPATVS CATALO [la N al revés] r/ ...PIDVM BISVLD... pes: — Ø 30 mm encunys: A(10) R(8)	Arxiu C	Inèdita
36d- Semblant però de diferents encunys. L'anvers acaba en CATALO• i al revers creu semitallant. Lectures: a/ PRIN(CIPATVS) CATALO r/ ..OPICV·M BISV(L·DVM)ENS·E 1642 pes: 11,82 g Ø 30 mm encunys: A(11) R(9)	GNC 3.540	Inèdita
36d.I- Igual. Lectures: a/ PRINC...S CATALO r/ ..OPICV...VL·DVMENS·E 164 pes: 11,85 g Ø 32 mm encunys: A(11) R(9)	Arxiu V	Inèdita
36d.II- Igual. Lectures: a/ PRINCIPA...S CATALO r/ ..OPICV·M...DVMENS·E 1642 pes: 11,75 g Ø 30 mm encunys: A(11) R(9)	Arxiu V	Inèdita
36d.III- Igual. Lectures: a/ ...S CATALO r/ ..OPICV·M B...VMENS·E 1642 pes: 11,71 g Ø 32 mm encunys: A(11) R(9)	Arxiu V	Inèdita
36d.IV- Igual. Lectures: a/ PRINCIPATVS CATALO r/ ..OPICV·M BISV...VMENS·E 1642 pes: 11,61 g Ø 30 mm encunys: A(11) R(9)	GNC 3.546	Botet 811
36d.1- Semblant però de diferents encunys. Lectures: a/ ...TVS CAT... r/ ...ISVLDVMEN... pes: 11,6 g Ø 30 mm encunys: A(12) R(10)	GNC 3.545	Inèdita

36·3

36a

36a·I

36b

36c

36c·I

36d

36d·I

36d·II

36d·III

36d·IV

36d·I

BESALÚ (cont.)

- 36d.I.I- Igual. Lectures: a/ ...CIP...CATALOr/ -...ICV-M BI...
pes: — Ø 32 mm encunys: A(12) R(10) IVDJ Inèdita
- 36d.ind.- Semblant. Segurament correspon a un dels dos darrers encunys.
Lectures completes, amb la D girada, però no indica el canvi de la N per M.
pes: — Ø 32 mm encunys: A(?) R(?) VQR 8.779 Heiss 85-9
- 37- Cinc sous. AR. A nom del Principat. 1642.** Sense creu de santa Eulàlia a l'anvers i creu interior al revers.
a/ PRINCIPATVS CA(TALO) Armes catalanes coronades entre V-S
r/ OPIDVM BISVL(DVNES 1642) Com l'anterior, creu amb anells a 2/3.
pes: — g Ø 25 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu V Inèdita
- 37.I- Igual. Lectures: a/ P...S CATALO r/ ...PIDVM BISVLDVNES1642
pes: 5,92 g Ø 25 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu C Inèdita
- 37.II- Igual. Lectures: a/PRINCIPATVS CATALO r/ OPIDVM BISVLD...642
pes: — Ø 25 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu B Botet 810
- 37.I- Semblant, de diferents encunys, i batuda segurament sobre una altra peça no identificable.
Lectures: a/ ...RINCIPAT... r/ OP...LDVNES 1642.
pes: — Ø 25 mm encunys: A(2) R(2) Arxiu V Inèdita
- 37.ind.- Semblant, d'encunys indeterminats. L'anvers es diu acabat en CATAL.
pes: — Ø 23,5 mm encunys: A(?) R(?) VQR 8.781 Heiss 89-6
- 38- Cinc sous. AR. A nom del Principat. 1642?** A l'anvers, traces de creu de santa Eulàlia que sembla afegida posteriorment. Al revers, creu amb punts als extrems de cada braç.
a/ (PRINCIPAT CA)TALON Armes catalanes coronades entre sobre creu de santa Eulàlia
r/ ...BISVLDVN... Creu interior amb anells a 2/3 i punts als extrems de cada braç.
pes: 6,35 g Ø 21 mm encunys: A(3) R(3) GNC 3.542 Inèdita
- 38.I- Igual. Lectures: a/ ... I... r/ ...V...
pes: 5,63 g Ø 24 mm encunys: A(3) R(3) Arxiu C Inèdita
- 38.II- Igual. Lectures: a/ ...AT CATALO...r/ ...M•BISV...
pes: 5,95 g Ø 24 mm encunys: A(3) R(3) Caixa Sabadell Inèdita
- 38.I- Semblant, de diferent encuny de revers. Picat sobre una peça castellana.
Lectures: a/ ...ATALON r/ ...VNENSE 16...
pes: — g Ø 25,5 mm encunys: A(3) R(5) Arxiu V Inèdita
- 38.I.I- Igual. Lectures: a/ PRINCIP...TAL... r/ ...SVLDVNENSE 16...
pes: 6,05 g Ø 26 mm encunys: A(3) R(5) Banca Catalana Inèdita
- 39- Cinc sous. AR. A nom del Principat. 1642.** Picat amb encunys de cinc rals.
Lectures: a/ PRINC...ALO r/ ...PIC-VM...-...VN...-S 1642
pes: 6,5 g Ø 27,5 mm encunys no identificats GNC 11.157 Inèdita
- 39.I- Semblant, segurament de diferents encunys i picat sobre una peça castellana de dos rals.
Lectures: a/ ...TVS CATALO r/ OPIC... [traces de la peça base a l'anvers i al revers].
pes: 5,75 g Ø 27 mm encunys no identificats Caixa Sabadell Inèdita

36d · 1 · I

36d · ind.

37

37 · I

37 · II

37 · 1

37 · ind.

38

38 · I

38 · II

38 · 1

38 · 1 · 1

39

39 · 1

BESALÚ (cont.)**40- Sisè. BI. A nom del Principat. 1640.** Creu patriarcal sola al revers.

a/ (PRI)NCIPAT' CATALON	Armes catalanes coronades		
r/ OP(IDVM BISVL DV)NENSE 1640	Creu patriarcal entre anell i tres punts		
pes: 4,06 g	Ø 20 mm	Caixa Sabadell	Inèdita

41- Sisè. BI. A nom del Principat. 1641. Creu patriarcal sola al revers.

Com l'anterior, però amb la data 1641			
pes: 3,9 g	Ø 21,5 mm	Caixa Sabadell	Botet 806

41a- Com l'anterior, però l'anvers acaba CATALO			
pes: 4,12 g	Ø 21 mm	Banca Catalana	Inèdita

42- Sisè. BI. A nom del Principat. 1641. Escut partit i creu patriarcal a l'esquerra.

a/ +PRINCIPAT' CATALO	Armes catalanes coronades		
r/ +OPIDVM BISVL DVNENSE 1641	Escut partit amb creu patriarcal a l'esquerra i armes catalanes a la dreta.		
pes: — g	Ø 22 mm	VQR 8.783	Botet 807

42a- Semblant a l'anterior però l'anvers acaba CATALON i el revers es comença a llegir per baix, amb punt i n i - cial en lloc de creueta.			
pes: 4,2 g	Ø 21,5 mm	Caixa Sabadell	Botet 808

42b- Semblant a l'anterior, però el revers acaba BISVL DVNENS 1641.			
pes: 3,85 g	Ø 21 mm	Arxiu C	Inèdita

43- Sisè. BI. A nom del Principat. 16xx. Escut com l'anterior.

Semblant al 42 però l'anvers acaba CATALON i el revers du la data incompleta 16			
pes: 4,35 g	Ø 22 mm	MAN	Inèdita

44- Sisè. BI. A nom del Principat. 1642. Escut com l'anterior.

Semblant al 42 però l'anvers acaba CATALO i el revers du la data 1642.			
pes: —	Ø 21 mm	Arxiu C	Salat IV-7

45- Sisè. BI. A nom del Principat. 1642. Escut partit i creu patriarcal a la dreta.

a/ PRINCIPAT' CATALON	Armes catalanes coronades.		
r/ +OPIDVM·BISVL DVNENSE 1642	Escut partit amb armes catalanes a l'esquerra i creu patriarcal a la dreta.		
pes: — g	Ø 22 mm	Caixa Sabadell	Botet 813

46- Sisè. BI. A nom del Principat. 164x. Escut com l'anterior.

Semblant a l'anterior però el revers acaba BISVL DVNENS 164			
pes: 3,9 g	Ø 21 mm	Arxiu C	Inèdita

40

41

40/41

41a

amp.

42

42a

42b

43

44

45

46

LA BISBAL D'EMPORDÀ

47- Cinc rals. AR. A nom de Principat? 164?

a/ ... E	Armes catalanes coronades entre			
r/ -(OPPIDV)-EP(ISC)O-PALIS-...	Creu amb anells a 1/4. Armes de la Bisbal en cairó al centre.			
pes: 11,85 g	Ø 30 mm	encunys: A(1) R(1)	Arxiu V	Inèdita
47.I- Igual. Lectures: a/ ... r/ ...IDV-E...				
pes: —	Ø 29 mm	encunys: A(1) R(1)	La Caixa	Inèdita
47.II- Igual. Lectures: a/ ... r/ -OPPIDV-...				
pes: —	Ø 29 mm	encunys: A(1) R(1)	Caixa Sabadell	Inèdita
47.III- Probablement igual. Lectures: a/ ... r/ ...-PALIS-...				
pes: —	Ø 30 mm	encunys: A(?) R(?)	VQR 8.812	Heiss 89-1
47.1- Semblant a l'anterior, de diferent encuny. Lectures: a/ ...TV... [?]				
pes: 12,1 g	Ø 28 mm	encunys: A(2?) R(2)	r/ ...DV- ...-P... GNC 3.442	Botet 814

48- Cinc sous. AR. A nom del Principat? 1641.

a/ ...	Armes catalanes coronades entre			
r/ (OPID)-(VM...)-PALIS-1641	Com l'anterior.			
pes: — g	Ø 23 mm	encunys: A(1) R(1)	Arxiu B	Botet 815
48.I- Probablement igual. Lectures: a/ ... r/ -OPID-VM...-PALIS-1641				
pes: — g	Ø 25 mm	encunys: A(?) R(?)	VQR 8.813	Heiss 89-2

CALDES DE MONTBUI

49- Sisè. AE o BI. A nom del Principat. 1641. Amb calder al revers.

a/ PRINCIPAT9:CATA	Armes catalanes coronades			
r/ -[calder]VILLA:CA-L-IDAR:1641	Armes de Barcelona en cairó sobre creu de santa Eulàlia			
pes: — g	Ø 21,5 mm	GNC 3.542	Botet 816	

50- Sisè. AE o BI. A nom del Principat. 1641. Sense calder al revers.

Semblant, però r/ -V-LLA:CA-L-IDA:1641				
pes: 4,42 g	Ø 21 mm		GNC 3.450	Inèdit
50a- Semblant, però r/ -V-ILLA:CA-L-IDAR 1641				
pes: — g	Ø 21 mm		GNC 3.446	Inèdit
50b- Semblant, però r/ -V-ILLA:CAL-I-DAR:1641				
pes: — g	Ø 21 mm		GNC 29.160	Inèdit
50c- Semblant, però r/ -...A:CAL-I-DAR: 16(41) [la segona A capgirada]				
pes: 3,7 g	Ø 21 mm		Arxiu C	Inèdit

CAMPRODON

51- Cinc rals. AR. A nom de Lluís XIII. 1642.

a/ LVDVICVS...	Armes catalanes coronades entre			
r/ -...-CAM-RODI-1642	Creu tallant tipus A amb anells amb punt central			
pes: — g	Ø 23 mm	encunys: A(1) R(1)	Arxiu V	Baucis

52- Ardit o diner. AE o BI. A nom de Lluís XIII. 164x.

a/ CAM·ROD...N-164:	Bust de bisbe nibat i de front entre S-P [Sant Patllari].			
r/ LVDV·D·G·FRA...	Armes de Camprodon coronades.			
pes: 1,52 g	Ø 15,2 mm		GNC 3.517	Botet 817

53- Diner. BI. Anònim. Sense data. Reproduïm un segon exemplar (53 bis) ampliat.

a/ [Anepígraf]	Bust de bisbe entre S-P [Sant Patllari].			
r/ [Anepígraf]	Armes de Camprodon coronades entre creuetes.			
pes: 0,58 g	Ø 13 mm		Arxiu C	Crus.-Escudero

47

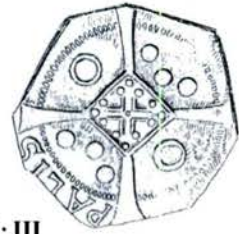
47 · I

47 · II

47 · III

47 · 1

48

48 · 1

CALDES

49

50

50a

50b

50c

CAMPRODON

51

52

e-2

53

amp.

CERVERA

54- Cinc rals. AR. A nom de Felip. 1641.

a/ PHILIPP9·D·G·-·R·-·HISPANIA·		Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia entre 		
r/ CERV-ARIA-VILLA-1641		Creu que talla la llegenda, amb anells a 2/3.		
pes: 11,5 g	Ø 34 mm	encunys: A(1) R(1)	GNC 3.456	Botet 818
54.1- Semblant, de diferent encuny d'anver				
pes: 12,5 g	Ø 31 mm	encunys: A(2) R(1)	GNC 24.935	Inèdit
54a- Semblant, de diferent encuny d'anvers:				
pes: 11,67 g	Ø 32 mm	encunys: A(3) R(1)	Arxiu V	Llobet 4
54a.I- Igual. Lectures: a/ PHILIPP9...G...R...IA: r/ CERV-AR...-VILLA-1641				
pes: 12,25 g	Ø 33 mm	encunys: A(3) R(1)	Arxiu C	Inèdita
54a.II- Igual. Lectures: a/ ...IPP9...AN... r/ ...-AR...-...-...641				
pes: 12,08 g	Ø 35 mm	encunys: A(3) R(1)	Arxiu V	Inèdita
54a.1- Semblant, de diferent encuny de revers.				
pes: 11,26 g	Ø 33 mm	encunys: A(3) R(2)	MAN	Inèdita
54a.2- Semblant, de diferent encuny de rever				
pes: 11,85 g	Ø 36 mm	encunys: A(3) R(3)	Arxiu V	Inèdita
54a.3- Semblant al 101, de diferent encuny d'anvers.				
Lectures: a/ PHILIPP9:DG--R--... r/ CERV-ARIA-VILLA-...				
pes: 11,9 g	Ø 33 mm	encunys: A(4) R(1)	Caixa Sabadell	Inèdita
54a.4- Semblant, de diferent encuny de revers.				
pes: 11,63 g	Ø 33 mm	encunys: A(4) R(4)	Arxiu C	Inèdita
54a.4.I- Igual. Lectures: a/ PHILIPP9:D:G·-·R·-·HISP... r/ ...-...-VILLA-164...				
pes: —	Ø 34 mm	encunys: A(4) R(4)	Arxiu C	Inèdita
54a.ind.- Semblant, d'encuny incert.				
Lectures: a/ ·PHILIPP·9·D·G·-·R·-·HISPANIA r/ CERV-ARIA VILLA-1641				
pes: — g	Ø 33 mm	(NI)	encunys: no identificats	VQR
8.732	Heiss 90-1			
54b- Semblant, de diferents encunys i creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4.				
Lectures: a/ PHILIP...G...R...HISPANIA· r/ CERV-ARIA-VILLA-164				
pes: 11,88 g	Ø 32 mm	encunys: A(5) R(5)	GNC 34.509	Inèdita
54b.1- Semblant, de diferents encunys				
Lectures: a/ ...G-R-HISPANIA· r/ CERV-ARIA-VILLA-...				
pes: 11,85 g	Ø 31 mm	encunys: A(6) R(6)	GNC 11.170	Inèdita

54

54 · 1

54a

54a · 1

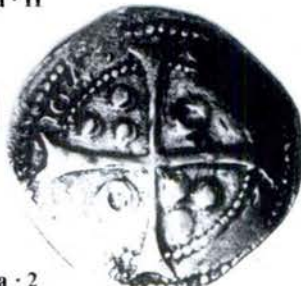
53a · II

53a · 1

54a · 2

54a · 3

54a · 4

54a · 4 · 1

54b

54b · 1

CERVERA (cont.)

54b.2- Semblant, de diferent encuny de revers

Lectures: a/ ...IPP9·D·G... r/ ...-...RIA-VILLA-1...
 pes: 11,68 g Ø 34 mm encunys: A(6) R(7) Arxiu C Inèdita

54b.3- Semblant, de diferent encuny de revers

Lectures: a/ PHIL...PANIA· r/ C...RV-...-...ILLA-16...
 pes: Ø encunys: A(6)R(8) GNC 3.454 Inèdita

55- Cinc sous. AR. A nom de Felip. 1641.

a/ PHILIP...ANI· Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia entre
 pes: — Ø 27 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu V Inèdita

55a Semblant, de diferent encuny de revers, que comença amb CERV.

Lectures: a/ PHILIP9--R... r/ CERV-ARIA-...-...
 pes: 6,5 g Ø 25 mm encunys: A(1) R(2) GNC 3.511 Botet820

55b- Semblant, però sense els punts sobre les lletres V-S.

Lectures: a/ P...-R-HISPANI r/ CERV-...LA-1641
 pes: 5,9 g Ø 22 mm encunys: A(2) R(3) GNC 11.171 Inèdita

55b.1- Semblant, de diferents encunys.

Lectures: a/ PH...D·G·R·H...A r/ CERV-ARI...-...A-1641
 pes: 5,76 g Ø 25 mm encunys: A(3) R(4) Caixa Sabadell Inèdita

55b.ind- Semblant, d'encunys no identificats

Lectures: a/ PHILIP9-R-HISPANI r/ CERV-ARIA-VILA-1641
 pes: — g Ø 25 mm (NI) encunys: no identificats VQR 8.734 Heiss 90-2

56- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641.

a/ PRINCIPAT9:C(ATALON)IA Armes catalanes coronades entre
 r/ CERV-ARIAE-(VI)LLA-16(41) [AE nexades] Creu amb anells a 1/4. Doble cercle, lineal i de punts
 pes: 10,5 g Ø 31 mm encunys: A(1) R(1) Caixa Sabadell Inèdita

56.I- Igual. Lectures: a/ ...TALONIA r/ CERV-ARIAE-...-1641

pes: 11 g Ø 28 mm encunys: A(1) R(1) Caixa Sabadell Inèdita

56.II- Igual. Lectures: a/ PRINCIPAT9:CATALONIA r/ CERV-ARIAE-VILLA-1641

pes: — Ø 29 mm encunys: A(1) R(1) VQR 8.789 Heiss 90-4

56.1- Semblant, de diferent encuny de revers

Lectures: a/ ...INCIPAT9:CATALONIA r/ C...-...IE-VILLA-1641·
 pes: — Ø 29 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu C Inèdita

56.2- Semblant, de diferent encuny de revers

Lectures: a/ PRINCIPAT9:C... r/ CERV-ARIE:-VI(LLA-1641)
 pes: 11,8 g Ø 30 mm encunys: A(1) R(3) Arxiu C Inèdita

56.2.I- Igual. Lectures: a/ ...RINCIPAT9:CATALONI... r/ CERV-...-...LA-1641

pes: 11,94 g Ø 29 mm encunys: A(1) R(3) GNC 3.508 Inèdita

56.2.II- Igual. Lectures: a/ PRINCIPAT...IA r/ C...-...IE-VILLA-1641

pes: — Ø 30 mm encunys: A(1) R(3) Arxiu C Inèdita

54b · 2

54b · 3

55

55a

55b

55b · 1

56

56 · 1

56 · III

56 · 1

56 · 2

56 · 2 · I

56 · 2 · II

CERVERA (cont.)

56.ind.I- Semblant, però repicat i de difícil comparació d'encunys.

Lectures: a/ ...CATALONI(E?) r/ CERV-...-...-1641

pes: 11,85 g Ø 27 mm encunys: no identificats GNC 3.459 Inèdita

56.ind.II- Semblant, deformacions al revers que no permeten identificar l'encuny.

Lectures: a/ ...T9 CATALONIA r/ CERV-AR...-...-41

pes: 11,68 g Ø 29 mm encunys: A(1) R(?) MAN Inèdita

56.ind.III- Semblant, malmesa, no es poden identificar els encunys.

Lectures: a/ PRINCIPA... r/ CERV-...-...-1641

pes: 11,85 g Ø 33 mm encunys: no identificats GNC 24.934 Inèdita

56.ind.IV- Semblant, encunys no identificats.

Lectures: a/ PRINCIPAT9:CATALONIA r/ CERV-ARIE-VILLA-1641

pes: — Ø — (N1) encunys: no identificats VQR 8.790 Botet 822

57- Cinc sous. AR. A nom del Principat. 164?.

a/ PRI9... Armes catalanes coronades entre V-R [error de gravat per V-S]. Doble cercle

r/ ...-VAR-IA...-... Creu amb anells a 2/3. Doble cercle, lineal i de punts

pes: 5,9 g Ø 24,5 mm GNC 3.460 Botet 823

58- Cinc rals. AR. A nom de Lluís XIII. 1641.

a/ ·LVD...D·G·R·F...BARCE Bust llorejat a la dreta entre . Triple orla exterior: líneal, de punts i altre cop líneal.

r/ CE...-ARIAE-VILLA-1641 [AE nexades] Creu amb anells a 2/3. Triple orla com a l'a/.

pes: 10,8 g Ø 31 mm encunys: A(1) R(1) MAN Inèdita

58.1- Semblant, de diferent encuny de revers. Lectures: a/ ...G·R·F·C... r/ ...-...-VILLA-...

pes: — Ø 29 mm encunys: A(1) R(2) Arxiu C Inèdita

58.2- Semblant, de diferents encunys. Lectures: a/ ...F·C... r/ ...RV-ARIAE-VILLA-...

pes: 9,85 g Ø 27 mm encunys: A(2) R(3) GNC 34.510 Inèdita

58.3- Semblant, de diferents encunys.

Lectures: a/ ...III·D·G·R...C·BARCE r/ ...V-ARIAE-VILLA-1...

pes: 12,2 g Ø 31 mm encunys: A(3) R(4) GNC 11.177 Inèdita

58.4- Semblant, de diferents encunys. Lectures: a/ LVDV·XIII·D·G·R... r/ ...ERV-ARIAE-VILLA-1...

pes: — Ø 29 mm encunys: A(4) R(5) Arxiu V Inèdita

58.4.I- Igual. Lectures: a/ LVDV...R·F...BARCE r/ CERV-AR...-...-...

pes: — Ø 29 mm encunys: A(4) R(5) Arxiu V Inèdita

58.4.II- Igual. Lectures: a/ LVDV...ARCE r/ ...-...-VILLA-...

pes: 11,68 g Ø 30 mm encunys: A(4) R(5) GNC 27.623 Inèdita

58.ind.I- Semblant, picat sobre una peça castellana de quatre rals, probablement de diferents encunys. Lectures: a/ ...XIII·D·G...C·B... r/ ...-...AE-VILLA-...

pes: 11,85 g Ø 34 mm encunys: no identificats Caixa Sabadell Inèdita

56 ind · I

56 ind · II

56 ind · III

57

58

58 · 1

58 · 2

58 · 3

58 · 4

58 · 4 · I

58 · 4 · II

58 · ind · I

CERVERA (cont.)

58.ind.II- Semblant, d'encunys no identificats.

Lectures: a/ ·LVD·XIII·D·G·R·F·C·BARCE r/ CERV·ARIAE·VILLA-1641

pes: — Ø 32 mm encunys: no identificats VQR 8.888 Heiss 90-5

58a- Semblant, amb anells a 1/4.Lectures: a/ ...DV·XIII·D·G·R·F·C...

11,05 g Ø 32 mm encunys: A(4) R(6) r/ ...RV·ARI...·VILLA-... pes: Arxiu C Inèdita

58a.1- Semblant, de diferent encuny de revers.

Lectures: a/ ...DV·XIII...R·F·C... r/ CERV-...RIAE·VIL...-...

pes: 11,45 g Ø 30 mm encunys: A(4) R(7) Caixa Sabadell Inèdita

59- Cinc sous. AR. A nom de Lluís XIII. 1641.a/ (·LVDV)·XIII·D·G·R·F·CO... [la G com C invertida] Bust llorejat a la dreta entre \ddot{V} - \ddot{R} . Doble orla exterior: líneal i de punts. La llegenda comença darrera el cap.r/ CER·VA...-...-...1 Creu amb anells a 2/3.Doble orla: líneal i punts
pes: — g Ø 25 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu V Inèdita

59.I- Igual, però batuda sobre una peça de dos rals castellans.

Lectures: a/ ·LV...BARCI r/ CER-...-...-...641

pes: — Ø 29 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu V Llobet20a

59.1- Semblant, de diferent encuny d'anvers.

Lectures: a/ ·LVDV·XIII...BARCI r/ CER·VAR·IA...-...

pes: 5,6 g Ø 26 mm encunys: A(2) R(1) GNC3.512 Inèdita

59.2- Semblant, de diferent encuny d'anvers.

Lectures: a/ ...II·D·G·R·F·CO... r/ CER·VAR·IA-...641

pes: 5,8 g Ø 28 mm encunys: A(3) R(1) GNC 11.173 Botet 827

59.ind- Semblant, d'encunys no identificats.

Lectures: a/ ·LVDV·XIII·D·G·R·F·CO·BARCI r/ CER·VAR·IA-1641

pes: — Ø 28 mm encunys: no identificats VQR 8.891 Heiss 90-7

60- Cinc rals. AR. A nom de Lluís XIII. 1642.a/ (LVDV)·XIII·D·G·R·F·(C·BARCE) Bust llorejat a la dreta entre \ddot{V} - \ddot{R} . Triple orla exterior: líneal, de punts i altre cop líneal.r/ (CERV·ARIE)·VILLA1642· Creu amb anells a 2/3. Triple orla com l'a/.
pes: 11,45 g Ø 32 mm encunys: A(?) R(1) GNC 3.455 Inèdita

60.I- Igual. Lectures: a/ ...DV·XI...G·R·F·C·B... r/ CERV-...-...-1642·

pes: 12,38 g Ø 30 mm encunys: A(?) R(1) GNC 32.883 Inèdita

60.II- Igual. Lectures: a/ ...V·XIII·D...C·BAR... r/ CE...-ARIE-...-1642·

pes: 11,96 g Ø 29 mm encunys: A(?) R(1) MAN Inèdita

60.III- Igual. Lectures: a/ ...XIII...BARCE r/ ...-ARI...-...-1642·

pes: — Ø 30 mm encunys: A(?) R(1) La Caixa Inèdita

60.IV- Igual. Lectures: a/ ...VDV·XIII·D·G·R·F·C·B... r/ CE...-...-VILLA-1642·

pes: 11,67 g Ø 29 mm encunys: A(?) R(1) Arxiu V Llobet16

58 ind · II

58a

58a · 1

59

59 · 1

59 · 1

59 · 2

59 ind.

60

60 · I

60 · II

60 · III

60 · IV

CERVERA (cont.)

60a- Semblant, de diferent encuny de revers. Forma CERVARIE:				
Lectures: a/ ·LVDV·XIII·)...C·BARCE	r/ ...-(AR)IE:-VILLA-1642			
pes: 12,05 g	Ø 27 mm	encunys: A(?) R(2)	Arxiu V	Llobet 17
60a.I- Igual. Lectures: a/ ·LV...RCE	r/ ...-ARIE:-VILLA-1...			
pes: 11,6 g	Ø 27 mm	encunys: A(?) R(2)	GNC 3.510	Botet 824
60a.II- Igual. Lectures: a/ ·LVDV·XIII...RCE	r/ ...-...RIE:-VILLA-16...			
pes: 11,5 g	Ø 29 mm	encunys: A(?) R(2)	Arxiu C	Inèdita
60.1- Semblant, de diferent encuny de revers. Lectures: a/ ...LVDV·XII...CE	r/ CERV-...-...-...642			pes: 10,7 g
Ø 28 mm	encunys: A(?) R(3)	Arxiu C	Inèdita	
60.2- Semblant, de diferent encuny de revers. Lectures: a/ ...XIII·D·G·R·F·C...	r/ IE:-...-1642·			pes: 11,7 g
Ø 30 mm	encunys: A(?) R(4)	Arxiu C	Inèdita	
60.3- Semblant, de diferent encuny de revers.				
Lectures: a/ ·LVD...F·C·BARCE	r/ CERV-ARIE:-VILLA-1642·			
pes: 11,23 g	Ø 30 mm	encunys: A(?) R(5)	La Caixa	Crusafont 896
60.ind.- Semblant, d'encunys indeterminats.				
pes: —	Ø 25 mm	encunys: A(?) R(?)	Arxiu V	Inèdita
60.4- Semblant, de diferent encuny d'anvers				
Lectures: a/ ...XIII·D·G... [la llegenda comença al darrere]	r/ ...-A...-...-1642			
pes: 11,55 g	Ø 30 mm	encunys: A(?) R(?)	Arxiu C	Inèdita
60b- Semblant als anteriors, però creu amb anells a 1/4. Participió -ARIE:V-				
Lectures: a/ ·LVDV· XIII·D·G... n r/ ...RV-ARIE:V-ILLA-...				
pes: 11,81	Ø 27 mm	encunys: A(?) R(6)	Banca Catalana	Inèdita
60c- Semblant, de diferent encuny de revers. El 2 sembla una Z.				
Lectures: a/ ...v· XIII·D·G·R·F·C·BARCE	r/ c...V-ARIE:V-...-164Z			
pes: —	Ø 29 mm	encunys: A(?) R(7)	ACC	Llobet 19
60c-I- Igual. Lectures: a/ ...DV...D·G·R·F...	r/ CER...-...-ILLA-164Z			
pes: 11,3 g	Ø 32 mm	encunys: A(?) R(7)	Caixa Sabadell	Inèdita
60c.II- Igual. Lectures: a/ ·LVDV...E	r/ CERV-...-...-...4Z			
pes: —	Ø 24 mm	encunys: A(?) R(7)	Arxiu C	Inèdita
60c.III- Igual. Lectures: a/ ·LVDV·XIII·D...	r/ ...-ARIE:V-ILLA-...			
pes: 11,71 g	Ø 32 mm (NI)	encunys: A(?) R(7)	Arxiu C	Inèdita
60d- Semblant, però amb data rectificada 1642 sobre 1641				
Lectures: a/ ...D·G·R·F·C·BA...	r/ c...-ARIE:V-I...-1642 [sobre 1641]			
pes: 10,57 g	Ø 28 mm	encunys: A(?) R(8)	Arxiu V	Llobet 18
60e- Semblant, creu amb anells a 2/3. Forma CERVARIA				
Lectures: a/ ·LVD·XIII·D...BARCIN...	r/ CERV--ARIA-VILLA ·164...			
pes: —	Ø 29 mm	encunys: A(?) R(9)	Arxiu V	Inèdita

Exemplars de llegenda i any incerts:

60.ind.I- Semblant, de difícil lectura.				
pes: 11,05 g	Ø 27 mm (NI)	encunys: no identificats	Arxiu V	Inèdita
60.ind.II- Semblant, de difícil lectura.				
pes: 11,3 g	Ø 26 mm (NI)	encunys: no identificats	GNC 3.509	Inèdita
60.ind.III- Semblant, de difícil lectura.				
pes: 11,9 g	Ø 28 mm (NI)	encunys: no identificats	Arxiu C	Inèdita
60.ind.IV- Semblant, de difícil lectura.				
pes: —	Ø 30 mm (NI)	encunys: no identificats	MHS	Inèdita
60.ind.V- Semblant, de difícil lectura.				
pes: 12 g	Ø 29 mm (NI)	encunys: no identificats	Caixa Sabadell	Inèdita

60a

60a · I

60a · II

60 · I

60 · 2

60 · 3

60 ind

60 · 4

60b

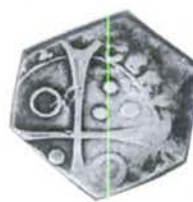
60c

60c · I

60c · II

60d

60e

CERVERA (cont.)

Vegeu en el text la prova en plom del sisè de Cervera, fins ara desconegut en coure.

61- Diner. AE. 1641. Armes catalanes i data al revers.

a/ CERVARIAE	[AE nexades]	Armes catalanes coronades		
r/ 1-6-4-1		Creu amb anella central		
pes: 0,67 g	Ø 14 mm		Arxiu C	Balaguer 1

62- Diner. AE. 1642. Armes catalanes i data a l'anvers.

a/ 16-42		Armes catalanes coronades		
r/ CE-RV-AR-IAE	[AE nexades]	Creu amb anells a 2/3		
pes: 0,62 g	Ø 14 mm		Arxiu C	Comas 2
62a- Semblant, creu amb anells 1/4, r/acaba en IA.	Pes: 0,95 g	Ø 14 mm	Arxiu C	Comas 3
62b- Semblant al n. 154, el r/acaba en IE.	Pes: 0,25 g	Ø 14 mm	Arxiu C	Comas 4
62c- Semblant, r/ CE-RV-E...	Pes: 0,72 g	Ø 14 mm	Arxiu C	Comas 5
62d- Semblant, r/ acaba en AE nexades.	Pes: 0,90 g	Ø 14 mm	Arxiu C	Comas 6
62e- Semblant, però r/CER-VA-RI-AE (AE nexades). Varietat no retrobada			VQR	Comas 7
pes: —	Ø 14 mm			

63- Diner. A nom de Lluís XIII. 1642. Bust girat a l'esquerra i data a l'anvers.

a/ :1642	[llegenda retrògrada]	Bust girat a l'esquerra.		
r/ CE-RV-(AR)-IE·		Creu amb anells a 1/4.		
pes: 1,17 g	Ø 14 mm		Arxiu C	Inèdita

64- Diner. AE. A nom de Lluís XIII. 164x. Bust girat a l'esquerra i data al revers.

a/ ·LVDV:XIII·	[llegenda retrògrada]	Bust girat a l'esquerra.		
r/ CE-RV-AR-164		Creu amb anells a 2/3.		
pes: 0,58 g	Ø 14 mm		Arxiu C	Comas 10
64a- Semblant, creu amb anells 1/4, r/acaba-IE.	Pes: 0,90 g	Ø 14 mm	Arxiu C	Comas 8
64b- Semblant a l'anterior, creu amb anells 2/3	Pes: 0,81 g	Ø 14 mm	Arxiu C	Comas 9
64c- Semblant, la llegenda d'a/ no és retrògrada.	Pes: 0,78 g	Ø 14 mm	Arxiu C	Inèdita

65- Diner. AE. A nom de Lluís XIII. Sense data. Bust girat a la dreta.

a/ LVD·XIII·D·G·R·F·B		Efígie llorejada girada a la dreta.		
r/ CE-RV-AR-IE		Creu amb anells a 2/3.		
pes: 1,11 g	Ø 14 mm	Arxiu C	Comas 11	
65a- Semblant, però ·DG· a la llegenda de l'a/.	Pes: 0,60 g	Ø 14 mm	Arxiu C	Inèdita
65b- Semblant, però ·FB· a la llegenda de l'a/.	Pes: 0,68 g	Ø 14 mm	Arxiu C	Inèdita
65c- Semblant, però ·RF· a la llegenda de l'a/.	Pes: 0,75 g	Ø 14 mm	Arxiu C	Inèdita
65d- Semblant, però l'a/ acaba D·G·R·F·	Pes: 0,95 g	Ø 14 mm	Arxiu C	Comas 12
65e- Semblant, la llegenda de a/ acaba D·G·RF·	Pes: 1,22 g	Ø 14 mm	Arxiu C	Inèdita

66- Diner. AE. A nom de Lluís XIII. 164x. Efígie a la dreta.

a/ LVD·XIII·D·G·R·F·C·B		Efígie llorejada girada a la dreta		
r/ CER-VAR-IE-164		Creu amb anells a 2/3.		
pes: 0,78 g	Ø 13 mm		Arxiu C	Comas 13
66a- Semblant, el r/ acaba -IA-164.	Pes: 0,80 g	Ø 13 mm	Arxiu C	Comas 15
66b- Semblant, però lectures: a/ LVD·XIII·D·G·R·F·C·B·A		r/ CE-RV-AR-164 i creu amb anells a 1/4.		
pes: 0,40 g	Ø 13 mm		Arxiu C	Comas 14
66c- Semblant l'a/ acaba F·C· i creu amb anells a 2/3	Pes: 0,82 g	Ø 13 mm	Arxiu C	Comas 16

Segueix a la pàg. següent

amp.

62

62a

62b

62c

62d

62 amp.

62e

63

64

64a

64b

64c

65

65a

65b

65c

65d

65e

66

66a

66b

66c

67

67a

67b

67c

67d

67e

68

68a

FIGUERES

69- Cinc rals. AR. A nom de Felip. 164?.

a/...(P)PVS...III... Armes catalanes coronades entre
 r/...-...-...LLE-FIGE Creu amb anells a 1/4.
 pes: 12,32 g Ø 29 mm encunys: A(1) R(1) GNC 11.176 Ve/Pe

70- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641.

a/P...CIPATVS CATALONI Armes catalanes coronades entre , escut apuntat
 r/·VNI-...-...-...1 Creu amb anells a 2/3.
 pes: 11,27 g Ø 30 mm encunys: A(2) R(2) Arxiu C Inèdita
 70.1- Semblant, creu amb anells a 1/4
 Lectures: a/·P·CIPATVS... r/...-...-...FIGE--1641·
 pes: 11,4 g Ø 30 mm encunys: A(2) R(3) GNC 3.516 Inèdita
 70.1.I- Igual. Lectures: a/·P·CIPATVS... r/...N...-...LE-FIGE--1641· [el 4 girat].
 pes: 11,79 g Ø 32 mm encunys: A(2) R(3) La Caixa Inèdita
 70.1.II- Igual. Lectures: a/·P·CIPA...CATALONI r/...-...LE-FIGE--1641·
 pes: 11,6 g Ø 30 mm encunys: A(2) R(3) GNC 3.515 Inèdita
 70.2- Semblant, de diferent encuny de revers.
 Lectures: a/·P·CI...VS...ONI r/...I-VILE--FIGE--1641·
 pes: — Ø 30 mm encunys: A(2) R(4) Arxiu B Botet 833
 70a- Semblant, creu amb anells a 2/3 i diferents encunys. L'anvers acaba CATHOLO.
 Lectures: a/·P...TVS...CATHOLO· r/...-...-...GE--1641·
 pes: 11,72 g Ø 31 mm encunys: A(3) R(2) Arxiu V Inèdita
 70.ind.- Semblant, d'encunys indeterminats. Creu amb anells a 1/4.
 Lectures: a/·P·CIPATVS·CATALON r/...-VILLE-FIGE-1641
 pes: — Ø 31 mm encunys: no identificats VQR 8.792 Heiss 90

*Segueix Cervera***67-Diner. AE. A nom de Lluís XIII. Data irregular: 1641.**

Semblant al núm. 65, però creu tipus A i el revers acaba -IAE-1641
 pes: 0,75 g Ø 13 mm Arxiu C Comas 17
 67a- Semblant, però lectures: a/ LVD·XIII·D·G·R·C·B r/ CER-VA-RIE-1641
 pes: 0,62 g Ø 13 mm Arxiu C Comas 18
 67b- Semblant, però lectures: a/ LVDV·XIII·D·G·R·F·C·B r/ CEV-ARI-E·VI-1641
 pes: — Ø 13 mm Arxiu C Comas 19
 67c- Semblant, però lectures: a/ LVD·XIII·D·G·R·F·B r/ CER-VAR-IE--1641
 pes: — Ø 13 mm Arxiu C Comas 20
 67d- Semblant, però l'anvers acaba R·F·C.
 pes: — Ø 13 mm Arxiu C Comas 21
 67e- Semblant al núm. 65, però r/ CER-VAR-...-1641.
 pes: — Ø 13 mm Arxiu C Comas 22

68- Diner. AE. A nom de Lluís XIII. Data irregular: 1642.

Semblant, però amb la data 1642 [el dos girat].
 pes: 0,60 g Ø 13 mm Arxiu C Comas 23
 68a- Semblant, però l'anvers acaba en R·F·C i el revers en -IE.1-642 [el dos girat].
 pes: 1,30 g Ø 13 mm Arxiu C Comas 24

69

70

70 · 1

70 · 1 · 1

70 · 1 · II

70 · 2

70a

70 ind.

GIRONA

Vegeu l'escut d'or contramarcad amb l'escudet de Girona més endavant, núm. 205.

71- Cinc rals. AR. A nom de Felip. 1640. Forma CIVIT.

a/ P(HILI)PPVS...III...(D·G)... Armes catalanes coronades entre \ddot{V} - \ddot{R} .
r/ ...IT-AS...-...N...-1640 Creu que talla la llegenda, anells a 1/4
pes: 12,8 g Ø 31 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu V Inèdita

71.1- Semblant, de diferent encuny de revers.

Lectures: a/ PHILIPP...III...D·G... r/ CI...T-AS:GE-RVN...-16...0
pes: — Ø 31 mm encunys: A(1) R(2) Arxiu C Baucis 11

71.2- Semblant, de diferents encunys.

Lectures: a/ PH...IPPVS...D·G... r/ CIVIT-AS:GE-RVN...-1640
pes: 12,4 g Ø 32 mm encunys: A(2) R(3) Arxiu C Inèdita

71.2.I- Igual. Lectures: a/ ...VS...II... r/ ...-...GE-RVN...-1...
pes: 11,6 g Ø 28 mm encunys: A(2) R(3) Caixa Sabadell Inèdita

71.2.II- Igual. Lectures: a/ PHI... r/ ...-AS:GE-RVN...-...
pes: — Ø 29 mm encunys: A(2) R(3) Arxiu C Inèdita

71a- Semblant, de diferent encuny de revers. Forma CIVI.

Lectures: a/ PHILIPPVS... r/ CIVI-TASG...-...
pes: 12,15 g Ø 31 mm encunys: A(2) R(4) GNC 34.515 Inèdita

71b- Semblant, de diferent encuny de revers i creu amb anells a 2/3.

Lectures: a/ ...II...D·G... r/ CIV...-...VN...-164...
pes: 10,93 g Ø 33 mm encunys: A(2) R(5) Arxiu V Inèdita

71b.I- Igual. Lectures: a/ PHILIPP...G... r/ ...-...RVN...-164...
pes: — Ø 30 mm encunys: A(2) R(5) Arxiu C Baucis 10

72- Cinc sous.AR. A nom de Felip. 1640.

a/ PHI(LIPPVS-III)... Armes catalanes coronades entre \ddot{V} - \ddot{S} .
r/ (CIVIT-AS G-ERVN)-1640 Creu que talla la llegenda, amb anells a 2/3.
pes: — Ø 25 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu C Inèdita

72.I- Igual. Lectures: a/ ...ILIPP... r/ CIVIT...-ERVN...
pes: 5,96 g Ø 22 mm encunys: A(1) R(1) GNC 3.520 Inèdita

72a- Semblant, de diferent encuny de revers i creu tipus A.

Lectures: a/ ...ILIPPVS-II... r/ CIVIT-AS:G-ERV...-...
pes: 5,8 g Ø 22 mm encunys: A(1) R(2) Caixa Sabadell Inèdita

72a.I.- Igual, però batuda sobre una peça castellana.

Lectures: a/ ...LIPVS...II·DG r/...-...S:G-ERVN-1640
pes: — Ø 22 mm encunys: A(1) R(2) Arxiu C
Inèdita

72a.ind.- Semblant, de diferent encuny de revers i d'encuny d'anvers incert.

Lectures: a/ PHILIPPVS-III·D·G r/ CIVI-TAS G-ERVN-1640
pes: — Ø 25 mm (NI) encunys no identificats VQR 8.738 Heiss 91-14

71

71.1

71.2

71.2.1

71.2.II

71.a

71b

71b.1

72

72.1

72a

72a.1 (amg.)

GIRONA (cont.)

73- Cinc rals. AR. A nom de Felip. 1641.

a/ ...ILIPVS·III:D·G	Armes catalanes coronades entre 			
r/ (CIVIT)-AS:GE-RVN(D)-1641	Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4.			
pes: 11,9 g	Ø 27 mm	encunys: A(1) R(1)	GNC 3.608	Botet 834
73.I- Igual. Lectures: a/ ...VS·III:D·G r/ CIVIT-...GE-R...-...1				
pes: 12,5 g	Ø 30 mm	encunys: A(1) R(1)	Arxiu C	Inèdita
73.1- Semblant, de diferent encuny de revers.				
Lectures: a/ ...VS·III:D·G	r/ CIVIT-(AS:GE)-RVN...-16(4)1			
pes: 12,16 g	Ø 29 mm	encunys: A(1) R(2)	MAN	Inèdita
73.1.I- Igual. Lectures: a/ ...PVS·I... r/ C...-AS:GE-...-1641				
pes: —	Ø 29 mm	encunys: A(1) R(2)	Arxiu C	Inèdita
73.2- Semblant, de diferent encuny d'anvers.				
Lectures: a/ ...III:D·G:	r/ CI...-AS:GE-R...-164(1)			
pes: 11,36 g	Ø 30 mm	encunys: A(2) R(2)	Arxiu V	Inèdita
73.3- Semblant, de diferent encuny de revers.				
Lectures: a/ ...VS·III:D·G:	r/ ...-AS:GE-R...-...			
pes: 11,48 g	Ø 27 mm	encunys: A(2) R(3)	Caixa Sabadell	Inèdita
73.4- Semblant, de diferents encunys.				
Lectures: a/ PHIL...PVS·I... r/ CIVIT-...-...-...4...				
pes: 11,48 g	Ø 28 mm	encunys: A(3) R(4)	Arxiu V	Inèdita
73.ind.- Semblant, d'encunys incerts.				
Lectures: a/ PHILIPPVS·III:D·G·	r/ CIVIT-AS:GE-RVN-1641			
pes: —	Ø 33 mm	encunys no identificats	VQR 8.736	Heiss 91-13

74- Cinc sous. A nom de Felip. 1641.

a/ ·PHILIPP(VS·III D G)	Armes catalanes coronades entre 			
r/ CIVI-...-(ERVN)-1641·	Creu amb punts als extrems, talla la llegenda i anells a 1/4			
pes: 5,82 g.	Ø 26 mm	encunys: A(1) R(1)	Caixa Sabadell	Inèdita
74.I- Igual. Lectures: a/ ...VS·III...G r/ CIVI-...-ERVN-1641·				
pes: 5,8 g.	Ø 22 mm	encunys: A(1) R(1)	GNC 3.619	Inèdita
74.1- Semblant, de diferent encuny de revers.				
Lectures: a/ ...LIPPVS·III·DG	r/ CI...-...-...VN-1641·			
pes: 5,8 g.	Ø 22 mm	encunys: A(1) R(2)	GNC 34.516	Botet 836
74.2- Semblant, de diferents encunys.				
Lectures: a/ ...LIPPVS·III·DG	r/ CIVI-...-...VN-...41.			
pes: —	Ø 21 mm	encunys: A(2) R(3)	Arxiu C	Inèdita
74.2.I- Igual. Lectures: a/ ...HILIPPVS·III·DG r/ CAS...-GE-...-...41-1641 [llegenda anòmala a causa d'un repicat].				
pes: —	Ø 22 mm	encunys: A(2) R(3)	La Caixa	Inèdita

73

73 · 1

73 · 1

73 · 1 · 1

73 · 2

73 · 3

73 · 4

73 ind.

74

74 · 1

71 · 1

74 · 2

74 · 2 · 1

GIRONA (Cont.)

75- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641. Sense escudet de Girona al revers.

a/ PRINCIPATV-S-CATALONIE Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia entre
 r/ CIVI-TAS-G-ERVN-1641 Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4.
 pes: 11,42 g Ø 31 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu V Botet 840

75.1- Semblant, de diferent encuny d'anvers.

Lectures: a/ PRINCIPATV-S-...r/ ...-TAS-...-ERVN-16...
 pes: 11,24 g Ø 30 mm encunys: A(2?) R(1) Arxiu D Inèdita

Sèrie de cinc rals amb l'escudet de Girona al revers: L'escudet no sempre té la mateixa posició. Situant la peça amb lectura que s'inicia en el 2n quart del revers indiquem: **N** si l'escut és en posició normal, **B** sí es capgirat, **D** si és tombat a la dreta, **E** si és tombat a l'esquerra.

1r grup: Creu amb anells a 1/4. Forma GERVNDE

76- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641. L'anvers acaba amb tres punts.

a/ (PRI)NCIPATVS:CATALONIA(E)--- Armes catalanes coronades entre
 r/ (CIV)I-TAS:GE-RVNDE-1641 Creu que talla, la llegenda, anells a 1/4. Al centre escudet de Girona, tipus E, flanquejat d'anellots.
 pes: 11,8 g Ø 33 mm encunys: A(1) R(1) E Caixa Sabadell Inèdita

76.I- Igual. Lectures: a/ PRINCIP...IAE... r/ CIV...-...-RVNDE-1 [repicada].
 pes: 12,1 g Ø 35 mm encunys: A(1) R(1) E MAN Inèdita

76.1- Semblant, de diferent encuny de revers.

Lectures: a/ ...NCI...TALONIAE... r/ (CIVIT)-AS:GE-RV(NDE)-1641
 pes: 11,7 g Ø 30 mm encunys: A(1) R(2) D GNC 3.631 Inèdita

76.1.I- Igual. Lectures: a/ PR...AE... r/ CIVIT-AS:GE-...-1641
 pes: 11,95 g Ø 29 mm encunys: A(1) R(2) D GNC 3.621 Inèdita

76.1.II- Igual. Lectures: a/ PRINCIPATVS:CA...AE...r/ CIVIT-AS:GE-RVNDE-1641.
 pes: 11,25 g Ø 30 mm encunys: A(1) R(2)D Arxiu V Inèdita

76.1.III- Igual. Lectures: a/ PRI...E... r/ ...-AS:GE-RVNDE-1641
 pes: 11,87 g Ø 29 mm encunys: A(1) R(2) D GNC 10.612 Inèdita

76.1.IV- Igual. Lectures: a/ PRINCIP...E...r/ CIVIT-AS:GE-RV...-...1
 pes: 11,6 g Ø 30 mm encunys: A(1) R(2) D Arxiu V Inèdita

76.2- Semblant, de diferent encuny de revers.

Lectures: a/ ...IPATVS...AE... r/ ...-AS:GE-...DE-1641
 pes: 11,8 g Ø 31 mm encunys: A(1) R(3) D GNC 3.620 Inèdita

76a- Semblant, de diferents encunys. Al revers, l'escudet de Girona normal (N) i la llegenda de l'anvers acaba amb dos punts.

Lectures: a/ PRI(NCIPATVS:CATALONIA)E... r/ (CIVIT)-AS:GE-RVNDE-1641-
 pes: 11,75 g Ø 30 mm encunys: A(2) R(4) N GNC 24.938 Inèdita

76a.I- Igual. Lectures: a/ PRINC...ONIAE... r/ CIVIT-...-...-...41-
 pes: 12,15 g Ø 32 mm encunys: A(2) R(4) N GNC 3.600 Inèdita

75

75 · 1

76

76 · 1

76 · 1

76 · 1 · 1

76 · 1 · II

76 · 1 · III

76 · 1 · IV

76 · 2

76a

76a · 1

GIRONA (Cont.)

76a.II- Igual. Lectures: a/ PRINCIP...NIAE· r/ CIVIT-...-...-1641· pes: 11,7 g Ø 33 mm encunys: A(2) R(4) N	GNC 10.610	Inèdita
76a.III- Igual. Lectures: a/ PRINCIPATVS...r/ ...-AS:GE-RVNDE-... pes: 11,67 g Ø 28 mm encunys: A(2) R(4) N	Arxiu V	Inèdita
76a.IV- Igual. Lectures: a/ ...PATVS:CATALON... r/ CIVIT-...-...-1641· pes: 11,38 g Ø 30 mm encunys: A(2) R(4) N	GNC 34.522	Botet 841
76b- Semblant, de diferent encuny de revers. L'escudet de Girona és capgirat (B). Lectures: a/ ...INC...E· r/ ...-...GE-RVNDE-... pes: 11,58 g Ø 28 mm encunys: A(2) R(4) B	Arxiu C	Inèdita
76b.I- Igual. Lectures: a/ PRINCIPA... r/ ...-...E-RVNDE-1641· pes: 11,9 g Ø 32 mm encunys: A(2) R(5) B	Arxiu C	Inèdita
76b.II- Igual. Lectures: a/ PR...E· r/ ...VIT-...-RVND...-... pes: 11,75 g Ø 32 mm encunys: A(2) R(5) B	Arxiu V	Inèdita
76b.III- Igual. Lectures: a/ PRINC... r/ CIVIT-AS...-...-...641· pes: 11,9 g Ø 29 mm encunys: A(2) R(5) B	Arxiu V	Inèdita
76b.1- Semblant, de diferent encuny de revers. L'escudet de Girona és capgirat (B). Lectures: a/ P...AE· r/ CIVIT-...-...-...41· pes: 11,9 g Ø 28 mm encunys: A(2) R(6) B	Arxiu C	Inèdita
76b.2- Semblant, de diferent encuny de revers, amb l'escudet de Girona capgirat (B). Lectures: a/ P... r/ C...-...-...-1641· pes: — Ø 26 mm encunys: A(3) R(10) B	Arxiu V	Inèdita
76c- Semblant, de diferent encuny de revers. L'escudet de Girona és tombat a la dreta (D). Lectures: a/ ... r/ ...-...-...DE-1641· pes: — Ø 26 mm encunys: A(3) R(9) D	La Caixa	Crus-904
76c.1- Semblant, de diferent encuny de revers. L'escudet de Girona, tombat a la dreta (D). Lectures: a/ ...CATALONIAE· r/ CIVIT-AS:GE-RVNDE-1641· pes: — Ø 33 mm encunys: A(2) R(7) D	Arxiu V	Inèdita
76c.1.I- Igual. Lectures: a/ PRINCI...ONIAE· r/ ...-...-RVNDE-1641· pes: — Ø 30 mm encunys: A(2) R(7) D	Arxiu C	Inèdita

76a · II

76a · III

76a · IV

76b

76b · I

76b · II

76b · III

76b · 1

76b · 2

76c

76c · 1

76c · 1 · 1

GIRONA (Cont.)

76c.1.II- Igual. Lectures: a/ PRIN...TALONIAE· r/ CI...-...-RVND...-1641· pes: 11,7 g Ø 30 mm encunys: A(2) R(7) D Arxiu C Inèdita	
76c.1.III- Igual. Lectures: a/ ...AE· r/ CIVIT-AS:GE-...-... pes: 11,75 g Ø 30 mm encunys: A(2) R(7) D Banca Catalana Inèdita	
2n grup: Creu amb anells a 1/4. Forma GERVNDA	
76d- Semblant, de diferent encuny de revers, que du la forma GERVNDA. Escudet de Girona tombat a querra (E). Lectures: a/ ... r/ (CIVIT)-AS:GE-(RUNDA)-(1641·) pes: 11,8 g Ø 30 mm encunys: A(2?) R(8) E GNC 3.605 Inèdita	l' es-
76d.I- Igual. Lectures: a/ PRINCIPATV...AE· r/ CIVIT-...-RVND...-...641· [repicada]. pes: 11,86 g Ø 35 mm encunys: A(2) R(8) E MAN Inèdita	
76d.II- Igual. Lectures: a/ PRINCIPAT...NIAE· r/ CI...-AS:GE-RVNDA-16... pes: — Ø 33 mm encunys: A(2) R(8) E Arxiu C Baucis 13	
76d.III- Igual. Lectures: a/ ...NIAE· r/ CIVIT-AS...-...-... pes: 11,8 g Ø 33 mm encunys: A(2) R(8) E Arxiu V Inèdita	
76e- Semblant, de diferents encunys. L'escudet de Girona és capgirat (B). Lectures: a/ ...INCIPA...CATALONIA... r/ CIVIT-A...-...DA-1641· pes: — Ø 30 mm encunys: A(4) R(11) B Arxiu C Inèdita	
76e.I- Igual. Lectures: a/ ...INCIPAT...L... r/ ...-...-...NDA-1641· [repicada]. pes: 11,7 g Ø 30 mm encunys: A(4) R(11) B Arxiu C Inèdita	
76e.II- Igual. Lectures: a/ ...CATA... r/ CIVI...-...-RVNDA-... [repicada]. pes: 11,9 g Ø 30 mm encunys: A(4) R(11) B GNC 24.939 Inèdita	
76f- Semblant, de diferent encuny de revers, amb l'escudet de Girona tombat a la dreta (D). Lectures: a/ PRINC... r/ CIVI...-...-...DA-1641· pes: 11,7 g Ø 28 mm encunys: A(4) R(12) D Caixa Sabadell Inèdita	
76f.I- Igual. Lectures: a/ ...TVS:CATA...E· r/ ...-...-...DA-1641· pes: 11,54 g Ø 30 mm encunys: A(4) R(12) D Arxiu C Inèdita	
76f.II- Igual. Lectures: a/ PRINCI... r/ ...-...GE-RVNDA-... pes: 11,27 g Ø 28 mm encunys: A(4) R(12) D MAN Inèdita	

76c · 1 · II

76c · 1 · III

76d

76d · 1

76d · II

76d · III

76e

76e · I

76e · II

76f

76f · I

76f · II

GIRONA (Cont.)

76g- Semblant, de diferent encuny de revers. L'escudet de Girona és tombat a l'esquerra (E).

Lectures: a/ PRI...E...	r/ ...IVIT-...(GE)-RVNDA-1...			
pes: —	Ø 28 mm	encunys: A(4) R(13) E	Arxiu V	Inèdita
76g.I- Igual. Lectures: a/ P...E...r/ ...GE-RVNDA-...				
pes: 11,75 g	Ø 27 mm	encunys: A(4) R(13) E	Arxiu V	Inèdita
76g.ind.- Semblant, d'encunys incerts.				
Lectures: a/ PRINCIPATVS:CATALONIAE...	r/ CIVIT-AS:GE-RVNDA-1641			
pes: —	Ø 33 mm	encunys: A(?) R(?) E	VQR 8.793	Salat 4-20

3r grup: Creu amb anells als espais 2/3. Forma GERVNDA

76h- Semblant, de diferent encuny de revers. L'escudet de Girona tombat cap a la dreta (D).

Lectures: a/ PRINCIPA...	r/ ...E-RVNDA-164...			
pes: 11,7 g	Ø 27 mm	encunys: A(4) R(14) D	GNC 34.523	Inèdita
76h.I- Igual. Lectures: a/ PRIN...E...	r/ CIVIT-AS:GE-RVN...-1.			
pes: 11,51 g	Ø 28 mm	encunys: A(4) R(14) D	GNC 32.231	Inèdita
76h.II- Igual. Lectures: a/ ...AE...	r/ ...-RVNDA-1641.			
pes: —	Ø 26 mm	encunys: A(4) R(14) D	Arxiu V	Inèdita
76h.III- Igual. Lectures: a/ ...INCIPATVS:...ONIAE...i	r/ C...-...VNDA-1641.			
pes: 11,8 g	Ø 28 mm	encunys: A(4) R(14) D	Caixa Sabadell	Inèdita
76h.IV- Igual. Lectures: a/ ...AE...	r/ CIV...-...A-1641.			
pes: —	Ø 28 mm	encunys: A(4) R(14) D	Arxiu C	Baucis 12
76h.V- Igual. Lectures: a/ PRINCIPA...	r/ C...-...RVNDA-1641.			
pes: 11,63 g	Ø 28 mm	encunys: A(4) R(14) D	Arxiu V	Inèdita
76i- Semblant, de diferent encuny de revers, amb l'escudet de Girona capgirat (B).				
Lectures: a/ ...ONIAE...	r/ CIVIT-(A)...-(A)-(16)41.			
pes: 11,53 g	Ø 28 mm	encunys: A(4) R(15) B	GNC 10.611	Inèdita
76i.I- Igual. Lectures: a/ ...AE... r/ CIVIT-A...-...641.				
pes: 11,8 g	Ø 27 mm	encunys: A(4) R(15) B	GNC 24.940	Inèdita
76i.II- Igual. Lectures: a/ ...AE...r/ CIVIT-A...-...A-1641.				
pes: —	Ø 27 mm	encunys: A(4) R(15) B	Arxiu C	Baucis 23

Nota: no hem retrobat dues varietats descrites per Pujol:

76j- Semblant. Lectures: a/ PRINCIPATVS:CATALONI	r/ CIVIT-AS GE-RVNDE-1641			
pes: —	Ø — (NI)	encunys: A(?) R(?)	Arxiu B	Botet 224
76k- Semblant. Lectures: a/ PRINCIPATVS:CATALONI	r/ CIVIT-AS-GE-RVD-16...			
pes: —	Ø — (NI)	encunys: A(?) R(?)	Arxiu B	Botet 225

Nota: Del nostre aplec, hem deixat de catalogar vuit exemplars d'aquests tipus, per la seva mala conservació. Aquesta no permet adscriure les peces a les varietats descrites. En donem les característiques bàsiques:

76.ind.I-	Pes: 11,77 g	Ø 30 mm. (NI)	Arxiu C	Inèdita
76.ind.II-	Pes: —	Ø 29 mm. (NI)	Arxiu V	Inèdita
76.ind.III-	Pes: 11,79 g	Ø 27 mm. (NI)	Caixa Sabadell	Inèdita
76.ind.IV-	Pes: 11,5 g	Ø 36 mm. (NI)	Arxiu V	Inèdita
76.ind.V-	Pes: —	Ø 29 mm. (NI)	Arxiu V	Inèdita
76.ind.VI-	Pes: —	Ø 31 mm. (NI)	Arxiu C	Inèdita
76.ind.VII-	Pes: 11,92 g	Ø 33 mm. (NI)	Arxiu C	Inèdita
76.ind.VIII-	Pes: 11,8 g	Ø 30 mm. (NI)	Arxiu V	Inèdita
76.ind.IX-	Pes: —	Ø 31 mm. (NI)	VQR 8.796	Heiss 91-15

76g

76g · I

76g · ind.

76h

76h · I

76h · II

76h · III

76h · IV

76h · V

76i

76i · I

76i · II

GIRONA (Cont.)

77- Cinc sous. AR. A nom del Principat. 1641.

a/ (PRIN)CIPATVS:CATALONI	Armes catalanes coronades entre 			
r/ CIV(IT)-AS:GE-RVNDE--1641·	Creu que talla, amb anells a 1/4. Al centre escudet de Girona, tombat a la dreta, amb anells als costats.			
pes: —	Ø 24 mm	encunys: A(1) R(1) D	Arxiu C	Inèdita
77.I- Igual. Lectures: a/ ...TALONI		r/ ...-AS:GE-RVNDE-...		
pes: 5,89 g	Ø 24 mm	encunys: A(1) R(1) D	GNC 34.525	Inèdita
77.II- Igual. Lectures: a/ ...CATALONI		r/ CIVIT-AS...-RVNDE--1641·		
pes: 6,1 g	Ø 24 mm	encunys: A(1) R(1) D	Arxiu C	Inèdita
77a- Semblant, de diferent encuny de revers, amb l'escudet de Girona capgirat.				
Lectures: a/ ...ATVS:CATALONI		r/ CIVIT-...-RVNDE-1641		
pes: 6,2 g	Ø 24 mm	encunys: A(1) R(2) S	GNC 3.622	Inèdita
77a.I- Igual. Lectures: a/ ...VS:CATA...		r/ CIVI...-...-NDE-164...		
pes: 5,9 g	Ø 24 mm	encunys: A(1) R(2) S	Caixa Sabadell	Inèdita
77a.II- Igual. Lectures: a/ ...ATVS:CATALO...		r/ CIVIT-AS:GE-...NDE-1641		
pes: —	Ø 26 mm	encunys: A(1) R(2) S	Arxiu C	Inèdita
77b- Semblant, de diferent encuny de revers, amb l'escudet de Girona tombat a la dreta i la forma				GERVNDA.
Lectures: a/ ...S:CATALONI		r/ ...-...-NDA-...		
pes: —	Ø 23 mm	encunys: A(1) R(3) D	Arxiu V	Inèdita
77b.I- Igual. Lectures: a/ PRIN...VS:CATALONI		r/ CIVIT-AS:GE-RVNDA-...		
pes: —	Ø 24 mm	encunys: A(1) R(3) D	Arxiu V	Inèdita
77c- Semblant, de diferent encuny de revers, amb l'escudet de Girona dret i la forma GERVND.				
Lectures: a/...ALONI		r/ C...-...-RVND-1641		
pes: 6 g	Ø 23 mm	encunys: A(1) R(4) N	GNC 24.937	Inèdita
77d- Semblant, de diferents encunys, amb l'escudet de Girona capgirat i les formes GERVNDE i CATALON. Lec-				
tures: a/ PRINCIPATVS:CATALON·		r/ CI...-AS:GE-RVNDE-1641		
pes: 6,21 g	Ø 27 mm	encunys: A(2) R(5) S	Arxiu C	Inèdita
77e- Semblant, de diferent encuny de revers, amb la forma GERVND.				
Lectures: a/ PRI...PATVS:CATALON·		r/ CIVIT-...-RVND-1641		
pes: —	Ø 25 mm	encunys: A(2) R(6) N	Arxiu V	Inèdita
77e.I- Igual. Lectures: a/ PRINCIPATVS:CATALON·		r/ CIVIT-...-RVND-1641		
pes: —	Ø 25 mm	encunys: A(2) R(6) N	Arxiu V	Inèdita

Nota: Donem les característiques bàsiques dels exemplars indeterminats i que no hem catalogat exhaustivament:

77.ind.I-	Pes: —	Ø 24 mm. (NI)	MHS	Inèdita
77.ind.II-	Pes: 5,7 g	Ø 18 mm.(NI)	GNC 37.427	Inèdita
77.ind.III-	Pes: 5,9 g	Ø 26 mm. (NI)	GNC 34.524	Botet 846
77.ind.IV-	Pes: —	Ø 21 mm. (NI)	Arxiu V	Inèdita
77.ind.V-	Pes: —	Ø 22 mm. (NI)	La Caixa	Crus-905
77.ind.VI-	Pes: —	Ø 23 mm. (NI)	Arxiu V	Inèdita
77.ind.VII-	Pes: 6 g	Ø 26 mm. (NI)	GNC 24.936	Inèdita
77.ind.VIII-	Pes: —	Ø 26 mm. (NI)	Arxiu V	Inèdita
77.ind.IX-	Pes: 5,8 g	Ø 23 mm. (NI)	Caixa Sabadell	Inèdita
77.ind.X-	Pes: 5,9 g	Ø 23 mm. (NI)	GNC 3.632	Inèdita
77.ind.XI-	Pes: 5,8 g	Ø 25 mm. (NI)	GNC 10.614	Inèdita
77.ind.XII-	Pes: 5,9 g	Ø 27 mm. (NI)	GNC 3.623	Inèdita
77.ind.XIII-	Pes: 5,9 g	Ø 24 mm. (NI)	GNC 10.613	Inèdita
77.ind.XIV-	Pes: —	Ø 26 mm. (NI)	Arxiu V	Inèdita

77

77 · I

77 · II

77a

77a · I

77a · II

77b

77b · I

77c

77d

77e

77e · I

GIRONA (Cont.)

78- Sisè. BI. A nom del Principat. 1641.

a/ PRINCIPAT-CATALO Armes catalanes coronades.

r/ +CIVITAS-GERVNDE-1641 Armes de Girona en cairó amb anells als costats i capgirades.

pes: — g Ø 22 mm Caixa Sabadell Botet 850

79- Sisè. BI. A nom del Principat. 1642.

a/ PRINCIPAT-CATALO Armes catalanes coronades. Escut apuntat.

r/ +CIVITAS-GERVNDA-1642 Armes de Girona en cairó amb anells als costats.

pes: — g Ø 21 mm Arxiu C Botet 851

79a- Semblant, però el revers du la forma GERVNDE

pes: 3,85 g Ø 22 mm Banca Catalana Botet 852

79b- Semblant, però el revers acaba en GERVNDE-1642:

pes: — g Ø 21 mm Caixa Sabadell Inèdita

80- Sisè. BI. A nom de Lluís XIII. 1642.

a/ LVD·XIII·D·G·R·F·E·C·BA· Testa llorejada que mira a la dreta.

r/ CIVITAS GERVNDA-1642 Armes de Girona en cairó amb anells als costats.

pes: 3,26 g Ø 23 mm Caixa Sabadell Botet 853

80a- Semblant, però el revers du la forma GERVNDE

pes: 3,28 g Ø 21 mm Arxiu C Inèdita

80b- Semblant, però l'anvers acaba en BA· i el revers du la forma GERVNDA. Mal tallat.

pes: 4,2 g Ø 21 mm Arxiu C Inèdita

80c- Semblant, però el revers du la forma GERVDA

pes: 2,45 g Ø 21 mm Arxiu C Inèdita

80d- Semblant, però l'anvers acaba en E·C·B·A· i el revers du la forma GERVNDA

pes: 3,32 g Ø 23 mm Banca Catalana Inèdita

80e- Semblant, però l'anvers acaba en E·CO·BAR·

pes: 3,55 g Ø 21 mm Arxiu C Inèdita

80f- Semblant, però el revers acaba en 1642·

pes: 3,4 g Ø 23 mm Caixa Sabadell Inèdita

80g- Semblant, però l'anvers acaba en BA·

pes: 3,35 g Ø 22 mm Banca Catalana Inèdita

81- Sisè. BI. A nom de Lluís XIII. 1643.

Semblant, però amb la data 1643.

pes: 3,5 g Ø 23 mm Arxiu C Botet 854

81p- Sisè. BI. A nom de Lluís XIV. 1646. (Prova ?).

Semblant, però l'anvers acaba en BA· i du la data 1646.

pes: — Ø 21 mm Arxiu A Inèdita

78

79

79a

79b

80

80a

80b

80c

80d

80e

80f

80g

81

81P

GRANOLLERS

82- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641. Formes GRANVLLARI i CATALONI

a/ :PRINCIPATV-S-:CATALONI: r/ (VIL)LA-GRANV-LLARI-16(41)	Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia entre V-R. Creu que talla la llegenda, amb anells a 2/3.			
pes: 12,15 g	Ø 33 mm	encunys: A(1) R(1)	La Caixa	Inèdita
82.I- Igual. Lectures: a/ ...CIPATV-S-:CATALONI: r/ VILLA-GRANV-LLARI-...				
pes: 11,32 g	Ø 30 mm	encunys: A(1) R(1)	Caixa Sabadell	Inèdita
82.II- Igual. Lectures: a/ :PRINCIPATV-S-:CATAL... r/ VILLA-GRANV-LLARI-1641				
pes: 12 g	Ø 31 mm	encunys: A(1) R(1)	GNC 3.492	Inèdita
82.1- Semblant, de diferent encuny d'anvers. Lectures: a/ :PRIN(CIPATV-S-)CATALONI: r/ ...-...ANV-LL...RI-1641				
pes: 11,6 g	Ø 30 mm	encunys: A(2) R(1)	Caixa Sabadell	Inèdita
82a- Semblant, de diferent encuny d'anvers. Forma CATALO. Lectures: a/ :PRI(NCIPAT-V-)S:CATALO r/ (VILLA)-GRANV-LLARI-1641				
pes: 11,85 g	Ø 30 mm	encunys: A(3) R(1)	Arxiu C	Inèdita
82a.I- Igual. Lectures: a/ :PRINCI...-S:CA...LO r/ V...-GRANV-LLARI-...				
pes: 11,62 g	Ø 31 mm	encunys: A(3) R(1)	GNC 3.490	Inèdita
82a.II- Igual. Lectures: a/ :PRINCIPAT-V-S:CATALO r/ VILLA-GRANV-LLARI-1641				
pes: 11,98 g	Ø 32 mm	encunys: A(3) R(1)	GNC 32.234	Inèdita
82a.III- Igual. Lectures: a/ ...N...-S:CATALO r/ VILLA-...-...RI-1641				
pes: —	Ø 30 mm	encunys: A(3) R(1)	Arxiu C	Inèdita
82a.IV- Igual. Lectures: a/ :PRINCIPAT-V-S:CATALO r/ VI...-GRANV-LLARI-1641				
pes: 11,8 g	Ø 32 mm	encunys: A(3) R(1)	Arxiu V	Inèdita
82a.V- Igual. Lectures: a/ :PRINCIPAT...ALO r/ VILLA-GRANV-LLARI-...1				
pes: 11,75 g	Ø 30 mm	encunys: A(3) R(1)	Arxiu C	Inèdita
82a.VI- Igual. Lectures: a/ :PRINCIPAT-V-S:CATALO r/ VILLA-GRANV-LLARI-1641				
pes: —	Ø 31 mm	encunys: A(3) R(1)	VQR 8.805	Heiss 91-5
82a.VII- Igual. Lectures: a/ :PRINCIPAT-V-S:CATALO r/ VILL...-...-LLARI-...641 [mal tallada].				
pes: 8,65 g	Ø 29 mm	encunys: A(3) R(1)	Arxiu V	Inèdita

82

82 · I

82 · II

82 · I

82a

82a · I

82a · II

82a · III

82a · IV

82a · V

82a · VI

82a · VII

GRANOLLERS (cont.)

- 82b- Semblant, de diferent encuny de revers. Forma GRANVLLA
Lectures: a/ :PRINCIPAT-V-S:CATALO r/ VILLA-GRAN-VLLA-1641
pes: 11,96g Ø 30 mm encunys: A(3) R(2) Caixa Sabadell Inèdita
- 83- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1642**
Semblant, de diferent encuny de revers i creu amb anells a 1/4. Forma GRANVLL
Lectures: a/ :PRINCIPAT-V-S:CATALO r/ VILL-AGRA-NVLL-(164)2
pes: 11,92g Ø 31 mm encunys: A(3) R(3) Arxiu V Inèdita
- 83.I- Igual. Lectures: a/ :PRINCIPAT...S:CA...LO r/ VILL-AGR...-NVLL-1642
pes: 11,2 g Ø 30 mm encunys: A(3) R(3) GNC 34.534 Botet 856
- 83.II- Igual. Lectures: a/ :PRIN...-V-... r/ VILL-A...-...L-...2
pes: 11,43g Ø 30 mm encunys: A(3) R(3) Arxiu C Inèdita
- 83.III- Igual. Lectures no determinables perquè no ha estat il·lustrat.
pes: — Ø — (NI) encunys: A(3) R(3)? VQR VPR 8.806

IGUALADA

- 84- Cinc rals. AR. A nom de Felip. 1641.**
a/ ...D·G--R--HISPANIARV· Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia entre
r/ ·VI...-(AQVA)-LATA--1641· Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4.
pes: — Ø 35 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu C Inèdita
- 84.I- Igual. Lectures: a/ ...ANIARV· r/ ...AQVA-LA...-...
pes: 10,92 g Ø 31 mm encunys: A(1) R(1) GNC 3.593 Botet 857
- 84.ind.- Semblant. No podem assegurar que l'encuny de l'anvers sigui el mateix que l'anterior. Pel que fa als reversos, renunciem en endavant, per aquest taller, a identificar-los.
Lectures: a/ ...-R-HI...V· r/ ...LLA-A...-LATA-...
pes: 11,4 g Ø 31 mm encunys: A(?) R(?) Caixa Sabadell Inèdita
- 84.ind.I- Semblant, però no sabem si varien els encunys.
Lectures: a/ PHILIPP9 D·G--R-HI... r/ ...-AQVA-LA...-...1
pes: 12,1 g Ø 30 mm encunys: A(?) R(?) Arxiu C Inèdita
- 84.1- Semblant, però diferent encuny d'anvers.
pes: 12,04 g Ø 31 mm encunys: A(2) R(?) Arxiu V Inèdita
- 85- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641.**
a/ ...CATL... Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia entre
r/ ...-...-LATA-1641 Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4.
pes: 11,85 g Ø 30 mm encunys: A(3) R(?) Arxiu V Inèdita
- 85.1- Semblant, els encunys semblen diferents.
Lectures: a/ ...ATLONIA r/ ...LLA-AQVA-L...A-1641
pes: 11,7 g Ø 30 mm encunys: A(4) R(?) Caixa Sabadell Inèdita
- 85.1.I- Igual. Lectures: a/ ...CATLONIA r/ VILLA-...A-LATA-16...
pes: 11,7 g Ø 31 mm encunys: A(4) R(?) Caixa Sabadell Inèdita

82b

83

83 · I

83 · II

IGUALADA

84

84 · I

84 ind.

84 ind. I

84 · I

85

85 · I

85 · I · I

IGUALADA (cont.)

85.1.II- Igual. Lectures: a/ ...A...ON... pes: 11,55 g Ø 33 mm	r/ ...-AQVA-...A-16... encunys: A(4) R(?)	Arxiu V	Inèdita
85.1.III- Igual. Lectures: a/ ...INC... pes: 11,75 g Ø 32 mm	r/ ...-AQVA-LATA-16... encunys: A(4) R(?)	GNC 3.500	Inèdita
85.1.IV- Igual. Lectures: a/ ...N... pes: 11,6 g Ø 28 mm	i r/ VILLA-AQV...-...-... encunys: A(4) R(?)	GNC 24.941	Inèdita
85.2- Semblant, de diferents encunys. Lectures: a/ PRIN...CATAL... pes: 11,8 g Ø 30 mm	r/ VILLA-...-...TA-16... encunys: A(5) R(?)	GNC 3.502	Inèdita
85.2.I Igual. Lectures: a/ ... pes: 11,95 g Ø 28 mm	r/ VILLA-AQVA-...-...41 encunys: A(5) R(?)	Arxiu V	Inèdita
85.3- Semblant, de diferents encunys. Creu amb anells als espais 2/3 al revers. Lectures: a/ ...RINC-IP...·CA· pes: 11,7 g Ø 31 mm	r/ ...-AQ...-LATA-1641 encunys: A(6) R(?)	GNC 3.499	Inèdita

86- Cinc rals. AR.**A nom del Principat. 1642/1.**

a/ PRI(NCIPAT) CA... r/ VILLA--AQVA-(LATA)-1642 [VA nexades i el 2 de la data sobre 1] pes: 11,4 g Ø 32 mm	Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia entre \ddot{V} - \ddot{R} . Creu que talla amb anells a 1/4. encunys: A(7?) R(?)	Banca Catalana	Inèdita
86.I- Igual. Lectures: a/ ...CIPA... pes: 11,3 g Ø 28 mm	r/ V...A--AQVA-LATA-1642 encunys: A(7) R(?)	[el 2 sobre 1]. Caixa Sabadell	Inèdita
86.II- Igual. Lectures: a/ ... pes: 11,75 g Ø 27 mm	r/ VILLA--AQVA-...-...642 [el 2 sobre 1]. encunys: A(7) R(?)	MAN	Inèdita
86.III- Igual. Lectures: a/ ...INCIPAT... pes: — Ø 27 mm	r/ VILLA--AQVA-LATA-1642 encunys: A(7) R(?)	[el 2 sobre 1]. Arxiu C	Baucis 16

87- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1642.

Semblant, du la data 1642 sense rectificar. A l'anvers, escut arrodonit de baix.

Lectures: a/ ... pes: 11,4 g Ø 28 mm	r/ ...-...-LATA-1642 encunys: A(7) R(?)	Arxiu C	Inèdita
--	--	---------	---------

88- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1642.

Semblant. A l'anvers, escut apuntat per baix. Creu amb anells a 2/3 al revers.

Lectures: a/ PRINCI-PAT-9 CA(TAL) pes: 9,6 g Ø 27 mm	r/ V...-...-LATA-1642 encunys: A(8) R(?)	Arxiu C	Inèdita
--	---	---------	---------

85 · 1 · II

85 · 1 · III

85 · 1 · IV

85 · 2

85 · 2 · 1

85 · 3

86

86 · I

86 · II

86 · III

87

88

IGUALADA

88.I- Igual. Lectures: a/ ...I-PAT-9... pes: —	r/ ...-...VA-LATA-... Ø 28 mm	encunys: A(8) R(?)	Arxiu V	Inèdita
88.II- Igual. Lectures: a/ ...-PAT-9-CATA... pes: —	r/ ...-...VA-LATA-... Ø 29 mm	encunys: A(8) R(?)	Arxiu V	Inèdita
88.III- Igual. Lectures: a/ ...T-9-CAT... pes: 11,4 g	r/ VILLA-...VA-LAT...-...2 Ø 29 mm (NI)	encunys: A(8) R(?)	Arxiu C	Inèdita
88.IV- Igual. Lectures: a/ ... pes: 11,34 g	r/ ...-...VA-LATA-... Ø 28 mm	encunys: A(8) R(?)	GNC 10.629	Inèdita
88.V- Igual. Lectures: a/ ...AT-9-CATAL pes: 11,5 g	r/ ...-AQVA-LA...-... Ø 29 mm	encunys: A(8) R(?)	GNC 10.629	Inèdita
88.1- Semblant, de diferent encuny d'anvers. Lectures: a/ PRINCI-P(AT9 CATA·) pes: 11,05 g	r/ V(ILLA-AQVA-L)ATA-1642 Ø 28 mm	encunys: A(9) R(?)	Caixa Sabadell	Inèdita
88.1.I- Igual. Lectures: a/ ...ATA· pes: 11,54 g	r/ ...-...VA-LATA-... Ø 28 mm	encunys: A(9) R(?)	Arxiu C	Inèdita
88.1.II- Igual. Lectures: a/ PRIN... pes: 11,1 g	r/ VILLA-AQ...-...-...2 Ø 29 mm	encunys: A(9) R(?)	Arxiu V	Inèdita
88.1.III- Igual. Lectures: a/ PRI... pes: 10,2 g	r/ VILLA-...-LATA-... Ø 29 mm	encunys: A(9) R(?)	GNC 3.498	Inèdita
88.1.IV- Igual. Lectures: a/ ...AT-9 C... pes: 11,2 g	r/ V...-AQVA-...-...2 Ø 28 mm (NI)	encunys: A(9) R(?)	GNC 34.537	Inèdita
88.1.V- Igual. Lectures: a/ PRIN... pes: 11,3 g	r/ VILLA-AQ...-...-...2 Ø 28 mm	encunys: A(9) R(?)	Caixa Sabadell	Inèdita
88.2- Semblant, de diferents encunys. Lectures: a/ ...I-PA... pes: 11,66 g	r/ VILLA-AQV...-...-...642 Ø 29 mm	encunys: A(10) R(?)	Arxiu V	Inèdita
88.3- Semblant, de diferents encunys. Lectures: a/ (P)RINCI-PA(T-9 CATAL) pes: —	r/ VILLA-AQVA-...-...2 Ø 29 mm	encunys: A(12) R(?)	Arxiu V	Inèdita
88.3.I- Igual. Lectures: a/ PRINCI... pes: 11 g	r/ VILLA-...-...-...2 Ø 29 mm	encunys: A(12) R(?)	Arxiu C	Inèdita
88.3.II- Igual. Lectures: a/ ...CATAL pes: 11,75 g	r/ V...-AQVA-...-...2 Ø 12 mm	encunys: A(12) R(?)	Arxiu V	Inèdita
88.4- Semblant, de diferents encunys. Lectures: a/ ...PAT-9-CATA... pes: 11,8 g	r/ ...-...VA-LATA-... Ø 30 mm	encunys: A(12) R(?)	Arxiu C	Inèdita
88.5- Semblant, de diferents encunys. Lectures: a/ PR...r/ VILLA-AQVA-...-... pes: —	Ø 28 mm	encunys: A(?) R(?)	Arxiu C	Crus 913

88 · I

88 · II

88 · IV

88 · V

88 · 1

88 · 1 · I

88 · 1 · II

88 · 1 · III

88 · 1 · V

88 · 2

88 · 3

88 · 3 · I

88 · 3 · II

88 · 4

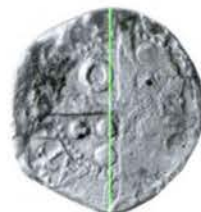
88 · 5

IGUALADA

- 88a.ind.- Semblant, creu amb anells a 1/4. Lectures: a/ ...A... r/ VILLA-...-...-1642
pes: 11,58 g Ø 29 mm encunys: A(?) R(?) Arxiu V Inèdita
- 88a.ind.I- Semblant. Lectures: a/ ...ATA r/ ...-...-LATA-1642
pes: — Ø 28 mm encunys: A(?) R(?) Inèdita
- 88a.ind.II- Semblant.
Lectures: a/ ...INCI-PAT-9 CA... r/ VILLA-AQVA-...-...2
pes: — Ø 28 mm encunys: A(?) R(?) Arxiu V Inèdita
- 88a.ind.III- Semblant. Lectures: a/ PRINCI...r/ VILLA-...-...-...42
pes: 11,3 g Ø 28 mm encunys: A(?) R(?) Arxiu V Inèdita
- 88a.ind.IV- Semblant. Lectures: a/ ... r/ VIL...-...-LATA-...6...
pes: — Ø 28 mm encunys: A(?) R(?) Arxiu V Inèdita
- 89- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 164?** . L girada al revers.
a/ ... Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia entre .
r/ ...-...VA-LATA-164... [L a l'inrevés] Creu que talla la llegenda, tipus A. Moneda repicada.
pes: — Ø 29 mm Arxiu C Baucis 14
- 90- Cinc rals. A nom del Principat. 164?** Llegenda alterada al revers.
Semblant, de diferents encunys. Escut apuntat a l'anvers.
Lectures: a/ ...RINCI-PAT... r/ ...-ARG-...A-16... (sic)
pes: 11,48 g Ø 30 mm GNC 11.136 Inèdita
- 91- Cinc rals. 164?** Llegendes alterades a l'anvers i el revers.
Semblant, de diferents encunys. Escut arrodonit a l'anvers.
Lectures: a/ VA... (sic) r/ VA...-...-...-... (sic)
pes: 11,64 g Ø 30 mm GNC 24.948 Inèdita
- 91.I- Igual.
Lectures: a/ ... r/ VA...-...-...-... (sic)
pes: 12,08 g Ø 29 mm Arxiu C Inèdita
- Nota: vegeu a Barcelona, Lluís XIV, la peça contramarcada de xx rals, núm. 234c.

LLEIDA

- 92- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641.**
a/ PRINCIPAT9 CATALON Armes catalanes coronades, potser entre .
r/ CIVI-TAS-LIE-1641 Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4.
pes: 10,68 g Ø 30 mm encunys: A(1) R(1) GNC 3.583 Botet 864
- 93- Ral. AR. A nom de Felip. 1640.**
a/ +PHILIPP9-D-G-HISPANIA Bust que mira a l'esquerra.
r/ CIVI-ILE-RDA-1640 Creu que talla la llegenda, amb anells a 2/3
pes: 1,6 g Ø 19 mm encunys: A(1) R(1) Caixa Sabadell Botet 863
- 93.1- Semblant, de diferents encunys.
Lectures: a/ ...IPP9-D-G-HISPAN... r/ CIVI-ILE-...-...0
pes: 2,83 g Ø 20 mm encunys: A(2) R(2) Arxiu C Inèdit
- 93.2- Semblant, de diferents encunys.
Lectures: a/ +PHILIPP9-D...N[IA] r/ CIV[I]-...-...-1640
pes: 2,23 g Ø 19,5 mm encunys: A(3) R(3) Arxiu B Badia 1.106
- 94- Diner. A nom de Lluís. 1643.**
a/ +LVDO-XIII-D-G-R-F-(C-BA·) Bust gira cap a la dreta.
r/+·INLERD·CIVITA 1643· Triple lliur.
pes: 1,19 g Ø 15 mm MAN H. Palmés

88a · ind.

88a · ind · I

88a · ind · II

88a · ind · III

88a · ind · IV

89

90

91

91 · I

LLEIDA

92

93

93 · 2

93 · 1

94

95

95a

95a · I

95a · II

95a · 1

95a · ind.

95a · ind · I

95a · ind · II

95a · 2

95a · 2 · I

95a · 2 · II

95a · 2 · III

95a · 3

MANRESA (cont.)

95a.4- Semblant, però de diferent encuny almenys pel que fa al revers.

Lectures: a/ PHILIPP9-D-G--R--HIS...	r/ CIV...-...O-RISAE-1641	[AE nexades].	
pes: —	Ø 30 mm	encunys: A(?) R(4)	Arxiu C Inèdita
95a.4.I- Igual. Lectures: a/ ...--R--HISPANI...	r/ ...-MINO-RISAE-1641	[AE nexades].	
pes: 11,26 g	Ø 28 mm	encunys: A(?) R(4)	MAN Inèdita
95a.4.II- Igual. Lectures: a/ ...R--HISPANIARV·	r/ CIVITAS-MINO-...-...l		
pes: 11,7 g	Ø 34 mm	encunys: A(?) R(4)	GNC 3.724 Inèdita
95a.5- Semblant, però de diferent encuny d'anvers.			
Lectures: a/ ...ILIPP9-D--G--R-ISP...	r/ CIVITAS-...INO-...AE-1641	[AE nexades].	
pes: 11,79 g	Ø 27 mm	encunys: A(4) R(4)	Arxiu D Inèdita

96- Cinc sous. AR. A nom de Felip. 1641. (Sembla 1640 per un repicat)

a/ PHILIPP9-D-...ANIAR	Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre 		
r/ C...-...NO-RI...-1641	Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4.		
pes: 5,9 g	Ø 27 mm	encunys: A(?) R(?)	Caixa Sabadell Inèdita
96a- Semblant a l'anterior, però l'anvers acaba HISPANIARV			
Lectures: a/ PHILIPP9 D G--R--HISPANIARV·	r/ CIVI...-...NO-RISAE-1641	[AE nexades].	
pes: 5,95 g	Ø 27 mm	encunys: A(?) R(?)	GNC 34.539 Botet 866
96.ind- Semblant a l'anterior, però encunys incerts.			
Lectures: a/ ...HISPA...	r/ CIVITA-S...-...-1641		
pes: 6,05 g	Ø 26 mm	encunys: A(?) R(?)	GNC 3.726 Inèdita
96.ind.I- Semblant. Lectures: a/ ...P9 D G --R--HI...	r/ ...-MINO-RISAE-164...	[AE nexades].	
pes: —	Ø 26 mm	encunys: A(?) R(?)	Arxiu D Inèdita
96.ind.II- Semblant.	Lectures: a/ ...-G--R HISPAN...	r/ CIVITA-S-MI...-...-1641	
pes: —	Ø 25 mm	encunys: A(?) R(?)	La Caixa Crus 915
96.ind.III- Semblant.	Lectures: a/ PHILIP·D G-R-HISPANIAR	r/ ...-MINO-RISA-1641	
pes: —	Ø 26 mm (NI)	encunys: A(?) R(?)	VQR 8.742 Heiss 92-2
96b- Semblant, amb anells a 2/3.			
pes: 5,35 g	Ø 25 mm	encunys: A(?) R(?)	GNC 10.660 Inèdita

97- Sisè. BI. A nom del Principat. 1642.

a/ PRINCIPAT9:CATAL·	Armes catalanes amb corona de cinc florons.		
r/ +-MINORI-S-CIVI 1642	Armes de Manresa en cairó sobre creu de santa Eulàlia.		
pes: 4,65 g	Ø 21 mm	GNC 16.033	Botet 867

98- Sisè. BI. A nom del Principat. Sense data. No retrobada. Lectura errònia de Botet?

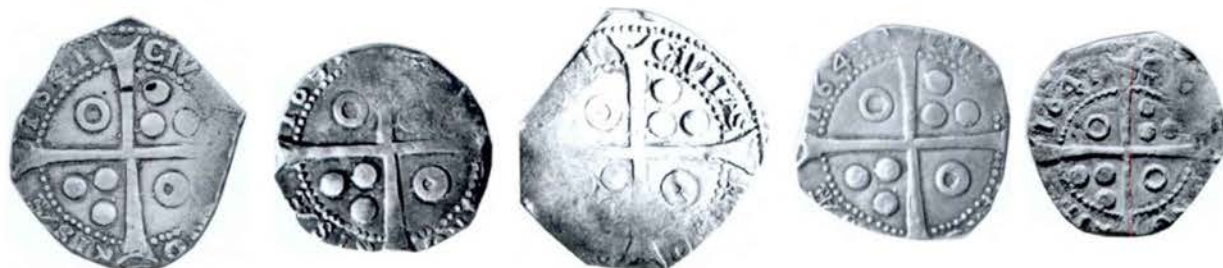
Semblant, però r/ +CIVITAS-MINORI-SA			
pes: —	Ø — (NI)	Arxiu B	Botet 868

99- Sisè. BI. A nom del Principat. 1642.

Semblant, però r/ +-MINORI-SA-CIVI 1642			
pes: 4,25	Ø 22 mm	Arxiu C	Inèdita
99a- Semblant, però a/ PRINCIPAT9:CATALO	r/ +-MINORIS-A-CIVI 1642		
pes: 3,8 g	Ø 22 mm	GNC 34.540	Inèdita

100- Sisè. BI. A nom del Principat. 1642.

Semblant, però	r/ +-CIVITAS:-M-INO 1642		
pes: 2,6	Ø 22 mm	Arxiu D	Botet 869
100a- Semblant, a/corona de tres florons, i r/inici de llegenda amb lliç.			
pes: 3,6	Ø 22 mm	Arxiu C	Inèdita
100b- Semblant, l'a/ CTALO. (NI) No retrobada.	Pes: —	Ø 22 mm	VQR 8.818 Botet 870
100c- Semblant, l'a/ CATA· i, r/ N al revés.	Pes: —	Ø 22 mm	Arxiu C Botet 871
100d- Semblant, l'a/ CATAL, la N al revés.	Pes: 2,91	Ø 22 mm	Caixa Sabadell Inèdita
100e- Semblant, l'a/ CATALO i al revers 1642.	Pes: 3,08	Ø 22 mm	Arxiu C Inèdita

95a · 4

95a · 4 · I

95a · 4 · II

95a · 5

96

96a

96 ind.

96 ind · I

96 ind · II

96b

97

99

99a

100

100a

100c

100d

100e

MATARÓ

101- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 164?

a/ ...CIPA-T-:CA... Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre \dot{V} - \dot{R} .
 r/ VILLE-M...-...6... Creu que talla la llegenda, amb anells a 2/3.
 pes: — Ø 32 mm encunys: A(1) R(1) VQR VQR 8.819 (com a incerta)

1641- 1r grup: Creu amb anells a 1/4. Forma CATALONI**102- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641.**

a/ PRIN(C)IPA-T-:(CAT)ALONI Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre \dot{V} - \dot{R} .
 r/ OPPID-VM:M-ATAR--1641 Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4.
 pes: — Ø 32 mm encunys: A(1) R(2) IVDJ Inèdita
 102.I- Igual. Lectures: a/ ...:CATALO... r/ OPP...-...-1641
 pes: — Ø 28 mm encunys: A(1) R(2) Arxiu V Inèdita

1641- 2n grup: Creu amb anells a 1/4. Forma CATALONIA**103- Cinc rals. AR. A nom de Principat. 1641.**

Semblant a l'anterior, però d'encunys diferents.

Lectures: a/ ...-S-C...TALONIA r/ OPPID-VM MA-TARON-(IS) 1641 [la N al revés]
 pes: 11,86 g Ø 33 mm encunys: A(2) R(3) MAN Inèdita
 103.I- Igual. Lectures: a/ ...V-S-C...ATALONIA r/ OPPID-VM MA-TARON-...
 pes: 11,65 g Ø 28 mm encunys: A(2) R(3) Caixa Sabadell Inèdita
 103.II- Igual. Lectures: a/ PRIN... r/ OPP...-...-ARON-IS 1641
 pes: — Ø 31 mm (NI) encunys: A(2) R(3) Arxiu C Inèdita

1641- 3r grup: Creu amb anells a 2/3. Forma CATALONIA**104- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641.**

Semblant a l'anterior, però d'encunys diferents i creu amb anells a 2/3.

Lectures: a/ PRIN...NIA I r/ OPPIDV-M...-...1
 pes: — Ø 28 mm encunys: A(3) R(4) Arxiu C Inèdita
 104.1- Semblant, de diferents encunys.
 Lectures: a/ (PRINCIPATV)-...-CATALO(NIA) r/ (OPID)V-MATA-RONI-(S-1641)
 pes: 11,7 g Ø 29 mm encunys: A(4) R(5) GNC 34.546 Inèdita
 104.1.I- Igual. Lectures: a/ PRINCIPATV-...ONIA r/ OPIDV-MATA-RONI-(S-)1641
 pes: 12,08 g Ø 34 mm encunys: A(4) R(5) Arxiu C Inèdita

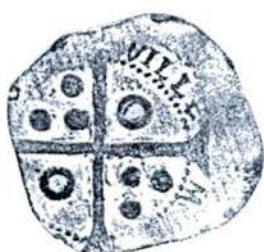
1641- 4t grup: Creu amb anells a 2/3. Forma CATALONI

104.2- Semblant, de diferent encuny d'anvers.

Lectures: a/ ...TALONI r/ ...-...-RONI-...
 pes: — Ø 29 mm encunys: A(5) R(5) Arxiu C Inèdita
 104.2.I- Igual. Lectures: a/ (PRINCIPA)T-V-S:CATALONI r/ OPIDV-MA(TA)-RONI-S-1641
 pes: — Ø 31 mm encunys: A(5) R(5) Arxiu C Baucis 19
 104.2.II- Igual. Lectures: a/ ...T-V-S:CATALONI r/ ...-...-RONI-S-1641
 pes: 11,62 g Ø 29 mm encunys: A(5) R(5) GNC 24.943 Inèdita
 104.2.III- Igual. Lectures: a/ ...RI...T-V-S:CATALONI r/ OPI...-...A-RONI-S-1641
 pes: 11,3 g Ø 30 mm encunys: A(5) R(5) GNC 3.736 Botet 874

101

102

102 · 1

103

103 · 1

104

104 · 1

104 · 1 · 1

104 · 2

104 · 2 · 1

104 · 2 · II

104 · 2 · III

MATARÓ (cont.)

104.2.IV- Igual. Lectures: a/ ...CIPAT-V-S...CATA... r/ ...-...-...NI-S-1641 pes: — Ø 31 mm encunys: A(5) R(5)	Arxiu C	Inèdita
104.2.V- Igual. Lectures: a/ PRINCI...LONI r/ ...-...TA-RONI-S-1641 pes: 11,87 g Ø 31 mm encunys: A(5) R(5)	Arxiu C	Inèdita
104.2.VI- Igual. Lectures: a/ ...S:CATALO...r/ OPIDV-MATA-...-...I pes: 11,9 g Ø 30 mm encunys: A(5) R(5)	Banca Catalana	Inèdita
104.2.VII- Igual. Lectures: a/ ...ATALONI r/ ...DV-MATA-RONI-... pes: 12 g Ø 29 mm encunys: A(5) R(5)	Arxiu V	Inèdita
104.3- Semblant a l'anterior, però d'encunys diferents. Lectures: a/ PRIN(CI)...TALONI: [N girada] r/ (OPPID-VM:MA-)TARO:-(1641) pes: 12,15 g Ø 27 mm encunys: A(6) R(6)	Caixa Sabadell	Inèdita

1641- 5è grup: Creu amb anells a 2/3. Forma CATALON

104.4- Semblant a l'anterior, de diferent encuny d'anvers. Lectures: a/ PRIN(CIPA)T-V-:CATALONI r/ OPPI-D(V MA)-TARO-1641 pes: 11,8 g Ø 32 mm encunys: A(7) R(6)	GNC 10.667	Inèdita
104.4.I Igual. Lectures: a/ PRINCIPA...LONI r/ ...I-DV MA-...RO-1641 pes: — Ø 29 mm encunys: A(7) R(6)	Arxiu C	Inèdita
104.4.II- Igual. Lectures: a/ PRINCIPAT... r/ OP...-...-...O:-1641 pes: — Ø 31 mm encunys: A(7) R(6)		Arxiu Ca.
104.4.III- Igual. Lectures: a/ ...INCIP...AT... r/ OPP...-...-TARO:-1641 pes: 12,22 g Ø 32 mm encunys: A(7) R(6)	Arxiu C	Inèdita
104.4.IV- Igual. Lectures: a/ PRINCI...ONI r/ O...-DV MA-TARO:-1641 pes: 11,88 g Ø 30 mm encunys: A(7) R(6)	GNC 3.734	Inèdita
104.4.V- Igual. Lectures: a/ ...CIPAT-...- ...I r/ ...I-D...-TARO-16... pes: 11,68 g Ø 31 mm encunys: A(7) R(6)	Arxiu V	Inèdita
104.4.VI- Igual. Lectures: a/ ...IPAT-V-:CATA... r/ ...-...-...ARO:-1641 pes: 11,88 g Ø 31 mm encunys: A(7) R(6)	Arxiu C	Inèdita
104.4.VII- Igual. Lectures: a/ PRIN...TALO... r/ ...PI...-TARO:-... pes: 11,45 g Ø 30 mm encunys: A(7) R(6)	GNC 3.732	Inèdita
104.5- Semblant a l'anterior, de diferent encuny i participació de revers. Lectures: a/ (PRI)NCIPAT-V-(CATALONI) r/ (OPPI)-(DVM M)-ATARO-:(1641) pes: — Ø 27 mm encunys: A(7) R(7)	La Caixa	Crus 919
104.5.I- Igual. Lectures: a/ ...IPAT...ONI r/ ...-...-ATARO:-1641 pes: 12 g Ø 30 mm encunys: A(7) R(7)	GNC 3.737	Inèdita

104 · 2 · IV

104 · 2 · V

104 · 2 · VI

104 · 2 · VII

104 · 3

104 · 4

104 · 4 · I

104 · 4 · II

104 · 4 · III

104 · 4 · IV

104 · 4 · V

104 · 4 · VI

104 · 4 · VII

104 · 5

104 · 5 · I

MATARÓ

104.5.II- Igual. Lectures: a/ PRINCI...ONI- r/ O...-...-ARO-:1641				
pes: 12 g	Ø 30 mm	encunys: A(7) R(7)	Arxiu C	Inèdita
104.5.III- Igual. Lectures: a/ PRINCIPAT-V-...TAL... r/ OP...-DVM M-ATA...:1641				
pes: 11,8 g	Ø 30 mm	encunys: A(7) R(7)	Arxiu V	Inèdita
104.5.IV- Igual. Lectures: a/ PRINCI...CA...O... r/ OPPI-...-...:1641				
pes: —	Ø 31 mm	encunys: A(7) R(7)	Arxiu C	Baucis 18

1641- 6è grup: Creu amb anells a 2/3. Forma CATALO⁹

104.6- Semblant, de diferents encunys.				
Lectures: a/ P...PAT-V-C...LO(9) r/ ...IDV-M MAT...-...ONI-S:1641				
pes: 11,55 g	Ø 29 mm	encunys: A(8) R(8)	Arxiu C	Inèdita

1641- 7è grup: Creu amb anells a 2/3 B. Forma CATALONI:

104.7- Semblant, de diferents encunys.				
Lectures: a/ PRINCIPATV-S-CA(TALONI:) r/ ...-M MAT-ARONI-...				
pes: 11,9 g	Ø 32 mm	encunys: A(9) R(8)	Arxiu V	Inèdita
104.8- Semblant, de diferent encuny d'anvers				
Lectures: a/ ...TALONI: r/ OPPI-DVM:M-(AT)...-...				
pes: 12,1 g	Ø 30 mm	encunys: A(10) R(8)	Arxiu C	Inèdita
104.8.I- Igual. Lectures: a/ ...TALONI: i r/ ...-DVM:M-AT...-...				
pes: 11,25 g	Ø 27 mm	encunys: A(10) R(8)	GNC 24.942	Inèdita
104.9- Semblant a l'anterior, però encunys i llegenda del revers diferents.				
Lectures: a/ PRINCIPA-T-CATALONI: [N girada] r/ OPPID-VM:MA-(TARO9)-(1641).				
pes: 12,15 g	Ø 32 mm	encunys: A(11) R(9)	Caixa Sabadell	Inèdita
104.9.I- Igual. Lectures: a/ ...PA-T-CATALONI: [N girada] r/ OPPID-V...-...-...41				
pes: —	Ø 33 mm	encunys: A(11) R(9)	Arxiu C	Baucis 20
104.9.II- Igual. Lectures: a/ PRINCIPA-...LONI: [N girada] r/ ...-...-...RO9-1641				
pes: 12,12 g	Ø 32 mm	encunys: A(11) R(9)	Arxiu V	Inèdita
104.9.III- Igual. Lectures: a/ PRINCIPA-T-CATALO... [N girada] r/ OPPID-VM...-...-...641				
pes: 11,68 g	Ø 31 mm	encunys: A(11) R(9)	GNC 3.733	Inèdita
104.9.IV- Igual. Lectures: a/ PRINCI...LONI: [N girada] r/ OP...-...A-TARO9-1641				
pes: 12,15 g	Ø 31 mm	encunys: A(11) R(9)	Caixa Sabadell	Inèdita
104.9.V- Igual. Lectures: a/ ...CATALONI: [N girada] r/ OPPID-VM:MA-...-...				
pes: —	Ø 32 mm	encunys: A(11) R(9)	Arxiu C	Inèdita

1642- 1r grup: Forma CATALONI**105- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1642.**

Semblant, de diferents encunys, creu amb anells a 1/4, i data 1642.				
Lectures: a/ PRINCIPAT-V-S CATALONI [N girada] r/ OPPID-VM MA-(TARON)-IS 1642				
pes: 11,4 g	Ø 31 mm	encunys: A(12) R(10)	GNC 10.669	Inèdita
105.I- Igual. Lectures: a/ PRIN...CATALONI r/ ...-VM MA-TARON-IS 16...				
pes: —	Ø 35 mm	encunys: A(12) R(1)	Arxiu C	Baucis 17

104 · 5 · II

104 · 5 · III

104 · 5 · IV

104 · 6

104 · 7

104 · 8

104 · 8 · I

104 · 9

104 · 9 · I

104 · 9 · II

104 · 9 · III

104 · 9 · IV

104 · 9 · V

105

105 · I

MATARÓ (cont.)**1642- 2n grup: Forma CATLONI:**

105.1- Semblant, de diferent encuny d'anvers.				
Lectures: a/ (PRINCIPA-T-)CATLONI: r/ OPPID-VM (MA)-(TARON)-(IS:164)2				
pes: 11,6 g	Ø 29 mm	encunys: A(13) R(10)	GNC 10.668	Inèdita
105.1.I- Igual. Lectures: a/ PRINCIPA-T:-C... r/ ...ID-VM MA-TARON-IS 1...				
pes: 11,6 g	Ø 30 mm	encunys: A(13) R(10)	GNC 34.545	Inèdita
105.1.II- Igual. Lectures: a/ ...INCI...ATLONI: r/ OPPID-VM...-...-...2				
pes: 11,56 g	Ø 32 mm	encunys: A(13) R(10)	MAN	Inèdita
105.1.III- Igual. Lectures: a/ ...RIN...A-T:-...LONI: r/ OP...-...-...RON-IS:...2				
pes: 11,71 g	Ø 29 mm	encunys: A(13) R(10)	Caixa Sabadell	Inèdita
105.1.IV- Igual. Lectures: a/ ...PA-T:-CATLON... r/ OPPID-V...-...-...2				
pes: 11,75 g	Ø 30 mm	encunys: A(13) R(10)	GNC 32.235	Inèdita
105.1.V- Igual. Lectures: a/ ...INCIPA-T:-CAT... r/ OPPID-...-...ARON-IS:1642				
pes: —	Ø 30 mm	encunys: A(13) R(10)	Arxiu V	Inèdita
105.1.VI- Igual. Lectures: a/ ...NCIPA-T:-CA... r/ OPPID-V...-...-...				
pes: 11,87 g	Ø 29 mm	encunys: A(13) R(10)	Arxiu V	Inèdita
105.1.VII- Igual. Lectures: a/ ...RINCIPA... r/ ...-...-...RON-IS:1...				
pes: 11,9 g	Ø 30 mm	encunys: A(13) R(10)	GNC 3.735	Inèdita
105.1.VIII- Igual. Lectures: a/ PRINCI...CATLONI: r/ OPPID-VM MA-TARO...-IS:...				
pes: 11,75 g	Ø 34 mm	encunys: A(13) R(10)	Arxiu V	Inèdita

1642- 3r grup: Incertes

105.2- Semblant, de diferent encuny d'anvers.				
pes: 11,75 g	Ø 33 mm	encunys: A(14) R(10)	Arxiu V	Inèdita
105.3- Semblant, probablement de diferent encuny d'anvers.				
Lectures: a/ ...AT-V:-CATAL... r/ ...-VM MA-TARON-...				
pes: —	Ø 34 mm	encunys: A(15?) R(10)	Arxiu C	Baucis 21
105.4- Semblant, de diferent encuny de revers.				
Lectures: a/ :PRIN...CATALO(NI)· r/ ...-...M-ATARO-1642				
pes: 11,8 g	Ø 32 mm	encunys: A(14) R(11)	GNC 34.544	Botet 873

Nota: Del nostre aplec hem deixat de catalogar els exemplars VQR 8.820, 8.824, 8.825 i 8.826, i un altre exemplar massa malmès.

105 · 1

105 · 1 · I

105 · 1 · II

105 · 1 · III

105 · 1 · IV

105 · 1 · V

105 · 1 · VI

105 · 1 · VII

105 · 1 · VIII

105 · 2

105 · 3

105 · 4

OLIANA

106- Diner. AE. Lluís XIII. 1642.

a/ :VILLA:1642	Testa llorejada mirant a la dreta.		
r/ OL-IA-N-A:	Creu que talla la legenda amb anells a 2/3		
pes: 1,19 g	Ø 14 mm	Arxiu C	Botet 879

OLOT

107- Cinc rals. AR. A nom de Felip. 1641. Forma VNIVECTAS.

a/ PHILIPVS·D·G·-HIS...	Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre 		
r/ ...-ECTAS--OLOT--(1641)	Creu que talla la legenda, amb anells a 2/3.		
pes: 11,6 g	Ø 31 mm	encunys: A(1) R(1)	Arxiu V Inèdita

107.I- Igual. Lectures: a/ PHILIPVS·D·G·-H...	r/ ...-S--OLOT--1641		
pes: 11,72 g	Ø 32 mm	encunys: A(1) R(1)	Arxiu C Inèdita

108- Cinc rals. AR. A nom de Felip. 1641 Forma VNIVERIT.

Semblant, de diferents encunys.

Lectures: a/ PHILIPVS·D·G·-HISPANAR	r/ (VNIV-ERI)T--OLOT-1641		
pes: 11,6 g	Ø 28 mm	encunys: A(2) R(2)	GNC 34.547 Botet 881

108.I- Igual. Lectures: a/ PHIL...HISPANAR	r/ ...-ERIT--OLOT-164...		
pes: 11,6 g	Ø 27 mm	encunys: A(2) R(2)	Caixa Sabadell Inèdita

108.II- Igual. Lectures: a/ ...LIPV...G...HISPANA...	r/ ...-...-...LOT-1641		
pes: 11,82 g	Ø 27 mm	encunys: A(2) R(2)	Arxiu V Inèdita

108.III- Igual. Lectures: a/ ...LIPVS·D·G·-H...NAR	r/ VNIV-...T--OLOT-...41		
pes: —	Ø 32 mm	encunys: A(2) R(2)	Arxiu C Inèdita

108.IV- Igual. Lectures: a/ (P)HILIPVS·D·G·HISPAN...	r/ VNIV-ERIT-OLOT-1641		
pes: —	Ø 32 mm (NI)	encunys: A(2) R(2)	Arxiu C Inèdita

108.V- Igual. Lectures: a/ ...D·G·-HISPA...	r/ VNIV-ERIT--OLO...-		
pes: —	Ø 33 mm	encunys: A(2) R(2)	VQR VQR-8744

109- Cinc rals. AR. A nom de Felip. 1641

Semblant, però s'ha modificat el revers afegint-hi orles de punts als anells.

Lectures: a/ PHILIPVS·D·...SPANAR	r/ VNIV-ER...-...-...641		
pes: 12,18 g	Ø 29 mm	encunys: A(2) R(3)	Arxiu C Inèdita

Nota: L'encuny R(3) és l'encuny R(2) modificat.

109.I- Igual. Lectures: a/ PHILI...R	r/ ...V-ERIT--OLOT-...		
pes: 11,98 g	Ø 28 mm	encunys: A(2) R(3)	MAN Inèdita

109.II- Igual. Lectures: a/ ...ANAR	r/ VNIV-...-...-...		
pes: —	Ø 29 mm	encunys: A(2) R(3)	Arxiu C Inèdita

OLOT

OLOT (cont.)

109.III- Igual. Lectures: a/ ...SPAN... pes: 12,04 g	r/ VNIV-...-...-...641 Ø 29 mm	encunys: A(2) R(3)	Arxiu V	Inèdita
109.IV- Igual. Lectures: a/ ...D-G--HIS...R pes: —	r/ ...NIV-ERI...-...OT-164... Ø 29 mm	encunys: A(2) R(3)	Arxiu C	Inèdita
109.V- Igual. Lectures: a/ ...ILIP...-G--HISPA... pes: 11,9 g	r/ VNIV-ER...-...-...41 Ø 27 mm	encunys: A(2) R(3)	Caixa Sabadell	Inèdita
109.VI- Igual. Lectures: a/ PHILIPV...-G--HISPA... pes: 12 g	r/ VNIV-ERIT--OLOT-... Ø 29 mm	encunys: A(2) R(3)	GNC 3.664	Botet 880
109.VII- Igual. Lectures: a/ PHILIPVS·D·G--HISPANAR pes: —	r/ VNIV-ERIT-OLOT-1641 Ø 31 mm (NI)	encunys: A(2?) R(3?)	VQR	Heiss93-1
109.1- Semblant, de diferents encunys. Lectures: a/ ...VS·D·G--HISPANAR· pes: —	r/ VNI...-ERIT·-(OLOT)-1641 Ø 33 mm	encunys: A(3) R(4)	Arxiu A	Inèdita
110- Cinc sous. AR . A nom de Felip. 1641				
a/ (P)HILIPS D-G-HISPA(NA) Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre \ddot{V} - \ddot{S} .				
r/ VNIV-ERTA-S OLO-(T·1641)1 Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4				
pes: 5,5 g	Ø 24 mm	encunys: A(1) R(1)	GNC 34.548	Botet 883
110.I- Igual. Lectures completes. pes: —	Ø 24 mm	encunys: A(1?) R(1?)	VQR	Heiss 93-3
111- Cinc sous. AR. A nom de Felip. 1641				
a/ PH(ILIPS D-G-HISP)ANA Igual a l'anterior.				
r/ (VNIV)--ERTAS--OLO-(T·1641) Creu que talla llegenda, anells a 1/4. Orles de punts als anells.				
pes: 5,9 g	Ø 21 mm	encunys: A(2) R(2)	GNC 3.665	Botet 882
Nota: reencunyada probablement sobre una peça castellana.				
111.I- Igual. Lectures: a/ ...ILIPS D-G-HIS... pes: 6,1 g	r/ VN...-...-...-T·1641 Ø 24 mm	encunys: A(2) R(2)	Arxiu C	Inèdita
111.II- Igual. Lectures: a/ P...D-G-... pes: —	r/ ...V-ERTA...-...O-T·1641 Ø 22 mm	encunys: A(2) R(2)	VQR	VQR 8.747
112- Diner. AE. A nom de Felip. Sense data.				
a/ +PHILIPVS·D·G·HISPA· Bust girat a la dreta dins d'un cercle lineal.				
r/ +VNIVERCIT·OLOT· Armes catalanes coronades dins d'un cercle lineal.				
pes: 1,4 g	Ø 16 mm		Banca Catalana	Botet 660
113- Diner. AE. A nom de Felip. Sense data.				
Semblant, però al revers armes d'Olot: escut partit en pal amb armes catalanes i una ala. Cercle linial.				
pes: 1,6 g	Ø 16 mm		Arxiu C	Botet 659
113a- Semblant a l'anterior però l'a/ comença ·PHILPUS pes: 1,48 g	Ø 16 mm (NI)		Arxiu C	Inèdita
114- Diner. AE. A nom de Lluís. Sense data.				
a/ +LVD...FRANCI Bust llorejat que mira a la dreta, dins d'un cercle lineal.				
r/ +VNIVERCIT·OLOT Armes d'Olot com l'anterior.				
pes: 2,32 g	Ø 16 mm		GNC 10.674	Botet 885

109 · III

109 · IV

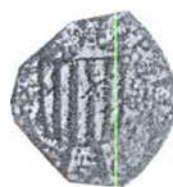
109 · V

109 · VI

109 · I

110

110 · 1

111

111 · I

111 · II

112

113

114

PERPINYÀ

115- Doble sou. BI. Sense nom de rei. 1644.

a/ +INTERNATOS [lliri] MVLIERVM· Sant Joan dret, de front, sostenint un Agnus Dei, entre II i estrella. Als seus peus dues branquetes o palmes.

r/ PERPINIANI [flor] VILLE· Armes catalanes en cairó, coronades, entre 1-6-4-4 i quatre anells. La corona talla la llegenda.

pes: 3,42 g Ø 23 mm Arxiu C Botet 949

116- Doble sou. BI. Sense nom de rei. 1644.

Com l'anterior però amb la contramarca d'una mà que agafa pels cabells un cap de sant Joan.

pes: 3,3 g Ø 23 mm Arxiu C Botet 951

117- Doble sou. BI. Sense nom de rei. 1644.

Com l'anterior, però de diferent factura, adoptant la forma definitiva: el 2 de l'anvers en aràbigues, el diàmetre una mica superior, i punts i anells pertot (dos sota el 2, també a començament i final de la llegenda del revers, i als costats de la flor de lliri que trenca la llegenda). En conjunt, de dibuix més acurat.

pes: 3,2 g Ø 24 mm Caixa Sabadell Inèdit

118- Doble sou. BI. Sense nom de rei. 1644.

Com l'anterior, però amb la contramarca de la mà que porta el cap de sant Joan.

pes: 2,05 g Ø 24 mm (NI) Arxiu C Inèdit

119- Doble sou. BI. Sense nom de rei. 1644.

Com el núm. 117, però amb una flor de lliri al centre de les armes catalanes.

pes: 2,53 g Ø 24 mm (NI) VQR 8.940 Botet 952

120- Doble sou. BI. Sense nom de rei. 1644.

Com l'anterior, però amb la contramarca de la mà que porta el cap de sant Joan.

pes: 2,2 g Ø 24 mm Arxiu C Botet 950

120a- Com l'anterior però amb el 2 girat.

pes: — Ø 24 mm (NI) Arxiu B Botet 958

121- Doble sou. BI. Sense nom de rei. 1645.

Com el núm. 119.

pes: 2,48 g Ø 24 mm Banca Catalana Inèdit

122- Doble sou. BI. Sense nom de rei. 1645.

Com l'anterior, però amb la contramarca de la mà que porta el cap de sant Joan.

pes: 3,6 g Ø 24 mm Arxiu C Botet 956

123- Doble sou. BI. Sense nom de rei. 1646.

Com el núm. 119.

pes: 3,1 g Ø 22 mm Arxiu C Inèdit

124- Doble sou. BI. Sense nom de rei. 1646.

Com l'anterior, però amb la contramarca de la mà que porta el cap de sant Joan.

pes: 2,3 g Ø 22 mm Arxiu C Botet 953

125- Doble sou. BI. Sense nom de rei. 1647.

Com el núm. 119.

pes: — Ø 24 mm Caixa Sabadell Inèdit

PERPINYÀ (cont.)

126- Doble sou. BI. Sense nom de rei. 1647.

Com l'anterior, però amb la contramarca de la mà que porta el cap de sant Joan.
pes: 2,85 g Ø 24 mm

VQR Botet 954

127- Doble sou. BI. Sense nom de rei. 1648.

Com el núm. 119.

pes: — Ø 24 mm

CMBNP Dhénin

128- Doble sou. BI. Sense nom de rei. 1648.

Com l'anterior, però amb la contramarca de la mà que porta el cap de sant Joan.

pes: — Ø 24 mm (NI)

VQR Botet 955

129- Doble sou. BI. Sense nom de rei. 1654.

Com l'anterior.

pes: 3,2 g Ø 24 mm Caixa Sabadell

Botet 957

130- Sou. BI. Sense nom de rei. 1644.

a/ +INTERNATOS· [lliri] ·MVLIERV M sant Joan dret, de front, sostenint un Agnus Dei, entre I i estrella.
r/ ·PERPINIANI [estrella] VILLE· Armes catalanes en cairó, coronades, entre 1-6-4-4 i anells. La corona talla la llegenda.

pes: 1,35 g Ø 18 mm Arxiu C

Inèdita

131- Sou. BI. Sense nom de rei. 1644.

Com l'anterior, però amb una flor de lliri al centre de les armes catalanes.

pes: — Ø 18 mm (NI)

Arxiu B Botet 960

131a- Com l'anterior, però amb un punt entre PERPINIANI i VILLE, a la llegenda del revers.

pes: — Ø 18 mm (NI)

Arxiu B Botet 959

132- Sou. BI. Sense nom de rei. 1644.

Com l'anterior, però amb la contramarca de la mà que porta el cap de sant Joan.

pes: 1,3 g Ø 18 mm

Caixa Sabadell Inèdita

132a- Com l'anterior, amb la mateixa contramarca, però amb una rosa entre PERPINIANI i VILLE, a la llegenda del revers.

pes: 1,32 g Ø 18 mm

GNC 4.330 Inèdita

133- Sou. BI. Sense nom de rei. 1645.

Com el núm. 131.

pes: — Ø 18 mm (NI)

VQR 8.946 Botet 961

133a- Com l'anterior, però amb ·PERPINIANI VILE, a la llegenda del revers.

pes: 1,28 g Ø 18 mm

Banca Catalana Inèdita

133b- Com l'anterior, però amb ·PERPINIANI VLE·, a la llegenda del revers.

pes: 1,3 g Ø 18 mm

Caixa Sabadell Inèdita

133c- Com el núm. 133 però el r/acaba MVLIER

pes: — Ø 18 mm (NI)

Arxiu C Inèdita

134- Sou. BI. Sense nom de rei. 1645.

Com el núm. 133, però amb la contramarca de la mà que porta el cap de sant Joan.

pes: 1,31 g Ø 18 mm (NI)

MAN Botet 962

134a- Com l'anterior però el r/acaba MVLIER

pes: — Ø 18 mm (NI)

Arxiu C Inèdita

135- Sou. BI. Sense nom de rei. 1646.

Com el núm. 131, però amb la contramarca de la mà que porta el cap de sant Joan.

pes: — Ø 18 mm

Arxiu C Inèdita

135a- Com l'anterior però el r/acaba MVLIER

pes: — Ø 18 mm (NI)

Arxiu C Inèdita

PERPINYÀ (cont.)

136- Sou. BI. Sense nom de rei. 1647.

Com l'anterior, amb la mateixa contramarca.

pes: 1,32 g Ø 18 mm Arxiu C Inèdita

136a- Com l'anterior, però el r/acaba MVLIER

pes: — Ø 18 mm (NI) Arxiu C Inèdita

137- Diner. AE. A nom de Lluís. 1644.a/ ·ECCE [flor] AGNVS [flor] DEI
r/LVDOVICVS· [llir] ·XIIII·1644Sant Joan dret, de front, sostenint un Agnus Dei.
Lletres PP lligades amb una A a sobre i dos punts a cada banda.

pes: — Ø 15 mm VQR 8.947 Botet 963

137a- Com l'anterior, però el sant entre P i flor.

pes: — Ø 15 mm (NI) VQR 8.948 Botet 964

137b- Com l'anterior, però el sant entre anells.

pes: 0,78 g Ø 15 mm (NI) GNC 12.903 Botet 965

138- Diner. AE. A nom de Lluís. 1645.

Com l'anterior.

pes: 0,86 g Ø 15 mm GNC 4.331 Inèdita

139- Diner. AE. A nom de Lluís. 1646.

Com l'anterior.

pes: 1,15 g Ø 15 mm Arxiu C Inèdita

140- Diner. AE. A nom de Lluís. 1647.

Com l'anterior.

pes: 0,82 g Ø 15 mm GNC 12.901 Botet 965

141- Diner. AE. A nom de Lluís. 1648.

Com l'anterior.

pes: — Ø 15 mm Arxiu C Botet 967

142- Diner. AE. A nom de Lluís. 1649.

Com l'anterior.

pes: — Ø 15 mm CMBNP Dhénin 55

143- Diner. AE. A nom de Lluís. 1650.

Com l'anterior.

pes: 0,5 g Ø 15 mm GNC 4.346 Inèdita

144- Diner. AE. A nom de Lluís. 1651.

Com l'anterior.

pes: 0,72 g Ø 15 mm Arxiu C Inèdita

115

116

117

120

121

122

123

124

125

126

127

129

130

132

132a

133a

133b

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

PUIGCERDÀ

145- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641. Forma PROVINCIA.

a/ PROVINCIA-[puig]-CATHALONI:	Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre 			
r/ OPIDV-M·PODI-CERETA-NI·1641	Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4.			
pes: 11,8 g	Ø 31 mm	encunys: A(1) R(1)	GNC 34.548	Inèdita
145.I- Igual. Lectures: a/ PROVINCIA-[puig]-CATHAL... r/ ...PODI-CERETA-NI·1641				
pes: 11,9 g	Ø 31 mm	encunys: A(1) R(1)	GNC 3.652	Botet 887
145.II- Igual. Lectures: a/ PROVINCIA-[puig]-CATHAL... r/ OPIDV-...-...A-NI·1641				
pes: 11,9 g	Ø 29 mm	encunys: A(1) R(1)	Arxiu C	Inèdita
145.III- Igual. Lectures: a/ PROVI...HALONI: r/ OPIDV-M·PODI-CERETA-N...				
pes: 11,65 g	Ø 29 mm	encunys: A(1) R(1)	Arxiu C	Inèdita
145.ind.- Semblant, sense els dos punts al final de la llegenda de l'anvers. Lectures: a/ PROVINCIA-[puig]-CA-				
THALONI r/ OPIDV-M·PODI-CERETA-NI·1641				
pes: —	Ø 31 mm	encunys: A(?) R(?)	VQR 8.827	Heiss 93-4

Nota: prescindim de la VQR 8.828, que du la llegenda del revers acabada en CERET-A 1641. Es tracta d'una varietat no retrobada.

145a- Semblant, però creu tipus B al revers.

Lectures: a/ PROVINCIA-[puig]-...NI	r/ OP...-...ODI-CERETA-NI 1641			
pes: 11,1 g	Ø 30 mm	encunys: A(2) R(2)	GNC 3.678	Inèdita

145a.1- Semblant, però de diferent encuny de revers.

Lectures: a/ ...OVINCIA...ONI	r/ OPIDV-...-CERETA-NI 1641			
pes: 11,62 g	Ø 29 mm	encunys: A(2) R(3)	Caixa Sabadell	Inèdita

145a.2- Semblant, però de diferent encuny de revers.

Lectures a/ PROVINCIA-[puig]-CAT...ONI	r/ OPIDV-...ODI-CERETA-NI1641			
pes: 11,5 g	Ø 30 mm	encunys: A(2) R(4)	Caixa Sabadell	Inèdita

145a.3- Semblant, però de diferent encuny d'anvers.

Lectures a/ PROVINCIA-[puig]-CATHALONI	r/ OPIDV-MPODI-CERETA-NI1641			
pes: 11,95 g	Ø 29 mm	encunys: A(3) R(4)	Arxiu V	Inèdita

145a.4- Semblant, però de diferent encuny de revers.

Lectures a/ PROVINCIA-[puig]-CA...	r/ OPIDV-...-CERETA-NI·1641			
pes: 11,75 g	Ø 29 mm	encunys: A(3) R(5)	Caixa Sabadell	Inèdita

145a.5- Semblant, però de diferents encunys.

Lectures a/ PROVINCIA-[puig]-CATHALONI	r/ OP...-...DI-CERETA-NI·1641			
pes: 11,3 g	Ø 28 mm	encunys: A(4) R(5)	Arxiu V	Inèdita

146- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641. Forma PRINSIPAT.

Semblant, però de diferent llegenda a l'anvers.

Lectures a/ ...SI)PAT-S-CATALONIA	r/ OPIDV-M·PODI-CERETA-NI 1641			
pes: 11,2 g	Ø 29 mm	encunys: A(5) R(6)	GNC 10.677	Inèdita

145

145 · I

145 · II

145 · III

145 ind.

145a

145a · 1

145a · 2

145a · 3

145a · 4

145a · 5

146

PUIGCERDÀ (cont.)**147- Cinc sous. AR. A nom del Principat. 1641.**

a/ PROVINCI-A-CATHALON	Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre 			
r/ OPIDV-M PODI-CERET-A 1641	Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/3.			
pes: 6,9 g	Ø 25 mm	encunys: A(1) R(1)	GNC 34.550	Botet 889
147.I- Igual. Lectures: a/ PR...ON	r/ OPIDV-M PODI-...-...1			
pes: 5,9 g	Ø 23 mm	encunys: A(1) R(1)	GNC 29.183	Inèdita
147.II- Igual. Lectures: a/ PRO...TALON	r/ OPIDV-M PODI-...-...1			
pes: 5,68 g	Ø 21 mm	encunys: A(1) R(1)	Caixa Sabadell	Inèdita
147.ind.- Semblant, però de lectures diferents, improvable i potser errònia.				
Lectures a/ PROVINCIA CATHALONI	r/ OPIDV-M PODI-CERETA-NI 1641			
pes: —	Ø 25 mm	encunys: A(?) R(?)	VQR 8.829	Heiss 93-5

148- Diner. AE. A nom de Felip. 1576, però batut el 1641.

a/ ..PHILIPP9 D·G·R·	Armes catalanes en cairó i corona esquemàtica.			
r/ PODICERETA 1576	Puig cimbat de lliri.			
pes: —	Ø 13 mm		GNC 3.747	Botet 588

149- Diner. AE. A nom de Felip. 1641.

a/ PHILIPP9 D G R	Armes com l'anterior.			
r/ PODICERETA·1641·	Puig cimbat de lliri.			
pes: 0,8 g	Ø 13 mm		Arxiu C	Botet 886

150- Diner. AE. A nom de Felip. 164x.

Com l'anterior, però el revers acaba ·164·				
pes: 1,1 g	Ø 13 mm		Arxiu C	Inèdita

150a- Com l'anterior, però el revers acaba +PODICERETA·164				
pes: 0,39 g	Ø 13 mm		Arxiu C	Inèdita

151- Diner. AE. A nom de Felip. 16xx.

Com l'anterior, però el revers acaba PODICERETA·16				
pes: 0,59 g	Ø 13 mm		Arxiu C	Inèdita

152- Diner. AE. A nom de Lluís. 1642.

a/ LVDOVIC·9 D·GR	Armes com l'anterior.			
r/ PODICERETA 1642	Puig cimbat de lliri.			
pes: —	Ø 13 mm		VQR	Botet 890

PUIGCERDÀ (cont.)**152 bis - Diner. AE. A nom de Lluís. 1644.**

Com l'anterior, però amb la data 1644.

pes: — Ø 13 mm (NI)

VQR

Botet 891

SANAÛJA**153- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís. 1641.**

a/ LVD XIII D G R F E C O B A R

r/ VILLA SA-+-NAV 1641

Efigie llorejada mirant a la dreta.

Armes en cairó partides horitzontalment amb creu a dalt i pals catalans a baix, sobre creu de santa Eulàlia.

pes: 3,95 g

Ø 22 mm

GNC 3.404

Botet 892

153a- Com l'anterior, però amb la llegenda de revers: VILLA S-A-NAV (1641).

pes: 2,84 g

Ø 22 mm

Arxiu C

Inèdita

153b- Com l'anterior, però amb la llegenda de revers: VILLA-+-S...

pes: 3,35 g

Ø 22 mm

Arxiu C

Inèdita

Nota: només en coneixem dos exemplars més. L'únic en el qual es veu la data clarament és del tipus primer i fou subhastat per la casa Calicó l'any 1987 (núm. 452, ex col·lecció Baucis).

SOLSONA**154- Sisè. AE o BI. A nom del Principat. 1641.**

a/ PRINCIPAT9 CATAL

Armes catalanes coronades.

r/ +-COELSON-A-CIVI 1641

Armes en cairó partides en horitzontalment amb creu a dalt i angles a sota, sobre creu de santa Eulàlia.

pes: 4,25 g

Ø 21 mm

Arxiu C

Botet 897

155- Sisè. AE o BI. A nom del Principat. 1642.

Com l'anterior, però amb data 1642.

pes: 2,5 g

Ø 21 mm

GNC 3.681

Botet 898

156- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís. 1641.

a/ LVD·XIII·D·G·R·F·E·CO·BAR

r/ +-COELSON-A-CIVI 1641

Efigie de Felip III que mira a l'esquerra.

Armes en cairó partides horitzontalment amb creu a dalt i pals catalans a sota, sobre creu de santa Eulàlia,

pes: 3,5 g

Ø 21 mm

Banca Catalana

Botet 899

SOLSONA (cont.)**157- Diner. AE. 1641.** Creu patriarcal

a/ ·CIVITAS·1641	Efígie de Felip que mira a l'esquerra.		
r/ +·COELSONA·	Creu patriarcal.		
pes: 0,8 g	Ø 14 mm	IVDJ	Botet 894

157a- Com l'anterior, però amb el 4 de la data girat.

pes: 0,8 g	Ø 14 mm	Arxiu C	Inèdita
------------	---------	---------	---------

158- Diner. AE. 1641. Creu patriarcal.

Com el 157, però amb una contramarca que conté la lletra S.

pes: 0,65g	Ø 14 mm	Arxiu C	Inèdita
------------	---------	---------	---------

159- Diner. AE. 1641. Creu equilatral.

a/ ·CIVITAS·1641	Efígie de Felip que mira a l'esquerra.		
r/ COE-LS-ON-A:	Creu tallant amb anells a 1/4.		
pes: 0,7 g	Ø 14 mm	Caixa Sabadell	Botet 893

160- Diner. AE. 1643. Creu equilatral.

Com l'anterior, però amb la data 1643.

pes: 0,75 g	Ø 14 mm	Arxiu C	Vilaret 5
-------------	---------	---------	-----------

161- Diner. AE. 1651. Creu patriarcal.

Com el núm. 158, però amb la data 1651.

pes: 0,9 g	Ø 14 mm (NI)	Arxiu C	Botet 895
------------	--------------	---------	-----------

162 -Diner. AE. 1651. Creu patriarcal.

Com l'anterior, però amb una contramarca que conté la lletra S.

pes: 0,72 g	Ø 14 mm	Arxiu V	Botet 896
-------------	---------	---------	-----------

147

147 · I

147 · II

147 ind.

148

149

150

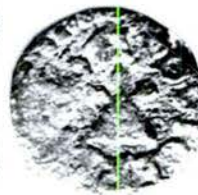
150a

151

152

amp.

SANAÜJA

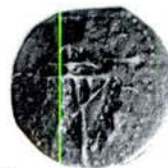
153

153a

153b

SOLSONA

154

155

156

157

157a

158

159

160

162

TÀRREGA

163- Cinc rals. AR. A nom de Felip. 1641. Forma VILLE.

a/ PHILIPPVS:-D:-GR... Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre
 r/ VILL-E:TAR-REGE--1641· Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4.
 pes: 11,25 g Ø 32 mm encunys: A(1) R(1) GNC 3.716 Inèdita

163.I- Igual. Lectures iguals a l'anterior.
 pes: — Ø 32 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu V Inèdita

163.1- Semblant, però de diferent encuny de revers.
 Lectures a/ PHILIPPVS:-D:-G... r/ ...-...TAR-REGE--16...
 pes: — Ø 32 mm encunys: A(1) R(2) Arxiu C Botet 910

163a- Semblant, però de diferents encunys. Forma VILLA
 Lectures a/ PH...S-...-(HIS?)... r/ VILL-A:TAR-REGE-1641
 pes: 12,55 g Ø 30 mm encunys: A(2) R(3) GNC 10.704 Inèdita

164- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1642. Forma VILLA

a/ PRINCIPAT--VS-CAT(HALO)N Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre
 r/ VILL-A:TAR-REGE:--1642· Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4.
 pes: 11,9 g Ø 30 mm encunys: A(1) R(1) GNC 62.614 Inèdita

164.I- Igual. Lectures: a/ PRI...IP...S-CA... r/ VILL-A...-...-...2·
 pes: 11,3 g Ø 31 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu C Inèdita

164.II- Igual. Lectures: a/ PRINCIPAT--VS-...ON r/ ...-A:TAR-REGE:--...64...
 pes: 11,35 g Ø 31 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu V Inèdita

164.III- Igual. Lectures: a/ PRINC... r/ ...-A:TA...-REGE:-...
 pes: 11,6 g Ø 28 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu V Inèdita

164.IV- Igual. Lectures: a/ PRINCIPAT--VS-CA... r/ VILL-...-...-1642·
 pes: 11,65 g Ø 28 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu D Inèdita

164.ind.- Semblant, amb petites variacions a les llegendes.
 Lectures a/ PRINCIPAT-VS-CATHALO: r/ VILL-A:TAR-REGE-1642
 pes: — Ø 31 mm encunys: A(?) R(?) VQR Heiss 95-1

164.1- Semblant, però de diferents encunys
 Lectures a/ PR[INCIPAT-VS-CA]THALON r/ ...ILL-...TAR-REG...-...2...
 pes: — Ø 36 mm encunys: A(2) R(2) Arxiu B Botet 915

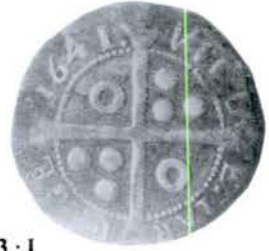
164a- Semblant, però de diferent encuny de revers, que du orla interior lineal.
 Lectures a/ PRINCIPA...LON r/ VILL-[A:]TAR-REG[E--1642·]
 pes: 11,35 g Ø 34 mm encunys: A(2) R(3) Arxiu V Inèdita

163

163 · I

163 · I

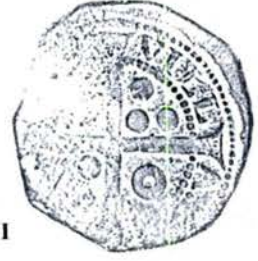
163a

164

164 · I

164 · II

164 · III

164 · IV

164 · ind

164 · I

164a

TÀRREGA (cont.)

164a.I- Igual. Lectures: a/ PR...-VS--C...N r/ ...-...TAR-REGE--...42· pes: —	Ø 33 mm	encunys: A(2) R(3)	Arxiu C	Baucis-22
164a.II- Igual. Lectures: a/ PR...THALON r/ ...-...TAR-REGE--16... pes: 11,74 g	Ø 33 mm	encunys: A(2) R(3)	GNC 3.715	Inèdita
164a.III- Igual. Lectures: a/ PRINCIPAT-V...-... r/ VIL...-...-REGE--1642· pes: —	Ø 33 mm	encunys: A(2) R(3)	Arxiu C	Inèdita
164a.IV- Igual. Lectures: a/ PRINCIPAT-... r/ VILL-A...-REGE--1642· pes: 11,5 g	Ø 33 mm	encunys: A(2) R(3)	GNC 3.702	Inèdita
164a.1- Semblant, però de diferent encuny de revers. Lectures a/ PRINC...S--CATHALON r/ ·VILL-[A:TAR]-REGE--1642·				
pes: 11,3 g	Ø 33 mm	encunys: A(2) R(4)	Caixa Sabadell	Inèdita
164a.1.I- Igual. Lectures: a/ PRINC...S--CATH... r/ ...ILL-A:TAR-REGE--1... pes: 11,2 g	Ø 33 mm	encunys: A(2) R(4)	GNC 24.945	Inèdita
164a.1.ind.- Semblant, però no es poden definir els encunys. Lectures a/ ...S--CA... r/ ·VILL-...-...-16...				
pes: 11,18 g	Ø 29 mm	encunys: A(?) R(?)	GNC 3.639	Inèdita
164a.1.ind.I- Semblant. Lectures a/ PRIN...AT-VS--CATH... r/ ...-...TAR-REG...-1642				
pes: 11,35 g	Ø 31 mm	encunys: A(?) R(?)	GNC34.561	Inèdita
164a.1.ind.II- Semblant. Lectures a/ ...NCIP... r/ ...-...TAR-...GE-...				
pes: 11,44 g	Ø 29 mm	encunys: A(?) R(?)	Arxiu C	Inèdita
164a.1.ind.III- Semblant. Lectures a/ ...PAT-VS--... r/ VILL-A:TAR-REGE--...6...2				
pes: 11,5 g	Ø 33 mm	encunys: A(?) R(?)	Caixa Sabadell	Inèdita
164a.1.ind.IV- Semblant. Lectures a/ ...CA...L... r/ ...-...-...EGE-1642·				
pes: 11,51 g	Ø 32 mm	encunys: A(?) R(?)	Banca Catalana	Inèdita
164a.1.ind.V- Semblant. Lectures a/ PRINCIPAT-V... r/ VILL-...TAR-RE...E--164...				
pes: 9,85 g	Ø 33 mm	encunys: A(?) R(?)	Arxiu V	Inèdita

Vegeu làmina següent

164a.1.ind.VI- Semblant. Lectures a/ PRINCIP... r/ ...-...TAR-REGE--1642· pes: 11,5 g	Ø 33 mm	encunys: A(?) R(?)	GNC 3.718	Inèdita
164b- Semblant, però amb el quarterejat del revers canviat. Lectures a/ ...INCIPAT-V...HALON r/ VILL-A:TAR-REGE-1642				
pes: —	Ø 33 mm	encunys: A(?) R(5)	Arxiu C	Baucis-23

164a · I

164a · II

164a · III

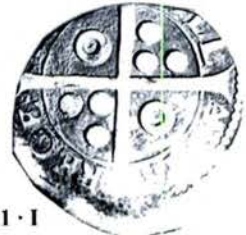
164a · IV

164a · I

164a · I · I

164a · I · ind.

164a · I · ind. · I

164a · I · ind. · II

164a · I · ind. · III

164a · I · ind. · IV

164a · I · ind. · V

TÀRREGA (cont.)

165- Sisè. AE o BI. A nom de Principat. 1641.

a/ PRINCIPAT9 CATALO	Armes catalanes coronades.		
r/ -(cap)-VILLA T-A-RRE 1641	Escut en cairó amb les armes de Tàrrega, sobre creu de santa Eulàlia.	Arxiu C	Botet 912
pes: 3,3 g	Ø 21 mm		
165a- Com l'anterior, però l'anvers acaba amb CATAL		Banca Catalana	Llobet-5
pes: 3,6 g	Ø 21 mm		
165b- Com l'anterior, però el revers acaba amb RREG 1641		Caixa Sabadell	Llobet-3
pes: 3,61 g	Ø 21 mm		
165c- Com l'anterior, però a l'anvers hi diu PRINCPAT		Arxiu C	Inèdita
pes: 2,51 g	Ø 21 mm		
165d- Com el número 165, però el revers acaba amb -REG 1641. No retrobada	(NI)	VQR	Botet 911
pes: —	Ø 21 mm		

166- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIII. 1641.

a/ LVD·XIII·D·G·R·F·ET·C	Efígie llorejada girada a la dreta.		
r/ -(cap)-VILLA T-A-RRE 1641	Escut en cairó amb armes de Tàrrega, sobre creu de santa Eulàlia.	Banca Catalana	Botet 914
pes: 4,62 g	Ø 21 mm		
166a- Com l'anterior, però l'anvers acaba amb ET·C·		Arxiu C	Llobet-8
pes: 3,5 g	Ø 21 mm		
166b- Com l'anterior, però l'anvers acaba amb ET·C i el revers amb -RREG 1641		Caixa Sabadell	Botet 913
pes: 2,53 g	Ø 21 mm		

167- Diner. AE. A nom del Principat i retrat de Felip. 1641.

a/ ·PRIN9:CHATALONI	Efígie de Felip mirant a la dreta.		
r/ ·TAR-RE-GE-1641	Creu tallant amb anells a 1/4.	Arxiu C	Comas/Montañès
pes: 0,6 g	Ø 13 mm		
167a- Com l'anterior, però creu amb anells a 2/3 al revers.		Arxiu C	Comas/Montañès
pes: 0,85 g	Ø 13 mm (NI)		

168- Diner. AE. A nom de Lluís. 1642.

a/ VILLA·1642·	Efígie llorejada mirant a la dreta		
r/ TA-RR-EG-E:	Creu tallant amb anells a 2/3.	Arxiu C	Botet 916
pes: 0,9 g	Ø 13 mm		

169- Diner. AE. A nom de Lluís. 1642.

a/ TARREGE·1642·	Efígie llorejada mirant a l'esquerra.		
r/ ·VI-L-L-A:	Creu tallant amb anells a 1/4.	Arxiu C	Botet 917
pes: 0,35 g	Ø 13 mm		
169a- Com l'anterior, al r/ creu tallant amb anells a 2/3. La llegenda no du el punt inicial.		Arxiu C	Botet 918
pes: 0,49 g	Ø 13 mm		
169b- Com l'anterior, però amb r/: V-IL-L-A.		Arxiu C	Botet 919
Pes: 0,62 g	Ø 13 mm		
169c- Semblant, però la llegenda de l'anvers du separacions de dos punts i la llegenda del revers és: VI-L-L-A·. Creu amb anells a 1/4	Pes: 0,97 g	Ø 13 mm	Arxiu C
169d- Com el núm. 169a, però el r/ acaba -A:	Pes: 0,48 g	Ø 13 mm	Arxiu C
			Llobet-16

164a · 1 · ind · VI

164b

165

165a

165b

165c

amp.

166

166a

166b

amp.

167

168

169

169a

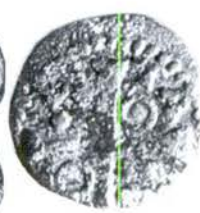
169b

169c

169d

amp.

TERRASSA

170- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641?

a/ :PRINSIPA[TV-S:C]ATAL Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre .
Triple orla exterior: líneal, de punts i altre cop líneal.

r/ [C]AST-RV:TA-RRAS-... Creu tallant, amb anells a 1/4. Triple orla com a l'anvers.
pes: 11,6 g Ø 31 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu V Comas-1
170.ind.- Igual, però sense detalls per manca d'il·lustració. Assenyalada com de l'any 1641.
pes: — Ø 31 mm (NI) encunys: A(?) R(?) VQR VQR-8.839

1642- 1r grup: Escut petit arrodonit per baix.**171- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1642**

a/ :PRINSIPA-TV-S:CATAL Armes catalanes com el tipus anterior.

r/ CAST-RVM-T-ARRA-1642 Creu com el tipus anterior.

pes: 11,55 g Ø 31 mm. encunys: A(1) R(2) Caixa Sabadell Comas-2
171.I- Igual. Pes: — Ø 31 mm. encunys: A(1) R(2) Arxiu C Inèdita
171.II- Igual. Pes: 11,98 g Ø 31 mm. encunys: A(1) R(2) GNC 10.696 Inèdita
171.III- Igual. Pes: 12 g Ø 31 mm encunys: A(1) R(2) GNC 3.699 Inèdita
171.IV- Igual. Lectures: a/ ...INSIPA-TV-S:CATAL r/ CAST-...-...-1642
pes: 11,2 g Ø 31 mm encunys: A(1) R(2) GNC 3.693 Inèdita
171.V- Igual. Lectures a/ :PRINSIPA-TV-S:CA... r/ CAST-RVM...-...-1642
pes: 11,74 g Ø 31 mm encunys: A(1) R(2) Caixa Sabadell Inèdita
171.VI- Probablement igual. Lectures: a/ :PRINSIPA-TV-...AL r/ CAST-RVM-T-ARRA-1642
pes: — Ø 31 mm encunys: A(1?) R(2?) VQR 8.840 Heiss 94-2
171a- Semblant, però de diferent encuny de revers i creu tipus B.
Lectures a/ ...A-TV-S:CA... r/ CAST-RVM-T-...-1642
pes: — Ø 29 mm encunys: A(1) R(3) La Caixa Crus. 947
171a.I- Igual. Pes: 11,21 g Ø 30 mm encunys: A(1) R(3) Arxiu C Comas Làm. 1
171a.II- Igual. Lectures: a/ PRINSI...-TV-S:CAT... r/ CAST-...-ARRA-1642
pes: — Ø 29 mm encunys: A(1) R(3) Arxiu C Comas-3

1642- 2n grup: Escut petit apuntat.**172- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1642**

Semblant, però de diferents encunys. Du dos punts al final de la llegenda de l'anvers.

Lectures a/ PRINSIPA-TV-S:CATAL: r/ CAST-RVM-T-ARRA-1642

pes: 11,62 g Ø 31 mm encunys: A(2) R(4) Caixa Sabadell Comas-4
172.I- Igual. Lectures: a/ PR...CATAL: r/ C...-...-ARRA-1642
pes: 11,65 g Ø 31 mm encunys: A(2) R(4) GNC 34.577 Inèdita
172.II- Igual. Lectures: a/PR...TAL: r/ CAST-RVM-T-ARRA-...
pes: 11,6 g Ø 31 mm encunys: A(2) R(4) Arxiu V Inèdita

1642- 3r grup: Escut gran arrodonit per baix.**173- Cinc rals. AR.****A nom del Principat. 1642**

a/ PRINCIPA...CATAL- Armes catalanes, més grans, com el tipus anterior, però entre .

r/ CAST-RV:TA-RRAS-1642 Com l'anterior, creu tallant amb anells a 1/4.

pes: — Ø 32 mm encunys: A(3) R(5) Arxiu V Comas-5

170

171

171 · I

171 · II

171 · III

171 · IV

171 · V

171 · VI

171a

171a · I

171a · II

172

172 · I

172 · II

173

TERRASSA (cont.)

173.I- Igual. Lectures: a/ PRINC... pes: 11,7 g	Ø 26 mm	r/ ...T-RV:TA-RRAS-16... encunys: A(3) R(5)	Arxiu V	Inèdita
173.1- Semblant, però de diferent encuny d'anvers. Lectures a/ PRINCIPA-T-[VS CATAL] pes: 11,5 g	Ø 30 mm	r/ CAST-RV:TA-RRAS-1642 encunys: A(4) R(5)	GNC 24.944	Inèdita
173.2- Semblant, però de diferent encuny de revers. Lectures a/ ...-T-VS CATAL pes: 11,2 g	Ø 30 mm	r/ CAST-RV TA-RRAS-1642 encunys: A(4) R(6)	GNC 3.698	Comas-8
173.2.I- Igual. Lectures: a/ P...TAL pes: 11,9 g	Ø 29 mm	r/ CAST-...-...AS-1642 encunys: A(4) R(6)	Arxiu C	Inèdita
173.3- Semblant, però de diferent encuny de revers. Lectures a/ PRINCIPA-T-VS... pes: 11,8 g	Ø 30 mm	r/ CAST-RV TA-RRAS-1642 encunys: A(4) R(7)	Arxiu V	Comas-7
173.3.I- Igual. Lectures completes. pes: 11,55 g	Ø 31 mm	encunys: A(4) R(7)	Caixa Sabadell	Inèdita
173.3.II- Igual. Lectures pràcticament completes. pes: —	Ø 30 mm	encunys: A(4) R(7)	Arxiu C	Inèdita
173.3.III- Igual. Lectures completes. pes: 11,25 g	Ø 30 mm	encunys: A(4) R(7)	Arxiu V	Inèdita
173.3.IV- Igual. Lectures pràcticament completes. pes: 11,7 g	Ø 30 mm	encunys: A(4) R(7)	GNC 3.696	Inèdita
173.3.V- Igual. Lectures pràcticament completes. pes: —	Ø 31 mm	encunys: A(4) R(7)	Arxiu C	Inèdita
173.3.VI- Igual. Lectures: a/ PRINCIPA-T-V... pes: 11,9 g	Ø 30 mm	r/ CAST-RV...-...-...642 encunys: A(4) R(7)	Arxiu V	Inèdita
173.3.ind.- Probablement igual. Lectures completes. pes: —	Ø 31 mm	encunys: A(4?) R(7?)	VQR 8.842	Heiss 4-1

173 · I

173 · I

173 · 2

173 · 2 · I

173 · 3

173 · 3 · I

173 · II

173 · 3 · III

173 · IV

173 · 3 · V

173 · VI

173 · 3 · ind.

TERRASSA (cont.)

173.4- Semblant, però de diferent encuny de revers.

Lectures a/ ...NCIPA-T-...S CATAL	r/ CAST-RV:TA-RRAS-1642		
pes: 11,65 g	Ø 28 mm	encunys: A(4) R(8)	Arxiu C Inèdita
173.4.I- Igual. Lectures: a/ PR...PA-T-VS CATAL	r/ C...-...-RRAS-1642		
pes: 11,01 g	Ø 29 mm	encunys: A(4) R(8)	Arxiu C Inèdita
173.4.II- Igual. Lectures: a/ ...-T-VS CATAL	r/ CAST-...-...-1642		
pes: 11,7 g	Ø 31 mm	encunys: A(4) R(8)	Arxiu V Inèdita
173.4.III- Igual. Lectures completes.			
pes: —	Ø 28 mm	encunys: A(4) R(8)	Arxiu C Comas 6

174- Sisè. AE o BI. A nom del Principat. Sense data.

a/ PRINCIPAT-CATALO Armes catalanes coronades.

r/ -+-VNIVERCI-S--TARACA	Escut en cairó amb les armes de Barcelona, sobre creu de santa Eulàlia.		
pes: 3,6 g	Ø 20 mm	Caixa Sabadell	Comas 1
174a- Com l'anterior, però amb un punt a cada banda de l'escut de l'anvers.			
pes: 3,1 g	Ø 20 mm	Arxiu C	Comas 2
174b- Com l'anterior, però amb dos punts a cada banda de l'escut de l'anvers.			
pes: —	Ø 20 mm	Arxiu C	Comas 4

175- Sisè. AE o BI. A nom de Principat. 1641.

Com el número 174, però amb la llegenda del revers: -+-CVASTRM-T-ACA-1641

pes: —	Ø 20 mm	Arxiu C	Comas 5
175a- Com l'anterior, però amb un punt a cada banda de l'escut de l'anvers.			
pes: 3,75 g	Ø 20 mm	Arxiu C	Comas 6
175b- Com l'anterior, però amb la llegenda del revers: -+-CASTRVM-T-ARCA-1641			
pes: —	Ø 20 mm	Arxiu C	Comas 7
175c- Com l'anterior, però amb dos punts a cada banda de l'escut de l'anvers.			
pes: —	Ø 20 mm	Arxiu C	Comas 9

176- Sisè. AE o BI. A nom del Principat. 1642.

Semblant al 175 però al r/ CASTRM i data 1642 amb el 2 girat al revers.

pes: —	Ø 20 mm	Arxiu C	Comas 10
176a- Com l'anterior, però amb un punt a cada banda de l'escut de l'anvers.			
pes: —	Ø 20 mm	Arxiu C	Comas 11

177- Sisè. AE o BI. A nom del Principat. 1642.

Com el núm. 176, però amb les armes del revers partides, horitzontalment, a dalt una creu i pals, i a baix un arc o portal emmarcat (potser com una torre?).

pes: —	Ø 20 mm	Arxiu C	Comas 12
--------	---------	---------	----------

VALLS**178- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís. 1642.**

a/ LVDOV·XIII·D·G·FRAN·R·C·B·A	Efigie llorejada mirant a la dreta.		
r/ VNIVERS-ITA-S-VALS-1-642	Armes de Barcelona en cairó sobre creu de santa Eulàlia.		
pes: 3,2 g	Ø 22 mm	GNC 3.816	Inèdit

178.ind.- Semblant, potser de diferents encunys.

pes: —	Ø 22 mm	VQR 8.902	Heiss 95-1
--------	---------	-----------	------------

173 · 4

173 · 4 · I

173 · 4 · II

173 · 4 · III

174

174a

174b

175

175a

175b

175c

176

176a

177

amp.

178

VALLS

178 ind.

VIC

179- Cinc rals. AR. A nom de Felip. 1641.

a/ [PHILI]PPVS·D·G--HISPANIAR r/ C[IVI]-TAS--VICE-N·1641 pes: —	Ø 31 mm	Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre Creu que talla la llegenda, amb anells a 2/3 encunys: A(1) R(1)	La Caixa	Crus 950
179.I- Igual. Lectures: a/ PHILI...G--HISPAN... pes: 11,0 g	Ø 33 mm	r/ ...I-TA...-VICE-... encunys: A(1) R(1)	Arxiu V	Inèdita
179.II- Igual. Lectures: a/ ...G--HISPANIA... pes: 11,35 g	Ø 31 mm	r/ CIVI-TAS--VICE-... encunys: A(1) R(1)	Caixa Sabadell	Inèdita
179.III- Igual. Lectures: a/ ...PPVS·D·G--H...IAR pes: 11,1 g	Ø 32 mm	r/ ...IVI-...S--VICE-...1 encunys: A(1) R(1)	Arxiu V	Inèdita
179.IV- Igual. Lectures: a/ ...D-...-HISPANIAR pes: —	Ø 32 mm	r/ ...IVI-TAS--...CE-... encunys: A(1) R(1)	Arxiu C	Baucis 24
179.1- Semblant, però de diferent encuny de revers. Lectures a/ PHILIPPVS·D·G--... pes: 11,74 g	Ø 31 mm	r/ C...-...-...E-N·1641 encunys: A(1) R(2)	GNC 34.575	Inèdita
179a- Semblant, però de diferent encuny de revers. Creu amb anells a 1/4. Lectures a/ [P]HIL[IPP]VS·D·G--HI[SPANIAR] pes: 11,58 g	Ø 31 mm	r/ CIVI-TAS--VICE-[N]·1641 encunys: A(1) R(3)	GNC 10.750	Inèdita
179a.I- Igual. Lectures: a/ PHILIPPVS·D·G--... pes: 11,6 g	Ø 30 mm	r/ ...-...-VICE-N·1641 encunys: A(1) R(3)	GNC 3.791	Inèdita
179a.II- Igual. Lectures: a/ ...VS...IAR pes: 11,6 g	Ø 31 mm	r/ ...I-TA...-VICE-... encunys: A(1) R(3)	Caixa Sabadell	Inèdita
179a.III- Igual. Lectures: a/ ...HISPANIAR pes: 11,6 g	Ø 29 mm	r/ CIVI-TAS--VICE-...4... encunys: A(1) R(3)	GNC 3.774	Inèdita
179a.IV- Igual. Lectures: a/ PHI...-G--HISPANIAR pes: —	Ø 29 mm	r/ ...-TAS--VICE-N·1641 encunys: A(1) R(3)	Arxiu C	Inèdita
179a.1- Semblant, però de diferent encuny de revers. Lectures a/ PHILIPPVS·D·G--HI[SPANIAR] pes: —	Ø 34 mm	r/ ...-TAS--VICE-N... encunys: A(1) R(4)	Arxiu V	Inèdita

179

179 · I

179 · II

179 · III

179 · IV

179 · I

179a

179a · I

179a · II

179a · III

179a · IV

179a · I

VIC (cont.)

- 179a.1.I- Igual. Lectures: a/ ...S·D·G·---NIAR r/ ...IVI·---...E·N·... (Batut sobre un 4 rals castellà)
pes: — Ø 29 mm encunys: A(1) R(4) Arxiu C Inèdita
- 179a.2- Semblant, però de diferents encunys i canvi a la llegenda de l'anvers, dubtós per ser un repicat.
pes: 11,6 g Ø 34 mm encunys: A(2) R(5) GNC 3.771 Botet 922
- 179.ind.- Igual?. Lectures: a/ PHILIPP9 D·G·R·HISPANI· r/ CIVI·TAS·VICE·N 1641
pes: — Ø 31 mm (NI) encunys: A(1?) R(5?) VQR 8.757 Heiss 96-10
- 179.ind.1- Semblant, però de diferent encuny de revers, on varia la partició de la llegenda.
Lectures a/ ...PP9 D·G·---SPANIA r/ ...I·TA·---...EN·...
pes: 10,9 g Ø 30 mm encunys: A(2?) R(6) Caixa Sabadell Inèdita
- 179.ind.2- Semblant, però d'encunys no identificables. L'anvers podria ser del primer encuny.
Lectures a/ ...[D]·-[G]·...R r/ ...-...·-VICE·N 164... Pell rugosa.
pes: 11,2 g Ø 28 mm encunys: A(1?) R(?) GNC 24.947 Inèdita
- 180- Cinc sous. AR. A nom de Felip. 1641.**
a/ PHILIPP·D·R·HISPA[NI·] Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre
r/CIVI·T[AS]·VICE·N·[1641] Creu que talla la llegenda, amb anells a 2/3.
pes: — Ø 24 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu V Inèdita
- 180.I- Igual. Lectures completes. Aspecte de plata de baixa llei.
pes: 4,35 g Ø 24 mm encunys: A(1) R(1) GNC 10.751 Inèdita
- 180.II- Igual. Lectures: a/ PHILIPP·D·R·...ANI r/ CIVI·---·VICE·N·1641
pes: 5,8 g Ø 25 mm encunys: A(1) R(1) GNC 34.576 Botet 924
- 180.III- Igual. Lectures: a/ PHI...D·R·HISPANI· r/ CIVI·TAS·VICE·N·...
pes: 5,76 g Ø 24 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu C Inèdita
- 180.IV- Igual. Lectures: a/ ...HIL·---R·HISPANI· r/ CI·---·VI·---...
pes: 5,7 g Ø 24 mm encunys: A(1) R(1) Caixa Sabadell Inèdita
- 180.ind- Potser igual. Lectures: a/ PHILIPP·...PANI· i r/ CIVI·TAS·VICE·N·1641
pes: — Ø 25 mm encunys: A(1) R(1) VQR 8.759 Heiss 96-11
- D.1- Semblant, però amb la contramarca d'unes armes de Vic al revers. Dubtosa.
Lectures a/ PHI·---R·H... i r/ CIVI·TAS·---·N 1641
pes: — Ø 24 mm encunys: A(1?) R(1?) VQR-8.760 VQR 49-19
- 181- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641. Sense armes de Vic.**
a/ ...PA·T·---TALONA Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre
r/ CIVI·---·VICEN·1641 Creu que talla la llegenda, amb anells a 2/3.
pes: 11,65 g Ø 32 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu V Inèdita
- 182- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641. Amb armes de Vic.**
a/ PRINCIPA·T·--CATALON... Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre
r/ CIVI·TAS·VICEN·--1641 Creu que talla la llegenda, amb anells a 2/3. Escudet en cairó amb les armes de Vic al centre.
pes: 11,85 g Ø 35 mm encunys: A(1) R(1) GNC 3.767 Botet 929
- 182.I- Igual. Lectures a/ ...NCIPA·T·-C[ATALONA] r/ ...-...·VICEN·--1641
pes: 11,95 g Ø 35 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu V Inèdita

179a · 1 · I

179a · 2

179a · ind · 1

179a · ind · 2

180

180 · I

180 · II

180 · III

180 · IV

180 ind

D · 1

181

182

182 · I

VIC (cont.)

182.1- Semblant, però de diferents encunyys.

Lectures a/ ...A-T-CATALONA r/ CIVI-TAS--VICEN-...1
pes: 11,8 g Ø 30 mm encunyys: A(2) R(2) Caixa Sabadell Inèdita

182.ind.- Semblant, però d'encunyys no identificables.

Lectures a/ PRINCIPA-T-CATALONA r/ CIVI-TAS--VICEN-1641
pes: — Ø 32 mm encunyys: A(?) R(?) VQR 8.851 Heiss 96-12

183- Cinc sous. AR. A nom del Principat. 164x.

a/ PRINCIPA-T-CATALO (Segona P sobre I?) Armes catalanes coronades sobre creu de Santa Eulàlia, entre .
r/ CIVI-TAS--VICE-N-164 Creu amb escudet de Vic, amb anells a 2/3.

pes: 6 g Ø 28 mm encunyys: A(1) R(1) GNC 34.577 Botet 930

183.I- Igual. Pes: — Ø 26 mm encunyys: A(1) R(1) Arxiu V Inèdita

183.II- Igual. Lectures: a/ PRINC...O r/ CIVI-...-...-N-164
pes: — Ø 23 mm encunyys: A(1) R(1) Arxiu V Inèdita

183.III- Igual. Lectures: a/ PRINCIPA-T-C...LO r/ CIVI-TAS-VICE-...
pes: — Ø 26 mm encunyys: A(1) R(1) Arxiu C Inèdita

183.1- Semblant, però amb escuts més grans. Lectures no realitzables. Principat?

pes: 5,6 g Ø 20 mm encunyys: A(?) R(?) GNC 3.796 Inèdita

183.ind.- Semblant, d'encunyys indeterminats.

Lectures a/ PRINCIPA-T-CATALO r/ CIVI-TAS-VICE-N-1641
pes: — Ø 26 mm (NI) encunyys: A(?) R(?) VQR 8.852 Heiss 96-13

184- Cinc rals. AR. A nom de Lluís. 1642.

a/ [LVDOVICV]S--D--G-R-FRANCA Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre .
r/ CIVI-[T]AS--VICEN--1642 Creu tallant amb anells a 2/3. Armes de Vic al centre.

pes: 11,85 g Ø 31 mm encunyys: A(1) R(1) GNC 24.946 Inèdita

184.I- Igual. Lectures: a/ ...G-R-FRANCA r/ CI...-...-...-1642
pes: 11,75 g Ø 31 mm encunyys: A(1) R(1) Arxiu V Inèdita

184.II- Igual. Lectures: a/ L...VS--D... r/ CIVI-TA...-...CEN--1642
pes: — Ø 29 mm encunyys: A(1) R(1) Arxiu Ca. Inèdita

184.ind.- Probablement igual. Pes: — Ø 29 mm encunyys: A(1?) R(1?) VQR 8.903
Heiss 96-17

185- Cinc sous. AR. A nom de Lluís. 1642.

a/ LVDO...RANCA Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia i entre .
r/ CIVI-...-...-N-1642 Creu tallant, amb anells a 1/4. Armes de Vic al centre.

pes: — Ø 21 mm encunyys: A(1) R(1) VQR 8.904 Heiss 96-18

186- Mig ral. AR. A nom del Principat. 1641.

a/ +CIVITAS-VICEN-1641 Bust de Felip que mira a l'esquerra.

r/ +PRINCIPAT-CATALO Creu interior amb anells a 2/3.

pes: 1,2 g Ø 16 mm GNC 34.578 Botet 926

186.I- Igual. Lectures completes. Pes: 1,1 g Ø 16 mm Banca Catalana Inèdita

186.II- Igual. Lectures pràcticament completes. Pes: 1,1g Ø 16 mm Caixa Sabadell Inèdita

186.III- Igual. Lectures completes. Pes: 1,1 g Ø 16 mm GNC 101.505 Inèdita

186.IV- Igual. Lectures completes. Pes: — Ø 16 mm MPP Inèdita

186.V- Igual. Lectures gairebé completes. Pes: — Ø 16 mm MPP Inèdita

182 · 1

182 ind.

183

183 · 1

183 · II

183 · III

183 · 1

184

184 · I

184 · II

184 ind.

185

186

186 · I

186 · II

186 · III

186 · IV

186 · V

VIC (cont.)

187- Mig ral. AR. A nom de Lluís. 1642.

a/ LVDO·D·G·R·FRANCI Bust de Felip que mira a l'esquerra.

r/ +CIVITAS·VICEN·1642 Creu interior amb anells a 1/4.

pes: 1,15 g Ø 17 mm GNC 3.769 Botet 933

187. I- Igual. Lectures completes. Pes: — Ø 17 mm Arxiu C Inèdita

187.II- Igual. Lectures completes. Pes: — Ø 17 mm Arxiu C Inèdita

187.III- Igual. Lec.: a/ ...R·FRANCI i r/ ...CI...CEN·1642 Pes: 0,85 g Ø 17 mm GNC 24.914 Inèdita

188- Diner. AE. A nom de Felip. 1611 (però batut el 1641).

a/ +PHILIPVS·D·G·HISPA Bust de Felip, a la dreta, amb flor de lliri al davant del cap.

r/ +CIVITAS·VICEN·1611 Armes de Vic en cairó.

pes: 1,88 g Ø 16 mm Arxiu C Botet 642

189- Diner. AE. A nom de Felip. 1611 (però batut el 1641).

Semblant a l'anterior, però la flor de lliri surt de la boca. Pes: 1,6 g Ø 16 mm Arxiu C Botet 643

190- Diner. AE.**A nom de Lluís XIII. 1642.**

a/ +LVDV·D·G·R·FRANCI Bust de Felip, girat cap a la dreta.

r/ +CIVITAS·VICEN·1642 Armes de Vic en cairó.

pes: 1,35 g Ø 16 mm Arxiu C Botet 934

190a- Semblant l'a/ acaba FRAN

pes: 1,42 g Ø 16 mm Caixa Sabad. Botet 935

190b- Semblant l'a/ acaba FRAN

pes: 1,87 g Ø 16 mm Arxiu C Inèdita

190c- Semblant l'a/ comença en LVDVO

pes: 1,05 g Ø 16 mm Arxiu C Inèdita

190d- Com a l'anterior, amb FRAN i data 164:

pes: 1,6 g Ø 16 mm (NI) Arxiu C Inèdita

191- Diner. AE. A nom de Lluís XIII. 1643.

Semblant a l'anterior, però data 1643 i bust de Felip modificat amb l'afegit d'uns cabells llargs.

pes: 1,70 g Ø 16 mm Arxiu C Inèdita

192- Diner. AE. A nom de Lluís XIII. 1643.

Semblant al núm. 190, data 1643 i bust de Lluís XIII.

pes: 0,95 g Ø 16 mm Arxiu C Botet 936

192a- Semblant, però les llegendes entre dos cercles.

pes: 0,90 g Ø 16 mm Caixa Sabad. Botet 937

193- Diner. AE. A nom de Lluís XIV. 1643.

Semblant al Núm. 190, data 1643 i bust de Lluís XIV. Pes: 1,30 g Ø 16 mm Caixa Sabadell Botet 938

193a- Semblant l'a/ acaba FRAN.

pes: — Ø 16 mm Arxiu C Botet 942

193b- Semblant al Núm. 193, l'escut del r/ està girat 90°. Pes: 1,25 g Ø 16 mm (NI) Arxiu C

Inèdita

194- Diner. AE. A nom de Lluís XIV. 1644.

Semblant al núm. 193, però data 1644.

pes: — Ø 16 mm Caixa Sabad. Botet 939

194a- Semblant l'a/ acaba FRAN.

pes: 1,22 g Ø 16 mm Caixa Sabad. Inèdita

194b- Semblant al núm. 194, l'escut del r/ girat 90°.

pes: 0,9 g Ø 16 mm Arxiu C Inèdita

195- Diner. AE. A nom de Lluís XIV. 1645.

Semblant al núm. 193, però data 1645.

pes: 3,25 g Ø 16 mm Caixa Sabad. Botet 940

195a- Semblant. L'escut del r/ girat 90°. La N al revés.

pes: 1,1 g Ø 16 mm Arxiu C Inèdita

196- Diner. AE. A nom de Lluís XIV. 1646.

Semblant al núm. 193, però data 1646.

pes: 1,21 g Ø 16 mm Arxiu C Botet 941

196a- Semblant a l'anterior, però al revers l'N de VICEN està al revés.

pes: 1,25 g Ø 16 mm (NI) Arxiu C Inèdita

187

187 · I

187 · II

187 · III

188

189

190

amp.

190a

190b

190c

191

192

192a

193

193a

194

194a

194b

195

195a

196

VILAFRANCA DEL PENEDEÈS

197- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641

a/ PRIN[CIPAT-CATA-LON]IE:1641 Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre
 r/ [VILA+]-FRANC-A+PENI-[TENS+] Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4.
 pes: 11,72 g Ø 34 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu V Inèdita

197.I- Igual. Revers repicat. P

197a- Semblant. Canvien els encunys i lectures. Creu amb anells a 2/3.

Lectures: a/ PRINCIPA-T9 CAT-ALON:1641 r/ VIL...-...C-APEN-ITENS (repicat).
 pes: — Ø 30 mm encunys: A(2) R(2) Arxiu Ca. Inèdita

198- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1642.

a/ PRINTVS-CA-TAL 1642 Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre . Triple orla. De factura molt millor que en el tipus anterior.

r/ VILA--FRA-NCA--PE[N9] Creu tallant amb anells a 2/3. Orla exterior triple, al mig de punts.
 pes: 11,95 g Ø 30 mm encunys: A(3) R(3) Caixa Sabadell Inèdita

198.I- Igual. Lectures: a/ PRINTVS-CA-TA... r/ VILA-FRA-...-PEN9
 pes: 11,95 g Ø 30 mm encunys: A(3) R(3) GNC 3.821 Botet 943

198a- Semblant. Canvia la partició -CAT- a l'anvers.

Lectures: a/ PRINTVS-CAT-ALO 1642 r/ VILA--FRA-NCA--PE(N9)
 pes: — Ø 28,5 mm encunys: A(4) R(3) Arxiu A Heiss 97-1

198a.I- Igual. Lectures completes.

pes: — Ø 29 mm (NI) encunys: A(4) R(3) VQR 8.853 Heiss 97-1

199- Cinc sous. AR. A nom del Principat. 1642.

a/ PRIN-T-VS-CA: 1642 Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre
 r/ VIL-A-FR-ANC-A-PE Creu semblant al núm. 198.
 pes: — Ø 22 mm encunys: A(1) R(1) Arxiu V Inèdita

199a- Semblant, però canvia l'encuny de l'anvers, que acaba CAT· 1642. Lectures completes.

pes: — Ø 22 mm encunys: A(2) R(1) Arxiu A Inèdita

199.ind.- Semblant, encunys incerts.

Lectures: a/ PRIN-T-V-SCA· 1642 r/ VIL-AFR-ANC-A-PE
 pes: — Ø 24 mm encunys: A(?) R(?) VQR 8.854 Heiss 97-2

200- Sisè. AE o BI. A nom del Principat. 1642.

a/ VILA·FRANCA·PENITEVS· Bust a la dreta entre S-E.
 r/ PRINTV--CA-TA·1642 Armes catalanes coronades, sobre creu de santa Eulàlia.
 pes: 5,05 g Ø 22 mm Caixa Sabadell Botet 945

200a- Semblant, però el revers acaba CA-TAL 1642
 pes: 6,08 g Ø 22 mm Arxiu C Inèdita

201- Sisè. AE o BI. A nom del Principat. 1642.

Semblant, però sense creu de santa Eulàlia al revers, on canvia la llegenda:

r/ PRIN·TVS CATA 1642
 pes: — Ø 22 mm Arxiu C Botet 946

202- Sisè. AE o BI. A nom del Principat. 1642.

Semblant, però l'escut del revers és en cairó i les lectures són diferents.

Lectures: a/ :VILAFRANCA·PENITEVS r/ PRIN·TV--S-CAT 164-2
 pes: 3,9 g Ø 22 mm GNC 10.764 Botet 947

197

197-1

197a

198

198-1

198a

199

199a

199 ind.

200

amp.

200a

201

202

203

203 · I

204 (amp.)

205

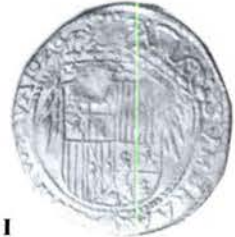
206

207

207 · I

207 · II

207 · III

207 · IV

207 · V

207 · VI

207 · VII

BARCELONA : MONEDES D'OR (cont.)

207.VIII- Semblant, moneda base: trentí sense data. pes: 7,02 g Ø 30 mm	Soler Cabot	S.C:-349
207.IX- Semblant, moneda base: trentí sense data. pes: — Ø 30 mm	Arxiu V	Inèdit
207.X- Semblant, moneda base: trentí sense data. pes:— Ø 30 mm	MPP	Inèdit
207.XI- Semblant, moneda base: trentí sense data. pes: — Ø 29 mm	Arxiu Calicó	Cal.-1a
208- Contramarca de Barcelona sobre un mig trentí barceloní.		
Moneda base: mig trentí de 1626. pes: — Ø 24 mm	MPP	Inèdit
208. I- Semblant, moneda base: mig trentí de 1627. pes:3,46 g Ø 23 mm	GNC 10.924	Inèdit
208. II- Semblant, moneda base: mig trentí de 1632. pes:3,89 g Ø 23 mm	La Caixa	Crus.-826
208. III- Semblant, moneda base: mig trentí de 1632. pes:3,5 g Ø 21 mm	Banca Catalana	Inèdit
209- Contramarca de Barcelona sobre un doble ducat de Saragossa.		
Moneda base: doble ducat de Saragossa de Joana i Carles. pes: — Ø 29 mm	Arxiu Calicó	Cal.-11
209a- Contramarca de Barcelona sobre un doble excel·lent castellà.		
Moneda base: doble excel·lent de Ferran i Isabel de la seca de Toledo. pes: — Ø 28 mm	Arxiu C	Aureo 16 XII/98
209. I- Semblant, moneda base: doble excel·lent de Ferran i Isabel de la seca de Sevilla. pes:— Ø 28 mm	Arxiu Calicó	Cal. 1h
209. II- Semblant, moneda base: doble excel·lent de Ferran i Isabel de la seca de Sevilla, marca creueta a dalt i S a baix. pes:7,1 g Ø 29 mm	ABLLB	Inèdit
210- Contramarca de Barcelona sobre un terç de trentí.		
Moneda base: terç de trentí del 1618. pes: 2,35g Ø16mm	Arxiu Calicó	Cal. 1n

Nota: Al marge dels exemples anteriors, la contramarca de Barcelona (així com les de Girona i Vic) poden aparèixer sobre qualsevol dels tipus coneguts de les sèries dels trentins, ducats, escuts i els seus divisors múltiples.

207 · VIII

207 · IX

207 · X

207 · XI

208

208 · I

208 · II

208 · III

209

209a

209a · I

210

209a · II

BARCELONA

211- Cinc rals. AR. A nom de Felip. 1640.

a/ PHILIPP9 D-G--R--HISPANIAR	Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre 		
r/ BARC-INO-C-IVITAS-1640	Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4.		
pes: 11,8 g	Ø 29 mm	GNC 15.895	Inèdita
211a- Semblant, però l'anvers acaba HISPANIA.			
pes: 11,9 g	Ø 34 mm	Arxiu C	Botet 711
211a.1- Semblant, de diferents encunyys.			
pes: 11,65g	Ø 31 mm	GNC 24.925	Inèdita
211b- Semblant, però el revers és: BARCI-NO CIV-ITAS-1640			
pes: 11,75 g	Ø 29 mm	GNC 15.809	Botet 712
211b.1- Semblant, de diferents encunyys.			
pes: 11,62 g	Ø 29 mm	Arxiu C	Inèdita
211b.2- Semblant, de diferents encunyys.			
pes: 12,7 g	Ø 30 mm	GNC 24.449	Inèdita
211b.3- Semblant, de diferents encunyys.			
pes: 11,35 g	Ø 30 mm	GNC 16.083	Inèdita
211b.4- Semblant, de diferents encunyys.			
pes: 12,7 g	Ø 31 mm	Caixa Sabadell	Inèdita
211b.5- Semblant, de diferents encunyys.			
pes: 11,8 g	Ø 31 mm	Arxiu C	Inèdita
211c- Semblant, però el revers és: BARCI-NO CIVI-TAS--1640			
pes: 12,6 g	Ø 34 mm	GNC 15.661	Baucis 1
211c.1- Semblant, de diferents encunyys.			
pes: 11,6 g	Ø 29 mm	Arxiu C	Inèdita
211c.2- Semblant, de diferents encunyys.			
pes: —	Ø 32 mm	Arxiu C	Inèdita

211

211a

211a · 1

211b

211b · 1

211b · 2

211b · 3

211b · 4

211b · 5

211c

211c · 1

211c · 2

BARCELONA (cont.)**212- Cinc sous. AR. A nom de Felip. 1640.**

a/ (PHILIPP9 D G-R--) HISPANI r/ BARCI-N...-...40	Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre 		
pes: 4,9 g Ø 22 mm	Creu que talla la llegenda, amb anells a 2/3.	encunys: A(1) R(1)	GNC 15.797 Botet 715
212a- Semblant, però el revers és: BARC-INO C-IVI:-1640			
pes: 5,9 g Ø 26 mm		encunys: A(2) R(2)	Caixa Sabadell VQR 8.722
212a.I- Igual a l'anterior.			
pes: 6,18 g Ø 24 mm		encunys: A(2) R(2)	Arxiu C Inèdita
212b- Semblant, de diferents encunys i creu amb anells a 1/4.			
pes: 5,8 g Ø 25 mm		encunys: A(2) R(3)	Caixa Sabadell Inèdita
212c- Semblant, de diferents encunys. A l'anvers, l'escut entre V-S.			
pes: 6,1 g Ø 24 mm		encunys: A(3) R(4)	Caixa Sabadell Inèdita
212d- Semblant, de diferent encuny de revers que pot ser: (BARC-INO)-CIVI:-1640			
pes: 5,91 g Ø 23 mm		encunys: A(3) R(5)	GNC 10.953 Inèdita

CINC RALS de 1641: 1r grup: Creu amb anells a 1/4. Forma BARC al revers**213- Cinc rals. AR. A nom de Felip. 1641.**

a/ PHILIPP9 (D G-R-)HISPANIA· r/ BARC-INO C-IVITAS-1641	Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre 		
pes: 11,64 g Ø 33 mm	Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4.		Caixa Sabadell Botet 714
213a- Semblant, però l'anvers acaba HISPANIA:			
pes: — Ø 32 mm			Arxiu C Inèdita
213b- Semblant, però l'anvers acaba HISPANIAR			
pes: — Ø 36 mm			Arxiu C Inèdita
213c- Semblant, però l'anvers acaba HISPANIA· i el revers és: BARC-INO·C-IVITAS-1641			
pes: 11,5 g Ø 33 mm			Caixa Sabadell Botet 713
213d- Semblant, però el revers és: ·BARC-INO:C-IVITAS·-1641·			
pes: 11,74 g Ø 30 mm			Arxiu C Inèdita
213e- Semblant, però el revers és: BARC-INO C-IVITAS-1641			
pes: 12,5 g Ø 34 mm			Arxiu C Inèdita

Nota: El grup anterior de varietats de cinc rals és molt abundant, a excepció del que acaba en HISPANIAR. Els que descrivim a continuació són tots ells molt rars i només en coneixem d'un a quatre exemplars.

212

212a

212a · I

212b

212c

212d

213

213a

213b

213c

213d

213e

BARCELONA (cont.)

213f- Semblant, però l'envers amb ·R· i el revers és: BARC-INO CI-VITAS-1641 pes: 12,56 g Ø 34 mm	Arxiu C	Inèdita
213f.1- Igual a l'anterior. pes: — Ø 29 mm	Arxiu C	Inèdita
213g- Semblant, però l'anvers acaba HISPANIA: i el revers és: BARC-INO C-IVITA-1641 pes: 11,82 g Ø 33 mm	Arxiu C	Inèdita
2n grup: Creu amb anells a 1/4. Forma BARCI al revers.		
213h- Semblant, però el revers és: BARCI-NO-CI-VITAS-1641 pes: 11,47 g Ø 31 mm	Arxiu C	Baucis 23
213h.1- Semblant, de diferents encunys. pes: — Ø 32 mm	La Caixa	Inèdita
213h.2- Semblant, de diferents encunys. pes: 12 g Ø 35 mm	Arxiu C	Inèdita
213h.3- Semblant, de diferents encunys. pes: 11,45g Ø 31 mm	Arxiu C	Inèdita
213h.4- Semblant, de diferents encunys. Al r/ BARCI-NOCIVI-TAS-1641 pes: 11,57 g Ø 31 mm	Arxiu C	Inèdita
213i- Semblant, però el revers és: BARCI-NO CIV-ITAS-1641 pes: 11,46 g Ø 29 mm	Arxiu C	Inèdita
3r grup: Creu amb anells a 2/3. Forma BARCI al revers		
213j- Semblant al 213h, però creu amb anells a 2/3. pes: 11,3 g Ø 30 mm	GNC 24.927	Inèdita
213j.1- Semblant, de diferents encunys. pes: 11,8 g Ø 31 mm	GNC 15.763	Inèdita
213j.2- Semblant, de diferents encunys. pes: — Ø 28 mm	Arxiu C	Inèdita

213f

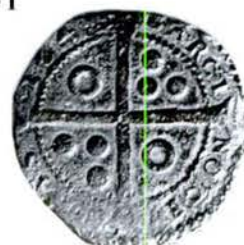
213f · 1

213g

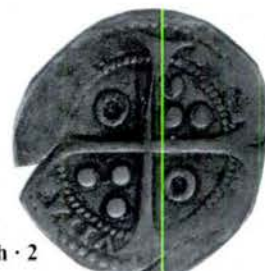
213h

213h · 1

213h · 2

213h · 3

213h · 4

213i

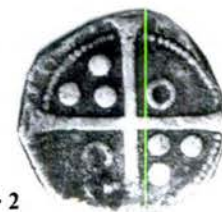
213j

213j · 1

213j · 2

BARCELONA (cont.)

214- Cinc sous. AR. A nom de Felip. 1641.

a/ PHILIPP9 D G-R-HISPANIA· r/ BARC-INO C-IVI-1641	Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre . Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4.		
pes: 6,3 g	Ø 26 mm	GNC24.918	Botet 715
214.1- Semblant, de diferents encunys.			
pes: 5,35 g	Ø 24 mm	GNC 15.897	Inèdita
214a- Semblant, però -IVI-- al revers.			
pes: 5,9 g	Ø 24 mm	GNC 15.807	Inèdita
214b- Semblant, però -IVI-- al revers.			
pes: 5,7 g	Ø 29 mm	GNC 15.663	Inèdita
214c- Semblant, però -INO--CIVI-- al revers.			
pes: —	Ø 24 mm	Arxiu C	Inèdita
214c.1- Semblant, de diferents encunys.			
pes: 6 g	Ø 26 mm	GNC 34.451	Inèdita
214d- Semblant, però -R-HISPANIA a l'anvers i IVI al revers.			
pes: 6,65 g	Ø 24 mm	Arxiu C	Inèdita
214e- Semblant, però V-S sense punts que corregeix un erroni S-V a l'anvers i -IVI-- al revers.			
pes: 6,35 g	Ø 25 mm	Caixa Sabadell	Inèdita
214e.1- Semblant, de diferents encunys.			
pes: 6,2 g	Ø 26 mm	GNC 24.929	Inèdita
214f- Semblant, però el revers es: BARC-INO--CIVI-1641			
pes: —	Ø 26 mm	Arxiu C	Inèdita
215- Semblant, però sembla que manca la creu de santa Eulàlia.			
La llegenda de l'anvers du D-G-HISPANIA· i el revers -IVI-- i V-S normal.			
pes: 5,9 g	Ø 22 mm	GNC 15.767	Inèdita
215.1- Semblant, de diferent encuny de revers.			
pes: 6,5 g	Ø 24 mm	MAN	Inèdita
215a- Semblant, però creu amb anells a 2/3 i llegenda BAR-CINO-CIVI-1641			
pes: 5,8 g	Ø 21 mm	Arxiu C	Inèdita
216- Cinc sous. AR. A nom de Felip. 1641.			
Semblant, creu amb anells a 1/4 i un escudet de Barcelona tombat al centre de la creu del revers.			
pes: —	Ø 24 mm	VQR	VQR-8725

214

214 · 1

214a

214b

214c

214c · 1

214d

214e

214e · 1

214f

215

215 · 1

215a

216

BARCELONA (cont.)**217- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1641.**

a/ PRINCIPATV-S-CATALONIAE r/ BARC-INO C-IVITAS-1641	Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre . Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4. Armes de Barcelona en cairó al centre de la creu.		
pes: 11,75 g Ø 30 mm		Arxiu C	Inèdita
217a- Semblant, però el revers és: pes: 11,6 g Ø 33 mm	BARCI-NO-CI-VITAS-1641	GNC 24.933	Botet 723
217b- Semblant, però l'anvers és: PRINCIPATVS---CATALONIAE pes: 11,8 g Ø 33 mm		GNC 24.932	Inèdita
217b.1- Semblant, de diferents encuny. pes: 12,62 g Ø 30 mm		Banca Catalana	Inèdita
217c- Semblant, però llegendes: PRINCIPATV-S-CATALONIAE pes: 11,8 g Ø 35 mm	BARC-INO-CI-VITAS-1641	Arxiu C	Inèdita
217c.1- Semblant, de diferents encuny. pes: 11,65 g Ø 31 mm		Caixa Sabadell	Inèdita
217c.2- Semblant, de diferents encuny. pes: 11,6 g Ø 32 mm		GNC 15.888	Inèdita
217d- Semblant, però l'anvers és: PRINCIPATVS---CATALONIAE, l'escudet del revers està tombat. pes: 11,69 g Ø 33 mm		Arxiu C	Inèdita
217e- Semblant, però l'anvers és: PRINCIPATV-S-CATALONIAE, pes: 11,55 g Ø 32 mm	l'escudet del revers està tombat.	Caixa Sabadell	Inèdita
217f- Semblant a l'anterior, però el revers és: BARCI-NO-CI-VITAS-1641 pes: — Ø 33 mm		Caixa Sabadell	Inèdita

D-2- Cinc rals. AR. A nom del Principat. 1642. Probablement fals.

a/ PRIN(CIPAT-C-ATALON)I r/ CIVIT-AS BA-(RCINO-1642)	Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre . Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4.		
pes: 8,3 g Ø 28 mm		GNC 34.454	Botet 722
D-3- Igual a l'anterior. pes: 11,12 g Ø 27 mm		Arxiu C	Inèdita

Nota: En les dues darreres peces no sembla coherent la manca de l'escudet, present en tots els altres exemplars de 1641 i que es mantindrà en les peces de Lluís. Sobta també el baix pes. Botet el donà per bo, però al seu exemplar no se li veia l'any.

217

217a

217b

217b · 1

217c

217c · 1

217c · 2

217d

217e

217f

D-2

D-3

BARCELONA (cont)

218- Cinc sous. AR. A nom del Principat. 1641.

a/ PRINCIPAT·CATALONI	Armes catalanes coronades, entre 		
r/ CIVIT-AS-B...-1641	Creu tallant amb anells a 1/4. Armes de Barcelona al centre.		
pes: —	Ø 23 mm	VQR 8.763	Heiss 83-2

219- Cinc sous. AR. A nom del Principat. 1641 (?).

a/ PRINCIPA-T-...O	Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia, entre 		
r/ BARC-INOC-...V...-...	Creu tallant amb anells a 1/4. Armes de Barcelona al centre.		
pes: 5,75 g	Ø 24 mm	Caixa Sabadell	Inèdita

220- Cinc sous. AR. A nom del Principat. 1642.

a/ PRINCIPAT·CATALON	Armes catalanes coronades, entre V-S.		
r/ CIVIT-AS BA-RCI...O	Creu com el 218.		
pes: 5,01 g	Ø 26 mm	GNC-10.962	Inèdita

D-4- Cinc rals. AR. A nom de Lluís XIII. 1641. Dubtosa.

a/ LVD·XIII·D·G·REX·FRAN·ET·CO·BARQUIN...	Efígie llorejada mirant a la dreta, entre 		
r/ BARC-INOC-IVITAS-1641	Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4.		
pes: —	Ø 30 mm	VQR	VQR 8.855

Sèrie de CINC RALS de Lluís XIII. 1r grup: Testa sense bust i dibuix tosc.**221- Cinc rals. AR. A nom de Lluís XIII. 1642.**

a/ (llir) LVD·XIII·D·G·REX·FRAN·ET·CO·BARCI	Efígie llorejada mirant a la dreta, entre 		
r/ BARCI-NO-C(I-VITAS)-1642	Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4. Armes de Barcelona al centre de la creu.		
pes: 11,65 g	Ø 30 mm	Caixa Sabadell	Inèdita
221.1- Semblant, de diferents encunys.			
pes: 11,7 g	Ø 34 mm	GNC 15.884	Inèdita
221a- Semblant, però llegendes: +LVD·XIII·D·G·REX·FRAN·ET·CO·BAR·		BARC-INO-C-IVITA-1642	
pes: 11,9 g	Ø 29 mm	Arxiu C	Inèdita
221b- Semblant, però l'escudet del revers està tombat i la llegenda de l'anvers és:			
(llir) LVD·XIII·D·G·REX·FRAN·ET·CO·BARCI			
pes: 11,8 g	Ø 29 mm	GNC 34.463	Inèdita
221c- Semblant, però la llegenda de l'anvers és: +LVD·XIII·D·G·REX·FRAN·ET·CO·BAR·			
pes: 11,26 g	Ø 31 mm	Arxiu C	Inèdita
221d- Semblant, però l'escudet del revers està dret i és més gran, la creu amb anells a 2/3, i la llegenda de l'anvers és: (lliri) LVD·XIII·D·G·REX·FRAN·ET·CO·BARCI·			
pes: 11,99 g	Ø 31 mm	GNC 24.953	Botet 731
221e- Semblant, però la llegenda de l'anvers és: +LVD·XIII·D·G·REX·FRAN·ET·CO·BAR·			
pes: 11,31 g	Ø 30 mm	GNC 32.229	Botet 730

Nota: Aquest grup de varietats és força abundant, a excepció de les dues darreres. Només coneixem dos exemplars amb aquest quarterejats.

D-5-Semblant, probablement fals, amb bust més gran, armes de Barcelona invertides al revers i la llegenda de l'anvers és: (estrella)LVD·XIII·D·G·REX·FRAN·ET·CO·BARCIN.			
pes: 11,48 g	Ø 28 mm	GNC 10.969	Dhènin 16

Nota: Dhènin descriu una peça com la D-5, diu que és de billó argentat i la considera falsa.

218

219

220

D-4

221

221 · 1

221a

221b

221c

221d

221e

D-5

BARCELONA (cont.)

2n grup: Testa sense bust i dibuix de bon art

222- Cinc rals. AR. A nom de Lluís XIII. 1642.

a/ (llir) LVD·XIII·D·G·REX·FRAN·ET·CO·BARCI Efígie llorejada de bon art mirant a la dreta, entre
r/ BARCI·NO·CI·VITAS·1642 Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4. Armes de Barcelona al centre de la creu.

pes: 11,89 g Ø 34 mm GNC 15.769 Inèdita

222.1- Semblant, de diferents encunyys. Pes: — Ø 32 mm Arxiu C Baucis 8

222a- Semblant, però llegenda BARCI·NO·CIV·ITA(S·1642)

pes: — Ø 30 mm Arxiu C Baucis 9

222b- Semblant, però l'anvers acaba BAR i la llegenda del revers és:

BARCI·NO·CIV·ITAS·(1642)

pes: — Ø 31 mm Arxiu B Botet 732

3r grup: Testa i bust de mida gran o mitjana. Bon art

223- Cinc rals. AR. A nom de Lluís XIII. 1642.

a/ [rosa] LVD·XIII·D·G·REX·FRAN·ET·CO·BARCINO Efígie amb bust drapejat i testa llorejada, entre
r/ BARCI·NO[rosa]·CI·VITAS[rosa]·1642 Creu semblant, amb les armes de Barcelona més grans.

pes: 11,6 g Ø 33 mm GNC 10.967 Botet 733

223.1- Semblant, de diferents encunyys. Pes: 11,65 g Ø 30 mm MAN Inèdita

223a- Semblant, però l'anvers acaba BARCIN· i la llegenda del revers és:

BARCI·NO·CI·VITAS[rosa]·1642

pes: 11,75 g Ø 32 mm GNC 15.770 Botet 732 (foto)

223a.1- Semblant, de diferents encunyys. Pes: — Ø 35 mm Arxiu C Inèdita

223b- Semblant, però creu amb anells a 2/3. La llegenda del r/ és: BARC·INO·C·IV(ITAS)·1642

pes: 11,82 g Ø 29 mm GNC 34.460 Inèdita

4t grup: Testa i bust de mida petita. Bon art

224- Cinc rals. AR. A nom de Lluís XIII. 1642.

a/ [rosa] LVD·XIII·D·G·REX·FRAN·ET·CO·BARCI Efígie amb bust drapejat i testa llorejada, entre
r/ BARCI·NO·CI·VITAS·1642 Creu semblant amb anells a 1/4.

pes: 11,8 g Ø 30 mm GNC 10.970 Inèdita

224a- Semblant, però creu amb anells a 2/3. La llegenda del r/ és: BARC·INO·C·IVITA·1642

pes: 11,6 g Ø 35 mm GNC 15.805 Botet 731

224a.1- Semblant, de diferents encunyys. Pes: 11,63 g Ø 30 mm Arxiu C Inèdita

Vegeu làmina següent

5è grup: Testa i bust allargassats, de mida mitjana. Bon art

225- Cinc rals. AR. A nom de Lluís XIII. 1642.

a/ [flor] LVD·XIII·D·G·REX·FRAN·ET·CO·BARCINO Efígie amb bust drapejat i testa llorejada, entre
r/ BARCI·NO·CI·VITAS·1642 Creu semblant amb anells a 1/4.

pes: — Ø 32 mm Arxiu C Botet 733

225.1- Semblant, de diferents encunyys. Pes: 11,8 g Ø 31 mm Arxiu C Inèdita

225a- Semblant, amb contramarca no identificada. Pes: 11,82 g Ø 32 mm CMBNP Dhénin 14

222

222 · 1

222a

222b

223

223 · 1

223a

223a · 1

223b

224

224a

224a · 1

BARCELONA (cont.)**226- Cinc rals. AR. A nom de Lluís XIII. 1643.** Semblant als anteriors, amb la data indicada.

pes: 11,83 g

Ø 31 mm

MAN

Botet 734

Sèrie de CINC SOUS de Lluís XIII. 1r grup: Testa sense bust i dibuix tosc**227- Cinc sous. AR. A nom de Lluís XIII. 1641.**

a/ (+LVD)·XIII·D·G·(REX·FRAN·ET·CO·BAR)

Testa llorejada a dreta, entre .

r/ BAR(C-INO C-I)VITA-1641 Creu que talla la llegenda amb anells a 1/4 i amb armes de Barcelona al centre.

pes: 4,9 g

Ø 24 mm

Caixa Sabadell

Inèdita

227a- Semblant, però la llegenda del revers és: BAR-CINO-CIVI-1641

pes: —

Ø 28 mm (NI)

VQR

VQR 8.861

Nota: Aquestes dues peces resulten incoherents, a l'haver-hi un cinc sous del Principat amb data 1642. Pensem si seran també el resultat d'una combinació errònia d'encunys.

228- Cinc sous. AR. A nom de Lluís XIII. 1642.a/ +LVD·XIII·D·G·REX·FRAN·ET·CO·BA Testa llorejada a dreta, entre .

r/ BARC-INO C-IVI:-1642 Creu que talla la llegenda amb anells a 1/4 i amb armes de Barcelona tombades al centre.

pes: 5,87 g

Ø 26 mm

GNC 10.973

Inèdita

2n grup: Testa sense bust. Bon art**229- Cinc sous. AR. A nom de Lluís XIII. 1642.**a/ +LVD·XIII·D·G·REX·FRAN·ET·CO·BA Testa llorejada a dreta, entre .

r/ BARC-INO:C-IVITA-1641 Creu tallant amb anells a 1/4 i armes de Barcelona al centre.

pes: 5,64 g

Ø 24 mm

Arxiu D

Botet 736

229.1- Semblant, de diferents encunys.

pes: —

Ø 26 mm

Arxiu V

Inèdita

229a- Semblant, però l'anvers comença amb rosa i acaba BAR, i la llegenda del revers és: BARCI-NO:CI-VITAS-1642

pes: 5,78 g

Ø 22 mm

GNC 10.972

Inèdita

3r grup: Testa amb bust drapejat. Bon art**230- Cinc sous. AR. A nom de Lluís XIII. 1642.**

Semblant a l'anterior, excepte el bust. Al revers amb -CI(rosa)VI- a la llegenda.

pes: 5,85 g

Ø 27 mm

Caixa Sabadell

Inèdita

230a- Semblant, però l'anvers comença amb flor de lliri i indica, erròniament, V-R en lloc de .

pes: —

Ø 25 mm

MPP

Inèdita

230b- Semblant, però l'anvers acaba BARCINO i indica V-S normal

pes: 6,01 g

Ø 26 mm

GNC 34.466

Botet foto p.120

4t grup: Testa amb bust drapejat més allargassats. Bon art**231- Cinc sous. AR. A nom de Lluís XIII. 1642.**

Semblant a l'anterior, excepte el bust. L'anvers acaba BAR

pes: 5,9 g

Ø 23 mm

GNC 34.467

Inèdit

231a- Semblant a l'anterior, però l'anvers acaba BARCI

pes: 5,84 g

Ø 23 mm

Caixa Sabadell

Botet 738

225

225 · 1

225a

226

227

228

229

229 · 1

229a

230

230a

230b

231

231a

BARCELONA (cont.)

232- Cinc sous. AR. A nom de Lluís XIII. 1643. Semblant a l'anterior, excepte la data. L'anvers acaba BAR.No retrobat.

pes: — Ø 27 mm (NI) VQR VQR 8.865

232a- Semblant a l'anterior, però l'anvers acaba BARCINO. No retrobat.

pes: — Ø 27 mm (NI) VQR VQR 8.866

233- Cinc rals. AR. A nom de Lluís XIV. 1644.

a/ +LVD·XIV·REX·FRAN·ET CO (BARCI) Bust llorejada mirant a la dreta, entre V-R.

r/ (BARC)I-NO CI-VITAS-(164...) Creu que talla la llegenda, amb anells a 1/4. Armes de Barcelona al centre de la creu.

pes: 8,95 g Ø 21 mm GNC 15.798 Botet 756

233.ind.- Semblant, potser del mateix encuny.

pes: — Ø 27 mm (foto d'un guix) Arxiu C

234- Contramarca de vint rals sobre cinc rals. AR. 1652.

Tres punxons de XXR, 1652 i armes catalanes coronades, sobre una peça de cinc rals de Lluís XIV.

Dibuix de Salat amb alguns errors de transcripció.

pes: — Ø 29 mm Salat III, V-15 Botet 776

234.a- Semblant, moneda base: cinc rals de Barcelona a nom de Felip.

pes: 12,2 g Ø 28 mm GNC 15.793 Botet 774

234.b- Semblant, moneda base: cinc rals de Banyoles anom del Principat.

pes: — Ø 29 mm Arxiu C Botet 775

234.c- Semblant, moneda base: cinc rals d'Igualada a nom del Principat.

pes: 11,54 g Ø 30 mm Caixa Sabadell Inèdita

Emissions fetes amb molinet

235- Croat. AR. A nom de Felip. 1640.

a/ ·PHILIPP9 D G HISPANIA R

Bust girat a l'esquerra.

r/ BAR-CINO-CIVI-1640

Creu que talla la llegenda amb anells a 1/4.

pes: — Ø 25 mm Arxiu C Badia 1.068

236- Deu rals. AR. A nom de Lluís XIV. 1652.

a/ ·LVD·XIII·D·G·R·F·C·B·1652

Bust llorejat mirant a la dreta entre X-R.

r/ (llir)BARCINO CIVIT·OBSESSA

Creu que talla la llegenda. Anells a 1/4. Armes de Barcelona al centre.

pes: 2,76 g Ø 22 mm Arxiu B Botet 777

236.a- Com l'anterior, però sembla com si la xifra 2 de la data hagués estat corregida sobre un 1 anterior (vegeu la foto ampliada).

pes: — Ø 22 mm Arxiu C Inèdita

237- Deu rals. AR. A nom de Lluís XIV. 1652.

Com el núm. 236, però a l'anvers hi manca la marca de valor X-R als costats del bust.

pes: — Ø 22 mm Arxiu C Dhénin-A

233

233 ind.

234

234a

234b

234c

237

236a

234c
amp

235

236

236a

BARCELONA (cont.)**238- Sisè. AE o BI. A nom de Felip. 1640.**

a/ PHILIPP9 D-G-HISPANIA-R- Efígie amb bust mirant a l'esquerra.
 r/ (pal)-BARCINO-CI-VI:1640 Armes de Barcelona en cairó sobre creu de santa Eulàlia, entre S-I.
 pes: 4,42 g Ø 23 mm Caixa Sabadell Botet 719

238a- Semblant, però l'anvers acaba: HISPANI-R-, i la llegenda del revers és: (pal)-BARCIN-O-CIVI-1640.
 pes: 3,75 g Ø 23 mm Arxiu C Inèdita

239- Sisè. AE o BI. A nom de Felip. 1641.

a/ PHILIPP9 D-G-HISPANIA-R- Efígie amb bust mirant a l'esquerra.
 r/ (cara)-BARCIN-O-CIVI:1641 Armes de Barcelona en cairó sobre creu de santa Eulàlia, entre S-I
 pes: 3,45 g Ø 21 mm Caixa Sabadell Botet 720

239a- Semblant, però l'anvers acaba: HISPANIAR-R-, i la llegenda del revers té punts a l'inici i al final.
 pes: 3,90 g Ø 20 mm Arxiu C Inèdita

240- Sisè. AE o BI. A nom de Felip. 1641.

Semblant, però l'anvers acaba: HISPANIA-R-, i al revers no hi ha la marca de valor S-I.
 pes: 3,1 g Ø 21 mm Caixa Sabadell Botet 721

241- Ardit. AE o BI. A nom de Felip. 1640.

a/ [anepígraf] Efígie mirant a l'esquerra entre A-R.
 r/ BARCINO CIVITAS 1640 Armes de Barcelona en cairó.
 pes: 1,52 g Ø 17 mm Arxiu C Vilaret 9

242- Diner. AE o BI. A nom de Felip. 1640.

a/ PHILIPP D G HISPA Efígie que mira a l'esquerra.
 r/ BAR-CIN-CIVI-1640 Creu que talla la llegenda amb anells a 1/4.
 pes: 0,75 g Ø 14 mm Arxiu C Crus A-4

BARCELONA (cont.)**243- Sisè. AE o BI. A nom de Principat. 1641.**

a/ PRINCIPAT·CATA	Armes catalanes amb corona de cinc florons.		
r/ (cap)-BARCIN-O-CIVI 1641	Armes de Barcelona en cairó sobre creu de santa Eulàlia.	Caixa Sabadell	Botet 728
pes: 3,51 g	Ø 21 mm		
243a- Semblant, però l'anvers acaba: CATLO		Arxiu C	Botet 727
pes: 3,25 g	Ø 22 mm		
243b- Semblant, però l'anvers acaba: CATAL		Arxiu C	Botet 726
pes: 3,60 g	Ø 22 mm		
243c- Semblant, però l'anvers acaba: CATALO		Arxiu C	Botet 725
pes: 2,95 g	Ø 22 mm		
243d- Semblant, però la llegenda de l'anvers és PRINCIPA CATA	i el revers acaba -CIVI 164-1	GNC 15.778	Inèdit
pes: 2,4 g	Ø 19 mm		

244- Sisè. AE o BI. A nom de Principat. 1642

a/ PRINCIPAT9 CATALO	Armes catalanes amb corona de tres florons.		
r/ BARCIN-O-....2	Armes de Barcelona en cairó sobre creu de santa Eulàlia.	Arxiu C	Inèdit
pes: 2,50 g	Ø 21 mm		

En aquest cas es crea una altra incongruència semblant a les que hem observat per a la plata: 1642 de Principat i després 1641 de Lluís XIII

Sèrie de sisens de Lluís XIII: 1r grup: Testa d'art tosc, 1641**245- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIII. 1641**

a/ LVD·XIII·D·G·R·F·E·CO·BAR	Testa tosca llorejada mirant a la dreta.		
r/ (llir)-BARCIN-O-CIVI 1641	Armes de Barcelona en cairó, canviades de quarter, sobre creu de santa Eulàlia.	Arxiu C	Crus. AN-1
pes: 3,68 g	Ø 23 mm		

246- Sisè. Ae o BI. A nom de Lluís XIII. 1641.

a/ LVD·XIII·D·G·R·F·E·C·BA	Testa tosca llorejada mirant a la dreta.		
r/ (cap)-BARCIN-O-CIVI 1641	Armes de Barcelona en cairó sobre creu de santa Eulàlia.	Arxiu C	Inèdit
pes: 2,92 g	Ø 22 mm		

247- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIII. 1642 sobre 41.

Semblant, amb BAR a l'anvers. El 2 de la data està corregit sobre un 1 clarament visible.			
pes: 3,90 g	Ø 21 mm	Arxiu C	Crus AN-3

BARCELONA (cont.)**2on grup: testa d'art tosc, 1642****248- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIII. 1642.**

a/ LVD·XIII·D·G·R·F·E·CO BAR	Testa tosca llorejada mirant a la dreta.		
r/ (cap)-BARCINO-(llir)-CIVI·1642	Armes de Barcelona en cairó sobre creu de santa Eulàlia.		
pes: —	Ø 21 mm	Arxiu S	Inèdit

248a- Semblant, però l'anvers acaba: E·CO·BA i la llegenda del revers és: (cap)-BARCIN·O·CIV·1642			
pes: 3,75 g	Ø 22 mm	Arxiu C	Inèdit

3er grup: testa de bon art, 1642**249- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIII. 1642.**

a/ LVD·XIII·D·G·R·F·E·CO BAR	Testa tosca llorejada mirant a la dreta.		
r/ (cap)-BARCINO-(llir)-CIVI·1642	Armes de Barcelona en cairó sobre creu de santa Eulàlia.		
pes: 4,21 g	Ø 21 mm	Arxiu C	Inèdit

249a- Semblant, però l'anvers acaba: E·C·BA i la llegenda del revers és: (cap)-BARCIN·O·CIVI·1642			
pes: 3,6 g	Ø 21 mm	Arxiu C	Inèdit

249b- Semblant, però l'anvers comença amb llir i acaba: E·CO·BAR·			
pes: 3,98 g	Ø 21 mm	Arxiu C	Inèdit

249c- Semblant, però la llegenda de l'anvers comença a l'esquerra i acaba: ET·C·B, i la llegenda del revers é s :			
(cap)-BARCINO-(llir)-CIVI (flor)1642			
pes: 3,45 g	Ø 21 mm	Arxiu C	Inèdit

4rt grup: testa amb bust drapejat, 1642 i 1643**250- Sisè. A nom de Lluís XIII. 1642.**

Semblant a l'anterior però amb el bust indicat.			
pes: 3,9 g	Ø 21 mm	Arxiu C	Inèdit

250a- Semblant, però l'anvers acaba: ET·CO·			
pes: 3,63 g	Ø 21 mm	Arxiu C	Inèdit

250b- Semblant, però l'anvers acaba: ET·CO·B·			
pes: 3,22 g	Ø 21 mm	Arxiu C	Inèdit

238

238a

239

239a

240

241

242

243

243a

243b

243c

243d

244

245

246

247

248

248a

249

249a

249b

249c

250

250a

250b

BARCELONA (cont.)

250c- Semblant, però l'anvers acaba: ET C i la llegenda del revers acaba -CIVI·1642
 pes: 3,51 g Ø 20 mm Arxiu C Inèdita

251- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIII. 1643

a/ LVD·XIII·D·G·R·F·ET·C·B Bust llorejat mirant a la dreta.
 r/ (cap)-BARCINO-(llir)-CIVI(estrella)1643 Armes de Barcelona en cairó sobre creu de santa Eulàlia.
 pes: 3,85 g Ø 21 mm Arxiu C Botet 745

251a- Semblant, però la llegenda del revers acaba -CIVI·1643
 pes: 3,85 g Ø 21 mm Arxiu C Inèdita

251b- Semblant, però l'anvers acaba: E·T·C· i la llegenda del revers acaba -CIV1643.
 pes: 3,45 g Ø 22 mm Arxiu C Botet 746

251c- Semblant, però l'anvers acaba: ET·CO·B, revers -CIVI·1643.
 pes: 3,9 g Ø 21 mm (NI) Arxiu C Inèdita

252- Diner. AE.A nom de Lluís XIII. 1642 (el 2 girat).

a/ (llir)LVD·XIII·D·G·R·F·CO·B Efigie llorejada mirant a la dreta.
 r/ BAR·CIN·O·CI·1642 [el 2 girat] Creu que talla la llegenda tipus A.
 pes: 0,77 g Ø 13 mm Arxiu C Botet 747

Nota: no hem trobat el Botet 748, malgrat l'actual abundància de diners de Lluís XIII. El suposem producte d'una mala lectura, facilitada potser per la posició irregular del 2 de la data.

253- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIV. 1643. Bust allargassat.

a/ LVD·XIII·D·G·R·F·ET·CO·B Efigie llorejada mirant a la dreta.
 r/ (cap)-BARCINO-(llir)-CIVI(estrella)1643 Armes de Barcelona en cairó sobre creu de santa Eulàlia.
 pes: 3,9 g Ø 21 mm Arxiu C Botet 758

254- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIV. 1644. Bust allargassat.

Com l'anterior, però amb el canvi de data.
 pes: 3,82 g Ø 21 mm Arxiu C Inèdita

255- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIV. 1644. Bust intermedi, menys drapejat.

Com l'anterior, però amb el canvi de bust.
 pes: 3,25 g Ø 21 mm Arxiu C Inèdita

BARCELONA (cont.)

256- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIV. 1644. Bust definitiu, més arrodonit.

Com l'anterior, però amb el canvi de bust.

pes: 3,75 g Ø 21 mm

Arxiu C

Botet 759

257- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIV. 1645.

Com l'anterior, però amb el canvi de data. El 5 sembla una Z girada.

pes: 3,81 g Ø 21 mm

Arxiu C

Inèdit

257a- Semblant, però el 5 de la data sembla una S.

pes: 4,1 g Ø 21 mm

Arxiu C

Inèdit

258- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIV. 1646.

Com l'anterior, però amb el canvi de data.

pes: 3,83 g Ø 21 mm

Arxiu C

Botet 761

259- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIV. 1647.

Com l'anterior, però amb el canvi de data.

pes: 3,68 g Ø 21 mm

Arxiu C

Botet 762

260- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIV. 1648.

Com l'anterior, però amb el canvi de data.

pes: 3,41 g Ø 21 mm

Arxiu C

Botet 763

261- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIV. 1649.

Com l'anterior, però amb el canvi de data.

pes: 3,65 g Ø 21 mm

Arxiu C

Botet 764

262- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIV. 1650.

Com l'anterior, però amb el canvi de data.

pes: 3,85 g Ø 21 mm

Arxiu C

Botet 765

263- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIV. 1651.

Com l'anterior, però amb el canvi de data.

pes: 3,65 g Ø 21 mm

Arxiu C

Botet 766

264- Sisè. AE o BI. A nom de Lluís XIV. 1652.

Com l'anterior, però amb el canvi de data.

pes: 3,42 g Ø 21 mm

Arxiu C

Botet 767

265- Ardit. AE o BI. A nom de Lluís XIV. 1644.

a/ [anepígraf] Efigie llorejada mirant a l'esquerra entre A-R.

r/ +BARCINO (llir) CIVI (estrella) 1644 Armes de Barcelona en cairó.

pes: 1,2 g Ø 18 mm

Arxiu C

Botet 768

BARCELONA (cont.)

266- Ardit. AE o BI. A nom de Lluís XIV. 1647.

Com l'anterior, però amb el canvi de data.

pes: 1,55 g

Ø 18 mm

Arxiu C

Botet 769

267- Ardit. AE o BI. A nom de Lluís XIV. 1648.

Com l'anterior, però amb el canvi de data.

pes: 1,53 g

Ø 18 mm

Arxiu C

Botet 770

268- Diner. AE. A nom de Lluís XIV. 1643.

a/ LVD·XIII·D·G

Efigie llorejada mirant a la dreta.

r/ BAR-CIN-CIVI-1643

Creu que talla la llegenda amb anells a 1/4.

pes: 0,72 g

Ø 14 mm

Arxiu C

Botet 771

268a- Semblant, però la llegenda del revers és: BAR-CIN-CIV-1643

pes: 0,62 g

Ø 14 mm

Arxiu C

Inèdit

268b- Semblant, però la llegenda del revers és: BA-R CI-CIV-1643

pes: 0,75 g

Ø 14 mm (NI)

Arxiu C

Vilaret 27

268c- Semblant, però la llegenda del revers és: BA-R CI-CIVI-1643

pes: 0,42 g

Ø 14 mm

Arxiu C

Inèdit

269- Diner. AE. A nom de Lluís XIV. 1646.

a/ L9 D·G

Efigie llorejada mirant a la dreta.

r/ BAR-CIN-CIVI-1646

Creu que talla la llegenda amb anells a 1/4.

pes: 0,8 g

Ø 14 mm

Arxiu C

Vilaret 28

269a- Semblant, però la llegenda del revers és: BAR-CINO-CIVI-1646

pes: 0,6 g

Ø 14 mm (NI)

Arxiu C

Botet 772

270- Diner. AE. A nom de Lluís XIV. 1648.

Com l'anterior, però amb el canvi de data.

pes: 0,68 g

Ø 14 mm (NI)

Arxiu C

Vilaret 29

270a- Semblant, però la llegenda del revers és: BAR-CIN-CIVI-1648

pes: 0,8 g

Ø 14 mm

Arxiu C

Botet 773

250c

251

251a

251b

252

253

254

255

256

257

257a

258

259

260

261

262

263

264

265

266

267

268

268a

268c

269

270a

PROVES DE LA SECA DE PARÍS

A-1-Escut blanc. AR. A nom de Lluís XIII, príncep de Catalunya. 1642.

a/ LVDOVICVS·XIII·D·G·FR·ET·NAV·REX	Efígie llorejada amb bust drapejat a dreta		
r/ ·CATALONIAE PRINCEPS (flor) 1642·	Armes coronades de França-Navarra i Catalunya.		
pes: 27,44 g	Ø 40 mm	CMBNP	Dhénin 63

A-2-Dotzau d'escut. AR. A nom de Lluís XIII, príncep de Catalunya. 1642.

Semblant, de mida i pes inferiors.			
pes: 2,31 g	Ø 20 mm	CMBNP	Dhénin 65

B-1-Lluís d'or. AR. A nom de Lluís XIII, comte de Catalunya. 1642.

a/ LVD·XIII·D·G·FR·ET·NAV·REX	Testa llorejada que mira a la dreta		
r/ CATA·LONI·COMES·1642·	Creu de doble traç amb corones als extrems i lliris als angles.		
pes: —	Ø 21 mm	CMBNP	Dhénin 57

B-2-Escut blanc. AR. A nom de Lluís XIII, comte de Catalunya. 1642.

a/ LVDOVICVS·XIII·D·G·FR·ET·NAV·REX	Efígie llorejada amb bust drapejat a dreta.		
r/ ·CATALONIAE COMES (flor) 1642·	Armes coronades de França.		
pes: 27,42 g	Ø 40 mm	CMBNP	Dhénin 58

B-3-Mig escut. AR. A nom de Lluís XIII, comte de Catalunya. 1642.

Semblant, de mida i pes inferiors.			
pes: 13,73 g	Ø 31 mm	CMBNP	Dhénin 59

B-4-Quart d'escut. AR. A nom de Lluís XIII, comte de Catalunya. 1642.

Semblant, de mida i pes inferiors.			
pes: 6,84 g	Ø 26 mm	CMBNP	Dhénin 60

INCERTES

I-1-Sisè. AE o BI. A nom del Principat i Lluís XIII. Sense data ni seca.

a/ LVD·XIII·D·G·R·F·E·CO·BA	Testa llorejada que mira a la dreta.		
r/ PRINCIPAT9 CATAL	Armes catalanes coronades.		
pes: 2,77 g	Ø 21 mm	Arxiu C	Inèdit

I-2-Sisè. AE o BI. A nom del Principat i Lluís XIII. Sense data ni seca.

a/ LVD·XIII·D·G·R·F·E·T·C	Efígie llorejada que mira a la dreta.		
r/ PRINC-I-CATA	Armes catalanes coronades sobre creu de santa Eulàlia.		
pes: —	Ø 21 mm	Arxiu C	Botet 749

I-3-Sisè. AE o BI. A nom de Felip. 1642. Seca de Girona. Data incongruent

a/ PHILIPP9 D G HISPANIA·R·	Bust que mira a la dreta.		
r/ +C...RVNDA 1642	Armes de Girona cantonades d'anelletes.		
pes: —	Ø 22 mm	VQR	VQR 8.740

A-1

A-2

B-1

B-2

B-3

B-4

INCERTES

I-1

I-2

I-3

FALSIFICACIONS

F-1-Cinc rals. A nom del Principat. Seca d'Argentona. AR.

Falsificació moderna obtinguda per microfusió a partir del núm. 18b.1.IV. A més del cremat del revers s'hi observen relleus poc marcats i un aspecte apagat de la plata.

pes: — Ø 32 mm Arxiu C C/B Fulls, p. 9

F-2-Cinc rals. A nom del Principat. Seca de Granollers. Metall.

Falsificació d'època d'una peça amb encunys A(3)R(3), obtinguda probablement a l'emmotllar una peça original. A més de la rugositat i el color anòmal del metall sembla que s'hi féu el tall visible per tal de destruir la peça com a falsa.

pes: 10,3 g Ø 29 mm GNC 10.627 Inèdita

F-3-Cinc rals. A nom de Felip. Seca de Manresa. Metall.

Falsificació d'època obtinguda per fusió a partir de l'emmotllat d'una peça autèntica. Les rugositats revelen el procediment d'obtenció.

pes: 8,5 g Ø 34 mm ABLLB Inèdita

F-4-Diner. A nom de Felip. Seca d'Olot. AE.

Falsificació d'època amb encunys falsos. La llegenda de l'anvers és anòmala: ...ILAS d i la del revers més regular: VNIVERCIT..., però les lletres són disposades de forma irregular.

pes: 1,04 g Ø 13 mm Arxiu S Inèdita

F-5-Cinc rals. A nom del Principat. Seca de Terrassa. Metall blanc.

Falsificació d'època que s'evidencia tant per la factura defectuosa com per l'aspecte del metall. Probablement obtinguda per encunyació.

pes: 10,95 g Ø 30 mm GNC 10.697 Inèdita

F-6, 7 i 8-Cinc rals. A nom de Principat. Seca de Vic. Metall blanc.

Aquests tres exemplars, el primer del fons de la Caixa Sabadell (pes 10,7 g), el segon del GNC (núm. 3.766, mateix exemplar de Botet (1) núm. 927, pes 13,04 g), i el tercer de la col·lecció Vidal-Quadras (núm. 8.849), són de fet «la mateixa moneda». Idèntic perfil, idèntics defectes, idèntica pell rugosa que evidencia que varen eixir del mateix motlle d'un falsari. Inèdites.

F-9 i 10- Diner. A nom de Lluís XIV. Seca de Vic. AE.

Dos tipus diferents de falsificacions d'època del taller vigatà. Les alteracions en les llegendes, el mal art del bust i les irregularitats de l'escut evidencien que són falses.

pes: — Ø — Arxiu S Inèdita

F-11-Cinc rals. A nom de Felip ?. Seca de Barcelona. Llautó emblanquit.

Peça obtinguda per fusió, a partir d'un exemplar autèntic i probablement d'època. A més de l'emblanquit sembla que es va assajar de dissimular en part les irregularitats de la fosa.

pes: 9,4 g Ø 31 mm GNC 10.951 Inèdita

F-12-Cinc rals. Seca de Barcelona. Llautó emblanquit.

Semblant a l'anterior però més mal feta. Igualment rugosa i amb el color groc de l'ànima de llautó.

pes: 9 g Ø 30 mm GNC 15.661 Inèdita

F-1

F-2

F-3

F-4

F-5

F-6

F-7

F-8

F-9

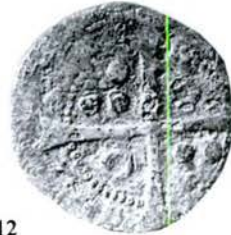
F-10

F-11

F-12

FALSIFICACIONS (cont.)

F-13-Cinc rals. Seca incerta. Llautó emblanquit.

Semblant a les dues anteriors. Consta com a peça de Berga però en realitat només s'hi llegeixen traces de l'any del revers. Fosa.

pes: 11,3 g Ø 28 mm GNC 11.149 Inèdita

F-14-Cinc rals. Seca de Barcelona. Metall blanc.

S'arriba a rastrejar una H a l'anvers i ...ARCI... al revers. Es tracta doncs d'una peça de Barcelona, probablement de Felip, de mala factura i metall baix.

pes: 12,4 g Ø 27 mm Arxiu S Inèdita

F-15-Cinc rals. Plom.

Falsificació en plom, retrobada en camp de conreu a la comarca de la Noguera. Només és visible el darrer 1 de la data 1641.

pes: 8,45 g Ø 26 mm Arxiu C Inèdita

F-16-Cinc rals. A nom del Principat. Seca de Barcelona. Metall blanc.

Falsificació per fusió, molt semblant a les F-6/7/8 de Vic descrites anteriorment.

pes: 10,1 g Ø 31 mm Caixa Sabadell Inèdita

F-17-Cinc rals. A nom de Lluís. Seca de Barcelona. Llautó emblanquit.

A més del color groc del metall s'hi observen alteracions en les lletres de les llegendes. Probablement encunyada.

pes: 13 g Ø 31 mm GNC 15.669 Inèdit

F-18-Cinc rals. A nom de Lluís. Seca de Barcelona. Metall.

Dhénin ja va identificar aquesta peça com a obra d'un falsari. Al catàleg hi hem inclòs una peça molt semblant, del GNC, que no hem descartat com a falsa perquè bé podria ésser aquesta emmotllada i fosa a partir de la que hem descrit abans. Caldria una comprovació sobre la peça del GNC per a saber-ho segur. Dhénin la creu de billó argentat.

pes: — Ø 31x29 mm CMBNP Dhénin 16

F-19-Cinc rals. A nom de Lluís. Seca de Barcelona. Estany o plom.

El metall ens evidencia la falsificació, probablement de fosa.

pes: — Ø 30 mm Arxiu C Inèdita

F-20-Croat. A nom de Felip. Seca de Barcelona. AE.

Curiosa prova de molinet d'un croat de factura tosca, amb amplis excessos de metall. Bust tosc i lletres mal traçades.

pes: — Ø 29x26 mm Arxiu C Inèdit

F-21-Sisè. A nom de Lluís. Seca de Barcelona. 1642. AE.

Una de les innombrables falsificacions dels sisens barcelonins. Més que per l'art, que és acceptable, aquesta es detecta per les greus irregularitats en la disposició de les lletres..

pes: — Ø 20 mm Arxiu S Inèdit

F-22-Sisè. A nom de Lluís. Seca de Barcelona. 1642. AE.

En aquest cas les irregularitats són molt més evidents: bust tosc i armes de Barcelona convertides en una quadrícula. També existeixen exemplars toscos i amb llegendes retrògrades, etc. No hi ha raó per a tantes irregularitats en les fabricacions del taller de Barcelona i cal, per tant, considerar falses aquestes peces.

pes: — Ø 20 mm Arxiu C Inèdit

F-23-Sisè. A nom de Lluís. Seca de Barcelona. 1643. AE.

Aquests tipus més regulars, bé que acceptats per Botet, són igualment falsos. El bust drapejat correspon a l'etapa de fabricacions fetes amb punxons enviats de França, segons ara podem documentar. Per tant són inacceptables aquesta sèrie de bustos tan diferents en l'art de les emissions regulars conegudes.

pes: — Ø 21 mm Caixa Sabadell Botet 744

F-24-Ardit. A nom de Lluís XIV. Seca de Barcelona. 1644. AE.

Per les mateixes raons que en el cas anterior han d'ésser falsos els ardots de mala factura, com el que reproduïm.

F-13

F-14

F-15

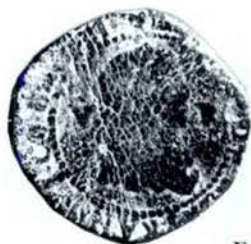
F-16

F-17

F-18

F-19

F-20

F-21

F-22

F-23

F-24

Barcelona: Dades bàsiques de les peces d'argent no incloses

Felip. Cinc rals. AR. 1640:

210.ind.I-	Pes: — g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Baucis-23
210.ind.II-	Pes: — g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Baucis-1
210.ind.III-	Pes: — g	Ø: 27 mm	Arxiu C.	Inèdita
210.ind.IV-	Pes: — g	Ø: 27 mm	Arxiu C.	Inèdita
210.ind.V-	Pes: — g	Ø: 34 mm	VQR	Heiss, L. 83,14
210.ind.VI-	Pes: 12,9 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita

Felip. Cinc rals. AR. 1641:

211.ind.I-	Pes: 12,54 g	Ø: 34 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.II-	Pes: — g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.III-	Pes: — g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.IV-	Pes: — g	Ø: 33 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.V-	Pes: 12,5 g	Ø: 33 mm	GNC-24.926	Inèdita
211.ind.VI-	Pes: 12,4 g	Ø: 29 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.VII-	Pes: 12,4 g	Ø: 32 mm	MAN	Inèdita
211.ind.VIII-	Pes: 11,55 g	Ø: 29 mm	GNC-24.917	Inèdita
211.ind.IX-	Pes: 11,77 g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.X-	Pes: 11,77 g	Ø: 33 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.XI-	Pes: 11,9 g	Ø: 33 mm	GNC-15.889	Inèdita
211.ind.XII-	Pes: — g	Ø: 36 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.XIII-	Pes: 11,25 g	Ø: 30 mm	Caixa Sabadell	Inèdita
211.ind.XIV-	Pes: — g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.XV-	Pes: 12,45 g	Ø: 32 mm	MAN	Inèdita
211.ind.(16)-	Pes: 11,72 g	Ø: 30 mm	GNC-34.450	Inèdita
211.ind.(17)-	Pes: 12,6 g	Ø: 33 mm	MAN	Inèdita
211.ind.(18)-	Pes: — g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(19)-	Pes: — g	Ø: 33 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(20)-	Pes: 10,95 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(21)-	Pes: 12,8 g	Ø: 33 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(22)-	Pes: 12,88 g	Ø: 30 mm	GNC-24.928	Inèdita
211.ind.(23)-	Pes: 11,7 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(24)-	Pes: 11,7 g	Ø: 33 mm	GNC-15.808	Inèdita
211.ind.(25)-	Pes: 11,7 g	Ø: 31 mm	Caixa Sabadell	Inèdita
211.ind.(26)-	Pes: 11,3 g	Ø: 29 mm	Caixa Sabadell	Inèdita
211.ind.(27)-	Pes: 12,4 g	Ø: 32 mm	Caixa Sabadell	Inèdita
211.ind.(28)-	Pes: — g	Ø: 30 mm	MHS	Inèdita
211.ind.(29)-	Pes: 11,7 g	Ø: 33 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(30)-	Pes: 11,72 g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(31)-	Pes: — g	Ø: 29 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(32)-	Pes: 12,42 g	Ø: 30 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(33)-	Pes: — g	Ø: 31 mm	IVDJ	Inèdita
211.ind.(34)-	Pes: 11,54 g	Ø: 32 mm	Arxiu D.	Inèdita
211.ind.(35)-	Pes: 11,81 g	Ø: 33 mm	Arxiu S.	Inèdita
211.ind.(36)-	Pes: — g	Ø: 34 mm	La Caixa	Crus-82
211.ind.(37)-	Pes: 11,94 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(38)-	Pes: 11,7 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(39)-	Pes: — g	Ø: 32 mm	MHS	Inèdita

211.ind.(40)-	Pes: 11,85 g	Ø: 32 mm	Banca Catalana	Inèdita
211.ind.(41)-	Pes: 11,49 g	Ø: 31 mm	GNC-24.923	Inèdita
211.ind.(42)-	Pes: 11,7 g	Ø: 31 mm	Arxiu V.	Inèdita
211.ind.(43)-	Pes: — g	Ø: 29 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(44)-	Pes: 11,94 g	Ø: 28 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(45)-	Pes: — g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(46)-	Pes: 11,9 g	Ø: 31 mm	IVDJ.	Inèdita
211.ind.(47)-	Pes: — g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(48)-	Pes: 12,27 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(49)-	Pes: 11,94 g	Ø: 27 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(50)-	Pes: — g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(51)-	Pes: 11,75 g	Ø: 28 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(52)-	Pes: 11,83 g	Ø: 28 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(53)-	Pes: 13,6 g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(54)-	Pes: 12,4 g	Ø: 33 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(55)-	Pes: 10,6 g	Ø: 31 mm (dubtosa)	GNC-16.164	Inèdita

Felip. Cinc rals. AR. Any no visible

211.ind.(56)-	Pes: 10,22 g	Ø: 27 mm (dubtosa)	GNC-34.453	Inèdita
211.ind.(57)-	Pes: 12,65 g	Ø: 33 mm	GNC-15.764	Inèdita
211.ind.(58)-	Pes: — g	Ø: 29 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(59)-	Pes: 11,9 g	Ø: 31 mm	Caixa Sabadell	Inèdita
211.ind.(60)-	Pes: 12,75 g	Ø: 29 mm	MAN	Inèdita
211.ind.(61)-	Pes: 11,39 g	Ø: 34 mm	MAN	Inèdita
211.ind.(62)-	Pes: — g	Ø: 29 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(63)-	Pes: — g	Ø: 30 mm	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(64)-	Pes: — g	Ø: 31 mm (rep. s/peça castellana)	Arxiu C.	Inèdita
211.ind.(65)-	Pes: 11,9 g	Ø: 33 mm (dubtosa)	GNC-10.952	Inèdita
211.ind.(66)-	Pes: 12,04 g	Ø: 28mm	GNC-24.922	Inèdita
211.ind.(67)-	Pes: 12,25 g	Ø: 32 mm (dubtosa)	GNC-24.924	Inèdita
211.ind.(68)-	Pes: 11,9 g	Ø: 30 mm	GNC-24.920	Inèdita
211.ind.(69)-	Pes: 12,6 g	Ø: 33 mm	GNC-27.597	Inèdita
211.ind.(70)-	Pes: 11,65 g	Ø: 28 mm	GNC-24.921	Inèdita
211.ind.(71)-	Pes: 11,9 g	Ø: 32 mm	GNC-15.765	Inèdita
211.ind.(72)-	Pes: 12,2 g	Ø: 29 mm	GNC-10.949	Inèdita
211.ind.(73)-	Pes: 11,55 g	Ø: 30 mm (dubtosa)	Caixa Sabadell	Inèdita

Felip. Cinc sous. AR. 1641

214.ind.I-	Pes: — g	Ø: 26 mm	Arxiu C.	Botet-716
214.ind.II-	Pes: 8,04 g	Ø: 25 mm	Arxiu C.	Inèdita
214.ind.III-	Pes: — g	Ø: 26 mm	Arxiu V.	Inèdita
214.ind.IV-	Pes: 5,85 g	Ø: 22 mm	Arxiu C.	Inèdita
214.ind.V-	Pes: — g	Ø: 23 mm	Arxiu C.	Inèdita
214.ind.VI-	Pes: 5,55 g	Ø: 28 mm	Arxiu D.	Inèdita
214.ind.VII-	Pes: 6,38 g	Ø: 23 mm	GNC-15.664	Inèdita
215.ind.VIII-	Pes: — g	Ø: 24 mm	Arxiu C.	Inèdita
215.ind.IX-	Pes: 6,04 g	Ø: 22 mm	GNC-34.452	Inèdita
215.ind.X-	Pes: 6,2 g	Ø: 25 mm	Caixa Sabadell	Inèdita
215.ind.XI-	Pes: — g	Ø: 22 mm	MHS	Inèdita
215.ind.XII-	Pes: 5,89 g	Ø: 24 mm	Arxiu C.	Inèdita

215.ind.XIII-	Pes: — g	Ø: 25 mm	La Caixa	Crus. 831
215.ind.XIV-	Pes: — g	Ø: 26 mm	VQR	Heiss, L. 83,15

Felip. Cinc sous. AR. Any no visible

215.ind.XV-	Pes: — g	Ø: 22 mm	Arxiu C.	Inèdita
215.ind.XVI-	Pes: 5,46 g	Ø: 21 mm	MAN	Inèdita
215.ind.XVII-	Pes: — g	Ø: 24 mm	Arxiu C.	Inèdita
215.ind.XVIII-	Pes: — g	Ø: 24 mm	Arxiu C.	Inèdita
215.ind.XIX-	Pes: — g	Ø: 23 mm	Arxiu C.	Inèdita
215.ind.XX-	Pes: 5,95 g	Ø: 27 mm	GNC-24.919	Inèdita
215.ind.XXI-	Pes: — g	Ø: 28 mm	Arxiu C.	Inèdita
215.ind.XXII-	Pes: 5,52 g	Ø: 25 mm	Caixa Sabadell	Inèdita
215.ind.XXIII-	Pes: 5,85 g	Ø: 22 mm	GNC-16.080	Inèdita
215.ind.XXIV-	Pes: 5,60 g	Ø: 22 mm	Arxiu d.	Inèdita
215.ind.XXV-	Pes: 6,21 g	Ø: 22 mm	Arxiu C.	Inèdita
215.ind.XXVI-	Pes: 5,74 g	Ø: 23 mm	GNC-23.228	Inèdita
215.ind.XXVII-	Pes: 6,0 — g	Ø: 25 mm	Arxiu C.	Inèdita

Principat. Cinc rals. AR. 1641

216.ind.I-	Pes: 11,8 g	Ø: 37 mm	GNC-15.789	Inèdita
216.ind.II-	Pes: — g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
216.ind.III-	Pes: — g	Ø: 37 mm	Arxiu C.	Inèdita
216.ind.IV-	Pes: 11,8 g	Ø: 33 mm	GNC-15.766	Inèdita
216.ind.V-	Pes: 11,76 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
216.ind.VI-	Pes: — g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
216.ind.VII-	Pes: 11,7 g	Ø: 33 mm	Arxiu C.	Inèdita
216.ind.VIII-	Pes: — g	Ø: 33 mm	Arxiu Ca.	Inèdita
216.ind.IX-	Pes: — g	Ø: 34 mm	Arxiu Ca.	Inèdita
216.ind.X-	Pes: 11,8 g	Ø: 33 mm	GNC-15.890	Inèdita
216.ind.XI-	Pes: — g	Ø: 33 mm	VQR.	Inèdita

Principat. Cinc rals. AR. Any no visible

216.ind.XXII-	Pes: 9,9 g	Ø: 32 mm	GNC-10.961	Inèdita
216.ind.XXIII-	Pes: 11,8 g	Ø: 35 mm	GNC-34.455	Inèdita
216.ind.XIV-	Pes: — g	Ø: 34 mm	VQR	Heiss, L.83, 1

Principat. Cinc rals. AR. 1642. Grup primer

220.ind.I-	Pes: — g	Ø: 33 mm	Arxiu C.	Baucis-23
220.ind.II-	Pes: 11,6 g	Ø: 33 mm	GNC-24.950	Inèdita
220.ind.III-	Pes: 11,61 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
220.ind.IV-	Pes: 11,75 g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
220.ind.V-	Pes: — g	Ø: 32 mm	Arxiu V.	Inèdita
220.ind.VI-	Pes: 11,58 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
220.ind.VII-	Pes: 11,8 g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
220.ind.VIII-	Pes: 11,59 g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita

220.ind.IX-	Pes: 9,68 g	Ø: 32 mm (dubtosa)	GNC-16.147	Inèdita
220.ind.X-	Pes: 11,75 g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
220.ind.XI-	Pes: 11,49 g	Ø: 33 mm (dubtosa)	GNC-29.103	Inèdita
220.ind.XII-	Pes: 11,12 g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
220.ind.XIII-	Pes: 10,7 g	Ø: 31 mm (any no v.)	Caixa Sabadell	Inèdita
220.ind.XIV-	Pes: 11,9 g	Ø: 30 mm (any id.)	Arxiu C.	Inèdita
220.ind.XV-	Pes: — g	Ø: 30 mm (any id.)	Arxiu C.	Inèdita
220.ind.XVI-	Pes: 11,75 g	Ø: 29 mm (any id.)	Arxiu C.	Inèdita

Lluís XIII. Cinc rals. AR. 1642. Grup segon

221.ind.I-	Pes: 11,65 g	Ø: 34 mm	Arxiu C.	Inèdita
221.ind.II-	Pes: 11,9 g	Ø: 35 mm (any no v.)	GNC-15.667	Inèdita
221.ind.III-	Pes: 12,0 g	Ø: 31 mm (any id.)	GNC-24.954	Inèdita

Lluís XIII. Cinc rals. AR. 1642. Grup tercer

222.ind.I-	Pes: 11,85 g	Ø: 31 mm	MAN	Inèdita
222.ind.II-	Pes: 11,9 g	Ø: 37 mm	GNC-15.562	Inèdita
222.ind.III-	Pes: 11,7 g	Ø: 36 mm	GNC-15.768	Inèdita
222.ind.IV-	Pes: 11,45 g	Ø: 35 mm	GNC-15.806	Inèdita
222.ind.V-	Pes: 11,8 g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.VI-	Pes: 11,67 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.VII-	Pes: 11,97 g	Ø: 28 mm	GNC-24.955	Inèdita
222.ind.VIII-	Pes: 11,79 g	Ø: 36 mm	GNC-24.951	Inèdita
222.ind.IX-	Pes: 11,58 g	Ø: 35 mm	Arxiu S.	Inèdita
222.ind.X-	Pes: — g	Ø: 32 mm	MHS	Inèdita
222.ind.XI-	Pes: 11,84 g	Ø: 33 mm	MAN	Inèdita
222.ind.XII-	Pes: 11,58 g	Ø: 32 mm	MAN	Inèdita
222.ind.XIII-	Pes: — g	Ø: 32 mm	MHS	Inèdita
222.ind.XIV-	Pes: 11,72 g	Ø: 33 mm	GNC-24.952	Inèdita
222.ind.XV-	Pes: 11,8 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.XVI-	Pes: 11,45 g	Ø: 31 mm	Banca Catalana	Inèdita
222.ind.XVII-	Pes: — g	Ø: 33 mm	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.XVIII-	Pes: 11,65 g	Ø: 31 mm	Banca Catalana	Inèdita
222.ind.XIX-	Pes: 11,8 g	Ø: 34 mm	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.XX-	Pes: 11,75 g	Ø: 33 mm	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.XXI-	Pes: 11,9 g	Ø: 33 mm	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.XXII-	Pes: 11,75 g	Ø: 30 mm	MAN	Inèdita
222.ind.XXIII-	Pes: — g	Ø: 33 mm	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.XXIV-	Pes: 11,82 g	Ø: 31 mm	GNC-34.461	Inèdita
222.ind.XXV-	Pes: 11,56 g	Ø: 31 mm	MAN	Inèdita
220.ind.XXVI-	Pes: 10,3 g	Ø: 31 mm (any no v.)	Caixa Sabadell	Inèdita
222.ind.XXVII-	Pes: — g	Ø: 30 mm	VQR	VQR-8858
222.ind.(28)-	Pes: — g	Ø: 34 mm	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.(29)-	Pes: 11,89 g	Ø: 30 mm	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.(30)-	Pes: 11,78 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.(31)-	Pes: 11,77 g	Ø: 30 mm	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.(32)-	Pes: 11,55 g	Ø: 34 mm	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.(33)-	Pes: — g	Ø: 30 mm	Arxiu C.	Baucis-25
222.ind.(34)-	Pes: — g	Ø: 33 mm	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.(35)-	Pes: 11,73 g	Ø: 34 mm	Arxiu C.	Inèdita

222.ind.(36)-	Pes: 11,7 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.(37)-	Pes: 11,44 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.(38)-	Pes: 11,64 g	Ø: 30 mm	GNC-32.230	Inèdita
222.ind.(39)-	Pes: 11,9 g	Ø: 30 mm	GNC-27.596	Inèdita
222.ind.(40)-	Pes: — g	Ø: 30 mm (any no v.)	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.(41)-	Pes: 9,94 g	Ø: 30 mm (any id.)	GNC-10.971	Inèdita
222.ind.(42)-	Pes: — g	Ø: 31 mm (any id.)	Arxiu V.	Inèdita
222.ind.(43)-	Pes: 11,55 g	Ø: 32 mm (any id.)	Caixa Sabadell	Inèdita
222.ind.(44)-	Pes: 11,45 g	Ø: 31 mm (any id.)	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.(45)-	Pes: 11,9 g	Ø: 30 mm (any id.)	Caixa Pens.	Crus-850
222.ind.(46)-	Pes: 11,68 g	Ø: 29 mm (any id.)	Arxiu C.	Inèdita
222.ind.(47)-	Pes: 11,65 g	Ø: 29 mm (any id.)	Arxiu C.	Inèdita

Lluís XIII. Cinc rals. AR. 1642. Grup quart

223.ind.I-	Pes: 11,58 g	Ø: 30 mm	GNC-15.668	Inèdita
223.ind.II-	Pes: — g	Ø: 30 mm	VQR	VQR-8857
223.ind.III-	Pes: — g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
223.ind.IV-	Pes: 11,68 g	Ø: 31 mm	GNC-10.968	Inèdita
223.ind.V-	Pes: 11,48 g	Ø: 30 mm	Arxiu C.	Inèdita
223.ind.VI-	Pes: 11,85 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
223.ind.VII-	Pes: 11,63 g	Ø: 31 mm	GNC-34.465	Inèdita
223.ind.VIII-	Pes: — g	Ø: 29 mm	Arxiu C.	Baucis-5
223.ind.IX-	Pes: 11,84 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
223.ind.X-	Pes: 11,70 g	Ø: 29 mm (any no v.)	Arxiu C.	Inèdita
223.ind.XI-	Pes: 11,62 g	Ø: 30 mm (any id.)	Caixa Sabadell	Inèdita
223.ind.XII-	Pes: 11,55 g	Ø: 30 mm (any id.)	MAN	Inèdita
223.ind.XIII-	Pes: — g	Ø: 31 mm (any id.)	Arxiu C.	Inèdita
223.ind.XIV-	Pes: 11,68 g	Ø: 31 mm (any id.)	GNC-34.462	Inèdita

Lluís XIII. Cinc rals. AR. 1642. Grup cinquè

224.ind.I-	Pes: — g	Ø: 30 mm	Arxiu C.	Inèdita
224.ind.II-	Pes: 11,70 g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
224.ind.III-	Pes: 11,62 g	Ø: 30 mm	Arxiu C.	Inèdita
224.ind.IV-	Pes: 11,53 g	Ø: 30 mm	Arxiu C.	Inèdita
224.ind.V-	Pes: — g	Ø: 35 mm	Arxiu C.	Inèdita
224.ind.VI-	Pes: 11,68 g	Ø: 29 mm	Arxiu C.	Inèdita
224.ind.VII-	Pes: 11,64 g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
224.ind.VIII-	Pes: 11,72 g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
224.ind.IX-	Pes: 11,43 g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
224.ind.X-	Pes: 11,6 g	Ø: 31 mm	Caixa Sabadell	Inèdita
224.ind.XI-	Pes: 11,84 g	Ø: 36 mm	GNC-10.968	Inèdita
224.ind.XII-	Pes: 11,64 g	Ø: 31 mm	GNC-10.968	Inèdita
224.ind.XIII-	Pes: — g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
224.ind.XIV-	Pes: 11,80 g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
224.ind.XV-	Pes: — g	Ø: 31 mm	VQR	Heiss, L. 84, 7

Lluís XIII. Cinc rals. AR. 1643. Grup cinquè

225.ind.I-	Pes: 11,4 g	Ø: 30 mm	Arxiu C.	Inèdita
225.ind.II-	Pes: 11,75 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
225.ind.III-	Pes: 11,5 g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita
225.ind.IV-	Pes: 11,62 g	Ø: 30 mm	Banca Catalana	Inèdita
225.ind.V-	Pes: 11,70 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
225.ind.VI-	Pes: — g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
225.ind.VII-	Pes: 12,00 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
225.ind.VIII-	Pes: 11,57 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita
225.ind.IX-	Pes: 11,41 g	Ø: 31 mm	Arxiu C.	Inèdita

Lluís XIII. Cinc rals. AR. Data no visible. Grup cinquè

225.ind.X-	Pes: 11,8 g	Ø: 30 mm	Arxiu C.	Inèdita
225.ind.XI-	Pes: 10,42 g	Ø: 30 mm	GNC-10.966	Inèdita
225.ind.XII-	Pes: 11,68 g	Ø: 31 mm	GNC-34.459	Botet-733
225.ind.XIII-	Pes: 11,86 g	Ø: 31 mm	MAN	Inèdita
225.ind.XIV-	Pes: 11,78 g	Ø: 32 mm	Arxiu C.	Inèdita

Lluís XIII. Cinc sous. AR. Data no visible. Grup primer

226.(?)ind.I-	Pes: 5,6 g	Ø: 26 mm (dubtós)	GNC-34.468	Inèdita
---------------	------------	-------------------	------------	---------

Lluís XIII. Cinc sous. AR. 1642. Grup segon

228.ind.I-	Pes: 5,88 g	Ø: 25 mm	La Caixa	Inèdita
228.ind.II-	Pes: 5,75 g	Ø: 25 mm	Caixa Sabadell	Inèdita

Lluís XIII. Cinc sous. AR. 1642. Grup tercer

229.ind.I-	Pes: 5,74 g	Ø: 28 mm	Arxiu C.	Inèdita
229.ind.II-	Pes: — g	Ø: 24 mm	MHS	Inèdita
229.ind.III-	Pes: 5,70 g	Ø: 25 mm	GNC-15.670	Inèdita
229.ind.IV-	Pes: 6,01 g	Ø: 26 mm	GNC-24.956	Inèdita
229.ind.V-	Pes: 5,77 g	Ø: 26 mm	Arxiu C.	Inèdita
229.ind.VI-	Pes: — g	Ø: 25 mm	La Caixa	Inèdita
229.ind.VII-	Pes: 5,78 g	Ø: 24 mm	GNC-15.771	Inèdita
229.ind.VIII-	Pes: 5,78 g	Ø: 24 mm	GNC-24.957	Inèdita

Lluís XIII. Cinc sous. AR. 1642. Grup quart

230.ind.I-	Pes: — g	Ø: 26 mm	VQR	Heiss, L. 84, 8
230.ind.II-	Pes: — g	Ø: 25 mm (any no v.)	Arxiu C.	Inèdita

Lluís XIV. Deu rals. AR. 1652.

238.ind.I-	Pes: 3,4 g	Ø: 21 mm	GNC-10.985	Inèdita
238.ind.II-	Pes: 2,97 g	Ø: 21 mm	Arxiu C.	Inèdita
238.ind.III-	Pes: 3,73 g	Ø: 20 mm	MAN	Inèdita
238.ind.IV-	Pes: 2,98 g	Ø: 20 mm	MAN	Inèdita
238.ind.V-	Pes: 3,2 g	Ø: 21 mm	Arxiu D.	Inèdita
238.ind.VI-	Pes: — g	Ø: 21 mm	GNC-34.494	Inèdita
238.ind.VII-	Pes: — g	Ø: 21 mm	GNC-29.105	Inèdita
238.ind.VI-	Pes: — g	Ø: 21 mm	GNC-24.958	Inèdita
238.ind.VII-	Pes: — g	Ø: 20 mm	GNC-10.986	Inèdita
238.ind.VIII-	Pes: — g	Ø: 20 mm	La Caixa	Crus-861
238.ind.IX-	Pes: — g	Ø: 21 mm	GNC-24.959	Inèdita
238.ind.X-	Pes: 3,2 g	Ø: 21 mm	Arxiu S.	Inèdita
238.ind.XI-	Pes: 3,2 g	Ø: 21 mm	Arxiu C.	Botet-777
238.ind.XII-	Pes: 3,2 g	Ø: 21 mm	Caixa Sabadell	Inèdita
238.ind.XIII-	Pes: 3,2 g	Ø: 21 mm	Caixa Sabadell	Inèdita
238.ind.XIV-	Pes: 3,2 g	Ø: 21 mm	Caixa Sabadell	Inèdita
238.ind.XV-	Pes: 3,2 g	Ø: 21 mm	Arxiu C.	Inèdita
238.ind.XVI-	Pes: 3,2 g	Ø: 20 mm	Arxiu V.	Inèdita
238.ind.XVI-	Pes: 3,2 g	Ø: 21 mm	Arxiu V.	Inèdita
238.ind.XVII-	Pes: 3,2 g	Ø: 21 mm	Arxiu C.	Inèdita
238.ind.XVIII-	Pes: 3,2 g	Ø: 21 mm	VQR	Heiss, L. 84, 1

Aquestes 264 peces de plata barcelonines representen l'escreix de l'argent de l'arxiu no inclòs al catàleg. No han estat incloses en les taules de procedència de les peces i cap d'elles ha estat il·lustrada. Sí que hem tingut en compte, però, les dades d'aquestes peces en fer l'estadística dels pesos mitjans. Aquest fons complementari, que donem en apèndix per a facilitar ulteriors recerques es pot desglosar així, per procedències:

Fons públics: 87 exemplars.	Detall	GNC	63
		MAN	15
		MHS	7
		IVDJ	2
Fons semipúblics: 26 exemplars.	Detall:	Caixa Sabadell	16
		La Caixa	6
		Banca Catalana	4
Fons bibliogràfics: 8 exemplars.	Detall:	VQR	8
Axius: 143 exemplars.	Detall:	Arxiu C.	128
		Arxiu V.	6
		Arxiu D.	5
		Arxiu Ca.	2
		Arxiu S.	2
	Total:		264

FRA
NSESCHVIA
SÖLDA...
EVE...
TOT...